

WCE
552

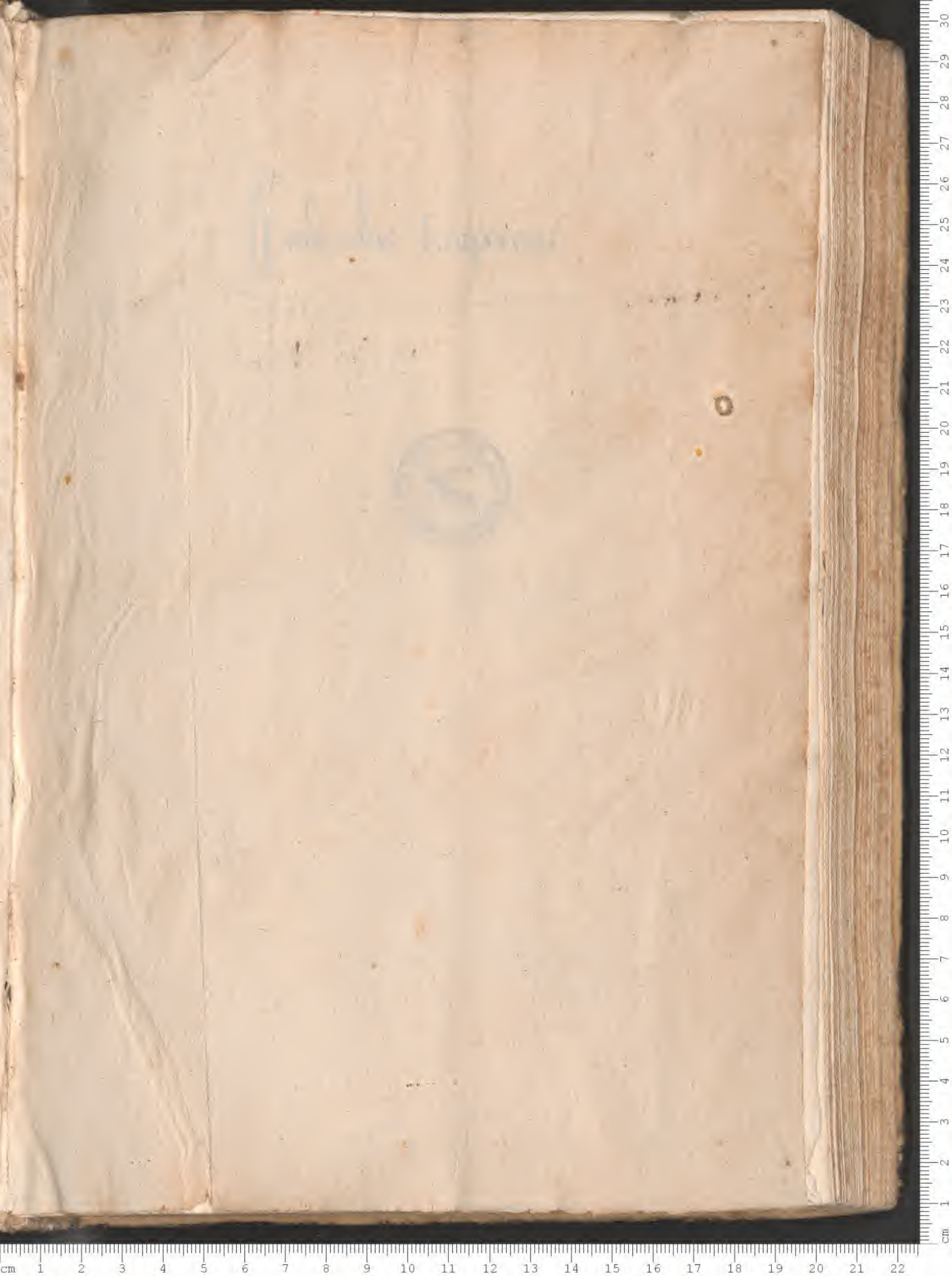

27

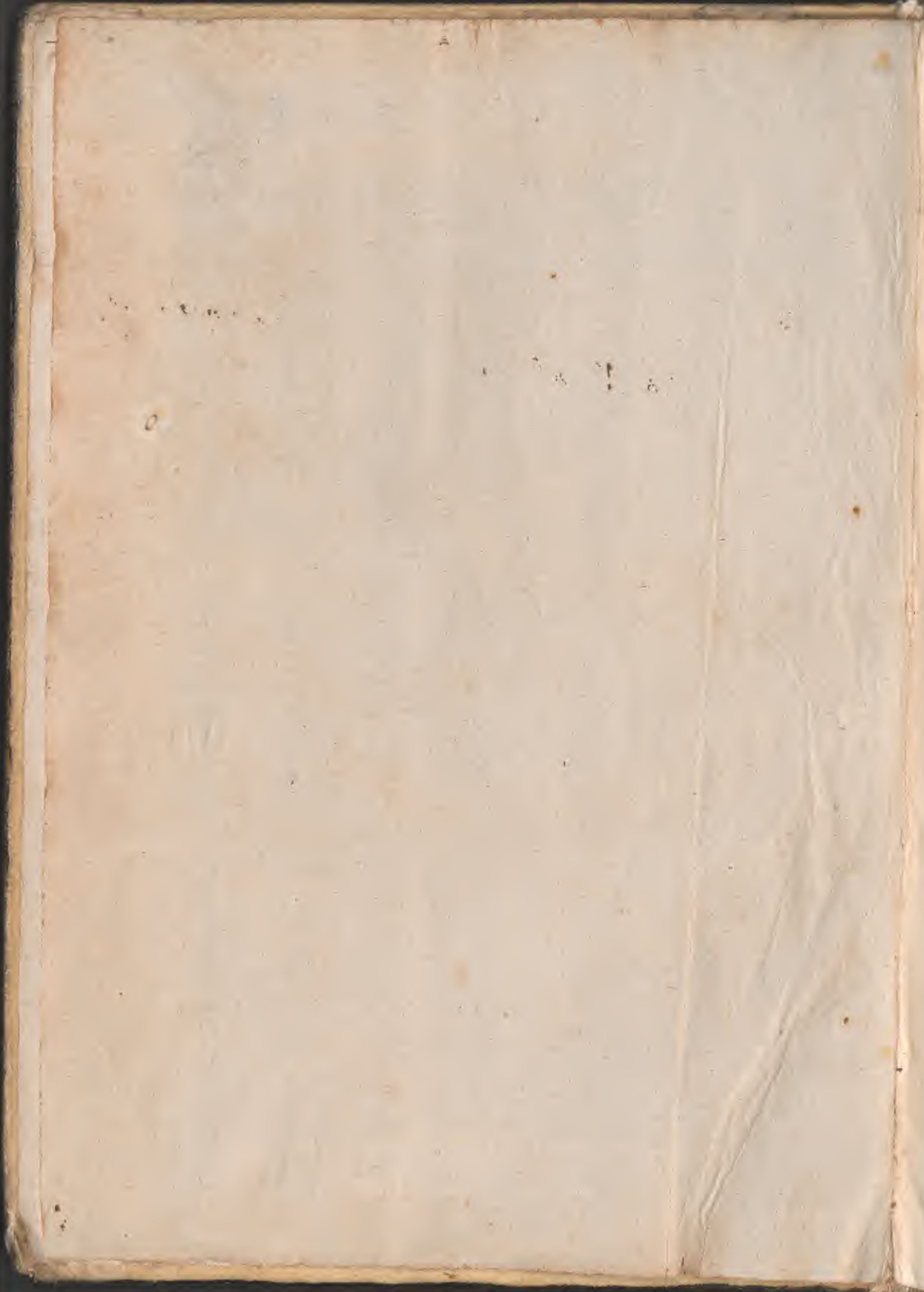
CE. 552.

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21

Aboniam iuri operā

daturū pū nōsse oportet: vnde nō
men iuris descēdat. ff. de iusti. et iur.
l. i. in pñ. etia; vt ait pñs prima ethi
corum: qui vtutes vocabulorū igno
rant de facili palogantur: idest de

ciuntur. Nisi enim nomen rei scieris cognitio rerum
perit: fm Jñ. Turpe etiam videtur patricio et nobili
viro et causas poranti ius in quo versatur ignorare. ff.
de ori. iur. l. ij. s. mucy auditores. ff. nam cū dixissem
et de here. cum ex iniuncto. xxxviij. di. sedulo. Et qd
oibus habetur qd nemo debet ignorare scientia; in q
versatur. Quod attēdens legislator vulpius dicit.
Bene ē pulcū ad pñorum interpretatiōem pueniamus
paucā de ipsius significatiōe tituli referre. ff. si cer. pe.
l. i. Jecirco quorūdam terminorū qui i iure vtroq; ma
xime frequentantur necessariū fore duxi descriptio
nes et significatiōes clariū exponere taz i sumis azo
et gof. qd aliūde collectorū ppter iuuenes maxime iu
ris vtutēq; alūnos. Et hoc breui alphabeti ordie vt
eo melius memorie cōmendetur et tanto citius inue
niatur pstringendo. etia cū allegatiōibus in locis suis
vt in iure modicū pfecti per ignora minime pceden
tes. Dis cognitis principijs et terminorū significatiōi
bus accessum faciliorem habeant ad vtutēq; iuris no
ticiā: qd oīum habere memoriā et in nullo penit^r er
rare potius ē diuinitatis qd hūanitatis. C. de ve. iure.
enue. l. ij. s. siquid ē. ff. quia oīum. Et not. bern. de
resep. c. cum adeo in glo. i. de confir. vti. vel iuri. ca.
ponecta. i. glo. ij. Et si lectori aliqua vocabula occur
rerint quorū expōitio hic nō inueniatur de hoc nō mi
rei: qd nec oīum memoria potuit occurrere. Et pño.

De A

Quando

facit sepatōnem et quādo
iccludit et qñ excludit. no.

Jo. an. de preben. ca. statutu. l. i. vi. et arch.
de elec. c. i. eo. l. i. Et a et ab in simili no. ar.

chi. xxi. di. aliter. Et de a in. c. potuit. de do. et contu.
Enā a et ab denotant sepatōnem. C. de nupti. l. a cali
gato. et ibi per Ly. in glo. ij. l. ordinata. ff. de duo. re. et
l. si et duobus. vbi tex. cum glo. ff. de act. emp. l. ij. s.
si. Item a vel ab ē dictio significatiua pñi termini
a quo: sicut dictio vsq; terminum ad quē. Hunc autē
terminū a quo significat exclusiue vel inclusiue. de q
bar. in. l. patronus. ff. de lega. ij. vnde a vel ab signifi
cat exclusiue dicēdo in statuto. a pulsu campane de se
ro nullus vadat per vicos sub pena tali. Nam hoc sta
tutu; intelligit pulsata campana. Ideo si quis vadat
qñ pulsatur nō incidit in penā: inclusiue significat ibi
a pulsu campane. de mane quisq; potest domū exire
quia statuens sic videt intellexisse et. Et vide plenius
de istis dictiōibus per Jo. de ferra. in sua practica in
for^o capituli qñ testes pducūt ad eternā rei mēorāz.
Abau^o ē pñ panis vel panie sic pau^o ē pñ aui vel auie.
Abauia est mater paui vel panie. sic pauia ē mat
er aui vel auie. scdm Jñdo. ix. l. i. ethimo. et plenius. ff. de
gra. l. iuriscōsul. s. quarto gradu et s. ij. gradu.
Abauiculus ē frater abauie scdm Jñdorū.
Abamita ē soror abauie. ff. de gra. l. pall. s. auiculus.
Abmatertera ē soror abauie. De his terminis vide
in st. de gra. s. tertio gradu
Abnepos ē filius nepotis sicut nepos filius filij vel
filie: secundū Jñdo. l. ix. et bi.

Abneptis ē filia nepotis vel neptis sicut neptis filij
vel filie filia: secundū Jñ. vbi supra.

Abigere est a se expellere vñ crimē abigeatus exer
cere vt sequitur.

Abactor scdm Jñ. l. i. et bi. ē fur iumētorū vel pe
cudum quē vulgo vocamus abigeum. Nā abigeus ē
qui crimen abigeatus cōmittit: et pñe ille qui pecor
ra alicuius a pascuis et armentis subducit abigēdi stu
dio. et hanc artē exercens vt per aliqd. signum qd facit
ipsa aialia fugiant separent et dispantur: et ea sic reci
piat scilicet cum pñno rubeo vel alias oues quasdam
ad nemora fugando vt alius accipiat et depredeat. Et
ē abigeatus crimen capitale. C. de abigei. l. vnica. et
maxim^o orator apud grecos demosthenes differētiā
ponit inter furē et abigēū. dicens qd ille q vnā solā pe
cudem surripit fur ē: et vt fur coercebatur. sed q totū
gregem subtrahit abigeus ē et crie abigeat^r tenebit.
Abintestato idest sine testamēto. in st. d. here. que
ab inte. dfe. in rubrica et in nigro.

Abduci est a veritate separari: vñ apostolus. No
lite abduci doctrinis varijs et extraneis. xi. distin. no
lite. et ad hebre. c. xij.

Abolitio. ē accusatiōis institute pemptio vel ab
solutio quē quis nomē alicuius accusauit cū omni in
scriptione iam facta i totū aboletur remissa necessita
te accusandi. et hēt ipetrari a pñcipe vel iudice ab illo
scilicet qui aliquā accusatiōem instituerat et in ea se in
scripserat. talis enim citra infamiam desistere nō pōt
nisi absolutiōem ipetrauerit. Sed qñ talis impetrat
qd desistat et qd illud qd p accusatiōem inchoatum erat
deleatur rite fit. Et ē duplex abolitio. s. gnālis et spēa
lis. de generali habet. C. de aboli. ge. l. vlti. etia. ff. de
aboli. l. abolitio. Et p hanc eximū reus q nō incidit i
turpil animum si nō deferat accusatū. ff. de abo. cri. l. si i
teruen. ete. Et si ifra. xxx. dies post absolutiōem gene
ralem causa proposita non potest probari ad eam re
dire non potest. C. d. aboli. ge. l. i.

Abortiuus ē puer vel alē fetus ante debitū tēpus
natus: et dicitur iō sic q nō oriatur sed abortiatur et ex
cidat scdm Jñ. l. i. et bi. Et mulier que sic abortit dicitur
homicida occasionalit. xxxij. q. ij. qd d. et ea. moyses:
et lxxxvj. dist. si expositus. Et paulus noiat se abor
tiuū. i. thi. i. et bi. q. vi. in pñenti. de cele. mis. c. cū
marthe. vñ. sane. alias nō ē homicida q abortiuū pro
creat anteq; aiam accepit corpori infusam: vt est em
brio. xxxij. q. ij. c. qd vero nō formatū. et de homi. c. si
aligs. nec talis dñt irregularitatē qd ad pñotionē nisi
interficiat hōiem iā aiatū. de homi. c. sicut ex lfarum.

Aborsus. require. j. sub littera. b. c. si aliquis.

Abpatrius ē frater abauie vel abauie.

Abre idest sine causa vt habetur in. l. si quis seruo
pñaserit. C. de fur. et de iudi. l. consentaneum.

Abrogare ē destruere vel delere i toto. vñ dicitur
lex abrogata qñ i toto ē sublata vel destructa. Sed d
rogat ei qñ i pte tollit vel ei detrahatur. ff. de vbo. sig.
l. derogare. Et ē abrogare interdum ē addere aliqd
Et septē de causis aliqd abrogat: vt no. dist. iij. s. h^o
et si legibus. Pño tria consuetudine que nota est princi
pi. di. iij. leges. et ff. de legi. et senatus. l. d. qbus. Scdo
tria dñtitiōe. di. xxxi. ante trienniu. Tertio cāe cel
satione. di. lxi. c. neofitus. Quarto loco; varietate.
di. xxxi. aliter. Quinto nimio rigore canōis. xxxij. di.
fraternitatis. Sexto si pñibus occasiōez malignādi
habeat. xvi. q. i. legi. Septio ppter malū inde sequēs

dist. lxiij. veruz. Sed an abrogata lex possit allegari. vide glo. vñ. quicūq. c. nonit. de iudi. Et qualiter populus possit abrogare canones. quē condere non pōt. Solutio per exp̄ssum cōsensum pape de pben. c. cum iam dudū. vel dic̄t cōsuetudo rōalis et p̄scripta ēt tollit. de consuetud. c. si. et sine sciētia p̄ncipis: qz diffici- le ēet eum oēs cōsuetudines scire. vt in glo. vers. abro- gare. c. in istis. dist. iij.

Absentia ē quintuplex et quādo quis obtētu absen- tiarum in integrum restituatur. vide glo. l. si. ff. de in- inte. resti. Item absentiarum alia necessaria: alia pro- babilis: alia honesta siue voluntaria. Necessaria vt cā reipublice vel de mandato p̄ncipis p̄ficiscenti sub- uenitur per in integrum restitutiones. ff. ex qui. cau. ma. l. i. et l. nec non. Absentia p̄babilis vt causa studi- orum vel mercature: vel voluntaria vel peregrina- tionis si p̄curatorem non dimisit absens non ita facile subuenitur ei: vt. l. nec non p̄ealle. Sed absens con- tumaciter non auditur. vt. C. quo ap. non reci. l. i.

Absens p̄prie dicitur qui est extra prouinciam. vt C. de bon. au. iudi. possi. l. si. §. vlti. Tamen quādoq. accipitur pro eo qui p̄sens non est eo loco vbi pet̄t ff. de ver. sig. l. absentem. Unde absens multis cap̄t modis. Primo ille dicitur absens qui al. m̄ audire et intelligere non potest. sic cap̄itur ibi cum dicitur. stipulatio non potest fieri inter absentes. insti. de inuti. stipu. §. item verborum. Secundo absens dicitur q non est in eadez prouincia: vt. C. de long. temp. l. si. Tercio absens dicitur: vt hic sequitur. testium p̄div- ctio non potest fieri parte absente si velit adesse. Et sic dicitur absens qui non videt producere vel iurare testes. vt. l. si quādo. C. de testi. Quarto absens ē qui non est in domo: seu respectu cuius nunciandum ē no- uuz opus. ff. de no. oper. nuncia. l. de pupillo. §. siqs. Quinto dicitur ille absens qui faciliter non pōt cōue- niri. vt quia p̄sente p̄ncipali fideiussoz non pōt con- ueniri. et ita absente potest conueniri. C. de fideiussoz. et man. auē. p̄sente. Sic etiam accipitur in. l. p̄sens ff. de p̄cura. vbi dicitur. p̄sens ē qui in ortis ē. i. qui fa- cilius potest cōueniri. Sexto absens dicitur qui ad lu- crandas distributiones materiales p̄sentiarum abest scilicet qui nō ē in choro hora determinata. et ita licet sit in ecclesia tñ extra choruz certis horis dic̄t absēs.

Absolutio differt a reuocatione. nam absolutio fit a sententia excoicationis. suspensionis. vel interdicti iuxta formam ecclesie cū baculo dicendo psalmuz mi- serere. et de profundis asit cum solēnitare. Sed reuo- catio est sententia v̄balis sine solēnitare. Etiam abso- lutio fit si excoicatio tenuit et si nō tenuit fit reuocatio Item absolutio reddit qd excoicatio intulit p̄terq. fruct⁹ qd excoicatus iuste perdidit. qz per absolutōez tales non recuperat. vt in auē. vt cu3 de ap. cog. §. ge- neralem. vñ. si vero post coll. viij. Et absolutio ex fal- sa cā super nota impetrata non tenet et ē nulla. vt no. i. c. qd sup̄ his. de si. instr. Sed licet excoicatio lata sit ex falsa causa tamē bene tenet. xi. q. iij. c. i. et de offi. ordi. ex parte in glo. Et an pecunia possit peti vel dari p̄ absolutiōe d̄ simo. ad aures. c. dilect⁹. et i. q. null⁹ ep̄s: **Absq. ē p̄uatiuum.** vt in. l. minus. C. de acqui. pos. et quando ponitur exclusiue. et quando inclusiue nomi- nat Archi. de procura. qui generaliter. li. vi.

De Ac.

Acceptilatio ē liberatio per mutuam interrogatio- nem qua vtriusq. contingit ab eo nexu absolutio. et id

est dissolutio. ff. eo. titu. l. pluribus. et l. i. Unde acce- ptifero acceptituli acceptitulum. verbum compo- situm a quo venit acceptilatio et est imaginaria solu- tio que simulat debitorem suuz sibi soluisse. quod nō soluit idq. facit animo remittendi. quia illa verba di- cendo quicquid tibi per stipulationem promisi: vel ex stipulatu debui. habes ne acceptum et tu responde- as. habeo. acceptumq. fero. quasi dicas proinde hēo ac si accepissem a te. per veram solutionem. Et sic si- cut vera solutione liberatus esses: ita hac acceptilati- one liberaris: vt. C. eo. ti. l. i. i. gl. ij. Item acceptilatio inutilis dicitur ratione acceptance: vt tractatur. ff. eo. ti. l. an inutilis. i. gl. i.

Accessio dicitur aliquid adiacens alteri: vel omne id quod est accessorium et necessarium in principali vt capistrum equo vel vestis seruo. vt. ff. de posi. l. i. §. que in depositis. Si enim seruum emeris: et vestez in qua traditur acquiris: et si de eo mentio nō sit facta Et accessiones ciuiles vt vsure non veniunt in sc̄tū stricti iuris: etiā post lit. contest. C. de condi. inde. l. i. i. glo. et ff. de vsur. l. mora. i. glo. vers. difficilis. et i. cap. venerabiles de exceptio.

Accessorium. idem est qd accessio: et sequitur natu- ram sui principalis. insti. de re. diu. §. q. si p̄tim. ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriar. et in regula accesso- rium. de reg. iur. li. vi. et quando accessorium venit of- ficio iudicis mercenario. tunc sublato principali tolli- tur et accessorium. C. de po. l. iij. Secus quando acce- sorium venit officio iudicis nobili. ff. de condi. inde. l. si. §. latus. in glo. alias regulari non tenet accesso- rium: vbi non tenet principale. cum saltem non acce- dat principali vt in. c. si diligenti. de fo. compe. Gallit tamen in casibus. Primo in. c. debitores. de iure iur. vbi accessorium scilicet iuramentuz de soluēdis vsu- ris factum tenet principali tñ. s. obligatiōe debitoris ad vsuras sublato. quia ad vsuras soluendas nulla est obligatio de iure canonico et ciuili. et tamen iuramen- tum factum de his soluendis ē seruanduz. Sed regu- lare contrariū. n̄ intelligitur quando accessoriū et p̄- cipale regulatur eadem ratione eodem tempore non mutato respectu p̄sone. Sed illa nō seruatur in p̄mis- sione et iuramento. quia p̄missio fit parti. sed iuramē- tum deo. et dixit Lodo. de roma se consuluisse q. ac- cessorium ēt p̄ciosius principali sibi tñ accedit. ff. de aur. et argen. leg. l. et si non sicut. §. pueniamus. et l. cu3 aurum. vñ. si. eo. ti. Et facit ad questionem. Si lego mulieri vestes quas sibi feci. q. etia3 in legato veniūt ornamenta aurea vel argenta vestim̄.

Acor et mucor. sunt vitia vini et panis quando acce- sit et mucessit.

Actus est quedā seruitus q̄ is cui ea debetur huius q. pōt p̄fundum in quo sibi hec seruitus debet ducē iumentū vel vehiculū suum. s. vt nō solū possit ambu- lare p̄ se sed et iumentū et quadrigā secū ducere. ff. de ser. rus. p̄di. l. i. vers. actus. et l. inter act. et insti. eo. ti. §. actus. Aliter cap̄t actus p̄ opatione dū dicitur. Act⁹ actiuoz sūt in patiente p̄disposito 2⁹ de aia. et i. q. i. p̄ Isaiam. ff. si quad. pau. se. dic. l. i. §. cū arietes. et ff. ad l. agl. l. si ex plagis. §. tabernarius. d̄ pe. dif. l. quia di- uinitatis et c. medicina.

Acta dicuntur publice scripture negotioz que i iu- dicio agūtur: ordinē eoz modum et figurā cōtinētes. Vel et sunt p̄cessus siue gesta curie. et sunt coia. C. de iudi. l. vlt. ff. de re iudi. l. actorū verba. et l. paulus. q̄

pdita pnt pbari per testes. C. de fi. instru. l. emancipa
tione. nec valent nisi testium amiculo fulciantur. c.
cum a nobis. de testi. debent ergo scribi per personas
publicas. aut duos viros idoneos. c. quomā contra d
pba. vbi acta originalia debent remanere apud scri
ptores. et qui ea temere violauerit nō potest postmo
dum ea impugnare. c. cum olim. de offi. dele. Sunt aut
acta triplicia. ff. iudi. sol. l. ij. nā. Quedam sunt acta iu
dici ordinatiua que valēt ad ordinatiōem iudicij: vt
ē libelli oblatio lit. cōt. Quedā valent ad veritatis in
dagationem: et dicuntur indagatiua veritatis et depositio
testiū: editio instrumentorū: et cōfessio priū. Et quedā
litis decisiva que valent ad decisioē causē. De his di
cit Ja. de are. in. d. l. ij. ff. iudica. sol. Et acta a iudice p
sumuntur oīa rite celebrata: de elec. bone. i. de renūc.
c. in pntia. Item acta facta coram sacerdote i foro pe
nitentiali faciunt fidem coram iudice seculari vt i aut.
hoc ius porrectum. C. de epis. et cle. Et in. l. si quis in
hoc genus. C. eo. ti. Et acta que debent fieri coram iu
dice: si fiant coram notario non valent: vt no. in glo. l.
fi. C. de lib. cā. et glo. in. l. hac consultissima. C. de testi.
Item acta etiā quicquid dicimus locū i quo residet iudex
intrusus de cā cognoscens: vbi acta detegunt: vt qui
libet factum suū audiat sen. y. deat: et suū cosequas me
ritū: q loc' alr ē ius appellat. ff. d. iusti. et iur. l. pe. §. fi.
Actor ē q agit et pullat alium rem aliquā ab ipso pe
tens in iudicio. ff. de iudi. l. in tribus. ff. si. regu. l. i. iu
dicium. Nā in cōibus iudicijs querit quis auctor sit.
Est ergo ille qui suo noīe agit vel qui constituitur ad
agendū vel defendendū causas vniuersitatis vel alte
rius. ff. q. cuiusq. vniuersi. no. l. item verborū. §. decu
riones. Vel dicuntur cui cōstituit a tutore vel curatore
ante. l. i. testat. C. de pcura. l. neq. tutores. C. d. act.
et tuto. et cura. dan. i. rubr. et nigr. Et ē regulare q actor
non probante reus absoluitur: in. l. qui accusat. C.
de eden. vbi dicitur tex. Actore enī nō pbante qui cōue
nitur et si nihil ipse prestiterit obtineat: glo. accur. l. ab
soluat. vi. q. vlti. actor: vt eccle. benefi. c. vt nostrū. ex
C. de pbat. l. actor: Fallit enī hoc in casibus ad min
quē cum: qbus actore non pbante reus non absolui
tur. Nos casus vide in glo. prealle. c. vt nostrum et ac
tor sequi debet forum rei. c. si clericus. et c. cum sit ge
nerale de foro competenti.

Actio significat tripliciter: stricte: late: et latissime.
Stricte significat ius psequendi: qd oritur ex obliga
tione. Late significat dū significat iurisdictionem iudi
cis: et ita nēdum significat psonales sed etiā reales acti
ones: Latissime cū ē significat officium iudicis: et hoc
modo querela i offi. testa. dicitur actio. ff. de lega. l. i. cū
filius i pñ. facit. l. actiois verbo de vbo. sig. ff. et l. acti
onis vbo. de act. et ob. Et hoc vbu actio significat bñ
simul ius et factū: nec ē inconueniens.

Actio ergo significat officiū. i. ius psequēdi licz of
ficiū sit facti. Et ponat dōa in iurisdictionem et offi
cium. Est enī actio ius psequēdi in iudicio qd sibi de
betur: insti de act. in pñc. Et addunt quidam: quod
suum ē vel alienum: ita vt illa diffinitio includat oēm
actioem tā in rem q in psonā: sed illa diffinitio pmissa
solum comprehendit actionem personale: illud autē
qd tuum ē tibi debetur. Si vero quod nō tuū ē et quic
quid ē in iudicio debet includi diuersimode quo peti
tur et cōcluditur in actioe reali et psonali: q in psona
li peto tibi debitum. In reali vō actione peto aliqd
vt meū. quare hoc verbū actio sumit aliter et aliē: vt

pmissum ē. Et nota q hoc vbum debet: quicquid large
iunetur: vt cum dicit: quicquid in iudicio tibi debet
id ē res quā petis vt re tuā siue rei. vendicatioe actioe
comodati siue depositi scdm Azo. in l. i. ti. de eden.
circa pñc. Olim dicebatur actio cōceptio vborū for
mata a magistratibus. l. ij. §. deinde ex his. ff. de orig.
iur. vnde dicebat formula vulgaris. ff. de fur. l. i. ier
uus nauem. Dodie at sit sine impetratione et concep
tione vborum solēniū. C. de formu. et ipe. acti. iudla.
protum. Nec bodie ē aliqua dōa iter interdita et acti
ones cum interdictū nihil aliud sit q actio pretoria.
dicitur ergo actio ius cuius vel priorum quo debetur
a te exigere possum vel petere. re tibi restitui: scdm
Azo. et Hof. de iudi. dilecti et est actio in iure ciuili. insti.
de iur. na. gē. vci. §. ius aut. Et fm canones actio dici
tur cā. c. forus. de ver. sig. Et scdm leges actio debet
poni in cā. q nemo sine actioe expitur. ff. de nego. ge.
Si pupilli in su. et c. examinata: de iudi. phibemur tñ
attentius nimis subtiles actionum intentiones. vt in
ca. dilecti. de iudi.

Actionum vero quedam sūt in rem et quedam i p
sonam. Actio in rem dicitur vendicatio rei qñ: s. dicit ali
quis rem de qua agitur suā: Et aduersarius dicit eam
suam. Quādo ergo petis rem aliquā vt tuam rei vē
dicatione: tūc agis actioe i rez. Actioe vō in psonā pe
tis ab aduersario aliqd tibi dari vel fieri. Item actioes
qdā bonafidei dicuntur. quedā stricti iuris: Actioes bo
nafidei dicunt: nō iō quia in eis debet seruari bona fi
des: qz et bona fides seruatur in actionibus stricti iuris
sed dicuntur bonafidei ideo: qz maxime exuberare de
bet bona fides: inter contrahētes in eis. Et vltra id etiā
venit oīa accessoria: et ea de qbus nihil ē excogitātū:
vt in actione emp. vel contractu vendi. Venit etiā id
qd expresse non ē actum: videlicet a tēpore more qui
alteri nō reddit istud ad qd tenet de nā contractus veni
nat dāna et itere ē: que debet restitui. et sic in eis multū
exuberat officiū iudicis pinguius q in actione stricti
iuris. Sunt at actioes bonafidei. xvij. que enumeran
tur insti. de acti. §. actionū et ponuntur i glo. de except.
c. cū venerabilis. et cōtinēt in his vñb: Empti: cōdu
ci: mandati: depositi: pignora: ciscūde: cōmuni: p
focioq. Dotis: et hereditibus: tutele: cōmoda: gestor:
Prescriptis vñb: cū extimat: atq. pmutat. Item bone
fidei sūt: stricti cete iuris. Alio vō dicūt actioes stricti
iuris: vt actio ex mutuo: ex stipulatu: ex arbitrio: et cō
similes. Et in istis nō venit accessoriū: nec ea de qbus
non ē cogitātū: vt no. Ber. in glo. pallegata. Nec i is
a tēpore more q alteri nō reddidit illud ad qd tenet
de nā contractus: veniunt dāna et interesse q dicuntur re
stitui. Item actionū realiū alie cōpetunt p rebus corpo
reis: et sic bz locū rei vendicatio alie p i corporalibus
et p seruitutibus acgrēdis seruiēdi et defendēdi: et sic
cōpetunt due actioes. qru vna vocat cōfessoria alia
negatoria. Et nota q actioes personales vsq. me
tas. xxx. annorū extēdūtur: vt. C. de constitu. pecu. l. ij
et ibi nota tex. q possibile ē oēs res i pecuniā diueri.
C. de pscript. xxx. annorū. l. sicut iurē. Reales aut vsq.
ad metas. xl. annorū. vt. C. de ven. pig. l. i. et in glo. de
vtroq. casu. Est g vt clarius dicat actio realis q obli
gatum eū contra quē dirigit nō supponit. Sed iō com
petit: qz qz tēdit restituere contra quā talis actio diri
gitur. verbi grā. Intra stidomū meā violēt: ego peto
possessionē meā quā occupas: tu nullo iure tibi obli
gatus es. Nec aliqd tibi pmissi nec tecum contraxi.

sed tñ te cōuenio. quia res mea apud te ē. Sed p̄sōa
lis actio p̄supponit debitore cōtra quē dirigit obliga
tus ex contractu vel maleficio seu ex varijs causaz figu
ris. Et ista datur ē ad rē: s; p̄supponit obligatiōez
p̄sone: vt v̄didisti mihi librum vel locasti domū: tu
mihi obligaris ex cōtractu: licet agā ad rē. s. librum v̄l do^m.

Actio ad exhibendum dat̄ s; possessorē v̄l aduersus
eū: q; dolo malo possidet. vt rem exhibeat. i. i publicū
deducat: vt fiat aduersario copia v̄dicādi fm̄ Azo.
in sum. ti. ad exhiben. i. p̄nc. Nā exhibere ē rem in pub
licū deducere ⁊ v̄dicādi tangendiq; comprehendēdi
rei facultatē p̄bere ⁊ cōdere: vt aduersarius copiā ha
beat rem suā cōtendendū: vt cū quis dicit hec res
est mea: q; tacta seu v̄sa ab eo sibi sua v̄r: vt. ff. ad ex
hibendū. l. i. cum ibi no. Et si erat instrumentū res
ipsa exhibenda d; fieri facultas legēdi ⁊ ēt trāscriben
di. ff. quē ad. testa. aperi. l. i. ⁊. i. y. s. stipulari. Et sic ex
hibere dicit̄ p̄prie quasi extra secretū habere. Et fm̄
Place. quasi extra se habere sicut redhibet̄ q̄si retro
habere d̄r. ff. de edili. edict. l. redhibere i. p̄ncipio.

Actio arborū furtim cesarū h; cōdēnationē aduer
sum euz q; arbores furtim cedit inscio ⁊ iuito dñō. Et
cōpetit s; ipm̄ dānum dantē ad duplū damni dati in q̄
casu ēt cōpetit huic actio legis acqlie: tamen vt
deducere possit a cōdēnatione q; actor cōsecutus ē al
tera actione. vt. ff. arborū furtim cesa. l. i. Et appella
tione arborū etiā vitēs continēt̄. ff. de arbo. ceden. l. i.
s. arboris. Itē cōtinēt̄ edera q; ipsope d̄r arbor ex i
terpretatione ⁊ plerūq; arborib; heret. ff. arbo. fura
cesar. l. vitē. ⁊ in glo. Etia; ⁊ arundo non male dicit̄
arbor: ⁊ idem de salicto quando iam radices immisit
vt eadem. l. vitem. iuncta glo.

Actio caluissiana ē p̄ quā reuocāt̄ ea que i fraudē
creditorē patroni libertus alienauit: vbi etiā locū h; actio
fauiana. ff. de iure patrona. l. si liberatus s; pla.

Actio fauiana ⁊ pauliana sic dicta sūt ab autoribus
⁊ eaz iuentorib;: Et hñt locū qñ debitor i fraudē cre
ditoris alienauit ea que alienata fuerūt creditorī. vt
reuocet̄ ipsa alienatio. Dat̄ ē actio fauiana patrono
ad reuocandū alienata p̄ liberū v̄l p̄ debitores i frau
dem patroni vel creditoris i qua veniūt fruct; ēt post
lit. ⁊ rest. p̄cepti: vt notat̄. ff. si qd in frau. patro. l. i. et
ibi p̄ totū. Sed pauliana dat̄ p̄prie creditorī ad reuo
canda alienata in fraudē p̄ debitore. de qua. ff. que in
frau. credi. l. i. s. si. ⁊. l. hoc factū. i. qua ēt veniūt fruct;
vt eo. ti. l. p̄tor ait. s. hāc. ⁊. s. p̄terea. qd̄ itellige iuxta
l. si. s. non solū. eo. ti. de qd; ab ab. ff. d̄ v̄luca. l. videā
mus. s. i fauiana. Et instit. d̄ actio. itē sigs in fraudez.

Actiones ciuiles q̄ sint ⁊ qd̄ regre in spe. ti. d̄ actio.
⁊ except. p̄ponē. s. postremo. Et nota q; qñq; distin
guitur actio ciuilis s; criminalē. ⁊ tūc idē ē qd̄ actio i
tentata p̄ aliquo interesse. Qñq; distinguit̄ s; pretoria:
tunc idē est qd̄ actio s̄ffiria directa in re. Pretoria at̄
d̄r que dat̄ officio iudicis: vt i fra actiōes pretorie.

Actio cōmodati ē triplex. s. directa: vtil ⁊ cōtraria.
Unde directa cōpetit ei q; rē aliquāz cōmodauit cōtra
cōmodatariū ad repetendū ipam rē. vt ei res et eius
accessiones restituāt̄ur facto ⁊ expleto vsu p̄pter quē
cōmodata ē. ff. cōmoda. l. i. fm̄ Pla. Actio cōmodati
cōtraria ei cōpetit q; cōmodatū accepit i eū qui cōmo
dauit: ⁊ ipensas i re cōmodata factas veluti si egrum
seruum curauit qd̄ noīe cibarioz ipendit nō repetit.
ff. cōmo. l. i. rebus. s. possum. cū. s. sequenti. Actio cō
modati vtilis scdm̄ Pla. cōpetit vbi non ē vere com

modatum: sed interpretat̄: vt si amicus ex confidē
tia rem amici ex p̄pria auctoritate accepit. Et pone
melius exemplū per. l. i. s. si. cū l. y. ⁊. i. y. i. p̄n. ff. cōmo:

Actio cōfessoria ē que cōpetit ei qui dicit se habere
ius vel seruitutē per fundum viā eundi vel agēdi v̄l
altius edes suas leuandi vel quācūq; aliam seruitutē
in re ipsius etiam inuito eo. hec autem actio in rez di
citur vel realis: quia rem tuam corpalem. s. ius eūdi
per fundum p̄tis quāuis ipsa seruitus sit in corpora
lis: vt. ff. si serui. vendi. l. i. in p̄n. Et dicitur cōfessor
ria: q; verbis affirmatiuis constituitur: ⁊ eis cōtraria
v̄bis negatiuis p̄ponitur: que dicitur actio negatoria
scdm̄ Pla. ff. si serui. vendi. l. si quandoq; s. cū in do
mo ⁊ ibi no. Unde actio negatoria cōpetit ei qui dicit
aliquem non habere ius vel seruitutē ad aliquid qd̄
facere volebat alter ⁊ ipsum per hanc actiōem pro
hibet: vt quando dominus fundi intendat aduersus
te solitum ire per fundum suum dicens. Nō ē tibi ius
ire per fundum meū: ⁊ hec actio sūt in rem dicitur: q;
dñs fundi vendicat libertatē dum ipsam itendat v̄bis
negatiuis: dices q; alter nō h; ius eundi vel agēdi p̄
fundū suum nec altius edificandi edes ne luminibus
suis noceat: ⁊ sic per hāc dñs fundi ad hoc agit: vt fū
dus suus declarē liber: ⁊ alē desistat ⁊ p̄hibeat ne eū
de cetero inquietat. ff. si ser. ven. l. y. ⁊. l. loci corpus. s.
cōpetit. ⁊ instit. de acti. s. econtra. Et actio non com
petit de domino: sed de iure prediorum sicut ⁊ cōfess
oria: vt in p̄ealle. l. y. in p̄n. Et licet scdm̄ Place. du
catur ideo negatoria quia verbis negatiuis itentat̄:
Tamen cōtrarium notatur i. l. y. ⁊. s. econtra supra al
le. Nam quelibet earum. s. actio cōfessoria ⁊ negato
ria potest dari p̄ verba affirmatiua: ⁊ etiam p̄ negatia
Non ergo sumūt d̄ram per formā v̄boz sed differūt
rōne materie: vñ breuiter concludēdo siue p̄affirma
tionem siue p̄ negatiōem denē. tamen in hoc differūt
q; cōfessoria datur ad tuendā sibi seruitutem debita;
⁊ negatoria dat̄ ad tuendam sibi libertatem suā. Et
notant doc. exempla i qbus cōfessoria itentant̄ v̄bis ne
gatiuis ⁊ negatoria v̄bis affirmatiuis i. c. cum ecclesia
sutrina. de cau. pos. ⁊ p̄prie. vbi bona glo. de bis. ⁊ p̄e
iudi. l. c. examinata ⁊ dicta. l. y. ff. si serui. v̄di.

Actio cōmuni diuidūdo iter eos datur q; sine socie
tate: nec ex causa hereditaria aliqd̄ cōmune habet vt
id diuidatur scdm̄ Plac. ⁊ Azo. habet ergo locum et
hec actio iter eos ad quos res aliqua cōmunis pertinz
non p̄ societate nec p̄ hereditate: ad hoc q; res illa di
uidatur. Item si ex cōtractu societatis res illa sit com
munis habet locum hec actio. ff. cōmo. l. i. Et d̄ ista
actione. ff. de iudi. l. in tribus.

Actio cōducti cōpetit ei qui cōduxit a locāte v̄l
locatore fundum vel prediū vel domum: ⁊ compe
tit ei: ad hoc quod liceat sibi inhabitare vel in vsu ha
bere rem cōductā etiam cōpetit contra locatorem si
aliquas expēsas vtilēs vel necessarias ibi fecerat.

Actio directa ē quando aliqd̄ directe petitur i ius
vt ex commodato vel deposito: ⁊ huiusmodi.

Actio vtilis ē que datur non ex iure aliquo directo
sed vtiliter ⁊ ex equitate cōpetit: vt in publiciana:
⁊ huiusmodi scdm̄ Pla. ⁊ Azo. De ista actione vtili ha
betur ⁊ notatur. ff. d̄ nego. ges. l. actio. ⁊. ff. si quadru
pau. se. di. l. penl. Et nota q; actio directa ⁊ vtilis eius
dez sunt effectus: vt in. l. actio. p̄ealle. ⁊ in. l. differūt
licet scdm̄ quosdā differant: vt no. in. l. ex legato. C.
de legi. ⁊ plene. per Ly. l. i. C. de act. ⁊ obli. vñ directa

datur scdm vba z mentē: et interdictum vnde videtur
rectum datur tñ contra spoliātem vel mādātem seu
ratam habentē spoliātionem suo noīe factā: qz verba
z intentio pretoris hoc volūt in hoc interdicto: s; idē
interdictum vtile datur ex mente tñ de eqtate qdaz
non vult vboz. Datur etiam contra eū q alias ex iu
sta cā rē possidet: nō tñ pdictis tribus modis. s; forte
possessionem vacuam intrauit vel rē i domo sua inue
nit credens eē suam: de quo in. c. cum ad sedem de re
su. po. Et dicit angelus q habēs ius vtile z intentās
directum male libellat. z quando in principio dete
cta fuit ineptitudo succumbere debet.

Actio depositi ē duplex. s. directa z cōtraria. actio
depositi directa competit depositori ad repetendū
depositum z accessiones eius z cōpetit in simplum ni
si forte res sint incēdio ruina naufragio dpositae. Hoc
enim casu qui depositū sic receperit si negauerit: z in
ficietur: z de hoc cōvincatur in duplo cōdēnabit. hec
pbanē. ff. de positi. l. i. §. ait pretor. Sed actio depōsi
tōtraria competit ei penes quem res dposita ē ad pe
tendū ipensas si quas circa rem ipenderit et illas re
petit vñ dānū datū p seruiz depositū fm Pla. De illa
ōria actōe habet. ff. de positi. apud i pñ. z. l. actione.

**Actio de dolo competit mibi qñ damñū dolo ma
lo a cuius ē mibi datum vel si quis aduersus me ver
secur dolo se cōsulendo vel maliciose negocia mea ad
ministrando nec superest aliqua alia actio qua possū
experiri.** ff. de dolo. l. i. §. verba. sed non datur nisi du
os aureos excedat. Nec at non datur liberis cōtra pa
tres: rō: quia odioia est z in ea condemnatus infamius
efficitur. Nec datur libertis contra patronos s; loco
eius datur actio in factum verbis sic temperandis in
conditione libelli in qua nulla est facienda mentio do
li hec pbanant. ff. de dolo. l. si oleum. §. si. cuz. l. sequē.

**Actio de dolo z furto eorum qui in ministerio cau
ponum stabularium vel nauem exercēt datur aduer
sus stabularios et nautas qui qñ officio malozum ho
minum vniuntur i duplo seu in duplum tenentur: q dolo
vñ furtū cōmissū ē i his rebz q saluaz fore receper
ff. si aduer. nau. cau. stabu. l. i. z infra actio i factum.**

**Actio d constituta pecunia competit aduersus eū
qui sine stipulatione constituit pro se vel pro alio sol
uere. C. de constitu. pecu. l. ij. nam omnia constituere
est debitorē se facere secundum Placen.**

**Actio in rem verso datur aduersus dominum vel
patrem si seruus vel filius pecuniam in rē patris vel
dñi ipedit quā mutuo accepit.** ff. de in rē ver. l. i. pñc.

**Actio d tigno i iuncto datur ei cuius tignum alieno
edificio iniunctum est ab eo qui estimabat suū tignū
eē. Si vero sciens alienum id dolo se fecerit id tenet
d tigno immisso z furti: z actione ad exhibendum: nō
q tignum cogatur erimere. sed q intersit prestare.
Et hec probantur. ff. de tig. iniun. l. i. z. ff. de rei ven
dica. l. in rem. §. i. cum ibi not.**

**Actio de rebus ecclesiasticis venditis custodibus
earum datur aduersus eos q sacras res emerūt circa
formam nulla eis actiōe relicta cōtra sacrosāctas ec
clesias de precio q dederūt repetendo. hec autez ac
tio datur in factum cū res in aliam rē ē mutata: vt ex
phiola factus est sciphus. Si vero in forma sua sit rei
vendicatio locum habet si alienetur qd ex lege daf**

**Actio de pauperie competit aduersus eum cuius
animal damñū dedit contra naturā sui generis s; bi
gratia. vt si equus non ex loci angustia vel non istiga**

tus calce percutiat vel bos cornu perat ex naturali se
ritate. Secus tamen si instigatus vel ex loci angustia
damñū dederit in huiusmodi actionis condemnatiōe
venit damni relarcio aut in solutiōe venit ex. l. xij. q.
noxē dedito. Dominus enim noxali iudicio serui sui
nomine conuentus. seruū actore noxē dedendo li
beratur. insti. de noxa. act. §. i. z si animalia noxē dda
tur pficiunt reo ad liberationem insti. si qua. pau. se.
di. Et vtrum malit aut soluendo dānū sufferat aut
alias p noxa det animal hoc per eum stat. Et pbanē
hec. ff. si qua. pau. se. di. l. i. in prin. z insti. eo. ti. §. i. Et
noxia signat delictū s; delinquens vocatur noxa. isti.
de noxa. act. in glo. ver: noxa vnde uersus. noxia de
lictum delinquens noxa vocatur. Et tamen sepe
vñum pro reliquo dicitur seu accipit. vt ibidem dñ.

**Actio de opposito vel suspēso quo iter ē vulgo cu
ius casus nocere poterit. datur aduersus eum qui in
subgrūda p tectone hēt id appositum vel suspensum
quod nocere potuit cuius condemnatio ē decem soli
dorum.** ff. de his qui deie. z effu. l. si vero. §. ait pñor.

**Actio de effusis z eiectis datur aduersus eū ex cui
habitatione vel habitaculo aliquid effusum veleie
ctum est contra iter publicum. vnde damnum datum
alicui transeūdi restaurandum ē in duplum. z si liber
homo inde perisse dicatur in quinquagita aureos hec
datur actio. Si vero nociturū ē libero homini datur
quantum videtur iudici ex bono z equo compensatis
ipensis factis z operibus quibus est cariturus inuili
ter. ff. de his qui deicere: vel effu. l. i. in prin.**

**Actio edilicia competit multis modis. Et p si res
vendita sit redibita ppter viciū siue morbum: nec
tamen a venditore restituitur pñum emptori cū acti
onibus z alijs q ediles inibent. z i hoc casu ē ppetua
de hac habetur. ff. de edi. edic. l. ediles i pñci. §. i. z si.
z. l. istud. ij. rñso. z. l. redibitoria. eo. ti. Secundo com
petit quando fit vt si res vendita nō placet vt redda
tur. z tunc ē tpalis vsqz ad. lx. dies: vt. ff. e. ti. l. q si no
lit. §. si quid ita venerit. Tertio competit si venditor
non vult tradere seruū vel mancipiū vel iumentū
cū ornamento cū qñderat tpe venditiōis p ipso or
namento vel vt fiat redibitio rei pñcipalis ppter ac
cessoria: z tunc cōpetit ēt vsqz ad. lx. dies. ff. eo. titu. l.
ediles. in pñc. §. vendēdi. Quarto hō cōpetit qñ eo lo
co quo iter ē vulgo bz qñ canem. lupū. vñsū. aprū. ver
rem. pāterē leonē zc. vel aial aliud qd nocere posset
siue sit ligatum siue solutum. ff. e. ti. l. hñ eni. §. deinde
autem. vide de his Buil. in spec. in tractatu libel. de
emp. z vend. §. nunc dicendum est.**

**Actio de superficie in rem cōpetit ei qui supficiem
habet in alieno solo noīe cōducti ad repetendū supfi
ciem si possederat. ff. de superfici. l. i. §. qui superficie
infi. z. §. ait pretor. ver: z sane.**

**Actio empti cōpetit emptori ad rem repetēdā quaz
emerat in q venit cōmodum, qd accessit. Et si qd in
spēali pacto cōprehēditur in hac actiōe attēdit p vt
qsqz sibi paciscitur. ff. de actio. emp. l. emptor in pñc.
z insti. d ep. z vñ. §. s; nra. i si. b' ōria ē actio vēditi q
cōpetit vēditori ad petēdū pñum z iteresse z vñuras
tpe more prout iter ptes uentū seu cōtractum ē. De
ista habetur in. l. iulianus. §. ex vendito. eo. titu. et de
emp. z ven. insti. in: §. pñal. sed nostra.**

**Actio ex stipulatu nascit cū de re certa i genere: s;
i certa i spē sit stipulatio vt isti. de vbo. obli. i pñ. Nam
si res ēēt simplr i certa stipulatio nō valeret. ff. e. t. l. ita**

stipulat⁹ in p^a. Et stipulatio ē accepta: vt cū respōdes dare seruū: vel spondes te facturum domum. Et p^{ti} net hec ad actiones in personam que oriuntur ex contractu verborum: et hec colliguntur. ff. de actio. l. i. §. i. et l. actionum genera. §. in personam. et insti. de ob. §. si. et de actio. §. i. et vers. nanq. cum similibus. Et nota q^d actio descēdens ex stipulatione non habet dilationem anni sicut actio de dote. l. i. §. exactor. C. de re. vt. act. et §. cū at d^h. Bar. l. i. si diuortii. ff. d. v. ob.

¶ Actiones ex contractu sicut de actionibus in personaz insti. de actio. §. i. que nascuntur ex pacto siue obligatio surgit ex re vt conditio certi: de numerata pecunia: conditio certitudinaria. Conditio ob causam: actio comodari: depositi: pignoratitia: de quibus oibus suo loco dicetur siue etiam cōsurgit obligatio ex verbis sicut in actione ex stipulatu quando res certa in stipulationibus deducta est. Siue etiam oriat⁹ obligatio ex litteris de quibus conditio odio/ desidie datur in eum qui cum spe future numerationis scribit se debere quod ei non est numeratum. Numeratio⁹ autem non secuta infra bienniu non repetit cyrographum. Et est introducta et exclusa exceptione nō numerate pecunie cum minime cogatur soluere quod scripsit se habere siue et oriatur obligatio ex consensu veluti: empti: venditi: locati: conducti: pro socio: mandati: prescriptis verbis: et actio constituta pecuniaria. Nec nō actio in factum: de iureiur. Et de his actionibus in proprijs locis fm ordinem patebit. Et iste sunt species actionum in personam que oriuntur ex contractu siue re: verbis litteris: aut consensu: obligatio oriatur. De quibus vide. ff. de actio. et obli. l. i. et y. et insti. de obliga. §. i. cum. §. et ti. se. vsq^q ad ti. de obli. que ex quasi contract. nas.

¶ Actiones ex quasi contractu sunt de actionibus in personam. insti. de actio. §. i. cum ibi no. que neq^q ex pacto neq^q ex maleficio oriuntur: sed tamen maiorē habent conuenientiam et affinitatem cum pactis q^q cum maleficijs: et sunt iste. s. conditio indebiti. conditio libere actionis.

¶ Actio negotiorum gestorum: tutele: subsidiaria: cōmuni diuidundo: finium regundorum: familieherciscunde: petitio hereditatis directa: et utilis possessoria: fideicommissaria: et actio ex testamento. De his omnibus. ff. de actio. et oblig. l. de maleficijs. §. si quis sequētis. et §. seq. et insti. de obli. que ex quasi contract. nas. cum ibidem. no.

¶ Actio d⁹ peculio: et quod iussu: et de i⁹ uerso: actio tributaria: istitoria: exercitoria: actio funeraria: ad exhibendum: de tigno in iuncto: actio i factuz de rei vendicatione: actio de pauperie. interdictum quoz bonorum: vti possidesis. vtrobi. interdictum saluianum. De quibus omnibus require in loco suo.

¶ Actiones vel obligationes ex maleficio sunt actiones in personam: insti. de actio. §. i. cum ibi notatio. Quibus delicta hominuz cohercentur quod publice utilitatis interest. ff. de fideiussu. l. si aureo. §. si. et ff. ad. l. agli. l. ita vulnerat⁹ cū filiabus: ut est conditio rei furtiue. Actio arborū furti cesarum: actio furti: actio v⁹ bonoz raptorū: actio. l. aquilie: actio iniuriarū: quod metus causa: de dolo: actio serui corrupti: actio reza motaz: conditio obitupē causam: interdictum vnde vi: interdictum quod vi: aut clam: interdictum de libero homine exhibendo: de vxore ducenda: de liberis exhibendis: interdictum quozum legatorum interdictum prohibitorum ne quid in flumine ripa v⁹ pu

blica: interdictuz de itinere actuz priuato. De quib⁹ omnibus require. de. J. loco suo.

¶ Actiones vel obligationes ex quasi maleficio sunt actiones in personam: insti. de actio. §. i. que neq^q ad pacta accedunt neq^q ad maleficia. sunt tamen similiores maleficijs q^q pactis: vt actio in factum aduersus iudicem qui litē fecit suam: et actio in factū de eiectis et effusis. Et actio in factum de dolo et furto eorum q^q ministerium cauponū: aut stabularium: aut nauē exerceant. ff. de actioni. et oblig. l. ex maleficijs. §. si iudex vsq^q ad finē et insti. de obliga. q^q ex q^qsi male. nas. p⁹ totū

¶ Actio exercitoria scōm Azonē in sum. eodem titulo datur contrahentibus cum magistro nauis p⁹pe nauigandi necessitatez contra excitatozem nauis qui magistrum nauis preposuit quem equuz fuit teneri vt tenetur qui institorēz taberne vel negocio preposuit. ff. de exerci. actio. l. i. Dec g⁹ actio nō dat⁹ t⁹ magistrū nauis s⁹ t⁹ eū q^q mag⁹ nauis p⁹posuit i eā cām i q^q p⁹posuit⁹ ē exp⁹se v⁹l tacite vt i ea. l. i. §. nō at. et §. p⁹positio igit⁹. Est aut⁹ magister cui toti⁹ nauis anchora et cura madata ē. l. i. §. magist⁹ nauis: q^q i v⁹lgari lōbardoz et puicialiuz comit⁹ d⁹. et i theotonico et i almāico styerman dicitur. Nec distinguitur. an iste magister sit liber vel seruus maior vel minor. Et sibi iputatur q^q eū preposuit: vt. l. i. preallegata. §. cuius autem conditio nis. Sed exercitor dicitur is ad quem obuentiones quotidiane aut redditus questus et utilitates nauis p⁹ueniunt et pertinent: vt ea. l. §. exercitatorē siue verus dominus nauis sit siue domino nauis conduxerit ad tempus vel i perpetuuz: vt dicitur ibidem.

¶ Actio estimatoria vel extimatoria. id est actio prescriptis verbis sic cognominata: ē actio que estimato p⁹ponitur gratia dubitationis tollēde quādo res estimata vendēda datur. Dubitatum enim ē: an ex v⁹ditō sit actio: an ex locato: an ex conducto: an mandati: vt si rem meam do tibi: et estimo vt eam vendas p⁹decem: et inde decē reddas mihi aut rez: vt no. ff. de esti. act. in rubro. et l. i. et insti. de actio. §. actionum.

¶ Actio ex testamento: non solum scripto heredi cōpetit ad petendum hereditatem. Sed et cōtra heredem scriptum legataris et fideicomissarijs. C. coia de le. et fideicomiss. l. i. Et sapit naturam actōis bōefidei l. in minoz. C. ex q^q. cā. in inte. res. non ē ne. Tamen dicit Bar. q^d re vera ē stricti iuris cū non numeret iter actiones bonafidei in. §. actionuz. insti. de acti. vt no. ipse in. l. huiusmodi. §. edes. ff. de leg. i.

¶ Actio familieherciscunde inter eos competit qui cōmunem habent hereditatem diuidendam. ff. fa. her. ci. l. i. et y. Et dicitur familieherciscunde: id est hereditatis diuidende scōm Azonē in sum. vt not. ff. eo. tit. i rubro. Nomen autē familia quandoq^q ponitur p⁹ cognatione: vt cum dicitur: illi sunt de familia Prami Et quandoq^q p⁹seruitute et potestate: vt cum dicitur paterfamilias: filiusfamilias. hic tamen pro substantia et hereditate: vt. C. de verb. sig. l. si. Sed hercisco est verbum grecū id ē q^d diuido. inde herciscunde: id est diuidende no. glo. ff. eo. ti. in rubrica. Et v⁹tinur hoc verbo sicut repimus apud antiquos: qui gerūdia sua p⁹nunciabant in v⁹ndo: vt legundo: audiundo: diuidū herciscundo scōm Azonē in sum. sua. Et ita etia⁹ hodie dicere possum⁹ familieherciscūdel p⁹ familieherciscēde.

¶ Actio fauiana et pauliana habite sunt supra circa actionem caluisianam.

¶ Actio finium regundorum cōpetit finibus ad distinguenduz vel ad iudicandum. ff. eo. ti. l. i. §. iudici. l. se.

inter eos qui agros confines habent vel predia insti.
de actio. §. Item finium regundorum. et habet locus in
rusticis predijs tñ. ff. eo. ti. l. ij. et non in urbanis: quia
urbana predia non sunt confinia sed vicina: quia parie
tibus distingui consuevere: sed confinia dicimus que
adeo sunt proxima ut nullus paries in medio interpo
natur. ff. eo. ti. l. sed et si loci. §. in iudicio cum ibi nota.
Urbana predia dicuntur omnia predia que habent edi
ficia etiam si sint in villa: quia urbanum predium non fa
cit locus sed materia habitandi causa facta. Unde si in
vrbe edificium causa non habitandi: sed gratia repo
nendorum fructuum fiat. dicitur predium rusticum. S3
et horti in edificijs constituti nisi plurimum sint redditus
vinearum forte: et sic alioz cōtinetur appellatione vr
banorum prediorum. ff. de vrb. signi. l. urbana. Rustica
autē predia vocantur agri non habentes edificia. Et
si in te et me contra quē ago finium regundorum uia publi
ca vel publicum iter venit non habet locum hec actio
quia confinium non intelligitur. secus si ritus priuatus
intervenit: quia finium regundorum agi potest cō
tra dñm riuu. ff. eo. ti. l. sed et loci. §. si. cū. l. seq. et ibi
no. Est autē hec actio duplex quia vterq; est actor et
reus. de proba. ex literis. ff. eo. ti. l. iudiciū. §. cōmuni
diuidūdo et familie heriscūde et l. inter coheredes. §.
si familie. ff. eo. Item est mixta: quia est in rem et in p
sonam insti. de actio. §. qdā g°. §. et itez finium regundorum.
Actio funeraria contra heredē bonorum vel posses
sores datur. ff. de reli. et sumpti. fune. l. et si quis. §. si. et
datur ei qui funeravit: vt non heres defunctum: sed cā
pietatis. ff. eo. ti. l. sed interdum: et §. si quis cū ibi no.
per hanc enim actionē veniūt reficiende expense ibi
dem a funeratore facte.

Actio furti manifesti scdm Azo. locū habet qñ fur
rem tenēs visus vel deprehensus fuerit siue in publi
co siue in priuato vel a dño vel alio anteq; perueniat
ad locū quo perferre res destinavit. Si talis dephē
datur vel cū reuideatur: et ad eum deprehendendū
occursum sit ei licet abiecto furto auferat furti ma
nifesti tenetur. l. si quis. §. census. ff. eo. tit. nisi surripi
entis mutetur status ut tu mihi surripuisti in seruitu
te et manumissus furto deprehenderis cū re furtiua
uel sit tu pertuleris quo destinabas teneris furti nō ma
nifesti tunc enim deprehenderis cū re furtiua priusq;
eo loco pertuleris quo destinaueras illo die manere
cum furto tunc fur es manifestus. Nec omnia dicunt
ff. de fur. et de pe. dist. i. c. vulgaris vtrum qui partes
acerui frumenti furatur totius acerui furtum faciat.
et datur actio furti manifesti in quadruplum. insti. de
obli. que ex male. §. pena manifesti.

Actio furti non manifesti competit quancūq; p
dictis modis furtum nō manifestum probatur. ff. eo.
ti. l. manifestū. insti. de obli. que ex ma. nas. §. nec
manifestū. Et etiam si vidisti furtum fieri: te tamen
abscondisti cum furtum faceret ne te occideret non ē
manifestum. ff. eo. ti. l. si quis in seruicute. §. cetex. Et
datur hec actio in duplum. insti. de obli. que ex ma.
nas. §. pena prealle.

Actiones hereditarie dicuntur que trāsēnt ad here
des vel contra heredes: secundum aco. Item que ab
heredibus incipiunt vel contra heredes. Ut autem
plene sciat que trāsēnt ad heredes vel nō: distingue
aut nascit actio ex maleficio vel quasi: aut ex contractu
vel qñ put psequit aco in sum. eo. ti. et scdm pla. i. sū.
sua eo. ti. his actionibus veniūt hi qui succedūt i ius
et nō hi qui succedūt i re: vt donatarij vel legatarij.

Actio in factū aduersus iudicē qui litē fecit suaz
datur aduersus iudicē qui p impitiāz male iudicauit
inquantū iudicat religionē videbitur esse ex qñ ma
leficio. insti. de obli. que ex quasi ma. nas. in pn. et ff. de
va. et extraor. cogn. l. si. Si vero dolo malo iudicauit
vere est ex maleficio obligatus actione in factum vl
actione de dolo ad oē itersse ei quē lesit et ifamis est
Item tenetur crimine falsi qui penā deportatōis vl
vltimi supplicij continet: scdm aco. pbant hec. C. de
pe. iudi. qui male iudi. l. ij. et ibi nota. in glo. si iuncta
auē. nono iure ibidē posita. et l. si filius familias. ff. de
iudi. Iudex autē ecclesiasticus male iductus per grāz
vel per sordes ab executiōe officij per annū est suspe
sus ad estimationē parti quā lesit nihilominus cōdē
nandus. Et si durante suspēsiōe se diuinis ingesserit
irregularis est: nec cum eo nisi per sedem apostolicā
poterit dispensari: vt i. c. cum eterni. de re iudi. li. vi.

Actio in factū de eo qd certo loco dicit vbi aliqd ē
pmissum dari certo loco si iudiciū i illo loco constitui nō
possit. itroducta tñ est quedā actio arbitraria vt pos
sit etiā in alio loco agi. Pretor eni iniquū esse arbitra
tur nō posse cōuenire debitorē in alio loco qñ in loco
destinato solutōi. et hec actio arbitraria ex sui natura
est stricti iuris in qua habita cōsideratione aliaz acti
onū stricti iuris qd esset omissum deberet haberi
omissum: tamen in illa venit etiā quicquid equū et iu
stum visum fuerit religioni iudicatis: et ppter hoc ap
pellat hec actio arbitraria irregularis: qd naturāz
aliaz actionū stricti iuris est. et hoc est quod dicit glo.
i. Rica. ff. de eo. qd certo loco. qd sit actio irregularis

Actio in factū ex edicto pretoris de alienatione in
dicij mutadi causa facta dat ei i cui fraudē et illusionē
facta est alienatio et suis heredibus aduersus eū q rez
alienauit quē ad interesse conuenit quāti itersit acto
ris corā ordinario vel delegato: de qua goff. in sum. d
alie. iudi. mu. ca. fac. et c. i. eo. ti. in glo.

Actio i factū de dolo et furto eoz quoz ministerio
quis cauponē aut nauem vel stabulū exercet dat ad
uersus eos qui presunt cauponi aut navi vel stabulo
qui quoniam officio maloz hominū vtūtur in duplo
tenent qd dolo aut furto eoz cōmissum est in his reb;
quas saluas fore receperūt. ff. nau. cau. sta. l. i. in pn.
et §. idē pomponius. et l. et ita. §. idē. et §. ait pretor iū
cta. l. si. §. hec actio eo. ti. et ff. fur. aduer. nau. ca. sta. l.
i. et insti. de obli. q ex ma. l. nas. §. item exercitor.

Actio i personā dicitur conditio quando cōtendis
aliquē dare aut facere tibi oportere. Quādo hō agis
vt restituat tibi res tua: et speciale nomē accipit et in
deposito dicit simpliciter actio personalis et non con
ditio. Hec autē nomē conditio inde descendebat: qz
olim iudicia erāt ordiaria: et certa verba: et que opor
tuit cōdici. idest simul dici: vt si quis caderet a sillaba
caderet a rota causa. Sed postea ille solēnitates i dis
tinctionē abierūt: attamen nomē remāsit vt adhuc
et personales actiones que solēnib; verbis interpreta
bantur conditiones vocētur. et hec colligūt isti. de act.
§. appellamus. cū ibi nota. et ff. e. ti. l. actionū genera
Et hāz actionū genera quedā nascūtur ex contractu
quedā ex quasi contractu: quedā ex maleficio et qua
si male. insti. de obli. §. sequēs. et de act. §. omniū. Re
gre scilicet de oib; his supra actiōes ex actu.

Actio in rem: dicitur vindicatio rei. s. qñ dicis rez
de qua agitur tuam esse: et aduersarius dicit vel osten
dit ipsā rem esse suam. ff. de actio et obli. l. actionū ge
nera. et insti. e. ti. §. appellamus preallegato. Et hāz

Actio arbitraria

Actio in rem conditio

actionum alia est directa in rem actio: ut rei vendica-
tio: actio confessoria: et negatoria. Alia est actio in rem
utilis que sunt actiones de dominio non directe sed uti-
les que ex equitate dantur: quique non dominis: ut sunt
publiciane que ex aduersis causis competunt. Et actio
per quam queritur an actor iurauit: et actio in re de sup-
ficie et actio fauiana et pauliana et calpurniana. et actio in
rem que competit inter dominum tabule et pictores. Sunt
et alie in rem actiones in quibus non de domino sed de pi-
gnore agitur sicut seruiana et quasi seruiana: de quibus
vide loco suo. Et nota quod actio personalis non sequitur
fundum. ff. de heren. emp. et vendi. l. minus. §. luti insti-
tus. ff. ad trebel. l. i. §. si odio. ff. de iudi. l. fideicommissus
§. tractatum. C. de ser. l. ij. §. proinde. et ff. de ali. iud.
mu. cau. fact. l. iij. §. opus in glo. per Dyn. in. l. si. ff. de
no. ope. nunc. Item actio personalis est ita affixa offi-
bus creditoris quod in alium transferre non potest nisi ficti-
one iuris. ff. de pecu. l. si quis ergo.

Actio iniuriarum competit ei qui iniuriam passus est: ut
nota. insti. de iniur. in rubrica contra eum qui intulit
iniuriam: vel inferri procurauit. insti. eo. ti. §. non solum
et pulsauit vel verberauit vel famosum carmen ad alter-
ius contumeliam scripsit vel quoquomodo iniuria aliquem
affecit insti. eo. ti. §. iniuria. In qua iudex condemnauit
quanti actor iurauerit se nolle illam iniuriam sustinuisse
premissa tamen iudicis taxatione insti. eo. ti. §. pena. et ff.
eo. ti. l. institutionibus. Quidam enim dicunt quod iura-
re debet potius de suo perdidisse tantum vel tantum quam ta-
lem iniuriam sustinuisse. Et hoc videtur approbare
Dositien. in sum. de iniur. et dam. dato. et Spec. eo. ti.
Alij dicunt quod sufficiat eum iurare sic: quod nolle lucrari
tantum vel tantum pro eo quod talem iniuriam sustineret vel
sustinuisset. Primum tamen videtur verius et actio iniuriarum
ex pacto non nascitur: sed ex contumelia. l. si vnus. §. sed si
pactum. ff. eo. ti. vbi text. inquit illa non enim ex pacto in
iniuriam nascitur actio: sed ex contumelia et ex bono et equo
et dissimulatione aboletur. Nam si quis iniuriam reli-
querit: hoc est si statim passus ad animum non renoca-
uerit postea ex penitentia remissa iniuriam non poterit
recolere. l. non solum. §. i. ff. de iniuri. et neque in heredem
neque in heredibus datur. l. iniuriarum actio. ff. eo. titulo.

Actio institutoria secundum Azo. datur ei qui cum aliquo
contraxit in illa negotiatione in qua prepositus est con-
tra eum qui preposuit aliquam stationem vel negocia-
tione gerendo de contrahentibus cum prepositio
sue prepositus sit expressus siue tacitus. ff. de insti-
tut. l. i. et ij. et l. ait. §. non tamen cum ibi no. et dicitur institutoria
ab institutore preposito tanquam exercitoria nomine a
preponente. institut. quod cum eo. §. exercitoria. et §. se.
Nam institutor dicitur esse ex eo quod negotio gerendo istet
nec refert an tabernis sit prepositus vel cuius alteri ne-
gociationi. ut ff. e. ti. l. quicumque. et l. institutor. et institutor
dicitur ille qui tabernis vinis vendendis vel alicui al-
teri negociationi prepositus est.

Actio legis aquilie duo continet capita vel tria:
habet vnum non sit in usu: ut ff. eo. ti. l. si seruus seruus. §.
huius legis. et insti. eo. ti. Primum caput est de seruus
occisis vel quadrupedibus: qui numero pecudum con-
tinentur: ut i. l. aquilia. ff. eo. ti. vbi dicitur de animalibus
que congregatim habentur et pascuntur: sicut oues
capre et equi muli et boues et asini. Et secundum Labeonem
sues: sed non canes. Et longe minus bestie fere vrsi et
leones et cetera sed elephantes et cameli quasi mixti sunt.
Et ideo primo capite eos contineri oportet quo ca-

su tanti sit condemnatio quanti plurimi ipsa res valu-
it anno preterito: ut in dicta. l. aquilia. ff. eo. ti. et insti.
eo. ti. in principio. Secundum caput quod non est in
viii: hoc non ponitur. ut ff. eo. l. si seruus. in. §. huius
preallegato. vbi dicitur huius legis secundum quod
caput in desuetudinem abiit. Sed tertium caput hu-
ius legis est de eis vulneratis feris bestijs occisis ce-
terisque rebus ruptis: ut veste vase et similibus. Quo
casu quo condemnatur qui damnum dedit quanti res
fuit triginta diebus retro rei pretij et valore estiman-
do: ut dicta. l. si seruus seruus. §. tertio autem capite. et i.
sti. eo. §. capite tertio cum §. sequente. Et in hac actione si
quis damnum se dedisse inficiatur. id est negat: condemna-
tur in duplum. ff. eo. l. i. §. i. Dicitur autem lex aquilia ab
Aquilio plebis tribuno: secundum Iudorum. l. v. qui ip-
sam in monte Auentino tempore discordie populi et
plebis constituit. ff. eo. l. i. et postmodum concordia fa-
cta vice legis est habita.

Actio mandati directa competit mandatori et ei
heredi. ff. eo. ti. l. si vero. §. si. et l. si mandato tui pro
responsio. et §. i. Contra mandatarium vel procuratorem
post mandatum susceptum. ff. eo. l. si remunerandi. §. i.
Et in quantum interest id factum esse quod mandauit
puta mandari ut fundum emeret si mea intererat: emi-
teneberis post mandatum susceptum: tamen si eundem fun-
dum ego ipse emi vel alius mihi: neque interest aliud:
cessabit hec actio secundum Azo. ff. e. titu. l. si procurator
rem. §. mandati actio.

Actio mandati contraria: competit mandatario.
ff. eo. ti. l. si vero non remunerandi. §. contrario. uel pro-
curatori ad expensas aduersus mandantem quate-
nus fines non est egressus. Si vero aliquid erogauit
ut vtiliter in eo non habet mandati iudicium: sed tamen
negociorum gestorum: secundum mar. licet id. et accur. contra.
put legi. et nota isti. eo. ti. §. is qui. et ff. e. l. sed periculum
cum. l. seq. in principio. et C. de negociis gestis. l. si in
glo. vltima. Si vero mandauerim tibi: ut mihi fun-
dum emeret etiam si nondum pretium solueris ages
mecum mandati: ut suscipiam obligationem quate-
neris venditori. Nam et ego agere possum ut cedas mi-
hi actionem empti. ff. e. ti. l. si mandato meo. primo resp-
so. Competit ergo breuiter actio mandati directa con-
tra illum qui mandatum suscepit adimplendum cum primo
cogi non posset quod suscipiet mandatum in quantum inest
mandantis factum fuisse quod mandatum. Et rursus ipsi manda-
tario qui mandatum suscepit competit actio mandati contra ad-
impensas si quas fecit ratione mandati suscepti si fines manda-
ti non excessit: sed si mandatum excessisset in expensis fa-
ctis non repetet ipsas per huiusmodi actionem.

Actio negatoria. require. §. actio confessoria.

Actio negociorum gestorum duplex est. scilicet directa et con-
traria. unde actio negociorum gestorum directa est que agit
dominus rei gestorum cum qui negocia eius gessit ut admi-
strationis rationes reddat: ut puta si ego fui absens et ne-
gocia mea ceperunt esse deserta et male se habebant: tu
hoc videns absque mandato a me recepto mei contem-
platione ex amicitia quam ad me habes gerebas ne-
gocia mea: mihi datur hec actio negociorum gestorum di-
recta ad hoc ut reddas mihi rationem administrati-
onis ut ff. de nego. ge. l. ij. et insti. de ob. que ex quasi
con. na. §. i. et §. sicut.

Actio negociorum gestorum contraria competit illi qui si-
ne mandato se immiscuit alienis negociis gerendis ad-
uersus dominum negociorum ad repetendum expensas nego-

ciorum gestatione factas. Et veniunt omnia que ex pedit de suo necessario vel utiliter non tñ voluptuo se: & hec colliguntur. ff. eo. titu. l. y. cum ibi nota.

Actio de peculio vel peculio tenus cōpetit ei q̄ cuz filiofamilias vel seruo peculū habentib⁹ contraxit. ff. qd̄ cū eo. l. i. cum se. Que post mortē filij vel serui est annalis & non post emancipationē manumissionē vel alienationē. ff. qñ actio de pe. est anna. l. i. §. quā diu. vbi dicit. Quādiu filius vel seruus in potestate est de peculio actō ppetua est. post mortē aut̄ ei⁹ vel postq̄ emancipatus manumissus alienat⁹ ve fuerit tēporalis esse incipit. i. annalis. & cōpetit hec actio aduersus dñm vel p̄rem: vt nota. ff. de pecu. l. i. §. & bā.

Actio noxalis scdm̄ aq̄o. dicit̄ actio que nascit̄ vel orit̄ ex delictis seruoz. ff. eo. ti. l. i. & insti. eo. ti. in pñ. Exoritur noxalis a noxia quod significat ipsū deli ctiū. vel a noxa qd̄ dicitur ipse delinquēs. versus. No xia delictum delinquens noxa vocatur.

Actio pignoratitia directa cōpetit debitori cōtra creditorem. insti. qui mo. re cōtra. obliga. §. si. vñ con tra eius tūtozē vel curatozē si pignora acceperūt. ff. eo. ti. l. si solutū. §. si. & habet locū soluto debito & aliē satisfacto: quēadmodū voluit creditor licet nō sit so lutum: vt si pignora alia data sunt creditori vt a pri mo recedat: vel fideiussores sine res alias: vel p̄ciuz vel etiā nuda quētio sine p̄cio vñ pacto. Quoties eni vult creditor recedere a pignore videtur satisfactus si vñpe velit vel voluit cautū est. licz in hoc decept⁹ sit sui facilitate scdm̄ aq̄o. vt. ff. eo. ti. l. si rem. §. emēs & l. necessarias. §. si vnus. Per hāc ergo actionem de bitor repetit expēsas si quas fecit in re pignozata ob ligata nisi eadē res sit ampla & ad modicū etiā fuerit aliq̄ pignozata quasi in nullo captus sit qui pignora se cundo loco accepit.

Actio pignoratitia contraria datur creditori con tra debitorē. & datur ad multa. Si eni decipiat a de bitore vel ipsa re vel eius pposito: quia obligauit rē alienam vel a y pignozatā. ff. eo. ti. l. tūtoz. §. contra ria iuncta. l. si quis in pignore. §. si. Et si debitor ma liciose versatus sit obligando es vel stagnum p auro vel argēto. ff. eo. ti. l. i. §. si quis. & in. §. p̄alle. l. si quis in pignore. y. responso. vel si obligauit seruū p quez dānū datū est: puta furtū: vel aliud huiusmodi. et b⁹ si sciuit tenetur in solidū. idest in totū. secus si ignora nit: quia tunc liberabitur nore deditione: scilicet dando seruū pro nora. In his comperit hec ac tio scdm̄ aq̄o. & alios. Dec pbantur. ff. eo. ti. l. si seru⁹ pignori. Itē scdm̄ aq̄o. agit creditor actione pignora ticia si seruos pignozatos artificis instruxit. si ince perant in breui anteq̄ pignozarentur: vel debitoris voluntate creditor eos instruxit. Sed si nihil horuz intercessit si quid artificis necessarius eos instruxit h̄z aq̄o. erit actio tria. ff. eo. ti. l. si seruus.

Actio autē pignoratitia utilis scdm̄ pla. dat̄ ei qui ipignozauit rē alienā sine consensu dñi: & postea dñs pignoris est. ff. eo. ti. l. rē alienam. & ff. de pigno. l. i. §. i. & l. si ficio cū seq. & tā directa q̄ illa dant̄ principali & suis heredibus: & contra heredes creditoris: vt po test pbari insti. de ppe. & tem. act. §. non autem iun cta. l. ex contractu. ff. de act. & obli. & l. i. §. creditor. & insti. quib. mo. recontra. obli. §. si.

Actio per quam querit̄ an actor iurauerit secūdū quosdam datur ei qui cum peteret rem suam delato sibi iureiurando ab aduersario eam suā esse iurauit.

Ab eo enim rem suam petit actione in factū qui iura uit suā esse. ff. de iureiur. l. nā postea. §. i. & §. si. Si hō rē suā sibi traditā postea amisit: & ille q̄ detulit iuram tū eā nact⁹ sit aduersus eum publiciana competit ac tio ex li. seu. de publi. act. l. eū qui. §. petēti. vbi dicit̄ Si mibi petenti rem iuramentū detuleris. Juraue roq̄ rez meam esse competit mibi publiciana aduer sus te tñ. quomodo hoc debeat intelligi ibi nō. plene & solet iusiurādū referri ei qui detulit. C. de re. credi. l. generaliter. §. omne. vñ. sed iuramēto.

Actiones p̄iudiciales in rem eē dicuntur per q̄s queritur: an quis liber sit: an libert⁹: & in partu agno scendo. vt in. §. p̄iudiciales insti. de actio. Sed illa p quam queritur: an aliquis sit liber: partiz ciuilē cāz obinet: partim p̄etoziam. Ciuilē autē scōz formā domini qua in ea directe agitur. Et p̄etozia secūdū formā & modū petendi: qz tuuz a te ipso nō ab alio pe tit possessore Letere hō due formā capiunt ex p̄etoz ia iurisdictione: & in rem dicuntur eē ad instar actio num de seruittute: qz in hac de iure patronatus in re: i illo proprietatis iure agitur: & p̄iudiciales dicunt̄. quia quēadmodū exceptiones actionibus opponun tur: & ante primā qōnem erminantur. Si autē quā nō exceptie res sed actiones dicātur quis querat hāc causam accipiat: quia nō est exceptio nisi sit actionis exclusio. De vñ p̄iudiciales nullam actionem ex cludunt sed nō competere dicunt̄: & ideo actiones di cuntur & nō exceptiones. verbi gratia actiones dicū tur & nō exceptiones. verbi gratia p̄iudiciales acti ones pro tanto dici possunt qz in ipsis tractat̄ de ma gno p̄iudicio vel quia questionē morte p̄iudicant vt agis contra me & aliquid petis oppono tibi qōnez status dicendo qz es filius meus vel seruus in potate mea constitutus aut libertus. & sic de similibus. Et p̄iudicabit actioni tue contra me morte. Sūt & alie in rez actiones in quibus nō dicitur de dño sed d iur pignoris agit ut fūiana & q̄si fūiana. regre i loco suo.

Actio p̄scriptis verbis ex contractibus in nomi natis descendit vbi. l. ciuilis causa subest sufficiens ad actionē introducēdam & cum negociuz nō cadit i cer tū & speciale nomē contractus: nec causa huiusmodi actionis exprimitur: ceterē huiusmodi actōnes expri mūtur sic: do ut des: facio ut facias: do ut facias: facio ut des. Et quibus nascitur actio p̄scriptis vñis no minata alias ciuilis. Quando mibi aliquid adest vel abest vel affutur est: nec tibi adest nec affuturum est aut mibi nō abest. nec tibi adest. aut si nec tibi ad sit: nec mibi ab sit & cesses iplē qd̄ p̄iēit iē nos. ego aut̄ feci i subsidiz intentatur actio de dolo. Nā ubi vnus ces sat iplē qz i se ē qd̄ p̄misit alēo iplēte locū h̄z hec actio.

Actiones p̄etozie que sunt et quot require in spe. ti. de act. seu peti. propo. §. postremo. Dicuntur autē p̄etozie scdm̄ Azo. quia a p̄etore sunt inducte. ut in stitu. de actio. in sūma scdm̄ eundem.

Actio pro socio que ex vtraq̄ parte directa est cō petit ab usufructu quem solus alter sociozū percipit vel si dolum cōmisit in rebus cōmuni bus. Nāz locū habet qñ duo ineunt contractū societatis. ita qz tā lu crum qz damnū inter eos cōe est. Et si aliquis locioz male & dolose versetur tunc alteri cōtra eum dat̄ hec actio. Est autē societas scdm̄ Azo. duozū vel pluriū conuentio contracta ob cōmodiorem vñum & vberi orem questum. Que d. definitio secūdū qz ipse dicit non est in legibus sed in Marco iulio reperitur.

Nascitur autem hec actio demum societate finita: que finit pluribus modis: prout persequitur ipse azo in su. e. ti. **A**ctio publiciana ex equitate: datur ei qui rem bona fide emit a non domino. et rem sibi traditam bona fide cepit credens vendentem tempore venditionis et traditionis dominum esse. ff. de publi. et si res. §. vlti. et sufficit emptori habuisse bonam fidem licet venditor malam fidem habuerit et callido consilio vendiderit: ut ea. l. §. pretor ait. Quicquid autem videtur contradicere auctor. C. de prescript. lon. temp. male fidei possessore alienate cessat longi temporis prescriptio. Sed habetur in glo. in c. abbate de iudi. li. vi. Si ergo talis emptor antequam usucapiat: vel ante completam usucapionem a possessione cadit petat rem a possessore iure quasi domini. Et appellatur actio publiciana a Publicio auctore qui eum inuenit. insti. d. actio. §. alie. Ad hoc ut actor obtineat oportet istum probare iustum titulum et rem sibi fuisse traditam et bonam fidem habuisse tempore emptionis et venditionis et quod presumitur nisi contrarium probetur. et quod credat modo venditoris vel donatoris tempore contractus dominum non fuisse alias publiciana non competere. Premittitur autem tali venditione ac si usucapisset vendicare nisi forte verus dominus possideat ut quidam dicunt. quia exceptio veri domini publiciana excludit. Si autem post usucapionem a possessione cadat. tunc non competit publiciana. sed civilis actio vel rei vindicatio secundum quosdam utilis: secundum quosdam directa. ff. de publi. l. i. de hac materia vide not. p. Jo. an. de sen. et re. iudi. abbate sane. li. vi. in glo. ubi in fine dicitur quod rei vindicatio et publiciana non sunt contraria sed diuersa cum ad eundem finem tendunt secus cum tendunt ad fines diuersos.

Actio publiciana rescissoria datur ei cuius res quas a non domino emit credens eum dominum ut supra cum absens erat causa reipublice vel studii: vel peregrinationis: vel legationis ciuitatis: vel causa appellatiouis prosequende: vel testimonii ferendi: vel quia in caputritate fuit vel alia causa necessaria fuit absens: et talis res sua: cum esset absens usucapta est: licet ei propter necessariam absentiam infra annum postquam reuersus est rescindere usucapiones: ut dicat aduersarius non usucapisse qui usucapit per auxilium pretoris hoc remedium sibi datur. Si autem vere fuit dominus rei tunc competit ei vindicatio rescissoria. Si vero res talis erat pignori obligata competit etiam hypothecaria rescissoria: et hoc in realibus actionibus. In actione autem personali conditio rescissoria. De hac materia vide Huil. in spe. ti. de inte. resti. in tractatu libellorum super verbo sed scias et sequenti. et glo. optima in verbo domini vel quasi circa medium in c. abbate sane de regu. iuris li. sexto.

Actio quanti minoris quedam est pretoria quedam civilis. pretoria locum habet cum quis emit animal vel seruum morbosum seu vitiosum qui propter morbum vel vitium minus valet quam emptus sit et datur ad petendum id quo minus valet. puta si res non esset vitiosa vel morboza valeret. xx. nunc autem valet xv. ponitur hec actio ad petendum quanti minoris inest emptoris. Hoc autem scias quod de vitio nunquam tenetur venditor nisi in tribus casibus. Primus est quando nominatim promisit: et tunc agitur ex stipulatu. Secundus est quando sciebat seruum habere vitium: et emptorem non admonuit: et tunc tenetur ex empto: vel quod redibatur vel quod admittere teneatur. Tertio si vitio animi sit admixtum vitium corporis: datur autem

infra annum utilem Sed civilis actio quanti minoris competit quando librum vel aliam rem vitiosam vel morbosam emit propter quod res minus valet: et agitur quanti minoris esset empturus. de hac actione nihil dicitur in arboze actionum: sed de pretoria solum. Unde similiter de hac materia in spe. ti. de emp. et uen. §. nunc dicendum. v. est et alia actio.

Actio quod iussu perpetuo datur contra patrem vel dominum: quorum iussu cum filio vel seruo aliquis contraxit siue videatur iussus ad contrahentem siue ad seruum. Nec est in ea opus verbis aut scriptura. vel ut distinguatur secundum azo. an. videatur iussus vel iussio specialiter in uno contractu an. generaliter. Ut ita quod uolens cum seruo meo gerere. videor enim omnia iussisse nisi lex certa. i. condicio vel pactum contrarium prohibeat. Dabet ergo locum actio quod iussu quando domino uiuente vel patre: seruus vel filius contraxit quia ac dominus vel pater eo quod iussit tenebitur.

Actio quod metus causa datur ei qui probabili iusto metu coactus rem suam uendidit: tradidit: vel promisit aduersus eum qui metum fecit sed infra annum erit quadrupli: propter contumaciam nolentis restituere iussu iudicis ante lit. contestata. Post annum vero simpli. ut in l. si cum emptore. primo responso et §. post annum. ff. quod me. cau.

Actio rei uenditionis est quando dicis rem corporalem esse tuam: ut hunc seruum hunc equum hanc neminem. Alia dicitur uendicatio: quam legisse non habet que datur pro re incorporali ut not. per doc. in caplo extra minata de iudi.

Actio rescissoria triplex est. ut §. d. publiciana resc.

Actio redibitoria datur emptori contra uenditorem ut seruum vel animal morbosum recipiat et precium restituat et datur infra sex menses utiles quia hec actio non sex mensibus durat: ut ff. de edi. edic. l. i. ubi gratia. Si uendis mihi animal morbosum latente morbo habens: vel aliam rem vitiosam tali vitio quod uitiu si sciuissem nullo modo emissem: mihi datur actio contra te ad hoc quod precium receptum restituas infra sex menses: et rem tuam morbosam vel vitiosam reassumas. Sed pactum legis commissorie habet fieri si uendo rem meam tibi sub illa conditione. si soluas decem pro ea infra certum terminum: quod si non solueris sit res incepta et mea sicut prius erat. uide infra lex commissoria.

Actio rerum amotarum competit marito aduersus uxorem de rebus constante matrimonio causa diuortii ablatis. Datur autem post diuortium et continet rei persecutionem. Sed si pendente iudicio reintegretur matrimonium. soluitur iudicium rerum amotarum et si reintegrato matrimonio iterum fiat diuortium remanebit actio rerum amotarum ob res amotas prioris diuortii causa. Et in quo casu actio furti daretur contra extraneum. In eodem casu actio rerum amotarum locum habet dummodo illa concurrant sed ut res mariti dolo malo amoneantur et econtra. Item quod fiat amotio constante matrimonio uel aliquid quod pro amotione habeatur. Item quod fiat causa diuortii. Datur etiam hec actio contra patrem filio uel filie quatenus ex ea re locupletior est factus et dolo malo eius factus est quo minus fieret. De hac materia uide nota. per azo. in sum. e. ti.

Actio rei uxoris vel uxoris iustitiae iblata est cuius locum surrogata est actio ex stipulatu quod datur marito vel eius parenti vel tradat. Si. n. a datione dosicipiet hec actio locum

habere. licet quidam dicant contrarium. vt dicit Aco:
in summa eo. titu:

Actio seruiana domino fundi vel domus compe-
tit ad persequendas res conductoris pro merce
de domus quasi res pignoratatas quamuis non con-
uentione pignorentur tamen iuris constitutione ob-
ligatur tacite pro locatione iure pignoris in vrbis
predijs inuecta et illata. i. rusticis vero predijs fructus
tantum De hoc i. §. seruiana materia. isti. de act.

Actio quasi seruiana que etiam hypothecaria di-
citur pretoria est. per quam rem mobilez vel immo-
bilem tibi pignori obligatam quam possidet aliquis
tue sit debitor siue alius poteris ab eo euocare seu
petere. et est actio in rem vtilis. et datur creditori
ad persequendum pignus hypothecarie. i. rem mo-
bilem obligatam. vide de hoc isti. de act. §. qsi seruiana

Actio serui corrupti competit non solum aduersus
eum cuius hortatu vel consilio seruus corruptus vel
deterioratus est sed etiam contra eum noua lex dat.
qui sollicitauit seruum licet bonos mores eius corrum-
pere non potuerit. Nec autem actio in duplum habet
condemnationem sed quanti deterioratus est seruus
quanti ve res fuerit a seruo sollicitato et tenetur qui
corruptit. siue ex bono malum siue ex malo deterio-
rem fecerit. de hoc i. l. si quis seruo alieno suaserit. C.
de fur. vbi casus de hoc.

Actio stricti iuris. re. §. actionum uero quedam. et
de excep. in. c. cum uenerabilis. vide insti. de acti. §.
sed et stricti iuris.

Actio subsidiaria dicitur quia in subsidium et auxili-
um alterius que efficax facta est datur. vt si tutor res pu-
pili alienauerit vel male administrauerit. et ipse tutor
et ei heres non sunt soluendo. i. non sufficetes ad sol-
uendum pupillo datur actio contra illum in que res
eius alienate sunt.

Actio tutele subsidiaria competit pupillo quando
nec tutor nec heres soluere habet contra eum cui iura
tradita sunt a pupillo. vt cautionem exigit a tuto-
re de indemnitate pupilli. qui vel nullam vel parum
idoneam admisit cautionem.

Actio tutele directa datur aduersus tutorem ipsi
pupillo. in quantum conuenit si tutor in rebus pupil-
laribus damnum dedit dolo vel culpa ipsi pupillo.

Actio tutele contraria competit tutore aduersus
pupillum si in rem eius aliquid de suo impendit vel
pro eo fideiussit aut rem propriam inpignorauit vel
obligauit pro pupillo.

Actio venditi competit venditori ad petendum pre-
cium et usuras ex tempore more. Et si aliquid specia-
li pacto comprehenditur prout is sibi paciscitur vel
inter partes conuentum est. Et huius contraria est
actio empti. qua vide supra.

Actio vi bonorum raptorum de rebus mobilibus
vi surreptis datur ei cui res mobiles per violentiam
sunt abalte. et competit restitutio infra annum ad qua-
druplum ita quod in quadruplo contineatur ei restitutio
et hec est vis ablatiua.

Actio hypothecaria. vide. §. actio quasi seruiana.
Et hec actio aduocat nudam possessionem. ff. de euic.
l. si cum venditor. §. i. dicitur tantum iudicium preto-
rium etc. Et tantum de actionibus.

Accipere et capere differunt. Nam qui capit rem
suam facit. sed qui accipit non facit suam. Et qualiter
intelligatur verbum accipit. vide de acqui. re. do. l.

In laqueum in glosa. i. Et. ij. et. ff. de fur. l. qui vas in
in glo. ij. et. l. naturali. §. turbatio. vbi dicitur qui acci-
pit furtum committit.

Accola est qui colit terram non propriam. vbi Ae-
cola non propria. propriam colit incola terram. et dicitur
ab ad et colo. quasi qui adueniens colit terram.

Acephalus. i. sine capite. ab a quod est sine et cephalus
caput. xxiij. di. nulla. in aucte. de ap. §. generalem.

Accersitus est collectus vocatus vel circa se situs
lxij. di. q. igitur. xij. q. ij. quoniam propter posterum.

Accoliti grece dicuntur ceroferarij vel accedentes
latine. et a deportandis cereis quando legendum est eu-
gelium aut sacrificium offerendum. tunc enim accedunt
luminaria et portant lumen sol eodem tempore rutilet ad si-
gnum tamen leticie ad demonstrandum vt cypho lu-
minis corporalis ostendatur ista lux. de qua. Jo. i. c.
erat lux vera etc. vt inquit tex. i. c. clerus ad fi. xxi. di.

Acrimonia est proprie acerbitas sed secundum legistas est
pena que infligitur sacrilegis. sicut incarceration vel
exilij relegatio. C. de sacrosan. ec. l. placet. que est ca-
nonicata. xvi. q. i. c. placet. sub. §. nouarum. vbi etiam
dicitur de hoc.

Accomode. i. multum comode. de elec. vbi peri-
culum libere sexto.

Accusator est ille qui aliquem coram iudice accu-
sat et criminalem sibi mouet questionem. Et dicitur
accusator quia ad causam vocat eum quem appellat
vt in. c. foris de ver. sig. post medium. Et ibidem di-
citur etiam delator accusator denunciator et inquisitor
possunt eligi ordinari et eis prebende conferri. Et ac-
cusatio testimonium et ordo pari passu ambulant vt
ij. q. viij. c. ipsi apostoli. in glo super verbo esse. Et ad-
mittitur ad accusandum qui in peccato mortali est.
Nemo tamen sine accusatione danari debet.

Accurate. i. diligenter studiose curialiter vel dispositae.
De Ad

Ad ponitur pro iuxta. ff. de serui. vrbis. p. di. l. qdaz
hiberi. De hac dictioe no. archi. de rescrip. si gratio
se. li. vi. et. lxxvij. di. psbyter. Et quod differat ad et in
vide. ff. de iur. l. item apud labeonem. §. cum vicium
quod nota pro statutis dicentibus quod aliquid fiat ad
domum vel in domo.

Adempta legata dicimus illa que testator adimit
a legatario cui prelegauerit mutata pria sua voluntate

Aderatio dicitur quasi eris punitio vel aderata pre-
dia dicebantur ex quibus es puniebatur vt habetur
ex. l. i. C. de comi. re. mili. et C. de colla. dona. re. aut
transla. seu adera. l. i. li. x.

Admodum. est idem quod valde. Et ponit glo. con-
cordantias de iure iu. c. romani. ver. nos itaq; in cle. et d.
cen. c. grauis. de corpo viti. c. i.

Admittere est recipere. vt. ff. de inoffi. tes. l. contra
§. si quis impuberi. vt si dicatur iste est admittendus
i. recipiendus vel est incitare ad currendum. inde ad-
missarius. i. velox.

Adoptiuus filius est quem aliquis adoptat vel ac-
cipit datum a patre. Et contra pater adoptiuus est
qui filium adoptat. insti. de adop. §. i. et. ij. Et sunt da-
nati heretici qui dixerunt christum non proprium
sed adoptiuum filium dei. xxiij. q. iij. quidam verbo
nosiani et in. c. quadam de cele. mis.

Adoptio est gratuita quedam electio qua quis ali-
quem sibi eligit in filium: et hoc faciunt paterque hi qui si-
lios habere non possunt ad ipsorum solatium. Et talia

qui sic recipitur in filiū dicitur adoptiuus q̄ a patre legitimo sic ei datur. Et ille q̄ eū sic adoptat dicitur adoptiuus pater. Et que sit differētia inter adoptionem et arrogationem: vide. j. arrogare. et isti. de adop. i. p̄n.
¶ Aduena dicitur eo q̄ aliunde adueniat. secundum Jfido. lib. x. et ibi. argumē. ff. de iudi. l. heres absens.
¶ Aduocatus est qui alio nomine quasi legatus seu patronus vocatur qui in forensibus seu extraneis negotiis preeminentibus prebet litigantibus suum patrocinium. cuius precium oneraria vocatur sub antiquo nomine. Et inde venit verbum aduocare: q̄d ē postulare proponente: et desiderium eius coram iudice exponere et patrocinium in causa prestare. Et aduocatus non potest esse notarius in eadem causa: ut notat. in. l. vniuersas. Ac. d. decurio. libro decimo.

¶ Aduocat? fisci dicitur qui patrocinium prestat in causa fisci.
¶ Adductus. i. iunctus vel sententiatus.

¶ Adeo. i. in media correpta: ut d. rescrip. cū adeo.

¶ Adultus dicitur qui. xxv. annos compleuit: vel qui a xiii. annis usque ad. xxv. p̄cedit. Nam adolere in vno significato est crescere in alio cremare vel vrere. Et adolefcens dicitur tribus modis: ut notat Archidia. xxvi. q. vi. alligantur.

¶ Adeo datus est nomen dauid: qui datus fuit a deo ad liberationem israel.

¶ Ad quid. i. quare. de censi. peruenit.

¶ Adulter dicitur qui nuptias violat.

¶ Adulterium dicitur quasi ad alterius thorum accessus: vel ad alterum: q̄ ex adulterio ab vno conceptus ad alterius hereditatem nascitur. Et scdm Lodo. de romana p̄ adulterio statute sunt quattuor pene de iur. moderno. Prima ē sepatio thori. Secunda ē pena detractionis in monasterium: ut ibi lachrymis lauet peccatum q̄d ē pudor: fateri. Tertia est q̄ sciuntur in pannis et capillis ante et retro. Quarta ē excoicatio que ē maior omni pena in iure canonico: licet pena adulterij d̄ iure civili sit pena capitis. ut. ff. ad. l. iul. de adulte. l. cohercende. sed p̄due ē pena. lx. ducatorum: et hoc in viro: sed in muliere ē pena detractionis in claustrum: ut no. in. l. mancipia. C. de ser. fugi.

¶ Adulterinus ē de adulterio conceptus seu genitus vnde adulterina moneta vel sigillum dicitur falsa moneta vel falsū sigillū ad istar h̄e v̄l veri facta vel factū

De Aff.

¶ Afficere tria significat. vnde afficit in forma punit cupit hec tria signat. Item dicitur affectus non sufficit nisi sequatur effectus: vbi ex necessitate opus ē facto ut. c. vlti. de spon. et de eo qui mit. in pos. ca. i.

¶ Affatim: id est generaliter vel abundanter et sic ē media brevis: sed media longa: id ē faciūde. vnde si dicas affatim tūe significabis abunde. affatim dicēs faciūde significabis: ut habetur in. c. vnico. de reli. do. lib. vi. in glosa et. xxij. distinctione preterea.

¶ Affinis ē qui h̄z cōsanguineā alterius in vxore: v̄l econtra que habet cōsanguineū alteri in maritū.

¶ Affinitas ē primitas personarum ex coitu pueniens omni carens parentela: et hoc de iure canonico: et sic contrahitur affinitas tam p̄ coitum legitimum q̄ p̄ fornicarium. Similiter dicitur Gof. Affinitas ē attinentia personarum ex copula pueniens. Nam quando vir carnalit̄ coniungitur vxori: oēs cōsanguinei vxoris efficiuntur affines viro et econtra. Gz inter cognatos vtriusq̄ nulla nascitur attinentia. de consan. et affi. c. q̄d super bis. et impedit matrimonium contrahentium et dirimit

ia contractū. Dicuntur autē affines q̄si ad alteri fines accedētes. vel ex eo q̄ due cognationes que iter se diuerse sūt p̄ nuptias vel coitū copulantur et alter ad alterius cognationis finē accedit scdm hosti. Sed scdm leges affinitas ē regularitas personarum ex nuptiis cōiunctarum omni carens parentela. ut. C. de nup. l. liberi et tamen scdm glo. l. contrahitur et affinitas per conuiniā. ut. xxxv. q. iii. c. de incestu. et ibi no. et. ff. de cōi. l. i. Etia per coitū incestuosum vel fornicariū. ut i. c. de secretiōi. et. c. tue. de eo qui cog. cōsan. vxor. sue. et. xxxv. q. ij. nec eam. Alij tamen reputāt absurdum q̄ tale vinculum legitimum oriatur ex coitu dānato cū ex nuptiis pueniat. ff. de gra. l. nō facile. §. affines. et. §. sciendum. Oritur in publice honestatis iusticia scdm Gof. in ti. de eo qui cog. cōsan. vxor. sue. Ubi dicit et q̄ affinitas per fornicariū coitū contracta nō dirimit matrimonium sed exactionē debiti iterdicit. ut in dicto ca. discretioni.

¶ Affidare est fidem dare.

¶ Affirmatio exponit quicq̄ per negatiuā ut in. ca. xeniens de testi. vbi dicit i ore duorum vel trium scz et non paucorum. quicq̄ econuerso. ut di. i. ius naturale vbi dicitur transire pagum alienū non tuum phas ē. iure aut natura oia sunt cōmunia. c. quo iure. viii. di.

¶ Affictus penes vulgare lōbardorum et tulschanorum scdm Pe. de samp. et abbatem dicit cēstus q̄ datur rōe p̄diorum put videt velle in spe. de lo. et cōdu. §. sequitur in princ. inde affictare et est locare ad fictū et ad firmū ut in. c. pilanis de resti. spolia.

De Ag.

¶ Agazo dicitur custos equorum. et idem dicitur equitus. p̄ prietm agazo dicitur custos vel pastor asinorum. iuxta illud greciste: asinorum pastor agazo. et habetur i. l. agazo ff. si qua. pau. fe. di.

¶ Agentes in rebus sunt illi quibus cura ejectionis mandatur. et erāt olim plures diuerse diuisi p̄ diuersos numeros: et quilibet numerus habebat p̄prium. C. de of. magi. of. l. i. et tales dicebantur principes.

¶ Agere ē generale ad oia que fiunt t̄az re q̄ verbis tam inter viuos q̄ in vltima voluntate. Nam faciens testamētū dicitur agere sicut et emens v̄dens locans et c. Sed gerere cōprehendit t̄m illud q̄d fit re et nō verbis et sic faciens testamentum non dicitur gerere. ff. d. ver. ob. l. verba contraxerunt.

¶ Ager appellatur area vel campus in rure vel locū scilicet vacuus qui sine villa ē. ut in. l. ager. ff. de ver. bo. signifi. sed ager cum edificio appellatur fundus. vel predium urbanum. et ager nudus vel area nuda sine edificio dicitur rusticū p̄dium vel ager rusticus.

¶ Ager vectigalis respice infra vectigalis.

¶ Ager emphiteoticus. respice infra emphiteota

¶ Agon ē certamen. inde agonista et agonisticus et ē ille q̄ pugnat v̄l certat. ut. ff. d. mu. et ho. l. si. §. magistrati

¶ Agonete sunt principes ludij. ut. ff. de alea. l. i. §. in eum. vbi no. accur. in glo.

¶ Agricola dicitur quasi agrum vel agros colens et ē nōmē domine ad omnes agricolas. Sed nomina specialia agricolarum sunt illa. quia agricolarum quidā sunt escripticii. quidam censiti. alij perpetui. alij coloni conditionales. alij inquilini. alij originarii. alij simpliciter coloni nuncupantur. de quibus omnibus infra locis suis dicitur.

¶ Agricole et censiti prout quidam dicunt sunt duo nomina substantiua per endiadim talem figuram copulata ut sit sensus de agricolis et censitis id est d̄ agri

cola censitis quasi censualibus. et habetur simile. ff. de tutelis. l. prima. ubi dicitur quod tutela est vis et potestas. et exponitur. i. violenta potestas. ita exponat agricolae et censiti. i. agricolae censuales. unde versus. Uteris endiade si dixeris arma viqz. i. armatum virum secundum virgi. et grecistam. Dicuntur autem censiti quasi censibus ascripti et constituuntur eo modo quo ascripti. Utrum iter censitu et ascripticiu est differentia sed non certa. Quidam dicunt quod censitus sit ille qui nascitur ex ascripticio. Alii dicunt quod illa sit differentia quod censitus est ille qui rei certe annuatim prestande obligatus est. ascripticius autem est obligatus ad rem incertam puta ad terram vel ad quarram pre fructuum ex fundo provenientium. aliqui tamen etiam censitus capitur large ut et ascripticiu comprehendat. quandoque proprie et stricte. quidam tamen dicunt quod hi non possunt testari inter suos cum alienis tamen dimittuntur. Jo. an. autem dicit quod possunt testari inter suos sed non inter alienos. prout enim iter eos qui sunt de familia. secundum. Jo. et accur.

Agricole perpetui vocabantur illi qui validi erant in corpore miseramque inertiam similes et ea quae veteris miseris erant assignata ad sustentationem ex publico percipienda diminuunt quos peditores studiosus etiam diligens detegens ad perpetuum coronatum redigit si erant liberi. Si vero servi qui talia fingeant dominus eis carebat et proditori assignabantur licet quidam dicant quod hoc sit correctum per auctenticum de questore. alii tamen dicunt quod non. De aliis speciebus et differentiis agricolam inuenies loco suo infra ascripticius et colonus.

Agrimensor est qui agros mensurat et metitur: et fines per debitam mensuram distinguit. Dictus quasi agros metens. et alibi vocatur libripens. Qui si dolose falsum fecerit vel fines male distinxerit: tenetur actione in factum: vide de hoc de prescript. c. quod iudicante in glo.

Aggeribus nili non rumpendis dicitur quod in Egypto non pluit sed nilus egreditur et inundat agros: unde qui rumpit ibi aggeres incurrit crimen quasi lese maiestatis. Et pena eius est ut in eodem loco ubi ruperat aggeres et usurpauerit valles nili fluentis fluminis de propriis et vetustis visibus in duodecim cubitorum flamma comburatur et confocet et participes sceleris deponantur et eorum bona publicentur: ut. C. de nili agger. non rumpen. l. unica.

Agapen: id est stipa: ut di. xli. si quis. Etiam agapa dicitur coniuiuium pauperum in eodem significato: ut in capi. si quis preall.

Ago agonis grece est labor latine: quia qui laborat agit. unde Christus dicitur fuisse in agone: inde agri et fundi agonetici qui dabantur certantibus in agone vel cum agone. i. labore ad fertilitatem sunt producti. ut. C. de fun. primo. l. si. li. xi.

Agnati dicuntur qui per virilis sexus lineam coniuncti sunt in consanguinitate: id est sic dicti quod accedunt et qui si nascuntur pro natis dum scilicet desunt admittunt cognati. Unde cognati coiter vocantur omnes siue per virilem sexum vel femineum in cognatione sunt coniuncti hoc de veteri iure. Hodie vero iter agnatos et cognatos parua est differentia per iura auctenticorum.

Agnominatio idem est quod agnomen: quandoque etiam dicitur sedus coniugale.

De Ali

Alibum pretoris: est quedam tabula dealbata que ponebatur in curia vel turri pretoris in loco communi

in quo scribebantur et ponebantur nomina vocatorum ad iudicium et ad cuius instantiam quilibet citatus esset. Et ibi etiam proponebantur statuta et edicta pretoris in grossa littera: ita quod ab omnibus legi possent. Et erat certa pena contra illum qui debebat istud album: quod modo est sublatum. de hoc in cle. i. de iudi. in aucte. de litigi. sis. §. omnem col. vii. i. spe. de do. et contu. §. restat. i. pn. et citato. §. segit. §. et nota. Et dicitur quod loco huiusmodi sunt modo quaterni et qui corrumperebatur vel debebat puniebatur in quinquaginta aureis. per edictum de albo corruptum. C. li. xi. Est album pretoris triplex. Unum in quo scribuntur edicta pretoris vel lex civilis: ut i. l. si quis. ff. de iuris. om. in. aliud est in quo scribuntur citationes ut in §. preal. in aucte. de liti. coll. vii. Tercium est in quo scribuntur nomina. decurionum: ut. ff. de albo scriben. per totum titulum.

Albergarie sunt census seu pactiones que debentur pro comestione: de hoc per glo. i. c. preterea de iure pa.

Allegare est argumentari ad probationes vel conclusiones ad comem iudicem pro commo sue cause: et proprie pertinet ad aduocatos.

Allodiu est curia vel prediu urbanum.

Albalaria sunt procuraciones que certe ville debent dominis suis ad eas venientibus de rescri. ad audiencia.

Alimentorum appellatione continentur calciameta vestimenta et habitatio: ut in. l. legatis. et. l. si. ff. de ali. et ciba. leg.

Alba est vestis sacra: vel nomen opidi in lombardia. unde Virgi. albanique preses. primo enei. et dicitur Urbs alba: uestitur presbyter alba secundum Jo. an. i. cle. ne in agro de sta. monachorum.

Alluuium est latens incrementum veluti cum paulatim aquis abluendo arenam ex fundo meo vel vicini mei in fundum tuum aliquid ita accrescit ut facile modus non possit apprehendi qua hora sit ablatum: vel hec augmentatio facta. Sed intrusio est patens incrementum. vide insti. de re. di. §. preterea.

Aleator est qui ludit in alea. Etiam ille qui quasi scholam illam tenet. et si talis clericus fuerit repellitur a promotione: ut de excess. prela. c. iter dilectos.

Alienigena quasi aliene regionis vel aliena gente natus vel genitus. secundum Iusto. lib. x. ethimo.

Allibrati dicuntur qui descripti sunt in libro civium vel communitatis alicuius civitatis.

Altercationes sunt certamina verborum secundum Jo. an. in probemio cle.

Alias. hec dictio significat conditionaliter: quandoque quod alterationem ut promittis dare fundum alias. x. nomine pene. ff. de iureiur. l. alias ubi re perempta iuratur. alias non. i. si non sit perempta. Secundo alias ponitur pro alio loco. l. adeo. §. insula v. quod si toto alueo naturali de relicto flumine. flumen alias fluere ceperit. i. in loco alio. ff. de acqui. re. do. Tercio. i. alia vice vel alio tempore ut i. l. diem. ff. de arbi. ubi dicitur alia est agitata. i. alia vice vel alia questione. Quarto. i. alio casu ut in. l. qui testamento. §. mulier. ff. de test. ubi mulier in testamento testis esse non potest alias potest. i. in alio casu quam testamenti. Quinto alias. i. alio modo. l. i. §. illud tamen. ff. de aqua plu. arcen. Et breuiter hec dictio alias significat alterationem diuersimode sed in casu particulari eo modo tantum. secundum quem subiecta materia declarat alias applicata casui significat alterationem eius quod est in oratione precedenti.

Alienus dicitur venter fluminiū vel vas in quo la-
uant pedes scdm glo. i. ca. dudum. de sepul. in cle.

Alius alia aliud denotant diuersitatem et implicat. l.
quidam relegatus. ff. de re du. Etiam alius. i. contrari⁹
xi. q. ii. c. ij. xi. d. quis nesciat. vbi dicitur nullus alius
q̄ petrus predicasse in italia gallia hispania et ceteris
p̄uincys. Item alius et aliter sunt precedentibus im-
plicatiue qualitatē precedentium. vt. l. si donationē.
C. de hys que vi. me. cau. l. si. l. gl. ibi velut q̄ implicat
qualitatez contractus. Aliter est denotatiū qualita-
tis nō autem substantie. ff. de verbo. ob. l. si quis cū ali-
ter. C. de testi. l. etiam. et qd̄ ibi notat glo. et et denotat
diuersitatem nō i substantia sed i qualitate. vt no. do.
fran. in. l. si certos nūmos. ff. de verbo. obli.

Alioquin d̄r vel significat cōditionaliter cōiuncti-
ue et aduersatiue. Cōditionaliter vt promitto fundū
dare alioquin centū nomine pene. ff. de dam. infec.
l. si finita. §. ex dam. infec. Aduersatiue in. l. fluminū
§. idem seruus. e. ti. significat ergo simpliciter scdm q̄
subiecta materia declarat.

Alumn⁹ est qui alit aliquē vel qui alitur ab eo vel ē
filius ex concubina: vt in. l. alumnus. C. que res pig.
obli. possit et ibi glo. Et sunt quinq; nomina que signi-
ficant indifferenter actionem et passionem vnde Do-
spes zelotipus contius vector alumnus. Actum siue
pati sub eodem nomine signant.

Alienare est proprie rem aliquam in dominiū al-
teri⁹ trāsferre ide alienatio ē ois pactō p quā trāsferē
dominiū de rebus ec. nō alie. c. nulli. C. de fur. l. i. Itē
alienatio sumitur dupliciter. Uno mō pro dictione si-
gnificante translationem rei vel iuris vt in. l. aliena-
tionis. ff. de ver. sig. Alio mō sumitur alienatio p ipso
facto quo rei vel iuris fit translatio. Tale enī factum
quo fit translatio ē alienatio. Et hoc factū alienatio
significat. Nam factis q̄q; sicut verbis declarat vo-
luntas in. l. de quibus. ff. de legi. Diuersimode ergo si-
gnificat put ex eius medio et circūstantys adiacenti-
bus infert. Verbi gratia testator legauit Stichū quez
si alienauit necessitate: legatum non extinguitur. si ali-
enauit voluntate: legatum extinguitur. l. fideicommissa.
§. si rem. ff. de. le. ii. Ratio quia quando testator
ex necessitate alienauit: non videtur per hoc volunta-
tem mutasse. Secus quando ex voluntate alienauit le-
gatū. tunc. n. velle videt q̄ ali⁹ q̄ legatarius illud ha-
beat. finaliter verbū alienatio vel alienare significat
qd̄ eius ipositio vel aliud p̄babile mediū declarat si
gnificare. Et factum alienationis reuocationē dispo-
sitionis significat: si voluntate alienātis ē reuocabilis.
et ipsū factū ex se vel ex quāvis circūstantia hoc pbat

Alienare causā mutandi iudiciū d̄r qui credens
se ab aliquo conueniendum reali actione vel psonali
que in iure scripta sunt alienat rem dolo malo causa
iudicij futuri mutandi. i. vitandi in qua actione alie-
nator tenetur actione in factū ex hoc edicto contra ipsū
proposita. et intentione p̄bata ad interesse cōdēnetur
saluis nihilominus pristinis actionibus aduersus no-
uos possessores quia solam possessionem alienans te-
netur hac actione. Quicūq; ergo metuens controuer-
siam rem dolo in aliam trāsferet. vt iudiciū mutet et
euitet: dicitur alienare causā iudicij mutandi vt in ti.
de alie iudi. mu. cau. fac. Et nota q̄ nomine alienati-
onis continētur q̄stiones seruitutū predialiū et vsuca-
pio. Vix est. n. vt non videat alienare qui patit vsuca-
pi. l. alienationis vbo. ff. de verbo signi.

Alternatiua est coniunctio alternatiue significans
scilicet quando significat alteruz de iunctis esse seu
orationem factam p hanc coniunctionem in altero ve-
rificari. Et quandoq; variatur significatū vel ex con-
iunctiois natura subiecta materia seu quauis alia cir-
cūstantia. Verbi gratia lego Stichum vel Pamphilū
significat vtrūq; eē in obligatione: sed alterz tātū i so-
lutōe. vt alterū soluēdo debitor liberet. ff. de vbo. ob-
li. l. si duo i si. et effect⁹ alternatiue ē: q̄ utq; ē i obligatōe
qz vno mortuo alter qui superest remanet in obliga-
tione. Est aut alternatiua quadruplex. Quedā rerū
in qua electio est debitoris. l. plerumq; §. si. ff. de iur.
doti. et l. arbitraria. §. scenola. ff. de eo qd̄ cer. lo. fac.
c. in alternatiuis. de reg. iur. li. vi. Scda est locoze re-
spectu solutionis fiende: qz et in illa itez debitoris est
electio ante lit. contesta. vt in. §. scenola p̄real. Ter-
tia locoze quātū ad iudiciū in choandū in quo loco
debeat oueniri in qua electio ē actoris. §. predicto.
Quarta alternatiua est personaz qn stipulatio ē ap-
posita de soluēdo. in illa itez est electio debitoris. vt
in. §. item Julianus. l. arbitraria p̄real. Alij dicūt q̄
alternatiua legis significat vt eaz lex rō vel subiecta
materia significare declarat. Sed alternatiua hoīs
significat vt proferentē significare verba velle vbi su-
biecta materia vel queuis alia cōiectura p̄babilis cō-
cludens declarat. Et de istis alternatiuis seu aut vel
Re. loco suo: De An

Amita est soror patris.

Amita magna est soror auī.

Amitinus est qui ex ea generatur. s. amite filius: vt
xxv. q. v. capitulo vltimo.

Ambagies est dubia locutio vel effugatio sermo-
nis extra propositum.

Ambiguum est vbi opiniones sunt et iura varia vi-
dent de sen. exc. inter alia de iudi. c. i. li. vi. Et ius am-
biguū est per sumū pontificem declarandum. c. per
venerabile. §. rōnibus qui fi. sunt legi. et de rescrip. sit
per lris. de offi. dele. super. de cā poss. pastoralis. de p̄-
ben. quia sepe. li. vi. scdm archi. Et de triplici ambigui-
tate. s. iuris facti et p̄sone. nota. xxiii. di. c. fi. scdm
Jo. an. in p̄bemio cle. super vbo ambiguitatis.

Ambasiator est legatus principis in arduis nego-
cijs: et ambasiata est huiusmodi legatio concilioz vel
principum in causis suis.

Ammistratoz siue administrator rerum publica-
rum est q̄ tēporalia gerit: sed magistratus: quia iuris
dictionē exercet f3. Aco. C. de admi reip. li. xi. i rubro

De An

Anathema vno mō est substantiū: et est damnatio
eterne mortis: et nō nisi p mortali erie debz iponi. Et
in illis qui aliter nō patiuntur corrigi. xi. q. ii. Nemo
episcopozum in fi. Vel est excommunicatio seu su-
prema maledictio. Et dicitur ab ana. i. sursum et the-
ma figura: quia olim ip̄mebatur figura frontibus
damnatoz. De hoc no. Jo. an. de iudi. cuz nō ab hoīe.
vbi post excoicationem incorrigibilis anathematis
mucrone feritur. i. punitur. i. solēni excoicationē cum
xij. episcopis candelas in terram proyicientibus et cō-
culcantibus: vt in. c. debet. xi. q. ii. Et anathema tale
vel maledictio solebat fieri per prelatos. Vel dicitur
ab ana quod est rectum et themus diuisio quasi recta
diuisio damnatoz a deo et a plebe. Alio modo anathe-
ma est adiectiū omnis generis indeclinabile et viciā
excoicatus maledictus separatus vel damnatus. vii

de Qui frangit rapit ac vrit ferit est anathema. Fran-
git. i. ecclesias: rapit res alienas: vrit etiam ecclesias:
ferit personas ecclesiasticas. Inde etiam anathemati-
zare. i. damnare vel excommunicare maledicere vel se-
parare vt supra.

Anathematizatus dicitur qui tamquam impius a deo separa-
tus est: et ponitur per excommunicationem. vt xxiiij. q. 3. certum est.

Annalis actio est que certo tempore finienda est: pu-
ta anno vt iniuriarum vel minorum.

Annona fuit a quo dicitur salarium quod cuique pro capite
suo remunerationis causa datur: unde est titulus. C. de
anno. et capitulo. ad mini. l. capite fuit a quo. i. capitione. Sic
enim fuit cum capto dicitur tributum quod datur pro capite: id
hic capto de capite ponitur pro eo quod datur magistrati
pro causa salarii pro remunerando labore. Et dicitur capto dicitur ca-
pite: quia est precium debitum capiti. i. dignitati. Et erant
hec precia que singulorum magistratuum descriptioni-
bus cartis ligabantur.

Annone militares dicuntur quas milites singulis
diebus cosequebantur: vt. C. de anno. mili. l. vlti. vbi di-
citur quod ipsi annonas et capitia singulis cosequebantur diebus.

Annone ciuiles sunt que publice dabantur iudicantibus
ciuitatibus vel omnibus tempore necessitatis per singu-
los dies: vt. C. de anno. et tribu. l. ij. li. x. Etiam annona est
leges vel frumentum vnius anni.

Annotatio sacra est conscriptio bonorum vel eorum con-
uocatio seu consignatio veluti cum aliquis cuiuscunque
criminis reus si absentat se vocatus ad iudicium: pa-
tetur bonorum annotationem: vt si infra annum vene-
rit et se purgauerit bona sua recuperet. Si autem non ve-
nerit tunc fisco applicentur. Et qualiter fiat annotatio
ponit Specus in tit. de acti. §. si. §. sed qualiter: Dices quod
preses siue iudex veniet cum tabellione ad domum accu-
sati et inquireret quot domus quot predia rustica quot
iugera terre habeat in bonis eius. Et omnia bona illius
qui non venit citatus ponit in banco fisci. nisi venerit in-
fra annum. ff. de requi. reis. l. i. §. i. Ab hac tamen sententia additio
nali poterit appellari de appel. preterea. Et describuntur
bona que tamen fisco de facto non occupant nisi post annum.
Post hoc iterum predicta requirere accusat et citas mit-
tit litteras suas iudici vel rectori loci quo deget ac-
cusat vt per illum citato innotescat se accusatum vel citatum
et bona eius esse annotata. Inde venit verbum annotare vel
ecce ab hoc verbo ipsum nomen.

Annotatio sacra dicitur rescriptum illud quod imperator pro
prio motu meritis indulget alicui constituens fuit preces eius
seu illius aliquid fieri vel non fieri. C. de diuer. rescri. l. si. et ibi in glo. Et notat cardinalis labor. in. c. super litte-
ris de rescri. differentiam inter annotationes et pragmat-
icam sanctorum.

Anima: no. 30. an. i. c. unico. §. scire. d. sacra vnc.

Ante significat ante refacta sed bene ichoata. ff. si cer. pe. l. ij. §. item mutuū. vbi de hoc. et ff. de ver. obli. l. q. ante. et l. cum qui ita. §. quesitam.

Annus quot dies et menses habeat: no. glo. i. c. si pro-
pter de rescrip. li. 6. et c. cum sit. de elec. Nam annus conti-
net. ccc. lxx. dies. vt in l. cum heres. §. stichus. ff. de sta. li-
be. et quando annus incipit pro completo habet. vide Juno. i. c. generalē. de eta. et quali. et archi. i. c. si annus. de iudi. li. 6. et in l. cum bisextus. ff. de ver. sig. Item quod computat
annus ab incarnatione domini: vt. xxxij. dist. i. noie domini. i. pñ.

Alii a natiuitate domini. de hoc glo. in. §. forma. ij. q. vi. et
in spe. de instru. edi. in prin. in prima colū.

Annus iubilaeus dicitur annus remissionis. quia eo anno de-

bita remittebantur. Serui hebrei dimittebantur liberi: et
omnia reuertebantur in pristinum statum et est annus quinquagesimus: vt in. c. iubilaeo. de pe. di. i.

Annuus vel annuatim ex proprio significato significat
multiplicationem simpliciter siue indeterminare. sed quan-
do applicatur casibus significat diuersimode: put ex di-
uersificatione materie concluditur preferentem intellexisse.
Ut pacto seu stipulatione promittitur. x. ticia annua vel
annuatim significat multiplicationem perpetuam: quia si
gnificat promissam summam deberi ei cui promittitur ei be-
redi et heredis heredi: et sic in infinitum. Ideo dicitur in l. sti-
pulation. ff. de ver. obli. quod stipulatio annua est perpe-
tua. Et nota quod annuum legatum pro primo anno est purum
et per alios annis est conditionale: quia pro quolibet anno debe-
tur legatario si tunc viuit. Si vero mortuus est tunc non
debetur. nec si deportatus est quia talis ciuilitate mortuus
us est: et non habet ius capiendi ex testamento quod est ciui-
le. l. cum in singulos de an. lega. vbi dicitur quod per singulos
ius inspicitur. Sed ibi promitto tibi. x. annua: vt sis procurator
meus in parlamento significat multiplicatio tempo-
ralis ex causa que apponitur de essendo procuratore: quia mor-
te finietur sic et obligatio que ex hoc inducitur. De hoc vi-
de. l. annua. §. si. et totum tit. ff. de an. le.

Angaria penultima loga est iniusta exactio vel com-
pulsio. Nam angarie dicuntur personalia obsequia pro
prijs sumptibus prestita. c. non minus. de imu. ec. Sunt er-
go quedam personales prestationes que a vulgo dicuntur ca-
pitiones. Sed pangarie penultima loga vide. §. de per.

Ansa est nodus cursilis et facilis ad soluendum ita fa-
ctus quod si recte trahitur caput filii omnino soluitur: vt no-
ber. i. c. cum olim. de ver. sig. vbi dicitur in tex. dum ansum
soluimus nodum dicimus ligauisse.

Antapoca siue anticopa siue antecopa quod idem est fuit
aliquos. et fuit a quo. in sum. de si. instru. v. de antapocis
vocat circographum quod facit debitor creditori in quo con-
fiteatur se soluisse tantum. et sic est de solutis. Et fit a debi-
tore in hunc modum. confiteor me tantum usurarum nomine vel
pensionis soluisse et dare creditori. Et sic non dicitur ab anti
quod est contra sed ab ante fuit 30. quia fit ante apocam: vel
ab anti quod est ad. quia est inducta ad securitatem creditoris
et fit et ante apocam. qui enim alieno nomine possedit et pensio-
nem soluit. vel qui creditori usuras repromittit si qua-
do dicat se suo nomine possedisse. et ita demum factum vel
scriptum liberatum creditur ius agētis facit vacillare
nisi dominus vel creditor usuras vel pensiones preteriti tem-
poris sibi solutas comprobat. probat autem per antipocam
debitoris. C. de si. instru. vbi glo. dat tres modos dicen-
di. Vel vt alij dicunt antapoca est scriptura quae facit
debitor obligando se et in qua fateatur se debere. et fit con-
tra apocam dicendo. confiteor me debere et. et sic dicitur
ab anti quod est contra. Apoca autem fuit omnis est scriptura
creditoris confitetur sibi a debitore solutum. et sic apoca est
de receptis et fit a creditore. puta confiteor me recepisse
se tantum. ff. de condi. indebi. l. si. §. ticius. ff. de fur. l. qui ta-
bular. §. apoca. et de accep. l. acceptilatio. §. i. Plane
autem confutitur creditori vel domino vt dando apocam de-
bitori vel colono vt exemplar retineat cum subscrip-
tione debitoris vel coloni. Vel creditor det colono apo-
cam: et recipiat ab eo anticopam fuit a quo. Dicunt ergo
tertijs vt Jaco. de arena. quod creditor scribat duas apo-
cas et det eas debitori: vt vna sibi retineat: et in alia se
subscribat: et reddat eam creditori. Quod non placet Ac-
cur. vt in glo. prealle. l. plures. Item Hostie. de si. instru. §. quid si antipoca. vbi addit verbum. Apoca fit dan-
b

tis: antipoca suscipientis. Alij tñ dicūt q apocas & antipocas hodie generaliter vocant oīa documēta & si qua que solent fieri: siue i scriptis sint & facta: siue i trūculis virgax: quas quidā dicas vocāt. Hodie frequēter fieri solēt iter superiores & inferiores dispēsatores i domib⁹ dñoz siue diuitum. Et ē inter creditores q retinēt sibi famā: & debitores qui recipiūt ibi minore quātitate virge: vel dice i signum solutōis faciēde. Differt tñ cyrographū ab antipoca vel apoca. qz cyrographū dñ cū duo paciscentes faciūt duas scripturas: & sub eadē forma vboz cōficiūt & mutuo tradūt.

¶ Animaduersio dñ pena: qz animaduertere est punire vñ dñ animaduertendum ē i facinorosos hoīes. Itē animaduersio dñ cuiuslibet operis determinatio: scdm quam quis p mercede sua suscipit certū op⁹: & determinatum suis ipēs faciedū: vt terrā colendā vel domū cōstruendā. Et iā animaduersio est cōsideratio qua qs puniendus sit & qua pena: qualiter & quomō in parrochys & circūstantys ouerfet. Dñc ē significatio verbi animaduertere cōsiderari potest suo modo.

¶ Anceps est aliquid seu aliquis huc & illuc fluctuās & dubius: an istud vel illud rapiat: & anxius in quā partem declinet. scdm Jfido. li. i. r. ethimo.

¶ Antibodam ponit pō dono vel p cōtra dato. Et solet dici qd datur contra venenum: & sic ponit p medicina: vt in. c. ceterz. de iura. calū. inde antibodari⁹. & ē liber in medicina. de iureiurā. c. i. i. clemē. vbi glo.

¶ Antibidox est ē cōtraria donatio: ita exponit glo. super d. antibidoxa. l. i. l. 3. & si lege. f. cōsultit i. fi. de peti. here. & viij. q. ij. illud. & de testa. cum in officijs.

¶ Antistes dictus ē sacerdos: eo q ante stat. c. clerof xxi. dñ. cōter tñ sumitur pro episcopo scdm glo. i. clemē. dudum. de sepul.

¶ Antibebis ē figura que ponit casum p casu & c. dñ. ix. c. ego solus eis scriptoz. i. scriptozib⁹: vbi ponitur genitiuus pro datiuo. de figuris vide. c. forus. de verbo. signi. in glo.

De Ap

¶ Apparitores dicunt q citāt partes & eas apparere faciunt in iudicio: hoc nomē ide trabentes. Vel dicūt tur iō appitores quasi apparatores: qz ipsi apparent i iudicio. Itē dicūtur catholicani: quasi cōiter & vulgariter sermītes: vt pedelli ad iudiciū. Itē dicūtur officiales scdm Azo. Vel scd⁹ Jf. appitor dñ ille eo q appareat & videatur vt presto sit ad obsequiū vel aliqd audiēs teneat. Et nō q regulariter scdm leges ante li. conte. contra absen. ē nō pcedit ad diffinitiuā sententiam nisi excepto vno casu d appitores. i. nuncios generales dum ipsi deliquerunt i officio suo. Secus si aliter delinquerēt: vt nō. in glo. sū. ij. q. ix. Et d appitor habetur in. c. tua. de homi. & glosa magna in c. veritatis. de dolo & contu.

¶ Apes vel apis ē avis volatilis de cōse. di. v. nūqz d deci. nūcius. Et hz apū i genitiuo plurali. vt insti. d re. di. f. apūm. nā. & hoc qñ i nominatiuo hz apes: l3 fm Alex. hz vñ in genitiuo tñ apis hz i nominatiuo. vñ. de vsus. Vñ tibi dat apis: sed apes dat iū i genitiuo.

¶ Aper ē sūmitas honoris vel distinctiōis nota. Nā qd i sūma distat a pedib⁹ vel infimis. Et hec sūmitas respicit tpalia. vt i. c. solite. de ma. & obe Et iā sūmit pro littera: vt dixit tps: minimus aper nō pibit. Itē sūmitur p subtilitate dum dicimus de apicibus iuris non disputandū. ff. mādā. l. si fideiussoz. f. quedā.

¶ Appellatio fm Azo. ē a minore iudice per inuoca-

tionem maioris iudicis p̄textu iniquitatis prime late sentētie rescissio. ff. de mino. l. prefetti. Item ē de minore iudice ad maiore puocatio fm sūmitas de consue. c. ij. li. vi. in glo. iij. Vel aliter fm Dost. Appellatio est iurisdictionis prioris iudicis p inuocationē superioris iudicis rite facta suspensio. & hec diffinitio fm euz competit tam fm leges qz scdm canones. & hoc d offi. dele. f. preterea. Vel sic appellatio ē ab audiētia minoris iudicis ad maiore ppter grauamē illatū vel cōminatum puocatio de appella. vt debitus. & c. cum cessante. & si extra iudiciū appellat. tunc est superioris inuocatio seu p̄fectio ab iniuria vel grauamine irrogando. c. euz sit romana. e. ti. de appel. rela. & recur. Et appellatio & recusatio sunt paria. de appel. super eo. ij. rñso. & hoc quo ad modū sicut nō admittitur frustratoria appellatio ita nec recusatio. Differūt tñ ga recusio si nō grauior. nō tñ appello a iudice in quē consensu nisi grauer & c. vt de offi. dele. c. si cōtra. in glo. fi. li. vi. Et nota aliquos casus i quib⁹ nō appellat. Vñ de appellare vetant. scelus excellentia pacta. Contēptus p̄ris: & interdictio facta. Arbitriū res que perit. est si longius acta. Scelus qz i notorio delicto nō appellatur. c. cum sit romana. f. preterea. de appel. & c. consulti. e. ti. Item excellentia iudicis vetat appellari. qz a papa p̄cipe senatus cōsulto p̄fecto pretorio nō appellat fm Hof. in sūm. Pacta qz si paciscāt partes ne appellēt nō poterūt appellare. ff. a quib⁹ appell. nō licet. l. i. Cōtēpt⁹ p̄ris qz cōtumax nō auditur appellans. xxiij. q. ij. de illicita. nisi veniat adhuc iudiceledente p tribunali. ff. de in inte. resti. l. vi. Vel nisi cōtumax i eribendo. l. creditor. f. missus. ff. eo. ti. Interdictio facta qz quādo ibibet a papa appellatio appellari nō pōt nisi expressā cā pbabili & pbata coraz eodem iudice a quo appellat. Arbitrium ga ab arbitrio nō appellatur. C. de arbi. l. i. Sed petit reductio l. penul. C. e. ti. & i sū: Hof. res que perit. nam si res ex dilatiōe pateret detrimētum sic q eēt peritura non admitteret appellatio i cā. Si longius acta. Nā am⁹ dat a iure ad p̄sequendū appellationē & decēdiū ad appellandū a tempore sentētie vel monitiōis d app. romana. li. vi. d testi. significauerūt. ij. q. vi. anteriorz.

¶ Appellare est a minore iudice ad maiore puocare Et l3 scdm leges regulariter solū nō appellat a sūia: & sic i iudicio tñ scdm can. appellat ē extra iudiciū ij. q. vi. oīs oppressus & tūc passim. i. sine assignatione grauaminis admittit seu permittit quis appellare. c. cū romana. f. si vo. e. ti. Sec⁹ si appellat in iudicio. c. vt debet. e. ti. Et est iductū appellare scdm leges vt iniquitas vel imperitia indicantiū corrigat: l3 nōnūqz bñ latas sūias superior in penis reformet. de app. cū sp̄ialis. f. pōzo. vbi dñ appellatiōis remediūz nō ad defensionē iniquitatis l3 ad p̄sidiū innocētie institutum: vel iō vt hoīes oppressi releuent. ij. q. vi. ad romanos. ij. & qs possit appellare a quo: ad quē: qñ: qualiter: quorīes: i sūa quod tps: & a qua sentētia. vide. ij. q. vi. per totum. & Hof. in sūma.

¶ Apostoli scdm Dost. dicunt littere testimoniales qz testificāt de appellatione & scdm eūdē. & Specu. in iij. parte i tractatu libel. f. equit. v. apostoli. Ibi vide qd sint apli. vñ dicant. & de quadruplici eoz sp̄e: & eoz formis. Nā alij sūt apli ouētionales scz qñ ps ad mittit appellationē siue i iudicio iudice refutāte siue tacente. vel extra iudiciū: vt. c. sepe. ij. requi. & oblat. te. de app. Alij sunt testimoniales testificantes de ap

pellatiōe facta vt supra. Alij dimissorij p quos appet
q iudex dicit appellatiōi. Alij resutatorij p q̄s appet
q iudex nō defert appellatiōi. Alij reuerendi vel re
uerentiales scz qñ obreueretiā supioris appellatiōi
desert: vt. c. i. de ap. li. vi. in glo. Et cui? expēsis apli
sint tradēdi cōtus seruāt q̄ i expensis appellantis: l3
i cōtrariū facit cle. q̄uis de ap. dū dicit oblato s. t ibi
bona glo. de hoc. Sed de aplis chrisi qñ fuerūt cōse
crati: vide di. xxi. c. i. nouo testamēto i glo. y. in fi. z. c.
unico. de reliqui. z. vne. sancto. li. vi.

Apolides dicuntur qui sunt sine ciuitate ab a quod
est sine z polis ciuitas.

Apostata fm Hosti. temerarie cedens statui fidei.
obediētie vel religiōi quā q̄s p̄fessus ē. xxi. q. vii. nō
obseruetis vbi de apostasia. Et dicitur qñ retrosās
ab apos qd ē retro z status. Vel dī ab apos quod est
aptus z stas quasi apte stans ad regnū dei p anfrā /
sim: qz nō est apt? regno mittēs manū ad aratrū dei z
respiciēs retro. c. magne. de vo. z voti redem. Et mo
nach? nō apostatat qui de vno ordine trāssert se ad ali
um sed qui ad seculum redit post professionē. c. ex p.
te de tem. z qua. oz. in glo.

Apocrisarij sunt nūcij domini pape quasi secreta
rii: vt di. xvi. c. septuaginta. Nā crisis dī secretū aurū
vel iudiciū. c. significasti. de elec. in glo. i. vñ aurum se
cretū dat iudiciū tibi crisis.

Apocrifa vel apocrifum dī occultū vel secretum
ab apos. i. dī z crisis secretū. inde dī apocrifus. i. liber
secret? z occult? cui? auctor ignorat: vel de cui? verita
te dubitat: nō tñ ab ecclesia recipit: sed reprobat: qñ
diceret nō i ecclesia sed remote z longe ab ecclesia sit
legēdus. Vñ dī apocrifa grece. i. secreta latine. z qz i
cameris solēt virgines abscondi z includi fm Hof. Dic
ē q virgo i hebreo alma i greco apocrifa z latino dī
secreta de apocrifis. xvi. di. canones. qui. vbi glo. dic.
q sapiētia salomōis liber Jesu filij syrach q dī eccle
siastes. liber thobie machabeoz z iob. zc. apocrifi di
cunt: z tñ legunt: sed forte generaliter nō.

Aporheca ē archa vel locus i quo aliquid ponit cu
stodiēdi cā vel i q publice z cōiter merces vēduntur:
z specialiter medicinales. Qui locus z alio noie statio
vocat: inde apothecari? i. stationari? qui stat ad ven
dendū marime medicinas.

Applūbatio ē diuersarū mārū consolidatio: vt auri ar
gēti auricalci plumbi stagni zc. z eaz mārū coniun
ctio dicitur applūbatura.

Appulsus pecoris ad aquā ē ius adducēdi pec? vel
gregē ad aquā fontis alieni vel riuū ad aquandum.

De

Aq

Aqua cottidiana z estina aqua pluuiali arcenda:
z aqua de castello educēda. Re. j. interdictū d illis.

Aqueduct? ē ius ducēdi aquā p fundū vel agz alie
nū ad irrigādū agrū meū vel alteri? iure seruitutis cō
stitue. Aliter dī pūilegiū qd dat illis qui p̄ficiūt ad
custodiā formaz p quas ducit vel p quoz fines forma
rū meat? trāseūt: z quō purgāt formā vel ducit? aqru
l. i. C. de aqueduc. li. xi. z. l. decernim? eo. ti. z. l. ij.

Aquebaust? ē ius hauriēdi aquā: z portādū pagru
fundū seu p̄diū alteri? rōe seruitutis. Et differūt. Nā
aqueduct? fit i fistulis z meatib? terraneis. Dz aque
baustus fit p aialia portādo: vt. l. si prius. s. i. z. ij. ff. de
aqua plu. arcen. vbi dī q nō dz ille cui debet? seruit?
aqueduct? lapidib? sed fistulis ordinare: qz vñs dñi
plus icōmodat. ff. de contrabē. emp. l. si aqueductus.

Aquilie actō. Re. s. actio legis aquilie.

Aquiliana stipulatio ē pmissio que nouat oēm con
tractū. Dī at hoc noie ab iuente hoc statuēte q vo
cabatur aquilius. Et habet fieri hoc modo. Si dicaz
sic debitori meo. Quecumq; mihi debes ex quacumq;
q̄ causa illa mihi p̄mittes animo nouandi: z dicat
mibi: pmitto: tunc postea p acceptilationem tolletur
obligatio. Ad cui? euidentia nota q sic bz fieri accepti
lario z aquiliana stipulatio: z ē quidā circuit? sic qñq;
qd q̄s p se imediate facere nō pōt facit p aliū: ita z hic
Unde supponēdū ē q si mihi tenearis i centis libris
q̄s tibi mutuauit. hec ē obligatio naturalis z re contra
cta mō imediate p ciuile obligationē que verbis con
trahit tolli nō pōt: qz ciuile rō ciuilia iura tollere po
test: nālia hō nō: tūc si fiet q illa naturalis re cōtracta
i ciuile mutabitur p nouationē: vt dicēdo sic. Istū qd
ego mutuauit tibi pmittis si tu dicas pmitto. tunc ob
ligatio illa prima efficit ciuile z vbi cōtrahit p aqū
lianā stipulationē z nouationē. post si te dicente mihi
sic: id qd ego p̄misi tibi acceptū ne hēs acceptūq; fe
res. Respōdeā acceptūz hēs acceptūq; fero. i. teneo
p me. p̄pagato. Istō enī mō tollit obligatio p accepti
lationē. Et sic p3 qualiter bz fieri aquilia stipulatio z
acceptilatio. De qua visum ē. s. acceptilatio.

De

Ar

Ara ē altare si p̄ma pducit: vel stabulū porcorū si
prima corripitur: vnde vsus. Et ara porcorū breuis:
z non ara deorum.

Artanum est idem qd aratrum: z ascendendo dici
tur scissum.

Ars qñq; dī cura animaz: vt in. c. qz epi. de eta. z
quali. cū sit ars artū cura aīaz z rōnem dat ibi glo. i.
Itē fz archi. ars dī act? dānat? vt i. c. unico. d. vi. z bo
ne. cle. li. vi. ibi si p̄anū artē istā ignominiosam: facit
ad hoc qd d vsu. dī. xliij. di. sicut hi. Interdū ē vsu
re arte iniquissima ex auro aux nascit. Etia3 balistarū
dicuntur exercere artē: de sagit. c. i. z magi dicuntur
exercere artem de conse. dis. v. ne tales. Et qualiter
nimis inherētes artib? sophisticis ē liberalib? redar
guunt. hēs i. c. nōne. z legim? xxxij. di. vbi quattuor
genera hoīum redarguunt vel reprehēdūt. Prio dya
letici q cottidie i sua garrulitate torquent. Secundo
p̄ficii q oculos trans celū leuāt. Tertio verificato
res. Quarto cupidi auari q diuitias p phas z nephas
acquirūt. Etia3 ibi reprehēdunt a bto Hieronymo q
filios z nepotes faciūt legere comedias z poetica car
mina per que ad turpia cōuertūt: qui p̄mēdi sunt si
cut heli: q cecidit de sella supin? z mortu? ē: qz filios
nō corripuit: vt in. c. l3 heli. de sim. Sūt autē quattuor
artes paupertatis scz grāmatica que ē principiu: l3 cen
sus claudis hostiū. Dyalectica que vex z fallum instruit
sed sepe seu sepi? i persona ridiculū facit. Arismetri
ca que docet numez l3 nūmoz nescit cōpositum. Et
geometria que mēsurā terre narrat sed nūmo p̄uato
erulat: z sunt q̄ttuor sciētie p̄e ceteris discēde. s. theo
logia que ē aīe pabulū: leges que sunt egenis remedi
um. Decreta sublimatio humiliū. Et p̄fisica mo3 bi
subsidiū. vñ Esturit ars: decreta tumēt: lex lucra mini
strat. Pōtifer moyses thalamos medicina subitrat.
Dat galienus opes: z sanctio iustiniana. Ex alijs pale
as: ex istis collige grana.

Arbitr? ē qui ēt apromissarius appellat. Et ē ille
q ex p̄missio. i. ex consensu priū. z ex litigatiū electione
de cā cognoscit qui nullā h3 iurisdictionem p̄pria seu

b2

delega: a. ff. de arbi. l. i. S; elect' e' p'ib' discordantib' ad eaz litē sua sūia dirimēdā. Et ergo ab ipso nō ap- pellat' cū ipso iure nō teneat sūia eius sed metu pene statur ei. Et qd nō tenet rescidi nō pōt. hoc vey in ar- bitro p'promissario sec' in arbitro iuril. xi. q. i. puenit. C. de iudi. l. vlt. de offi. dele. suspensionis de app. cum spēali. z cle. i. e. ti. i. glo. i. z. c. ab arbitrio. de offi. dele. li. vi. vbi glo. Itē arbitet ponit qnq; p' teste: vt i. gen. c. ij. Accidit vt Joseph opis gppia absq; arbitro nō faceret. Et ē differētia int' arbitriū z arbitratozem z amicabilē p'positorē. Nā arbitet z arbitrator possūt eligi cū pena s; different. Qz arbit' d' iudex p'olensuz litigatiū elect' q' iudicis p'ies suscipit z sinē p'trouerfi is sua sentētia se pollicet iposuit. ff. de arbi. l. si d' me is. s. recepisse. Et a sūia talis nō pōt appellari. ff. d' ar bi. l. oīe p'ferre. s. stari. z. l. i. C. e. ti. S; arbitrator ē in quē aliq' p'promittūt tali forma: vt possit cognoscē z ēt iudicare alte z basse: z q' ēt dici possit amicalis cō positor: z a sūia talis ēt nō appellat'. S; si fuerit lata ius p'stitutiōis irrita ē ipso iure. C. qn' puo. nō ē ne. l. ij. S; si lata ē ius litigatoris valet: redigit' tñ ad ar- bitriū boni viri. l. si societatez arbitroz. ff. p' socio. d; eni arbitet observare iuris ordinē tāq; iudex ordina- ri': z sūia ei' siue iusta siue iniusta semp ē tenēda si pe- na fuerit appposita. ij. q. xy. a iudicib'. S; arbitrator nō tenet seruare iudiciariū ordinē. S; si p'fert iniustā sūiam remittit ad auditiā supioris vel ad arbitrium boni viri. Et amicalis cōpositor ē sine pena q' tētat z experit an litigatores patiant' p'trouerfiā suo consi- lio: vel auctoritate discuti. s. quod si qs i p'reall. l. si de meis. Alias d'rias multas vide p' doc. plene i. c. quita- uallis. de iureiur. z arbitet eē pōt q' nō p'hibet a iure vt liber hō: p'familias: ēt filiūsfamilias: z libert': s; si seru'. Arbitroz duo sūt gñā. i. p'promissary que p'pe- dicūt arbitri q' eligūt: vt iudices vt v3. pcedāt seruato i substantiālib' ordie iudiciario. Et dant' ad cognos- scendū z diffiniēdū: vt si petis a me domū: z ego dene- go: z fiet p'promissio i aliquē: ille ē ver' arbit': q' eligūt vt cognoscat: z diffiniat cui' sit dom'. Scōsi sunt ar- bitratores quō eligunt: vt iudices a p'ib': vel sup're litigiola: sed vt p'ponēdo vel diuidēdo iter p'eat tātuz diffiniāt: v: si duo socij res societatis diuidere velint ad arbitriū petri: petrus erit arbitrator: ar. ff. p' socio l. si societatem.

Arbitriū ē act' certaz p'sonaz exequētiū p'promis- sum fm Azo. Nā arbit' ereq; veritatē i g'rendo: vt iu- dex. xxx. q. v. iudicatē. Nā actor vult vt oblineat z re- us vt absoluat: vel actor ad amplificādā cām reus ad diminuendā eā. Sūt ergo i actu arbitri res p'sone. s. arbitet: actor: z reus. Jō alij dicūt. Arbitriū ē act' tri- um p'sonaz sup' civili qōne q' si i iudicio p'cedentiū. Ut fm Docti. Arbitriū ē ptās aliena volūtarie tradita: z recepta ad p'nuiciādū i lite put arbitrio suo vifuz fue- rit aliqñ certa pena vallata: z certis terminis limita- ta. S; p'promissū ē ptās arbitris data: quoz arbitriū ē sūia arbitralis: que ēt laudū d'. Et arbitriū seu ar- bitrat' suo p'prio significato significat libertatē arbi- trādī z volūtate rōe regulatā. Et vbi act' ponit in ar- bitrio seu arbitratu significat p' moduz p'ceditiōis: vt q' act' valeat si arbitrio decernat. Et hoc diuersimode fm diuersitatē mae subiecte. vbi g'ra. Promitto tibi e. quū arbitratu ticiu ticio nō arbitratē: qz nō vult vel nō pōt arbitrare nulla ē p'missio nec recurrit ad arbi- triū boni viri. l. si qs arbitratu. ff. de ver. obli. Rō qz

cōtrahēs de arbitrio illi' tñ itellerit: qz bec vba ipoz- tāt. vbi at stat pillū cui p'mittit cōditō. statim delicit nec p'missor de certo ex illa p'missioe pōt obligari: vt l. si qs pall. E cōtrario si p' p'missorē steterit cōditio sta- tim hēbit p'pleta: ar. l. iure civili. ff. de cōdi. z demō. vt p'missio sit efficax siue ille arbitret siue nō. S; bo- ni viri arbitriū ad qd tūc recurrit. z hoc iō ne sit i po- testate debitoris se liberare a p'missione

Arbitriū tutele. i. actio tutele. ē q' dat' pupillo z ei' heredi i tutorē: z ei' heredē finita tutela: vt Joannes sui act' efficiat z pupillo reddat. d' hoc. s. actō tutele.

Arbores furtim cedere ē scidere vel icidere arbo- res iscio z iuto dño. Et p'petit i ipz dānū dātē ad pu- plū dāni dati. Etia competit huic actio legis aquilie: de quibus supra loco suo.

Archicācellari' Re. j. cancellarius:

Archieps ē princeps epoz. xxi. dis. clerics.

Archisynagogus ē pnceps synagoge.

Archidiacon' ē pnceps diaconoz q' i perat subdia- conib' z lenitis: vel ē ocul' epi ad cōspiciēdū: corrigē- dū: z emēdādū p'epatū exceptis arduis. Et d; audi- re iurgia singuloz: z h're curā z sollicitudinē i ecclesi- is z de clericis: vt i. c. ad hoc. de offi. archi. Ide vēit ar- chidiaconat': z qñ sit p' electionem tūc ē dignitas: Si- vero habitus sit per collocacionem nō ē dignitas: vt notatur. in. c. decernimus. de iudi.

Archips byt qñ pnceps p'sb'rozū: q' tñ subest archi- diaconoz: cui' ministeriū z officiū cū officio archidia- conū ponitur. xrv. di. perlectis.

Archimādrice ē pastor omiū. vñ Archimādrice sit omiū tibi pastor. Et ponit' p' epō. i. q. vj. dispēsatiōes: qñ pnceps omiū ab archi. i. pnceps: z mādros gre- ce quod est omis latine.

Archinū publicū. i. armariū publicum. s. vbi libri ponunt' seu istra seu acta: Et h'f. C. de si. i. stru. in auē. ad bec. z not. xxx. q. i. puenit. Et deriuat' ab archa. di- cit eni Hieronym' i prologo hester. seipsum lib'ū le- uasse de archinis hebreoz.

Archari' ē q' iuscepit aurū z argentū publicū a pos- sessione fm Accur. i. glo. C. de pon. auri. l. i. li. x. vel d' custos arche: vel q' facit archas. Et fuerūt tres ar- che i trib' p'ib'. vñ Trib' tres eē trib': cognouimus archas. Pama noe: moysi fuit altera: tertia xpi. Le- ge carēs: sub lege manēs: a lege soluta. Vāc pelagus tulit: hanc moyses: hanc spūs sanctus.

Archiat' dicūt sūmi medici ab archos. i. pnceps fm Accur. C. de comi. z archi. li. xij. in rubrica.

Arca ē fund' nud' vbi non est edificium. C. de solu. z liber. l. qui res. s. arca.

Arc' ē pons lapide': nec appellatōe arc' vēit pons ligneus. ff. de aqua plu. arcen. l. s. iter.

Architect' seu architector ē pnceps artificū: vt fu- it Soroabel: vñ pncipal' edificator vñ domoz rector.

Arēga ē apta z cōcors vboz sūia q' ponit' post salu- tationē i p'uilegijs arduoz negocioz.

Aropag' ē villa virtutis: vel ē vicus i Athenis. vbi fuit olim summū studium:

Arreptici'. i. possessus a demone.

Argētary sūt quasi cāpsores vel argētarie mēse ex- ercitores q' singuloz solebāt rōes. i. calculos z iustra- ficere scribētes accepta z data: ita q' ex scriptis eo- rū q' erāt cōia doceat' z sciat' qñtū datū sit: z qñtū acce- ptū q' alias dicūt nūmularij: vt. j. de n.

Argentifodine: aurifodine: sulfurifodine: lapifodi-

ne: arene fodie: sē loca ī quib⁹ hī res ⁊ metella fodit. Argut⁹ est seu dī scdm Judo. qui cito inuenit argu-
mentum in loquendo: id est subtilis ⁊ astutus.

Arg⁹ ē rō rei dubie faciēs fidē. d. here. cū ex iūcto. Et dī quasi arguēs mētē vel q̄si argute iūctū: vt not. Ber. i. c. foris. de vbo. sig. Et notat p̄bationē nēlez. Nā argumētis res plerūq̄ noscūt ⁊ p̄probat. facit. l. i. s. idē cornelio. ff. d. quest. ⁊ argumētis. ē p̄bādū q̄ li qdō p̄bati nō pōt. ff. de remili. l. nō oēs. s. ab arboris Et sūt multiplicia argumēta ī iure. Unū a dīno sensū qd̄ valet. ff. de offi. ei⁹ cui mā. est iuris. l. i. s. h.⁹. xxx. di. quat. Aliud argumētū ab illusione vocabuli: ⁊ valet hoc negatiue. ff. si cer. pe. l. y. s. appellata. ⁊ isti. de tes. sta. ture. qd̄ si nepotes. s. i. Tertiū arg⁹ ab auctoritate. ff. si cer. pe. l. y. Quartū arg⁹ ab absurdo. C. d. tēp. iūte. resti. l. si. ff. de bo. lib. l. nā absurdū. de iure iū. quē admodū. de homi. c. y. l. vi. Quintū arg⁹ a fortiori. s. sic. Si id qd̄ magis vī iesse nō iest: nec id qd̄ minus: ⁊ ecōtra. C. de sa. sanc. eccle. auē. multo magis. ⁊ c. cū marthe. s. cetēz. de cele. mis. Sextū argumētū a mi-
nori: vt si id qd̄ min⁹ vī iesse iest: ⁊ id qd̄ magis. c. si in laiciis. xxxvii. di. Septimū arg⁹ a sufficiēti p̄tū enu-
meratōe. ff. de lib. ⁊ post. l. fili⁹ a p̄re. s. i. i glo. ff. d. his q̄ sūt sui vel ali. iur. p̄re furioso. Silt⁹ arg⁹ a sufficien-
ti diuisiōe valet. c. si vir ⁊ mulier. de cognā. spiri. De tatiū arg⁹ a supiori ad iferi⁹ valet affirmatiue nō loq̄n-
do: tū ī genere ⁊ specie. Nonū arg⁹ a p̄uatiōe ad bitū valet. l. q̄ pōt. ff. de re iudi. l. manumissiōes. de iusti. ⁊ iur. ⁊ l. decē. ff. de vbo. ob. vbi p̄ Bar. Decimū a toto
ad partem valet negatiue de offi. delega. prudenti-
am in glo. verbi circa formam: ⁊ sic de alijs.

Armētū ē magnorū aialū: ut equorū ⁊ boum. Grex
vominorū: ut porcū capraz ⁊ ouū: l. ē large sumat
p̄ maiorib⁹. ff. d. abigeis. l. i. i fi. ⁊ cle. i. de deci. Nā ar-
menta proprie dicuntur pecora gregis. inde armen-
tarius id est armentorum custos.

Armētariū uel armētoriū ē loc⁹ ubi arma ponūt.

Arma sūt defensoria. Et noīe armorū ueniūt fuites
lapides: ferrū: ⁊ oē illud qd̄ manu ⁊ arcu mittit: prout
no. Ber. i. c. sicut dignū. de homi. Et sic tela p̄bādū
tur: l. arma p̄p̄e sūt qd̄ defendimur. Et sic tela qd̄
ipugnam⁹. isti. de pub. iudi. s. lex cornelia. ⁊ no. i cle.
ne in agro. de sta. mo. i glo. sup v. arma. ⁊ l. armorū:
ff. de vbo. sig. Et no. q̄ iūlt⁹ armorū ponit. l. arma nō
extrahāt: ac si extracta fuissent. l. iij. s. armis. s. q̄ ac-
cusari. ff. de vi ⁊ vi ar. Itē expilās aliq̄ez capillis vel
trabēs barbā: nō tū sanguis exeat tene⁹ pena. x. libra
rū p̄ti applicāda. ⁊. xx. fisco. ut ē ter. i. c. i. s. si q̄s aliū
de pa. te. i vlu seu. hoc fm Lud. de ro. i singlarib⁹ suis
Arma clericoz sunt lachryme ⁊ orationes. xxiij.
q. viij. clerici. ⁊ c. quibuscūq̄. ⁊ c. conuenioz.

Arenatores dīr q̄ ī arēis diēcta ⁊ collapsa solēt ex-
trahē. ⁊ dīr hūiles p̄pone: ut. C. de icesi nup. l. hūiles.

Arra dī ī emptiōe ⁊ uēditiōe id qd̄ dat ī testimoni-
um uel signū uēditiōis: ⁊ ē ita de iure q̄ si ille qd̄ dedit
arrā peniteat de dōctū iūto amittit arrā. Si hō uēditōz
peniteat duplicatā arrā dīz refundere. l. restituē qd̄ re-
cipit: ⁊ tū de suo. Est at arraz datio: argumentū em-
ptiōis ⁊ uēditiōis dīre: ⁊ qd̄ datū ē sub noīe arrazū p̄-
cio dat: vide d. hoc. l. y. C. q̄n. li. ab ep̄. rece. ter. ⁊ doc.

Arre sponsalie uel spōsalicie fm Dostien. i sum. de
spon. ⁊ ma. s. vnde dicant. s. s. q̄ arre. dicunt dona-
ria data iter sponsum ⁊ sponsam ī signū mīrimony cō-
trahendi ⁊ remunerādi cōsentientes: ⁊ sit hoc p̄ uerba

affirmatiua scz do tibi arras istas: vt cū filio meo con-
trahas. Et he arre dicuntur subanuli: quia sunt per
imissionē anulī: iuxta illd. Annulo suo subarrauit me:
ut patet per eundem. in. s. quot sunt species.

Arrestare est aliquem uel bona sua per mandatu
iudicis īp̄dire ne moneāt a loco donec p̄querenti re-
spōdeat vi. c. y. d. cri. fal. ⁊ l. relegatoz. ff. d. iēdic. ⁊ rle.

Arrogare ē aliq̄e q̄ sui iuris ē ī filiū recipē: ide ar-
rogat⁹ filius dī ille q̄ sic assumit ī filiū: ⁊ sic arrogatoz
est p̄r q̄ accipit aliq̄e hoc mō ī filiū. Et ē differētia
iter arrogationē ⁊ adoptionē: q̄ ille adoptat q̄ nō est
sui iuris s̄z alteri⁹ potestati subiect⁹: ut supra visum ē
adoptatio. Sed arrogat ille qui p̄mo sui iuris ē ⁊ per
arrogationē trāsīt ī potestatē p̄r s̄z arrogatoz.

Unde arrogo q̄ suus ē: s̄z h̄z meus esse necesse. P̄ris
adopto suū: s̄z p̄ris p̄manet idem. De hoc d. cog. le.
c. vnico. i glo. i. Itē arrogare ī alia significatōe. i. ascri-
bere. Unde dī arrogās quasi oīa sibi ascribēs: ide ar-
rogantia. i. superbia. Differūt tū q̄z supbia ē ianis glo-
ria de eo qd̄ q̄s h̄z: vt sunt p̄bī: legisse: ⁊ alij sufficiētē
ī arte sua. S̄z arrogātia ē ianis gloria de eo qd̄ q̄s non
habet: vt cum q̄s credit ea se scire que tamen nescit.

Articulus ē pars itētionis cōtinens illud qd̄ actor p̄-
bare itendit. facit. c. veniēs. y. de testi. ⁊ glo. i. c. p̄elē-
tium. s. testes. eo. ti. li. vi. Et articuli dicuntur capitu-
la ī iudicio probanda. e. ti. per tuas. ⁊ quandoq̄z dicū-
tur itentiones ⁊ q̄nq̄ assertiōes. c. ex parte A. i fi. d. te-
sti. ⁊. vi. q. vl. actor. ⁊ no. Pau. i. c. cū dilect⁹. d. si. iūru.

De As

As dī tota hereditas vel q̄cqd̄ ī duodecim partes
diuidi potest. In asse aut continēt certe p̄tes scz q̄z
xy. quelibet h̄z propriū vocabulū. Sunt enim ista
noīa. xy. partium assis: vncia: sescuns: ⁊ est vncia cūz
semi vncia sextans: q̄z sextam p̄tem significat. i. duas
vncias quadrans tres vncias significat. Triens sunt
quattuor vncie. Quincūs: quinq̄: semis: (ep̄cūs: bes:
dodrans: dextans: deuns: as: De q̄b⁹ omnib⁹ Re. lo-
co suo. Et isti. de here. insti. s. hereditas. ⁊ in glo. s̄bi
triens. As tamē ali⁹ ī pōderib⁹ idē ē qd̄ vñū. Et nā po-
nit. p̄ obolo. vnde As obol⁹ pōd⁹: as ē possessio tota.

Asolat⁹. i. ad trā redact⁹: ⁊ inuenit ī Natan. p̄ beta
Assertio fm Azo. i sum. d. assertiōe tollēda erat qd̄
dā vanū ⁊ frivolu iudiciū quorūdā q̄ dicebant asser-
tores: eo q̄ asserēbant eum liberum qui erat seruus.

Astafiscalis ē venditio que fit a fisco sub astatione:
Q̄nq̄ aut fiebat astatio cū dicebat p̄ p̄conem q̄ plus
dederit infra mensem ille rem habebit: licet ergo in-
fra mensem aliter venderetur: tamen admittebatur
adiectio infra certum tempus: vt. C. de fi. iūstru. Ju-
risdictiōe astefiscalis: ⁊ de adiectionib⁹. l. i. ⁊ l. ep̄o. li.
xy. Si at cū ipso ep̄toze ductū eēt ⁊ posset dare plus
offerēt eēt pactū ī diē adiectionis: vt ibidē ī gl. l. si tpa

Astruere est affirmare asserere vel assimilare: de
causa posses. ⁊ proprietā. cum ecclesia. ⁊ etiaz est pro-
bare de hereti. cum ex iniuncto.

Assisteriū est locus vel domus sanctimonialiū: sic
monasterium monachorum in quo seruiunt deo: vt
est rex. in auten. nouo iure. C. de custo. reo. Item assi-
steria est illa que p̄ceest assisterio: quia ipsa cure alia-
rum assitit p̄ncipaliter. Et fm quosdam Azo. vide-
tur exponere assisterias: id est seminarum debilium
instatrices in summa. C. de ep̄sco. ⁊ cleri. s. nunc de
orphanatosis. Uel assisteria id est reclusa ab assiste-
do: quia quotidie assitit orationi. Item assisterium

apud grecos est locus in quo vnus sacerdos quinq; accoliti quinq; mulieres que assistere dicuntur sunt manentes: vt. xxvj. q. ij. si quis rapuerit in glo.

Assistrix. i. ancilla domino assistens ad seruicium.

Ascripticius glebe dicitur ille qui ascriptus est glebe fundo: siue solo terre. et astrictus per scripturam in qua promittit domino soli se nunquam a solo discedere. Et ex illa scriptura ascripticius constituitur: sed tamen per eam solum non probatur: imo fm Azo. et Hosti. aliquando scriptura est necessaria in qua confiteatur se esse ascripticius. Et a gleba quam colit nec volens recedere permittitur. nec inuitus potest compelli ad recedendum: nec sine gleba potest alienari. Et sic idem sunt ascripticius et partarius: Inter ascripticios glebe et originarios colonos: quidam hanc dicunt esse differentiam: quia ascriptici in herent glebe: vt sine gleba non transferentur. Sed coloni originarii non sic in herent predijs quin quandoque sine predijs dominus fundi possit eos mutare: et transferre ab vno predio in aliud. Item inter seruos et ascripticios fm Azo. et Hosti. pene nulla est differentia. C. de agrico. et censu. l. ne diutius. li. xi. Ideo autem dicitur notanter: pene: quia seruus potest vendi sine peculio: sed ascripticius nunquam sine solo. Item ascriptici in predijs quibus ascripti sunt contra domini voluntatem ordinari possunt et matrimonium contrahere: vt in aut. de sanc. epis. §. ascripticius. coll. ix. Serui vero non. C. de epis. et cle. l. iubemus. insti. de iur. personarum. §. i. et ibi glo. in verbo aut seruo. Item fm canones si contrahant: matrimonium tenet. Et ascriptici quia tenentur colere terram dicuntur coloni. Et quia ascripti deputati sunt ad faciendam: ex conditione sua dicuntur ascriptici. Et quia ex sui origine vel patrum vel avorum suorum: ita ad hereditatem glebe vt sine gleba vendi non possint: nec gleba si ne illi non dominus originarii. Regre agricola: et §. colonus.

Assignare fit nudis verbis testamento vel codicillis. ff. de vso. sig. l. assignare. et ff. de assigna. liber. l. i. §. assignare. Et no. Jo. an. i. c. appellatio. d. app. h. vi. i. gl. si. Assignatiuus liber. Require. §. libertus.

Assessor dicitur quasi assidens iudici in cognitione causarum suum prebens consilium iudici qui alio nomine dicitur officialis iudicis et consiliarius. Item dicitur domesticus iudicis: de hoc vide Azo. in sum. C. e. ti. Qui videtur ponere differentiam inter assessorem et domesticum iudicis et confidicum: et Accursi. C. de domesti. et protec. in rubrica. lib. ij.

Assideri sunt iudei qui semper cultui diuino infidebant.

Assellare est opus nature facere: vt dicitur dum assellaret emisit intestina.

De At

Athlethe secundum Accursi. dicuntur qui sine mercede gratia virtutum pugnabant: vt. ff. de infra. l. athletas. et C. de athle. in princi. libro. x.

Attauus est pater abauis. et attauia est mater abauis.

Atnepos et atneptris est filius vel filia abnepotis vel abneptris. vñ Est auus est pater: abauus attauus tritauius: et sic de ceteris nepos. p. ab at. tri. suscipit hec vox.

Attitit est afflicto super exhausto ibecillis vel sessus.

Attilianus tutor dicitur secundum Azo. in sum. institu. e. ti. quia olim ex lege attilia Rome mittebat dationem tutoris proxiimo urbano et maiori parti tribunorum plebis. In principibus presidentibus eorum ex lege iulia et titia: vt ibi vide.

Atorinati dicuntur procuratores apud acta constituti: i. c. vnico. de statu mona. li. vi. in. §. porro.

Atrox id est immisericosus vel crudelis quasi acris in moribus secundum Iusto. lib. x.

Atriarj sunt serui siue custodes atrij: et idem dicuntur etiam atrienles.

Atestationes sunt dicta testium vel testimonia ordine iuris in scriptis redacta.

Attollitis media breuis est eleuatio: vel quasi quodam pauore concussus.

Atqui ponitur pro certe: vel atquin pro sed certe: institu. de fidu. tu. circa medium. ff. de offi. p. reor. l. barbarius. verbi. atquin verum est.

De Au

Auarus appellatur cecus et ambiciosus. c. quorundam. de elec. li. vi. quia excecatus eius animus: vt agenda non videat: et a prohibitis non declinet. lviij. di. virum. et c. sicut hi. et differentia inter avarum largum et prodigum: habetur de consue. ex parte.

Auctoritas et consensus tutorum et curatorum. Res. §. tutor et curator.

Auctoritas prestanda: no. fm Azo. in sum. C. de auctoritate prestan. Auctoritatem prestare est: cuius quod dicat se approbare id quod agitur: hoc est auctoritatem fieri. Prestare auctoritatem potest quilibet tutor in rebus minoris ad quem spectat periculum administrationis. Et sic auctoritas videtur idem quod consensus legitimorum tutorum et curatorum. Et differentia inter auctoritatem et potestatem: vide per Hosti. in sum. d. sacra vnc. §. refertur. Item de auctoritate doctorum sanctorum habet di. xv. c. vlt. et glo. i. c. sicut veterum. di. ix. vbi dicitur quod iter istos tres. Augustinum: Hieronymum: et Gregorium. Augustino magis credendum est in dispositionibus. Hieronymo in historiis et translationibus. Et Gregorio in moralibus: quia non omnes in omnibus: sed certi pro certa re. C. de vere. iur. entic. li. v. quia non.

Autorizare est cingulo militem aut ordinibus decorare vel ordinare.

Audax dicitur qui meruit et sumitur prope pro arrogante. Et ita dicuntur audaces facientes contra ius in autem. d. admittitur. circa finem. coll. viij. Quisq; sumit in bona parte. viij. q. i. audacter. in finem. xxvj. q. v. si paulus. §. caue queso.

Audacia idem est quod temeritas. et accipitur in malo. c. ij. de cen. li. vi. distinc. iij. facte sunt. Et not. Archidia. c. ij. presalle. in glo. ij.

Auditorum est forus causarum vel locus in quo causae audiuntur. Sed tamen recte potest dici auditorum magistrorum vbi disputant et non magistri forus sed in dycis cum sit in curia pape vocetur et dicitur ab audiendo.

Audientia est et aliter capiatur. proprie tamen magis dicitur esse facultas et potestas loquendi coram superiore alicui concessa prout dicimus: data est illi audientia vel denegata est ei communis audientia. Et denegatur audientia in quattuor casibus: vt est glo. i. §. audientia. xxij. distinc. in nomine domini.

Auditor in curia pape vocatur qui vice iudicis alicuius causam vel causas audit: in cle. auditor. de rescrip.

Auditor camere pape dicitur qui audit negotia super thesauro pape et super his que ad cameram pape pertinent.

Auditor contradictoriarum dicitur in curia pape qui audit impetrantes scripta ad lites vel aliter ad ius commune pertinentes gratias.

Aucipium dicitur locus aptus ad capiendum: ues vel rete vel virga viscata vel turgurium ad hoc pre-

paratum. An aucupare liceat i fundo alieno. ff. d. ser. ruti. pre. l. diuis. et insti. de re. diui. §. fere.

Auscultare ē obedire attendere et audire mādatū cum effectu: vt in. c. illud. de ma. et obe. in glo.

Auspiciū iuris: idem est quod exordium litis. f3 Ber. in. c. pastoralis: de causa pos. et proprie in glo. .i. Sed fm Alber. et alios: auspiciū. l. augurium qua si auis garrum: ut. xxvi. q. iij. c. i. Qz sicut ille q se cō mittit augurio id est diuinationi que fit i garritu aui um dubius est: ita ille dubi⁹ est qui se committit liti. Quare dixit dñs Lato in. l. y. C. de bo. possi. fm tabu las q melior lex que sit in corpore iuris est illa. caue/ re a litigando saltem p vobis: qz dubi⁹ ē litis euentus p alio at litigare sepe iocundum et lucrosū est.

Aurū coronantium dicebatur qd conferebatur ad coronatiōes principum vel quod coronarum facien/ darū nomine prestabatur: que in templo pendentes a tyto et vespasiano sublate sūt. Alij dicūt coronatoz ē il lō qd dabant athletis put no. 330. d auro corōat. C. li. x.

Aurum publicū est quod pertinet ad erarium fi sci. C. de au. pub. perse. id est detectoribus. lib. x.

Auia ē mā parētū. Et auus est pater parentum.

Auūcul⁹ ē fratr⁹ in fr̄is: et auūcul⁹ magn⁹ ē fratr⁹ auie. in de pauūculus frater proauie. et abauūcul⁹ ff. abauie.

Auruspex est inspector momentoz vel horaz quo puncto aliquid sit inchoandum. Et dñ ab auis et inspi cio. ita dicit glosa. in. l. nullus auruspex. C. de male. et math. Sed verius est aure inspector ab aura et inspi/ cio. Nam augur dicitur qui garritu auium prenosti/ care presumit. Et Ariolus qui aris id est altarib⁹ de monum deseruit. vt est glo. in. l. nemo. e. ti. vbi de in cantatorib⁹ vatib⁹ caldeis et magicis omnibusq ma/ leficiis dñ. Sileat omnibus perpetuo diuinandi curio sitas etenim supplicium capitis feret gladio vltore p stratus. Et dicit ibi glo. q cremabitur vel dentib⁹ se rarum dabitur dilacerandus. Sed iniuriarum nō te netur qui aliquem dixit furem i diuinando. ff. de iur. l. item apud labeonem. §. si quis astrologus. Nam di cit ibi. ter. si quis astrologus. vel qui aliquam illicitā diuinationem pollicetur consultus aliquem furez dī xisset qui non erat: iniuriar agi cū eo nō potest. Rō glo. ibidem: qz non dolo: sed artis sue causa facit.

Autenticū est liber iuris civilis excerpt⁹ qñ que dā sūmula ex alijs legalib⁹ libris continens. ix. colla/ tiones: et nonē partes principales. Sed autētica au tentice est lex vel. §. incorporatus in libro. C. et g⁹ sem p allegat autētica. C. ti. tali vltali: vt. C. de epi. et cle: autētica gñaliē. et sic addit ti. §. nō addit nūerus coll.

Aut quādoqz ponitur disiunctiue vt quando alte ro posito necesse est alterum tolli: vt cum dñ dies ant nor. Quandoqz etiāz ponitur copulatiue pro et. Nā quandoqz sumus in materia in qua regit⁹ vtrūqz ex tremorum per talem disiunctiā cōiunctoz: vt i. c. si post prestitum. de confes. li. vi. De hac dictione hēs in auten. si quando. C. de consti. pecu. et l. cum quidā. ff. de ver. sig. et cle. sepe: eo. ti. y. q. v. omnibus in glo. ij. xx. q. i. monachus. et c. cum xirum. de regula. l. vlt. ff. de verbo. signi. sed autem aduersatur in facto et iur re. ff. de neg. gest. si autem et qualiter accipiat⁹ autē vide per Bar. et doct. in. l. hoc ampli⁹. §. de his. ff. de dam. infec. Et qñ capiat⁹ aut vide archi. xlvij. di. c. i.

Auellere est auferre violēter vel extirpare: vt. ff. de incen. rui. nau. l. iij. §. non solum.

Aurifodina est locus vbi foditur aurum. Sed au/

rificina est locus in quo fabricatur aurum.

Aurifex ē q operat⁹ aliquid d auro sicut aurifaber.

Auricularius est consiliarius vel secretarius cui so lent secreta domini committi.

Auxaria secreta nemoris dicta sunt: eo q ibi fre/ quentat⁹ aues fm Isido. xvij. li. ethi. c. vi. Inde venit impenfatio auxaria. C. de sum. patri. l. y. lib. xi.

Auxilium iuris est suffragium et beneficium iuris prout dñ contra hec prodita sunt iuris auxilia. vide d hoc. ff. ad sille. l. cum dominus. Frustra auxilium le/ gis inuocat qui committit in legem. ff. de mino. l. au/ xilium. de vsu. c. qz frustra. Et tñ de lra A.

De

De

Aburtus vel babosus idem ē qd stultus vel ebes: et babi gor idem.

Auiulare idem est quod portare.

Aalluta ē publica vtilitas vel est vas luteū. C. de metal. lib. ix. secundum Accursium.

Aalliuus est officiu domini temporalis: vt d sen. exc. ex dilecto. et in cle. i. de pe.

Aalbus dicitur balbutiens vel titubans qui ver/ ba non explicat: sed frangit ab albandō dictus. Sed blefus dicitur qui litteras imperfecte profert.

Bannum scdm vulgare gallicorum et lombardo/ rum videtur esse edictum publicū iuxta illud quod dicit Ray. c. quod clericis. de so. compe. q preco pa risiensis nunciat bannum nomine episcopi a rege.

Bāntre fm dicta vulgariū vñ idē ēē qd pscibē. et dñ bānt⁹ qñ pscript⁹ de ciuitate: vt in phemio. ff. qz.

Bannitoriu ē loc⁹ causarum alias panditoriu.

Bastangary fm quosdā dicunt⁹ quasi bestie anga/ rie: eo q rusticos angariabant. i. angebant ad quintā bestiam prestandam: vt. C. de muri. l. quod ad pñs. li. xi. et fm Accur. bastangary sunt de domo pñcipis q si bestigary primo modo vel quasi festatores anima lium: secundo modo alias bestatores.

Bariana. i. fili⁹ columbe: ita dictus fuit sanct⁹ pe trus. distin. ix. ita dominus. et mathei. xvi.

Bariles dñr vasa sicut in alpibus solent haberi.

De

De

Bellum iustum quid sit innuit. xxij. q. ij. per Ar/ chi. in sum. et c. iustū bellum. Iustum videlicet illud quod sit precepto principis de rebus repetendis vel propter iniuriam repellendam. Sunt autem septe/ genera bellozum. Primū est bellum romanorū con/ tra infideles: de here. excōmunicamus. y. Et dicitur romanum qz romana ecclesia est caput fidei. xxij. q. i. hec est fides. Secundum est iudiciale quod fit au/ ctōitate iudicis habentis merum imperium de sen/ ex. c. dilecto. li. vi. ff. de rei vendi. l. qui restituē. Ter tium est presumptuosum quod faciunt inobedientes iudici: de peni. di. vi. ad si. Quartum est licitū quod sit auctoritate iuris: quo ad illum cui conceditur d re stitu: spoli. Olim de senten. excōmu. si vero: C. vnde vi. l. i. Quintum temerarium contra illos qui se iuste defendunt. Sextum voluntarium quo moderni pri/ cipes vtuntur. c. noli. xxij. q. i. Septimum est iustus et necessarium quod sit se et sua defendendo. Et in iu/ sto bello morientes salui sunt ceteris paribus. xxij. q. v. omnium rerum rex homicidium: et c. q. vij. om ni timore. Sed qui sine iussu principis bellum dicit tenetur. l. iulia. maiesta. ff. ad. l. iul. maie. l. ij. et i autē. de armis coll. vi. Et in auten. de man. pñci. col. ij.

b 4

Necessitate tamen imminente sufficit licentia magistri officiorum fm Dost. C. d. fab. l. si. li. xi. de bello vide ar/chi. i. rosario. xxiij. q. ij. c. iustū. vbi pōit. hec septē gñā

Beneficium sumitur latissime pro omni libertate Minus late pro libertate principis. Et sic sumptus significat large et stricte. Large vt cōtineat beneficiū stricte sumptus. et cum hoc rescriptus et priuilegium. Stricte dicitur beneficium principis cōcessio facta a principe de aliqua re vel iure quod est principis cedentis. Et per hoc differt a rescripto vlt priuilegio Et ita stricte sumat. tamen eius interpretatio latissima est. l. si. ff. de cōsti. pñci. c. cum dilecti. in fi. d. dona. et de verbo. sig. olim significato sumpto ex natura principis cui ē esse liberalem i his que sua sūt. verbi gratia. princeps alicui cōcedit domū aliquāz delataz ipsi principi cū integro eius statu. Hec vba sumunt latissime scz cū his que i sunt et adiacentibus et omni iur suo. l. si quando cū ibi no. C. de bo. vacan. li. x. Sz pone princeps cōcedit domū non apponendo cū integro eius statu: certe sola domus cōcessa videt: qz verbus domus ab illa non potest extendi videlicet curiam viridaritum et adiacentia fac. l. si quādo. preall. nisi alium de iure sciant qz princeps de illis intellexerit. Nā sola libertas non est sufficiens significatum: nisi aliud significatum concurrat: qz alias sequeretur qd cōcedendo vnam rē videretur aliā cōcedere.

Beneficiū iuris ē id quod a iure cōceditur vel indulget. Et horz bñficiorū iuris quedā sūt ordinaria qdaz extraordinaria: vt illa que ex spēali priuilegio qbus dā spēaliter indulgent sicut bñficiū restitutionis i integrum ecclesie vel minori. xxv. añoz cōcessus fac. de in iute. resti. c. i. et ff. de consti. pñci. l. vlt.

Bñficiū epistola dñi adriani. Re. j. i epistola.

Beneficiū none constitutōis de fideiussore. Require. j. fideiussor.

Beneficiū noue constitutionis de duobus reis stipulandi: vel promittendi est per quod subuenit duobus reis debendi vel promittendi: et per ipsum postulare possunt se nō insolidum: sed pro parte posse conueniri nisi se obligauerint: et huic beneficio renuncietur. et hoc adiecta noua constitutione i actione d. duobus reis pmittendi et stipulandi: qz vt dicit Azo. i. sū. C. e. ti. olim effectus duorū rerum pmmissionis hic fuit vt si duo vel plures eandem pecuniam pmiserūt aut stipulati fuerunt ipso iure i singulis insolidum debebatur et singuli debebant. Poterat ergo ab vno eorū insolidū peti: qz vnusqz eorū insolidū erat obligatus.

Beneficiū cedendarum actionum. Re. j. cedendarum actio. Quomō aut renuncietur his instrumentis et beneficiis. Re. j. renunciatio: et de hoc in Spe: ti. de renun. §. finitis partium. v. sed nota.

Beneficiū feudorum federici et beneficiū femine. hec duo. Re. in li. seu.

Bñficiū ecclasticū dat rōe officij de preben. cum fm apñm. lxxxi. dis. Si quis āmodo. Et ergo beneficiū tale nō cōfert ex cōicato. c. cū bone. de eta. et quali. qz officij nō pōt nec fructus pci pñt fm. Sof. de cleri. excō. minis. §. si tamen queris.

Bephotranus fm Azo. in sum. C. de epis. et cle. §. nunc de orphanotranis est idem quod gubernator infantium pauperum et orphanorum.

Bepotrophū ē domus i q alunt pauperes infantes. de hoc vide. C. de epis. et cle. et orphano. et po.

Begardus et begina vel begutta sunt viri et mulie

res tertij ordis. Et dicit Jo. an. qz begina gen. pñi / ciosū ē: nec de facili alios qz religiosos admittūt a qz bñ oibz modis ē cauendū. xviij. q. ij. diffinim. et c. per niciosam. de his vide cle. i. de reli. domi. vbi Dost. idē dicit. Et vide cle. ad nñaz de here. vbi dñat se / cta taliū begardoz et beginaz. Itē. c. cum ex ea de ex / ces. prela. li. vi. et cle. cum ex eo. de sen. excō.

De Bi

Biarcha vel biarchas dñ pñceps. xl. militū ab bis / xx. et archos pñceps dicit: vt colligit. C. de offi. qsto. vbi apparet qz biarcha ē minor dignitate qz cetracha cui ē potestas cētenary qz dux centum militum.

Bigam fm Dost. dñ qui diuersis tpibz et successi / ue duas legitimas habuit vxores. Sed large et inter / pretatiue dñ qui cōtrahit cū corrupta vel vidua vlt q / duas vxores habuit añ baptisimū: vel vnā añ baptis / mū et aliā post: vel q castitate pmisā violauit vt sub / diaconus vel monachus q cōbit de facto cū d iure nō pos / sit vel qui vnā de iure alteraz de facto: vel q de facto / duas ducit vxores vel q vxorē adulterā postea scien / ter cognoscit. Nā nō pōt pmoueri ad sacros cō vxor / adulterata est et si eā virginē duxerit dñ post adulle / riū eam cognouit alias secus. xxx. q. iij. di. si cui vxor / rē. Secundū quosdā at idistincte bigamus cōsetur eti / am si ignoranter cognoscat eā sicut qui publicā peni / tentiam egit. Dñ at bigamus scdm Inno. iuxta vulgā / puincialiū quasi bis gamus. i. stultus vel fatuus: quia ibi / stultus dñ gamus. Vel dñ bigamus a bis qd est binum: et / gama qd ē mulier. quasi hō bine mulieris vel bini cō / iugij. Et itz bigamus ad sacerdotiū pmoueri nō possit / c. i. de biga. qz prohibentur bigami nō ppter culpaz / sed ppter sacramenti defectū. c. sup. et c. debitum. e. ti. / Tñ de necessitate bigamus ordinatur i subdiaconum. / xxxiij. distin. subdiaconus. Et bigamus non est ille q / contrahit cum vidua si est incognita. c. debitum. pre / alleg. Nec est bigamus contrahens cum vnica et vir / gine. de cle. coniu. c. sane.

Bigamia triplex ē: vna vñ qz duas vel ples bz / vxores. Alia cū qz cōbit cū corrupta. Tertia q castita / tē pmisā p votū solēne violat vlt q sciētē cognoscit / vxorē adulterā: et cū talibz nō dispēsat: et q tales ordi / nat priuāt officio et potestate ordinādi. Et sñr ordi / nus tali ordine priuāt: vt no. eo. ti. c. ij.

Bisaria. i. bis nupta.

Bisse sunt due partes assis et continent octo vñci / as: nec dicitur ad respectum totius cum nec duplici / tus reddit suum totus et alias dicitur bes: vide. §. as.

Bisextus habet dies. ccclxvi. vt not. in. l. cum bi / sextus. ff. de verbo. signifi. vbi glo. de nonis calendis / zc. Et vnde dicat no. Ber. i. c. q sunt. d. verbo. signi / et nota. ff. de statu liber: in. l. cūz heres. §. Stichus.

De Bo

Boeti legistarum: adiutores eorum sunt qui ratio / nes publicas discutiunt. Et inde Boetius nomē ac / cepit. Boete enim grece latine dicitur adiutor scdm / Accur. C. de tab. scrip. et poe. li. x.

Bolida vel bolidis ē massa plūbi quā mittūt nau / te ad mare ad experiēdū pfunditatē: vñ Per bolidā / plumbi: dic massam significari. Per quam naute so / lent: maris explorare profundum.

Bona eorū qui sibiipsis mortē cōstituunt seu infligūt / scdm Azo. i. sū. C. d. bo. mor. sibi cōsti. Si hō faciūt ex i / pacientia doloris vel ob pudorē eris alieni: tūc nō au / ferūtur bona heredibus. Si at faciūt ex cōscientia de

licti. s. si aliquis infligit sibi mortē. id qz erat delictū vel crimen ob qd non erāt bona publicāda: puta furtum homicidiū vel huiusmōi tūc auferūtur bōa heredib⁹. Item si erat crimē cui⁹ accusatio poterat inchoari p⁹ mortē vel repetūdaz peculiar⁹ ⁊ lese maiestatis: tūc et auferūtur bona heredibus. Si at accusatio nō poterit inchoari post mortē nō auferūtur sibi bona: nisi adiudicauerit sibi mortē postqz fuerit in scelere dprebensus. ff. de bo. eorum qui ante sen. mor. sibi constit. ¶ Bona libertoz: patron⁹ succedit i bonis liberti in itia preaddita locupletate hereditatis liberti vñ ab vno ex heredibus ⁊ nō relictis filijs a liberto vel etiā relictis sed ingratīs vt nō possint arguere testamenta suoz parētū iofficiosa. Locuples at hereditatis vocat si maior cētū aureis vt dic Azo i sū. C. d. bo. lib. ⁊ iur. pa. ¶ Bōa materna ⁊ materni generis sūt illa que ex matre vel auia debētur filijs familias vt emancipatis dferuntur. Et qñqz p nepotibus: puta res auie ipsoz. ¶ Bona ciuitatis abusive publica dicta sūt. Sola. n. publica sūt: qz populi romāi sūt: vt l. bona. ff. d. ver. si. ¶ Bona dicuntur sic a beando eo qz beat id ē beatos faciunt vel pfunt. Nam beare id ē qd pdesse. ⁊ qd pdest beat. l. bonoz. ff. de vbo. sig. Sumit at hec dictio p omni bono vñ delectabili vel honesto spūali vñ tēporali: vt. i. de aia. In iure at hec dictio bona in plurali ⁊ neutrālī significat res nras qz sūt i dñio nro vel qñ: in dicta. l. bonoz: ⁊ ipsas res ex suo pprio significato cōiter accepto: significat deducto ere alieno. Qñqz at non deducto significare cōcluditur. verbi grā. Testator legat alicui certaz partē bonoz ⁊ ibi bona dicunt ere deducto alieno. l. cū at. ff. de le. ij. Nam sensus ē qz pheredē deducto omni ere alieno de hereditate legatarius hēat qñtā i bonis qz supsunt: id ē quotā sibi legatam: ⁊ sine onere creditoris vt in l. palle. Sed ibi testator herede instituto legat titio oia bona vñ p fidei⁹ cōmissum vult restitui: significat es alienū nō deduci imo trāsire ad legatarium vel fidei cōmissarium. Et ita idē significat qd hereditas. l. nāqz. §. si. cū. l. se. ff. ad trebel. finaliter ergo hec dictio bona significat latissime oē quod quouis mō pōt prodesse. Et prout in iur recipitur in cōmuni significato: significat que sunt in nostro dominio vel quasi: deducto ere alieno. Etiam significat hereditatem quando probabile mediū comodus hic declarat. Et sic bonoz appositio aut ē ciuilis aut naturalis. Ciuilitēni significat sicut lex: ⁊ ei⁹ significatum se adaptat ⁊ in bonis ānumeratur si qui dē i actōib⁹ petitiōib⁹ psecutiōib⁹. l. bono. ff. de. v. sig. ¶ Bonoz possessor dicit ille q de iure pretorio alteri succedit qz bonoz possessiones a pretore sunt inuente Et est differentia inter bonorum possessorē ⁊ heredem qz bonorum possessor de iure pretorio succedit. insti. de bo. pos. §. i. ⁊. ff. eo. ti. p to. ⁊ ē nomen iuris vt no. ber. de cau. pos. ⁊ pprie. in glo. iij. ⁊. ff. de ver. sig. l. hereditas. Aliud ē possessor bonorum due dictiōes non nomen compositum significans factum ⁊ non ius sed heres succedit de iure ciuili. ¶ Bonorum possessio ponitur pro vna dictione scōz Azo. ⁊ significat ius recipiendi prosequēdiqz ⁊ retinēdi illud quod in bonis illius erat cui succedit de iure pretorio ⁊ differt a petitione hereditatis que ē de iure ciuili. vt insti. ⁊. ff. prealle. Itē est ius quod prosequimur ⁊ in hoc differt ab actione hereditatis vniuersali scilicet possessorie hereditatis petitione. Et quādo ponit p vna dictione vt bonorum possessio significat hoc

ius. Si at dicitur possessio bonorum tunc significat factum. Diuiditur autem bonoz possessio quia alia est ordinaria: alia ē extraordinaria. Alij diuidūt bonorum possessionē in has duas spēs scilicet bonozū possessionem scōm tabulas testamēti quam pretor dat liberis a patre in testamento iniuste preteritis: ⁊ bonorum possessionem extra tabulas testamēti. vt. j. dicef. ¶ Bonorum possessiones extraordinarie sūt due ex testamento. s. fm tabulas ⁊ contra tabulas. Et quatuor ab intestato scilicet bonorum possessio vñde liberi bonorum possessio vñde cognati: bonorum possessio vñde agnati: ⁊ bonorum possessio vñ vir ⁊ vxor. Quarum descriptiones subyicientur. ¶ Bonorum possessio extraordinaria dicitur duob⁹ modis. Vel qz nō ē stabilita certa pre edicti. s. ex testamento tñ. vñ ab intestato tñ s3 vt yaga: qñqz ex testamento qñqz ab intestato deferit: ⁊ cōpetit tantum his qui vocātur ex nouis legibus: vt ecce mater alijs intestamento institutis: postea i puerperio decessit ⁊ filium quem gestabat in vtero pteryt. Presumitur enim si lius hic institutus ⁊ habet bonorum possessionē scōz tabulas ⁊ septimam partem extraordinariā: Quis bonum ē exemplum secundū legem corneliā tam ex testamento quā ab intestato que fingit eum qui morit in captiuitate decessisse ipsa hora captiuitatis. Et iō quilibet potest ei noua lege cornelia ex testamento. ⁊ ab intestato succedere vt insti. de bo. pos. §. sunt et dicitur autem extraordinaria possessio quia ius non tribuit. vt carbonianum ⁊ que datur ventri ⁊ q datur gratia litis agnoscende. vñ ⁊ extraordinaria datur si ne cognitiōe que in ordinarijs. quia omne ius tribuit quantum est. Item bonorum possessio aliter diuidit quia alia dicitur bonorum possessio edictalis vt que ex dicto pretoris mortui decernitur. Alia vero bonorum possessio decretalis que a viuo pretore decernit. Vel quia hodie non est necessarium eam decerni vel dari. Dicitur enī decretalis a iudicis presentia que in eius cognitiōe exigitur: quia scōm Azo. posset ⁊ illud dici: vnam eē bonorum possessionem edictalē ⁊ eandem appellari decretalem vel iudicialē ex eo qz accipit efficaciam ex pñtia iudicis. Nec ē differentia inter decretū ⁊ decretalē. l3 quidam dicunt cōtrarium. ¶ Bonoz possessio scōm tabulas ē ordinaria ex testamento. Et dī eē ex testamento scōm Azo. nō qz iuuatur ex voluntate de fūcti sed qz nō h3 locū nisi existēte testamento datur scriptis heredibus ⁊ eis deficientib⁹ vocant substituti. Et idē substitutis deficientib⁹ vocant substituti eis. Petūt at ex originalib⁹ tabulis tñ non exēplo. Itē si fiat qñtio de tabulis debet pbari cuius cunqz itētio p septē testes ⁊ nō p duos tñ scōm Azo. lic3 qdā dixerūt triū. Si at testator nō facit testamētum i scriptis s3 i vñbis vñ nūcupatiōe rez vel hominum datur bonoz possessio scōm nūcupationem testamēti. ¶ Bonoz possessio contra tabulas quā ptoz liberis pollicet scōz spe. i tractatu d libello. ti. d testa. §. seqt vide re: vbi dic. Est ⁊ alia bonoz possessio contra tabulas q dāt filio l nepoti pterito contra testamētū pñs l an q filiu l nepotē i testamento suo l vita pteryt. ⁊ taliū i tabulis si filio l nepoti legauit ipse nō legatū nō agnouit. ⁊ scōz Azo. i sū. e. ti. deferit liberis nālib⁹ ⁊ legitimis tñ puta ado ptinis. Itē natis ⁊ nascitis. Itē emancipatis pñpue. et his q erāt i pñte dñcti ⁊ dāt ex illis ex qb⁹ potuit aut hēditas aut bonoz possessio peti d iur cōi. Datur at a patre naturali. ⁊ in adoptione non habet locū hec bo

noꝝ possessio nisi iſtituantur ab eo heredes ⁊ aliꝰ eis
cōmittat edictuꝝ. Item alia eſt bonoꝝum poſſeſſio
tabulas ꝑꝑe. ibideꝑ q̄ dat ꝑꝑi vꝑ mꝑi auo ulꝰ pauo
ſi ſint ꝑꝑeriti ex teſtamento filij uel nepotis eman
cipati gratis ⁊ ſine pecunia cū quo nō ē factū pactuꝝ:
ne pater uel auus inquietaret ſua iudicia nec receptuꝝ
eſt ab eo quantum ſatis eſt: qui etiam nec miles nec i
milicia deceſſit. Item ſcōm eundez ibideꝑ. Eſt ⁊ alia
bonoꝝum poſſeſſio cōtra tabulas que datur patrono ꝑ
terito cōtra teſtamētū liberti: ſi ſit maior centenario
ad recipiendū per patronū tertiam partē ſibi debitā
de iure ⁊ datur patrono ſi ſit ꝑꝑeritus oīno. Uel ē
ſi ſit ſibi minus tertia parte legatum ⁊ tūc datur ꝑꝑo
ſupplemētō vſqꝫ ad tertiā partē. Et diſſert i hoc ꝑꝑi
Azo. a bonoꝝum poſſeſſione que datur liberis: quia tūc
hoc demū datur ſi hereditas liberti ſit adita ſaltē ex
vno de heredibus. Sed illa que datur liberis ſatis ē
qꝫ quis potuit eſſe heres licet nō potuit ꝑꝑere ſcōm
tabulas bonoꝝum poſſeſſionē. Itē notādū qꝫ querela in
officioſi teſtamenti fere hoc ideꝝ operatur quod bo
noꝝum poſſeſſio cōtra tabulas: qꝫ teſtamētū reſcidit
de facto. Sed Specu. dicit qꝫ de iure ſciſſū ⁊ irritum
ē. Sed i hoc diſſerūt: qꝫ bonoꝝum poſſeſſiones oēs ꝑꝑe
torio actiones ſunt uel edicta ꝑꝑetoria: querela autē
inofficioſi teſtamēti civilis eſt. Et ꝑꝑemiſſe bonoꝝum
poſſeſſiones ordinarie ſūt ⁊ cōꝑetūt ex teſtamento.
Alie bonoꝝum poſſeſſiones ꝑꝑetunt ab iſtato.

¶ Bonoz poſſeſſio vnde liberi ꝑꝑe. vbi. ꝑ. ꝑ. vi
ſo. datur filio emancipato quādo pater deſcedit ab iſtato:
⁊ eſt ordinaria: ⁊ eā nō habēt liberi i linea maf
na. l. quorū. ff. de ſuis ⁊ legi. here.

¶ Bonoz poſſeſſio vnde agnati uel vnde legitimi
ordinaria eſt. Et ꝑꝑe. ibideꝑ datur ꝑꝑoximis cogna
gnatis cōiunctis per virilē ſexū ꝑꝑt liberos ab iſtato.
Et nota qꝫ bonoꝝum poſſeſſio vnde legitimi nō ē ca
ꝑꝫ ſpecialē ſed gñale cōcurrēs cū alijs ſpecialibꝰ bo
noꝝum poſſeſſioibꝰ. ſ. cū unde liberi unde agnati vnde
cognati vnde ex lege ⁊ ſenatusconſulto.

¶ Bonoz poſſeſſio vnde cognati ſimiliter ordinaria
ē. ⁊ ſcōm ꝑꝑe. datur his ab iſtato qui per ſemine
um ſexum cōiuncti ſunt ut ſi neqꝫ liberi neqꝫ legiti
mi exiſtant ꝑꝑoximi cognati ſuccedant.

¶ Bonoz poſſeſſio vnde vir ⁊ uxor ſimiliter ordina
ria eſt. Et datur viro muliere ab iſtato deſceden
te: agnatis uel cognatis non exiſtētibus. uel econtra
datur mulieri uiro ab iſtato deſcedente agnatis ⁊
cognatis nō exiſtētibus. Et he oēs ordinarie qꝫtuor bo
noꝝum poſſeſſiones cōꝑetunt ab iſtato. Alie vero qꝫ
ſequuntur ſunt extraordinarie.

¶ Bonoz poſſeſſio extraordinaria ē qꝫ nomine caret
ſcōm ꝑꝑe. ibideꝑ ⁊ cōꝑetūt his qui ex lege ⁊ iuriſcon
ſulto ⁊ cōſtitutionibus ꝑꝑicipū tā ex teſtamētō qꝫ ab
iſtato veniunt. ſ. vt cum aliqꝫ vult ſuccedere patri
ſuo quē ab iſtato deſceſſiſſe iuenit cū ab hoſtibꝰ re
dit uel cū a captiuitate fuerit emancipatus: ⁊ ſic iure
civilī cū cognatis i ſucceſſiōe iuris ꝑꝑſtlimiꝫ ꝑꝑet ſi
bi hanc bonoꝝum poſſeſſionem concedi.

¶ Bonoz poſſeſſio ex lege cornelia eodeꝝ modo
dat filio emancipato de iur civilī icognito cū ult ſucce
deꝝ ꝑꝑi deſcedēti ab iſtato apꝫ hoſtes i captiuitate.

¶ Bonoz poſſeſſio extraordinaria ſeptima dat uno
mō patrono uolenti ſuccedere liberto ab iſtato de
cedenti ſine liberis. Alio modo filio uolenti ſucce
dere i bonis matris uel econuerſo. Et datur alio mo

do iſtati uel curatori eius uolenti ſuccedere ex teſta
mento matris que teſtamētū narrare nō potuit ꝑꝑe
uēta morte cum i ꝑꝑerperio deceſſit: ⁊ alios filios co
heredes iſtituit. Datur autē hec bonoꝝum poſſeſſio filio
adoptiuo uel arrogato volēte ſuccedere patri adopti
uo uel arrogato ab iſtato deſcedenti. Omnes autē
bonoꝝum poſſeſſiones ꝑꝑemiſſe ius tribuunt: ſed que ſe
quuntur ius non tribuunt licet facti ſint.

¶ Bonoz poſſeſſio carboniana ē illa per quā filius i
pubes uolens ſuccedere in bonis patris ab iſtato
tanqꝫ ꝑꝑoximior uel rūꝑere teſtamētū per cōtra ta
bulas uel dicere ipſū nullū ipſo iure cū fuerit ꝑꝑe
ritus: ⁊ cuꝫ obijciatur ſibi ꝑꝑrouerſia bonoꝝum ꝑꝑiliatio
nis uel mouetur ſibi queſtio ſtatus ꝑꝑuta qꝫ ſit ſeruus
ꝑꝑet i ꝑꝑarbonianū poſſeſſor iſtitui ꝑꝑ cōꝑrouerſiā mo
tā de bonis: ⁊ ꝑꝑiliatiōē ⁊ queſtione ſtatus vſqꝫ ad tē
ꝑꝑora ꝑꝑubertatis ſue deſerri. Et datur ſolū cognitiōe
luminaria. Require. j. carbonianuꝝ.

¶ Bonoz poſſeſſio nomine uentris datur mulieri ꝑꝑ
gnanti in bonis mariti in qꝫ ꝑꝑcōm dignitatē ſua ſibi
⁊ familie ſue alimenta conſtituūtur.

¶ Bonoz poſſeſſio ex edicto diui adriani tollen
do datur alicui uolenti ſuccedere in bonis alicuiꝰ ex
teſtamento i quo iſtituitꝰ uel iſcriptus eſt ex eo qꝫ oſtē
dit teſtamētū nō cancellatū nec abolitū nec in aliqua
parte ſua abraſū ſcōm alber. Et datur uolenti ſucce
dere ab iſtato ſcōm goſſ. qꝫ ꝑꝑrobat ſecunda ꝑꝑara
rubri. que dicit deſcripto herede. Sed rō goſſ. dicit
cōtra. ſū. Doctꝫ notādū ꝑꝑe. de bonoꝝum poſſ. qꝫ
bonoꝝum poſſeſſiōes oli fuerūt vtilēs ſꝫ bodie ſꝫ iutiles
ꝑꝑterqꝫ i quinqꝫ caſibꝰ. Primus quādo uiuo teſtator
ꝑꝑoſthumus ꝑꝑreteritus deceſſit qꝫ ſi uideatꝰ teſtamētū
ruptum iuris ſolennitate. cuꝫ nihilominus heres ſcri
ptus ex iſto teſtamētō ꝑꝑet bonoꝝum poſſeſſionē vt in
l. ꝑꝑoſthumus. ff. de inuſ. rup. ⁊ irri. teſta. Secundus
ē i. l. filius. e. ti. Tertius iſtꝫ. qui mo. teſta. iſſir. ꝑ. u.
Quartus in. l. heres. ff. de deſce. ab oz. ſa. Quintus i.
l. equiſſimū. ꝑ. u. e. ti. ⁊ l. filius. C. de inoſſi. teſta.

¶ Bonoz poſſeſſio ex teſtamētō militis i militia de
cedentis nō datur patri uel auo uel ꝑꝑoauo uel econ
tra ꝑꝑ tabulas. ut. C. de teſta. mili. l. ne qꝫdē. ⁊ l. militē.

¶ Bona uacare eſt ipſa dominum non habere.

¶ Bonofidei poſſeſſor ē qui credit ſe aliquā rez iuſte
retinere. ſed malefidei poſſeſſor eſt qui iniuſte ſcit ſe
aliquā rem ꝑꝑſſidere ut in reg. poſſeſſor de re. iur. li.
vi. ⁊ iſtꝫ. de vſuca. per totum.

¶ Bonofidei emptor dicitur qui ignorauit rem alie
nam eſſe uel ꝑꝑutauit ꝑꝑenditoꝝem habere ius ꝑꝑvendē
di. ſ. eē ꝑꝑcuratoꝝe uel tutorē. ff. de ver. ſi. l. bonofidei.

¶ Bos ꝑꝑornupeta eſt bos qui facile ꝑꝑornupetit i deſt
ꝑꝑornibus ꝑꝑungit.

¶ Boues nō continētur ſub appellatione iumentozū
ſed ꝑꝑecudum uel armentozum. ff. de ver. ſig. l. boues
vnde ſi lego armentum cōtinētur boues. ff. de. l. i. qꝫ. l.
ſeruus. ꝑ. armento ſed ſi lego iumenta non ꝑꝑrinentur
l. legatis. ꝑ. iumentis. eo. ti. ⁊ ff. de edi. edic. l. ediles.

De Br Bu

¶ Breuiter no. Ioannes. cal. in ꝑꝑmento ſuo ſuper de
creta. cum dilectus de cau. ꝑꝑoſ. ⁊ ꝑꝑꝑrie. Et Ioan. an.
de teſta. c. i. li. ſexto.

¶ Breuiloqꝫ ꝑꝑdictio ſignificat ſubſtitutionē qꝫ breui
bꝰ ꝑꝑbis ꝑꝑtinꝫ ſubſtitutionē cumulationē ſeu ꝑꝑultiplica
tionē. Et breuiloqꝫ ē illa ſubſtitutio qꝫ ſubſtitutiōis vniꝰ ꝑꝑ
ſōe ad aliā ſit ꝑꝑꝑetitio. itē breuiloqꝫ illas tot ⁊ eodē mō.

significat substitutiōes. ut significāt. eius vba uel que
us aliunde sumpta significata. Et dicitur breuiloq
qz breuibz uerbis sit z breuibz uerbis cōprehendit
plures substitutiōes ut no. accur. z bar. ff. de iul. z pu.
substi. de hoc uide. j. Substitutio breuiloqua.

Brocardica materia dicitur que est contrariarum
opinionum rationibus inuoluta.

Brutus dicitur quasi obrutus quia sensu caret. Et
ē sine rōne z prudētia scōz ysi. vñ brutire. i. infatuare.

Bubul ē magnus siluestris bos: s3 bubul' ē pu' bos

Bucus ē garrulus qui ceteros oris loquacitate nō
sensu superat secundum ysidor.

Bulla est sigillum pape vel littera quam dat pa/
pa vel ornamentum regule.

De La

Aducum legatum fm Azo in sum.
C. d. cadu. tollē. ē qd defe-

cit post mortē testatoris quacūqz rōne. Et
qz qbusdā modis z rōnibz inqz: z oī legata fiebant
qūqz caduca. Ideo lex pōit vñaz rubz. de cadu. tollē
Et differūt. prono scriptū quali caducū. z ver cadu
cū. vnde legatū pro nō scriptū ē qn legat alicui dam
nato i metallū vel nō existiēt i rex natura puta nō no
to quasicaducū ē qn nō oīo cadit. Sed vere caducū
ē seu dī qn legatarius vixit post mortē testatoris z su
peruenit ei cōditio pp quā efficiē incapax legari. Sed
i alio cāu legat illi qui est dī rex nā sed mortē āte mortē
testatoris. p mū accrescit sine onē scōa vero cū onē.
Calciosus equ' est q solet calce ferire idest pedi
bus retro se percutere.

Calculator fm ysi. dī a calculis. i. lapillis minutis
qz antiq i manibz habuerūt cōponēdo numeros.

Calculus. i. cōputus. C. de. erro. cal. l. vna Jtē. id
est cāe cognitio z enumeratio vt. C. de iudi. l. rē non
nouā. Jtem. i. sentētia diffinitiuā. C. de ap. si actor. vi
de aliqd de calculo de si. instru. cum dilectus.

Calūnia fm hosti. i. sū. ē cū qs ex certa sciētia iniū
ste agit vel resistit. ff. ad trupi. l. i. §. calumniari. Uel
est petitio iniusta ex certa sciētia i iudicio facta: z iuste
petitiō iniusta respōsio. vel ē falsi criminis ipositio. ff.
de ver. signi. l. i. in prin. z. l. si quis calumniatur.

Calanitas ē felicitas vel miseria que euacuat oī
bono: vel est pena vel labor immensus.

Calumniator est qui sciēter alicui falsa crimina im
ponit perandi occasione. Uel secūdu ysi. Calumnia/
tor a calumniādo. i. frustrādo vel decipiēdo dictus ē.
Et inde. dī iuramētū calūnie. s. vitande. Et est asser
tio vere petitionis vel repulsionis fm goff. cū qs iur
rat se bona fide z nō calūniandi aio cām mouisse vel
q venerit ad reluctādū putās se bona inficia vti. C.
de iura. calum. l. ij. §. i. z habet quinqz capitula: vt. c.
leo. ii. vbi versus dicit: de hoc i gl. Et qui calūniōse
accusat oī officio z bñficio puari z in exiliū deporta
ri. c. l. prealle. Jdez no. cy. in. l. sciterit: de execu. tu.

Calūniar scōz azo. in sū. C. de calum. ē falsa crimi
na sciēter intentare z alicui opponere vel ipone. Et
ex eo q quis nō pbat crimē calūniari videt. l. 3. tex.
videat sonare icōtra. q talis nō sit calūniatus. ij. q. ij.
§. notādū. vbi dī. calumniari ē falsa crimina itētare
seu itēdere. Preuaricari vero crimina abscondere.
Tergiuersari i vniuersum ab accusatione desistere.
Sed non vñqz q nō pbat quod itēdit calūniari prin'
videtur similis tex. in. l. i. ff. ad senatuscon. turpil.

Cancellarius nomē accepit a cancellando Lancel

lare enim ē lineā ducere vel damnare. vnde littera v/
scriptura que dānat cū lineā per mediū ducta dī cā
cellata. Et ide dī cancellarius cui' officiū est rescri
pta vel respōsa iperatozis z mandata ispicere z ma
la scripta cācellare z bene scripta cū signaculo suo si
gnare z sigillū eis iprimere. Jnde ēt venit archicācel
larius quasi pnceps cācellarie: fm azo. in sum. Diffe
runt tñ cācellare: z suppūtare. quia cācellare est lit
teram lineā per mediū ductā dānare: Sed suppū
tare est litteras punctis suppositis. damnare.

Calliditas: Requirit isfra dolus malus. Est. n. calli
ditas dolus adhibitus tacēdo: ut not. ff. de do. ma. l. i.
in gl. Jnde callidus idest fallax vel astutus.

Caligatus. idest miserrim'. Jnde caligatus miles
dicitur qui habet ferreas ocreas vel caligas de conio.
Etiam idēz ē quod ifirmus uel obscurus: Das expo
sitiones facit. gl. in. l. a caligato. C. de nup.

Canon est ius quod prouenit ex electione z rece
ptiōe in fratē: vel est ius percipiendi fructum prebē
de siue redditus. c. relatum. de preben.

Canonica monitio est quando interuenit citatio cū
tribus monitionibus: vel vna peremptoria tres cōti
nens: de qua in. c. cōstitutionez. de senten. exco. li. vi.

Canon portio de canone deputata ecclesie pa
rochiali de relictis parochiano defuncto illi ecclesie
vbi elegit sepulturā cum alibi qz in parochiali eleger
it eam. Et fm varias consuetudines alia z alia. Nā
alicui medietas: alicui tertia: alicui quarta datur: de
sepul. c. certificari.

Canon grece est regula latine. iij. distin. canon. Et
in una significatione est id quod in concilio generali
vel prouinciali statuitur: z sic capitur de constitu. c.
canonum statuta. In alia significatione videtur esse
id quod ab emphiteota de re emphiteotica soluitur
z sic videtur sumi ab azo. in sum. C. de iur. emphi. vñ
ex hoc autēz cōtractu. Etia dicit illud quod sumitur
pro pedagio vel neccigali. ff. de publi. z vecti. Et no
ta q quādo papa vult cōcedere canones possunt epi
scopi contradicere q non cōueniūt consuetudini re/
gionis eorum: distin. iij. Erit autem lex. z nota in. c.
seq. in versi iudicē: vbi queritur an sententia pape p/
ualeat sententie episcopoz. Et q nō qz orbis maior
est vrbe. xvij. distin. legimus. post medium: z ibi gl.
q statutū concily preiudicat statuto pape. ar: d ibidē

Canon largitionarium titulorū est summa tribu
ti z prestatur de regulari prestatione a prouincialibz
fisco. Et dicuntur tituli ex specialibus titulis. i. litte
ris breuibz tanta legantur: vt. C. de iure fisci. l. pe.
z. C. de anno. z tribu. l. ij. §. acceptatiōes. z. l. i. de ca
none largi. ti. li. x. scōm Accur.

Canon frumentarius vrbs romane est certus nu
merus mensurarum frumenti singulis annis mete
bantur rome: l. i. z. ij. eo. ti. li. xi. quod erat etiam de
oleo. Et contra hoc non licebat alieni beneficium v/
indulgentiam aut priuilegiū impetrare z impetra
tum non valuit: ut ibidem dicitur. Jtem canonum q
dam est late sententie: quidam ferende. Et primus
exprimitur per verbum innodatus vel eo ipso. Se
cundus p verbis innodetur. ut est glo. in. c. quicūqz
de here. li. vi. Jtem canon habet sub se quattuor spe
cies. xxv. q. ij. si quis dogmata.

Canon est nomen tituli z iuris. prebēda vero no
men facti. z cadit in extraneum: ut no. Jmo. in. c. cū.
in. de consti. Quere. infra prebenda.

Capere est ita accipere qd id qd capis tuum fiat: Unde aliud est capere: et aliud accipere. quia capere est cum effectu quod secum remansurum est. ideo non videtur quis capere quod erit restitutum. Sed accipere est si quis non sic accipiat vt habeat: et sic accipere potes illud qd nō sit tuū accipiēdo: rubri. j. C. li. x. et. ff. de vbo. sig. l. aliud est capere.

Capiēdis id est distrahendis pignozibus tributoz Re. infra pignus tributa.

Captio id est deceptio. inde captiosus et ē decepto rium vel deceptiosum aut dolosum. vt notat Jo. an. de offi. delega. si. duo li. vi. in glo. i. in fine

Captio cā mortis alias capio scdm Azo est qñ per morte alicuius occasio capiendi obuenit alicui ex ceptis his capiendi figuris et cāis que certis et ppijs no minibus nūcupātur: vt hereditas legatum et fideicō missū. quia scz talis captio vel capio nō incidit i nām acceptiōis hereditatis legati vel fideicōmissi. Et cā mortis capio fm Azo. i. sū. C. de dona. cau. mor. Est cū post mortē alicuius aliqd dat alicui cā cōditiōis i plende vel aliqd prouenit ad aliquē mortis occasio ne nec tñ aliquo certo trāslatiōis vel acceptiōis noie nūcupatur. Verbi gratia. Sūdū tibi omisi vt Titio dares: cū tu p mortē meā nō haberes sūdū dare Ti tio dedisti Stricbo. qui forte ē heres: et Stricus tūc cā mortis capio cū sūdus ei donat cā mortis: qz donatio merā obtinet voluntatem vel libertatem et non em ptam vel conditionatam.

Capitio. Require. s. Annona.

Capitatio ciuiū cēsib⁹ erimēda capitatio: id ē cen sus capitis: vnde dicebātur ciues romani p excellēti am exēpti et qdā oriētales puincie. l. vnica. C. eo ti. li. xi. Quidā tamē dicūt q loquūt illa lex i plebe cuius libet vrbis capitio se p hoc quod dicit et excipitur.

Capite cēsire: dñ q dat cēsū p capite. C. in qui. cau. colo. cen. domi. accu. possunt. li. xi.

Capitalis inimicus quis dicat vide Accursi. ff. de arbit. l. licet aut i glo. iij. et ff. de testi. l. iij. §. ij. i glo. et Bar. ff. de questio: l. i. §. dicatur.

Capitulū vno mō ē locus: vbi res capitales firmā tur. Secūdo significat lectionē. Tertio distictionē: vt ille hz quinq capitula. Quarto significat cōgrega tionē multoz: et precipue viroz ecclesiasticoz. et no. Jo. an. in. c. capitulum de rescriptis.

Captiuū et postliminiū reuēsi: Regre j postliminiū.

Capitis diminutio ē status cōmutatio: vt quando liber efficiē seruus. Et ē triplex diminutio capitis s. marina. media et minima. Minima capitis dimi nu tio ē quādo qs nec ciuitatē i q morat nec libertatem amittit: sed tñ patit se se status cōmutationē vltiora tionē circa familiā: vt qui iuris sui ē: alieno iuri icipit eē subiectus: veluti p arrogationē: aut cū quis eman cipat q primo erat i aliena potestate. Et dñ itelligi p dicta pscriptio cū omuat status hominis facto eius iterueniēte: vel icōdemnādo vel i emācipādo: vel ar rogādo: vel adoptādo: vel ēt i reuocādo ex i gratitudi ne vnde hz patre alicuius mortuo mutet eius stat⁹ qz sui iuris ē factus: nō ideo capite diminutus ē. Et sta tus hic ponit fm Azo. p ciuitate et libertate: vel ciui tate tāuz vel patria potestate: seu propria ptate: aut media. Tria. n. sūt que hz hō: scilicet ciuitas: libertas et familia. et fm hec tria sūt tres capitis diminutiones Media capitis diminutio ē cum salua libertate ciui tas amittit: vt cū quis deportat seu relegat ad exiliū

p quinquenniū: vel bānitur. Maxima capitis dimi nu tio ē: cū ciuitas amittit: nec libertas retinet: vt cū de portat qs i insulā: et seruus efficiē: aut i metallū damna tur: et sic ēt bān i opus metalli: vel si maior. xx. annis patit se venūdari ad pciū part. cipādū: vlt si manumf sus i seruitutē ex i gratitudine reuocet. Pena aut dā nandi i metallū hodie locū nō hz. vide isti. d. capit. di minut. per totū. et Spe. ti. de tuto. §. tutela.

Capsary dicuntur qui in balneis vestimenta susci piunt custodienda. Vel aliter sunt illi qui portant ali is libros ad scholas.

Carbonianus. Regre supra Bonoz possessio car boniana. Unde fm Azo. dñ a Carbonio inuētoze vel auctore. Et dat solū nato et nō nascituro i quo differt ab edicto d ventre in possessionem mittendo: quod subuenit nascituro.

Carbonū appellatiōe qd cōtineat vide. ff. de ver bo. sig. l. carbonū. vbi appellatiōe materiati nō con tineat materia. vt appelleatiōe libroz nō carre. ff. de le ga. iij. l. libroz. §. q tñ. Nec ecōtra appellatiōe mate rie cōtinet mātū. l. seru. eo. ti. Et sic nō cōtinet ligna ad coquēdū: vel calefaciēdū quia non sunt carbones.

Cartularij iudices dicebāt olim illi q ab iperatore habebāt prātē iudicādi et illos solū q corā eis eligebāt litigare: et poterant eligere sine consensu proprioz iudicū: sicut traditur in glo. l. i. ff. de iudicijs.

Cartophilacia ē armariū vlt loc⁹ i q carte referuā tur. Et dñ a carta qd ē istrum vlt scriptura. et philare cōseruare: quasi rē. vt no. c. i. de pbario. et c. ij. xc. di.

Carta seu istrum seu rescriptū dñ falsa seu falsū bñ quattuordecim modis: ut nota. i. c. in memoria. distin. xix. i gl. verbi falsa. Primo ex dicto vel tacito Secū do scripto. Tertio facto. Quarto sine testib⁹. Quinto p subscriptiones varijs manib⁹ notatas. Sexto palie nū sigillū dñ propriū habeat: ut ibi.

Caracter ppe ē signaculū quoddā q aliud isignit vt o: dñet i aliquē finē: sicut caractere isignitur dena rius ad vsū cōmutatiōe. Et milites caractere isignit tur qñ ad militiā deputati. Dñ aut fidelis ad duo de putatur: ad fruitionē glorie: et ad hoc isignitur signa culo gratie: apocali. viij. Nolite nocere terre et mari quoadusq signem⁹: Secūdo aia fidelis depurat ad recipiēdū vel tradendū alijs que pertinet ad cul tū dei: et ad hoc isignitur caractere sacramentali. id est signo in delibili anime impresso.

Carena dñ a carentia hominū vel cibarioz. nam p quadragita dies ieiunauit i pane et aq: et icludūtur in aliquo secreto loco iuxta ecclesiā vbi nō hñt cōsortiū hominū: vt nota. bernar. in. c. accusasti. de accu. Et si mile no. glo. in. c. ij. de spon.

Carrucary sciloz et atriarj idem sūt: videlicet ser ui vel custodes atrij.

Cardiales dicti sūt a cardie: qz sicut ostiuz regit ma cardine sic p eos regitur ecclesia vniuersalis. xxxiij. distin. pbyteri. Dicūt etiā qz doqz cardiales. i. pncipa les: quia per eos debet officijz in ecclesia regi.

Carnificare ē carnes facere sicut mactare. Inde car nifer qui carnes facit et uendit de appella. significan te. Etiam homicide solent dici carnifices: ut glo. iij. in cle. i. de vi: et honesta: cleri.

Caselle sūt granaria in gbus fructus cōponūt. ff. d iudici. l. i. et dñ quasi cellule granarioz: alias granop.

Castellus fm albei. vlt castellū fm alios dñ fz spe cu. receptaculū qd aquā publicā suscipit q ducit ad

aliquod prediū irrigādū. Regre ifra iterdictū. de aq
cal. edu. vt. ff. de aqua coti. 7 csti. l. i. §. equiliū. Ali
as. i. castz. ff. de lega. y. l. titia. §. si.

Castrum si vēdat ius patronatus ei annexū accedit
lee. si vēdo palatiū vbi ē ecclesia vbi habeo ius patro
na. de h. vide Innocē. in. c. ex litteris. d. iurepatrono.
7 host. i. sū d. iurepatrona. §. q. luter. y. q. xij. accusatio.

Cassitare ē minutari vel minime stillare

Castrense peculū. Require infra peculū.

Cathedra fm hugo. est grecū: 7 ponit pro excelsa
sede iudicis presidētis. 7 dī a cathos. i. sedes: 7 edra
spōda: q. si spōdata sedes. Et ponit et p. sede doctoria
ita dicit gl. i. cle. dudū. d. sepul. 7 allegat ibi grecismū.
vide. Rex solū doctor cathedrā iudexq. tribunal.

Cathedraticus ē qd soluit annuatim episcopo a suis
clericis sue dyocesis i signū subiectionis vel obediētie
7 ē sustēntationis. 7 ē duoz solidoz: vt. x. q. iij. placuit
7 de offic. ordina. cōquerēte. Et dī cathedraticū: qz
soluit ad honorē cathedre episcopalis. x. q. iij. ca. i. 7 n
deber exigi vltra antiquū morē. ea. q. nec numerus.
Per qd colligit q. pōt currere pscriptio i quantitate
cathedratici. c. oli de cēsi. s. totaliter nō pscriptur qn
soluat s. no. io. theuto. xvi. q. vii. quicūq. Et vide ar
chidia. ca. i. de pben. li. vi. vbi cōtrariū allegat goff.
7 hug. xiiij. q. ij. in prin.

Cathelizare ē ibuere: docere: seu instruere: vel bñ
dicere. Inde cathecism⁹. nā āte baptismū istruī dōt
baptizādī i fide: 7 pēpue adulti. d. ofecra. di. iij. ante
xx. ita notat. gl. i. c. p. cathecismū. d. cogna. spiri. li. vi.
Cathecuminus istruct⁹ dī: vel q baptizari pōt
medio tpe symbolū dei discēs. xlv. q. iij. distin. §. i. 7 c. q.
nā multa. Vel dicitur audies eo q doctrinā ante va
luas ecclesie audiat cum suscipere velit baptismum.

Cathologus ē superior pars molendine. ff. de sun.
instru et. l. cum delanionis.

Castrametoz. i. pono: figo: vel diuido castra.

Cathom⁹ est flagellum ex virgis factū i modū sco
pe: 7 tali vtuntur religiosi i capitul.

Cautio hec. dictio ex proprio significato significat
nudā pmissionē ex qua iducit firma obligatio. C. de
verbor. signi. l. i. facim⁹ ut qstenerē cauere de euictio
ne de vitis 7 morbis. Et itelligē nudā a fideiussorib⁹
7 pignozib⁹: sed nō a stipulationē. nā astrictus cauere:
dī stipulationē cauere vt obligatio sit firma. l. penul.
§. docere. ff. ne qsi ius vocatus. se. vi. eximat. 7 d. cle
ri. nō residē. c. relatū. Quādoq. significat cū pignoz
bus vel fideiussorib⁹ quādo b. aliud verbū ei adiun
ctū declarat vt mādaui procuratori 7 recipiat idone
am cautionē a debitore alias nō dare dilationem: ibi.
cautio itelligit cū fideiussorib⁹ vel pignozib⁹. l. si mā
dato. §. si. ff. manda. Ratio significati sumit ex vbo
idoneā qd apponit vt addat 7 fortiorē cautionē exp
mat qualis nō ēēt p stipulationē solā. Itē ptoz ibi iur
bet pro collatiōe bonoz faciēda recte cauere: vt. l. i.
§. iubet. ff. de collatio. bono. significat cū fideiussori
bus vel pignozib⁹: vt. §. cauere. ea. l. 7 hoc rōe vbi re
cte. Quādoq. significat cū fideiussorib⁹ 7 nō cū pigno
rib⁹ quādo cautio de pcuratore erigit. l. i. ff. de pro
cura. per. l. ptoz. ff. de pto. stipulati. Et hec ē cautio
ptoria regres fideiussorē ex lege positua pretoris
palle. q. ē facta pp honestatē iudicij: vt. n. pmissio legis
aliquod operet 7 nō inutilis sit. l. si quādo. ff. d. leg. i. tū c
et iusta causa quādo debitor bona dilapidat iudex
facere debet q. caueat creditori.

Cautio ē gñale nomē oīz securitatū quoties quis
securus reddit de eo quod sibi pmittit. vnde cautio
puata cū trino teste notata. Hoc ius est nacta qd cau
tio publice facta. Et diuidit i multas species: qz alia
ē cautio hypothecaria. alia cyrographya. Et possūt
dici satisfactōes. et cautio dī carta i q scribit cōputa
tio: vt Luce. xvi. Accipe cautionem tuam. 7 c.

Cautio rati danda est cū de mādato dubitat. C. d
procur. l. i. Et dī illa securitas q regit a pcuratore
actoris p dno cuius noie agit qd ratū habebit oē illd
qd i iudicio pillūfactū fuerit: vnde cauere de rato vt
satisfacere ē procuratorem actoris promittere velle p
seuerare vsq. ad finē litis.

Cautio fideiussoria ē quādo iteruēit fideiussor pñ
cipali obligatiōi. Et vt satisfactio 7 he sūt multe vt d
lite psequēda: iudicio sisti: iudicatus solui: 7 de rato.

Cautio fidei proprie interuentu: dī que sit per fir
dē prestitam sine solennitate iuramenti.

Cautio iuratoria ē qdō pmissio iuramēto firmat
ut q. iuro solēni me debet aliqd uli pletur pmitto.

Cautio nudo pacto ē. cū aliq. fidē tāta hz d me q
cōtētus sit nuda pmissiōe mea. Et b. ppe dī polli
citatio vt pollicita conuētio. Unde he 7 ppe dī satisf
datio 7 satisfactio dici pōt. Sed satisfactio pprie ē cū
duo paciscentes duas scripturas sub eadē forma ver
borum iter se cōficiunt 7 mutuo tradūt 7 pollicitatio
7 satisfactio cautele dici possunt prope loquendo.

Cautio pignoratitia siue hypothecaria ē cū pign⁹
tradit: aut hypotheca supportat. 7 dī ē satisfactio.

Cautio de euictiōe dī quādo securitas pñtada vel
pñtata emptori a uēditore sit ea cōditiōe vt si ab eo eu
icat vēditorei restitua: extimationē rei i duplū uel i
simplū prout iter eos prius cōuentum est.

Cautiōnū at alie mste possūt eē spēs put ad diuer
sas mās applicat: vnde Spe i tractatu libel. ti. d. pig:
§. legtur. ubi qdā alias species cautionū psequit.

Cautio d damno ifecto ē q pñtat cū tua domus rui
nosa ruinā minat domui mee: uel etiā pñtat fm qsdaz
cū timeo q aliq. mihi insidietur possum agere vt mi
hi pñter cautionē ne me offēdat.

Cautio de opere moliendo quā prestat ille quādo
q. cui nūciat opus nouum scilicet q ipsum opus de
moliatur si constiterit euz iniuste edificasse.

Cautio de vsufructu in q de duob⁹ cauet. s. q. usu
fructuarius re nō male vtat 7 q. ēt usufructu finito re
stituat quod ex re ipsa superextat.

Cautio q beres cauet ipi legatario cū beres dat si
deiussorē legatario de legato prestando.

Cautio q legatari⁹ cauet heredi ē illa q legatarius
satisfacit heredi: ut si falcidia locū hēat q apli noie le
gatari⁹ cepit quā rō legis falcidie patit id heredi fstituat

Cautio arrogatorū q arrogator stipulat seruo pu
blico q restituat arrogato q ab eo hūit: uel ab eis ad
quos peruētura sint: 7 q. dabit sibi qrtā partē de bo
nis suis si eū sine cā emācipauerit seu exhereditauerit.

Cautio qua cauetur ei cui restitutio fieri debet p
quā rogat restituerē bona alicuius si sine liberis de
cesserit q. qd post mortē de hereditate extabit cogit
cauet illi cui dī fieri restitutio q. seruabit ei qrtā pte.

Cautio mutiana a mutio iuriscōlto dicta ē. Et hz
fieri i ultimis uolūtatibus. Et cōiter fm doc. nō. in d
ctib⁹ 7 sit i cōditiōib⁹ negatiuis pura sic dicēdo. Si ti
us capitolū nō ascēderit si seruū non manumiserit le
go ei. x. l. muciane cautionis. ff. de condi. 7 demon.

Cautela est diminutiuū a cautione: et tñ quandoq̃
superabundantiam importat: vt cum dicitur: abundās
cautela nō nocet. l. testamēta. i. fi. C. de testa. quinq̃
q̃ pp̃ cautela fiūt: not. archidia. l. disti. p̃sbro s. Inde
cautelosus. i. puid⁹: circūpectus: vñ plen⁹ cautelis.

Cauipo qd sit pater isra i dictōe stabularij. i. sine.

Catulus. i. sapiens media pducta. Sed media bre
uis est aial. vñde. Est aial catulus frui⁹ rōe catulus.

Cauillario est quando ab euidēter veris transitur
ad euidēter falsa per quādā verborum inuolutionez
vel sophystriam. c. venerabilis. de iudi.

Causa est ex quo aliquid pducit: vt p̃r ē causa filii
et cōtractus causa obligationis. l. et an eā. §. actiōes. ff.
de excepti. rei iudi. Itē cā ē finis ex quo impulsio datur
faciende dispositioni: et ita sumit i ti. et de cōdit. et de
monstra. et causis et modis eaz. Vbi patet qd causa dif
fert a modo qui ē de futuro: et a cōditiōe q̃ ē de futu
ro. et suspendit. etiam a demōstratiōe que tñ decla
rat rem vel personā. vbi gratia. Patronus potest cō
pellere libertam vt nubat vt ciuitates repleāt. Itē
finis. vt ciuitates repleant ē cā cōdēde legis. ideo di
citur qd cessante cā: cessat lex: vt. l. adigere. §. quānis. ff.
de iur. patro. Et vtimur p̃m̃scue illis vbi s. cessante
causa legis. vel cessante rōe legis. Differūt tñ cā et rō.
quia rō est ocul⁹ cordis discernēs rē per mediū. Sed
causa ē qd in facto accidit p qd rō discernit qd iuris.
Dicūt etiam cā efficiens. i. conditor legis i dōctibus cō
trahēdis. Causa mālīs i legibus ē mā de qua i illis di
sponitur. Et causa formalis ē modus tractandi. et for
ma cōtrahendi vel disponendi q̃ additur. contractui
vel dispositioni. Dicūt etiā cā istrumētalis vt ē instru
mentū artificis. Et breuiter quicqd ad esse alienius
rei cōcurrit causa dī: aliter et aliter tñ. Et significatur
cā per dictionē si: ut dicēdo dono vel lego illi si nego
cia mea gesserit. l. demōstratio. §. i. ff. de cōditio. et de
monstra. Itē per dictionē qz. isti. de le. §. longe ma
gis. Et per dictionē qm̃ nam exponit per qz. Itē si
significatur cā i dictiōib⁹ illatiuis: ut dicēdo Tit⁹ ne
gocia mea gessit iō vel iccirco sibi lego. Itē i dictiōe
cū: vt dicēdo Cū titius negocia mea gesserit lego si
bi et c. Et i dictiōe siue: vt siue titius negocia mea
gesserit siue aduocatus fuerit et c. Itē i p̃positione p
vt ibi lego vineas pro alimētis. l. si. §. i. ff. de ali. et ci
ba. lega. vñde sensus ē qd ex cā alimētoz lego vineas
Itē significatur cā per dictionē nomine. vt dicēdo le
go vxori quadraginta noīne dotis. l. cum quidam vxor
ri. ff. de lega. ij.

Causa dicit a casu quo venit. nā cā ē materia et ori
go negotij nedū discussiōis examine patefacta: q̃ duz
p̃ponitur cā est cū discutitur iudiciū cū diffinitur iur
istitia. c. forus de verbo. significat. vbi bern. dicit i gl.
Causa est res in dicēdo posita cū iterpositiōe certaz
personaz scilicet actoris: rei: iudicis: et testis. et dicit a
casu: qz casualiter occurrit p̃ter boīum voluntatē
Et differunt causa: et actio. nam cā ē negociū vel con
tractus ex quo quis mouet ad petēdū vel litigandū
vt ē venditio vel locatio rei ex qua orit obligatio. et ē
causa p̃mia obligationis. que obligatio parit actio
onē: cū obligatio mai⁹ sit actiōis. Et ē duplex cā. s. p̃ria
et remota. que differūt i actiōe reali et p̃sonali. nā ip̃er
sonali remota ē ip̃sū factū: p̃ria est ipsa obligatio
et in personali nō sufficit exprimere causā p̃riā: di
cēdo ago cōtra te qz obligaris mihi i decē: sed oī exp
mcre cām remotā: vt dicēdo cōuenio te qz mutui

tibi decē. In reali p̃ria cā est dominiū. Sed remo
ta ē ex qua cōsequit⁹ qd dominiū. et nō ē necesse exp̃i
mere remotā: vt dicēdo. ago cōtra te qz emi domū a
bernardo: sed sufficit exprimere p̃riā causā: dicen
do. ago cōtra te qz sū dñs domus illius. et hec not. i. gl.
et p̃doct. i. ca. dilecti filij. de iudi. De diuersis speciebus
causaz vide bonā gl. xi. q. i. i. sū. Est. n. qdā cā spūalis
vñ anexa spūali: vt illa q̃ fit d iure patronat⁹. qdā cui
lis: vt cū agit sup rei vēdicationē i cā pecuniaria. qdā
criminalis: vt cū agit directe de crimine. qdā mixta
vt cū agit de crimine ciuili: vt de adulteris ad sepa
rationē r̃hozi. In his trib⁹ vltimis casib⁹ iurāt de ca
lūnia: in p̃mo non iuratur de calūnia sed tñ de veri
tate dicenda.

Cause criminales dicūt i qbus agit ad viciat⁹
siue ad penā. et h⁹ ē dicit quādoqz agi criminalitē quā
do agit ad vindictā publicā. quādoqz dī agi ciuilitē
quādo agit ad penā p̃mōm i q̃sitiōis: denūciatiōis: vñ
ad interesse partis per viam accusationis.

Causa minima ē duoz aureoz: vñ decē aureoz: vñ
quāq̃gita solidoz: vñ illa q̃ n̄ sufficit ad sup̃ iudiciales

Cā at argumēto. s. nālīs rōnis cōstat aut p̃batōe te
stiu: vel tabulaz et istrumētoz. c. lozus. de vbo. signi.

Cāe fauorabiles s̃t. iij. s. d. libertate: m̃imonio: do
te: et testamēto. c. duob⁹. d. re. indi. et de cā notat Pau
i cle. dudū de sepulturis super vbo causis et Jo. an. in
c. cum dilecti. de accu.

Causoz causaris. i. conqueror.

De Le

Cedendaz actionū beneficiū est per qd postulare
possi fideiussores. Et alij qui obligati sunt in vna ob
ligatione sibi cedi in alia s̃ fideiussores: et alios quib⁹
sunt obligati alioquin nisi cedatur eis p̃nt recusare so
lutiones: vt insti. de satisfda. §. si aut. et. C. de solu. l. sti
chum vñ pamphilū. §. pe. De hoc vide in spe. ti. de re
nūc. §. finitis. vñ postremo dicendū. De beneficijs et
alys regre ibidē. §. p̃p̃ aut. et. et nota. et vide. j. renūc.

Ceda idē ē qd carta. idē cedula parua carta.

Cedere bonis ē ab vniuersitate bonoz suoz rece
dere: et eis abrenūciare veluti qñ aliquis oneratus de
bitis vel obligatus est pluribus nō hñs vñ soluat vel
satisfaciat omnib⁹ creditoribus abrenūciat bonis su
is vniuersis cedens illis. vide. j. cessio. Et iā cedere ē
vendere. l. si. dubitāt. ff. de. si. instru. Et hoc nota pro
statutis. Et cedens bonis nō libera⁹ ē a ciuili obliga
tione. l. qui bonis. ff. d. cessi. bo. vbi notat Accur. l. cō
trariū tennerit glo. et male in. l. vbi cūqz. ff. de fideiuf.
Itē nō audit debitor fisci vel reipu. volens cedere
bonis fm̃ Bar. in. l. is qui bonis. ff. de cessi. bo. Quis
videat tenere oppositū in. l. in. iuncta glo. C. de cessi.
bo. Et beneficio cessionis renūciari nō pōt fm̃ Bar.
l. alia. §. eleganter. ff. solu. mat. licz Ly. videatur te
nere d̃riū in. l. i. C. qd bo. cede. pos. Et bonis cedi pōt
nō tñ in iure sed et d ius. et sufficit per nūciū et p̃epi
stolaz id declarari. l. si. ff. de cessi. bo.

Cedere actiōi ē ius actiōis mihi p̃petētis in aliū trā
ferre. et ip̃z q̃ si i locū meū poner. ita vt dicta actiōe pos
sit vti aduersus eos s̃ quos actio talis poterat itēari.

Cedere diē ē incipere diē debiti vt si mihi p̃miser
is cētū si Titius factus fuerit cōsul vel episcopus: vñ
si nauis ex Asia venerit cum he conditiones extite
rint: tunc dicitur diē obligationis cedere: vel diē
cedē debiti ē pecuniā incipe deberi: vt si d̃beas mihi

centum in festo Joannis baptiste. adueniente festo di
cit venire dies debiti. l. cedere die. ff. de verbo. signi.
Celicole dicunt illi q celum vel planetas celi. i. so
le & luna & stellas quasi deū colūt. Et hi l3 xpiani sint
vel nō tñ nō sūt tenēdi i plena veneratiōe xpianorū;
sed nec ceterorū hereticorū penas pati debēt s3 leges:
vt. C. de iude. & celi. l. celicolarum. & quasi p totū ti.
Cella a celando. i. occultando dī. c. pūilegiū. de
verbo. signi. in glo. v.

Celebs dī ē ille qui nō vult cōtrahere matrimo
niū. Et hic fm Azo. forte orbus dicebat: qz sine ma
trimonio & sine liberis erat. Et illi olim nō poterāt cā
mortis donare. quod hodie pleges corrigūt: vt p3. C.
de iurmadis penis celibatus & orbitatus. Dicit autēz
celebs qsi celo beatus: qz talis ē fm Jsi. qia sūt lumi
na i celo: que absq cōnubys sūt.

Celibatus venit idē: & ē status vel modus pmanē
di seu viuēdi sine coniugio. Vñ prout dicūt theologi ce
libatus Joannis: id ē virginitas vel castitas nō prese
rebatur coniugio Abrae.

Cementarij dicūt operadores murozū idē quod
lathomi quia cemento calcis & arene vtuntur.

Cenaculū est locus aptus ad cenandum vel come
dendum quo quis magis de die q3 de nocte solet resi
dere causa refrigerij.

Cenotaphiū ē inane sepulchz. i. monumētū sine
corpe: quod cōstat ad memoriā defūcti. hūc aut locū
placere ē religiosū sicut i ea re testis ē Virgilius. S3
du o fratres Anthonius & Seuer⁹ dñi. scripserunt:
quoz sentētia preualet: vt. ff. de re. di. l. intm. §. si.

Cenobiū ē locus religiosoz. & dī a cenon. i. cōe: qz
ibi oia debēt esse cōia. c. cū dilectus. de consue.

Censere est iudicare iudiciū cōst. tuere precipere:
vt notat. Jo. an. in gl. verbi cēsemus. in cle. i. de con
cel. prebē. ff. de vbo. sig. l. censi. inde nom cēforis
sumptū ē. predia etiā dicūt censi: qz cēlū prebent.
Etiā censi est in censura cōscribi: vt. C. in qui. can.
pig. contra. l. i.

Censores a cēso eris. i. pecunie sūt dicti: qz cēsum
ēt tollūt. Lū. n. auct⁹ esset cēsus i vrbe romana adeo
vt cōsules non sufficerēt cōstituti sūt cēsores: & censo
ris nomē videtur ēē tractū. qz senatum aliqd cēsum
se dicimus. i. cēseri pālla. Itē censor ē iudex. inde cen
sura. i. iudiciū. & p cēsurā ecclesiasticā significat inter
dictū suspēsiō: & excommunicatio. c. qrenti. de vbo. sig.
Etiā cēsores romanos procuratores dicimus.

Cēsi dicūtur qui cēlētur. i. censū prebēt. Regre
s. agricole & cēsi: & j. colonus.

Census tributū & pensio publica idē vt. C. q cati.
pig. §. l. i. & C. si ppter pensionē publicā. l. si accipit.
Vñ census idē ē qd pēsiō que soluit de pūctibus.

Cēstor ē qui recipit psetatiōes collectorū coloni &
pignoris iure veditis prediū si cēsus nō soluit: vt. ff.
d cēsi. l. forma. §. il la & l. cū possessor. §. cū p pecunia.

Cenodora ē vana & mundi gloria.

Centenarii dicuntur duces vel magistri cētū mili
tum quoz potestas dī centena.

Centurio idē.

Cessio ē iuris & actionis trāslatio. nā p cessione iu
ra & actiones i eū cui cessi trāsserūt: qz sicut i veditio
ne vel qlibet titulo alienatiōis rei corporalis necessa
ria ē traditio quātū ad dñy trāslatiōē. Itē ad trāsla
tiōē rei incorporealis. i. iuris & actione vnamur cessiōē
q reputatur pro traditione. Itē cessio s3 Jsi. vi. li.

ethi. pprie ē rei cōcessio: sicut est illud Rud. Cedere
iure ppinquitatis. Nā cedere dicimus quasi cōcede
re. Et ea q ppria sūt. nā aliena nō cōcedimus: sed re
stituimus. Cedere etiā pprie dī qui d ueritatē alteri
consentit: vt Cicero cessit emilisse auctoritate viri. i.
potius paruit. Et ē sciendum q i instrumētis cessio
nis dī q cedens eū cui cedit constituit procuratores
in rem suam. Ad cuius euidentiaz notandū. Si cū ti
tio ex mutuo cōtraxisti tibi cōpetit cōtra eū actio di
recta & personalis: quia cū eo i tua persona cōtraxisti
Tibi etiā cōpetit actio vtalis qua vtaliter & cū effectu
debitū ipsū tanq3 rē tuā prosequeris. Si aut mibi iu
ra & actiones d debitorē tuū ex cā venditionis vel ex
alia cōmiseris trāssertur i me vtalis actio qua vtī pos
sū ad ipsū debitū tuū tanq3 meuz exequēdo. Directa
vō & personalis remanet apud te: cum a te per cessio
nē nō poterit separari: etiā si velis: adeo tibi adhe
ret. ff. pro socio. l. ij. Et sic patet q i directa actiōe &
& personali suz procurator tuus qz aliter non poterā
vti licet enim directa nō possit cedi: pōt tñ mandari
eius exercitiū Et nota q cessio actionū presumit si
mulata ex tribus que nō. Accur. in. l. i. & pe. C. mada.
& ibi doc. & c. si. de alie. & mu. iudi. can. fa. Itē sex sunt
cause propter quas episcopus pōt cedendi licentiaz
postulare. s. cōscia criminis: debilitas corporis: defe
ctus scientie: malicia plebis: graue scādalu: & irregu
laritas persone. de crimine de renūc. nisi cū pridem
circa prin. & per totū ti. Unde crimen debilitas defe
ctus plebs mala cogit. Cedere prelatus simul addas
scandula fratru. Adde predictis si quis sit irregularis
c. i. de renūc. glo. ii.

Cessionarius dī ille i quem transfusa est obligatio
vel nomen & debet cerciorare debitore q nomen ei⁹
i ipsum trāssusum sit ipsum notificādo vel ostēdēdo
instrumēto & legēdo & copiā si velit habere dando: vt
l. nomen. que res pig. olbi. pos. C. alias alteri soluere
posset dōbitor nō credēs se obligatū cessionario. l. i. §.
i. ff. de no. ope. nūc. & l. i. C. de obli. & actio. per. Bar.
Celo omis ē puer scissus ab vtero matris Inde ce
sar quia cesus ex ventre matris: vt per glo. in Rubri
ca insti. in verbo cesar.

Cerimonia est ritus sacrificandi. Dicuntur eni ce
rimonie sacrificia & solēnitates indeoz que cereis ex
ercēbātur: & si ciueter i testamēto peccata purgabāt.

Cerimonialia precepta sunt que ad cultum dei pti
nent. de quibus rō reddi nō pōt fm Jo. theo. di. vi. §.
is ita. respōdetur: qz ad litterā fuerūt madata: Ut nō
arabis i boue & asino. Non idues vestē lino lanaq: cō
textā. Et non seres agrum diuerso semine. Sūt eniz
tres duplicitates phibite. s. i corde & i ore & i opere.

Cesar primo fuit nomen propriū Julij impera
toris: a quo postea oēs imperatores dicti sūt cesares

Certum dicitur non dubium vnde procurator d3
esse certus. ff. de procur. l. ii. Item arbiter certus de
bet esse. ff. de arbi. l. itez si vnus. §. si in duos Similit
tutor debet ēē certus. ff. de testa. tute. l. tutor incert⁹
& l. duo sunt titii. vt tenet ybertus. de bobio. c. i. de
procura. li. vi. in glo.

Certiconditio ppetit ex omni obligatione & ex oi
causa ex qua aliquid certum & determinatum peti
siue ex cōtractu siue ex causa legati siue ex suo noine
siue obligetur hereditario. et sunt due certiconditio
nes. vna gñalis i omni cōtractu vibi certū peti alia
specialis in contractu mutui. Et licet nulla lex hoc

manifeste dicat. pōt tñ elici ex tex. insti. quib⁹. mo. re
contra. obli. §. i. in fi. ibi ex eo contractu scilicet mutui
nascit certi conditio qñ pñomen eo demōstret speci
alitatē in mutuo. Etia in fili l3 solū vna bonoz posses
sio nomine: cōmuniter tamē sūt due. vna genera
lis. alia specialis. posset etiā pbari ex rubri. ff. de. re
cre. 7 si cer. pe. 7 de condi. Que rubrica habet tres
pres. vbi in secunda tangit certicōditio specialis. 7 est
gl. isti. §. pñeal. similis gl. in. l. certicōditio. in prin. ff.
si cer. pe. 7 i. l. i. in prin. ff. de triticaria 7 c. cōtrarium
notauit Lato de saxis in. l. i. C. q. admit. ad bono. pos.
sup rubri. Nā bene dat aliqua bonoz possessio i gnā
li: sed nulla gnālis 7 sic de certicōditōe sic p Aristore.
dat aial i genere. nullū tñ reperit aial generale qd oi
b⁹ pñcipet animalibus. Et nota q i libello nō pcedit
certicōditio generalis quia nō instruit aduersarius
an debeat 7 tendere an liti cedere vt dicēdo te come
nio quia ad certum mihi teneris.

Ceterū. no. 30. cal. icōmēto decre. vestra d choa.
cle. 7 mu. 7 pau. in omē/to. decre. nobis de iurepatro.

Cetera hec dictio hēt importare vt in contractu ea
que veniunt que sunt de natura ipsius contractus hoc
est de cōsuetudine vt. no. in. l. si vno patroni. §. si quis
iurauerit. ff. de iureiur. 7 per hoc inferunt doc. q si in
protocollis alicuius notarij inueniantur hec vba 7 c.
q intelligantur ea venisse in cotractu que de natura
vel de consuetudine eius sunt. vt dicit bal. q p verbū
cetera nunq intelligitur vt veniat pmissio cuz pena.
Ratio quia pena dicit esse quid extrinsecū ab ipso cō
tractu. ideo nō intelligitur venire nisi expresse appa
reat ar. ex his que no. in. l. sciendū. ff. de ver. obli. et. l.
.ij. C. de fal. si tñ fm bal. cōtractus esset conceptus ad
consiliū sapientis 7 i ipso verbū reperiet 7 cetera. tūc
bene posset apponi pena in hoc contractu: 7 hoc opa
tur appositio illa vt cōsiliū sapientis dicat istū cōtra
ctus iuxta no. in. l. aperte. ff. de ver. obli. Et nota q di
ctio 7 c. duplici modo scripta reperitur 7 scōz hoc du
pliciter pfertur. Vno mō ponitur indeterminate i fi
ne orōnis sic q nō regitur ab aliquo verbo 7 tūc debz
scribi breuiter vt sic. 7 c. Secundo mō ponit determi
nate sic q refert ad verbū in oratione positū a quo re
gitur 7 debet scribi longe p duabus dictionibus vt sic
7 c. Sic et profertur breuiter 7 longius vt vtroq mō si
gnificat put verba precedentia vñ aliud mediū signi
ficare declarat. Nam breuiter 7 c. significat illud qd
deficit 7 supplet verba deficientia vt in. l. gallus. ver.
credendū. ff. de. li. 7 postu. vbi testator dicens. Si me
vino nepos decedat tūc qui pro nepos 7 c. credendū
est gallū denotasse idem de pronepote. Et sic dictio
7 c. supplet ibi verba scōm que pro nepos pōt substi
tui que sūt in prin. illius. l. vt gallus introduxit. Itē si
procedit instrumētū extensū locatiōis vñus domus
facte vñi 7 sequitur instrumētū abreuiatū emptionis
alterius domus facte eidē: dictio 7 c. significat clausu
las in precedēti positas que huic locatiōi sunt appli
cables qz precedētia declarāt sequētia. l. si seru⁹ plu
rius. ff. de. l. i. Itē quia in habentibus simbolū faciliō
est transitus. l. in rem. §. item quecumq. ff. de rei ven.
Contractus aut emptionis 7 locatiōis sunt similes.
l. i. ff. locati. Et est sciendum q notari⁹ qñ notā pos
tam breuiter in proto collo redigere vult ad instrumen
tum publicū tūc significata p dictionē. 7 c. debet extē
se scribere quia scit qd actum est 7 quid per hāc dicti
onem intellexerit tanq testis ibi cōtentoz qz disposi

tionem 7 bentiū recipit. ergo mortuo primo notario
post prothocollū aūquā redigeret illud in publicū in
strumētū. Scōus notarius nō debet significata p di
ctionē 7 c. in prothocollo positam extendere nisi qñ
ibi sunt extensa. l. cōtractus. C. de fide. instru. Sed ta
lis nota protocolli legenda ē partibus coram testib⁹
7 illis exponētibus verbū 7 c. Debet notarius scōus
sup hoc requisitus expositionē illoz redigere in publi
cum instrumētū extensū. alias iudex debet arbitrari
ex precedentib⁹ 7 sequentibus 7 coniecturari: quid per
verbū 7 c. significet ar. l. si seruus plurius. §. i. ff. de le.
.i. 7 l. voluntatis. C. de fideicomis. Scōo sumitur 7 c.
put longe ponit 7 significat alia preter ea que enume
rata sunt. l. item querit. §. exercitu. ff. locati. vbi dicit
q milites d domo fenestras 7 c. sustulerūt. Itē ibi be
res qui opulsus adit sicut ceteris cōmodis caret ita b⁹
comō qd nō pōt detrahē qñtā. l. nāqz. §. q cōpuls⁹. ff.
ad tre. vbi dictio 7 c. regit a vbi sustulerūt. 7 caret.

De Li

Circuitores dicuntur qui circuerūt vel circūdant
patrias a nūdinis ad nūdinis. deferentes res venales
Et dicuntur alio nomine circūmeatores.

Circūferanus scōm 3sid. li. x. dicitur qui ad modū
rote circūfertur.

Circūseptus ē circūdatus vñ vñdiqz cinctus vt no.
in probemio clemen.

Circūducere literam est eam circūducta linea dō
nare 7 sic differt a cācellare 7 suppūtare.

Cimiterium est locus solēmiter per episcopum be
nedictus de conse. di. i. nemo 7 dicitur a cymos idē
dulce 7 steron statio quasi dulcis statio.

Cirographū est cū duo paciscentes duas scripturas
sub eadem forma verborum inter se cōficiūt 7 mutuo
sibi tradunt: vel dicitur instrumētū seu illa litera in q
debitor cōfiteatur se esse obligatum creditori idē qd an
tapoca. 7 cirographa dū veniūt: nomē siue corpus ve
nisse videtur. l. fuū filij. §. eū q cirographū. ff. de le. i.

Circūstantia alicuius loci intelligitur per. xxx. per
des vt dicit bar. in. l. item apud labeonē. §. cōmiciū
ff. de iniurijs.

Ciliarcha ē princeps super mille homines.

Cilium est parua pellicula in oculo q dī lacrimale

Cimiliaracha est custos sacroz vasozum 7 aliaz re
rū sacre eccle. vt dīc glo. in. l. iubem⁹ de sacrosā. eccle.

Circa est significationis restrictiue. nō aut ampli
tiue vt in. l. rutilia polla. ff. de straben. emp. Et hoc
nota pro statutis. Et quid dictio circa operatur in te
ste. vide Bart. in. l. celsus. ff. de vsucapi. Et circa per
tinet ad tēpus. circū ad locū. circiter ad numez.

Citatio est in ius vocatio vel inuitatio cuz quis de
aliquo queritur 7 querimonia sua coram iudice de
posita. iudex emissio citationis edicto ad eius instātiā
vocat vel inuitat illū ad se in quē agere desiderat qui
cōquestus ē. Si vñ in edicto iudex vel pretor adiciat
hanc clausulam si in die prescripto non veneris quasi
cōtumax cōdenaberis vel reputaberis: tūc edictū oliz
dicebat perēptoriū. Hodie aut sufficit q dicat. Citā
mus talem perēptorie. Et est quadruplex modus
citandi fm Enil. de mon. lau. Primus p nūcium cum
literis citatoz. Scōus per preconē. Tertius p edic
tum. cle. i. de iudi. Quartus fit ex iuris dispositione.
Item quedam citatio fit ad monitionē iudicis. c. 2. sup
luit. de offi. deleg. Item quedam est verbalis. quedā
realis vel actualis ducendo ad iudicē. Item citatiōis

sunt tres actus. Primus est impositio cum iudex impositio nuncio ut citet reus. Secundus manifestatio cum nuncius denunciatur citato ut veniat. Tertius relatio cum nuncius refert iudici tale in tali loco citasse. Addit etiam quartus. scilicet comparitio citati: et quoniam citatus teneatur comparere: et si non compareret mulctetur: non per doc. i. c. pre rea. de dilat. Et de illis actibus in. c. si. de feriis. Et nota quod citatio est de iure naturali: ut in cle. pastoralis. de re iudi. Et citatus ad locum morbosum seu ubi aer est pestilentialis vel corruptus non tenetur ire cum saluti hominum sit ratio adhibenda. l. recusare. §. si quis in vno loco. ff. ad trebel. et ibi per doc. Nec citatus pemptorie potest dici contumax ante libelli oblationem. l. si finita. §. si plures. ff. de damno infecto.

Ciuitas dicitur quasi ciuium unitas: et muroz ambitu terminatur. de sen. exc. si ciuitas cuius appellatio ne etiam comprehenduntur burgenles. ff. de ver. sig. l. ij. Item ciuitatis appellatio comprehenduntur mille passus a muro ciuitatis: ut ff. e. ti. l. mille. et ff. de pe. l. quilibet. §. si ita legitur. Item comprehenduntur hortus. ff. de pecu. l. preses. Item ciuitatis nomine non comprehenduntur dioceses: nec econtra. vocatur autem proprie ciuitas quod habet episcopum: ut lxxv. di. in illis.

Ciuilis actio. Re. §. Actio.

Ciuile debitum. vide in glo. i. c. si. de solu. Et quicquid ciuile idem est quod urbanum et elegans: ut in glo. i. l. ciuile est. C. de fur. Sic inciuile. i. inurbanum vel indecens. l. in ciuile. ff. de legi. vbi dicitur inciuile est respondere lege tota non inspecta.

Ciuis est natus in ciuitate. l. ciues. ff. de appel. vbi glo. Sed quid de natis in comitatu. Dicitur in autem tico quibus mo. nat. eff. sui. §. si homo neque ciues. coll. vii. et ibi per Jacobum. de belufo mouetur questio de rege cedere te privilegium ciuitatibus et ciuibus regni.

Cisterna est locus in quo congregantur aque pluuiiales: et ibi collecte vsui referuantur: alij ponunt cistella pro eodem.

De Cl

Clam possidere. i. occulte possidere

Clamis est vestis militum: purpura regum: stola sacerdotum: toga aduocatorum: birrus rusticorum vel custodum: cuculla monachorum: ut C. de vesti. clo. et anra. li. xi. et C. qui mili. non poss. l. si clarissimi. put. no. Aco. in su. C. de offi. psec. preto. Apud imperatorem erant triplici gradu. quia alij erant maiores: et hi vocabantur illustres sicut prefectus pretorio orientis. Item affrice. Item vrbis romane. Alij erant minores: et hi vocabantur clarissimi: puta presides. Alij medij: et inter illos erant spectabiles: ut proconsules et prefectus egypti qui etiam dicuntur augustales.

Clandestinus coniugium est despecta personarum presentia vel iuris solennitate vel denunciatione non promissa sine sacerdotis benedictione occultum matrimonium.

Clandestina electio dicitur quod in cameris pocculta conuenticula sit vel illa quam canonicus inter se secretam tenent.

Classis. i. nauis: ide classis. i. numerus classatorum. i. nauium ad bellandum. Et quod cesset vel voluerit se huic ministerio deputare dicebatur censetur: ut C. de classi. li. xi.

Cliens dicitur ille cuius causam aduocatus tuetur et defendit. Inde clientulus diminutiuum et idem est secundum Iulianum. Vel dicitur quasi colens a colendis patronis. Unde solent pueri aduocati dicere suis clientulis si verum respondetis causam perdes. Sed non dicunt. si falsum respondetis regnum dei perdis: et cum iniusta sententia donationem

acquires: ut est glo. magistra in. c. i. de confes.

Clerica dicitur corona clericorum rasa: ut notat. Jo. an. de vi. et hone. de. c. clerici.

Cleros grece est sortis latie vel hereditas sunt ergo dicti clerici: quod de sorte dñi sunt. xxi. di. clerici. vbi ponitur noia omnium graduum in ecclesia christi deseruientium et appellatione clericorum etiam intelliguntur monachi licet non contra quia sunt etiam electi in sortem domini quod clericus significat. xij. q. i. Duo sunt genera et hoc maxime in causis fauorabilibus sed in odiosis secus ut no. in. c. i. de iura. calum. vbi etiam appellatione clerici non venit monachus quia ibi postea specificatur. vide. c. cum finem apostolum dicitur prebendam. et c. clerici pall.

Clerimonia idem est quod hereditas diuina.

Cloaca dicitur locus concatenatus vbi sordes confluunt ex quocumque vili loco vel effluunt de vasis et plateis vel vbi stercore recipiuntur scilicet latrina. ff. de col. vel i. ter. l. i. §. cloaca. Cloaca est locus canis per quem colluuias quedam fluit. Et ponit pretor ibi duo interdicta de cloacis. Primum est prohibitorium quo prohibetur vicinis et facere vim quo minus cloaca purgetur. reficiatur. Secundum est restitutorium unde fluius melascribit competere interdictum hoc ut in vicini edes veniat et rescindat pavimenta purgande cloace gratia. Et si quis velit priuatam cloacam facere ut exitum habeat in publicam cloacam non esse impediendum pomponius putat. Et vtrumque interdictorum est ad salubritatem ciuitatum. Nam celum pestilens et immundicie cloacarum ruinas minantur. ut ibi dicitur. Est ergo duplex cloaca priuata et publica. Et appellatio cloace tube et fistula continetur hec ex. l. i. §. pal. ff. de cloacis.

De Co

Coactio est duplex absoluta et condicionalis. Coactio absoluta est cui resisti non potest cum quis violenter trahitur ad aliquid faciendum quo casu quis oio excusatur. l. di. presbyteros. i. q. i. constat. Coactio condicionalis est que metum cruciatus vel aliquid graue minatur que si excusat a tanto non in a toto. c. sacris de his que vi. me. ve. cau. si. in gl. verbi attenuet finem glossam in sum. e. ti. et etiam in. c. cum dilectus. e. ti. vi. bar. brix. in gl. vbi munita di. v. ad eius verbo vbi bene distinguit. Et coacta voluntas est voluntas. xv. q. i. merito. ff. quod me. cau. l. si mulier. §. si metu.

Cocus venit appellatione artificis quia cocum esse est ars. l. si quis venditor. §. i. et y. ff. de edi. edict. in mo cocus imperatoris habet dignitatem ad quod baldus allegat tex. in. l. i. Quis cocorum in vsibus seu. h. lod. de ro. in singularibus suis.

Codicilli dicuntur codices parui. i. libelli in quibus cum aliquis impeditur aliqua necessitate ne faciat testamentum de rebus suis disponit in vltima voluntate. Et finem azo. in sum. C. de codicillis. In hoc differunt a testamento eo quod codicillis directa hereditas nec dari nec adimi potest ne confundatur ius testamentorum et codicillorum. Nec in his potest hereditas scribi. Nec conditio heredi institutio potest adici nec substitutio in eis directe potest: sed per fideicommissum cum in eis hereditas directe relinquatur. Et plura alia quod notat azo. et hosti in sum. ti. de testa. Et spe. ti. de instrumentorum editione. §. viso.

Codicillus dicitur ab auctore qui hoc genus scripture instituit. Et est scriptura vel littera in qua testator voluntatem figurat suam. nulla indiget solennitate sed solum testatoris voluntate qualicumque pronunciati

one expressa cuius beneficio subuenitur voluntatib⁹
defunctorum propter deficientē solennitatem verbo
rum legalium vel necessitates verborum solennium. Et si
cui codicillus sit vice testamenti sic epla sit vice codi
cillorum. Et nota q^d illa clausula si non valet iure te
stamenti, valeat tamen iure codicillorum fm accir.
in auten. ex causa. C. de liber. p^reter. vel exher. nō h³
locum qñ testamentum deficit vicio testatoris vt q^d
ex heredauit vel p^reterit filium sed bene operatur
qñ testamentum nō h³ viciū inr^osecū scilicet p^rete
ritione vel exheredatione sed habet defectum extri
secus, puta minor numerus testiu⁹ rē. Et ex moder
nis doc. guil. de cumio tenet cū glo. in. l. si. C. de codi
cillis. licet dy. et alij teneāt cōtrarium in. l. patron⁹. §.
si paganus. ff. de inuisto rupto testamento. Nec po
nit baldus de perusio in quodam consilio.

Coder ē quilibet liber q^d continet in se diuersos li
bros partiales. et hoc generaliter. Sed proprie est li
ber qui continet diuersa p^rcepta imperatorum. Un
āte tempus iustiniani erāt tres codices sc³ gregoria
nus hermogenian⁹ et theodosian⁹ et multe cōstitutōes
extra illos deuagantes. p^reterea duo pene milia li
broz et trecies centena milia versuū. Vidēs ergo iu
stinianus tātā legū multitudinē voluit circa hoc adhi
bere remediū salubre. P^rimo direxit animum su
um ad iperiales cōstitutōes. et de istis trib⁹ codicibus
extrauagantib⁹ fecit fieri vnū codicē quez suo felici
noie nuncupauit codicē iustinianū. Deinde direxit aiūz
ad imensa veteris iuris volumina et de illis duob⁹ pe
ne milibus libroz et trecies centenis milibus versuū
fecit fieri libru⁹ digestoz seu pādectarū quē diuisit in
quingenta libros ptiales et in tres integrales scilicet.
ff. vetus. infortiatū. ff. nouū. Postea p^riuuenibus
et legū tyronibus fecit libru⁹ institutionū. f. mediocrem
eruditionez per quem qñ p^rōtez iuuenes ad legum
subtiliora et altiora peruenirent.

Coetanei sunt hoies paris etatis scōm Jfidoruz.

Cognatio legalis scōm Dost. eo. ti. est quedam p
ximitas pueniens ex adoptione vel arrogatione. vt
vt no. in Rica eiusdem ti.

Cognatio spiritualis est p^rpinquitas vel attinētia
q^d puenit ex sacri datione vel ad sacramētū recipien
dum attestatōne vel a rentiōe. Un ex cognatione spi
rituali que in baptismo cōhi⁹ nouē p^rpinquitates na
scūtur. Prima filiatio inter sacerdotē baptizantem
et baptizatū. Secunda cōpaternitas inter sacerdotē
et p^rem baptizati. Tertia cōmaternitas inter eundē
et matrē baptizati. Quarta iter filios sacerdotis et ba
ptizatū. f. fraternitas. xxx. q. i. hoies. et q. ii. ita dilige
re. Quinta filiatio inter baptizatū et suscipiētē de ba
ptismo. Sexta filiatio inter eundē et vxorē suscipiētis
Septima fraternitas inter baptizatū et filios suscipi
entis. Octaua cōpaternitas inter suscipiētē et patrē
suscepti. Nona maternitas iter eundē et matrē pue
ri: vt. xxx. q. ii. per totum.

Cognatio consanguinee vxoris. est coitus cum cō
sanguinea vxoris.

Cognati. Require. §. Agnati. et habet post agna
tos: q^d cognati per femineū sexū: sed agnati p^r masculi
nū coniuncti sunt: hoc tñ hodie modicū curat. Sed
an agnat⁹ p^rsumatur scire factū cognati: vide legem
octauī gradus. ff. vnde cognati. et c. quosdam de p^re
sump. per doctores.

Cognoscere instrumenta: est ea relegere distigue

re: et conferre accepta et data.

Cohortalis est apparitor qui obnoxius est cohorti
l. si cohortalis. C. e. ti. li. xij.

Colonus est qui predium habet agri colēdi cā. Dif
fert autē colonus ab inglino q^d hic in rure: iste autē i ci
uitate morat^r. Et h³ plures spēs agricolaz scōz Aco.
q^d alij vocant coloni cōditionales: alij coloni inquil
ni: alij origenarij: alij coloni simpliciter nuncupati et
de quibus. j. patebit.

Coloni conditionales dicuntur qñ ex sua cōditiōe
prediū vel agz colere debēt et scōm. Jo. sic cōstitu
unt q^d p^rmo in scriptis vel sine scriptis ppetuo iure co
lonos se esse in fundo pmittant vt postea p. xxx. annos
in fundo pmaneāt. Et h³ qdā putant hos esse ascripti
cios conditionales. tñ scōm. Jo. male putāt: q^d colon⁹
tēporis trāscursu pōt liberari: ascripticius vero mi
nime: vt. C. de agri. et censu. l. cū sancimus. li. xi. Re
quire supra ascripticius.

Coloni dñici dicebant qui colebant agros impato
ris: vt. C. de p^rdi. et omnibus re. li. xi.

Coloni illiriceni alias et melius illiriciani de illiri
co. i. de schlapponia dicūt: et habet in. l. cū querebat^r.
C. vii. vi. vbi dñ iter illiricianā aduocationē glo. i. in
aduocatos de illirico. C. de colo. illiri. li. xi.

Colonus inglinus. h³ scōm quosdā inē colonos cōdi
tiōales et inglinos nulla sit dñia p quib⁹ vt facit. l. dñ
finimus. C. de agri. et censu. li. xi. tñ scōm Jo. hec ē dñ
ferentia: q^d iquilin⁹ min⁹ astrict⁹ est qñ colon⁹ cōditi
onalis. vñ inquilinus bene pōt in alia pte cuiuslibet
suburby domū cōducere et inhabitare. Sed conditō
nalis colon⁹ non audet cū sua familia recedere a fundo
quem colit: nec alibi habitare.

Colon⁹ origenari⁹ scōm Jo. dñ coloni cōditionalis
fili⁹ ex eo q^d originaliter cōditioni colonarie subiect⁹ ē
Nec refert scōm Jo. siue in solo fuerit nat⁹ siue extra
solū q^d tanqñ origenari⁹ ad terram reducēdus quam
pater suscepit colendam.

Coldi balestini sūt de balestina pñcia dicti.

Coloni partiarj scōm quosdā dicunt illi q^d terras
colūt p parte dimidia vel tertia scōz sterilitatē terra
rū. Et scōm Jo. nullum ius habet statim fructib⁹ a so
lo separatis. Et ille dñ p^rpe ptiarj q^d ducit rē rusticā p
cōi dāno et cōmodo. Et cōpetit cōtra eū actio p socio.

Colon⁹ simpliciter scōm Jo. dñ qui sub certa annua
mercede i pecūia nūerata p^rdia colēda accipit. Nam
scōm eū nō ē locatio sine pecūia. ff. dpo. l. i. sigs fūi

Colon⁹ p^rpe dñ qui rusticā rē cōducit nūmis: et cōm
petit i euz actio pscriptis x bis siue in factum vbi. §.

Colon⁹ ad nummū cōducit⁹ est ille qui statim cum
fructus fuerint a solo separati: vt usufructuari⁹ intelli
gitur secundum Jo. ff. de furt. l. si apes.

Colon⁹ supficiari⁹ ē q^d arcā cōducit ea cōditōe: vt sibi
liceat in ea edificare: et domuz tollere cum voluerit.

Coloni ptionarij sūt q^d totū agrū suis expēsis colūt
et ex fructib⁹ p^rstāt dñō fūdi quātū puenit.

Coloni palatini habet. C. eo. ti. li. xi.

Collatores dicūt a cōferēdo q^d cōferūt in fiscuz siue
ordinaria sit collatio siue extraordinaria.

Collatio scōm aco. in sum. C. de col. dñ quasi i com
muni latio. Nam qd erat p^rpum dicit ibi mediū et cō
fert. i. cōiūctōi subicitur. Et scōm eū non est aliud qñ
cōicatio qua res quondā non sua vel si hereditaria ē
ē sua vel hereditaria vel ē cōfusio siue cōiūctio rēz
cōferētis i res cōes seu cū reb⁹ cōib⁹ diuidēdis: vt no.

in l. si foror. C. de collati. Itē scōm Fulgosiū in 'Ru
brica. C. eo. ti. Collatio est triplex vna quā faciūt sco
lares disputando ⁊ de iure disceptādo: vt in auct. et si
5cti. C. d. si. istr. Alia quā faciūt bibēdo ⁊ comedēdo
Tertia que sit res coadunando. Et ista hic dscripta
est: in ti. de collatio.

Collatio instroz est qñ duo instra ispicunt ⁊ exa
minant simul vñ in vno ita sit sicut in altero vel vñ
deat p modū ⁊ formā scripture effectus ei⁹.

Collactaneus idē ē qd confugēs. s3 collectaneus. i.
condormiens a lacte primus. secundus autem a lecto
nomen habet.

Collega scōm 3si. dñ a collegatione societatis vel
complexu amicitie: ⁊ est idez quod sodalis in officio
alterius paris potestatis.

Collegarius ē est vnus ex talibus socijs.

Collegiati dicūt aliqui q sunt de aliquo corpore. i.
congregatione vel artificio hominū veluti pistoz: sa
broz: monachoz: ⁊ quorū dā alioz collegiū habētuz
q etiā dicūt carthopatri: qz eoz noia scribebant i car
tha vel matricula patrie: vt. C. d. colle. li. xi. i. Rubri
ca. Scribebant aut p eo vt patrie fierēt incorporati:
vel dicebant corpaliter emētes carthā. i. locū cuiqz
carthā assignatū: vt in ei⁹ locū surrogēt: ⁊ patrie fiat
incorporati scōm Accur. ibidē in l. vnica.

Collegiū est gregatio quaz ad minus tres facere
possunt. Nā duo faciūt cōgregatōz: collegiū tres: po
pulu decē. turba xxv. gregē qzqz porci: vel. x. oues vt
no. Ber. de elec. c. i. Et collegia licita ⁊ approbata i
his in quib⁹ habent iurisdictionē. Et quo ad ea q ad
epos collegiatos ptinent possūt facere statuta: vt no
inglo. l. si. C. de iurif. om. indi. Et expressius. C. de cō
sti. pecu. l. q. in si. p. Bart. in l. oēs populi. ff. de iusti.
⁊ iur. Itē collegio nō approbata nō relinquit in testō
. l. collegiū. C. de here. insti. Et de licito vel illicito in
. l. i. C. de sacrosan. eccle. de excels. prel. c. cum dilec
to ⁊ p. Bar. ff. de colle. illi.

Collaterales dicūt q se attingunt vel sibi attinent
tranuersaliter per lineā collateralē nō p lineā rectam
ascēdētē: vel descendētē: vt cōsanguinei ⁊ cōsimiles
dicūt etiā collaterales generalit̃ oēs equaliter qsi la
teribus confidentes.

Collobiū est toga vel vestis sine manicis.

Collectiua dictio dñ q significat collectiue ex sua i
positōe: qñqz etiā ex significato sumpto aliunde ex q
uis alia materie subiecte significatōe. vbi gratia. ibi
oēs ferunt lapidē vel trabē significat collectiue. l. ita
vulneratus. ff. ad. l. aq. Si ibi oēs studēt auaricie
significat distributiue. Ratio: qz in primo exēplo ex
vnitate lapidis sumit significatū verbi: sed in secūdo
exēplo sensus est qz glibet hō studet auaricie. Simili
ter hic oēs hoies aut sūt liberi: aut serui: insti. de iur.
perlo. scōm materiā subiectā: nō patit sensū collecti
uum: qz falsū est qz oēs hoies sunt liberi vel serui: qñ
aliqui liberi sunt: ⁊ aliqui serui. Sed in l. si necessaria
s. si anna. ff. de pigno. act. sumit dictio vnaqueqz col
lectiue: vbi stipulatus sū: triginta mihi solui annua
bina trina die. i. quolibet anno i trib⁹ mihi solui decē
⁊ pignus accepi. Deinde pactū est apposituz qz mihi
vnaqz die pecunia nō soluta ēēt. mihi vēdere pign⁹
liceret. Dicit rex. qz pecunia nō soluta vno termino. s.
pmo vel secūdo nō licet vendere pignus: sed oib⁹ ter
minis pteritis. Et sic illa vba vnaqueqz die significāt
collectiue. s. oium terminoz simul. Dicit ergo collecti

ua dictio que significat collectiue p modū eiusdē cor
poris: vt sunt turba: dom⁹: grex: peculiū: collegiū. ⁊ e
reditas: ciuitas: vniuersitas: cōe ⁊ c. Itē dictio quisqz
est collectiua. vbi Tit⁹ ⁊ sey⁹ pro qrtā pte quisqz eoz
me heredē fecerit heredes mihi sunt. l. hoc articulo
ff. de here. insti. qz refert ab vtrūqz. Collectiue dñ tñ
ex subiecta materia. s. institutōis sumit qñqz significa
tum distributōis. De hoc i. l. si. C. de impu. et ali. sub
sti. ⁊ l. si filiab⁹. s. i. ff. de lega. i. ⁊ l. si fuerit. ff. d. re. du
bi. hoc ponit Bar. in l. hoc articulo p. al.

Colluctatio fit dñ aliqui simul luctant pugnāis vel
calcib⁹. vel veri⁹ quādo pugnātes nō stāt certo loco
ff. ad. Laquil. l. q. actōe. s. figs in colluctatōe in glo.

Collusio scōm Bern. in glo. in. c. audim⁹. de collu:
detegen. ⁊ c. cū clerici. de censi. est inter actorē ⁊ reū
latēs ⁊ fraudulēta ouentio per quā alter in iudicio se
supari pmittit. Qua interueniente scōz Hosti. i. sum.
aliqui delicta remanēt impunita: vel etiā cōmittunt
Et scōm Aco. fit p pcuratorē ⁊ aduocatū causaz q se
i lite superari patiūtur: ⁊ sit per pncipales psonas in
similib⁹ tā i ciuili cā qz i spirituali: vt i. d. c. audiui⁹
In ciuilib⁹ aut scōm Aco. fit impune vt qñ quis p col
lusionē patitur seruū vel libertū ingenuū punciari
Et hoc ideo ne per tales degeneres iquinaretur am
plissimus ordo senatorum.

Cōmētarius ē ille qui cās cōmētabat: vel scripsit.

Cōmētōz cōmētariis ē sponēt vñ fingē seu glosar.
Cōmētū significat deceptionē vñ occultū seu mali
ciosū tractatū de restit. in inte. c. i. li. vi. xxxv. dis. c. ij.
de resti. cogen. c. ij.

Cōmes orientis scōm Azo. in sum. e. ti. forte erat
pcurator rex cesaris quas hēbat i oriēte.

Cōmes palatinus dñ qui curā gerebat precipuaz
vt missoz notarioz ⁊ iudicum negligentia argueret.
⁊ a puincialib⁹ tributa exigere: ⁊ consueta deposcer
ret: ita qz non in puincialibus sed pncipue iussus ē vt
iudicib⁹ ⁊ eoz officialib⁹ pcepto imineret ⁊ supellet
. C. de offi. comi. sacraz largitionū. ⁊ d. offi. rect. pui.
Cōmes rex puinat⁹ fm azo. erat forte pcurator
cesaris in puatis reb⁹ ⁊ scōm eū ē fuit illustris. Alij di
cunt qz puati cōmodi ⁊ fiscaliū rex habuit administra
tionē ut eas conseruaret: ⁊ in eis negociaret.

Cōmes sacraz largitionū fm azo. erat ille per quē
pnceps sua stipendia largiebatur. ⁊ hic forte erat p
curator reip. qui grece legista nuncupatur: ⁊ illustris
erat. Alij dicunt qz p hūc impator libertatē suā ⁊ ma
gnificentia exercebat: ⁊ largitudinē agebat.

Cōmes sacri patrimonij erat q impatoris pcurator
uit pmonij q in hoc disert a comite rex puataz: qz
h tenet custodiā rex puataz: ⁊ exercet negociationē
circa mobilia: s3 ille pmonij ⁊ imobilia pcurat. ⁊
hec differentia presumitur ex vbi. C. de offi. comi.
re. puia. ⁊ ff. de offi. procu. cel. l. i.

Cōmites cōsistoriani sūt cōsistorij milites dici me
ruerūt qz ē spectabilib⁹ pcosulib⁹ eggerabant. C. d.
comi. cōsisto. li. xj. l. i. Vel ē cōsistoriani dicebāt qz
erāt castris pncipis ordinādis ⁊ erāt plures ⁊ eligebā
tur d can de cōsistorianis ⁊ ministrianis vt. e. ti. p. al.
Alio mō cōsistoriani dicebāt castrēsiarj ⁊ apud nos
hodie castellani vocātur: s3 apud alios vocētur oēs q
bus puisū ē de ceteris redditib⁹ vt i castro aliqz p de
fensione ⁊ custodia cōmorentur. de com. rei. mili. ⁊ q
puincias regūt ⁊ c. vide. C. li. xj. cū suis titulis.

Cōmitariēses milites: alias comitatēses dicūtur

milites stipendiarii a comitatu dicti quia militant nō soli. sed in comitatu.

Comētariensis. dicitur custos i carcere positorum ff. de ori iur. 2. C. de custo. reo. l. ad comētariēses. vbi talis punit tal i pena cū socio suo qua punitus fuisset aufugiēs ex negligētia eorū nisi ex necessitate procul ab officio egerit: tunc adiutor ei? pari pena ostrigit.

Comēda. ē custodia ecclesie alicui cōmissa. c. ne modo deinceps: de elec. li. vi. vbi bona gl. de cōmendis cū multis questionibus in. c. dudum: de elec.

Comēdare ē deponere. ff. de vbo. sig. l. comēdare ff. de posi. l. iulius. 2. xxy. q. y. ne quis arbitretur. Etiam capitur pro laudare: vt in glo. preallegata.

Comodatū est alicui? v? certe rei ad aliquē specia lē vsū gratuita facta cōcessio 7 differt a precario per vsū specia lē. Itē qua precariū nō pōt retocari nisi tē pore expleto. sed comodatū nō pōt retocari nisi ex plecto vsu ad quē dat. Itē comodatū solū i mobilib? reperit: precariū vō ē i immobilibus: isti. quib. mo. re cō trahi. obli. 5. itē is cui res. vsi. cōmodata aut res. Et dī facta cōcessio: nō at trāslatio: qz is q comodat do? minū possidet 7 ppetatē retinet. ff. eo. ti. l. rei cōmo date. Dī gratuita qz nulla merces iteruenire debet: alias si merces iterueniret tūc restrāfret i locatōez vel in contractum innominatum. do vt facias: insti. locati. 5. i. 2. mandati. 5. vl.

Comodare. ē rē ad vsū alicui? qdū velit cēdere. **Comodarius** est ille cui res aliqua datur v?da videlicet ipsum comodatus.

Comodati actio. Reg. 5. actio comodati. **Comodū** fm 35. li. v. ē illud qd ē nri iuris: 7 ē ad alios tēporali trāslatū ē cōmodo tēporis qdū apd eos sit vñ comodū dicit et alio nōie comodatum.

Comerciu. 53. 35. li. v. ē deriuatū a mercib? qz rē venales nūcupam? vñ mercat? dī cer? multorum q res emere v? vēdere solēt. 7 ē commerciu qsi cmutatio merciu. Etia dī copula: dicēdo carnale cōmercium.

Comestor: vel cōmessor idē ē qd gulosus. **Cōminationes** sunt mine per iudicem iposite: nec tamen habent auctoritatem rei. iudicate. fm 230.

Cōdiuidūdo. scōz. 35. li. v. ē iter eos qbus res cō munis ē q actiōib? vel postulatiōibus l3 arbitrio da ri: c? arbitratur res diuidā. Re. 5. actio cōdiuidūdo

Cōmunia prediorum. Require. j. predium. **Cōia de vsucapionib?** Require infra vsucapio:

Cōia dī successiōib? Regre. j. successio: 7 iuenies. **Cōmeat?** dī licētiat? v? recōmēdatio seu r mune ratio ipis licēciatis tpe licētiatur facta vt i epla aletā dri magni 7 Aristotelis legi. Et ē qd v?go dī cōduct? liber. i. trāslatus a cōmeando descēdēs: vt ibi dī opti mis nos suscepūt cōmeatib?

Comedia id ē villana locutio: vt in glo. C. nō li. bi. metro. lo. sua ad dītra trāfierre. i. Rubrica. li. xi. Itē ē dignitas. 53 scōm donatū ē rusticana laus siue cāti lena a camos id est villa 7 odos cantus.

Cōmendaticie littere sūt dimissorie qb? cleric? di mittitur 7 absoluitur a potestate sui episcopi i quib? perhibet de vita 7 ordinib? illius testimoniū.

Cōparatiū capif iterdū ppositiū: vt lati? id est late. c. auaricie. de elec. li. vi. similiter. c. l3 ppe finem de accu. ibi potiū? 7. c. 2 si pignorationes. de iur. ibi districti? id est districte. Sicut iterdū positiū capif ppositiū: vt in ps. crvy. Bonū ē cōfidere in dño qz i boie. Bonū ē spare i dño 7 ē. ibi bonū id est melius.

Cōpendiosa hec dictio significat substitutōez que sub cōditōe mortis alia multa cōplecti tēpora seu lon gū tēp? qd dī post puberē eratē. Et dī ideo cōpendio sa: qz sub vboz cōpendio plura cōplecti tēpora: et qz qz plures substitutōes: facit. l. meui? 8. duoz. ibi o?o nis cōpendio. ff. de lega. y. 2. l. p?cib? C. de ipn. et ali. substitui. Et hoc put adapte illud significatū: quia pōt ad alia adaptari. vt aliter significet put vbu cui adaptare significare dīcāret. Vnde infra substitutio compendiosa.

Cōpilator scōm 35. li. x. ē ille q aliena dicta suis p miscet. Et sic solēt pigmētary i pictura diuersa mix ta cōfidere. Vnde illud Vir. Pictorib? atqz poetis q libet add? dī sēper fuit eq potestas. Hoc scelere quō dā accusabat hercules mātuan? 35te voces cū qdā versus boiū trāfērēs suos pmi cūisset. Et cū com pilator ab emulis dīceretur ille rīdit magnarū viri um ēē clauam a manu herculis extorquere.

Cōcubina sumit duob? modis. Prio dī illa quam qs cognoscit fornicario affectu. Et talis nō ipedit or dis p?motionē. Secūdo dī illa quam aliqs cognoscit vxoriticio siue maritali affectu: 7 tal ipedit p?mouē dum ad sacros ordies. xxxij. dist. sigs de laicis de pre sumpt. c. illud de clande. despon. p totū. Itē cōcubina scōm 230. i. l. i. co. ti. cōstituit sola itentōe animi. Et ab eo qnqz q nō pōt vxorē ducere: vt ecce p?les mulie rē oriundā de puincia nō duceret vxorē: nī pōt habe re cōcubinā. Potest autē scōm leges vt ipse aqo dīc eas solas habere mulieres sine motu criminis i qbus stupz nō cōmittit. sicut i v?gine vidua 7 minore. xxv. annis in qbus stupz cōmittitur.

Conclauē dī cella vel thalam? secretus ad quez p multas clauēs veni. vide glo. i verbo conclauē. l. qd cōclauē. ff. de dā. l. fec. 2 ideo in electione pape cardinales intrant conclauē.

Cōfessio facta alicui de aliq re respicit psonaz cui sit: nō autem ipsā rē adeoqz finit morte ipsius cui scā est: nec ad heredes ei? trāsmittit nisi i ipsa cōfessioe si at mētio de heredib? l. cū seru? 5. sigs. ff. de leg. i.

Cōfinia dicūtur que adeo sunt p?xima vt null? sit paries inter ea: vnde predia vrbana que cōstiterunt pietibus distingu: ppe nō dicūt cōfinia sed poti? dī cūt vicina. Predia vō rustica possunt dici cōfinia: qz solo partis finalis terminio sunt distincta.

Cōfirmatio ē iuris p?us hiti corroboratō: vt colligitur de si. instru. c. inter dilectos. Alio mō ē sacramen toz ministratio. s. in frōte crismatis assignatio. Et sit cōfirmatio pmo mō dicta bis verbis. Confirmamus te sicut rite possides: vel sicut sine r. auitate facta est electio vel sicut pūde facta est.

Confirmare ē alicui iuri vel facto firmitatē p?stā **Cōiectura** est verisimilis ratio suspitiōē iducens nō de necessitate psonā vincēs.

Cōiunctio qnqz ponit pdisiunctione: vt cū dī mi bi heredi qz meo. ff. de vbo. sign. l. coniuncti: 7 disiun ctio qnqz pconiunctione: vt. ff. e. ti. l. epe.

Cōditio ē dispōnis suspēsiō ex eueni i certo futu ro ei appposito in quem euentus eius dispōnis facta ē collatio. ff. si cer. pe. l. itaqz. verbi gratia. pmitto vel lego si titius fuerit cōsul. hec dispositio est cōditional ex incerto appposito. si titius. Et per hoc dī p?iōis vel lega? sit suspensio 7 eueniente casu quo titius sit cōsul purificatur: 7 nō plus suspendit: insti. de. 5. ob. 5. ex conditional. 2. ff. de cō. 2 de. per totum. Potest

aut capio dicitur dupl'r. Uno mō p'p'is suspēsiōe quod
solet apponi i scrib' aut vltimis volūtatib' de quo i
ti. p'call. de co. rdi. 7 de. 7 in ti. de condi. institutionum
Scdō mō qñ aliqd solutū ē. Et illud intēdūm' repe-
tere: 7 appellat' dicitio qñ soluti repetitio de ista tra-
ctat in ti. de cōdi. ob. cau. data. 7 ti. seq. 7 de sui natu-
ra non solet dari dñō: qz repetitio p'supponit dñum
esse trāslatū. l. si. ff. d. v'su fructu. 7 quēadmodū capia-
tur alias amittit'. Et hec dicitio p'ncipalit' ē duplex.
Una generalis cū rē cū quacūqz actione ex q' cer-
tū petitur. l. certicōditio. ff. si cer. petā. Alia ē que di-
uidit in multa mēbra. scz i cōditionē ob causā. ob tur-
pē causā indebiti siue causā furtiua 7c. de quib' oib'
infra dicet'. Et nota q' cōditio differt a mō 7 a causā: 7
a demonstratiōe. 7 scōz glo. in rubri. ff. de cōdi. 7 de.
Cōditio est legati cuius de futuro defect' seu cō-
firmatio pender suspensio. 7 ibi legati ponitur exem-
plariter: 7 sic nō restringit qñ conueniat alijs a legato:
qz exēpla nō restringūt regulā. l. dāni i fecti stipulatō
ff. de dam. infec. Bar. sic diffinit. Cōditio ē quidam
euentus futurus in quē dispositio suspēdit': 7 intelligit'
de euentu in facto vel iure. l. multū i'terest. de condi. 7
demon. siue dicitōis affirmatiue vel negatiue. l. in te-
stamēto. eo. ti. Et dicit futurus qz de preterito 7 p'sen-
ti p'prie nō est dicitio: qz nō suspēdit. l. cū ad p'sens. cū
dñab' seque. ff. si cer. petā. Baldus vero sic diffinit.
Est adiectio quedā per quā dispositū habet in sui cō-
pendentiā existētiā vel defectū. Et hec generalis est
ad oēm dicitōnē inductiua 7 extinctiua: de preterito p'
senti vel futuro. Petrus de perusio sic dicit. Cōditio
ē h'boz adiectio i futurū suspēdētū scdm quā dispo-
nens vult dispositū regulari. Significat aut cōditio
per dictionē si. vt in exēplo. lego si titius fuerit cōsul.
Itē p' aduerbiū cū: vt dicēdo cū titius cōsul fuerit. Scz
ē differētia inter si 7 cū. nō quo ad dicitōnē faciēdam
sed quo admodū significādū: qz dicitio si significat p'nci-
paliter dicitōnē vel suspēsiōnē: 7 per oīs tēpus di-
latōis dispositiones in euentū futurū. Et qz ille ē in-
certus ideo cōsecutiue suspēsiōnē significat. l. si titio. ff.
qñ dies lega. ce. 7 l. q' p'misit. ff. de condi. 7 demon. Itē
dicitio nisi significat conditionē: vt vendo tibi libruz
p'cedē: ita q' vēditio valeat 7 p'ficiat nisi alius dicitio
nē meliorē infra mēse faciat. l. y. cū ibi nota. ff. de in-
diē adiec. Itē dicitio alioquin cōditionē facit: vt pro-
mittis mibi scribere libru' infra mēse alioquin deces
noie pene. nā sensus ē si nō scripseris 7c. l. si finito. §. ex
hoc edicto. ff. de dam. infec. Itē in dictōe alias: qz
eodē modo exponit'. idest si nō scripseris. Itē in dicti-
one siue: dicēdo p'mitto si nauis ex asia venerit siue
tit' cōsul fuerit. Et que illaz dictionū distīctiuarū
p'or fuerit purificat dispositionē. l. si ita quis stipulef'
ff. de verb. obl. Itē in alternatiua aut: vt dicēdo reli-
quas p'edia propinquis aut libertis. l. cū pater. §. pe-
nil. ff. de lega. y. nā sensus ē si non sint p'pinqui veni-
ant liberti. 7 hoc significato sūp'to ex maiori affectio-
ne p'pinqnoz quib' testator p'mo relinquere voluit:
vt patz ex ordine scripture. Itē i aduerbijs qñdiu: vt
ibi. p'mitto vel lego singulis annis decē qñdiu res me-
as vel heredis mei gesseris. nā sensus ē si gesseris ha-
beas decē. l. pater. §. si. ff. de condi. 7 demon. Itē in di-
ctiōib' quoad: donec: quousqz: qz idē significāt. Itē
in dictione dū: dicēdo. lego vxori dū cum filio meo
erit. l. qui cōcubinā. §. vxori. ff. de lega. iy. Itē i dictō-
ne qñcūqz vt vir legat vxori qñcūqz filios habuerit.

l. cum vir. ff. de condi. 7 demon. Itē de quādo: vt le-
go pupillo qñ nupserit. l. pnpillo. ff. de lega. iy. Idem
de ubi dicēdo lego filio vbi nupserit. l. si ita scriptus
§. p. ff. de lega. iy. Itē d' qñen' ut lego qñen' heres me'
erit qz sēsus ē si in toto vel in p'te. l. Stichus. ff. de leg. i.
idez postqz 7 ad: vt lego ad tēp' liberos. l. si vir vro-
ri. de condi. 7 demon. Itē de prepositione cum: vt
ancilla cū liberis libera esto. itelligēdo q' ancilla libe-
ra non sit nisi cū liberis. si ita fuerit. ff. de manumif. te-
sta. Itē de in: vt lego titio i disciplina. l. nec solum. §.
si in habitatiōe. ff. qñ di. lega. ce. Itē in noie: vt p'mit-
to tibi partū agnetis vel fructus fundi talis. l. iterdū
ff. de h'bo. obli. 7 l. i. in si. de cōdi. 7 demon. 7 depēdet
dispositio ex incerto futuro euentu 7 si pariat v'l fru-
ctus crescat. Itē p'mitto centū noie dōtis. idest si ma-
trimoniū sequat'. l. si stipulationē. ff. d' iure dō. qz dōs
sine matrimonio cē nō pōt ergo sic itelligit'. Itē de
dñotatiōe causā mortis. l. si mortis causā. ff. de dona-
cau. mor. et hoc ex natura huius dñctus qui procedit
ex communi modo sic agendi. Idem i p'nomie: vt ve-
stem que mea erit lego. l. nuper. de lega. iy. Itē de
quisqz: vt quisquis mibi heres erit sit heres filio meo
l. q' liberis. §. hec uerba. ff. de vulg. substi. Itē de qñ-
qz: ut titium et se. pro quanta parte quisqz heredem
me fecit ipm instituo. l. hoc articulo. ff. de here. insti.
Itē de qui: ut q' prius ascenderit capitolium. l. si fuerit
ff. de reb. dub. Itē de qñqz: ut qñqz p'sessus fuerit
7c. l. h' edicto. ff. de iur. iur. 7 h' ex significato: non tñ
p'nois: s'z uerbi futuri temporis. l. y. ff. de here. insti.
Similiter ibi. emo pisces qui capientur: emptio ē cō-
ditionalis. Idem in p'icipio: ut acceptis centū a titio
instituo eū heredē. l. a testatore. ff. de con. 7 de. Nam
licz acceptis sit preteriti temporis tñ significat ibi fu-
turum. l. si accepero centum 7c. Itē ibi lego Stichus
futurū meū ar. l. Stichum. ff. de le. i. Idem in gerundio
ut sum institutus adeundo repudiante titio. l. si tu ex
parte. ff. de acqui. here. Idem in supino. ut lego vel p-
mitto eūtib' spaciātū i die dominico 7 sic de similib'
Cōditio multiplex ē. Nam quedā ē cōditio certi
que competit ex oī causā 7 omni obligatiōe ex q' aliqd
certū petitur siue ex certo contractu siue ex. l. acqui.
agatur siue suo nomine siue hereditario obliget'. Un
manifestum est q' ista cōditio concurret cū actione
mandati depōsi 7 ceteris ubi quid certum petitur.
Et ideo scdm diuersitatē causarum nūc re nūc verbō
nūc litteris: nūc consensu dñbitur: Nūc etiā ex contractu
nūc ex quasi contractu: nūc ex delicto competit in mutu-
ata tamen pecunia sola illa competit.
Cōditio ex lege scdm Azo. eo. ti. locum habet qñ
seu quotiens ex noua lege surgit obligatio. nec in eā
lege cautum est quo genere actionū experietur que p'
varietate causarum nunc ex contractu: nūc ex debito
nascitur 7 sic nō statuit vel cauet. l. qua actione agat'.
Cōditio furtiua cōpetit domino rei contra furem
eiusqz successores ad ipsā rē p'sequēdam vel estimati-
onē eius quātū plurimi fuerit postqz ablata fuit: eo q'
fur semper est: 7 fuit in mora.
Cōditio indebiti competit ei qui per errorem in-
debitam pecuniā soluit alicui credens ei teneri cū nō
teneatur vel cum a procuratore suo soluta esset ipso
ignorante. Est ergo cōditio indebiti scdm Azo. i. lū.
eo. ti. postqz soluta indebita repetuntur siue p' ignorā-
tiā facti etiā nō probabilē: ut qz errauit quis i facto suo
siue p' ignorantia iuris talia indebita soluantur: quia

ignorantia iuris non debet alicui nocere in damno vitando
ut. ff. de iur. et facti igno. l. iuris ignorantia.

¶ *Conditio liberationis* competit ei qui quod omnino non de
bitum promissit.

¶ *Conditio ob causam datorum* secundum Azo. eo. ti. competit.
et locum habet ubique duo dictus innotati interueniunt. scilicet
do ut des. facio ut facias. In illo autem dictu innotato. scilicet
do ut des. dat actio et dolo. Et putant aliqui dicunt tunc com
petit ad rem petendam que ob causam honestam utpote in causa
futura vel preterita data est causa non secuta. potest enim
condici causa non secuta: si penitus re integra. Si
vero dedisti decem ut bononiam rem aliquid quod erogavi ad p
fectionem exprima habes conditionem: ita tamen ut pset mi
hi indemnitas: quod aut ex obligatione que retrahit et
non consensu pset: hec conditio minimus est: quod res ad ali
quem perfecta sine consensu utriusque contra eundem ascen
sum peritur et repetitur.

¶ *Conditio ob turpem causam* est per quam repetimus ea que
dedimus alteri causa non secuta ob quam data sunt si turpi
tudo tamen ex parte accipientis versetur. Alioquin si ex parte da
tis et accipientis repeti non potest: quod in pari causa turpitu
dinis potior est conditio possidentis. c. in pari. de reg. iur. l. i.
vi. Et secundum Azo. eo. ti. ponitur exemplum. Ego dedi ti
bi ut sacrilegium non faceres. Ab hoc enim debuisti absti
nere nullo tibi dato. Et ideo etiam causa secuta possis pe
tere quod tibi dedi.

¶ *Conditio ob causam hanc* conditio parit res apud ali
um constituta siue ab initio siue iam siue postea puenit
ad eum ex iusta causa. Postea ad instantiam redit ut
cyrographum apud creditorem post debiti solutionem re
cipit. Sed hanc conditionem ob causam putant quodam ex dictu
puenisse: quod non competit nisi aliquid dictus pcedat. Alii ex
quasi dictu credunt descendere ad similitudinem conditi
onis idebiti: quia que ob causam condicit actori pri
mum contractum dissoluit.

¶ *Conditio sine causa* competit quando aliquid primo ex iusta
causa est apud alterum: sed postea per aliquem effectum esse non
debet. verbi gratia. mutasti mihi centum feci tibi instru
mentum obligatorium est apud te sine causa per quam repetas
ipsum. Competit ergo conditio sine causa finita causa ex qua
res ad aliquem peruenit ex dictu qui iam finitus est. unde
videtur descendere. Nec inde quod suspirauit adhuc causam
subsistendi habere. Item si sine causa penes te res est quaz
non habes per dictum. Et ita nec ex dictu nec ex maleficio
es obligatus mihi. Etiam locum habet ubique sine causa aliquid
est apud te quod mea interest me habere.

¶ *Conditio triticaria* generalis est de alijs rebus omnibus
competit preterquam de pecunia numerata siue soli mo
biles siue immobiles sint. Ideoque fundus et usufructus
et cetera seruitutes prediorum per ipsam recte petuntur.
Rem autem suam nemo petit hac actione nisi ex certis
causis ut ex causa furti vel rapine cum itaque sit generalis hec con
ditio. et conditio certi in multis alijs computetur.

¶ *Conditiones generales* semper in pactionibus includuntur
et intelliguntur: ut pote si deus uoluerit. si res in eodem
statu permanserit: et similia ut no. i. glo. ubi intelligenda
de rescript. ca. ii. et ca. que admodum. de iureiuran. cum si
milibus. Et nota quod conditio in legatis non retrahitur
secundum bar. in. l. i. §. serui. ff. ad fillen. et pro sua opinione
facit tex. in. l. si filie familias. ff. ex qui. cau. in possessio
ea. Val. tamen et dicit quod ille casus. §. serui. est specia
lis: ergo in contrarium est ius commune. et per istam opinionem facit
l. si filius. ff. de uerbo. ob. Sed isti legi posset respon

deri quod loquatur in dictis: secus in ultimis uolunta
tibus: ut i. d. l. si filie familias.

¶ *Conditionalis stipulatio.* Regre. §. stipulatio. Et
ponuntur tales uersus de condicione. Si ius dicitur si res
pietate timetur. Si per trans. detur si solues certus
habetur. Si res furetur res siue duplando legetur.
Si non debetur sed per debito numeretur. Si quid sol
uetur non casibus his repetetur.

¶ *Condicere.* est rem suam in iudicio petere personam pul
sando uel inquietando: et ipsam dicendo obligatam sibi esse
ad aliquid dandum uel faciendum. Unde dicitur indebiti co
ditio: et tractum est hoc uerbum a ueteri obseruatione: quod
olim erat in usu solennia uerba que oportebat actorem
cum litigabat coram iudice condicere. id est simul dicens quod
litigaret: ut si caderet a syllaba caderet a tota causa. Et
quod in personalibus actionibus hoc obseruatur: ideo perso
nales actiones dicebantur condicioes. Deinde prefata solen
nitas in desuetudinem transiit. hoc tamen nomen adhuc re
manet ut personales actiones adhuc dicantur condicioes
quoniam non sit necesse hanc solennitatem obseruare: et hec
uerba condicere. Et ex hoc datur intelligi quod conditio non est
aliud nisi personalis actio. Et condicere apud antiquos
erat tale forma uerborum ut condicioes indebiti: uel condi
tione ob causam datorum: uel simile forma uerborum
tanquam nomen actionis exprimere: quod hodie sublatum
est. Uerum quod hodie res prope non condicatur nisi a fure: quod
nemo condicit rem suam nisi a fure. §. idem iulianus. i.
l. si duo patroni. ff. de iureiuran. Aliter etiam sumitur co
ditio in ti. de condi. appo. Et differunt conditio facti: et
conditio iuris in testamento. unde condicioes facti dicuntur
que apponuntur a testatore siue sint conditionales siue po
testatiue. Et vocantur facti: quod habet uoluntatem testato
ris que est facti: quod omnes potest anime. scilicet uoliti
ua: appetitiua. cupiscibilis: sunt facti: ut in. l. boni
dei. ff. de acquirere. re. do. et de his nota. in. l. multum i
terest. ff. de conditio. et demonstratio. ubi illa dicitur facti.
si natus ex asia uenerit: si titius consul factus fuerit. Et
illa est iuris. si quis se filium familias existimet cum pa
ter familias sit. et ibi hoc interest: quia in conditione fa
cti non sufficit uera existentia nisi concurrant opinio et sci
entia heredis ut adire possit. secus in conditionibus iuris
ubi sufficit existentia et purificatio sine opinione et sci
entia. Et quo infertur quod mitius agitur cum lege quam
homo. l. celsus. ff. arbi. l. multum interest. preallic.

¶ *Conducere* dicitur ille qui rem aliquam ab aliquo
data mercede uel promissa accipit utenda: unde con
ducit qui dat: qui locat accipit illud.

¶ *Conducti actio* competit ei qui conduxit a locatore uel
locatore fundum uel predium aut domum: et competit ei ad
hoc quod liceat sibi uti uel habitare in re conducta. Item
eidem competit actio contra locatorem actio contraria si ali
quis expensas necessarias ibidem fecit aut utiles. Re
quire. supra: Actio.

¶ *Confessi* intelligitur cum prius uel quam prius pote
rit. l. ii. §. penul. l. ff. ad trebel.

¶ *Confessio* est duplex. scilicet iudicialis. et peniten
tialis. Et ad hoc quod confessio iudicialis preui
dicet debet habere hec sex: unde Maior sponse sci
ens contra se ius sit et hostis. Nec natura negat fauor
aut ius iure repugnet. Unde hoc cum allega. singulorum
i. gl. ca. nos in que qua. §. o. i. i. uerbo confessum. et de confes
sio. ca. ex parte. in gl. i. et i. §. hostien. eo. ti. §. qualiter.
Et confessio iudicialis est certa et clara assertio. i. respo
sio eius de quo queritur in iure coram legitimo iudi

re facta. Et fit in iure triplici. scilicet: facti evidentia: et interpretative scilicet: et iurata: ca. nullus dubitet de pre-
supra. Et iudicat dñs fit in iure id ē iudicio corā iudi-
ce competente et aduersario presente. quod intelligit
per dictionem hostis supra positam. Item fit per lit.
contestat: nec fit dñs naturā vt eam occidisse qui viuunt:
nec de religiosa nec in causa fauorabili scdm bernar.
in glo. pall. Et confessio facta in penitētia sacerdoti nō
facit fidē corā iudice seculari. C. de epi. audi. l. archi-
gerūtis. et ibi p doct. Sicut nec p iudicat confessio extra
iudiciū facta nisi cā adiciat vt confiteor me debere
tibi centū ex causa mutui. C. de non nume. pecu. l. ge-
neraliter. glo. notabil. ij. q. ix. c. testes. §. de his.

Confessoria actio: Regre supra actio confessoria.
Confiscari ē fisco applicari: vel in fiscū induci. vñ
§. si quis ē regius faccus in quē reducunt bona dñato-
rū et proscriptorū. vnde dicitur. Facta ē oīum bonorū
confiscatio. Et casus in quibus possunt bona alicuius
confiscari post mortē suā. vide glo. et docto. i. l. si. C.
ad. l. i. iul. maiestatis. Et qualis formabit sentētia. est
glo. insti. de here. que ab intestato. §. per contrarium
Latus aut in quib⁹ possit quis incarcerari. not. Bar. in
i. de custo. et exhi. reo. C.

Connuere ē oculos claudere. et interdū ponitur p
dissimulare vel pro paz dormire. ut cū dñs conuētib⁹
oculis. Quāq⁹ consentire: ut conuēns consentiens dñs. vñ
Qui mihi conuēnt oculis signum mihi prebet.

Compensatio scdm azo. in sum. eo. ti. est debiti et
crediti ad inuicē. i. ab vtraq⁹ parte inter se contrabē-
tes contributio. Dicitur enī cōpensatio quasi cois pē-
fatio ac si aperte dicat lex nō ē nisi in ponderibus et q̄-
titatibus compensandis. vel ē debiti ad debitorū. hinc
inde facta deductio: vt debeo tibi: lx. tu mihi centū.
dū peto a te centū. tu deducis. xl. et nō recipit pmutati-
onem speciei ad quantitātē. ff. de leg. i. l. sed si certus
et l. si. conuenerit. ij. in prin. ff. de pig. acti. vt depo. i. i
pecuniā in sacculo in centū ducatis depositarius mihi
totidē comodauit: et nō pōt tenere sacculū me pētere
lx. bar. De. et Ly. fecit. C. de pos. et C. amo. l. si

Comparare et emere differunt. vt no. in. l. illā. ff. d
ihen. emp. et vendi. et l. illi. C. de rez permut.

Compilare leges siue cōponere: est leges ab alijs
scriptas in vnū volumē redigere.

Compita dicuntur loca vbi plures vie conueniūt
simul. vt. xij. q. ij. de viro. in prin. ibi per arrupta iti-
nera et compita.

Cōpetēter no. glo. xxiij. q. ij. votū. et vide qd no.
de vbo. sig. c. si. li. vi. sup. vbo. tempserit.

Cōpromissarius dñs cui simpliciter vel ad tēp⁹ cō-
mittit: vt eligat vice eorum qd promittunt: vt d elec-
ti qz ppter. Nec est per omnia idem arbiter et cōpro-
missarius ad eligēdū dñs: vt ibidē. c. sicut cū p forma
ibidē. de re iudi. cū ab vno li. vi.

Cōpromissum. i. arbitrium.

Cōpromittere est cām executoriā vel executiū
ad dictamen arbitrorū dare. Et scdm dictamen recte
rōnis p vtraq⁹ pte appositā explicari ab ipsis.

Conchilia a cōcha dicūt idē scilicet: legens con-
chas vel conchilia. C. de murile. l. si accipitur li. xi

Conuocare est perpendere vel presumere.

Consequens id est conforme. institui. de dona. §. ē
et aliud.

Consequētia litterarum dñs consequens ordo scri-
pture. scilicet: qñ scribitur sine titelle vel titellis: id est sine

omni abbreviatione. Et dñs tenor litterarum: sente-
norē dicimus textū litterarū: quāuis titellis scribat
Consensus et auctoritas tutorum. Require supra
Auctoritas prestanda. Et consensus ē quadruplex. scilicet:
negligentie: cōsili cooperatōis et auctoritatis aut pa-
leatōis vel defensionis. Et primo et secundo cōsenties
minus punitur qz facies tertio equaliter: quarto vo-
plus. vnde. Consequens spernit: suadet: iubet: atqz
tuet. Dic minus ille minus luit hic equaliter hic plus
De hoc glo. optima. in. capitulo p de offi. dele. super
verbo pari pena.

Consiliary dicuntur eo qd alter. alteri suū prebe-
at consilium.

Consilium est tractatus consilium. Et consilium a
grambus et expertis est requirendū. i. q. i. estote. Et
qui fraudulenter dat consiliū tenetur de dolo: et contra
eum agi potest. Et dicitur qd cō id est simul et sales sa-
lium: qz nō ē precipitandum cōsiliū. l. dist. pōderet ibi.
Nos enim tēpore indigemus vt aliquid maturi⁹ aga-
mus nō precipitemus cōsilia et opera nostra neqz cor-
ordinem corūpamus.

Conciliū est conuentus aliquorum tractatiū arduas
causas totam christianitatē concernentes. Et dicit a
verbo cōcinoz concinans id est conuocare vel a com-
muni intentione dictū ē eo qd existentes in concilio in
vīm dirigant oēm mentis iuitū vel dicitur qñ concil-
dium i. l. transeunte. xv. di. c. i. vbi etiā sinodus certus
et conuentus exponitur. Et ibi de quattuor consilijs.
Et in quib⁹ damnati sunt heretici. de fide catholi. et
sim. trini. perperam sentientes.

Consistoriani. Re. s. comites

Consistoriū idem est qd pretorium vel tribunal. scilicet:
locus in quo ius reddit ex more. Et est vulgare italo-
rum seu lombardoz. cle. pastoralis. de re iudi. ij. q. vi
anterior. de appel. et insinuatione. Et dñs a consisto-
ristis. Hester. v. cap. in prin. Sedebat super folio
id est in consistorio palacy.

Constitutio speciali vocabulo dñs iperatozis vel al-
terius pncipis qui constitutionē facere potest. Et de
scribitur sic. Est ius relatū in scriptis redactū. Vel
scdm. Hof. est ius scriptū. di. i. §. cū itaqz. Dñs aut cōstō
qñ cōe statutū. Nā papa cū fratribus suis cardinali-
bus: et ceteri prelati cū capitul⁹ et canonicis suis cōstōes
faciūt: de senten. exc. inter alia. Et de his que fiunt a
pā. p totū. Itē legat⁹: sinod⁹ prouincialis: sinod⁹ epā-
lis: princeps cū pcerib⁹: pfectus ptorio: populus ro-
manus: collegiū approbatū: capitulū facere possunt
Hof. in sum. eo. ti. §. nanqz papa. Et sunt quattuor v-
tutes cōstitutionū. vnde quattuor ex verbis vtutes
collige legis. Permittit punit impat atqz vetat. nāz
pmittit vt vir fortis petat pmiū: punit scelera et de-
licta. ipat et pcpit vt statuta canonica seruent: vt cle-
rici regulare ppositū et honestū habitū deferētes cō-
tinēter et caste studeant viuere. Prohibet clericos se-
cularib⁹ imisceri negocijs. Et cōstitutio consilii: que
virtus pōt comprehendī sub prima. nāz qui consulit
satis permittit.

Constitutor dicit qd palio se soluturū pmittit: vel
aliqua facturū: et alterius in se transfert vel suscipit
obligationem.

Cōstituerē pōt quilibet qui se pro alio obligatur
promittit vel obligat: scdm azo. i. sum. de constituti.

Cōspiratio ē quedā fraudulenta cōfederatio facta
in iudiciū alicui⁹ persone vel dignitatis. xxi. q. ij. si

quis laic⁹. ⁊ ē palea. ⁊ dī a sūl spirādo: qñ. s. plures spi
rāt flant ⁊ rēdunt in vñū. ⁊ sit sine inramēto a spirita
supbie ⁊ elationis. ⁊ oīstalis est illicita scdm. glo. i. c.
exhibita de iudi. est tamē qñq; licita iusta ⁊ approba
ta: vt si canonici cōspirent de nō obediēdo prelato ex
cōicato: vel de nō eligendo indignū. in dubio tamē p
sumitur illicita. vide. xi. q. iij. c. cōiurationē. ⁊. c. se. con
spirationē. Nā cōiuratio ē pluriū i vñū iuratio.

¶ Consobrini dicūt duarū sororū filij: quasi cōsobrini.
dicti. l. cōsobrinorū. C. vnde legit. in glo. i. Etia possūt
dici ex duob⁹ fratrib⁹ nati. licz ppe dicātur fratres cō
sanguinei vel patruces: istit. de gra. s. iij. ⁊. s. plexq;
¶ Consortes eiusdem litis dicuntur illi qui simul age
re vel conuenire possunt.

¶ Consul olim dicebat⁹ senat⁹ magistratus. vt. ff. d. se
na. ⁊ insti. de iij. na. gen. ⁊ ciui. Hodie tñ cōsul sumitur
a consulēdo: qz reipublice consulit. Extractis enī a ro
mana ciuitate regibus cōstituti sūt cōsules vt reipubli
ce consulerent dicti.

¶ Consularis dicūt vxor cōsulis: qz semine nupte pre
clarissimis viris pclarissimaz psonaz numero ⁊ noie
centent seu continēt: ut. ff. de sena. l. semine nupte. ubi
dicit glo. Semine choruscāt radys maritorū. ⁊ i auctē:
de consulib⁹. s. hoc itaq; colla. iij.

¶ Consultus id est interrogatus sic. ff. de pac. l. item
quia vnde Consulo te quero. tibi cōsulo cōsiliū do.
Cōsulorū poscit qd consultus bene noscit.

¶ Consultatio dī in qua alicui papa de iure rīdet. Et
Et nota qz consultus potest vendere cōsiliū suū: et
aduocatus iustum patrociniū. nō tñ ideo iudex sentē
tiam vendere pōt. c. nō sane. xij. q. v. licet contrariū
videtur dicere glo. in. ca. nō licet. xi. q. iij. dicēs. Si do
ctor sine reuolutione decretaliū pōt cōsulare tūc gra
tis debet facere. Sed ista glo. nō recipiē hodie a do
ctoribus: quia sic doctor subtilis ⁊ memoriosus mino
ris esset reputationis qz grossus ⁊ obliuiosus. ut patz:
sed hoc eēt icōueniēs: ut nota. i. c. i. noie dñi de testi.

¶ Contestatio litis scdm hosti. eo. ti. ē fundamentum
iudici per petitionē in iure propositā ⁊ cōgruā respō
sionē ad eā secutā aio cōtestadi litem facta narratio. q
omisso manibus verat⁹ laboribus ⁊ expensis litigā
tes. Vel est actoris narratio ⁊ rei responsio in iudicio
facta. Vel scdm gos. ē hinc inde apud iudices negocy
pncipalis facta narratio. per pncipales ho psonas nō
per aduocatos nisi forte pncipales ado fuerit i discre
ti vt eoz defect⁹ de licētia iudicis p alios suppleat. et
litis cōtestatio ppetuat iurisdictionē de offi. dele. re
lati. ⁊ d3 pcedere receptionē testium nisi ⁊. c. quoni
am. vt lite non conte.

¶ Contestari litem patet ex dic⁹ is.

¶ Consumptū vlt⁹ cōsumptio est ratio. videlz qñ dictō
vel sillaba abradit⁹ ⁊ illa scribit⁹.

¶ Contignatio dicūt lignorū vel tignorū vel aliarum
rez cōfictio. Et qñq; dī tegmen. vñ due edes dicunt⁹
esse sub vna cōtignatōe: h⁹ est sub vno ⁊ eodē tegmie

¶ Cōsuetudo dī ius qddā morib⁹ idē assiduis actib⁹ i
stitutū qd p lege suscipiē cū lex deficit: vt. i. disti. con
suetudo. q enī in scriptis redacta ē vocat⁹ lex sine con
stitutio. q at i scriptis nō ē retiet nomē suū cōsuetudo.
disti. i. s. cū ergo: Vel est vsus rōnalis cōpetēti tpe cō
firmat⁹ nullo actu dīo interruptus frequēti actu seu
dictorio iudicio. vel cui⁹ nō extat mēoria introductus
vsuq; cōi vtētū approbat⁹. c. si. de cōsue. et si d3 pū
dicare iuri cōi vel spālī regit⁹ q sit nō erronea non ē

ius diuinū. Rōnabil⁹ pscriptibil⁹ pscripta sciēte ppo
itroducta q maior ps ppli vñt: ⁊ q vñs itēdit sibi ius
acqrere. quā ē rō ⁊ vñtas scp excludūt: di. viij. c. vñta
te. vbi dicitur. Nemo consuetudinem rationi ⁊ veri
tati pēpōat. nam dñs dixit. Ego sum vñtas: non ego
cōsuetudo: eadē di. c. si cōsuetudinē. ⁊. c. q cōtempta.

¶ Consanguinitas ē attinētia personaz ex eo proue
nientiā qz vna descēdit ab alia: vel ambe ab eadem.
Vel est vinculū psonaz ab eodē stipite descēdentū
carnali propagine cōtractū. Vel ē cōuentio vñinsp
sone ad aliam proueniēs ex parentela ⁊ dicitur cōsā
guinitas quasi sanguinis vñtas.

¶ Cōseruator est iudex datus ad defendendū aliqz
manifestas iniurias iudiciali indagine nō utens. de of
fici. deleg. cap. statuimus libro. vi. Et sūt nisi episco
pi vel eoz superiores: abbates: vel dignitates: aut p
sonatus in cathedralibus ecclesijs obtinentes. de of
fi. deleg. c. vltimo. lib. vi. vbi ponitur differētia inter
cōseruatozem ⁊ delegatū.

¶ Consensu dicitur obligatio dī velut i ēptione: lo
catione: cōductione: permutatiōe: mādari: pro socio
⁊ similib⁹. In quibus dicitur ideo obligatio cōtrahit⁹
cōsensu: qz absq; eo qz res i pñenti dat⁹ hinc idē nascitur
⁊ erit actio ⁊ obligatio vtilis ⁊ efficit ad agēdū.

¶ Complexus vel copulatio dī pluriū idē i vñitate
sermonis cōiunctio. Et fit ab homine vel a lege. Ab
homine fit tripliciter: vt. l. triplici. ff. de verbo. signi
Nam aut ē cōplexus vel copulatio nominū tñ scilicet
verbis: quando vñū nomen sequitur aliud imēdiatē
re cū copula: vel sine. verbi gratia. Dicendo Titio ⁊
Seio lego fundū pro equis portionib⁹. l. re cōiuncti
primo respōso. ff. de leg. iij. ibi isti nō sūt re cōiuncti
Sed verbis tñ quia vñū sequitur aliud imēdiatē cū
copula: ⁊ idē eēt si sine copula: qz tūc itelligit⁹. l. tripli
ci preallaga. i. s. fide. aut fm rem tñ qñ per rem tñ
fit cōpletus: vt Titio lego fundū: ⁊ eūdē fundū Deio
lego. l. preallegata re cōiuncti i pncipio. Aut tertio re
⁊ verbis simul cōplectendo res ⁊ nomina. vt Titio ⁊
Seio lego fundū Sempronij: vbi titius ⁊ seius sunt
iuncti verbis propter verbū cōplexum ⁊ re: qz eadē
re copulantur. Et si quod testator censetur cuiuslibet i
solidū legasse eā rem pbatur: ut. s. si eadē res insti. de
lega. Et ex cōplexu predictis modis facto habet hec
differētia: quia ex cōplexu re tantum vel re verbis si
vñus cōiunctorum deficit vel qz repudiat vel alias
nō admittit⁹ i ppetuū: vel iteri alē nō i totū admittit⁹
iure nō accrescēdi. l. si seperatim. ff. de cōdi. ⁊ dem.
Nam nō pōt partē agnoscere ⁊ ptē repudiā. l. nemi
nem. ff. de lega. ij. ⁊. l. vnica. s. si aut ad deficientis p
sonā. C. de cadu. tol. ⁊ res insoludūz cuiq; assignat. v. l.
vnica. s. si vñ. Sed in cōiunctis vñis tñ si vñus cōiun
ctorum repudiat vel alias deficit alter admittit⁹ ad p
tē deficientis iure accrescēdi. Et cū onere imposito
socio deficiente: vt. l. plane. s. si cōiuncti. ff. de lega.
i. ⁊. l. vnica. s. ne aut hoc. de cadu. tol. preal. Item si
socius iteri nō admittitur: sed spes est qz admittatur
alter itez ad hāc partē nō admittitur. l. si duobus. in
pñ. ff. de. le. i. Sunt ⁊ alie differētie ex cōplexu vel cō
iunctiōe proueniētes de quibus i tractatu de verbo.
sig. g. icipit Verbū. Finaliter ergo cōplexus vlt⁹ cō
iunctio significat diuersimode secūdū quod sūt cōiū
gēdi mōi vlt⁹ qz ins aliū significatū significat⁹ declarat.
¶ Cōiunctio aut legalis dī q lege inducitur ⁊ significat
id qd ipsa lex vel alia ex suis vel alteri⁹ legis: aut qz bī

aut aliter quocūq; modo significare debet.

Et contractus est duorum vel plurium in idem consensus. Et ponitur quandoque pro omni pacto conventionis vel quasi contractui: ut si quis gessit alterius negocia vel tutelam. De hoc vide Archidiacono. in §. contrahentes. c. romana. de foro compet. li. vi. i glo. verbi mitis. Ideoque dicimus quod paciscendo diversas in unum trahimus voluntates unde de emptionibus: conductionibus: et similibus contractus dicimus que autem obligationes ex contractu nascuntur. Et nota quod etiam aliquae obligationes dicuntur oriri ex quasi contractui: in quibus fingitur tacite consensus intercessisse: dato quod non intercesserit expresse: ut potest. Veres ad eundem hereditatem obligat creditoribus hereditatis legata-rius Et in pluribus alijs casibus de quibus. j.

¶ Cōtrahēda ē p̄rio scōz a zo. e. ti. cōbitur solo cōsensu.

¶ Contractus etiā est nomē iuris quādo nascitur ob
ligatio. et ē nomē facti quā nō nascit obligatio. l. labeo
§. cōtractū. ff. de verbo. signifi. et ibi p. Bartolū: sicut
i simili dicim⁹ de testamēto. l. tabular. ff. quēadmo
dū testa. aper. Et scōm alios in autentica sacramē
ta pubez. C. si aduersus vendi. Et i suo generali no
mine contractus platus cōtinet tam innominatos q̄
nominatos cōtus: vt ē gl. super verbo. in suo nomine
l. l. intelligentiū. ff. de pactis. Et hoc valet p̄ statutis.
Bal. notat triplicē esse cōtractū. s. propum: ipropri
um. et ipropriissimū. Primus est quā vtroq; citroq;
idest hinc inde ex vtracq; parte oritur obligatio. §. con
tractū i. l. labeo. p̄alle. vt i empriōe locatiōe. Se
cūdus. s. iproprius est quādo solū vna pars obligat:
vt i donatione solū donās ad tradendū: et aliquando
de euictione: vt nota. l. aristo. ff. de dona. cau. mor. et i
mutuo solū mō recipiēs obligatur ad rātundem re
situdēdū. ff. si cer. peta. l. ij. Et i stipulatione quā solū
modo vna pars obligat. nā tūc nō est p̄prie cōtus. et
ita itelligitur glo. in l. i. de diui. stipu. §. cōuentiōales.
que ē super vbo cōbendarum. Tertius. scz ipropriissi
m⁹ ē qñ ex nulla pte orit obligatio: sed potius dissol
uitur obligatio facta. vt ē trāfactio facta nudo pacto
ex qua nō agitur ante cōplemētū cōditionis de b⁹ sa
licitus in. l. siue apud acta. C. de transac. vt etiam est
liberatio p̄ acceptilationē: isti. qui. mo. tol. obli. §. i. et
in. l. vbi pactū. C. de trāfac. per. bar. Et ergo si statu
tū facit mētionē de cōtractū. itelligitur de p̄po tñ:
qz verba statutoz sunt p̄prie itelligenda. l. i. §. si igitur
qui nauē. ff. de exerci. acti. nisi diceret oēm cōtractū
vt i gl. §. cōtū. p̄alle. Itē cōt⁹ appellatōe itelligit de
validis: nō de invalidis. ut i aut. sacramēta pubez p̄al
le. et cōtineat istrumentū. ff. de duo. re. l. eandē. Item
cōtineat donatio. C. q̄ me. cau. l. si dōationē. Et gñā
lit oē itē ex q̄ nascit obligatio appellatōe cōt⁹ itelligi
tur. l. si. ab eo. ff. de lega. ij.

¶ Cōtumar. a cōtēdo dī. Et s3 sū. ē q cōparet d3 i iudicio n̄ cōparet. Et dī qñq3 ver: qñq3 fictē vl' p̄sū prius. Uer' cōtumar dī q exp̄sse dic' iudici vl' s̄ seruiē ti. s̄ nūcio ip̄3 citati q n̄ cōparebit corā ip̄o: vl' q dū cōparet illicētiar' recedit. Fictē vō cōtumar ē q citat' n̄ tñ venit vl' latitat: aut fac q citatio ad ip̄3 n̄ vēiat: aut eū n̄ app̄hēdat. vl' q vocē iudicis audir' negligit. S3 isto ultimo casu potius dicitur vere cōtumar.

¶ Cōtumacia ē erga iudicē v^l p^latū cōmissa iobediētia. Et ē m^lriplex. Aliqñ. n. cōmittit iñ veniēdo. Aliqñ iñ rñdēdo. Aliqñ iñ latēdo: absētādo v^l pcurando ne ad citatū veniat citatio. Aliqñ iñ rñstituēdo: Aliqñ iñ emēdādo delictū. Aliqñ iñ exhibēdo. vide goffre

desen. exco. §. ex cōicatio fieri bz. in sū. 7 guil. i spe. t.
de otuma. §. i. vñ. 7 nō. vbi distinguit duplicē otuma
ciā. p̄rio. s. verā 7 p̄sūptā. Scōo triplicē. s. verā. eu
dentem 7 p̄sūptāz. vt i glo. nota. in clem. vnica. de
do. 7 contri. que ē glo. si. 7 per inno. in. c. querela. de p
cura. Bar. in. l. si. ff. de integ. resti. 7 in. l. ex consensu.
§. ij. ff. de appe. Ly. 7 pe. post iaco. butri. i. l. propterā
dū. §. si aut reus. C. de iudi.

Continue et continuo non semper notat idem statim; sed recipit intervallum. ff. de verbo. obli. l. stipulatus sum. ff. de solut. l. titia. xvi. q. volumus. et per bar. l. cellius. ff. de usufructu. ubi probatis extremis probat medium. Etiam quod continuo intelligit ponit bar. i. l. si quis ita. ff. de condi. et demon. naz. q. tenet cum aliquo continuo morari non tenet quilibet momento cum eo morari. facit hoc ad questionem si testes debeant probare quod titius decem annis continuo possedit fundum. sufficit deponere quod viderunt eum omni anno colligere fructus: vel arare. et c. licet non continuo steterint in respectu tunc et fundi tamen intelligunt continuo per x. annos uidisse.

Contradictor qñ dicat legitim^o ad dīcendū alicui actū dimitteō aliquē ī possessionē. uide bar. in l. a diuo pio. § sup reb^o. ff. de re iudi. 7 inno. in. c. cū sup. de re iudi. 7 spe. ī ti. de act. §. superest.

Copulatiua oſo dſ in qua plura copulãt ut i oibus
uerificet. ⁊ ideo ad uerificatõeꝝ ipſius oĩum ꝓcurſus
erigit ex ꝓꝓo ſignificat. Sz hũc ꝓcurſũ qñqꝫ diuer
ſimode ſignificat ꝓut diuerſa mat̃ia uel ali⁹ quĩs mo
d⁹ ſignificãdi ſignificare declarat. Vbi gr̃a ibi lego ſti
chũ uel pãpũũ ſignificat vtrũqꝫ eẽ in ſtipulatiõe vñ
diſpoſitõe. l. inter ſtipulãtẽ. ſ. ſed ſtipulãte. ff. de ver
bo. ob. l. ſciãt õbem⁹. i. ꝓn⁹. eo. ti. ⁊. l. qñtiẽs. ff. õlega. ij.
Copulatiua eĩt qñqꝫ ſignificat cõcurſũ alteri⁹ tñ ꝓ
ut ex ſignificãdi mō ꝓclud. ẽ. Et ad ṽratẽ copulatiue
regit vtrãqꝫ ꝓtẽ eẽ verã. ff. de cõdi. ſiti. l. ſi beres. ⁊.
l. ſi is qui. ff. de re. dubi.

Conciuium dicitur quasi concitatio vel concitatio. id est collectio vocum. scilicet quia in unum plures voces conferuntur. et iniuriam esse labeo ait. ff. de iniur. l. apud labeonem. §. concitium.

Conuenire est simul in vnum locū vēire. Etia3 dī
 uēire qđ alicui opetit scđm aditōez suā vt illud dīe
 nit illi. Itē uēire capit qñq3 p cōuentōe idest pacto
 ex consensu de aliq faciēdo. Cōuenire ēt qñq3 sumit
 p aliū i iudiciū vocare vī facere euocare. Itē ē placē
 vñ cōuēire iter aliq3 ē cōplacere inter illos: 7 cōuēit
 inter te 7 me: vt des mihi hoc. Cōuenire mihi est con
 gruerē mihi vel adesse mihi: qđ me decet 7 honestū ē

Conuenire me ē allog me super aliquo facto. |
Cōuberniū cōfirmoniū octū p̄prie seruoꝝ isti
 de nup. in glo. super verbo ciues.

Corāno. pan. in omēto de confes. c. et parte d'elec.
ut circa li. vi Et intelligit ita ut presētes intelligāt. ff.
de arbi. l. diem. §. forum.

Cornicularij dicunt illi qui gerebāt cornua vel acie
in bello vel qui in aures iudicū vota ptulerunt sua.

¶ Cornupeta Re, supra bos.

Corona que est clerica dicitur. Est signus regni et perfe-
nis: cum sit circularis carens angulo in signis carentie
crio sordium: quia ubi angulus ibi sordet. Se igitur
et alios virtutibus regere et a sordibus mundare debet
qui coronas gerunt: et sic in deo regnabunt. ty. qone. ij.
duo sunt et quomodo rasura tonsura corona differant
et quid significant: vide glosam in verbo tonsuram in
cle. ij. de. vi. et bone. cle. Et differetiam iter diadema

coronā et fertū: vide in cle. vnica. de iurēiur. Et nota
q rex romanorū coronatū triplici corona. Primo fer/
rea ab archiepiscopo coloniensi Aquisgrani: et signifi/
cat fortitudinē qua vicere dē rebelles: et fideles con/
culcare. Secūdo argentea ab archiepiscopo mediolanen/
si in ulla. Modice. q significat mūdiciā et claritatē
quam talis pnceps habere debet. Et hodie vt pluri/
mū dat in Mediolano i ecclesia sancti Ambrosij: vbi
Henricus de quo loquitur cle. et Sigismūdu nouis/
sime fuit coronatus Tertio coronat corona de puro
auro a papa i ecclesia sancti Petri ad altare sancti Mau/
ricij. Et q aurū ē metallū oibus excellētū significat
ip̄atorē alijs regibus et principibus i potētia et ius/
ticia excellentiorē eē debere: ut in gl. cle. vnice de iu/
re iii. et per Jo. de pla. in probemio insti.

Corpore viciati dicuntur q sūt mutilati i mēbris
vel debilitati prope sic q mēbrū habet sed inefficiat:
vt oculū cecū: manū aridā: crus sc̄rum et c. sic mutila/
tus ppe dicit qui caret aliquo mēbro.

Corporati. i. collegiati. Regre supra collegiati.

Corporatus vrbis romane dicit q aliq corpore et p/
cipue vrbis scribit: sicut quodlibet membrum homi/
nis dē corporatū vel ciuis factus vel incola. vt. C. li.
xi. de priuile. corpo. vrb. ro.

Corrogare est quasi simul rogare vel simul colli/
gere vel adunare.

Corpus quicq dē collegiū siue vniuersitas cui⁹ ca/
put est prelatus. c. nouit. de his que fi. a prela. Et ta/
le corpus pōt habere vnū sigillū de excess. prela. dile/
cta dē etia cōgregatio cuiuscūq ciuitatis vel ville
vel castri habere corpus. Itē quelibet cōgregatio p/
iusticia faciēda: vt cōgregatio scabinoz vel toti⁹ vni/
uersitatis. Item societas cā religiōis: cui pūsu ē unū
corp⁹ habere debet istar rei publice. Et res cōes id/
est actorem siue sc̄idicū cōem per quez agere potest
ff. quod cuius. vni. no. agitur. l. i. Itē ep̄s cū capitulo
suo facit vnū corpus: cuius ipse caput est. sed cū cle/
ro ciuitatis vbi diocesis nō dē facere vnū corp⁹. sic nec
abatissa cū clericis suis l3 sit caput vnū corpus faciat.

Chori. ep̄i: bi remoti sūt ab ecclesia: ut. lxxv. di. 5.
p̄byteri vō. Et poterant cōstitui in villis vel castris.
ep̄scopi vero non nisi in ciuitatibus: conferebant ta/
men minores ordines.

Corpus etiam vnū dē quod uno clauditur spiritu
vt animal: Etiam dicitur quod habet partes integra/
les siue sibi coherentes ut domus: vel qd habet par/
tes distātes: ut grex populus collegiū fm Bern. de
excess. prela. li. vi.

Corruptela ē puerua cōsuetudo sacris canonib⁹
inimica. de consue. c. cum venerabilis. et de vi. et ho.
cle. cum decorem et c.

Corciua dicitur morsus freni vel fm alios illd qd
come eq imponitur vt curuet. C. nulli licere in fre: et
equis et tellis. et c. l. i. li. xi. fm Accur.

De Cr

Crassature dicuntur q fiunt a latronibus in itinere
dū crudeliter cōtra trāseūtes crassantur. d. pe. di. i. a
crassaturis. Et crassatores sūt q prede causa aliquid
faciūt et proximi latronibus habētur: et sūt ad maluz
nitentes. ut est tex. iuncta glo. in l. capitaliū. 5. crassa/
tores. ff. de pe. et dicitur a crassoz aris alias grassoz.

Creditor ē qui alienā fidē sequitur mutuatā pecu/
niam numerādo. Generaliter vero creditor dicitur
qui ex cā quacūq alienam fidem sequitur. Et dicit

ideo creditor quia credit debitori.

Crete est lim⁹ vel gleba. l. si crete. ff. de fur. et i glo
sa magna. l. i. C. de ser. fugi.

Crassari ē quasi crudeliter gradi. secūdo regū vltio.
Lisset indignatio que crassat in populo facit. xxij. q.
.ij. militare. ff. de pen. l. capitaliū ad mediū. Et notat
Jo. an. in cle. prima de peni. in uerbo crassantibus.

Crimen est peccatum querela id est accusatione et
damnatione dignissimū.

Criminū capitales erāt carceris custodes: q ēt stra/
tores dicuntur a sternēdo: quia damnatos pungebāt.

Crimen ecclesiasticū est qd ptinet a d iurisdictionē
ecclesie: ut heresis: sacrilegiū: symonia: periuriū: vñ/
ra. adulteriū. xij. q. ij. in sū. lxxv. distin. c. i. de fo. ope.
cum sit generale. vbi de hoc p doctores.

Crimen mere ecclesiasticū ē qd principaliter ori/
a canonibus sumpsit. et solū corā iudicib⁹ ecclesiasticis
cognosci habeat: de cuius cognitione iudices secula/
res se nullatenus intromittere possunt: ut ē crimē he/
resis. Sed crimē mere ciuile per oppositū ē delictū
legibus ciuilibus prohibitum: alias in se nō peccatū
ut in ciuitate ire de nocte post sonum campane: ul cō/
simile. Crimen uero mixtum est qd spectat ad forum
vtrūq: ut ē sacrilegiū qd spectat ad forū ecclesiasti/
cū: et pōt ēt iudex secularis de pena eius cognoscere et
sacrilegiū punire. scdm glo. in uerbo. audiuius i. c.
felicitis de pe. li. vi. et de hoc est glo. sum. xi. q. i.

Crimē lese maiestatis ē vbiq: quis contra vrbe
aliquid molitur: aut qui profugit ad hostes ul istos iu/
uat qualicūq cā: s. armis: consilio: ul pecunia: uel qui
subiectas prouicias nitiē facere rebelles vel seditiōes
aut bella mouet in ciuitate: vel qui prelatū magistra/
tū uel principem occidit: uel qui 3 latus eius militat:
uel arma fert et occupat 3 re publicā. Et idē dē crimē
perduellionis. i. hostile. nam perduelliones dicuntur
hostes: secus si 3 mittitur hoc crimē nō ē re publicā
quia tūc nō dē pduellionis: sed simpliciē lese maiesta/
tis. Et nota q nō subditus crimē lese maiestatis non
3 mittit: ut in. 5. rursus. in cle. pastoralis. de re iud. vbi
rex cecilie robertus nō eo mō subfuit henrico impa/
tori q crimē lese maiestatis in eum cōmiserit.

Crimē heresis in multis cōuenit cum crimine lese
maiestatis et hui⁹ mōi scdm cano. est prope lese maier/
statis: qz ledit tempus impatorē et diuinum et celestē.

Crimē sacrilegiū scdm Azo. et scdm le. sit prope qd
sacrum de sacro aufertur. Ac ēt scdm eū. si quis nō sa/
crum de sacro recipit. vel sacrum de nō sacro. 5. fm
le. tūc sacrilegiū nō est: qz qd res priuate auferunt de
sacro tūc actio furti locū hēt. Dost. tū dicit q si acci/
pitur sacrum de sacro: vñ sacrum de non sacro semp sacri/
legiū sit: vt. xvij. q. liij. quisquis hñc. simpliciē Et sic
scdm le. requirunt duo ut fiat sacrilegiū. Primo vt
auferatur res sacra. Scdo de loco sacro. quozū alter
sufficit scdm can. Sed pone statutū ē vt faciēs sacri/
legiū sic puniatur: quero an intelligat scdm ius ciuile
vel can. Solutio si statutū sit a ciuitate intelligit fm le
ges. l. oēs populi. ff. de iusti. et iur. si sit p ep̄m intelligit
scdm can. Dñs catho. putat q ēt p casu intelligat scdm
cano. qz disponit de reb⁹ ecclesiasticis. g⁹ debz intelligi
fm mai⁹ subiectā. l. i. C. de edic. succe. vbi ē casus a
contrario q gradus computantur fm leges exceptis
causis matrimonialibus. Querit idē dñs catho. sa/
cerdos dixit missam i domo laici: dimisit ibi calicem
qui subtractus est: an competit actio furti an sacrile/

gy. Non sacrilegi: quia de iure civili non est sacrilegius rem sacra de loco non sacro asportare. Nec actio furti: quia calix est res sacra que in nullius bonis est. Dicit. Ra. fulgo competere actionem furti: quia talis est in domo dei: cuius loco dominus domus intentare potest actionem furti: et forte quilibet hoc posset. ff. de iusti. et iur. l. i. §. huius studij. et etiam in uerbo sacerdotes. Sed de iure cano. intentatur crimen sacrilegi.

Crimen peculatus secundum azo. eo. ti. locum habet per pecunia publice recepta vel intercepta: vel quocumque modo contaminata: ut si in aurum vel argentum vel in es publicum aliquis ferrum vel simile aliquid inducat. id est adiciat: Idem est in sacra re. ut in vasis ecclesie. Idem est in religionis: ut in ornamentis sepulchris etc.

Crimen stellionatus secundum azo. eo. ti. dicitur a quo dam animali repuli quod dicitur stellio: et est quasi simile serpenti stellionati quasi diuersis coloribus pictum sicut celum stellis. Et committitur hoc crimen qui in varietate animi res aliquam alteri pignori obligatam siue pignoratam alij postea obligat. et dicitur a stellione. quia sicut ille vermis est varius in coloribus: sic ille qui committit hoc crimine est varius in ore et inconstans in mente. Deinde tamen illud crimine locum habet generaliter quando deficiente in criminibus. Alia specialiter actione equum est aliter subuenire contra delinquentem. Sicut enim in peculiari actio datur de dolo in subsidium: ita in criminibus quibuscumque ubi titulus deficit criminis crimen stellionatus obicit: ut si quis reddidit tibi massam electri pro argento: vel simile. aut auricalem pro auro.

Crimen fraudati census committitur cum quis furatur publicam pecuniam sibi accommodatam.

Crimen fraudate annonae est cum portitores furant victualia a republica ad exercitum missi.

Crimen piaculare est quod morte expiatur.

Crimine concussionis committit qui preteritum officij sibi concessi extorquet comminando aliquid ab iniuncto. et tali crimine punitur quis pena quadrupli. i. q. vii. scilicet in si. laicus quod clericus punitur pena concussionis. xxiij. q. i. militare. Cuius contrarium tenet glo. in verbo quadruplum dist. xviij. §. porro.

Criminum alia sunt priuata ut illa quorum executio. i. accusatio vel denunciatio pertinet tamen ad illos quibus inferuntur ut furta: homicidia: iniurie. Alia sunt publica: quorum executio datur cuilibet de populo. Quam ad publicam utilitatem spectat ne maleficia maleant impunita: ut sunt homicidia: homicidia adulteria: per quod dragessi muniti tamen dicitur. ut. l. iure mariti. C. de adul. Item crimine lese maiestatis. Item sunt quedam crimina excepta. scilicet ad quorum accusationem et testificationem etiam laici contra clericos admittunt si bono celo procedant et sunt ista crimine similia: heresis et lese maiestatis et sacrilegi de quibus vide concord. in glo. sum. ij. q. vii. ubi addit crimen dilapidationis et. c. cum. p. manconella. et accu. Et nota quod crimen dicitur quinque modis. Primo sumitur pro quolibet peccato siue mortale siue veniale sit. Secundo pro crimine irrogante infamiam quod est accusatione et damnatione dignum. Tertio pro peccato quod evenit ex deliberatione siue mortale siue veniale sit quod non deletur nisi per penitentiam. Quarto semel commissum sufficit ad damnationem non tamen infamat. Quinto quod irrogat perpetuam infamiam: ut no. xxv. dist. c. vnum orarium. §. nunc aut. lxxxi. di. apostolus unde Si quilibet est peccator non tamen quilibet est criminiosus.

Crisma fit ex duobus liquoribus. scilicet oleo per quod puritas mentis et nitor conscientie. Et ex balsamo per quem odor fame figuratur: ut est tex. in. c. unico. de sacra. vnc.

De Curia

Curialis dicitur ille qui est de officio curie vel iudicis obnoxius. i. obligatus et adules principibus. dist. xxxvii. nonne. Unde curiale unde curiales dicimus omnes qui quocumque conditione obligati sunt curie alicuius publice potestatis siue milites: siue aduocati sint: siue iudices: siue officiales: siue histriotes: et breuiter quoscumque siue habentes officium honestum siue inhonestum.

Curiositas sumitur pro subtilitate nimia cura erga sita. de renuc. c. i. li. vi. Nam curiosi de his que non militum expediunt sepe disceptant de re iudici abbate sane. li. vi. Quod tamen faciendum non est ut in. c. i. preal. et. c. ij. de here. li. vi. et. c. de sum. tri. et si. catho. l. nemo.

Custodia et exhibitio reorum ut dicit azo. secundum legistas est custodia que fit in carceribus publicis et est prohibet carceres priuatos: ut p. ff. et. c. de pua carce. mibi.

Cupe sunt vasa facta cum portandi fructus. **C**ulleus vel culcipes idem quod sacculus in quo portatur triticum: et maxime de corio qui superponitur equo. Vel dicitur sacculus corius in quo ponuntur interficientes parietes. l. vnica. C. de his qui pa. vel li. occi. ubi dicitur insit culleo cum cane et gallo gallinacio vipera et similia.

Cum accipitur interdum pro et. ff. de le. i. l. titio. §. nihil. Et de verbo. obli. l. quodcumque. §. non solum. Etiam interdum accipitur pro si. et principaliter notat tempus et non conditionem nisi in consequentia. l. centessimis. i. si. ff. de verbo. obli. Etiam facit adiunctum videri accessorium non principale sicut coniunctio. ut. l. si fundum. ff. de sum. instru. et nota quod dictio cum inuenitur in duabus partibus orationis. Uno modo est propositio et construit cum ablatiuo. Alio modo est aduerbiu temporis. Primo modo significat dupliciter. scilicet accessorie et principaliter. accessorie ubi lego seruus cum veste. equum cum capistro: fundum cum eius instrumentis. l. i. ff. de pecu. l. si cui fundum. ff. de fu. in instru. lega. Idem in actu ut depono seruum cum veste. l. i. §. que deposita. ff. de depositi. Et ibi nota per glo. et doc. et est effectus quod non debet depositarius restituere accessorium sine principali. et si seruus moritur sine culpa depositarii vestis per se peti potest alias locupletare depositarium sine causa cum iactura aliena quod esset iniustum. de regulis iuris locupletari. libro sexto. Principaliter autem secundo modo coniungit quoniam res coniungit quarum vna non est alteri accessoria vel cum personas coniungit

git et patrem aut matrem. l. iij. et iij. ff. de pecu. §. si
eius. insti. de legi. et l. iter filium et matrem aut patrem si
sit equa principalitas quo ad honorem et debitum et reueren-
tiam que debentur parentibus a liberis: et non e contra.
Est tamen principalitas equalis inter eos quo ad effe-
sectum iuris. nam extincto legato in patre vel matre. Non
sequitur ergo quod in liberis extinctum sit. quia anima que princi-
palis est in persona est a deo: et non a patre vel matre.
Item ex eodem modo loquendi dictio cum signat accessio-
nem honoris inter personas. ut dicendo veni mecum: si
gnat te mihi accedere associando accessorie. secus in
dictione. ut dicendo ego et tu eamus: quia signat utrum-
que principale. Sed ibi dominus vobiscum: non potest signi-
ficare quod dominus accedat vobis. quia hoc non patitur sum-
ma et immutabilis maiestas. Et non refert si proponat ac-
cessorium sic dicendo: depono capistrum cum equo: lego
instrumentum cum fundo. argu. l. preposter. C. de te-
sta. nisi essent alie coniecture ex quibus concluderet vo-
luntas testantis: legantis: uel contrahentis. Item dic-
tio composita circa numerum non includit. ubi gratia. Te-
stator deposuit apud Seium. cc. et legando bona. dic-
Seio. ccc. cum. cc. que apud eum deposui lego: non inclu-
duntur cum. ccc. l. si is qui ducetur. i. p. ff. de re. du. §.
cum prout est aduerbiu significat tempus et dilationem. quoniam
ex conditione: quoniam etiam accelerationem temporis et di-
lationem signat. ibi promitto cum citius morietur. l. nam et si. ff.
de condi. et demon: tempus et conditionem signat: ibi.
lego titio impuberi cum quattuordecim annorum erit
l. si titio. ff. quando di. lega. ce. fa. l. qui promissit. de co-
di. et demon. Item signat tempus et non conditionem: ibi.
lego titio cum ipse morietur. l. heres meus. in p. ff.
de condi. et demonstra. idem i. l. ex his uerbis. C. qua-
do di. le. ce. Quandoque nec tempus nec dilationem si-
gnificat. ut ibi. promittis decem cum petiero. ubi statim
competit soluere tene. Quandoque etiam nihil signifi-
cat: et frustratorie ponitur ut ibi. lego cum heres adie-
rit hereditatem. l. q. ff. de verbo. significa. Bar. predi-
cta ponit et in. l. gallus. §. i. ff. de libe. et posthu. ubi po-
nit differentiam iter et cum: ut nota. in. l. Stichum me-
us. ff. de lega. i. an inducat conditionem vel demonstrati-
onem. de hoc. tex. singularis in. l. si ita fuerit. §. si. ff. de
manumiss. testa. et quando inducit copulam. in. l. illi cum
illo. ff. de usufru. lega. et quandoque est coniunctio non faciens
conditionem. in. l. demonstratio. ff. de conditio. et demon-
strat. et quando est aduerbiu tunc iungitur verbo fu-
turi temporis. et principaliter notat tempus: et incose-
quentiam conditionem. ut not. bar. in. l. i. ff. de con-
ditio. et demonstra.

De

Da

Almatica

est vestis quam non utun-
tur omnes dyaconi ex

consuetudine in solennitatibus: ut. lxxvi. di.
de ieiunio. Antiquitus tamen sine concessi-

one pape episcopus nec dyaconis licebat hec vestis distin-
xix. c. omnis filius.

Damnū est diminutio vel ademptio patrimonij. et
dicitur demo vel diminutio secundum hosti. ff. de dam. infec. l.
iij. Etiam quicquid damnū est lucrum cessans: de quo an veni-
at in condemnationem non in. c. conquestus. de usuris.
Et diuiditur damnum sicut actio: quia alia est de da-
no dato: alia de damno infecto. et actio de damno da-
to competit ex. l. aqui. Require. §. actio legis aqui-
lie. Duo autem in hac actione requiruntur. scilicet quod dam-
nū datum sit: et quod culpa dantis precesserit. Et aliud est

damnorum restauratio et ex pensarum satisfactio ut
de iniur. et dam. da. c. in nostra. Datur. autem alicui dam-
num in persona hominis: puta si seruus castratur: vel
simile: et etiam in bestiis: vel alijs rebus. de qua materia vide
hosti. de iur. et dam. dato. Nec quilibet actio iniuria-
rum est pretoria: quia actio damni dati civilis est: p-
ut patet per legistas et hosti. ubi. §.

Damnū infectum secundum speciem de no. ope. nunci. in
tractatu libellozum. §. nunc dicamus. dicitur si edifi-
cium alicuius ruinam minatur edificio vel predio al-
terius vicini. tunc enim edificij istius vel predij domi-
ni a domino edificij ruina minantis petere potest quod
sibi caueat nomine damni infecti. que stipulatio conti-
nebit totum interesse illius vicini. ff. eo. ti. l. stipulatio-
ne. et l. sed et si conditione. et l. damni infecti. Et dam-
num pateris quando rebus tuis aliquid decrescit:
non quando accrescit. quando autem lucrum amittis
damnum non pateris etiam quoddam damnum si-
ue interesse est circa rem ut si subtraxisti mihi instru-
menta quibus possessio firmatur teneris mihi ad da-
num: quod contingit propter ablationem instrumen-
torum: et quoddam damnum est extra rem. Disse-
runt etiam damnum et iactura: ut. no. io. an. in nouel-
la de ele. quia sepe. li. vi. Et nota quod occasionem dam-
ni dat damnum dedisse videtur: ff. de re iudi. l. is qui
damnum. et c. si culpa. de iniur. et dam. da. et ideo tene-
tur si dat operam rei illicite: et etiam si licite dum non
adhibet diligentiam quam potest.

Damnus in iure civili quandoque est nomen adiecti-
uum omnis generis idem valens quod damnatus: ut in
l. damnas esto. ff. de usu. et usufruc. et l. si pluribus. ff.
de lega. ij. primo responso. §. et si ita legatus. Alias ca-
piendo in multis legibus non est structa congruitas.

Dapifer dicitur ferens dapes: et est nomen officij ma-
gne dignitatis in curia imperatoris. unde inter pce-
res eligentes imperatorem computatur.

Dapsilis est ille qui liberaliter secundum modum esturam communicat.

Dare in arte notariatus dupliciter capitur. scilicet proprie
et improprie. Proprie quoniam res data transit in eum accipi-
entis: ut in instrumentis in quibus agitur de re alie. et domi-
trans. in quibus transfertur dominium si tradens erat dominus
alias non. unde dare proprie est accipientis facere ali-
ter enim non datur nisi sic deest quod in ipsum cui datur statim
dominium transferatur. Improprie capitur in instrumentis
emphyteosis et feudi: et locatōis. ubi ille qui locat vel co-
cedit: licet dare dicatur: non tamen dominium transferri. Et
est differentia inter dare donare et tradere. Nam tradere
dicitur qui solum possessionem transfert et non dominium
De hoc not. xxiij. q. vi. §. ultimo.

Data uel datum est caracterizatio in fine constitutionis
uel litterarum inscripta ex qua cognosci potest quo anno
mense vel die instrumentum uel quilibet littera emanauit
et a quo tempore obliget constitutio uel profit gratia in-
scriptis facta. vide de hoc Jo. an. in fi. li. vi. sup. data.
Datio in solutum est datio pro solutione et satisfactioe
et est una species tractus inominati. scilicet ut facias. ubi gratia.
Lū petr⁹ deberet iohāni centum agere in ipso ut petr⁹ det
ei solutum. i. p. solutioe et satisfactioe eiusdem unius domini.

De

De

Debet et oportet aliquando dicitur necessitate. aliquando
bonestate. vide Jo. an. in. c. si. de iura. calū. sup. verbo
partem illam. et not. in caplo. intelleximus in verbo
debet. de iudi. Et nota quod verbum debet in propria signi-
ficatioe importat necessitate: ut est gl. i. clem. attende

tes i vbo debeant de sta. regula. Sed honestate signi-
ficat. rrv. q. vii. c. i. vbi egate suadete verba possunt
ipropari. C. de pig. l. iij. c. itellerimus preal. ff. locati
l. si vno scdo resp. l. i. q. rome. §. si. ff. de verb. oblig.
de bapt. c. maiores. vers. certu. Itē debere ē de alio
habere ergo quod non ē: nec esse pōt nulli debetur.
Et sic nec obligationē nec actionē parit: cuz actio sit
ius prosequendi in iudicio quod nobis debetur scdm
glo. in regula nemo. de regulis. iuris. libro. vi.

Debitū ē qd aliqis alteri ex nali uel civili obligatōe
tenet. Et debitū itelligit remitti i redditiōe cyrogra-
phi uel instrumenti: nō aut sic in redditione pignoris.
Itē debitū ē qd exigitur ab inuito. xiiij. q. i. qd debet
ff. de ver. si. l. debitor z ē glo. i. de. i. de deci. Et debi-
tū civile pōt capi duobus modis. Uno mō efficacit z p-
prie put ē i cyrographo post bienniu uel i obligatione
civili resultantē z sētētia. l. Julian. §. de condit. inde.
Secūdo mō iprope z efficacit put ē i oi debito regu-
larit cui obstat exceptio: vel ēt pone exēplū scd3 glo.
i. l. i. ff. de condi. inde sez in cyrographo añ biennium.

Debitor ē q accipit pectiniā a creditore. Itēz scdm
marcellū dī q nactus ē exceptionē iustā nec a nali eg-
tate abhorrentem. i. discrepantem fm accursum in
l. marcellus. ff. de regu. iuris.

Debitorēs ciuitatuz sūt qui tenent ciuitati: s3 i acti-
one debiti fiscus pcedit. ut. C. eo. til. ij. li. xi.

Debitū viā venire ē debitūz posse petere.

Decan^o nomē dignitatis ē. Et dī a decus. i. decē z
canos canonicos qsi ad min^o supra decē canonicos cō-
stituit scdm grecistā: licet qñq sit sine sūma. Et iā de
canat^o est societas. x. viroz fm hugo. z accur. ibidem
in rubrica de deca. C. li. xij.

Decima fm hostiē. in suz. de deci. §. i. ē oīz bonoz
mobiliū licite quesitoz pars decima: deo data: diuina
ōstitutiōe debita ut colligit de deci. c. i. z. c. parochia.
c. nō ē. c. tua nobis. §. v. z. c. cū nō sit ab hoīe. Et est
dāda de oībus bonis iuste acquisitis. e. ti. c. cū extrāns
missa. z. c. commissū. f. de lana: feno: z piscariis: nullis dī-
ductis expēsis. c. pastor. alis. eo. ti. z. c. cuz hoīes: ēt de
molēdino ad vētū: c. extrāmissa pall. Itē de apib^o et
oīfructu. c. nūci. e. ti. z tenent decime i signū vniuer-
salis dñy: nec sūt retinēde qz forte clerici mali: s3 solue-
re opelli debēt p ecclesiā app. re. c. tua nobis. ij. in fine
De hoc vide glo. i vbo pmoniti. i. de. ij. de iudi. q dicit
vī expediet ecclesiā q faciāt monitiōē gnālē: fulmi-
nātē excoicationis sūiam i nō soluētes decimas imo
ō prinaces inuocari pōt brachiū seculare. cap. postula-
sti de homici. Et notat Lodo. de roma in singularib^o
suis qz sacerdoti petēti decimas nō pōt obuci opēsa-
tio. z dicit qz glo. singularis ē quā legisse ignorāt. xvi.
q. it. decime. Et ē rō qz fisco petēti tributa non pōt
obuci opēfatio. l. iij. z. iij. L. de open. z. l. auferē §. qui
opēfationē: ff. de iure fisci ergo multo magis nec i de-
cimis que deo debentur: ut supra.

Decimaz tres sūt spēs scdm hostiē. i. sum. f. qdaz p-
sonales q debent ex ope psonali: ut ex artificio sciētia:
militia negociatiōe zc. quedā prediales q pueniūt ex
pdyz: ut vinū: blada fruct^o arborz zc. Tales. n. dāde
sūt illi ecclesiē i cui^o parochia sita sūt pdia: de deci. ad
apostolice. ēt decimas pdiales tenēt soluere iudei. c.
de terris. eo. ti. Itē debēt solui de diuersis seminibus
vni^o agri: n. qñ de vno si fuerit successiue semiata. c.
ex pre canonicoz. eo. ti. Etiam cisterciēses z alij. q si
nullo gaudēt privilegio dare tenēt decimas de terris

de nouo acquisitis: l3 eas pphs manib^o excolāt. c. nu-
p. eo. ti. Quedā sūt decime mixte scdm hosti. ibidē. z
possūt dici hec de qb^o dubitat vtz sint pdiales vī p-
sonales: vt de agnis: z ferib^o aliozum aialium que sūt
i pascuis z gregati pascuntur.

Declinare sniam est paulati illaz i firmare. z iō nisi
snia declinetur reb^o iudicatis stabitur.

Decretū scd3 specu: dī mltis modis: vt i ti. de p z
secūdo decreto. §. dī g^o. Quādoqz dicitur snia diffini-
tiua vt. ff. de re. iudica. l. decreta vel interlocutoria
vt. ff. de assesso. l. i. i. si. Quādoqz dī id qd papa cōstitu-
it seu statuit dī cōsilio cardinaliū nulla facta cōsultatiōe
z tūci scriptis redigit vt de rescrip. pseti. x. disti. de
creta. z. c. seq. Quādoqz ē cōsequēs cōsensūs eligētium
i scriptis redact^o: vt. ij. q. i. legū. de elec. inotuit. Quā-
doqz ē illud qd capitulū: vel ordo: vel vniuersitas: vī
maior pars ordinauit: vt. ff. qz cuius. vni. no. l. plane.
z quasi p totū. Quādoqz ē iudicis auctoritas i aliena-
tionib^o rez pcpue minoz iterposita: vt. C. de pdi. mi-
noz. l. iterposita. z p totū. Quādoqz decretū dī aucto-
ritas pncipis i rescriptis bñficialib^o iterposita: vt de
rescrip. c. gratia. li. vi. z scdm azo. illud decretū ē cō-
firmatoriū gratie: qz ex hoc pnceps insinuat suā volū-
tatē: que seruāda ē Et iā fm eū ligat ignorātes. Est
ēt quoddā decretū decurionū: quod i inuitos sup mu-
neribus rerum tribui pōt: exceptis qui liberaliū stu-
dioz laborib^o sunt: z q medendi causa funguntur. C.
de decre. decuri. l. exceptis. li. x. Quādoqz decretū
est iussus iudicis quo mandat bona alicuius propter
eius cōtumaciā possideri z illud diuidit i p mū z scdm
decretū. decretū primū ē p m^o iussus iudicis q mādāt
bona pp cōtumaciā in pena cōtumacis detineri. Uel
sic dīscribit. Primū decretū ē alicui^o rei phibite regu-
larit: uel pmisse regularit i certo casu facta pma pro-
hibitiō: uel pmissio: referendo singula singulis. Scd3
decretū eodē mō describit nisi qz ibi ponit scda phibi-
tiō uel permissio. z talit dī p mūz rescriptum secūdi
Quāqz inēponit p mū decretū z nō secūdu: quia i aliq-
bus nō ē opus scdo: ut no. in. c. quoniā frequēter. §. in
alijs. ut lit. non pte. i. glo. super vbo. cōstituet. z illd de-
cretū hēt locū i actiōe reali uel psonali: licz diuersimo-
de. ut dicto. §. z. §. seq. z imponit ante litē z post. quo-
tiēscūqz aliq cōtumace existēte adhuc nō ita liquet de
cā q diffinitiuā sentētia valeat tminari: ut in dicto. c.
qñqz pzealle. Decretuz 2^m est secūdu iussus iudicis
quo licz bona alicui^o ppter cōtumaciā possideri que-
pus de primo decreto detinebant. vt de eo qui mit. i
pos. c. i. in glo. vlti. z hēt locū scdm quosdā i actionib^o
psonalib^o tñ: qz scdm bern. i glo vbi supra in realib^o
solū lap^o anni cōstituit missū ex pmo decreto fm pos-
fessorē: nec ē op^o scdo. scdm alios tñ hēt locū tā in rea-
libus qz in psonalib^o. de h^o plene nota. Ber. i. c. otigit
de do. z c. tu. i. glo. vlti. Uel sic scd3 Lodo dī roma. Est
p^o iudicis agrauatio punitia cōtumacie. z sic suo mō
diffinitur secūdu decretū. z fm nō pōt iterponi nisi dī
latitantem. z latitatio est debitoris absconsio fraudu-
lenta in damnu creditoris. l. fulcinius. §. si quis possi-
det. ff. ex qui. cau. i possessi. eatur. quod ē vtz nisi pe-
riculū sit i mora. tūc. n. iterponitur secūdu decretuz
cōtra non latitantem debitorē. z nota. io. an. in. c. con-
sultatiōibus. de offici. dele. in nonella. z bal. dicit i. c.
i. de mi. va. qui cōtu. ē i vlibus fen. Sed vtz scdm de-
cretū sit snia interlocutoria uel diffinitiuā: effectus ē
magnus: vt in. c. cū cessante. de appe. z. l. quod iussit.

¶ De appella ubi per bar. et C. de epif. audie. l. ij. per
bal. et l. si finita. §. si forte. ff. de dam. ifec. ubi per dy. et
varie loquuntur: Sed lodo. de roma dicit q. secundū
decretū est sententia interlocutoria. alle. glo. singula
rem i. l. presenti. §. cū aut. i. verbo ad modū. C. de his
qui ad ad eccle. cōsu. et pbat rōnibus. nā sententia dif
finitiva nō pōt dari minorē: vt i. l. cū et minores. C.
si aduer. rem iudi. Sed scdm decretū patif minor. l.
si minor. C. de bo. au. iudi. pos. ergo nō ē diffinitiva:
sed interlocutoria. Preterea diffinitiva non fertur li
te nō contes. l. si. §. illud. C. de tempo. ap. et l. proba
tam cum similibus. Sed scdm decretum sic: vt in l.
cum proponas. C. de bo. auc. iudi. pos. Et hoc ergo
iustificat dictū singulare Inno. c. dilecto de verbo.
si. ubi vult q. qñcūq. iudici cōstaret secretū iterposi
tū ē iustū pōt illud reuocare. Quod etiam et Bar.
i. l. nō videt. ff. de iudi. l. canoniste cōiter reproben
prefatū dictū Innocē. et male. Nec Lodo. de roma i
suis singularibus. Et nota q. scdm Inno. et Hosti. dif
ferunt decretū auctoritas cōsensus iudiciū vel collau
datio. Nā decretū ē snia qua iudex dētū iustū futurū
fore decernit auctoritatē suā iterponēdo uel imittē
do declarādo et. Sed auctoritas ē assensus auctori
bilis q. ppetit sibi ex publico officio iudicis: vel legiti
ma administratōe: vt tutori et curatori. Cōsensus at si
ne collaudatio ē multorū volūtas ad quos res perti
net simul iūcta. no. Jo. an. i. gl. magna i. si. c. i. de re. ec
cle. nō alie. lib. vi. et ibi vide iura de hoc.

¶ Decretalis epistola est i. q. papa ad cōsultationē ali
cuius rēdit. de rescrip. c. i. siue solus siue de cōsilio fra
trū: vt de electio. bone morie. i. Unde decretū statu
it decretalisq. rēdit sed canon ē cōstitutio ecclesiasti
ca vt statutū i. cōsilio generali editū. vnde Cōstitutio
nū alia ciuilis q. dē decretū forense uel ciuile. Alia ec
clesiastica q. dē canon. Et constitutio dē duplr. Uno
mō cōiter: et sic cōprehendit oēs decretales. l. et decre
ta. Alio mō stricte: et sic cōstōnes dicūt pncipū: legea
populi romani: edicta pretorū: vel ēt iudiciū Quia dē
iudex citare tribus edictis. Et de differentia horū no
minū decretalis. epla decretū canon: dogma: māda
tū: iterdictū et factio ē glo. sū. di. ij. Itē no. Archi. xix.
di. sup. gl. sum. in si. q. decretalis epistola: aut diffinit
aut iurat: aut phibet: aut precatur aut idulget. Et
sic quo illoz modorū necessitatem iferat ponit ibi.

¶ Decurio dē qui decimā pte de bonis ducit: vel qui
ē sup. x. milites cōstitut⁹ i. curia dñorū vel pncipū: sic
centurio sup. cētū: q. alias ēt vocatus ē cētenari⁹. Et
Et vtū illo vocabulo theologi: q. dē i. machabeorū.
q. Judas cōstituit duces pp tribunos et cēturiōes. Be
da tñ dicit sup. illud luc. xxiij. et mathe. xv. Joseph. no
bilis decurio. q. decurio vocat⁹ iō. q. ē de ordine curie
et officio curie administrat. Qui etiā scdm eū dē curi
alisa pcurādo. q. pcurat munera ciuilia et curialia.
Unde de hoc. ff. de decu. et fili eo Quidā aut dicūt de
curiones appellari ex eo q. cū ciuitates et mancipia
cōstruebāt cuinsq. loci. gratia cōsily. decima pars ho
minū pia colligebāt: vt. ff. de ver. sig. l. si pupill⁹. Eti
am qdā dicūt decuriōes ēē ex eo q. cū colonie ducere
tur decima pars eorū qui ducebātur cōsiliū publicū
constituebant: et decuriones vrbis romane a muneri
bus excusantur: vt. C. eo. ti. li. xi.

¶ Decusare. i. ornare. vnde dicitur ille decusate loq
tur idest ornate.

¶ Dediticia libertas scōz Azo. i. sū. e. ti. bodie sublata

ē. sed olim eorū dicebat dediticia libertas q. sic seque
batur vt toto tpe vite sue serui iugo detinerent post
mortem vero eriperentur in libertatem: colligitur
in l. vnica. C. de la. li. toll. et insti. de succes. liber. §. vt
timo. et l. vnica. C. de dedi. li. toll.

¶ Dediticij liberi olim erant et dicebant hī q. se debe
bant timore rōne et destructiōe sua talē libertatē con
sequebant et dicebant liberti forte propter spes liber
tatis. vnde verius liberti vocabantur: quia fere liberi
erant licet seruire cogerent. Hodie vō nō sū: et sic hoc
nomē dediticij nihil significat per se vel ad iūcte sicut
chymera. nec illa libertas ē unq. in vsu frequētata: p
ut hec oia ponit Azo. i. sū. C. de d. di. l. toll. Erant aut
bi pessime cōditionis: quia toto tpe vite sue erant sui
et in morte liberi: ut dictū est vt insti. de liber. §. liberi
tinorū aut. Et dicunt doc. q. tales nō erāt serui: s. coa
cti erant ad seruendū: et erant inducti ex l. helialcētia
que ēt mltā alia scz mala induxit ut in glo. insti. ti. pal.

¶ Defalcare ē est aliquid ab aliquo iure debito in so
lutū computare. Vel de iure alit dē defalcare admo
dū legis fauiane iuxta nota. insti. e. ti. sup. rubrica.

¶ Deductio ē defalcatō vl sepatio: q. dūcē sepa⁹ dē

¶ Defensor est ille qui sū mandaro cautione prestita
de iudicato solui aliū defendit uel eius defensionē se
offert ut. ff. de procu. l. si pcurator. §. si. et li. defensor.
cū ibi no. et insti. de his per quos ag. po. §. si pcurator
et §. alij. Et vide ibi spe. in quibus cāis iterueniat vl
nō. Defensores ciuitatū fm Azo. in sum. eo. ti. sum. bi
qui in oibus tāq. ptes poti⁹ q. ut iudices se hēre dicūt
ut ita nois sui vtantur officio. C. eo. ti. l. ij. et in aut. vt
iudi. sine quoquo suffra. §. eos. Constituitur autē de
fensor ciuitatis decreto. cū remunerādo. sine electiōe
possessionū in illa ciuitate cōsistētiū: ut in aut. eo. ti. §.
nos g^o in decreto colla. ij. Inest aut officio defensoris
huius pberē auctoritatē qñ agit apud eū ex volūrate
partij vt adoptio: emancipatio: manumissio testamē
torū. ut in aut. eo. ti. §. sed neq. pprios. Itē donatiōis
insinuatio in cōtētiōsa aut redditōe hēt cognitiones
ut q. ad. ccc. aureos: ut in aut. preal.

¶ Defendere ē viciē dñi subire: uel illud facere quod
faceret dñs. in l. pal. §. iudicare. et olim usq. xl. annos
potuit. vt. C. eodem tit. l. prima.

¶ Deferre aliquē ē eum accusare: Sed deferre alicui
est grates et reuerentias sibi facere: vt. ff. de accu. l. li
bellis. Et sic dicim⁹. plus deo deferēdū ē quā homi
ni: de sen. exco. c. relatu. xi. q. ij. q. q. metu. et c. iulia
nus. Differūt tñ deferre et accusare i. hoc: q. deferre
fit reo absente: sed accusare fit reo presente.

¶ Deferre iuramētū ē aliquē artare vl astringē ad
iurādū. et qñq. deferit a iure qñq. a iudice: qñq. a pte
qñq. ēt delato a pte pti referit. de oib⁹ his nota. C. de
iureiur. l. i. Pōt autem ipsum deferre maior xv. an⁹
nis etiam minor ipsum deferre nō phibet: dū saltem
cōditio sua nō peior fiat. sed si ledat restituūt. de iure
iu. l. nā postea. sed si minor Etiam pater familias nō
filiū familiās. C. de iureiur. l. nec fili⁹. Itē liber nō ser
uus. ff. eo. ti. l. multo magis: alias quanto magis. in fi.
Item compos mentis non prodigus nec conlimiles
vt. l. tutor. §. prodigus. ff. eo. ti. et ff. in rebus que ad
nup. per. Si autem administrationem adyt tāq. p
curator licet ei iuramētū deferri i. tribus casibus. s.
si specialē habeat administrationē si i. re suā sit dam
ei si generalem et liberā habeat administrationem: vt
ff. de iuriur. l. i. iusiurandū. §. si tibi. et l. seq. Et episco

pus habet hanc administrationem quo ad ea que alienari possunt cui aut deferatur dicendum est secundum hostie: quia a parte parti deferatur quod vocatur secundum eundem iuramentum voluntarium: vel extraiudiciale. Verum aliud est necessarium et iudiciale. scilicet quando iudex parti deferat: ut. C. de iureiur. l. iij. §. bonafidei. vide de hac materia hosti. in ti. de iureiur. §. i. de iuramento assertorio quasi per totum.

Defectus huius dictionis significatum clarum est et significat quod impositio significare dicitur scilicet defectum realem sed defectus modi vel conditionis pro incomplemento habetur prout ex natura conditionis vel modi vel quous alio significandi modo inferri vel significare concluditur: ut dicendo. promitto. instituo: vel lego tibi decem si capitolium ascenderis infra mensem. et per te stat quo minus ascendas parendo conditioni et non ius immo recusans expresse si mensis labitur conditio vero est defectiva. et hic defectus signat dispositionem defectivam. l. qui heres. §. si. et per totum. ff. de conditio et demo. Si autem legatario volente implere heres impedit tunc defectus iste significat implemendum conditionis et per hoc purificationem dispositionis. l. iure civili. ff. de conditio. et demon. Si autem tertius impedit impleri tunc si iuste significat impletam. l. titius. eo. ti. si tertius iniuste impedit et est soluendo habetur pro defectiva l. inde natus. ff. ad l. aquil. Si iste tertius non est soluendo habet pro impleta. arg. l. si. ff. de eo per quem factum est. in prin.

Defunctio est a debito liberatio. inde defunctus. id est liberatus. Secundo idem est quod mortuus: ut capitur. C. ne de sta. defun. l. postquam. et per totum ti. Et forte dicitur ideo mortuus defunctus. quia liberatus a miseria conditionis humane.

Defunctorie et perfunctorie ideo sonant quod transitorie: vel cursorie.

Degradare est deponere de ordine: ut. lxxxi. di. dictum. Qualiter autem habeat fieri degradatio non debet per degradatio. l. vi. nam deponere fit simplici verbo sic suspendere. de gradare autem cum solemnitate.

Deiurare est false iurare. c. in litteris. de testi. et c. litteris. de presum.

Delator est idem quod accusator: vel qui bona aliqua tamquam vacantia fisco denunciat. id est manifestat: ut. v. q. vi. delatori. ibi. habes quod lingua capulet: aut cum iuncto caput aputet et sequitur. Delatores autem sunt qui invidia produnt alios.

Delegatus est cui causa committitur terminanda vel exequenda vices delegantis representans et in iurisdictione nihil proprium habens ut. ff. de offi. eius cui man. est iur. l. i. in fi. et l. iij. de offi. delega. sane quia. et c. cum oli. et hosti. in sum. eo. ti. vel sic. Delegatus est is cui a summo pontifice vel ordinario vel delegato principis causa committitur. Idem ideo venit subdelegatus: qui dicitur respectu delegati. Item is cui principum cause vel mediis committitur. et sic iudex proprie dici non potest: ut. c. super questionum. §. porro delegatus. eo. ti. Delegatus tamen proprie delegare potest principum: mediis et finem. in §. intentionis. c. super questionum: preal. Ut secundum speculum. eo. ti. in prin. est is qui ex alterius commissione recipit alicuius cause iudiciale cognitionem. nam et subdelegatus est cui per aliquem habentem iurisdictionem demandatur in iudicio aliquid vel extra iudicium faciendum non iure proprio: sed de iure mandantis. Et differt a surrogato et conservatore. Nam surrogatus habet

iurisdictionem iure proprio et merito imperium sicut iudex principalis cui surrogatur. Sed conservator nullam habet iudicalem cognitionem: sed tamen potestatem super notoriis et manifestis. c. statuimus. de offi. dele. l. i. vi. iudex autem delegatus habet iurisdictionem in ecclesiasticis personis non propria sed a superiore commissa: vide glossam in iur. e. ti. Et delegatus in causa sibi delegata maior est ordinario de offi. dele. sane. ij. et de offi. ordi. pastoralis: quia talis vices gerit delegantis et potest compellere episcopum rebellem per suam suspensionis vel interdicti. ut. c. sane. pal.

Delegare plura significat. primo est aliquem iudicem loco sui et auctoritate sui iudicatum constituere vel substituire: ut. l. precipimus. C. de appel. circa medius. et l. seq. in fi. Quod autem est in locum suum vel vice sui alium reus creditore dare vel cui iusserit creditore. et hoc modo inter delegatum et eum cui fit delegatio oportet intervenire stipulationem vel litis contestationem. his enim modis fit hec delegatio. vide. l. delegare. ff. de noua. et Azo. in sum. eo. ti. de noua. Delegare enim possunt. i. vice meam debitorem meum dare creditore: et ex delegatione liberor ego creditore meo: et extinguatur ipsa obligatio quam tenebam: ut quando tibi sum obligatus: et alium habeo debitorem mihi obligatum: et istum tibi assigno: ut debitor ab eo recipias te et ipso volentibus. hec est delegatio quedam.

Deliberare est factum diligenter tractare: ut in mente revolvere vel cum amicis suis explorare: an expediat sibi illud admittere de quo querit: puta hereditatem agnoscere vel adire: ut. l. si aristo. in prin. ff. de iur. deli. Datur autem deliberandi tempus heredibus institutis. ut. l. si plures. ff. de iur. delib. Item tutoribus: ut. l. ait pretor. ff. e. ti. Et curatoribus eorum: Item heredibus ab intestato venientibus. ut. l. si quis heres suus. ff. eo. ti. Datur autem ad hoc tempus ab imperatore usque ad annum. Sed ab alijs iudicibus usque ad octo vel ad novem menses et non ultra: ut. C. de iur. deli. l. si. ff. sed quia. Sed non minus tribus diebus. ff. eo. ti. l. i. in fi. Est autem effectus deliberationis: quia inter bona non debent minui nisi causa cognita: ut. ff. eo. l. ait. pretor. huiusmodi autem deliberatio hodie non est necessaria si quis inventarium scilicet leges facere noluerit: ut. d. l. si. §. sed quia. De hac materia vide Azo. in sum. ti. de iure deliberandi.

Deliberatio est provida cause circumspectio cum qua ratio totum agit: et furor sibi non uendicat. xi. q. iij. illa prepositorum et c. se. qua etiam indiscussi hominum colores possunt refrenari. Et in sententiis ferendis maxime necessaria. ij. q. vi. anteriorum. xi. q. iij. cum apud.

Delictum dicitur quasi delictum. Et nota put. si tetigi i verbo dictus quod sicut actionum quedam proveniunt ex contractu vel quasi contractu. Ita actionum quedam proveniunt ex delicto: alie vero ex quasi delicto. Ex delicto proveniunt actiones ubi delictum persone vere et directe comprehenditur: ut est videre in furto rapina homicidio. Ex quasi delicto ubi persone delictum vere et directe non comprehenditur sed interpretative vel iurisdictione: ut si iudex per imperitiam suam male iudicavit tenetur parti quam lesit ex quasi delicto. Item si tenes in domo vel officio aliquem pravi hominem qui damnum dedit mihi teneris ex quasi delicto eo quod in culpa sis utendo malorum hominum ope. Et est delictum desertio boni. Peccatum vero pravius actus. Sed crimen est peccatum grave accusatione et damnatione dignissimum. Nec est differentia secundum Augustinum. lxxxi. di. c. i. Et non de pe. di. i. si peccatum. et per Joannem an. in regula peccatum. Et per differentiam inter delictum et peccatum: est bona glossa. l. i. c. si ad del. ubi dicitur.

Accur. Delictus est genus generalissimum siue veniat ex animo siue no. Crimen vero genus subalternum. Cōtinet enim sub se furtum: adulterium: et alia q̄ ex aīo proueniunt. idest ex conscientia.

Demēs est qui nescit vel non pōt exprimere quid velit aut nolit. caplo pastoralis d̄ cleri. egro li. vi. ubi bonus tex. 7. gl. ibi super ver. remittit.

Demoliri ē dissipare vel destruere math. vi. Theaurizate uobis thesauros i celo vbi tinea nō d̄moliť.

Demonstratio idem significat qđ ostensio. Nam omne verbum uel factum per qđ aliquid ostēdit demonstratio dicit. Jō dicit tex. in. l. certū. ff. si. cer. pe. Certū ē qđ nomine ppo vť alia demonstratōe q̄ vice nominis proprii fungitur: ostēditur 7 sequit nō refert an proprio nomine res appelletur vel digito ostēdat. Et licet falsa demonstratio nō sit demonstratio: tamē ex ea quandoq; sumitur significatum ad inualidandū actum qui alias ea non expressa esset validus. vbi gratia testōr dicit lego vřori mee vestē q̄ causa ei? pata ē hec verba que causa eius sunt demonstratiua. Sz pone qđ nihil est paratum causa eius. tunc demonstratio est falsa. Et dicit tex. in. l. quintus mutius. ff. de au. et ar. leg. qđ nullum est legatum. Secus diceretur vestē meā purpuream que causa eius facta est: qđ licz d̄mōstratio sit falsa: tamē apparet de re legata per vba pcedentia. ut in. l. quintus mutius. preall. Itē si dicat lego dotem si nihil sit in dote nullum est legatū: quia si demonstratio est falsa nō demonstrat 7 non apparet d̄ legato nisi per demonstrationem. l. iij. C. de fal. cau. adiec. Secus si dicat lego centum que in dotem accepi. nam tunc valet legatum licet demonstratio sit falsa tñ apparet de re legata. Item dicendo titiū filiū meū heredē instituo in casu quo nō est filius mihi nō valet institutio: licet constet de persona tamē voluntas testatoris fuit instituere filium. 7 sic illū titium nō filium instituere nō voluit. ergo nō valet. ut in. l. si p̄r. C. de here. insti. Similiter ibi. Institutio titiūz fratrē meū si scio nō esse fratrem: licet vti fratrē fraterna dilectione diligam eum. nō valet institutio. l. nemo. §. i. ff. de here. insti. Item ibi. lego decem que sunt in archa: si sunt in ea tantū quinq; valet legatum ad illa qđ qđ. l. si seruus. §. qui quinq; ff. de lega. i. 7 si mihi est in archa legatum nō valet. Sed ibi. lego decem que debeo: si nihil debeo adhuc valet legatum. l. si sit. ff. de le. i. quia licet demonstratio sit falsa constat tamen de re legata. nam falsa demonstratio nunq; impedit legatum vbi constat de re 7 voluntate. Itē ibi. lego seio decem que titius mihi debet. si titius mihi nihil debet non valet legatum. l. si sit. §. alle. rō quia ex hoc legato significatur cessio actionis legatē. nō enim voluit decem legare seio. sed cedi actionem sibi cōtra titium modo si nihil debet titius nō pōt actio cedi cum nihil sit in legato. Idem digito demonstrando. lego hunc equum: et est bos non equus valet legatum similiter etiam valeret promissio talis. ut nota. i. l. que extrinsecus. ff. de verbo. obli. quia per demonstrationē cum digito constat de corpore nisi aliunde appet nisi credidissē equum fuisse 7 bouem nō fuisse legatum? Sed ibi lego bouem meum 7 non est bos sed equus non valet legatū. l. si quis in fūdi vocabulo. ff. d̄ lega. i. si tamen appareret de voluntate. ul̄ quia istū equū solebat vocare bouem forte quia ibat lente: nel qđ habebat grossum ventrē tunc valeret legatum. ut. l. si qđ in fundi vocabulo. Item quidam habebat duos suos

stichum: fulonē. 7 pamphiliū pistozē: sic legauit: lego vřori stichum seruū meūz pistozē. quis eorū debet bitur an stichus vt sic falsa demonstratio per nomen pistoris non noceat: an pamphilus pistoz vt demonstratio p nōmē stichus nō noceat. Dicit tex. qđ si testator vere sciebat nomē propriū cuiusq; serui tunc ille seruus debetur cuius nomen propriū expressit. 7 dicitur i artificio errasse. Si aut nō uere sciebat nomē cuiusq; tunc debetur pistoz: 7 dicitur i noīe propo errasse: ut in. l. qui habebat. ff. de reb. dubi. Itē ibi seruus cōmunis est titij 7 meij: stipuletur dñis suis. Dicitur qđ refert an dicat dominis suis simpliciter: an dicat titio 7 meio simpliciter an apponat vřing; noīa propria 7 appellatiua. Item si tñ ponit noīa appellatiua dicēdo dominis meis: uidetur eis stipulare vt dominis: ideo si sunt domini pro in equalibus portionibus: ita eis inequaliter acquirif. si propria noīa tñ licz sunt inequaliter dominis eis acquiritur equaliter sicut vni in solidum nominatim stipularetur. si putrū qđ scilicet noīa ppria 7 appellatiua refert. qđ nomē pcedat an proprium uel appellatiuū. nā si propriū pcedit eis equaliter acquiritur. si appellatiuum pcedit tunc acquiritur eis prout sūt dñi. l. si seruus cōmunis. ff. de stipu. ser. Item ibi Iudex precipit seruiēti vt citet petrum iohannis. ipse citat petrum martini sub nomine petri iohannis. Dicitur qđ si hic citatus sub nomine petri litigabat coram illo iudice: 7 in illo litigio iudex fecit eum citari valet citatio qđ stat de corpore 7 qđ de illo tam iudex qđ pars litigans egit. Itē ibi non litigabat coram illo: sed cōiter sic vocabatur: quia tam iudex qđ pars litigans se retulit ad illud corpus: quia sic cōiter vocabatur: licet in rei veritate alio nomine uocetur. Idem si nō cōmuniter sic uocet: sed est de illo maleficio uel debito de quo queritur reputas obnoxius: quia tam iudex qđ pars aduersa de tali sentit. Nō obstat de ysaac qui bñdixit iacob 7 animus referebatur super esau. nā alius suus ferebat sup illo corpore qđ erat iacob: licet crederet qđ esset esau: 7 ideo tenuit benedictio in iacob que precedebat ex animo 7 facto ipsius ysaac benedictis. secus in citatiōe qđ sit p fūietē: 7 nō pcedit nisi ex aīo iudicis. l. si. C. d̄ exbi. re. Denunciare est crimē alicuius superiori nunciare ita qđ prepositio de augeat denunciationē vt in. l. ff. de positi. l. i. in pzi. Hostie. aut in sum. ti. de accu. 7 rubri. de denunc. §. i. dicit decime facta dilatio ad penitentiam agendam: vel aliā legitimam penā iponēdā vel etiā ad vřing;. 7 in. §. se. ipse distinguunt qđdā denunciationem. dicēs qđ quedā ē denunciatio penitentialis 7 euangelica. 7 ad illam quilibet admittitur qđdam vero iudicialis 7 canonica: 7 ad illam non quilibet admittitur. vide ibi de illa. 7 i reportationibus. io. an. caplo. nouit. de iudi. 7 goffre. in summa. ti. de accu. dicit qđ mādatur euāgelicū si peccauerit. ij. q. l. extēdit solū ad illos qđ i magistratu sūt positi siue clerici siue laici. ar. xxij. q. iij. duo ista noīa. xvij. q. iij. d̄ p̄sby. qđ ad alios at ē cōsiliū. 7 hoc ē vřz i peccato cōmisso. nā i cōmittēdo oibus ē preceptū. xxij. q. v. hoc vř. Et dicit goffre. se approbare dictum io. and. 7 qđ quilibet admittatur ad denunciandū dum bono zelo denunciet: de sen. 7 re. iudi. cu. i. a. sed licet ifames 7 irregulares nō tamen admittuntur criminosi qui sua crimina nō correxerit presumitur qđ malo zelo denuncient aliena. Distinguit tamen dicens denunciationē de peccato cōmisso ē euangelicā: Sed cōmittēdo

canonica ad quas quilibet admittitur vt de cogn. spi-
tua. Et sufficit qualiscunq; noticia: vt in. c. hoc videt
preal. Nec turpitudine propria obsistit in spōsalibus
Preterea nec ipedit iuramentum precedēs. xij. di.
nerui. Et nota q; non sequit iste denunciatus est ex
communicatus publice et ne dum i iudicialibus sed et
i extrajudicialib; euitari et a legitimis actib; remoue-
ri d; g. e excommunicat; q; forte excoīcat; n ē: vt si p
appellationē legitimā snia lata sit in eum: nō tamē fu-
it vt debuit prosecutus appellationē eandem infra
tempus ab homine vel iure statutum ad ipsam pro-
sequendam. c. licet. de sen. exc. li. vi.

¶ Deniq; no. Arch. xij. di. deniq;

¶ De plano aliqd dicitur fieri q; iudex sine figura et
strepitu iudiciario facit. de cuius vbi significato hēs
hodie plene de ver. sig. in cle. sepe. Archi. de elect. c.
indēnitatibus. li. vi. sup vbo strepitu et figura. Et de
accu. c. sicut olim: vbi statuūtur psonē idonee simp-
r et de plano absq; vlla iurisdictione sollicitē inuestigā-
tes. Dicitur ergo iudex aliqd facere de plano: qñ. i. n
ē in consistorio vt. f. residēs in loco in quo iudicare cō-
suevit aliquāliter instructus sine iuris solēnitare aliqd
facit statuit aut determinat.

¶ Deportare ē aliquē ppetuo exilio damnare sed re-
legare ad tēpus: vt. ff. de interd. l. ne legator. §. dīa.

¶ Depositum scdm host. eo. xi. ē qd custodiendū ali-
cui vel alicuius fidei datum vel creditum in quo de-
bet qui recipit maximā diligentia habere: q; i depōsi-
to dñitur re obligatio: isti. qui. mo. re. cōtra ob. §. pe.
Et dicitur depositum iter clericos: cōmodatū vero
iter vulgares. Rei at depōsite lic et cōmodate dñiuz
retinemus: vt. ff. cōmodat. l. rei cōmodate. Et dicit
scdm host. a d et positū sic q; prepositio de augeat. vl
dī a de. i. deozum positum alias seozū positū. f. a de
ponēte: vt oñdatur totū fidei eius cōmissum apd quē
ponit quo ad custodiā. et videt sepata custodia a dpo-
nēte. Est ergo aliud pono aliud depono. vt. ff. co. l. i.
qd sit actio depōsiti directā et ōria. re. s. actio dpositi

¶ Depositarius ē apud quē res aliqua deponitur cu
stodiēda: ita sumitur in auc. sed iā. C. depōsi. Et dif-
fert a sequestro. q; depositarius ad hoc pōse tenetur:
vt depōsitori rem restituat. Tenetur et maximā dili-
gentiaz abhibere. sed sequester neutri litigatiū tenet
pōse rem restituere: s; idetermine illi qui vicerit.

¶ Derelictum dicitur illud quod caret possessore vel
quod in nullius est possessione: vt insti. de re. diui. §.
hoc amplius circa finem.

¶ Derogare ē diminuerē vel i pte tollere vel detra-
here: vt. ff. de vbo. sig. l. derogator. Et differt ab abro-
gatore ibidem. Re. supra abrogare.

¶ Desidere ē discordare

¶ Desertores dicunt clerici qui pprie ecclesie mini-
stris destitutis ad alia vicio fuge se tranferūt vel con-
fugerūt: vt. xxi. q. y. placuit. et hoc scdm canones. S; scdm
leges desertores dicuntur milites vicio fuge suā
militia deferentes: vt. C. e. t. l. i. et y. lib. xy.

¶ Desertū ē locus non hitatus penitus neq; cultus yl-
tra memoriam hoīum. vt. c. i. de vbo. sig. li. vi.

¶ Desuetudo et cōsuetudo differūt scdm bar. i. l. de
qbus. ff. de legi. sup. v. de iuetudinem. Nam consuetu-
do est qñ sit contra legem p ipsam cōsuetudine. Sed
desuetudo qñ non vitimur aliqua lege in iure posita.
De hoc no. in phemio insti. i. fi. et in gl. l. pall.

¶ Detestari ē absenti denūciare testib; adhibitis: vt

l. subsignatum. §. i. et l. se. ff. de vbo. sig. Aliter at dete-
stari ē facta alicuius abrenūciare ipernere vel abbo-
minari seu non approbare vel ē execrare vel descri-
bi res aliquas et eas que quales et quante sunt scripto
comprehendi. vt. ff. l. prealleg.

¶ Detestatio ē cū testibus facta denūciatio.

¶ Deus ē vna pars assis que ex. xi. vncys pficitur: i;
li. de here. insti. §. hereditas.

¶ Deus dedit ē pprium nomen. c. tanta. de simo. filr
deodatus. co. ti. c. iij. et sic nomen propum diuersimo
de componit. Qñq; ex noie et picipio. Qñq; ex noie
et vbo. Qñq; ex pnoie vbo et noie: vt dquouult deus:
vt. c. i. de iudi. Nec valet ar. ab etimologia nois p-
prij: q; ad placitum ponitur. Sed nois appellatiui
qñq; sic. f. negatiue: vt. l. si quis in fundi vocabulo. ff.
de le. i. patet in nominibus mutuum testamentum.

¶ Dextans ē ps assis que ex. x. vncys perficitur: nec
respicit totum: vt in. §. prealle. Re. s. as.

De

Di.

¶ Dyacon; grece dicit minister latie: q; sic i sacerdo-
te cōsecratio: ita i dyacono ministry dī pensatio ha-
betur. Et hypodyacones grece dicūt subdyaconi la-
tine: q; subiacent pceptis leuitarum. Et apud hebze-
os nathinei vocantur: vt habet. xxi. di. clerics.

¶ Diascoli vel diacoles dicuntur iasij. i. dictatores:
vel distinctores legis hoc est publice rationis. Et se-
cū dum hoc accipitur i gl. de tab. scri. vel pic. C. li. xi.

¶ Diadema pprie ē corona imperialis. Et ē solum de
auro et lapidibus pciolis a dya. i. duo et demo. quia ex
sui rotunditate pncipium demit et sinem. scdm io. an:
i cle. romani de iureiurando.

¶ Diabolus idē ē quod demon. a dia qd est duo et bo-
lus mortuus quasi mordens corpus et animā: et creatus
ē bonus. sed ex libero arbitrio factus ē malus: immo
adhuc hēt libez arbitriū: s; illud ē tantum ad malum
aliogn nō dmeret et quotidie peior efficere. Simili-
ter angelus hēt liberum arbitriū q; quotidie merere
tur et melior sit. hoc ergo ad bonū tantum. Homo vō
hēt libez arbitrium eque ad bonum et ad malū: scdm
glo. xxiij. di. i noie dñi. vbi rex. dicit q; i cōsecratōe e pi-
querendum ē post multa si credat q; diabolus non p
ordinatōem: sed per arbitrium factus ē malus. quia
hoc quilibet credere tenetur.

¶ Dictatores olim dicti fuerunt q; summuz magistra-
tum gerebant: quorum erat i maioribus causis snias
ferre vel dictare. vt. ff. dōzi. iur. l. y. Et a populo dñr
auctores q; creati fuerūt tres a romāis p cesares.

¶ Ditio est idem quod ptās: vt. ff. de ori. iur. l. y. §. ca-
pta. et y. q. vi. cap. a iudicibus. ad si. inde iurisditio et
componitur ab hoc nomine.

¶ Dieta i vna significatōe ē cenaculum quo die ma-
gis q; nocte solent hoies residere. vt. ff. de dona. l. lu-
tius. vel domūcula cōstructa i hortis pro colligendis
fructibus seu oblectatōis gratia. ita capitur i. l. sena-
tus. §. marcellus. ff. de le. i. i alia vero significatōe di-
citur spaciū vnius diei. vel lapsus. tertio ē vni; diei
operatio quarto ē vnius diei certa et determinata co-
mestio. Continet autēz dieta legalis. xx. miliaria yta-
lica. Dieta vulgaris dicitur illa que habetur secundū
consuetudinem regionis.

¶ Dietarij dicuntur qui i cenaculo alieno se dirigunt
animo furandi a dieta scdm primam significatōem
sic dicti. et sic expōit i. l. sacculari. i. pñ. ff. de edi. edict;

¶ Diffinitua sententia. Regre. j. sententia.

.d.

Difficile dicitur quandoque quod nullo modo sit. ij. q. vi. biduum. verſi: ſed aduerſus. ⁊ glo. ſi. de teſti. c. pñtiū exponit de ſacili non: id eſt nullo modo.

Digestum ſcđm Azo. i ſum. de vete. iur. enun. dicitur legalis liber qui alio nomie vocatur pādecta: ſeu liber pandectarum: ex eo quia oēs diſputationes ⁊ diſciſiones legitimas in ſe habet ⁊ q̄ vndiq̄ collectōem in ſūmis recipit in centum quinquaginta pene milia ⁊ ſuum totum opus pficiens: ⁊ in quinquaginta libros pti ales digeſſit imperator. Collectus at̄ fuit iſte liber ex veteri iure quod ab vrbe romana conditū: ⁊ a romuli temporibus vſq̄ ad tempora iuſtiniani fere p mille ⁊ cccc. annos conſuſe ſtatutū obtinuit. Et extendebatur i duo milia pene libroz. ⁊ trecies cētena milia verſuum vel reſponſorum: vt p3 de vet. iur. enu. l. ij. §. cū oia. Quare autēz pandecta diuiſa ſunt i tres libros vſ volumina: quozū primum vocatur digeſtum vetus. ſecūdū inſorciatū: tertīū digeſtū nouū. Ratio qz a duobus impatoribus nūcupatus hoc noie Frederic⁹ poſtea maturius ruminatū ē: ergo ſcribitur per duplex ff. ſcđm quōſdam. Dicitur at̄ pādecta a pan qđ ē totū ⁊ decta doctrina: quia ibi ē tota doctrina oīz iuris cōſultorum: vt in. §. pzeall. cum oia ⁊ in probemio inſti. Sed vocatur digeſtus ideo qz oia decidēda ibi dige rūtur ⁊ ſoluiuntur ſcđm Azo. accuſ. dy. in pñ. inſtit. et no. io. an. in pbe. cle. q̄ digeſtus capitur alibi pro de coctum: xxxv. q. ix. aplice. de cōle. di. v. ne tales ⁊ ca. pce. Quidam dicūt q̄ iſte liber olim p duplex do ſcri bebatur: vel per o ⁊ g ſed poſtea per viciū ſcripto rum corruptum ſit. Sed p̄ia ratio apparet melior. ſ. q̄ digeſtus ſcribatur cōtra morem oīum legalium li brozum p duplex ff. q̄uis ille due littere nec in pñ. nec in fine huius nominis digeſtū ponātur. ideo quia ille liber fuit digeſtus ſecūdario per duos fredericos ipa tores a quozum cuiuſlibet noie ſumpta ē p̄ia littera f ⁊ ſic erūt duo ff licet illa ratō alijs nō placeat: qz neu ter illozum impatoz aliquid fecit exceptis paucis cō ſtitutionibus poſitis in vſibus feudozū. Dicūt ergo eē viciū ſcriptoz. Et vnus libroz noiatus ē inſorciatū quia cum rome eēt ſtūdium amiſſum ⁊ bononie inole ret ⁊ eius recuperatiōe facta ratiōe cum eēt amiſſus ius ē redditum forte cum multa adſint que dērant: ⁊ ſic ſumitur in p valde. Alij dicunt q̄ fortes leges i eo ſunt. ſed certe ⁊ i veteri: alij ab inuētoze ſeu actoz ſic noiatum dicunt. Vel dicitur q̄ noia magiſtralia ſunt: quare non ē de eis diſputandum: qz relinqtur p̄inaci bus ſm tiliūm. Et quia plura ſunt negocia q̄ voca bula. ff. de p̄ſcrip. ver. l. natura enim. Alij ab inſorci alim caldeo vocabulo quod eſt diſpoſitio qz vltime diſpoſitiones i eo ſunt. vnde. Sum liber fortis diſpo nens ſpolia moris. Et clauſis portis me diſcat lector in hortis. hec in glo. p̄ia huius libri. Et dicitur q̄ vn⁹ fredericus d̄ p̄dictis qui fecit auē. ōnes pegrini. C. cōmunia. de ſuc. natus fuit i ciuitate panormitana ex an tiquiſſima muliere ne crederetur partum eſſe ſuppo ſitum publice in medio pallacy peperit.

Dignitas quid ſit ſcđm archi. p3 de cōſue. c. i. li. vi. in glo. ⁊ hec erat cōtra que ē notabilis. Dignitas qñq̄ idem ē quod p̄as vel cōditio vel p̄ogatina ſeculariſ vt. xxij. q. v. adminiſtratores. ⁊ C. de digni. li. xi. Et ſic iuder dicitur habere dignitatē: vt. ff. de albo ſcri. l. vlti. De hoc ē no. iij. q. ij. in pñc. Item dignitas ē q̄ dam p̄eminētia eccleſie vel in eccleſia. c. q̄uis. d. v. ſig. vide no. per io. an. iij. diſt. deniqz. ⁊ Uin. ⁊ Ber.

de cler. nō re. c. ij. ⁊ de p̄beb. de multa. Et quot mo dis firmatur dignitas: nō. etiā de reſcript. ſedes apo ſtolica. in glo. ſuper verbo maiores: que i cipit. ſed q̄s perſonas. Quandoqz autem ſumitur ſtrictius p̄emi nentia p̄rogatiue perſoe eccleſiaſtiche que p̄rogati uina etiā dicitur: perſonatus qui cognoscitur quādo aliquis habet p̄rogatiuam in choro vſ capitulo i op tionibus. in p̄ceſſionibus: in vocibus dandis ⁊ ſimili bus pluſq̄ alij canonici ſui ordinis: vt in. d. c. i. de con ſue. p̄zeall. cum ſi. Et illa cognoscitur his modis. Pri mo quādo quis hēt adminiſtrationē rerū eccleſie cū iuriſdictione. Secundo quādo habet nomē dignita tis ⁊ p̄elationem ſeu p̄rogatiuam tam in choro q̄ in capitulo. Tertio quādo ex conſuetudie ecclie ha betur aliquis in dignitate uide archi. vbi ſupra. Etiā dignitas ſignificat latius ⁊ ſtrictius ſecundum vſum eccleſiarum. nam quod in vna eccleſia continetur ſub noie dignitatis in alia continetur nomine officij ⁊ ecō tra prout cuiuſuis eccleſie vſus habet. Reperitur et̄ latiſſima ſignificatio pro quauis excellētia. verbi gra tia. Cum aliquid relinqitur principi p̄nceps moris ante diem legati cedentem debetur ſucceſſori. Ratio quia videtur legatum eſſe dignitati ſignificato ſump to ex hoc q̄ relictūz eſt ſub nomine dignitatis. Digni tas autem non moritur. xj. q. ij. liberti. ſed ibi. Relin quitur auguſte ipſa enim moritur ante diez legati ce dentem legatum perit. l. cum p̄ncipi. cum. l. ſe. ff. de le ga. ij. Ratio. quia cum dignitatez non ex ſe. ſed ex au guſto habebat non videtur ei relinqui ſub nomine di gnitatis. ſed ſub nomine proprio. Et perinde eſt ac ſi nomine proprio relictum eſſet ei. Ideo non debetur auguſte ſuccedenti niſi quocunqz alio medio p̄babi li cōcludetur volūtas teſtatozis. Ex his Barto. talē decidit queſtionem. Si relinqitur ep̄ſcopo eo mor tuo ante diez debetur ſucceſſori cum vicarius nō ha beat dignitatez ex ſe ſed ab ep̄ſcopo. Et breuit vo luntas diſponētis debet inſpici. Item ibi cōcedo do mino Joanni videtur conceſſum perſone ſignificato ſumpto a nomine pp̄rio. Si vero ponitur nomen ap pellatiuum tantum. videtur relictum dignitati. Si vero ponitur vtrūqz pp̄rium ⁊ appellatiuum digni tatis: tunc diſtinguitur. Si vero pp̄rium p̄cedit vide tur concedere perſone. Si appellatiuum dignitatis. vel eccleſie p̄cedit tunc dignitati conceſſum vide hoc per Bart. i. l. citibus. ff. de re. du.

Dilatio ē temporis in cauſa p̄rogatio. Et dilatio num ſcđm hoſt. in ſum. ti. de dila. §. i. Alie ſunt citato rie que dantur vocato ad cauſam ad ueniendum ad iudicem ante lit. conte. infra quas citatus ſe p̄para bit ut ueniat i termino ⁊ nihilominus poſt morteꝝ vt ff. de offi. deleg. conſuluit. de quibus. ff. de iudi. l. ad p emptoriū cum ſe. vſq̄ ad. l. de qua re. Et alie ſunt re ſtitutorie que dantur his qui ſpoliati fuerunt ſeu ſunt vel que dantur ad appellandum que ſunt decem die rum: vel ad reſtitutionem in integrum petendāz que olim infra annum vtilem. hodie quadriennium con tinuum dantur. vt. C. de in iteg. reſti. l. ſi. Alie ſunt de l beratozie que dantur reis ad d̄liberādum. de q̄bus: C. de li. cō. i. auē. offeratur hodie canonizata. ij. q. ij. §. offeratur. Alie ſunt p̄emptorie que dantur volenti probare. de quibus in. l. i. C. de dila. Alie ſunt excurso rie que dantur condemnato ad hoc q̄ ſatiſſaciatur d̄ his l. ij. C. de vſu. Alie ſunt reuocatozie que dantur habē tibus ius reuocandi domum de quibus habetur. l. ij.

§. legatis. ff. de iudi. Alie sunt vocatorie siue seriales
vt in l. i. de fer. ff. eo. ti. z. xv. q. iij. per totū. Alie p/
secutorie que dantur ad appellationem prosequendā
de quibus in aut. ei qui appellat. C. de temp. ap. alie
sunt saluatorie vt penitētiales: alie pceptorie: de ap.
c. preterea. Alie electorie: vt de conuer. coi. c. ex pu
blico. ff. de adop. l. mancipiorum: z de elec. ne pro de
fectu. Alie exportarie. vt de frig. z male. laudabilem.
Alie exemptorie: vt qui ma. accu. pos. c. si. z. C. de in
ge. ma. l. diffamari. Alie refutatorie. vt de appell. per
sonas. z. c. requiris. ij. z. c. sepe de ele. dudum. de renū
ci. veniens. Alie exceptorie scilicet ad pponendas ex
ceptiones concessas a iure. de except. pastoralis. hos
modos z species latius prosequitur host. ibidem: z in
spe. eo. ti. z. plures addit spe. vide ibidem. z glo. sum.
ij. q. ij. declarat notabiliter quinq; spēs induciarū v/
dilationum. Spe. autem enumerat. xx. in ti. de dila.
§. i. Et hostien. in sū. eo. ti. §. i. Nam restitutorie indu
cie dabantur olim spoliatis vel abiectis z tandem re
stitutis infra quas a iudicio uni strepitū quiescebant
z erant non minores sex mensiū: nec maiores anno.
ij. q. ij. electis. Vel verius erant arbitrarie. c. si epūs
eadem. q. z deliberatorie dantur ante lit. cont. Cū eni
citatur venit ad iudicē porrigitur ei libellus: q̄ oblato
dantur a iudice inducie. xx. dierum in quibus delibe
rat reus vt cedat vel contendat siue iudicem recuset
Et talis exceptio dilatoria. Ideo ante lit. contest. p/
ponenda de re iudi. cum inter monasterium. Et exce
ptio recusatoria iudicis debet prima esse inter dilato
rias qua obmissa si alie proponant: r ad ipsam rediri
non potest nisi ex noua causa. Dantur etiam lit. const.
que paternales adiectiones induciarum dicuntur: vt.
v. q. ij. p̄senti. Preparatorie vero dantur per lit. con
test. probare volentibus infra quas preparant suas p
bationes quarum spacium moderandum est: vt dicit
lex. ij. q. ij. spacium. Et dantur taz actori q̄ reo z ta
tum semel: vt in §. spacium. p̄allegata: nisi casibus
emergat inopinatus. Iudicatorie autem dantur con
demnatis: z sunt quattuor mensium: de re iudi. cap.
ad consultationem. Nec habēt locum in causis crimi
nalibus in quibus executio non deferitur nisi in quat
tuor casibus: vt nota goffre. d. iudi. §. partibus. Et no
ta q̄ in ciuilibus causis pro qualibet cā necessaria da
tur vnica dilatio. In criminalibus vero tres sunt reo
z due actori. hec ex goffre. in sum. eo. ti.

¶ Dilatio potest etiam sic describi secundū bal. est tē
pus quod habet certum principium z certum finem
Vel sic. ē tempus datum a lege vel a iudice partibus
ad veniendū. Et talis ē duplex. s. prima que datur ab
homine vel a iudice: secunda que datur a iure vel a le
ge: vt patet in rubri. de feris.

¶ Dilapidare ē res vel bona prodigaliter z indifferē
ter erogare scdm q̄ no. archidia. de rescrip. statutū
libro sexto. z de elect. quia sepe eo. libro z sic sumitur
in l. si pea. C. mādati. z. ff. d. m. l. v. circa finem.

¶ Diliter ē latere. inde dilitescere inchoatiū z vtū
tur multum oratores dicentes. vnde tibi scribendi ca
pescant exordia mea sane rationes dilitescit: z habet
in l. dies festos. C. d. feri. vbi of. Taceat apitio aduo
catio dilitescat: z venit a vbo diliterē: a dis z latere.

¶ Diminutō capitis. Regre supra capitis diminutō

¶ Diocesis secundum archidia. de rescrip. statutum
libro sexto dicitur distinctio vel diuisio siue guberna

tio. quia diuisa z diuersa ē ab ecclesia alterius episco
patus z cōmissa gubernationi vnus: vt patet. vi. q.
i. episcopum. z. xvi. q. iij. quicunq; z ca. licet. z ca. inē
z ibidem no. de temp. ordi. ca. eos. libro sexto. Aliquā
do sumitur pro regione vel prouincia: z sic forte capi
tur in l. p̄sides. C. de offi. re prouin. Aliquando su
mitur pro prouincia. etiam interdū sumitur pro pa
rochia: vide de hoc archidia. ibidem. z. vi. q. i. episco
pum. z dicitur a dya quod est duo z cesio idest sepatio
quia separat duas iurisdictiones. Et nota q̄ appella
tione dyocesis non comprehenditur ciuitas: quia di
gnius sub minori comprehendī nō debet: sed ciuitas
dignior est dyocesi. sed appellatōne ciuitatis bene dy
ocesis comprehenditur: vt nota: in ca. rodolphus. de
rescrip. Et q̄ nomen ordinarius plura comprehendat
q̄ nomen dyocesanus. vide glo. ii. cle. i. de vita z hōe.
sta. clerico: z melius glo. in versū. dyocesanus. in cle.
prima de iure patronatus

¶ Dypondens est genus ponderis leuissimi ex duo
bus assibus compositi: vt dicit beda super illud Luc.
xii. Nonne quinq; passerēs ueniunt dypondio vel est
as duplicatus videlicet. xxiii. vncie. z no. in l. i. de be
red. insti. §. z si plures vncie. Et quod in numeris est
vnum in ponderibus est as quod duo habet dypon
dia. z dicitur a dya quod est duo z pondus quasi dou
plex pondus leuissimi ponderis.

¶ Directum verbum est quod significat ille cui relin
quitur: vel in quem disponitur sua manu recipiatur.
Sed obliquum uerbum est quod significat ut de ma
nu alterius accipiatur. Et cōmune verbum est quod
vtramq; significationem habet. uerbi gratia: directū
verbum est instituo quia significat q̄ institutus sua
z non alterius manu accipiat. ff. de here. insti. per to
tum. Idem in verbo heres esto eo. ti. z in ver. accres
cat. ut in ti. C. quando non pe. pa. pe. ac. Idem i ver
bis accipiat lego capiat quia sunt directe significātia
obliquum verbum vt restitutus. l. restituta. z per to
tum titulum. ff. ad trebell. Item ibi volo q̄ talem be
redem recipias quia tunc perfidei cōmissum pars be
reditatis est illi restituenda. l. pater filium. §. si. ff. d. le
gati. iij. Idem ibi. rogo vt titium heredes facias. l. ex
facto in p̄nci. ff. ad trebel. nam per hoc videtur velle
z intelligere q̄ hereditatem suam ibi restituat: z sic
non directe heredem illum faciat. Idem in uerbo de
tur. l. fundi trebatiani. ff. de vsufru. lega. Et breuiter
omne verbum significans q̄ quis de māu alterius ac
piat est obliquum. de cōmuni verbo. ut substituo.
nam si paganus substituit filio impuberi quādocūq;
decesserit per uerbum substituo. hec substitutio ē si
deicommissaria: vt nota. in l. centurio: ff. de vulgar.
substi. Si autem substituit filio si heres non ert substi
tutus admittitur ex directo suo iure. Est ergo cōmu
ne quia habet vtramq; significationem. Et ratione
quare non est directum sicut illud verbum instituo.
de hoc per Bar. in p̄ealle. l. centurio. quia magis ge
nerale est. nam in loco alterius qualitercūq; positus
dicitur substitutus etiam in singularibus legatis. se
cus de uerbo instituo. Idem i his uerbis perueniat. p
tineat. habeat. retineat. remāeat. reuertatur. deuol
uatur. peruertatur. succedat. Et breuiter quodcūq;
verbum significat sic vtroq; modo q̄ quis sua manu
habeat vel ab alia dicitur commune. vt nota. Bart.
in l. centurio p̄eall.

Dispositum in vno vtrumque significet: vel tantum illa vel etiam disposita in alia. Distingue autem factum ē denegando in vno et querit an significet concessione in alio et contra factum ē de concedendo in vno et querit an significet denegationem in alio. Secundo si dispositum in vno habet casum significatum a contrario sensu. an significet dispositionem contrariam in illo casu. Tercio si ē dispositum in fauorem an significet dispositum in odium vel contra. Quarto an dispositum in vno simpliciter significet extensionem in alio. Pro quo notandum licet regula sit quod dispositum sit in vno significet tantum in illo: quia illud continet quod significat. Quādoque tantum significatum extenditur prout ex quo vis modo significandi probabili concluditur. vnde ad primum quesitum dicendo respondetur quod dispositum denegando in vno significat concessione in alio: et. verbi gratia. Testator dicit lego domum excepto tali instrumento per hoc denegatum significatur in alijs instrumentum concessum. l. quesitum. §. idem respondit. vers. denique. ff. de heredi. instituti. Item ibi muto denegatur esse procuratorem et pupillo testem significatur quod alijs conceditur. Item dic in omnibus edictis prohibitorijs. l. cum pretor. ff. de iudici. Nam quod de vno negatur de alio conceditur. xxv. distin. qualis. xv. q. ii. c. ex eo. Similiter concessum in vno significat denegatur in alio: quia e contra quod de vno conceditur de alio negari videtur. l. cum ita legatum. ff. de condi. et demonstra. Et nota. in canonice. de presumptio. et. l. quesitum. §. i. ff. de sum. in struc. instrumē. q. le. verbi gratia. Testator dicit sic. Lego duas statuas marmoreas et omne marmor per hoc quod dicit duas statuas marmoreas videtur denegare de alijs statujs: nec comprehenduntur sub illis verbis generalibus: et omne marmor: vt. l. cum heres §. i. ff. de lega. ii. Item vbi collegium conceditur aliquibus alijs videtur denegatum: ut in titulo de coll. illi. C. Item ubi mulier pro bonis parafernalibus. id est bonis que tradit marito supra dotem et non pro dote si sibi prouidet quod aliquę res sunt pignori obligate. tunc alie res mariti non sunt sibi pignori obligate. Et tamen si sibi non prouideret omnes essent sibi obligate pignori. Et sic dispositio in vno operatur denegationem in alio: vt. l. si. C. de pactis. Item ibi in secundo casu videtur quod dispositum in vno si habet casum signatum a contrario sensu: tunc significat dispositionem contrariam in illo casu. verbi gratia. Debes mihi pecuniam pure in iussu meo: promisi. Titio sub conditione si ex alia venerit dispositum videtur id quod sub contraria dispositione scilicet si non uenerit eam mihi non debeas. Et ista dispositio contraria contrario non tollitur casu ex istis verbis dispositionis seu ex eorum significato expresse. Sed aliunde: ut. l. pecuniam. ff. si cer. pe. Idem legatum pure ad episcopatum sub conditione sub contraria conditione datum esse intelligitur. ut. l. aliquando. in fi. ff. de condi. et demonstra. vbi et. non dicit. Datum ē sed datum intelligitur. facit quod no. glo. in. l. apud antiquos super uerbo coniecturas C. de fur. Item ibi dando dotem mulieri stipuloz mihi reddi si per diuortium matrimonium fuerit solui: hoc casu in casu contrario scilicet si fuerit solutum non per diuortium sed per mortem nihil videoz disponere. l. si. cum dotem. ff. solu. matri. Item ibi conuenticulam illicitam fieri prohibemus extra ecclesiam. l.

conuenticulam. C. de epis. et cleri. Non ideo sequitur quod in ecclesia permittatur fieri: quia contra rationem naturalem et ciuilem est. et sic hec verba extra ecclesiam ibi nihil operantur: sed ibi ponuntur: quia de facto non fiebat in ecclesijs sed extra in priuatis domibus. Et sic lex prohibet morbum vrientem: quia quod medicamenta morbis hoc exhibent iura negocys. In autē. hec constitutio non constituitur in prin. coll. viij. facit. ca. vt constitueretur. l. dist. Idem in tertio membro respondetur quod in disposito in fauorem significatur etiam dispositum in lesionem. vt si contrahendo tecum societatem dico paciscendo quod habeo duas partes lucri. et tu tertiam que significatur alia dispositio quod etiam habeo duas partes damni et tu tertiam in sti. pro socio. §. illud et sic significatur dispositio retractoris sua dispositio in lesionem d. sponentis seu pacis scētis sui fauore. Ex hoc descenditur questio talis: quod qui impetrauit gratiam ad prebenbas integras non habet gratiam ad semiprebendas. quia in semiprebendis nihil est dispositum. Item iudei non possunt conueniri die sabbati: et non possunt conueniri. C. de iudeis. l. die sabbato. vtrumque scilicet non posse conueniri nec posse conueniri disponit expresse. et significatur ex verbis dispositis. Nec hoc dispositum quod non possunt conueniri retorquetur in eorum lesionem quod non possint conueniri: quia dispositio vtrumque continet. ergo nihil significatur aliunde. Idem dicendum in disposito in odium scilicet quod etiam significet fauorem. vt aliquis est infamis ecce odium. Et sequitur fauor quod non compellitur esse testis. Idem in relegato qui etiam non testificatur. ad quatuor memorum. Respondetur affirmatiue quod dispositum in vno simpliciter etiam significat extensionem in alio vt qui concedit alteri in fundo sitio aque hausus etiam intelligitur concedere seruitutes itineris ad aque haurium. l. item. §. i. ff. de serui. rusti. p. dio.

Distributiuum dicitur quod distributionem significat. et hoc diuersimode. put diuersitas subiecte materie vel aliud medium probabile habet diuersificare: verbi gratia sic dicendo quilibet fert lapidem: sensus est quod vnusquisque per se et in solidum fert lapidem. Ideo si testator dicit quilibet heredum meorum det titio decem: tunc quot sunt heredes totiens titius habebit decem. l. si pluribus. et ibi no. glo. ff. de leg. ii. Item ibi si testator ostendens duos vel tres cum digito: dicat quilibet vestrum heres mihi esto. sensus ē quod quilibet sit heres in parte non in solidum. l. hoc articulo in fi. ff. de heredi. insti. nam materia subiecta non potitur diuisi in pluribus quemlibet in solidum: heredem esse cum impossibile sit cuilibet eandem hereditatem in solidum attribui. Item ibi. quisquis mihi heres erit de titio centum siue vnus solus heres sit siue plures titio debentur centum solum. l. ab omnibus in pnci. ff. de leg. i. et. l. si quis in fundi vocabulo. in fi. eo. titi. Et si in eodem casu testator postea prohibet vnum heredem dare titie: vel eximit eum a dando adhuc centum debentur titio ab alijs. l. ab omnibus. in pnc. prealle. Item ibi quicumque primo ingressus fuerit castrum habebit centum: duo simul ingrediuntur: quilibet admitretur quod hec distributiuum verificatur in vno solo et etiam in pluribus vel omnibus concurrentibus: quia primus est qui alium ante se non habet et actus primi verbi distribuitur cuilibet in solidum. ideo etiam actus secundi vbi ergo quilibet qui primo ingreditur habet centum. l.

qui filium. §. i. ff. de lega. i. Sed si datur. quicumq; in-
gressus fuerit primo habet illum equum vel hunc su-
um: tunc pluribus simul ingredientibus nullus de-
bet habere ex proprio significato vbi: quia vnum ca-
tum requirit. Item ibi: quicumq; ceperit vexillum bo-
hemorum habeat centum: duo simul capiunt: hi duo
simul centum tantum habebunt. Ratio bar. quia actus
primi verbi. s. capiendi vexillum non competit civilibus
in solidum. ideo nec actus secundi verbi. s. habendi cen-
tum. Et est simile: sicut duo simul portant trabem et nul-
lus eorum p se. l. ita vulneratus. §. i. ff. ad. l. aqui.

Discessor require infra inspectorem.

Disertus: vel disertior est idem quod facundus et in-
de dicitur disertatio: et est civilis sapientia: vt. C. d. or.
cog. l. qualis. inde venit suplatius disertissimus: vt. C.
d. aduo. diuer. iud. l. petitionem in iudicio.

Disiungere: vel distinguere est conferre data vel acce-
pta: vt in. l. cognoscere. §. i. ff. de vbo. sign.

Dispendium. dicitur damnum vel detrimentum.
Aliiter dicitur longum et inutile: dispendium vero bre-
ue et utile de accu. qualiter et quando. ij. ad fi. z. c. dispē-
dia. de rescrip. li. vi. in glo. ij. et de dispendiosam d. iur.
di. fa. re. q. ob gratiam de reg. iur. li. vi. inde dispendio
sus id est danosus. de. prealle. de iudi. vbi concord. in
glo. Quandoq; dispendium dicitur idem quod tediosum.
absq; tñ utilitate: vt in iur. p. allega. dispēdia et quat.

Dispensare: est idem quod disponere: unde dispen-
satores dicuntur eo qd domum alicuius vel res dispo-
nunt. et ita accipitur in. l. dispensatores. ff. de solu. et di-
citur dispensare quasi diuersa pensare videlicet vigo-
rem iuris relaxare per eum qui hoc facere pot. et si ali-
sit non est dispensare sed dissipare.

Dispensatio. est iuris communis puida relaxatio vti-
litate seu necessitate pensata: secundum guil. in spe. ti.
de dispen. Vel sic est rigoris iuris per eum ad quem spe-
ctat canonice facta relaxatio. i. q. vii. nisi rigor et c. se.
Quandoq; enim dispensatio sumitur improprie scilicet
pro iuris declaratione: vt in. c. quinta uallis. de iur.
re iur. prout ponitur in spe. titu. de lega: rubri. de di-
spen. §. i. Item scdm io. and. quem sequitur do. anto.
de burrio dispensatio est quedam communis mensuratio
ad singula et est de iure concessa ppter impossibilitatem
promidendi de omnibus particularibus sicut nauigā-
tes quedam prouident vt alia salua sint. i. q. vii. dispē-
sationes. Et traxit originem a deo qui ex sola miseri-
cordia et dispensatione vniuersa creauit et ea subiecit
homini. insti. de re. diui. §. in pecude. Et dispensatio
est quadruplex scilicet semiplena ad minores. vt. i. q. i.
si quis heretice. Plena ad sacerdotium. i. q. ii. cōueni-
entibus. Plenior ad episcopum. xij. dist. nos cōsuetu-
dinem. Et plenissima ad priuatum omnes ordines et
dignitates. xxij. q. ii. ipsa pietas: vt no. io. an. in gl.
c. preal. nos consuetudines. Item nota qd dispensans
debet habere intuitum boni vniuersi: cum omnis lex
pro bono publico sit inuenta. iij. distict. Erit autem
lex: et intuitus rationis et cause: hinc est qd si dispen-
satio fiat absq; intuitu rationis dispensatio dicitur. vt no.
ta. in. c. quia in tantum. de preben. in glo. vlti. et iaz nō
tutus est quo ad deum cum quo sine causa dispensatur.
vt no. bar. in. c. non est d. vo. et vo. redemp. fa. ri. q. ii. is
qui preest. et. xxij. q. i. manet. Et debent tria moueri
dispensantem: necessitas: utilitas. et enidens: preroga-
tiua meritorum. i. q. vii. tali coniugio. et c. exigunt. Item
dispensatio non conceditur cuiq; nisi habenti legem

concedere et tollere: et sic per principem et papam vti
eorum auctoritate fieri potest. Et dicitur notanter qd
dispensans debet respicere commodum vniuersi quia
alias videretur dispensatio impossibilis cum ius com-
mune introductum sit pro bono publico. iij. dist. c. s.
allega. Et qd dispensatio ius priuatum dicatur. iij. di-
stinct. privilegia et ius publicum pferendum: sit priuato
c. bone. i. de postulatoe prelatorum sic enim dispen-
satio fit etiam pro bono communi. Item non dicitur ac-
ceptio personarum que prohibetur ca. nouit. de iud.
et de regu. iur. in iudicis. libro sexto. Quando circa e-
quales equalia. et inequales seruantur inequalia cum bonos
non solum metu penarum. verum etiam pmiarum ex
hortatione afficere debeamus. ff. de iusti. et iur. l. i. Jo.
bene conceditur vni qd ali de negatur. Item l. contra
ius naturale non admittatur. ca. dispensatio. xij. di-
stinct. in pnc. Et ius commune fundet super naturali rōe. di-
l. consuetudo. Tamen dispensas mouet rōe particu-
lari contra ius commune: qd non pot oibus particulari-
bus puidere. ergo dispensatur scdm naturalem egri-
tem et rōnabiliter. Nam qui p alijs laborat pmiatur:
et plura sentiat comoda q habuit onera. vt i regu. q se-
tit onus et c. de re. iur. lib. vi.

Disputare est allegare vt videlicet itentionem suam p
puationem i iudiciu deductas ostenderet. et eam riri-
bus assenerare et roborare. vt. ix. q. ii. alioz. et. xxij. q.
vii. cōuenior. et de fi. instru. iter dilectos: et de re. iur. ab-
bate sane. li. vi. cum filiabus. Quod autem huiusmodi
allegationes et disputationes fieri debeant super testi-
bus et alijs actibus. p. i. c. causis. de test. et i auē. eo. ti.
§. q. cum filiabus. De hac materia vide spe. tit. de dis-
puta: §. allegare.

Distrahere est vendere: vt. ff. de contrabē. emp. et vē.
l. si ita distrahit. et l. rem alienam et l. quotiens eo. tit.
cum multis similibus.

Diuertere est discedere diuortio. i. tractu matrimo-
niū separe. Unde dicitur mulier diuertit se a viro suo. vt
l. ij. ff. de diuor. et l. si ita filia. ff. eo. t.

Diuinatio accipitur tripliciter. Prio p scia theolo-
gie a qua theologi dicuntur diuini. Secundo p scia in-
fusa a deo. Et sic accipitur puer. l. xij. c. Diuinatio i la-
bys regis. nam i iudicio non errauit os eius et c. Ter-
tio pro scia magica vel fallaci prophatone vel pro-
phetizatione: qd falsi pphete et magi fingunt se puidere
vel pscire futura. vt capit i. l. nemo. C. de male. et ma-
the. et c. et sic dicitur diatio a diuino as are. i. vaticina-
ri vel futura pdicere. Genus at diationis a Persis fer-
tur esse ablatum. et diuini dicti sunt: quasi deo pleni. Sūt
at duo genera diationis et qdam quattuor dixerūt esse
genera. Et habetur hec oia. xxvi. q. ii. c. i. i pnc.

Diuortium fm gos. et hos. i sum. et. §. i. Est iter virū
et mulierē legitie facta sepatio. Et dicitur legitie. i. quos d-
us cōiunxit homo nō sepat. s. violenter et absq; rōne.
Non. n. homo sepat quos pena dānat. quos reatus ac-
cusat: quos maleficium coartat. xxij. q. ii. c. solet et
de consan. et affi. c. de fidelibus. Et dicitur a diuersitate
mentiu. qd ibi q matrimoniū distrahunt i diuersas p-
tes eunt. vt. ff. et. l. i. et. ff. de vbo. sig. l. iter stuprū
§. diuortium et l. iter diuortium. Sic ergo dictum est a
diuortiendo. quia in veritate diuerse sunt mentes di-
uortiatorū que prius erant coniuncte vniutorum qua-
re etiam repudiū dici solet. ff. et. p totū et c. d. repu.

Diuus idem est qd sacer vel diuinus.

Diualet accipere. i. epistolam imperialem p quā

fuelata ē q̄ntitas q̄ solita erat dari i ordiatōe pōtificis
Dies ē duplex: naturalis et artificialis. Naturalis ē
que more romano incipit a media nocte: et altera sequē
ti media nocte finitur. l. more. ff. de fer. Et significat
put quis significandi modus declarat. Nam ibi be
redē instituo et die tali vsq; ad diem talem: dies nihil
facit: quia tollitur dies et dispositio remāet pūra. l. be
reditas. ff. de here. insti. Similiter ibi. Lōstinuo p̄dio
tuo seruitutem tali die vsq; ad talem diē. ff. de serui.
l. iij. Ratio quia hoc casu et precedenti sic ciuiler di
sponitur vt nihil significet ipso iure. sed in effectui. Itē
ibi p̄mitto tibi ascendere capitolium prima die qua
mortuus ero nihil significat: quia subiecta materia si
gnificare non dat. Sed ibi. L ego tibi fundū post decē
dium per hanc piei appositionem impeditur transla
tio domini. vt in. l. sempronius. ff. de vsu fruct. lega. et
tamen ibi promitto tibi decē post decendium nō im
peditur obligatio. l. centesimis. ff. de verb. obli. et ita
dies appōita significat ibi dominium impediri. hic au
tem non significat obligationem impediri: sed tantū
exēcutionem: sed que sit ratio diuersitatis. doct. se mul
tum inuolunt. potest tamen dici ista ratio. quia si im
pediretur obligatio nulla esset promissio vel legatus
nam ad id tempus trahi non potest. Secus in condi
tione que de sua natura retrahitur. sed dies certa
non potest sic retrahi in domino. et sic dies optime
impedit dominij translationem. Item ibi promitto
tibi qua die mihi placebit valet dispositio q̄ dies seu
tempus potest poni in voluntate obligandi: licet non
ipse actus. Etiam dies incertus pro conditione habe
tur: vt in. l. dies incertus. ff. de condi. et demō.

Dictice sunt columnę ecclesie in quibus imagines
patrum in suo cathalogo ponuntur. Vel sunt tabule
scribendi v̄l pingēdia dicto dictę.

De Do

Docibilis proprie dicitur liber. Sed docilis ē ho
mo doctrinalis: ponitur tamen vnum pro reliquo.
xxij. dist. qui episcopus. in princ. Et petrus in episto
la. Erūt oēs dociles deo. xxxvi. di. §. ecce.

Dolus malus scōm hosti. eo. ti. in suz. et gof. Est cal
liditas fallacia aut machinatio ad circumueniendum
decipiendū seu fallendum alteruz adhibita. vt. ff. eo.
ti. l. i. §. i. et committitur calliditas talis in tacendo v̄l
dissimulando. vnde salo. Qui dissimulat iniuriam cal
lidissimus est. et potest poni exemplum in venditore.
si sciebat seruitutem deberi vel rem alienam vel aliq
obligatam esse. nec certificauit emptorem teneē ei:
quia dolo malo versatus ē. de hoc de rescrip. c. super
litteris. et. xv. q. ij. p̄scriptum: sed fallacia cōmittitur in
mentiēdo et falsum asserendo contra conscientia. vñ
augustinus. Mendacium ē falsa vocis significatō cū
intentione fallendi. xxij. q. ij. §. ille ergo. Machinatio
cōmittitur ex parte verborum. xxij. q. v. queq; arte
vborum. nam machinatio est occulta insidiatio. Dici
tur autem dolus malus ad differentiaz doli boni. nā
dolus bonus ē quando aduersus latronem vel inimicū
cum quis machinatur. multo fortius in hostem publi
cum. xxij. q. ij. v̄llez et. c. queritur. et. xxij. q. viij. vt pri
dem. ff. de le. ij. l. cum pater. §. titia. ad si. et talis dolus
fraudem excludit. ff. de le. ij. l. p̄al. Est tamen hosti si
des seruanda fidez seruanti. xxij. q. i. noli existimare
sed frangenti fidem fides frangatur eidem. vt. C. de
pac. l. cum pponas i glo. accur. vnde veteres dolum
bonum vocabāt sollertiam. vt. ff. eo. ti. l. i. §. non fuit

vnde dicimus iste ē bone indolis. quasi bonum dolum
itus habens. i. ingenium et sollertiaz. vnde et salo. in in
dicando meretrices bonum dolum adhibuit. i. ingenū
de p̄sumpt. c. asserite. Item dolus bonus fraudem ex
cludit p̄eall. l. cum pater. Item dolus fraus et simula
tio sunt nomina reatum qui nunq; permittūtur a co
none. et q̄ peccat non peccat de legis auctoritate. xxij.
q. iij. q̄ peccat. et vtilis simulatio ē de bis que vi. me.
ve. cau. si. vnde nil refert armis contingat palma do
loue. nam dolus ē virtus quam qs i hoste requirit. l.
nedum qs alienam p̄fidiam arguat p̄p̄am fidem
soluat. xxij. q. iij. innocens. Et quomodo ex dolo dat
actio doli que dicitur subsidiaria cum nullum aliud
remedium superest. de hoc vide gof. Et nota differ
rentiam inter ista quicq; nomia: dolus: lata culpa: leuis
culpa. leuissima culpa: et casus fortuitus. nam dolus ē
inuidiosa vel studiosa machinatio ad aliquem decipi
endum: vt supra dictum est de dolo malo. verbi gra
tia deposuisti penes me librum et ego dolose ad fines
q̄ titium quem scio furem esse et q̄ vult furari librum
tuum i domo mea intrare faciaz: dimitto ostium aper
tum vt irret et furetur ego teneor de deposito subtra
cto quia cōmisi dolum. Sed lata culpa est non itelli
gere quod omnes itelligunt. vel nescire quod omnes
sciūt v̄l qd̄ in rior pars scit. Leuis culpa est desidia v̄l
negligentia. Sed leuissima culpa est que aliquo mo
do potuit p̄uideri. Et casus fortuitus est iopinatus
quia rei euentus quia nullo diligenti potuit precaue
ri: vt inundatio: naufragium: ruina: incendium: tempe
stas: cursus latronum de q̄bus isti. qui. mo. cōtra ob
§. item is cui. et ibi melius q̄ aliqua alia lex. et. C. de pi
gno. ac. l. que fortuitis. Et quādo dolum adhibet re
itelligenda sunt verba secundum qd̄ actor itelligit. a
lias debent intelligi verba i proprio sensu. de spons.
ex litteris in tex. et i glo. Item qui dolum obicit do
lum probabit. l. quotiens. ff. de proba. hoc tamen fal
lit in pastore qui negat suo dolo vel negligentia oues
perisse et i custode carceris ar. ff. de edē. l. si ga. §. v̄l:
Item dolus est fraus et non econuerso. ff. de pac. l. iij.
re. gen. §. dolo. Sed contra. ff. de re iudic. l. fraudem:
vbi dicitur q̄ fraus non fit sine dolo. Sola fraus fit
dupliciter: vno modo de re cum consilio: et sic nunq;
fit sine dolo. alio modo de re sine consilio. et quādo ali
qs decipit aliquem re ip̄a ignorāter et sic fit sine dolo.
Doli capax est p̄orinus pubertati scilicet quādo
mas habet. xi. annos et dimidium. tunc enī potest doli
quere p̄terq̄ i adulterio secundum accur. Semir
na vero quando habet. xi. et dimidium annos. vt no.
ff. de reg. iur. i. l. pupil. Aug^o vero dicit i eplā ad roma
tum q̄ puer doli capax: cum est. vij. annor q̄ tunc
mentiri et verum loqui pōt de hoc no. i. c. ois v̄triusq;
serus de peni. et remiss.

Domicilium alicuius ē ibi. vbi maiorem partem
fortune sue constituit: vel magnam partem bonoruz
suorum. vel si ibi habet laudem. i. familiam: vt. C. di
co. et censi. l. si ciues. l. i. x. vel si nihil ibi habet assidue
tamen ibi conuersatur. Sola tamen domus non con
stituit domicilium. sed magis ibi erit vbi quis sum
mam rerum suarum constituit. vnde rur̄us discessu
rus non sit: vnde cuq; profectus fuerit peregrinari v̄l
detur et ad quem locum cum redierit peregrinari desi
nit. de hoc innocen. de so. compe. ex parte. Abbas ta
men non potest habere domicilium nisi in suo mona
sterio licet alij seculares clerici sicut et laici bene pōt

plura habere domicilia cum diuersis locis se ita instru-
xerit ut nō min⁹ i vno q̄ in alio se collocasse videatur
Potest etiam quis eē sine domicilio: scdm̄ gos. de fo-
compe. Et q̄uis gos. scripsit q̄ clericus ibi hēat do-
micilium vbi larem constituit non semper vbi eccle-
siam habet. Archi. tamē no. q̄ locus vbi clerici seu lo-
ca i q̄bus clerici tenentur ad residentiam semper de-
bent pro domicilijs reputari: licet etiam aliqui cōtra
dicant. et sic etiam no. ino. et host. de p̄ui. c. ex ore. vi
de de hoc archi. de rescrip. statutum lib. vi. in glo sup
verbo actor et reus

Dominium directum scdm̄ a30. in sum. de iur. em-
phit. circa fi. dicitur habere ille qui possidet ciuilit̄
tanq̄ dominus: et illud dicitur dominium directum:
q̄ solus dominus directus habet ciuilem possessionē
vt no. in l. iij. §. ex contrario. ff. de acqui. pos. vel ideo
dicitur habere dominium directum: quia sine omni
alia obligatione liberam potestatem habet rei quali-
ter nō ē i illo q̄ habet dñum vtile vel mixtum.

Dominium merum forte idem est quod directum
licet de illo dominio et sequenti raro legatur. Dicitur
tamen q̄ illa duo dominia merum et mixtum sunt po-
tius due differentie que diuidunt hoc genus imperiū
vt sic omne imperium: aut est merum: aut mixtum: vt
in l. imperium. ff. de iur. om. iudi.

Dñum mixtum est illud quod partim conuenit cū
directo dñio: et partim cū vili

Dominium vtile scdm̄ A30. dicitur habere ille qui
solum naturaliter possidet et non ciuilit̄: vt emphi-
tea. et usufruc. et feuda. quod Jo. non placet: vt. l. iij. §.
ex contrario. ff. de acqui. pos. Sed quidam vt A30 re-
fert in sum. C. de iure emphi. dicunt ēphi. habere quā-
dam ciuilem pos. et vtilem rei vendicatōnem. ff. si ag.
vec. l. i. Et differt dñum a pos. vt. l. si quis. ff. de acq.
pos. in §. differentia. Et ibi no. bar. quid sit dominiū
et quoduplex. Et quāuis cōmuniter dominium trada-
tur rei traditione. datur tamen casus quo dñum tra-
ditur sine rei traditione saltem noua quando videlicet
quis prius habet rem aliquo titulo. s. pignori obliga-
tā locati vel conducti. Et creditor dicit debitori pla-
cet q̄ habes pignus in solutum: et respondetur placet
vt no. in l. cum dominia. C. de pign.

Domini recti erant quidā officiales defensores ci-
uitatum vel municipiorum.

Domini minoris magistratus sic dicti: q̄ dñi recti
q̄ suffragia duorum eligebantur vnus constituēbat
a plebe alter a maioribus. vt. C. de in.

Domus sumitur quandoq̄ pro agnatione. l. cū vn⁹
in p̄nc. ff. de ali. et cō. leg. et ad fille. in p̄nc. Item pro
nibus cohabitātib⁹ in domo. C. nel. po. li. pa. pre.
l. i. si. Recipitur etiam pro omnibus gerentibus ea-
dem signa vel arma. Etiam cōmuniter domus est q̄
constat ex parietibus recto et fundamento protegens
nos a caumatibus et imbribus. Si omnes d̄ domo no-
bilit̄ dicuntur: an bastardus comprehendatur. Et
respondetur capiēdo pro agnatione: tunc non credit
Si pro descendētib⁹ et eodem sanguine: tunc com-
prehenditur: vt in l. primum. in fi. ff. de verb. signifi.
Si capitur p̄ habitatione: tunc attenditur an sit habi-
tans vel ne. Si recipiēdo p̄ portatibus idem signū
et ē videndū an portet vel ne. Et dicit bar. q̄ scdm̄ cō-
munem modū lombardie dicendo omnes de domo i-
telligūt oēs de eodē sanguine descendētes. s. quādo
simplr sit mētio de domo: tūc capitur pro loco. De h⁹

vide bar. in l. tutele. ff. de ca. dimi. Nam appellatōe
domus scdm̄ bar. non comprehenditur porticus: nisi
fiat extensio vocabuli. Et sic statuta de domo non cō-
prehendūt porticum. Alij contra in l. certa. ff. de leg.
i. in §. sed si quis ad opus. Stante ergo statuto q̄ pu-
niatur reptus sine lumine in nocte extra domū scdm̄
illos non punietur reptus sub porticu domus sue.

Domum reuocare est dicere te non debere litē pa-
ti eo loco quo conueniris: sed ibi vbi domū habes. vñ
legatus qui mittitur romā vel vocatur a principe p̄
necessitate vel vtilitate reip̄. non tenetur tunc ibi re-
spōdere sed hēt ius reuocandi domū. De hoc vide qd
legitur et nota. de fo. compe. c. vlti. et de dila. exposuit
et ff. de iudi. l. ij. §. legatis

Donatio scdm̄ A30. in sum. C. de dona. et fm̄ hosti.
i sum. eo. t. §. i. ē rei licite nullo iure cogēte mera libe-
ralitate facta collatio. vt. ff. eo. ti. l. donari. Nam illici-
ta rei donatio non tenet vt. d. l. §. scilicet. Et dñ donā-
tio quasi donis gratis cōtracta datio: et ff. de do. cau.
mor. l. senatus. §. donatio. Donationis aut diuerse sunt
spēs put no. a30. et host. ibidez q̄ alia ē iter viuos: alia
ē causa mortis. Et hec sūt duo genera donationū: vt
insti. eo. ti. i p̄nc. Item donationū iter viuos: alia ē ob
cām iterpositā: alia simplr. Et illaz simplicium: alia
ē simplex pura et p̄fecta: alia imp̄fecta seu conditiona-
lis. Et sub hac specie donationis ob cām forte cadūt
donationes iter virum et vxorem: imo q̄q̄ sūt simpli-
ces et tunc regl̄ sunt phibite p̄pter cās que no. C. de
dona. ante nup. l. si. ante mediuz. l. ibi simplices. In-
dum enim donationes ille sunt ob cām honestam et li-
citam: et sunt p̄missae ut in casibus q̄ sunt. ff. de dona. in
ter vi. et vt. l. si sponsus. §. cōcessa vsq̄ ad. §. si marit⁹:
et que in illo. §. etiaz consueuerūt notari p̄ doc. f. casus
plures iter quos casus sunt aliq̄ i q̄bus etiam simplex
donatio valet: Ideo dictum ē supra regularit̄ et spon-
salia dona: quia semper in dubium ob cām futuri ma-
trimonii p̄sumitur facta: vt no. i l. cū ueterē. C. d̄ dōa.
ante nup. Donationū ē cā mortis tres sūt spēs n̄ f3 or-
dinē regularem sed ē scdm̄ ordinē alphabeti: ut i ti.
de dōa. propter nup.

Donatio aut nuptias vñ p̄ nuptias fm̄ a30. i sū. C.
eo. ti. ē illa quā facit spōsus vñ alijs sub noīe spōse vel
altreri noīe spōse. Et hec donatio ē ob cām: forte tñ
sic dñ. l. si. C. eo. ti. vbi h⁹ exp̄sse habet q̄ n̄ sit donatio
simplex: q̄ sic sine m̄rimoni o dos ē nulla: ita hec dōa-
tio sine m̄rimonio nulla ē: Dinc ē quā illa donatio vocatur
antiferna q̄ si ōria donatio. Et dñ ab āti qd ē ō et ferna
donatio: ut pal. l. si. C. e. t. Maritus enī ab vxore acci-
pit dotē id ē dōatōe: ob m̄rimoniū. Sic cōtrario ip-
se donat vxori p̄ nuptias. Et iō l3 olim diceret donā-
tio aut nuptias: tñ q̄ hodie cedit fieri p̄ nuptias: tūc
hodie vocat donatiō p̄ nuptias: ut isti. de dona. §. est
et aliud genus. et dicta. l. si.

Donatio cā mortis fm̄ a30. i sum. eo. t. ē cū qs vult
magis se habere q̄ eū cui donat subaudi tradēdo. vñ
se obligādo ne hec diffinitō legatū orietur p̄ vba ibi po-
sita. Dicit. n. tradēdo vel se obligādo ut nō referat ad
testatorē. Differt aut hec donatio. s. cā mortis a legato
iurta ea q̄ no. C. de dona. §. i. in fi. Host. aut eo. ti. i sū.
§. i. ē sic diffinit. Donatio cā mortis ē timore mortis
imminētis vel future alicuius rei p̄uide et liberalit̄ facta
collatio. Et huius tres sūt spēs scdm̄ host. eo. ti. in sū:
quas ponit sub. §. q̄ eius sub versis. species. nam dōa-
tionem causa mortis priā spēs ē cū quis donat metu

mortalitatis future et non instantis. Secunda est cum quis donat metu immortalitatis istius desperans de conualescentia: et hec donatio comparatur ei que est iter uiuos. Tertia quando magis uult se habere quam eum qui donat. et magis donatarium quam suum heredem. Predictæ species possunt colligi ex l. senatus. §. mortis. iuncta. l. i. ff. eo. ti. et sunt expresse in l. ij. eo. ti.

¶ Donatio iter uirum et uxorem secundum a30. in sum. C. eo. ti. est que fit constante matrimonio que secundum leges est prohibita: ideo ne mutuo amore inuicem spoliarentur donationes non sperantes sed perfusa erga se facilitate abutentes. nec esset eis studium liberos potius educandi. et illa ratio secundum a30. quia sepe futurum esset ut matrimonia separent si non donaretur hi qui possent et matrimonia uenalia essent. omnia predicta habentur eo. ti. l. i. et ij. Alii tamen accipiunt. de hoc uide hosti. in sum.

¶ Donatio iter uiuos secundum a30. in sum. est quam dono malo habere illi cui dono quam me. Hec diffinitio colligi potest ex l. i. in §. ff. de dona.

¶ Donatio inter parentes et liberos secundum a30. in sum. C. de dona. iter vi. et ux. ubi dicitur quod omnia illa que dantur de donatione inter vi. et ux. dantur et de donatione inter parentes et liberos. Hec. n. ut no. C. e. ti. l. donationes iuris impossibilitate prohibite sunt: cum una et eadem persona iuris artificio estimeatur pater et filius. genitor et genitus. ut. C. de i. pu. et alijs substi. l. si. adfi. Si alter alteri donat sibi ipsi donare uidetur. et ideo nulla est donatio nisi in casibus. puta in dote et donatione propter nuptias. ut. ff. famil. hercis. si pomponi? philadelphus. et ff. de colla. bo. et de coll. do. per to. que egs passib? ambulant. ut. l. si. C. de dona. ante nup. Item cum donat mobilia filiofamilias eunti in castris. ut. C. famil. hercis. l. iij. Item ualet remissio usufructus in rebus aduenticis. ut. C. de bo. lib. l. cum oportet. §. si autem res. Et de omnibus predictis casibus. l. in quibus tenet hec donatio est glo. nota. C. de inoffi. donat. l. i. in xbo duabus. Item donatio facta in alimentum. alias non tenet donatio. sed tamen si facta est in filium tanquam in extraneum vel collata in eum supremo iudicio confirmatur eodem modo et cum eadem determinatione qua confirmatur donatio facta inter coniuges ut. l. donationes prealle. ga. C. de dona. inter vi. et ux.

¶ Donatio mera est eadem cum simplici. scilicet quando inter uiuos donatio fit. Quando etiam dicitur pura liberalitate non ob causam secutam. Si uero fit ex causa precedente tunc dicitur remuneratio potius quam donatio ut. C. de bo. lib. l. cum o3. §. cum autem.

¶ Donatio facta ob causam interpositam secundum hosti. in su eo. t. §. quot ei? species. Est quedam donatio iter uiuos que fit ob causam interpositam et denotat ut aliquid fiat vel non fiat. vel propter quid fit donatio secuta propter finem: iuxta ea que habentur. l. i. §. i. ff. de dona. ut et. §. dictum est.

¶ Donatio perfecta et pura est species donationis simplicis. et est quam statim pura liberalitate transfertur dominium rei date de ista. C. de donati. et ff. e. ti. generaliter per totum et maxime. ff. eo. l. i.

¶ Donatio autem imperfecta siue condicionalis. vel sub modo est species donationis simplicis. secundum hosti. ibidem. et est quam statim transfertur dominium rei date. et non nisi sub conditione vel modo vel in diem. ut dono tibi si rex intrauerit. Italiam: vel dono non quod tuum sit hinc ad annum. vel aliquid huiusmodi. De ista materia regre. C. de dona. que fit sub mo. et condi.

¶ Donatio simplex est que causam non habet. et cum donans nullo casu uelit ad se redire quod dedit vel daturum se promisit. ut. ff. de dona. l. i.

¶ Donatio sub modo comprehenditur supra sub donatione perfecta vel imperfecta.

¶ Donatio sponsalicia secundum a30. in sum. C. de dona. ante nup. §. sponsalicia. dicitur illa que a sponso sponse fit: vel e contra. licet raro accidit. C. t. prealle. l. si a sponso. §. quod si sponsa interueniente. ubi dicitur si sponsa interueniente uel non interueniente osculo donationis titulo. quod raro accidit fuerit aliquid sponse largitum. Ratio quia femininum genus auarissimum est in donando. ff. ad uelleia. l. sed si ego. in fine ubi dicitur. Facilius se mulier obligat quam aliter donat. Et ibi notatur. Hec donatio fit intuitu mulierum. et ideo non potest dici uere propter nuptias donatio. sed simplici. Condicio autem inest si steterit per dantem. ut. C. de donatio. ante nup. l. cum uere sententia.

¶ Donec. notat Jo. calderi. in commento decreta. p. cessionem. de probatio. et significat diuersimode prout quoduis medium probabile significare declarat. uerbi gratia lego filie decem donec nubat. significat legatum esse annuum. l. legatum. ff. de annu. le. Ratio quia hec dictio significat limitationem. Et ex hoc sequitur quod testator uoluit facere multiplicationem. et fit limitatio ad tempus nubendi ut ex tunc non debeatur. Item ibi lego filie fundum cornelianum donec nubat uel donec capitolium ascendat. non significat legatum annuum quia subiecta materia non patitur quod non est multiplicabilis. Sed tantum significat extinctionem adueniente tempore nuptus uel ascensionis capitolij. Item ibi donec inuentarium scribitur. non hoc creditori bus et legatarijs heredem conuenire. l. si. §. donec. C. de iure. dli. q2 subiecta materia hoc declarat. Nam inuentarium debet incipi et finire infra certum tempus: ut eadem. l. dicitur. Item ibi creditor facit obitori pactum de non petendo: donec titius fiat consul: significat limitationem exceptionis per euentum: et sic etiam conditionem. ut si titius fiat consul finiatur exceptio patris si non sed moritur antequam fiat consul: fiat perpetua exceptio. l. sufficit. ff. de conditio. et de. Nam ex euentu incerto futuro significatur conditio. l. itaq3. ff. si certipeta. Item ibi locus est conditioni furtive donec dominium a domino recedat: significat limitationem: et quod ipso iure dominio recedente non est locus conditio. l. sine. §. tamdiu. ff. de conditio. furti. Item promitto decem singulis annis donec titius consul fiat: titio existente consule adhuc obligatus sum ipso iure sed petentem repellam. l. eum qui ita. §. qui ita. ff. de uerbo. obliga. Ratio quia non est in potestate disponentium obligationem limitare tempore: ut ipso iure finiatur tempore. Item lego fundum donec titius fiat consul ipso existente consule finitur legatum et dominium ipso iure ad heredem reuertitur. l. fina. C. de leg. quia in potestate testatoris est facere legatum tempore et finire tempore ipso iure ut ibidem. Item ibi dono tibi predium donec titius fiat consul titio existente consule non finitur donatio ipso iure: nec reuertitur dominium ad donantem: ar. l. ea lege. C. de conditio. ob causam. Ratio quia non est in potestate contrahentium facere contractum finire tempore vel dominium transferri: et sic de consimilibus.

¶ Dos secundum a30. in sum. C. de iur. dotium est quod da

tur a muliere marito: vt. l. si rem estimatam. ff. de iure
dotium vel ab eius patre vel extraneo: ut in. §. acce-
dit. l. vnica. de iure dotium cum infinitis alijs: in qui-
bus dos semper marito datur vel eius patri: ut. l. si
dos. ff. de iur. do. et si maritus. et l. si filia. §. hoc autem. eo.
ti. Et hoc propter onera matrimonij: vt. l. pro oneri-
bus. C. de iur. do. vt perpetuo sit penes eum: vt. l. i. ff.
de iure dotium. Et durat quod durat matrimonij:
nisi maritus vergat ad inopiam. hoc ideo dicitur: quia dos
soluta matrimonio debet redire ad uxorem vel eius
heredes sicut donatio propter nuptias ad maritum
vel eius heredes. C. de pac. conuen. super do. l. pe. et
aut. equitas vbi dicitur quod bonum est ar. de dote ad dona.
propter nupt. Fallit hoc in casibus in glo. vnica circa medium i
c. peruenit. de emp. et ven. Dicitur autem ferma ut ca-
nit glo. C. de dona. ante nup. l. si. i. que propter matri-
monium conceditur: et sine eo non potest esse: ut pre-
alle. l. si. C. de dona. ante nup. et ff. de iure dot. l. iij. cu
similibus. nec propter matrimonium prohibetur sic
prohibentur simplices donationes. Et oportet quod dos
quid matrimonij sit non dando defectum sed de iure
contractum: ut. C. de condi. ob causam. l. i. et repetit
quando matrimonium stare non potest. c. et si necesse
de dona. inter vi. et vxor. Etiam redditur mulieri se-
parate propter consanguinitatem. c. nuper. et c. i. eo.
ti. Diuiditur autem secundum Azon. vbi. §. dos in profectitia
de qua habetur in. l. profectitia. ff. de iur. do. et in ad-
uentitiam. Que diuisio colligitur ex. l. filie dotem. ibi
nec dubium. C. de coll.

Dos aduentitia secundum Azon. est que non proficiscitur a
parente vel tanquam a parente vt si extraneus dederit
patri vt daret in dotem. l. profectitia. §. si quis certa:
ff. de iur. do. Vel si pater non tanquam pater: sed ut extra-
neus dedit: puta quia debebat filie et eius voluntate
dedit in dotem viro: ut dicta. l. profectitia. §. si. v. ceterum.

Dos profectitia est que a patre vel tanquam a patre vel
ab auo vel proauo profecta est. l. de bonis eius vel fa-
cto eius pro filio vel nepote eius vel quaz alias dicitur ma-
dato eorum constituit vt pater aut curator dedit de
bonis alicuius eorum. Si erat parens prodigus vel
furiosus nec refert an filia vel neptis sit in potestate
constituta vel emancipata. Non enim ius potestatis
sed nomen parentis facit profectitiam a parente er-
go videtur data si ipse dicit vel iubet alium dare vel
pater vel curator eius dedit: vt dictum est. Idem est
si negotiorum gestor eius dederit: et ipse ratum habue-
rit: que omnia habentur in dicta. l. profectitia. in p. in
cto. §. i. et si.

Dotis privilegia sunt multa. Re. de hoc Azon. in
sum. C. de p. uil. dot. Et Specu. in tractatu libelloz
ti. de dona. inter vi. et vxor. §. formatis. vbi notat.

Dotis promissio secundum Hosti. vel nuda pollicitatio
secundum Azon. eo. ti. sit per stipulationem: et etiam quan-
do sine precedenti interrogatione. Nam pollicita-
tionibus aliud est quam offerentis promissio: ut nota. C.
eo. super Bica.

De

Dr

Dromones dicuntur qui preerant nauibus ad ser-
uandum traiectionem maris in hoc reipublice militan-
tes. et maristransitum tenentes vel tuentes. C. de of-
fi. prefec. pretoris affri. l. ij. unde etiam adhuc eorum
dem naues nomine vulgari dromones appellantur.

De

Du

Dubium siue obscurum verbum interpretandum est p

reo nisi in quattuor casibus. scilicet quando agitur de cau-
sa liberali. de inoffi. testa. de matrimonio et de dote:
vt de fide instrumen. c. inter dilectos in glo. vlti dicitur re.
iudi. c. vlti. Item dubia sunt in meliorem partem iter
pretanda de regu. iur. estote. In quibus ad communes
intelligentiam verborum recurrendum est. c. ex litte-
ris. de spon. et tutioz via in dubijs est eligenda de ho-
mici. ad audientiam. et de spon. iuuenis.

Dubius in fide est infidelis: de here. c. i.

Ducentary dicuntur duces vel magistri ducento-
rum militum: quorum dignitatem dicimus substantiuo
nomine ducenam.

Dumode: vide glo. i. c. non potest. de preben. lib. vi.

Duellum dicitur singularis pugna que fit propter pro-
bationem alicuius: ita vt qui vicerit probasse credat
et victus in probatione defecisse. et dicitur quasi duo-
rum bellum factum ad probationem veritatis ac si p-
testes quis intentionem suam fundasset: ut. c. ij. d. pur.
vul. Quando autem sit licitum vel non: not. glo. in. l.
qua actione. §. si quis. ff. ad. l. aquili. vbi dicitur. Si
quis in colluctatione vel pancratio vel dum pugiles
inter se certant alius alium occiderit: et in publico cer-
tamine cessat aquilia: quia glorie causa et non iniurie
gratia damnum datum videtur. Et duellum non de-
bet fieri pro ecclesia: ut i. c. i. de cleri. pug. in duel. Si
tamen clericus faceret duellum et non sequeretur mors
vel membri detruncatio posset ex sui episcopi dispo-
sitione in susceptis ministrare et etiam promoueri: ut
in. c. prealle. Etiam de iure civili duellum non per-
mittitur. l. cum filiis. §. i. ff. deleg. ij. et ibi no. glo. fina.
Et dicit ibi Bar. se audiuisset ab imperatore quod antequam
duellum permittatur quinqz requiruntur. Primum
quod ille qui prouocatur sit suspectus vel diffamatus.
Secundum quod non possit vera probatio haberi eo
de quo inculpatur. Tertium quod prouocat sit par vel
maior prouocanti: quia minori vel inferiori non li-
cet ascendere ad superiorem. Quartum quod causa sit p-
sonalis: et non pecuniaria. Quintum quod electa sit p-
duellum via armorum: et non via strepitus iudicialis. Sed Jo.
de imo. dicit quod repperit secundum leges feudorum in tribus
casibus permittum esse duellum. Primus in ti. de pa-
ce tenen. §. si quis hominem. in. c. i. coll. x. Secundus
in eadem institutione. §. si quis alium. Tertius etiam
in eadem institutione: in. §. si quis miles. vbi videtur in-
ueniri quod in qualibet causa capitali potest fieri duellum
licet glo. contra teneat de iure lombardorum: que glo.
remittit ad sum. Hostre. bononien. qui fecit tractatum
de pugna et duello. Et dicitur etiam duellum mono-
machia: a monos quod est vnum et chia pugna quasi
pugna vnica et singularis: et ideo inter laicos prohibe-
tur: quia in eo deus tentatur. ij. q. v. c. monomachia.
Nec obstat exemplum dauid pugnantis cum golia:
quia privilegia paucorum non faciunt communem le-
gem. xxvi. q. ij. c. non exemplo. Et in his que raro fi-
unt miraculum est. in au. d. consilijs. §. i. circa me-
dium. colla. vij.

Duplicatio est allegatio que datur reo ad infirmam
dum replicationem actoris: ut in l. i. de repli. §. rursu
et no. in Specu. de excep. §. nunc de replicatione. Vel
secundum alios est elisio vel annihilatio replicationis. et ha-
bet fieri a reo contra replicationem actoris.

Duplicitas prohibetur in sex casibus: vt no. archi.
xviij. q. ij. in nullo.

Duplonia: ut. ff. de ver. ob. l. continuus. §. cum ita.

Est iter duplicatum vel sterilitas fm glo. ibidem. nā
tex. ibi exponit dicens. Neq; duplante i diebus nec i
noctibus z oi tempestate contempta iter continuare
cogatur. quasi dicat. hoc duplonia facit. nam text. ibi
prohibet eum qui ephesi daturus promiserit: nec cui
duplonia te cogiturum ne tam delicate progredi ut
reprehensioe dignus appareat: vel ergo duplonia di
citur iste qui duplata vrit dieta. uel ē ille qui fortuito
temporis euentu de duabus dietis facit vnam.

¶ Dūtaxat: de hoc vide archi. de rescrip. statutuz. §.
in nullis. li. vi. z de iureiur. c. i. eo. li.

¶ Duplois vel diplois est dupla vestis:

De

Ec

Ecclesia

fm archi. de elec. fundamē
ta lib. vi. in prin. multis mo
dis dī. Quandoq; dī collectio sanctorū: vt
xxy. q. i. nuptiarum. xxy. q. iij. recurrat. i
fi. Secundo est catholicorum vel fidelium collectio:
de conse. di. i. ecclesia. z sic sumitur. iij. q. iij. engeldru
dam. Et nota q; sicut et decre. iulij pape. c. ij. sumit.
tunc ecclesia est nomen grecum z dī i latino cōuoca
tio: propter hoc q; omnes ad se vocat. Et de exposi
tione huius nomis ecclesia. vide. c. querelam. ne pre
la. vi. su. sui. ancen. cce. i. glo. vbi not. Nam sinagoga
ē congregatio que proprie ē indeorum. Sed cōuoca
re proprie est vtentiū rōne. Congregari autem solēt
pecora: ut dicit Ugo. Et dī catholica. i. vniuersalis:
q; per vniuersum mundum est constituta: ita expōit
glo. C. de sum. tri. z si. ca. super Bica. Uel vniuersal
dī. i. gñalis. i. eadem doctrina ad istructionem vel ad
ministrationem: ut i prealle. c. iulij pape. vel dī eccle
sia fm grecos ab eccleis qd ē mīserans: q; ipsa plēa mī
sericordia est. Nam nūq; claudit gremium suū rede
untibus. C. de sum. tri. in epistola inter claras que est
Joannis sanctissimi archiepiscopi vrbis romane ad
Justinianum imperatorem. z incipit Victor Justinia
nus pius z habebit sex calūnias. Et dī here. super eo.
li. vi. Tertio ē collectio malignātiū: pō. O diui eccle
siam malignantium. Quarto ē murozū ambitus. Et
vide glo. i. h. matricē. i. cle. i. de sen. erco. ibi cōcordan
tie. z quandoq; sumitur pro materiali ecclesia z eccle
sie parietibus. Quinto est corpus christi. Sexto pre
lature ecclesie. Septimo obuētiōes ecclesiastice pro
uenientes rōne ecclesie. Octauo episcopalis ecclesia.
Et hanc despo at eps quando cōsecratur. Nono viri
ecclesiastici. l. iij. dis. c. i. Decimo canonici matricis ec
clesie. iij. q. i. §. vlt. Undecimo maior pars capituli.
lvi. dis. apostolica. Duodecimo significat episcopum
tm. vy. q. i. scire. Tredecimo est quelibet ecclesia pro
uincie cathedralis: nō romana. Nam appellatōne ec
clesie matricis itelligitur ecclesia cathedralis: sed nō
romana. ut i. c. cum super. de vsu pally. vide glo. in
c. cum clerici. de verbo. sig. z. r. q. i. Antiquos ecclesie
cathedralis nomine etiam itelligitur eps z capitulu
illius ecclesie: z non alij clerici. Et ecclesiarum bona
sunt dei: z enī omnia sunt eius: hoc tamen specialius.
Et earum res z persone diuino z humano iure ab ec
actionib; secularium personarū sunt imunes. c. q; q;
de cen. li. vi. z ecclesia non dī dī tārī cum aliena iactu
ra. l. iij. distinc. generalis. de pe. suam. ff. de condu. in
de. l. nam hec natura.

¶ Ecce: not. paulus i dōmēto. c. tertio loco. dī proba.

¶ Eriā illa dictio iplicat. C. si tu. vel cur. l. et. z. l. si.

¶ Esculens ē genus tormenti ad modū crucis dispo

situm. C. de male. z matthe. l. z si excepta. in fi. de hoc
xxij. q. i. c. i. per archi.

De

Ed

¶ Edes scōz Azo. dicuntur edificia vrbana: sicut vil
le rusticane: ita exponit. ff. de ver. sig. l. fundum.

¶ Edere actionē scōm Azo. in sum. C. de eden. est et
primere vel designare ius quo quis petit aliquid ab
aliquo i iudicio. Est autem editio actionis vel per li
bellum iudici oblatū. s. ut per eum reo detur z ipe de
liberet vel i alio quē ipse descripsit vel sine libello di
ctante auctore vel sapiente suo: quid tunc est dictatu
rus: aut quo iure est vsurus. ff. eo. ti. l. i. §. edere.

¶ Editio istrumētōz scōm Hosti. i. sum. dī fi. istrū. §.
an istrū edi possit z qualiter fiat. Et editio istrūz pōt
dici copiatō nel cōcario facta corā iudice vel eo pñ
te siue aduersari? sit pñs siue nō saltē cum consule: vt
l. i. §. editiones. ff. de eden. ubi de editiōe istrumētōz
rum i glo. ibidem. Nam edere ē ostēdere z copiaz de
scribēdi facere: ut notat i. c. i. de probati.

¶ Edictum quandoq; idē ē quod mandatum princi
pis scōm illud Luc. ij. Exiit edictus a Cesare augusto
Quandoq; idē ē quod generale statutum principis.
vnde Edicunt reges: idicūt festa sacerdos. Et differt
a constitutione: quia constitutio potest esse generalis
uel specialis: vt. l. i. ff. de consti. prin. z sic accipitur. C.
de edicto diui. adri. tol. z similibus. Quandoq; idem
est quod statutum vel mandatum pretoris sicut oia p
toria edicta: vt edictum de albo scribendo: z de ius
vocando: z de huiusmodi. do quibus vide Specu. de
acti. seu pe. proponendis. §. postremo. v. nūc dicam
de edi. Et quedam alia differentia edictorum est z di
uisio: q; quedam sunt prohibitoria: ut edictum de te
sti. z mīmonio quedā pmissoria: ut de iureiur.

¶ Edictum prohibitorium ē illud i quo regulariter
omnis permittitur qui non prohibetur: ut in procu
ratoribus z in testibus. ff. de testi. l. i. z de transla. pla.
c. inter corporalia.

¶ Edictum permissorium scōm Joan. calde. de sup
plen. neg. prela. romana. lib. vi. est illud quod regula
riter est prohibitorium. z tamen in certis casibus per
mittitur: ut i. c. romana. preal.

¶ Edictū carbonianū. Re. s. carbonianum:

¶ Edictum diui adriani scōm Azo. in summa. C. de
edic. diui adri. toll. continebat q; si scriptus heres po
stularct se mitti in possessionem non aliter fieret mī
sio nisi vicesima pars daretur rei publice. Et q; mul
te erant interpretationes z distinctiones circa b; edi
ctum sacre. Ideo hodie sublato hoc edicto fit mīssio
in possessionem rerum hereditariarū iurta dispositio
nem quam ibi disponit seu ponit Azo. Et iō ponitur
vna rubrica de edicto diui adri. toll. i. vi. l. c.

¶ Edictum edilicium dicitur idem quod actio edili
cia. Nam actio edilicia ab edicto edilicio descendit:
vt. l. cum autem. §. he actiones. §. edilicie. in. l. si. ff. de
edi. edic. de hoc require supra actio edilicia.

¶ Edictum pretorium est quod pretor edixit iuben
do: mandādo: vt constituendo: ut fecit in edicto dī dā.
insec. vt. ff. de tam. insec. l. pretor ait. z in alijs pluri
bus forte pro eodem sumitur hic mandare z iubere:
licet alias differant: ut nota. ff. q; iussu. l. i. versic. neq;
putet quisq; hoc grauiter z aduersus eos constitutū.
ff. nau. cau. sta. vt supra dictum est.

¶ Edictum successorium scōm Azo. in sum. C. e. ti.
est quo prouidetur creditoribus. Et dicit ibi glo. q;

est quod prioribus non petentibus sequentibus pe-
tentibus permittitur. et est in ea. l. de gradu i gradu
de capite i caput. C. de suc. edic. l. i. nam illud edictum
propter creditores inductum est. ff. e. l. i. ubi illa scripta
quasi de verbo ad verbum posita sunt. et hoc id ne cre-
ditoribus longior mora fieret dum bona hereditaria
vacua sine domino diutius iacerent. Bene igitur pu-
tauit pretor prestare tempus his quibus bonorum
possessioes detulit et dare successorem inter eos ut ci-
tius possent creditores scire utrum habeant cum q-
b' congregiantur an bona vacantia fisco delata sint:
an potius ad bonorum possessionem procedant qua-
si sine successore defuncti.

Edilis olim dicebatur qui non solum constituenda
cur a plebe ad hoc ut preesset edibus: ut. ff. de ori. iur.
l. ij. §. item ut eam. sed etiam prefuit plebiscitis q- et
am edictis dicebatur a nomine edes et a verbo tueor
ris q- tuebant edes: ut insti. de tute. §. tutores autem:
ne i ciuitate eent domus ruinosae vel inordinate po-
site i preiudicium reip: publice. deinde plebs sibi pres-
creauit q- etiam plebem excederent de numero pa-
trum: ut. ff. de ori. iur. l. ij. §. deinde. v. et vi.

Ediles curules sunt constituti postq- placuisset ple-
bi q- et curant de edibus patrum et negotioribus: ut
de ededis habebant. ut not. ff. de offi. prefec. ygi. l. i.

Edilis cerealis dicitur a cerere. quia prefuit annone. i.
frumento distribuendo. Item etiam dicitur prefectus an-
none. de quibus edilibus in prealle. l. i. et l. ij. §. deinde.
ff. de ori. iur. hic tamen proprie vel improprie deditur
dis: et non de edibus edilis dicitur. nec enim spectat ad eam
cura edium sed edilium. Quandoq- est alterius admi-
nistrationis nomen alij impositum per usurpationem
eius. et quidam credunt vocari continue annone pre-
fectum. Azo. tamen in sum. C. de offi. prefec. anno. di-
cit q- annone et publice functiones a quolibet debent
prestari. si tunc quando aliquis privilegium vel prescri-
ptione pretendebar excusationem prefec-⁹ annone de
hoc cognouit et aliqui ipsebat ei p. x. librarum auri.

De Eff

Effusionis verbum abundantiam significat. xvi.
q. i. reuertimini. xly. dis. sepe. vide glo. de sen. ex. c. cu
illo. in §. sanguinis effusione.

Effusio et electio. Re. s. actio de effusis.

Effeminati dicuntur quibus virilia exciduntur:
uel sodomite.

Effractores dicuntur qui sine diurni uel nocturni
furandi causa solent domos effringere: ut. ff. de effra.
et expila. l. i. et l. ij. vel qui carcerem seu aliud frangunt:
ut euadant. Et aliter puniendi sunt diurni: et aliter no-
cturni: atrociores sunt et acerbius puniuntur: ut. c. si p
fodiens. de homici. et ff. ad l. aquil. l. i.

De Elect

Electio secundum Jo. est alicuius persone idonee ad di-
gnitatem vel fraternitatem siue societatem seruata
forma canonice facta vocatio. et hoc modo electio su-
mitur stricte quis eligere ad multa se habeat: ut etiam
not. glossa. i. sum. eo. ti. §. i. in prin. Unde ad electiones
tria requiruntur scilicet auctoritas: numerus: et zelus. au-
toritas consideratur in dignitatibus et meritis vite.
zelus consistit in animo ut sine carnali animo fiat: sed
secundum meritum persone eligende. viij. q. i. si ergo. l. contra
istam conditionem sepius committatur electio de fa-
cto non de iure. Unde quadrupliciter eligi solent: vel
quattuor portis intrare viri ecclesiastici. unde poeta

Quattuor ecclesiarum portas intratur ad omnes: Lesar-
ris et simonias: sanguinisq- dei. Prima patet magnis nu-
mo: sed altera charis. Tertia sed paucis: quarta pa-
tere solet. De numero patet. Debet ergo electio fieri
sz ista tria. habito respectu: meriti ad meritum. zeli ad
zelum: numeri ad numerum. Sitamen ex vna parte
sit dignitas et zelus melior tam respectu eligentium q-
electi: et ex alia parte numerus maior certe preuale-
bit dignitas cum zelo ipsi numero: ut. ff. de elec. c. ec-
clesia vestra. Item differunt electio. collatio: et presen-
tatio. nam electio fit per collegium ad dignitates: et
papa confirmat. et quodlibet collegium debet elige-
re prelatum suum: nisi aliud sit de consuetudine uel p-
uilegio: ut de elec. potestate. c. i. Collatio fit ad bene-
ficio simplex: et pertinet de iure communi ad episco-
pum per totam dyocesim cum consensu capituli: nisi
aliud habeat consuetudo vel privilegium: et dat ple-
nium ius: nec indiget confirmatione. Sed presentatio p-
tinet ad patronum: nec dat plenum ius presentato: sed
requiritur institutio et inuestitura episcopi: ut per to-
ti. de iur. patro.

Elementa prima sunt quattuor ex quibus oia corpo-
ra constituuntur: quibus viribus totus mundus gu-
bernatur: scilicet terra frigida et siccissima: aqua humida
et frigidissima: aer calidus et humidissimus: ignis lic-
cus et calidissimus. primum melencolicum. secundum
flegmaticum uel fleumaticum. tertium sanguineum.
et quartum colericum: ut no. glo. in probe. insti. super
ver. prima elementa.

Eulogium idem est quod testamentum. Vel dicitur etiam
eulogium: ut. j. dicitur.

De Em

Emancipatio secundum Azo. eo. ti. e relaxatio patrie po-
testatis coram iudice facta: et dicitur quasi extra ma-
num. i. potestate patri is positio: quia quando filius ex-
tra manum patris ponitur: tunc emancipatur: ut. C.
de eman. libero.

Emanipatus dicitur filius vel nepos: quia iugo a po-
testate uel manu patris uel aui e relaxatus et sui iuris
effectus: quia emancipare e a potestate manu: et a iu-
re patrie potestatis dimittere uel liberare. Sed ma-
numittere est seruum a seruitute eripere uel emittere
seu sinere. Et sic emancipatio pertinet ad liberos: et
manumissio ad seruos. Et nota q- deus emancipauit
hominem: dum dedit ei liberum arbitrium. et sic sum-
9 filij dei emancipati. c. nisi cum pridem. de renunc. §.
verum. ubi de hoc glo.

Emalor dicitur q- diu vagus fuit extra castra tandem redi-
ens ad castra: ut. ff. de re. mili. l. ij. §. emalor. Et ponit
de pe. dis. l. i. §. pene. vel dicitur qui imminere lite fugit extra
castra et pace reformata redit.

Embola felix appellatur vel romanorum iuniorum excre-
scens. viij. an. bisextil dicitur ebolism vel ebolismal: q- cre-
scit i vno die: dicitur hoc. C. de sac. sanc. ec. l. iubemus. i. glo.

Emergere e aliquid subito euenire vel accideri: et sic
forte accipit. C. de admini. tu. l. cu qda. v. sine hi. Et
nota differetia inter illa q- sit qd emergens et incidens. et q-
modo differant est glo. optima in. c. i. de ordi. cogni. Et
dicunt ibi doc. q- incidens respicit negocium principale
et tangit merita eius siue sit acquisitum an siue post lit.
conre. Emergens vero in processu respicit et redit ad
ipm ipediendu siue et an siue post lit. etc. oriaf. Et dicitur
emergens quasi extrinsecus euenit: et nihil com habet cum
negocio principali. Sed incidens intrinseca respicit

negocium principale. Quāvis enim vtrunq; oriatur ex circumstantiis tamen in hoc interest: quia ex circumstantiis cause vel negocii principalis et emergens ex circumstantiis iudicii vel processus. Unde. Incidens perimit: emergens iurgia differt. Et ad saluandum glo. prealle. que videtur deficere in differentia quāz ponit: quia incidens etiam in iudicio potest oriri. s. opponendo pactum de non petendo: et emergens quandoq; ante lit. contest. et si excipiat de excommunicatione ante lit. contest. Dicas q; incidens dicitur habere causam vetustiorē ad negocium principale. Sed emergens dicitur de nouo oriri: quia tendit ad impugnandum: et ante processum de nouo factum esse non poterat: cum non posset impugnare non ens. facit. c. ad dissoluendum de despon. impu. et est glo. bona l. l. quod iussit. ff. de re. iudi. que dat exemplum incidens vt si actor dicitur seruus emergens: vt testem nō admittendo. Et ibi doc. plene notant de hoc an pretor vel iudex posset reuocare interlocutoriam per quam questio incidens vel emergens decidatur.

Emiola idest septula compositus ab emi. idest dimidium. et olon totum quasi continens totum et dimidium. Et est vsura que continet totum: et alteram eius partē: vt si de quattuor solidis accipiat i fine anni sex. **Emeriti** dicuntur milites veteres qui iam sūt a militia soluti. vt. ff. de vetera. mili. suc.

Emptio. Re. s. contrahenda emptio et contrahiē postq; de precio conuenitur ea mente vt precium soluat. Nam si imaginarie et per similitudinem de precio conueniretur emptio nulla esset et contrahitur solo consensu siue inter presentes siue inter absentes per nunciū vel epistolam: vt probatur insti. eo. ti. ipn. et ff. e. l. i. §. vl. et l. y. §. i. et arre datio ē arg^m emptiois.

Emptor bone fidei dicitur esse qui aut ignorauit rem alienam: aut putauit eum qui vendidit habere potestatem vendendi.

Emphiteosis fm Azo. in sūma. C. de iur. emphi. et scdm Goffre. in sūm. rubr. de loca. et condu. §. quid sit emphiteosis. Dicitur q; emphiteosis grece est melioratio latine. Ab initio enim sterilia tantum per hunc contractum concedebantur: vt his qui acciperet rez in meliorem statum deduceret: et sterilez fertilem redderet. postea tamen permissum est de rebus fertilib⁹ et fructuosissimis emphiteoticari posse: vt. C. de iure emphi. l. i. ipn. Et dī ēphiteosis vī ēphitheotic⁹ scē? ille q; i melioratōib⁹ et i reb⁹ soli iūssit. Ecclesiasticus autem emphiteosis consistit in his et etiam i ipsis mobilibus que ad hoc congrua vidētur iconomo: ut C. de sac. sanc. eccle. in auē. perpetua. et auē. leges. q; et alijs gubernationibus et prout cōiter dicitur: tunc emphiteosis est media inter locationem et venditiōnem. Et ita diffinit ceno imperator imo dicit dictum contractum esse quoddam tertium genus ab emptione et locatione separatum: vt. l. i. C. dī iur. emphi. que lex est zenonis. Sed Hostien. suam diffinitionem fm hanc intellexit: ut puta quēadmodum Hostien. dicit. et est hoc ideo quia decretalis ponit emphitheotam ponere sub ti. de loca. et conduc. quia magis similis ē emphitheosis locationi q; venditioni cum dominus retineatur et aliquid certum annuatim recipiatur. vt de Spec. de loca. et conduc. §. nunc aliqua. Unde emphitheoticus a iū adiectiuum. vnde dicitur emphitheoticus contractus emphitheotica concessio et emphitheoticum instrumentū. Unde etiam emphitheo-

tico as idest emphitheosim concedere. Et est natura huius contractus ut soluat pensio sicut conuentus est nisi res ex toto pereat. Item q; licet domino auctoritate sua emphitheotam et eius successorem expellere si per triennium cessauerit soluere pensionē: sed emphitheota ecclesie per bienniu repelli potest si non soluerit pensionem.

Emphitheota vel emphitheoticarius dicitur ille qui agrum condurit vel accepit ad tempus colendū sub certo precio. Cuius contrarium dominus vultus tenuit v3 q; nunq; ad tempus sed bene perpetuo tempore conducit q; diu viuet hereditario iure tenēdum et colendum sub certo precio et certis conditionibus prout inter ipsos contractum est per. l. i. C. de iure emphite. ibi perpetua stabilitate. ff. si ag. vecti. vel emphi. pe. l. i. §. qui in perpetuū. Et dixit hoc exprelsum esse in. l. i. §. quicūq;. C. de sum. patri. vel perpetua scriptura interueniente et consensu vtriusq; idest domini et emphitheote adhibito in hoc statim sc3 vt dominus aliquid pro re accipiat scdm q; inter eos conueniret vel pecuniam vel aliam rem: puta predium aliquod vel simile vt proprium sit domini. Item vt hic emphitheota de ceteris ānis singulis vel duos vel netos vel sile soluat in specie redditus prout ait azo. in sūm. C. de iure emphi.

Emphitheomata vel emphineumata scdm Azo. eo. ti. sunt res meliorate: et ita exponit textus. l. iij. C. eo. ri. vel meliorationes quibus ager labore sic retinentis melior efficitur.

Empleumata dicuntur impositiones. vnde emple grece est impositio latine: vel sunt superstrōnes siue superabundantie. Item empleuma est eminens scriptura. Et dicit Accur. in. l. tigni. ff. ad exhib. q; empleumata sunt ornamenta vasorum vel ornatus aut varietates color. vt. ff. de vi. tri. et ole. lega. l. iij. §. i.

Emolumentum capitur pro sustentamento in nīspōsitione contento et onere sibi annexo: q; ex emolumento regulatur onus et oneris vel quolibet alio medio disponente conclusum videtur et materia subiecta patitur. verbi gratia. lego titio decem: et volo q; detur seio quindecim non tenet onus in quinque: et si cedenti quantitate. l. imperator. §. i. ff. de lega. ij. Ratio q; licet hec sit voluntas testatoris: tamen materia subiecta non patitur hoc significatum. s. onus esse iū emolumento vel citra emolumentum: q; quem non honoro eundem nec honorare debeo. Item ibi. lego decem tibi vt des tino librum tuum qui valet quidem si acceptas decem teneris ad onus libri valentis quindecim. l. imperator. §. enim vero. de leg. ij. Ratio quia significatum sumitur ex verbis testatoris et acceptatione legati. nam per acceptationem videris res tuam tantum estimasse in qua oneratus es. Item ibi testator legat tibi decem et rogat ut stichus seruū alium qui valet quindecim titio des. si acceptas legatum non teneris titio vltra emolumentum. l. generalit. §. q; alienū. ff. de fideicomis. here. Rō q; acceptas veritū ignorat valorē rei aliene. Item ibi. testator legat tibi fundū valētē cētū: si cētū dederis heredi alieno si oneraris restituere fundū non teneris vltra emolumentum. l. ciuitatib⁹. §. i. ff. de leg. i. Sicut si fundū legat titio: et onerat⁹ ē in dando aliū fundū q; ē maioris valoris non tenet onus vltra emolumentū pall. l. ipator. Item ibi testator legat mensam que ē debitoris et creditoris: legatarius acceptat et onus debitoris est vltra

tra emolumentum: tenet onus: vt in. l. cum pater. §. mense negocium. ff. de le. ij. quia ex vniuersitate concurrit voluntas testantis et acceptantis. Unde nota quod minus emolumentum non patitur maius onus: sed tamen onus non censetur minus quando vere vel fide est equale. et sic diminuto emolumento diminuitur onus in quantum esset emolumento maius. et hoc verum nisi vbi potest culpa imputari habenti emolumentum. Sed tunc nec onus videtur maius: quia equiparasse videtur ei finaliter post multa dicta Bar. et doctor. in. l. plautius. ff. de condi. et demon. Concluditur quod emolumentum onus sibi iniunctum regulat vt voluntas disponentis vel acceptantis declarat.

Emologari: alias emologari est confirmari vt dicimus quod arbitrium emologatur id est confirmatur si lentio decem dierum tacite vel expresse fm Goffre. in summa de arbi. §. effectus.

Emunitas fm Goffre. in sum. eo. ti. est libertas concessa ecclesiis vel ecclesiasticis personis et rebus alijs ad eas spectantibus. Vel est privilegium ecclesiastice libertatis vel personarum vel rerum ad eam pertinentium. Dicitur autem emunitas quasi extra emunia: id est officia vel onera a quibus ecclesie sunt immunnes: vt eo. ti. c. ecclesie. vnde locus consecratus scilicet ecclesia habet emunitatem. id est libertatem vt nullus inde trahatur per vim nisi in casibus scilicet si fugiens ad ecclesiam sit publicus latro: vel nocturnus depopulato: agrozum. id est deuastato: fructuum in agris. Etiam si in ipsa ecclesia commisit homicidium: furtum: vel maleficium: quia frustra auxilium legis implozat qui committit in legem: de vsur. quia frustra. de appel. c. an sit. C. de iure deli. l. sancimus. §. si vero. Vel dicitur quasi extra munia. id est munera. Non enim ecclesia subit sordida munera: vt calcis coquende: arene fodiende. et similia. De quibus vide Dosti. in sum. e. ti.

Emissarius vero dicitur qui facili ter salit super aquas vel per aquas et fossata.

De

En

Enucleare vetus ius id est extra nucleum obscuritatis ponere. Nam prout Azo. dicit. C. de veter. iuris enu. In iure inuenitur quod est amarum: ita et in veteri iure erant tot multitudines quod nemo eas habere vel legere poterat. Nam sicut in nucleo dura testa inuenitur. Ita ibi dure et inique sententie erant. Itaque si cut nucleum cum inutili pellicula tegitur et later ita et illa multitudo tanta sublata superfluitate antiqua et necessarijs et vtilibus collectis prout melius fieri potuit ius vetus enucleatum est. Nam melius est pauca et idonea effundere quam multis inutilibus pregruari: vt. C. eo. ti. l. ij. §. et si aliquid.

Enunciatiuum verbum de se tantum significat quantum sonat scilicet enunciationem eius quod est vel quod non est sicut nuncius dicitur quia refert voluntatem domini sui scilicet quid velit et quid non velit: vt in. l. et l. ff. de consti. pecu. Quandoque tamen verbis enunciationis significatur dispositio quando hoc significari concluditur ex quouis probabili significato. verbi gratia Creditor dicit debitori suo quem scit esse debitorem profiteor te non teneri vel deberi. Nec sunt verba enunciationis tantum et falsum enunciant: quia verum est ipsum teneri: et non hec verba veram libertatem inducunt. l. tale pactum. ff. de pac. Ratio est voluntas proferentis ex fauore liberationis: secus si ignoranter proferret

Item ibi testator legauit multa vxori. Et dixit se non dubitare queque acceperit vxor liberis cõibus restituaturam. Nec verba non dubitare non sunt dispositiua sed enunciatiua. quia enunciant voluntatem mulieris et eius factum futurum in rebus sibi legatis. et tamen accipiuntur pro fideicommissio: et sic significarent dispositionem: vt in. l. vnus ex familia. §. si. ff. deleg. ij. Ratio quia voluntas testatoris ex significato a maioris ad liberos ex firmitate enunciationis dicit se non dubitare Item ibi in iudicio. Confiteor me tibi debere. x. significatur dispositio: quia per hoc verbum obligor solue re licet ante non essem obligatus. l. vnica. C. de confes. Ratio quia hoc importat preceptum iudicis de soluendo expressum vel tacitum. licet enim expresse non precipiat: habetur tamen pro precepto: et ex confessione sufficienter probatur debitum: et sic lex hoc disponit: etiam preter voluntatem obligati: propter necessitatem iudicij. Item ibi extra iudicium. Confiteor me tibi debere. x. ex causa mutui per hec verba non significatur dispositio: sed est tantum enunciatio ex qua oritur sufficiens probatio debiti. ff. de positi. in. l. publico §. si. Ratio: quia hoc tantum significat verba. nec potest aliunde concludi dispositio. Nam obligatio facili ter infertur sicut liberatio. Item ibi extra iudicium Confiteor me tibi debere. c. non exprimendo causas: hic tantum est enunciatio. sed ex ea non infertur si sufficiens probatio debiti. l. cum de indebito. §. si. ff. de pba. quia non sufficienter concluditur cum non appareat de quo debito.

De

Ep

Epimetici dicuntur qui habebant sub se mensuratores qui mensurabant hospicia. et in eminente loco describebant nomina eorum qui ibi habebant hospitari.

Epitogium est vestis vel tapar dus superior clerici. Et dicitur ab epi. i. supra. et tego quasi superius tegens. no. in glo. in de. ij. de vi. et hoc e. clerici.

Epithinium est suspensio vnius septimane vel est quedam increpatio vel genus pene secundum Joan. an. in glo. xxi. q. iij. omnis iactura.

Episcopus dicitur ab epi quod est supra et scopus vel scopin intendere quasi supra intendens: quia habet curam superintendendo super omnes laicos et clericos sibi commissos: vt. viij. q. i. qui episcopatum. et dis. clericos. vbi etiam interpretatur Speculator: eo quod speculetur subiectorum mores et vitam. cuius officium consistit in confectione crismatis: crismatōe frōtis: collatione ordinum: consecratione ecclesiarum et altarium: vt de sen. ex. c. quia periculosus. li. vi. i. glo. i. Sed quare papa nominat se episcopum. Nota quāuis in ecclesia dei sint dignitates episcopatu maiores tamen quia in ecclesia sunt nouem ordines. preall. c. clericos. et xxiij. dis. episcopus. et c. sequen. Licet secundum theologos solum sunt septem ordines qui episcopatum et psalmistatum omittunt. et inter istos nouem episcopatus est maior. Ideo papa nūa dignitate: sed ab ordine nominari volens: vocat se episcopum fm Jo. an. in prin. lib. vi. Et episcopus eligendus debet habere has conditiones. vñ. Anni triginta. sacer ordo: pura voluntas. Et mox grauitas: sapiētia spōsa pentis. Concurrēs fama: dec' bec dāt pōrificatū: vt d' elec. cū i cūctis et vide Goff. de tempo. ordi. qui per longū dclarat regulas apostolicas: et episcopus est pater ecclesie. xcy dis. esto: et procurator. de do. c. ij. x. q. ij. casellas. xij.

q. ij. sine exceptione. Et tenetur reddere rationem p animabus sibi commissis si male custodierit oues suas: de re. iudica. c. penul.

Epistola decretalis. Re. s. decretalis epistola:

Epistola diui adriani scdm Huil. in Specu. de re. nunci. s. in prius ergo sub. s. finitis. locum habet in ter fideiussores. s. mandatores et constitutores. Item inter tutores. et est illius epistole officium qd quis alig sunt in solidum obligati: tamen per eius beneficiu si omnes pares sint in soluendo tempore litis possint potestulare: et diuidatur actio inter eos ut unusquisq; pro virili portioe alias actioe conueniat. Alioquin nisi dicto beneficio iuuarentur posset creditor quem mallet in solidum conuenire: ut. C. de consti. pe. l. si. et insti. de fideiussor. s. si plures te. ff. de fideiussor. l. inter fideiussores. et l. si dubitetur. Si ergo huic beneficio fuerit renunciatum poterit creditor quem maluerit conuenire. Quomodo autem renunciatur instrumento huic beneficio: vide ibidem.

Epitaphium est scriptura siue titulus in lapidibus sepulchrorum sculptus.

De

Eq

Equestris dignitas erat in his qui romam custodiebant. nam et hi habentur pro absentibus rei publice causa. Et dicit Accur. qd aliqui erant presidentes: quia simplex militia non est dignitas. de hoc vide Accur. eo. ti. in rubri. C. lib. xij.

Equitus dicitur custos equorum:

Equitium: alias equirium est grex equorum: scdm Accur. in. l. quod ergo. ff. de usufruct. quemadmodum quis utatur.

Equitas est conuenientia rerum que cuncta coequiparat: et in paribus rationibus paria iura vel iudicia desiderat: ut. C. ad. l. falci. l. si. verbi gratia. mutuali mihi centum aureos mutuo: modo equum est qd isti numerationi conueniat solutio fm eandem qualitatez et quantitate: ut. ff. si cer. peti. l. mutuum. Item de di tibi danum centum aureorum dignu iustu et equu est ut fm eandem quantitate danum tibi resarcias. Equitas etiam dicitur quedam mitigatio temperas iuris scripti rigorem. Et i quibus casibus talis equitas preferatur rigori iuris. no. Jo. an. de transac. c. si.

Equanimiter. i. equo animo.

Equus calcitrosus dicitur qui solitus est calce ferire.

De

Er

Erariu est repositorium pecunie ab ere dictu.

Ergagabi dicuntur operarij laborantes in stationibus suis. et dicitur ab erga quod est opera: et gabor quod est labor.

Ergastaria sunt stationes operariorum: et dicitur ab erga. i. opera. vel opus: et sterion statio quasi operis statio: ut nota. C. de opera. l. ij.

Ergastula dicuntur carceres vel pressiones et dicitur ab er: quod est lis: et scolon missio.

Ergo: no. Jo. an. de sum. tri. danamus. in prin.

Ermofroditus est quilibet qui habet vtriusq; sexus. An autem ad testificandum exhiberi possit qualitas sexus inualescentis demonstrabit. si enim calore durante pro viro se gesserit: recipitur in testez: alias no. iij. q. iij. c. i. post mediu. s. i. Item talis ponitur inter infames: et non potest esse aduocatus. iij. q. viij. infamis

Erro est pusillus fugitiuus qui non quidem fugit: sed ex consuetudine quadam aberrare solet. et frequenter

sine causa vagatur: temporibusq; in rebus negatoriis consumptis tandem: licet sero redit ad domu: ut. l. quis sit fugitiuus. s. errorem. ff. de edi. edic. Sed vtru erro faciat furtum sui sicut seruus fugitiuus: et an sit iusticiabilis. Primum dubium est disputabile: ut i glo. l. i. C. de ser. fugi. que dicit in fi. qd aliqui sunt contra ut sunt Franciscus. Accur. Marti. Sil. et. Sed Latio secus tenet ibi qd sic. Ratio prima quia erro habet animu lucrandi vsum sui. Secunda ratio sua: quia licet non sit furtum odiosum vel penale: est tamen furtum fauorabile et rationabile ne preiudicetur domo. Ad secundum dubium similiter respondetur qd sic: ut not. plenius per doc. in. d. l. i. super glo. ij.

Errare est aliud pro alio putare. xxxviij. dis. qm xxxij. q. ij. in quibus. in fi. Et nota. Jo. an. in cle. i. de iudi. super v. certa scientia. Et nota qd errans non semper decipitur: ut si seruus ducit liberam quam credit ancillam cuius eius conditio melioratur: ergo ratione talis erroris non posset diuortium petere vxore consentiente fm Goffre. de coniug. seruo. s. si liber. Vbi alij aliter dicunt et forte: ideo quia sicut ignorantia opponit scientie: sic error consensui. ut i glo. in clementi. prealle.

Erro est quando aliquid aliter contingit: vel aliud est qd creditur uel putatur: in quibus. c. prealle. in fi. vbi dicit Aug. ex encheri. qd non est arbitrandu peccatum. aut si est minimum esse atq; leuissimu. Etiam error communis excusat et facit ius: ut in. l. barba. ff. de officio presi.

Erro aduocati i facto potest redargui vsq; ad finem.

Erro calculi fm Azon. in sum. eo. ti. est erro computationis. veteres enim computabant per lapillos qui calculi vocabantur pro eo qd pedibus quandoq; calcantur: licet non impune: vnde persius. Hunc macrine diem: numera meliore lapillo. qd pro bono die ponebant bonum lapillum. Quandoq; etiam calculus ponitur pro cognitione cause: ut. C. de iudi. l. res non nouam. Etiam quandoq; pro sententia. C. de appella. l. si actor ibi deteriozem calculum: quia calculatur. idem terminatur per sen. est glo. in. l. vnica. C. de errore calculi.

Erro intolerabilis est erro a iure reprobatus. Et nota qd erro sumitur pro facto siue sit erro iuris siue facti: quia licet sit iuris in quantum est erro facti. tamen est cum sit in alio quam in veritate. verbi gratia. Titius vir honestus petijt a me pecuniam sibi mutuari: dixi qd mutua rem assignando sibi diem illa die venit alter titius vilis qui assimilabatur illi facie dicens se esse illu: et per hoc sibi trado et mutuo ibi est erro in quo impeditur domini translatio. l. si quis vxori. s. cum titio. ff. de fur. quia significatu sumptum est ex errore in persona. nec tradens consentit in istum cui tradit saltem scienter: ergo sibi non tradet iure. Item ibi titio amico meo trado rez ex causa donationis: quem credo sane mentis esse cum sit furiosus impeditur translatio domini. l. qd meo. s. si furiosus. ff. de acquir. pos. quia furiosus non acquirit dominium cum non habeat consensum: et sic erro tradentis hic nihil operatur: quia quantuq; vellet et assensu tunc transferre non tamen transferretur. Item ibi si iussu familias asseres se patre familias vltimu libertu petita a me sibi mutuari: et mutuo non ipedi translatio domini. l. si quis vxori pal. et. s. fu. et. l. falsus. s. si quis. ff. de fur. qd erro ei qualitate non significante non consentium

transferendi: licet aliqui contra. sed si trado. ff. ver⁹: credēs. C. non transfertur dominiū. l. si me i vacuū. i. prin. ff. de acquir. pos. quia res que traditur non intēditur: ergo non transfertur. Et res que transferri in / tenditur non traditur: secus si in nomine error sit: vt trado tibi fundum cornelianum sub nomine sempromy credens sic vocari: certe nō impeditur translatio domini: qz consensus est in re z domini eius translatione: z sic de alijs suo modo.

¶ Erupit celsa dñr oia illa que cedunt z eruntur.

De Et

¶ Estiualia sunt ocree. s. calciamenta de coreo quib⁹ etiam aliqui vtuntur interdum in estate. Et sunt optima apud sanctum seuerinum: vt dicit Joan. and. in cle. ne in agro. de statu monacho.

¶ Estimatio significat taxationē prout subiecta materia vel quoduis aliud medium significare declarat verbi gratia: res traditur estimata hoc addito qz reddatur estimatio z non res. Ex hoc significatur emptio z venditio: vt in. l. quotiens. ff. de iur. dot. vbi dñr res estimata data viro in dotem si ē emptā: vir agere potest ex empto contra vxorem. de hoc insti. de empti. z vendi. in prin. z. l. estimate. ff. solu. matri. z. l. plerūqz. in prin. ff. de iur. dot. iuncta. l. necessarias. in prin. ff. de peri. z cōmo. rei ven. Sz ibi res datur estimata hoc pacto qz res reddatur z non estimatio. tunc nō ē emptio sed significatur qz re perempta vel diminuta attendatur estimatio facta. l. si iter. C. de iur. do. Nec periculum diminutionis vel peremptionis sit recipiens nisi sit in culpa: qz cum rem traditam teneatur reddere periculum debeat esse domini rei. Sed i ca / su precedenti periculum vel deterioratio rei transit i recipientem: vt. l. estimate. preall. Itē ibi res datur estimata in dotem hoc pacto: qz reddatur res vel estimatio: tunc significat transire periculum peremptionis: sed nō deterioratiōis. l. plerūqz. §. si. cū. l. se. ff. de iur. do. Et hoc ex natura contract⁹ z alternatiue. Nā natura dotis est per dominium transit in maritum: z sic periculum est suum. Sed ex natura alternatiue alterum horum sufficit: aut rem reddi: aut estimationē iuxta regulam in alternatiuis. de re. iur. li. vi. Sz res perempta reddi non potest: ergo estimatio. Res aut deterior reddi potest: que si redditur non est reddenda estimatio.

De Et

¶ Etas legitima semper intelligitur de naturali nō de ea que per principis beneficium impletur: vt. C. de his qui ve. eta. impe. l. vltima.

¶ Etas pupillaris est minor. xiiij. annis: in masculis z in femina. xij. ff. de verbo. sig. l. pupillus.

¶ Etas pubertatis diuersimode accipitur. nam i nuptijs cōtrahendis etas pubertatis est i masculo. xiiij. annis: z in femina. xij. annis: vt insti. de nup. in princi. cum ibi not. Non autem idem tempus requiritur: sz alimenta requiruntur vsqz ad pubertatem que debetur masculo ad. xvij. annū. femine autē vsqz ad. xiiij. ff. de ali. z ciba. le. l. mela. ait. in princi.

¶ Etas venia est priuilegium quod impetrat minor a principe: vt habeatur p maiore. impetrat autē eaz masculus maior. xx. annor. femina autem maior. xvij. ut. l. ij. C. de his qui ve. eta. impe. Naturior. n. est sexus feminarum hac ratione: vt no. Accur. i glo. vij. l. ij. prealle. quia mala herba cito crescit z citius ē sub dolo mulier z auara. ff. ad velley. l. sed si ego. in fi.

Nam regula naturalis est. Quanto longius res habz esse: tanto tardius ad perfectionem deuenit z ecōtra quanto breuius habet esse tanto maturius ad perfectionem deuenit. patet hoc in plantis z brutis. Sed vir longius habet esse qz mulier: ideo tardius ad perfectionem deuenit qz mulier. Et ideo mulier citi⁹ sub dola z sagacioz efficitur.

¶ Et si idem est quod quis: de simo. c. z si questiōes de offi. iur. or. c. z si ab aplice: i cle. de iureiurā. z si xps:

¶ Etiam. Re. §. Ec.

¶ Et: hec coniunctiua lz proprie copulet. ff. d. condi. insti. l. si heredi. tamen aliquando sumitur pro: vt. ff. de verbo. sig. Sepe cum similibus. Aliquando repetit qualitates precedentes. ff. de fun. instru. z instru. lega. l. seyo. §. gayo. Aliquando pro idest: vt. c. ij. d. spō. Etia⁹ no. in. c. ij. de rescrip. vbi de hoc. Unde hec dictio z coniungit principaliter simul z successiue puri fertur ex significato tunc hoc dictante: z scdm qz voluntates disponentis quouis medio significare declarat. nam quandoqz est coniunctiua rerum principaliter: quarum tamen vna est alteri successoria: vt dicēdo lego fundum z eius instrumentum. principaliter etiam significat instrumentum legatum: lz sit accessorium ad fundum: z extincto fundo legato non extinguitur legatum instrumenti. secus est in propositione cum. que coniungit accessorie. facit. l. cui fundus. ff. d. fun. instru. lega. posset etiam tamen faciliter trahi ad coniungendum accessorie pro voluntate disponentis qui exprimit z: pro cum. Significat etiam ibi successiue filium meum z nepotem heredes instituo: nam intelligitur qz filius admittatur: z eo deficiente nepos. l. gall⁹. §. si. ff. de libe. z posthu. Ratio quia nepos nō simul admittitur cum filio. z hoc ex ordinata charitate seu naturali affectione. arg. l. natural. ter. C. de insti. z substit. sub conditiōe factis. l. lucius. ff. de here. insti. vbi disiunctiua resoluitur in coniunctiuam propi voluntatem que concluditur ex charitate. facit. l. cū frater. §. cum pater. ff. deleg. ij. Idem in contractibus si quis emit redditum vel fundum pro se liberis z nepotibus. ibi z coniungit successiue. scz qz primo pater solus admittatur post liberi. deinde his deficientibus nepotes.

¶ Etates sunt sex quibus generatio z status hominis finitur. xxxv. q. iij. c. i. z Jo. an. in prin. lib. vi. Alij ponunt septem etates hominis. Similiter septem mundi. vnde Infans inde puer adolescēs post iuuenis vir Dicitur inde senex: postea decrepitus fit. Annos prima tenet septem: z altera bis tot. Tertia quater septem: sed quadraginta quaterna. Annos exultat ad quinquaginta iuuentus. Sed si porrigitur ad septuaginta senectus. Et tunc decrepitus in certo tempore durans. Item nota versus de etatibus mundi. Primus adam: iustusqz noe: magnus pater abraam. Et post hoc moyses dauid natusqz redemptor. Septima si ne caret: locat in requiemqz beatos.

¶ Et cetera: quandoqz scribitur extense pro duabus dictionibus: z sic disponit secundum qz relatum sequitur si saltem aliquod sequitur: vt dicendo z cetera: que sunt scribenda. alias respicit omnia que pmissa sunt. Quādoqz scribitur abbreviate: vt zc. sic omnes comprehendit clausulas consuetas apponi in tali contractu. De hoc traditur in. l. gallus. in prin. ff. de libe. z posthu. z nota. in. c. quoniam. contra falsam. d. proba. vide. §. de. L.

Euestigie. i. statim uel continuo: ut in. c. vnico. de statu mona. li. vi.

Eulogium idē est qđ testamētū: vt in. c. nos quidē de testa. et in. l. iubemus. C. de testa. et l. quidam eulogio. C. de iur. deli. ita exponit. Ber. de testa. Apđ nos aut aliter accipit: vt. ff. de re. mili. l. desertorem. circa prin. et dñ ab eu quod est bonū. et logos sermo: qđ rē. Vel scđm Hosti. ab eu quod ē flebile: et logos sermo qđ vt plurimū fit i extremis: et est nota doloris. Etia eulogia dicunt encenia que olim portabantur metro politanis ad cōcilium puinciale: vt. xvij. di. c. de eu. logys. vbi scđz glo. eulogia dicuntur munera que de ferunt subditi suis prelatis.

Euidens est quod semper palam est: et euidenter apparet. i. q. i. ut euidenter de accusa.

Euidencia. ff. de cōtrahen. emp. l. ea qua. et quod ē i euidenti nulla pōt rergiuersatione celari: de cobabi. cle. et muli. c. vlti. de offi. ordi. si canōici. §. cetep. li. vi.

Eunuchi scđm Azo. i. sum. C. eo. ti. dicuntur spado nes tñ et nō castrati: hoies aut barbari extra soluz ro/ inani ipery pñt eunuchi fieri aut penā capitis subeāt

Euincere ē aliquid ab aliquo extorquere vel eri/ pere. vel per sententiam iudicis acquirere. Res etiā euicta dñ cum est amissa.

Euictio scđm Azo. in sum. C. de euic. scđm quosdā ita diffinit. Euictio est rei empte: vel ex alia iusta cā accepta per sententiam iudicis abductio: vel vt pe/ tat alio euincente omisso. nec enim semper est neces/ sarium rem abducere: ut vñ euicta: vt. ff. e. ti. l. euicta. §. i. Et euictionis cautio solet prestari a venditore ipsi emptori ad hoc ut si aliquis ab emptore rem emprā tāq; uiam petat. dicens eam sibi eē obligatam aut ali quod ius in ea habere emptor recursum et regressus habeat ad venditorem cui denunciare hoc tenetur. et venditor dñ assistere et defendere emptorem in cā euic/ tionis. Et dñ euictio alicuius rei in causam alterius abducte per iudicē acquisitio. vide. §. cautio de euic.

Exactio. i. petitio. nā erigere ē rē ab alio petere.

Exautorizare ē militem cingulo: vel clericū ordi/ nibus poliare: vt i. l. qui cū vno. §. nō oēs. ff. de re mi/ li. Vel est statum alicuius vel auctoritatem ei aufer/ re. et quādoq; hñ fieri expresse: quādoq; tacite: vt si pñ/ ceps vel dux belli milin i exercitu delinquenti calca/ ra absciderit. talis dñ tacite exautorizat? dato qđ nil exprimat. et expresse vt si dux exercitus militē fugiti/ uum exautorizauerit. Idem potest habere locum in clerico: qđ exautorizare ēt idem sonat qđ degradare.

Excalescere ē subitō irasci habendo similitudinem inter furorem et estuantis ferri candorem.

Exceptio est rei defensio per quā defendit et tucē/ ab actore scđm Azo. in sum. C. e. ti. Quandoq; ponit large et improprie pro omni defensione put reo cōpe/ tit ēt si nulla a ctozi competit actio. Et tunc quidam vocant eā exceptiōē facti: vt quando sine actione qđ calūniose ponit. Sed Azo. vocat eam exceptionē in/ tentionis: et de exceptionibus intencionis que sint no. ff. e. ti. l. i. in prin. et l. ij. §. illud. C. de transac. et talis nō pōt de iure experiri: qđ nemo pōt experiri sine actio. ne: ut cum tunc nulla sit actio: nulla pōt dici actionis exclusio. sed dñ intentionem actoris defensio: vt qñ quis se in aliquo instrumento obligat ad aliquid sine exceptione iuris vel facti. Sensus est qđ oīa hoc nul

lam faciet defensionem de iure vel de facto. Differūt/ tamen acceptio et defensio. Nam defensio proprie di/ citur que ipso iure actionē tollit: vt solutio que ē eius/ quod debet redditio et acceptilatione omnis obliga/ tio tollit: insti. qui. mo. obli. tollit. in prin. et §. itez per acceptilationē. Itē renunciatio dñ defensio. c. super hoc. de renun. cōcordat glo. in. c. i. de lit. contes. li. vi. vbi no. ex glo. penultima. qđ oīs exceptio perempto/ ria que perimit litteras et gratiam opponitur ante et post lit. contes. C. de excep. l. vlti. Et no. Hostien. et Inno. in. c. constitutus. de rescrip. Item large dñ etiā exceptio esse replicatio que datur actori. omnis enī replicatio est exceptio: vt. ff. e. ti. l. ij. §. replicationis. Et sicut se habet exceptio ad actionem sic replicatio ad excep. scđm Hostie. de proba. in sum. Strictē hō et pprie exceptio ponitur pro illa defensione que cō/ petit reo contra actionē competentē in eum. et sic dñ actionis exclusio: et hec est exceptio iuris: vt si petis a me debitum: et ego excipio qđ remisisti mihi: vel qđ fecisti mecum pactum de non petendo: uel qđ nō venit dies prefirius: vt sumitur vtraq; exceptio. ff. eo. ti. l. ij. p. resposio. et §. replicationis. et qđ exceptio sit actio/ nis exclusio: habetur de elec. dudum. super. §. irrita/ ri in glo. Exceptio diuiditur in plura genera: quālie sunt temporales et dilatorie: alie perpetue et perem/ ptorie: vt. ff. eo. ti. l. i. §. exceptiones. alie sunt odiose: vt macedoniāe: alie fauorabiles: ut velleyane. hec di/ uisio colligitur ex. l. si exceptionē. ff. de cond. indebi. Item alie sunt in rem: alie in personam: vt. ff. eo. ti. l. i. §. exceptiones. preall. Item scđm Hostien. et Spe. alie sunt anormale: alie mixte: et multas alias diuisio/ nes dicti docto. prosequuntur. vide eas.

Exceptio dilatoria est que causam differt: vt insti/ tu. eo. §. appellantur. Et istarum est multiplex diui/ sio: de qua aliquantulum notatur in. l. exceptionem. C. de proba. Est enim quedam dilatoria solutionis qđ sapit istam naturam qđ respicit actionem nimis tēpe/ statim intentatam: et debet opponi ante lit. contes. sed probatio eius fit post lit. contesta. c. inter mona. de re iudi. quedam est dilatoria iudicij que opponit proprie ad impediendum iudicium ante lit. contes. et probatur tāq; prejudicialis et expedienda venit an/ te lit. contes. Et idem dicendum est de replicatione eiusdem. Quedam est declinatoria fori: vt ibidem no/ tatur. Item colligitur hec diuisio ex. l. ij. in fi. ff. co. ti. Vide de hoc Spe. eo. ti. Et nota qđ declinatorie iu/ dicij sunt in initio proponende. Et sunt iste que cōtra iurisdictiones iudicis opponūtur. Rōne si eis scient obmissis ad alia procedatur videatur quis in iudicij consentire. C. de excep. l. vlti. no. Hostie. de dilati. §. sunt et alie. in fi. Sunt etiam iste probande in initio vt prius sciatur de iurisdictione iudicis ante qđ proceda/ tur ad vltiora. habent tamen etiam locum post sen/ tentiam si ex ignorantia obmittatur de sen. et re iudi. ad probandum. C. si a non competent iudi. l. vlti. Etiam dilatorie proponende et probande sunt antelit. et test. c. inter mona. prealleg. et c. pastoralis. de excep. C. de proba. l. penul. Dilatorie solutionis sunt propo/ nende similiter in initio cause. i. ante litez contestatas et probande postqđ actor suam intentionem fundame/ rit. sed peremptorias probabit: reus postqđ actor su/ am intentionem probauerit. de hoc vide Hostie. de probatio. §. restat.

Exceptio peremptoria scđz Specu. vocatur sic:

quia actionē vel intentionem agentis perimit scdm
30. an. c. i. de li. cōre. li. vi. seu ius ledit: vt inst. de ppe.
et tēp. actio. §. perpetue. vt pactū de nō petendo i p
petuū: et iusiurandū de nō agēdo vel accusando vide
licet petebat a te centū: et tu excepisti qd pepigi tecum
de non petēdo in ppetuū: vel iuram nō agere vel ac
cusare: que ipso iure tollūt naturalem obligationem
ut. ff. de iureiurā. l. si. circa pncipi. qd doctores intelli
gunt esse verū de volūtaria et conuentionali: secū aut de
necessaria. Quilē aut ipso iure non tollūt sed ope ex
ceptionis elidūt. Et scdm Aco. sēp obstant he agenti
etiā. si cessauerit agere per mille annos.

Exceptio ppetua est que perpetuū hz effectū vt cū
petis a me debitū excipio qd tu remisisti mibi: hec
exceptio ppetua dici pōt: et ppetuo cōpetit quicūqz
actor agit: quia exceptio non competit nisi quis agat
ff. de excep. l. exceptio.

Exceptio tēporalis est que ad tēpus utilis est. vt
cū petis debitū excipio qd fecisti pactū mecū de non
petēdo: hec exceptio vsqz ad annū utilis ē: postea vō
non. de qua de rescrip. c. plerūqz. et de offi. ordi. c. pa
storat. in fi. et ff. eo. ti. l. exceptio. §. tēporales. Et hec
etiā dilatoria dī qz differt et plōgat causā: nō autem
aufert. Aliud exemplum conuenio te coram iudice:
non tuo: et tu excipis tenon esse de foro eius. vide gl.
in vbo excusari. c. si autē. de rescrip.

Exceptio annoz mala ē q non sequit normā aliarū
qz pōt opponi ante lite. conte. et post. et in lit. contest.
ut exceptio excōicationis et alie scz de quibz dubitat
an sint ppetue an tēporales: vt exceptio matrimōij
et exceptio nō numerate pecunie: et non numerate do
tis: vt no. insti. de excep. §. appellat. et plures alie fz
hosti. et spe. eo. ti. ut exceptio que competit fideiussō
ribus et epla diuī adriani contra creditores: ut no. in
sti. de fideiussō. §. si plures.

Exceptio rei indicate non potest opponi quando
fit super eadem re: et quando est ex eadem causā et
eadem persona.

Exceptio doli est quadruplex: ut no. accur. i glo. l.
q se debere. ff. de condi. ob cau. da. cau. non se.

Exemptio ppe est ubi aliqua conuentionalis ecclesia
canonicorū seculariū uel regulariū monachorū uel mo
naliū imēdiate subest pape. Vaz exēptionū alia uni
uersalis: alia particularis. uniuersalis est que cū uni
uersitate iuris spectat ad papā ita qd metropolitano
aut diocesano nihil iuris manet in eadē. Particularis
est que pro parte in certis casibus ab eoz iurisdicōe
erimit: et alias pnter ad eosdē. Vbi grā. si forte aliqua
ecclesia qntū ad hoc est exēpta ut nullus archieps uel
eps possit in ea diuina suspendere sicut in sua dyoce
si: et alias ei exhibeat reuerentiā et honorē. Itē exem
ptōis monasteriorū due spēs. quedā non recognoscūt
superiōrē nisi papā. alia sūt ordinū exemptorū: ut mo
nasteria cisterciensū et c. que non corrigunt ordinariū lo
ci: sed abbas uel prioz eoz. glo. est in cle. attendentes
de sta. mona. Itē exemptionū alia psonalis. alia loca
lis: psonalis est ubi archieps uel eps erimit ut a nullo
nec etiā legato sedis apostolice: nec etiā a iudice dele
gato excōicari uel interdici ualeat aut suspendi. sed lo
calis est que loco: hoc est ecclesie datur.

Exemplaris dicit illa substitutio que fit filio furio
so seu mēte capto i euentu mortis i furore seu non sa
na mēte. Et dicit exemplaris qz admittit fieri pdcis
sicut pupillaris pupillis fit qui ppter etatē sibi pte

stamētū puidere nequerint. sic enim pdicti ppe furo
re: demētia. seu defectū mentis: ut insti. de pupil. sub
sti. §. i. in pñ. In multis tñ differt a pupillari: ut. j. dice
tur de substitui. oibus. Significat aut hec substitutio
diuersimode ut significatū ex eius uerbis uel alias in
cūqz sūptū significare pbat. significat enī pmo uel ei
vba significat seipsam scz qd filio cui facta est substitu
tio mortuo in furore uel demētia substitutus admit
tat: ut. §. i. insti. de pupil. substiti. Significat ulterius
tacitā uulgarē. ar. l. iā hoc iure. ff. de uulg. et pupil. iū
cto. §. i. insti. eo. ti. palle. Ratio sicut i pmo significato
considerat ppetas vborū ei: sicut secūdo significato cōs
derat idēptitas psonarū: ut qd p substitutōez testatori
filio puidet. sic nisi aliud appareat. Significat etiā
hec substitutio pupillari. vbi grā. facta est furioso im
puberi si i furore decesserit. sensus est qd si decedat in
etate pupillari tūc significet exēplari: qz facta impu
beri i furioso: et ualeat ut pupillaris tñ: qz vba b^o signi
ficant. Et qz defectus naturalis potius extenditur qz
accidētalis. l. iij. §. i. ff. de tute. et h^o quādo illa occurrūt
que requirūtur in pupillari: qz filius est in potestate
patris: et sic de alijs. Si autē nō occurrunt tūc ifra tps
pubertatis ualeat ut exēplaris postea nō ppter limita
tōez illā si i etate pupillari decesserit. Si aut factum
est sine tēporis limitatōe: tūc ualeat simpliciter seu p
oi tpe ut exēplaris. Significant ulterius hec vba filio
furioso substituto subaudi. idēst si filius furiosus i fu
rore decesserit. Et requit qd sit furor tpe mortis: ut in
§. i. insti. de pupil. substiti pual. et l. ex facto. §. i. ff. eo. ti.
h^o alias p ista vba. titio furioso lego talē qntatē suffic
adeffe tpe dispositōis: ut i. l. mela. i pñ. ff. de alimen.
et ciba. legatis qz apponit cā dmonstratōis rō utriusqz
qz significatū sūptū et affectōe q significat ei puide
ri cui puidet cū eo mō q pōt. mō i pmo casu meli^o p
uideat ei recipiēdo ea vba in illo sensu. S3 scdo casu
melius puidet furioso recipiēdo vba demonstratiua
tñ. qd ē ppu eoz significatū significat ulter^o qd exi
stente conditione substitutionis substitutus admitta
tur uolens uel inuitus scdm qntatē psonē substituti.
Si enim est substitutus filius furiosus qui erat in eius
potestate tempore mortis est necessarius uel uolūta
rius: vt in. §. i. insti. de heredū. quali. et disse.

Excomunicatio est extra cōmunionē ecclesie sepa
ratio: uel cēsurā ecclesiastica excludēs a cōmunionē fi
deliū. xi. q. iij. c. nihil. et §. euidenter. uel est eterne mor
tis damnatio. xi. q. iij. nemo episcopoz. et c. nullā er
go festinare debemus vt moriuus a xpo separatus p
excomunicationē reintegretur et recōciliet xpo per ab
solutionē. Maioribus. n. malis debet sincera chari
tas subuenire. l. di. vt cōstituere. et gl. i. c. pñenti. e. ti.
li. vi. Uel sic generaliter Est a qualibet licita cōione
uel legitimo actu separatio uel a sacramētis exclusio
Species excōicationis infinite. possūt eē: qz tot quot
sūt species cōmunionis. due tamē species eius preci
pue scdm cano. cōiter vsitantur. s. maior et minor de
vtraqz illaz habetur. iij. q. iij. engeldrudaz. Nā vna
excomunicatio que maior ē dī anathema: et excludit
ab ingressu ecclesie: et a cōione fidelium: et a sacramē
tis: hec vocatur maior: et fertur cū solēnitate. de qua
etiā datur precedens descriptio cū dicebatur Est
a qualibet licita cōmunionē hoīum uel legitimo actu
actu et sacramētoz separatio. vnde et Adam excōmu
nicatus fuit ab esu ligni. in. §. euidenter. pal. xi. q. iij. et
de sen. exc. si quē i glo. iij. Alia dī minor Et illa tñ te

parat a sacramētis. Et hec est duplex vna per prece-
ptum a iure uel per sententiam ab homine alia sepat
a cōtione fidelium nō sacramētor. v. q. ij. presenti scōm
gof. de cle. excom. mīstrāte. §. itē sciendū. Est enim q̄
dam excoīcatio iuris a qua absoluit ep̄s nisi absolutō
sit sūmo pontifici obreseruata. de se. exco. nup. Alia
hoīs vt ep̄i vel sūi vicarij vel delegati. de off. ordi. cūz
ab ecclesiāz. de maio. 7 obe. c. vnico. li. vi. in glo. Et
nota q̄ excoīcatio est medicinalis nō mortalis discipli-
nā nō eradicans: dū is in quē lata fuerit nō. cōtemnit
eā. c. i. e. ti. li. vi. Etā excoīcatio dī mucro ep̄i. xvi. q.
ij. c. visis. i. si. vbi dī felici mucrone ep̄i sacerdotū pia-
culo refecent. 7. xxiij. q. iij. corripian. Itē dī anathe-
ma ip̄prie ab ana. i. sursum. 7 theca figura clim i si o
tib⁹ dānatorū imp̄sā: 7 sic q̄ anathema dī. Et hec ma-
ior que duplex est. Quedā sine solēnitāte. Alia solēni-
q̄ duodeci ep̄i vel p̄sbyteri cādelas i terram p̄ciūt
7 pedib⁹ calcāt. Et nō differt ab alia: nisi in substantia
q̄ maior ē terror 7 osusio. de his duob⁹ in. c. cū nō ab
hoīe. de iudic. Et excoīcatus āplius 7 sepius excoīca-
ri pōt: dī treug. 7 pa. c. i. Itē excoīcato p̄ticipat 7
cōicare familia 7 vxor 7 liberi. quia sunt a canōe exēp-
ti. de sen. exc. q̄ in dubijs. Et participās in loquela q̄
ad correctionē nō est excoīcatus. eo. ti. porro. nec pre-
dicatores vel alij recipiendo elemosynas. eo. ti. Cum
pro uoluntate vel predicando seu monendo eo. ti. res-
pondeo. Et nota casum in quo quis est excoīcatus vī
excoīcatur sine peccato mortali. in. c. litteras de res-
spo. vbi mulier nolēs reddere debitū propter cōse-
tiam cōsanguinitatis in quo bene facit: nō excoīcat. Et
sic excluditur ab ecclesia militante nō tñ triumphante
. c. inquisitioni. de sentē. excoī. q̄uis alias. nisi p peccato
mortali sit q̄s excoīcandus. c. nemo. ep̄oz. xi. q. iij. Et
nota. per. xviij. cōstitutōes cle. cōmp̄hensi sūt. l. casus:
Quoz. xvi. reseruati sūt pape q̄b⁹ q̄s ip̄so iure excoī-
cationē icurrit expresse 7 p̄ duas duo tacite: vide glo.
in. 8. excoīcatōis. in cle. i. de sen. excō. vbi enumerat
loca istoz casuū. Itē excoīcatio maior dī i. xviij. ca-
sib⁹ scōm gof. in sum. de sen. excom. §. dī. Itē excoī-
catus nihil dare dī p sua absolutōe. c. ad aures. de sū-
mo. Si tñ p manifesta offensa ē excoīcatus. p̄mo dī
satisfacere 7 postea absolui: de v. sig. ex pte. Sed pōe
statutū ep̄i est q̄ quilibet excoīcatus anteq̄ absoluat
dī soluere decē p quolibet mēse: vtrū ualeat statutū
Respondez q̄ non i. c. ad nostrā. 7. c. nemo. de simōi.
licet in contrarium determinet hosti. 7 Joa. an. in. c.
ad aures. p̄ealle;

Exconsul est qui desinit eē cōsul. simile notat de q̄-
stōre. 7 exquestore isti. i. p̄bemi. §. cum hoc.

Excusatio est alicui⁹ iuste cause allegatio i desēssio-
nem vel supportationē alicui⁹ ne cogat cōparere in
iudicio. de quo in. l. ij. ff. si quis cautionibus. 7 in ti. de
va. 7 excu. numerum.

Excusatio tutorū fit ex varijs causis. Et quedam
mītiē egrati. Queda enī excusant ad tēpus. i. qui cau-
sa reipublice abesse ceperit: 7 reuersi ad nouā tutelā
isra ānū nō vocant: s̄ veterē nō cogent statū recipē
vt isti. de excu. tuto. vel cura. §. qui se. 7. C. eodē. l. i.
7 ff. eo. ti. l. i. §. itē q̄ reipublice. Est talia excusatio a
tutela q̄ dī excusatio veteranoz q̄ excusāt a tutela si
sint a militia dimissi: honesta cā interueniente 7 iusta:
puta p̄ter infirmitatē vel aliā causā. Sed illa que alio-
mō fit nō vocat honesta: sed causaria: ut. ff. de his que
no. isa. l. ij. §. cognomīe Et p̄petuo q̄ solūtur a mali-

cia post. xx. annos. Sed ad tēpus q̄ isra. xx. annos et
hoc diuersimode tenet: q̄ si infra q̄q̄ nullū sibi vēdi-
cat imunitatē. si vō post q̄q̄ annos solut⁹ fuerit bay-
ber imunitatē vni⁹ āni. Post octo annos h̄z imunita-
tē biennij. p⁹ duodeci triennij. p⁹ decē 7 septē q̄driennij
p⁹ viginti ānos h̄z excusationē p̄petuā. Est talie tutelē
excusatio eoz q̄ numero liberoz se excusāt vt romeli-
beroz triū. C. e. ti. l. i. cū dī cor. i. italia q̄tuor: in puicia
q̄q̄ excusatio eoz q̄ morbo excusant: vt ceci: surdi:
muti: furiosi: 7 p̄petua valitudie dīcti. C. e. ti. l. vnica.
Excusatio eoz q̄ etate excusāt: vt maior. xvj. ānis
l. vnica p̄alle. 7 isti. de excu. tu. vel cu. §. item maior.
Excusatio eoz q̄ numero tutelaz excusant sc̄z qui
h̄nt tria onera tutelē. idest tres honores tutelē: scōm
aq̄o. que oīa habēt. C. sub his titulo. i. rubro 7 in nigro
vide de hoc aq̄o. ibidē in sum.

Excusator scōm aq̄o. 7 spe. eo. ti. ē q̄ venit ad p̄po-
nendū causas absētie alicui⁹ q̄ non poterat simul rōe
sui vel cause pcuratorē cōstituere. vt in causis crimina-
libus i quib⁹ licz pcurator nō interueniat: vt in. l. i. ff.
de publi. iudi. §. rei. excusāt tñ allegatis causis absē-
tie bene admittit: vt i. l. absens. ff. de pcura. vel vo-
catus erat vt p̄sonaliter compareret.

Executor scōm specu. eo. ti. ē officialis p̄ quē litis
executio vel ipsius cause p̄paratio iudice iusto
expeditur. Vel scōm aq̄o. p̄p̄e est ille qui dīcussā cāz
sentētiā executōi mādāt. vocatur ēt i iure apparitor
Require. s̄. apparitores. alias ēt uocat i iure dīuer-
simode de istis modis est glo. nota. C. de excu. rei iu-
di. l. si ut pponas quā p̄segē spec. in ti. de citatōe. §.
segē. prope p̄n. Itē appellatōe executoris intelligitur
delegat⁹. c. sciscitat⁹. dī rescri. 7. c. si quis dī de to. dīpe.
vñ executores sūt illi per quos iudex sentētiā suam
exequit 7 rē iudicatā mādāt effectui 7 mādāt execu-
tioni. Et duplex ē executor. s̄. merus 7 mixtus execu-
tor merus dī q̄ per nūcium nō ē demandata aliqua
cognitio: sed tñ cause executio. 7 talis nō debet audi-
re exceptiones: ut. C. de excu. rei iudi. l. si vt p̄p̄oīs
p̄real. 7. c. de cetero. de re iudi. 7. ff. de iudi. l. si p̄tor.
7 de tali loquitur. c. pastoral. §. q̄ vō de offi. dele. ubi
bona glo. de executione duplici. secundū hostien. iñ
tenetur admittēre exceptionē excoīcatōis als appel-
lari pōt. de hoc vide archi. de excep. pia. li. vi. Vel sic
Executor merus est qui nō pōt de fraude interposita
cognoscere ab illo nō appellat nisi modū executionis
excedat. ff. quoz ap. nō reci. l. ab execute. 7 de re iu.
qui ad cōsultationē in fi. 7. ij. q. vi. ubi illo. §. sūt quoz
7. §. ab execute. 7. c. si vey. 7. §. se. Sed a mixto exe-
cutor bene appellatur si nō admittit legitimā excep-
tionē: vel alias p̄ rtes grauauerit. de appella. dile-
cto 7. c. vt debitus. Sed executor mixtus ē qui habet
cognitionēz cause annexam: vt in. c. nouit. de appel-
7 de re iudi. c. de cetero p̄real. de offi. dele. pastoralis i.
glo. vt cum papa mandat alicui restitui rem suā: uel
alicui dare beneficium 7c. 7 talis debet recipere legi-
timas exceptiones q̄tuncunq̄ scribatur sibi absolu-
te a papa vt de offi. dele. ex pte dī scrip. ca. si quando
7. c. cum adeo. xvj. q. iij. 7 si non.

Exemptus dicit qui a suo iudice siue iurisdictionē
ordinarij subductus est 7c.

Execrare ē abhominari vī detestari: 7 b̄p̄e attri-
buitur delictis: dicendo hoc delictum est execrabile.

Exempla nō sūt sēper imitāda: sed exemplū pape
est nobis sequendum. xvi. q. iij. licet di. ix. ca. sane. vbi

glo. i. c. de quibus. di. xx. q. per exempla sit iudicandū cum ius deficit: vel intelligitur de exemplis publice vel autentice persone: ut pncipis: uel apostolorū & de exemplis plurium: & non paucorum vide ibidem.

Exercitor dicitur is ad quē cotidianus questus & utilitas nautis pertinet. Magis hō nautis dicitur cui tota nautis & anchora commissa ē. Re. s. actio exercitoria. vbi de hoc.

Exheredatio est alicuius a sua suba vel hereditate exclusio: & alterius seu alieni institutio: veluti cū pariter exheredat filios & scribit alienos heredes in testamento ita accipit istud. de exhere. li. p. totū. Et sic exheredatio ē filiū constituit alienū a suba vel hereditate p. na. & dicitur fieri cā inserta & pbata. Et pp. q. s. & quot causas pat. filium: & contra filius patrem possit exheredare. notat. gl. in. c. quinquaginta. de iureiuran.

Exero idest peto. sic ponit exera: idest petas. l. vt vbor. que est si. C. qui admitt. ab bo. po. ibi glo. penult. vel est idem q. aperiat via petenti.

Exelluare est feruere: bullire: vel calefacere vt ē glo. in. cle. dudum. de sepul.

Exhibere est re i publicū deducere seu ostendere vt copia habeat aduersarius re suā tagendi: & eā sic visā si sibi sua videat eā v. d. c. ad. de hoc. ff. ad exhibendum. li. ij. & de libero hoie exhi. li. ij. §. & ait pretor. Regre. s. actio ad exhibē.

Exiliū triplex no. arch. xlv. di. cū beatus in fine.

Expense sūt sūp. voluntarij & nō necessarij: & dicitur ex pensā q. si extra pēsas & debitū facta. S. i. pēse sūt vtilēs & necessarie a hōbo ipse dicitur dicte: vñ tñ multoties palio pōit: vt. l. iulian. i. si. ff. de minorib. vbi expēse pro necessarijs & vtilib. dūtat ponit: prout ibi nō. Et iā ipse p. voluntarijs pōit nō solū vtilib. & necessarijs. ff. d. v. b. sig. l. ipse. Quāvis differētia p. dicta triū dicat. Et expēse differūt a dānis: vñ iuramentū factū sup. vñ nō extēdit ad aliter. nā expēse sūt cā litis. dāna vō ex discordia pueniūt: ut destructio domus & similia. de iur. c. in nostra. in tex. & glo.

Expilatores scdm aq. in sum. C. & ff. de cri. expi. here. b. sūt q. ex reb. vacatis hereditatis aliqd. surripiūt & expilāt. de pe. di. i. aut scā. Re. s. actio expi. be.

Experiri quicq. pōit p. rēdere seu defendere: vt de iudi. c. i. de p. cu. c. q. generaliter li. vi. Quicq. p. agere: vt de causa pos. & p. p. p. c. pastoralis.

Explicatio ē allegatio q. supplicationē i. firmat: vñ replicatio ē allegatio q. exceptionē: & adiuvat. actore Et supplicatio ē allegatio q. replicationē i. firmat: et reū adiuvat. S. explicatio est allegatio infirmat supplicationē: & sic p. actore & reū.

Exponere i. s. se ponere. Exponi aut dicitur i. fates ferui liberti & lāgudi si sine cura dimittūt: uel eis ali mēta negat a parētib. a dñis v. l. a p. r. n. i. v. l. c. vnico. de infan. & langu. Exponi enī aliq. solēt relegato pietatis officio i. fates vel lāgudos āte ecclias ponere: vt eos alij miseratōe moti colligāt. lxxv. di. si expōit.

Expōit quōd dupl. sumat: no. ff. de vul. & pupil. l. i. i. parte. & de p. b. si ep. in glo. certas. libro. vi.

Expōit pupillaris substitutio. Regre. j. substitutō

Exorciste grece latine dicuntur adiurantes. xxi. distinc. clerics.

Extimare ē alicuius rei certū p. cū dare: & ē idē q. d. taxare uel certum precium diffinire & determinare.

Extraordinariū remediū ē q. ob aliquā cāz extra v. l. ultra cursū solitū alicui dāt vt i. substitutio miori leso vel abfeti cā iusta necessaria vel pbabili ad q. reme-

dia nūq. recurrendum est q. d. i. remediū ordinario locus est ad quod potest haberi recursus.

Extraordinariū iudiciū est coram delegato: vel q. nō p. ceditur i. figura iudicij s. ex officio iudicis i. modum inquisitionis vel denunciatiois. vide tex. i. c. ta glo. in. c. quoniam contra. de proba.

Extra no. archi. de prescrip. statutū. li. vi. §. ij.

Exterminare est quasi extra terminos vite vel iuris dictionis sue ponere. cle. vnica de iureiur. de here. ex cōicam. §. moueant. & §. se. ponit etiā pro deponere desolari in exilium mittere.

Extunc tps extremū significat. ff. de condi. & d. mō. l. si is. §. si. ita.

Ex no. archi. iij. q. v. quisquis. & plenius Jo. Cal. l. c. uestra de coho. de & mul. Joan. mo. de here. excusa mus. li. vi. Etiam archi. de preben. cū in illis. eo. li. & pau. in. c. in litteris de resti. spo. etiam no. C. d. legi. l. nō dubiū. & quicq. in cōpositōe stat. augmentatiue p. valde vt exequare. i. valde equare: vt. l. i. ff. del. eg. i. vbi dicitur per omnia exequata sunt legata fideicomis.

Explosa i. e. elusa. c. inquisitioni. de sen. exc.

Extorres i. imunes vel insontes. de sen. exc. origit. & di. xix. nulli p. bas est. vbi dicitur. sed extorres a facto fiat ministerio. & ea. di. c. ita dñs. §. in oēm terrā vbi dicitur vt extorres i. alienū se ministerij intelligeret eē diuini & habetur. C. de custo. reo. in. l. de his que est. l. si. & de pe. di. ij. Item pro inde vbi dicitur nudari facultatibus p. prijs & patrie sue extorres fieri ēt. xi. q. i. d. spiratione.

Exquestor est qui publice pecunie cōgregāde conseruande & querēde officiū hēbat hanc administratio nem deposuit. vel dicitur ille qui questoris deponit administrationem. ut nota. instit. in p. hemo. §. cūq. hoc in glo. vide. supra ex consul. & l. questores.

De Sa
Aber lignari dicit nō solū qui ligna volat: sed generaliter ois qui edificat. ff. de hōbo. sig. l. fere. §. fabros.

Fabricenses dicebant scdm l. C. eo. ti. li. xi. Qui erant deputati armis faciendis reparandis & vendendis. sed Jo. an. de sen. exc. si iudex. li. vi. dicit q. fabricensis dicitur qui publica arma facit & in publicis fabricis & nō alibi. & dat primicerio: vt reponat i. publicis armamentis quorū brachia stigmatē figurabatur require infra stigmatē.

Facere dicitur ille cuius auctoritate sit de sen. excō. ca. mulieres. & facere dicitur qui statim p. fessi incontinēti mor. illico quod facit sine interuallo nullo actiō tra rio aut imptinēte in medio: de electi. quia propter vbi dicitur q. post collationē mor. debet electio celebrari. similiter cū vis infertur persone incōtinenti repelli debet. id est sine interuallo q. si bello continuato Itē idē q. facit in triduo. C. de erro. aduo. l. ulti. ubi dicitur q. aduocatus pōt reuocare errorem suū statim idest infra tridū. Et hoc intelligit placet. sicut sonat. S. Accur. hoc intelligit q. causa durat post errorem tñ per tres dies. Item q. facit in decē diebus. ff. de cōsti. pe. l. p. m. i. s. vbi dicitur q. si quis sine die constituerit se soluturus pecuniā alicui contra eum agi pōt si statim nō soluerit infra decem dies. Item quod facit in vno anno. xx. q. i. puella. vbi dicitur q. si infans parenti / bus infra duodecimū annum veluz acceperit parētes vel tutores possūt hoc statim irritare infra annū Item q. facit cum q. dam repamento temporis: ita q. nec minimū vel maximū tps assumit q. magis pōt

Intellectu concipi q̄ dicit. ff. de solu. l. ratū. 2. l. de co-
dicib⁹ vbi dī q̄ heres fideiussori testatoris hoc quod
adita hereditate soluit p̄ defuncto statim soluere dī.
id est. cum quodā tēperamento t̄pis: nec enī statim cū
facco parat⁹ venire debet. Item qd̄ facit cū p̄rio pōt
de resti. spo. olim causa. vbi dī q̄ vim illatā reb⁹ pōt
q̄ repellere incontinētī. id est q̄ cito poterit collectis
amicis: ita tñ q̄ illud incontinētī non extendat vltra
annū. hec ber. de elec. q̄ ppter. Itē qd̄ facit in vno mē-
se. i. q. i. o. stat. vbi dī q̄ si aliqui ordinati sūt ab hereti-
cis p̄ vim si statim renūciauerint cōciliabulo hereti-
corū id est infra mēse: tunc excusant. Itē q̄ cito scit: ut
xxij. q. ij. mulierē. Itē qd̄ facit qñq̄: ut. ff. si cer. petā.
l. i. vbi dī. Quicūq̄ rei assentimus alienam fidē secuti
mor recepturi ex eo dīctū credere dicim⁹.

Factitare ē frequenter facere. l. fulcimus. §. latita-
re autem. ff. qui ex. cau. i. poss. ea.

Factio ē conspiratio. l. quisquis. C. ad. l. iul. maies.
vbi glosa.

Falcidia dī lex a falcidio tribuno plebis qui ipsā adi-
nuit ad hoc q̄ quis extraneo testamēto suo legare nō
posset qñ ad minus quarta remaneret heredi. q̄ si cō-
tra faceret locū non haberet. 7 sic dī falcidia a falce
ad defalcādū singulis mādatis p̄ quas p̄mittit heres
habere quartā p̄tē legatōis vel hereditatis qñ etiam
tota hereditas vel maior ps ē legatis exhausta. Et ē
triplex falcidia scdm̄ io. an. in glo. di. ij. responsa pru-
dentium. Require. §. l. falcidia.

Factū fieri dīctū in dispōne significat ipm̄ ad bere-
dē vel alium trāsire seu trāsire posse vel nō. put enī ip-
sum factū v̄l quodnīs aliud mediū pbat significat v̄l
declarat. vbi ḡsa. in cōuētiōe deducit hoc factū lice-
re ire agere p̄ fundū p̄mittētis ad fundū ei⁹ cui p̄mitti-
tur: hec cōuētiō non transit ad heredes siue sit apposi-
tū v̄bū p̄sonale tibi vel mihi siue nō: imo simplr̄ dīctū
ē cōuenim⁹ licere seruo agere. h̄ scī nō trāsīt ad dñm
§. sed cū factū. insti. de stipu. seruo. Sed ibi debitor
ouenit cū creditore q̄ ei nō liceat debitū petere: 7 ita
fit pactum de non petendo simpliciter hoc factū seu
pactum transit ad heredes.

Facere qd̄ potest qualiter q̄ oueniat 7 quō itelli-
gat habet i. l. sūt q. cū nouē legib⁹ seq. ff. de re iud. nā
patron⁹ patrono liberi 7 parētes eorū miles armate
milicie: vel doctor p̄fhyter 7 c. Si cōdēnant ad id qd̄
facere p̄sūt nō totū qd̄ habēt extorquendū ē. s̄ rō bēn-
da ē ne egeāt v̄l. l. in cōdēnatione. ff. de reg. iur. Nam
itelligit q̄ facere debere qd̄ commode 7 honeste po-
test. nec enim videt posse qd̄ non pōt fieri honeste. ff.
d̄ ver. sig. l. nepos. p̄culo 7 qñ scī p̄ nō facto h̄ri nō pōt
de cap. 7 possi. reuersis. l. in v̄llo. §. facti. Itē p̄ factū
pbat volūtas. ff. de legi. l. qbus. c. dilecti. de appel. c.
fi. de coniug. seruo. Et factū vel de facto constat q̄t
tuorū modis. c. questū de cōba. cle. 7 mulie.

Fallonia ē culpa iniuria ppter quā vassallus amit-
tit feudū. Et ē quedā culpa que respicit dñm sc̄z qñ
tribus vicib⁹ citatus legitime fidelitatē p̄stare nolue-
rit: vt in v̄sib⁹ feudorū que sūt p̄ma causa bñficij. amit-
t. c. i. Est 7 alia cā qñ ifeudauit alia lege quā ipse h̄z: vel
talē vassallū qui feudū deseruire nō pōt. Quedam vō
est culpa vel fallonia que nō respicit dñm: sc̄z quādo
vassallus interfecit fratrem vel filiū suū vel filiū fratris
vel alud crimē cōmisit qd̄ patricide appellatōe cōti-
net. 7 plures alias fallonias tā respiciētes dños q̄ ali-
os ppter quas feudū amittitur. no. hostiē. in sum. de
feu. §. qui mo. feu. amit⁹

Falsarij sunt q̄ crimine falsi tenent: vel qui crimen
falsarioz admittūt vt de cri. fal. ad falsarioz.

Falsitas est mutatio v̄tatis: de cri. fal. c. i. licz 7 p-
to. ti. no. de rescrip. sup̄ l̄ris p̄ doc. eo q̄ falsatores sēp
student mutare ea que v̄a sunt 7 falsa videāt verisilia
vt in auē. illru. cau. in p̄nci. colla. vi. 7 scdm̄ ea q̄ not.
aço in sum. C. ad. l. corne. de fal.

Falsum est qd̄ caret v̄tate: vt rescriptū falsū qd̄ h̄
h̄z aliqd̄ p̄mordiū seu substātiā veritatis sc̄z q̄ non
emanauit a papa: 7 tamē apparz emanasse. c. sua no-
bis de offi. vica. vbi de hoc. Et no. l. c. sup̄ litteris de
rescrip. p̄ Franc. de cābel. Un̄ falsa. i. iniusta: 7 vera
i. iusta. insti. q̄ 7 ex qñ cau. manumit. nō pos. §. eadē
l. eliascētia: vbi dī q̄ cā semel approbata siue v̄a vel
falsa non retractatur.

Fallacia scdm̄ hosti. in sum. de do. 7 contr. §. i. cō-
mittitur in decipiēdo in his que asserit aliquis false
in certa scientia.

Fama scdm̄ spe. ti. de no. cri. §. fama est ille digni-
tatis status vita 7 moribus cōprobat⁹: 7 in nullo di-
minutus scdm̄ glo. C. ex qui cau. isa. irro. l. i. 7 glo. ij.
in. c. v̄stra. de cōba. cle. 7 mu. Et loquit de fama ho-
minis. Sed fama de aliquo negocio que ē mediū v̄-
tatis eliciēde describitur sic. Est cōis 7 clamosa insi-
nuatio insurgēs apud totā vel maiore ptem populū.
ex incerto aucto. pueniēs. 7 dī a for. faris: 7 dī ab opi-
nionē qui vltra cōem opinionē requirit cōem locutio-
nē 7 sic duo erigū. Et in d̄scriptōe fame p̄ Spe. nomē
dignitatis nō ponit pro honore publico scdm̄ Azo. §.
p̄ potētia a nā cūctis attributa. Et hec d̄scriptio lo-
cū hēt in bona fama. Quq̄ etia3 fama sumit pro infā-
mia siue mala fama: ut in. c. tua. decoba. cle. 7 mu. 7 iō
scdm̄ spe. fama pōt aliter describi ut op̄rehēdat v̄trā
q̄. l. bonā 7 malā sic. Fama ē vehemēs vulgi 7 maio-
ris partis opinio rei de qua querit cōsentiēs vel cōso-
nās. Fama ab homine sic cōuenit describi. Est digni-
tas stat⁹ vita 7 maioribus comprobata: vt. ff. de va. 7
extra. cog. l. cognitionis. 7 qui talē famā negligit crud-
elis est. xy. q. i. nolo. et fama opinio estimatio idē sunt.

Fama inter homines est publica 7 cōis insinuatio
ex sola suspitione: 7 ex certo auctore proueniēs.

Familia scdm̄ Azo. in sum. C. de edi. ac. appellatio-
ne familie cōtinent oēs qui sunt in seruitiū alicuius et
liberi hoies qui seruiūt ei bona fide vel etiā alieni ser-
ui 7 etia3 q̄ sūt in potatē eius: similiter oēs p̄propingui-
berti 7 patroni. sic generalit̄ sumitur. C. de v̄bo. sig. l.
fi. Unicus vō seruus familie noīe nō cōtinet: nec duo la-
ciunt familiā ibidē. Et dicitur a femore que est p̄pa-
bois genitiua: ut dicta. l. fi. C. de x̄bo. sig.

Familie heriscūde. i. hereditatis diuidēde: no. in
rubro. ff. fa. her. Re. supra actio familie her. Et dīc-
rētā inter famulū mācipatū: 7 seruū no. archi. xxij.
qōne. ij. c. patrem.

Famosū. carnē sc̄z Azo. isum. C. de iniur. ē dicto
mē vel historia cōposita ad alicu⁹ infamiā. put ibi no-
tare videtur Azo.

Famosus libellus pōt proprie dici liber d̄script⁹ ob
alicuius infamiā. ut. ff. de iniur. l. lex tormētoz. §. si q̄
liberū. Et iponit ei pena capitis qui famosū libellū
inuētū nō corrūpit: sed alij manifestauit. 7 qui eū dicta-
uerit si nō p̄bauerit de calūnia capitalit̄ puniet scdm̄
azo. in sum. C. eo. ti. hec 7 plura ibi vide p̄eū. Et h̄
ē v̄m si reo cōuicto capitalis pena esset ip̄posita aliē nō
Et notatur in. l. vnica. C. eo. ti.

Fatū ē genus diuinatiōis cui qui intēdit dānatio

ne aie sue incurrit. xxv. q. vlti. n. obseruetis.

Fatalis dies scdm Aco. in su. C. de tem. z repa. ap. dñi spaciū ipis infra qd appellās o3 appellationē pleg. Et quidā oī quattuor dies fatales cōcedebāt: quorū prim⁹ erat spaciū sex mēsiū. Et hoc si appellatū fuit a snia clarissimi viri vel spectabilis viri vel delegati a principe. Scdī aut dies fatales sunt spaciū. xxx. z vnus diez. Tercij z quarti sunt similiē toridē si saltez facta fuerit appellatio a delegato: vel spectabili vel clarissimo viro: put hoc bē in l. y. C. d. temp. ap. ho die aut ex ordine vn⁹ tñ fatalis dies ē. i. vnus. Sed si iusta cā intercesserit alijs ann⁹ indulget: z ita erit secundus dies fatalis quo transacto lite nō cōpleta rata manet snia: vt in auc. ei qui appellat. in dicto titu. de temp. app. Dicebantur aut fatales dies: qz eis fatū. i. terminus causē iponit: ul⁹ qb⁹ mors accidit causē.

De Fe

Semina scdm aliquos dñi a feditate eo qd sedas et enozmes supfluitates menstruales emittit. Sola eniz femia est aīal mēstruale: cuius cruoris octu fruges n germināt: arefcūt herbe: arbores amittūt fruct⁹ ferz rubigine corūpūt: z siquidē canes comedūt rabiē in currunt. Verificat hec in adamāte.

Serie scdm Aco. in su. C. e. ti. dicūt a foro qñ soerie: qz pñtāt vacationē ab his q cōsueuerūt agi i foro. Do stien. tñ in su. e. ti. dicit q ferie dicūt pñriū. Lū enim ferie colēde n sint. he tñ colūt vel dicūt ferie dies qñ dies festiuādi scdm papiā: qz istis feriari. i. a mal⁹ opib⁹ abstinere debem⁹: z nihilomin⁹ pñtant imunitatē a mercantijs. Lū difficile sit iter emētes z vendentes peccatū nō interuenire. lxxix. di. eyciēs de pe. di. v. c. qñlras z negociū. Ea q tñ pñnent ad disciplinā militarē vel scholasticā: vt artes liberales vel ius ciuile i dieb⁹ feriatis pagi pñt scdm Aco. ff. e. ti. l. i. vide no. p doc. i. c. oquest⁹. de ferijs vbi cū querit: an liceat studere leges vel p pñcio scribere i dieb⁹ feriatis vel festiuis vel dñicis. Dicit io an. qñ studiū sit sine solemnitate nō ppter lucrū q tñ licet cū nō sit opus feruile scz cū solēnitare scz i publicis scholis nō licz. Do. anto de butri. dicit q cā pñly dādi ubi necessitas sit adet. sz qz cā tpe pñtura ē vel de loco lōginquo z c. tñ lz studere ē ad lucrū alias nō. nec i sciētijs posituius q ad lucz vñ honores tēdūt: sz i theologia z i speculatiuis lz. Et addit pñ. ēt i iure canonico: qz talis laborat i vicia dñi z efficit hō speculariū: z abstrahit a vicijs. Nō autēz cult⁹ diuin⁹ vel officiū pñmittat: qz sami⁹ ē maioribus studere z inētes occupare qz ociū iseq: vel i laniis vagari: immo meli⁹ ē domi māere qz festa eccliaz pñt dñas visitare. xxiiij. q. i. odi. piec. vbi glo. z l. penult. ff. de fer. Describētib⁹ z legētib⁹ vide in ti. de feri. p docto. Et sic ferie sūt quedā solēnitates tēpoz i qb⁹ cause tractari nō debēt. Et scdm gof. dñr ferie: qz fo rēlib⁹ negocijs imunitatē prestāt. l. diuus. ff. eo. titu. Un⁹ feria vno mō capiē p qñlibz die i hebdomoda z ita fuit ecclia. dicēdo Feria pma. Feria scda. z dñr a for farijs. s. a fādo. i. loquēdo: qz singulis ferijs solo kbo loquēdo de⁹ creauit hoiez z oīa. Alio mō capiē p die solēni festiuāda. z sic dñr a feriēdis victimis q offerebāt iuri ferijs. vel ab feriādo scdm papiā. qz z si oib⁹ die b⁹ abstinēdū sit a malis. tñ istis pñcipue. vt. c. i. d. feri. Sūt ergo sic ferie cāz. Serie festiuāde z sic Serie nuptiaz. de qb⁹ l. c. capellan⁹. de ferijs. xxij. q. iij. nō opz. xv. q. iij. placita. lxxv. di. q die dñico. Seriaruz alie sūt repētime qñ ipator vñ pñnceps iducit repētime

pp victoriā vel vrozē ductā vel filiū natū. vel pp publicā congratulatōez ob diē natalis ipatoris. vt. C. eo. ti. l. i. et dñr repētime qñ sūt certe imo qz pñpēte z subito iducūt z a nullo iudice iduci pñt nisi a pñcipe. vt i ti. C. de feri. A nullo eni iudice pñsumi o3 vt auctoritate sua aliqz dāt ferias. nam feriales ferias nouari o3 qñ admistratoz edixerit. Alie sūt solēnes. z quaz qdā iducūt ob reuerētiā dei. vt dies dñic⁹. vt. l. y. C. e. ti. z l. oēs dies. z pñcipue oēs dies z oēs festiuitates gloriosissime vginis marie scōz aploz z alioz que nūmerāt. c. vlt. eo. ti. z de se. di. iij. c. i. Alie ob honozē pñcipis. vt dies natalis vel coronatōis ei⁹. C. eo. l. fi. z i d. l. oēs dies. Alie autē ob honozēz ciuitatum. vt dies natalicij maximaz vrbū: ut rome z cōstātinopolis. l. oēs pñal. Alie ob necessitates boiū. uel publicā vtilitatē ut sūt duo mēses: vnus gratia mēsiū. ali⁹ causa vindemie. de quibus ēt in pñlle. l. omnes dies vbi dñr Oēs dies iubem⁹ ēē iuridicos illos tñ manēt feriarū dies phas ē gemis mēsiū ad requiē laboris idlgētioz ann⁹ exceptit. estiuis qz feruorib⁹ mitigādīs: z autūni fructib⁹ decerpēdis. Das hō ferias spe. eo. ti. nō vocat solēnes: sz indicat rusticas vel publicas: qz pp rep. vel vtilitatē rusticā inducūt. et forte Spe: moneēt ex. l. i. in pñ. ff. e. ti. Et statuūtur he ferie scdm cōsuetudinē loci: z scdm varios frāz rit⁹: vt. ff. de fer. l. pñdes

Serri pñpē dicim⁹ ea q quis i corpe baulat. Porta ri vo ea quis i mēte secū ducit. agi vo vel duci dicunt animalia: ut. ff. de. vbo. sig. l. ferri

Serriminatio ē eiusdē generis maīaz solidatio et diuictio: ut si scipho argēteo fūd⁹ ferre⁹ apponat dñr no. l. in rē. ff. de rei vēdi. sz applūbatio. Re. s. de. A.

Sendū fm hosti. z Azo. e. ti. in sum. §. i. Est bñficiū alicui⁹ rei iuestitura inueniēte sic cōcesse seu date alij vt dñiūm penes cōcedētē remaneat cui⁹ occasiōe recipiēs: z successor eius cōcedētē dñr ad id de q z vñqz cōuenit aut feudi nā regrit. l. dñrectū dñiūz. Utile autē trāsīt ad feudatariū. ar. eo. qz no. de emphiteota. ff. si ag. vec. peta. l. vnica. §. qui. m. z fuit h⁹ dñiū. s. vñle sz diuersaz regionū cōsuetudines: quib⁹ obligat⁹: z ipsi cōsuetudinibus obligat⁹ qb⁹ deficiētib⁹ iuri scripto obligatur. Pro diffinitōe feudi z donatiōe ei⁹: vide i glo. i vñ. seu. q. mo. seu. acqui. i pñ. z sūmam ad quā ibi remittit. Dicit aut feudū a fidelitate vñ a fide quā vassallus dñr pñtare tenet. nec eni o3 aliq iuestitura fieri ei q fidelitatē facē rēulat nisi sedū eo pacto sit acquitū: ut dñr eo fidelitas nō pñstet vt i cōstōmb⁹ leu. p qñ fiat iuesti. z p qñ rēcipit ibi dñr qñ cau. seu. amit. i. c. ij. §. i. vñ. seu. not. Itē feudū ē res cōcessa alicui ad vñdū p seruitio scōz gof. Est cōcessio rei p homagio scā z addit cōcessio beniuola: qz sit ex grata beniuolētia. z g⁹ bñficiū dñr etiā iō cōcessio dñr qz apud dñm remanet pñetas z dñiūz dñrectū. Sz vassall⁹ acqrit vsufructū z vñle dñiūz. Pñt ēt sic describi. Sendū ē bēiuola actio tribuēs gaudiū capiēti cū seruitio retribuendo p quā transfert vñle dñiū de dñr in vassallū. Et sic dñr a fidelitate quā vassallus tenet dñr: ve qñ. c. ex diligenti. de simo. z in tit. de seu. per totum.

Sendū legiū scōz. Spe. ti. de seu. i tractatu libello rñ. §. qñ sup homagiū. vñ. p. 220. Est qñ cā z occasio homagij cepit a dñr: vt q baro dixit alicui paupi militi q aliqz rē imobilē sibi daret si ei faceret homagiū: z illā dñt. talis res vocat feudū legiū: z talis vassallus hū legiū. Et hec pñant in li. seu. Si de feudo cōtro uersia fuerit: vide infra homagiū.

¶ Feudatari⁹ est qui feudū recipit: qui ēt vassall⁹ d^r
De Si

¶ Fictio iuris differt a p^rsūptiōe: q^r fictio iuris semp
est v^e veritatē. ut iu iure postlimini⁹. zē. P^resūptio at
frequenter intelligitur stare cū v^eitate sicut z sepe stat
ius enī fingit aliud q^r est: ut fingit mulierē stipulatam
que nō ē. l. vnica in prin. C. de re iuxo. actio. fingit na
tum: q^d nō ē. ff. de sta. homi. l. qui in vtero fingit non
eē natum: q^d ē natū. ff. de libe. z post. l. titius testō. s.
lucius fingit viuere q^d non viuit. insti. de ierxi. tuto.
s. fingi aut. fingit nō cōceptū eū qui mortu⁹ nascit. ff.
de ver. sig. l. qui mortui no. azo. in prin. sū. circa. x. p^re
dicamenta. z gof. in sum. de p^resūp.

¶ Fides ē fundamētū rez sperandarū nō apparētū
argumētū. Et scdm Arist. Est rō rei dubie faciēs si
dem. Et fides scdm apostolū in epistola ad gal. vt su
mitur d^r sū. tri. c. firmiter. Est substantia rez speran
darū argumētū. primū d^r q^r sperare debemus q^d di
ctum ē prophetis futurū. Scdm d^r q^r p^rphetias iā com
pletas debemus habere argumētū. i. p^rbationē nō ap
parētū de futuris cōplēdis. Sed illa ē quedā notifica
tio. z nō vera diffinitio. quā magistralit^r sic diffinitur
Fides ē voluntaria certitudo absentū infra sciētiam
z sup^ra opinionē cōstituta. Aug. dicit. Fides ē credere
q^d nō vides. Et due sūt spēs eius. s. formata z in for
mis. Et capitur multis modis. de quo vide glo. bonā
in. c. firmiter z sum. trini. z si. catho.

¶ Fideicommissus ē illud legatū vel relictū q^d cōmitti
tur fidei heredis alicui dandū ab eo cū testator dic^r he
res fidei tue cōmitto vt des legata z omissa: vt secūdū
azo. in ff. C. eo. ti. s. sequitur. Hodie tñ nō ē differētia
inter fidei cōmissa z legata: sed olim multe erant diffe
rentie. Dē enī legatū fideicommissū dici potat z econ
tra p^r quo ē rex. insti. de le. s. sed uō vsq^r. Nam ipsorū
eadē est nā. ff. de. le. i. vbi dicit^r per oīa equata sunt le
gata fideicommissis.

¶ Fideicommissari⁹ ē ille c^r fidei legatū r^relictū cōmittit^r
¶ Fideicommissaria libertas. Require infra libertas
¶ Fideicommissaria hereditatis petitio ē que cōpetit ei
cui fideiussoria hereditas restituit^r ex senatuscōsulto
trebelleano vt qui habet agros cōfines q^r p^r ipsam di
uidantur agri vel fundi.

¶ Fideiussor ē qui alienam obligationē i suā recipit
vel suscipit fidem: principali nihilomin⁹ manēte obli
gato: videlz qui se p^r alio obligat. ut eo. l. p^rincipali de
bitore nō satisfaciente ipse satisfaciet. Et d^r quasi ius
su alterius ponēs fidē suā: vt insti. e. ti. in p^rn. z ff. eo. l.
i. z. ij. Est aut fideiussor magnū nomē generale. q^ra
cōprehendit sub se mādatorē z cōstitutorē: z enī qui ex
toto in se alienā obligationē transfert qui z promissor
vocat^r. Sed hi differūt inter se q^r cōstitutor nō obligat^r
nisi p^rcedat obligatio que in iurib⁹ data sit: vt i. l. i. z
l. ij. s. i. cū alijs. ff. de cōsti. pec. z l. ij. C. eo. ti. Fideiuf
sor vō obligationē p^rcedit z sequit^r: insti. e. ti. s. fideiuf
sor. Mandator sūt nūq^r sequit^r sed semp p^rcedit obli
gationē. ut. ff. mādari. l. si hō nō remunerandi cā. s. si
post creditā. nisi i casu qui bētur in eo. s. vbi. plane. Et
differentiā hic posita no. glo. in. l. pall. s. si post. in p^rn.
Qui ē similis. gl. C. eo. ti. sup rubrica. Et q^r p^rcedat ob
ligationē vide hosti. in sum. C. eo. ti. s. i.

¶ Fideiussor i rē suā d^r qui fideiubet p^ro aliqua re in
ea cā qua res futura est eius. vbi gratia. dedi p^rcurato
rem ad defēdēdū i cā mea: z fideiussi p^ro eo iudicari
solui: hoc cāu fideiussor in rem meam dico: vt. l. si de

functus. ff. de procur.

¶ Fideiussio ita fit. Si interroget fideiussor sic fide
tua iubet q^d iste debeat. et ille rēdeat fideiubeo. ut i
sti. eo. ti. s. i stipulatiōib⁹. Hodie tñ secūdū hosti. i sū
eo. ti. s. q^rliter vulgares vtūt h⁹ mō. es fideiussor p^r ta
li. z p^rmittis mibi p^r eo. z iste rēdet sic vel p^rmitto.

¶ Fidelitas fm hosti. i sū. de feti. s. q^d sit fidelitas ni
hil aliud ē nisi iustitū q^d a vassallis p^rstat d^rno. Et ibi
dez bēt plena forma fidelitatis. vt. xxy. q. v. d^r forma
de iureiur. c. ego. N. Et i q^r differt ab homagio. no. i
cle. pastoralis. s. rursus. de re iud.

¶ Figuline dicuntur loca in quibus figuli exercent
officia sua vel artem.

¶ Filius arrogatus. Re. s. arrogatio.

¶ Filius adoptiuus. Re. s. adoptio.

¶ Et fili⁹ ē is quē nuptie demonstrat: ut. ff. de i ius vo.
l. q^r mater. v^r p^ressionē p^ris z matris. c. trāsmisse. q.
fil. sint legit. v^r p^r affectū. C. d^r p^rsumpt. asserre. ij. q. vi.
ad romanā. z stat his d^riecturis donec p^rbet d^ru: secū
dū gof. in sum. ti. de na. ex li. ven.

¶ Filius familias d^r q^r ē i p^rate p^ris vel parētis: vt ac
cipit i. l. f. ff. de his qui sūt vel alie. in. sū. sicut filius
emācipatus dicitur qui extra potestatem patris est.

¶ Filij naturales secūdū azo. in sū. C. eo. ti. sūt multi
plices. Aliq^r sunt naturales z legitimi vt q^r nascuntur
p^r legitimū thoy. Alij sunt legitimū: vt adoptiui.
Alij nāles tñ: vt nati ex cōcubina vnica: z i domo in
dubitato affectu cōiuncta. Alij neq^r nāles neq^r legiti
mi: vt qui ex illicito z dānato coitu nati sūt. de his oī
b⁹ ē gl. isti. de adop. i p^rn. z gl. i. c. p^r venerabilez. q^r fil.
sint legit. Et quot mōis nāles de soluta cū soluta effi
ciant legitimi. patet in. c. tanta qui fil. sint legit vbi ē
d^r q^r filij vulgo nati vel concepti sunt qui non habent
patrē dēminatū. Sed ut Azō dicit hec diffictio scōz
iura ciuilia impator^r dat. z nō scdm iura nālia q^r forte
scdm theologos nō ē vsq^r quaq^r vey secūdū quos ma
trimonia seu idinidua maris z femine cōiunctio ē de le
ge natur: quia secūdū aris. z p^rhos. p. politicoz. Nāli^r
v^r cōiunctio vnus ad vnā z vagus ē cōcubir⁹ d^r nām.

¶ Filij spurij dicunt^r qui de adulterio ex soluta cū nō
soluto vel ecōuerso cōcepti sunt. c. trāsmissa pal. z. l.
vulgo. ff. de sta. ho.

¶ Filiastra filiastra est filius vel filia ex alio d^riuge ge
nitus vel genita nō ex eo quē modo h⁹ mulier. xxy. q.
i. si quis filiastrum.

¶ Finiū regindoy. Require s^r actio finiū regindoy

¶ Finitimus. i. vicinus. c. p^r tuas de sent. exco.

¶ Sit z sunt. hec vba nō tñ respiciunt p^resens sed ē
futurū. xxy. q. i. generali in textu z in glo.

¶ Fieri icōtinētī d^r h⁹ q^d pōt cōmitti iudicis arbitrio

vt dicit Alan⁹. de appe. c. an sit. i gl. vlti. i. i actu se te

nēte hoc ē ante q^r cōtrahētes se ad aliquē actū z nego

cia diuertant. ff. de verbo. ob. l. cōtinuus. vide. s. face

re. vbi de hoc.

¶ Fiscus ē saccus regius i quē reducūt: vel cui appli

cātur bona bānitoz v^r p^rscriptoz taliter accipit. ff. lo

cati. l. sedes. s. fiscus. v^r ē regy vel iperialis thesau

ri congregatio: vel imperialium bonorum collectio

vel p^riuilegium quia fiscus multa habent p^riuilegia

vt no: azo in sū. C. de p^riuil. fis. ad q^d vide no. C. de

iur. fis. i rubri. Et nota q^r differētia est iter fiscū z rē

publicā: sicut iter spēm z gen⁹: Fisc⁹ enī ē bursa solū

d^r modo pecuniario. sed respública pecunias. bono

res: p^rmia. z alia p^rsiderat no. i. l. mācipia. C. d^r fer. fugi

Flamine dicebāt sacerdotes gētiliuz a filo quo i capite utebāt a quo dicebāt flaminez quasi filaminez nū nudis eos capitibus penitus incedere nephas erat di. xxi. cleros post mediū. Inde archiflaminez dicebantur: et pthoflaminez: vt ea. di. f. i.

Floci noie intelligit habitus hñs manicas longas et amplas. Luculle ho noie habitus longus et amplus sine manicis: ut in cle. ne in agro. f. hñ. de sta. mona.

Fodine dicunt loca vel fouee vbi aliquid fodit. di. xxi. cleros. Inde dicunt ferrifodine fouee vbi foditur ferrū: et aurifodine vbi foditur aurum.

Formula. Require supra actio.

Forus ē exercedarū litiū locus a fando dictus: vel a foronio rege q p grecis litteris legē dedit vt de vbo fig. c. forus. t. vii. di. moyses. et constat ex tribus scz cā lege: et iudicio. Itē forus idē est q tribunal. Et vt a zo dicit for? ponitur pro bursa. et alio mō dicit formariū vt ait platen. de quibus sedilia iudicantiū officiantur. idēq appellat ptoziū. Tribunal at dī maior iudicuz scz qui hñt mez imperiū. Pape aut pprie dī cōfistori uz. Itē ē planicies i nauis. Itē ē locus vbi merces reponitur. Itē foramē remi nauis. Itē scriptoriū forami nosū p iponēdis pēnis et cornibus vel calamis ad scribenduz deputatis. Et hec significata habet forus ut plurimū i masculino gnē fm hosti. i. lū. d. fo. cōpe. f. i.

Forū aut i neutro genere scdm hosti. ibidem ponitur pro loco deputato ad emēdū vel vendēdum res. Aliter aut scdm a zo. dī districtus ciuitatis vel ftritoriū iudicis in quo aiaduertere et punire hēt delinquētes. l. si pupillus. f. territorii. ff. de vbo. si. Et veniūt ibi que sūt iurisdicciōis nō que sūt ordinis. et dī quasi fodiū eo q qui sūt i districtu ad fodia vī munera seu angarias opellūt. vel dī a ferendo eo q munera su beūt et inferūt. Aliter Hof. Hosti. ibidē tueniētes forū ē idem q tribunal qz tribunal forte habet aliqz similitudinez cum foro: quia sicut in foro venali quod nos nominamus forum conueniunt multi vendentes et emētes siue res venales siue res. Sic etiā i foro iudiciali. l. i. tribunali tueniūt multi litigātes seu contēntiones et lites iherētes. et exind diffinitōes deportātes.

Fornicatio est cuiuslibet illiciti coit? gen? q sit extra vxorē legitimā spālī i vīu viduaz meretricū vel cōcubinaz. S; stupruz rapt? incestus. Re. locis suis. Et quelibz fornicatio simplex ē peccatū mortale: vt cle. ad nostrā. de here. ergo de iure canonico hodie p hibet? cōcubinat? qz tñ pmittebat tanqz licitus dī iure ciuili. l. i. cōcubini. ff. de cōcubi. isti. de pa. pōt. i. glo.

Foresta ē loc? vbi fere ibi habitāt vīcludūt. Et vbi qz bz vīsum venandi secundum ber. de donatio. cum dilectus in glo. i.

Foraneus dicitur q for tenet vel de foro venit. iij. q. vi. peregrina.

Forte qñ sit dubitatiū facti et qñ iuris nō. archi. xi. q. iij. nolite. et qñqz capīt certitudinalit p expressi uo vitatis: et nō p nota dubitatiois: vt i multis iurib?.

Foritan etiā qñqz capīt nō dubitative: d vo. et vo. redē. c. magne. et sic ē expōitiū vitatis: de pē. tue. xx. rii. q. ij. ad mouere circa mediuz. et d pe. di. i. qzobrē. de sup. negl. pla. c. i. li. vi. qñqz ē nota dubitatiois. d te sta. c. ij. cle. pastorales f. nunqz etiā. de re iudic. vide glo. in preall. c. ij. de testa.

De Sr

Srater dī qñ ferens alium vel alterum.

Sratres cōsanguinei sunt frēs ex eodem prē et eodē

sanguine gētilitā exponit. in. f. sunt autē cognati. in. ti. de legi. ag. suc. t. l. itaqz. C. eo. ti.

Sratres patrueles sūt duoz fratrz filij: vt dicto. f. sunt aut. f. eodē nūero. Et in. ti. de gra. f. qñto gradu.

Sratres vterini sūt filij eiusdē mris: vt expōit glo. isti. de legi. ag. suc. f. hoc habēdū.

Sratres cōiter dicūt oēs xpiani tā laici qz clerici p lauacrz regeneratōis i baptismo. c. ad mēfā. xi. q. iij. et c. iōānes de regu. p. 30. an. ij. q. i. si peccauerit. Sed de nūciatio euāgelica hēat solū locū i fratrib? istis vel ē i fidelib? vldēz si xpian? denūciaret paganū vī q n qz dī ibi fr tu? Pōt dici scdm Panoz. q si saltez aliq mō. f. qñ peccat? pcepta nālia. c. qd sup bis. de vo. et vo. redē. Sūt. n. pxiimi nri quoz aias lucri facere debem? scdm glo. i. c. prim? de pe. di. ij. Et sic cōcludit denūciationē euāgelicā aliq mō locū hñe dī infideles. Itē ante cōcilia aploz i primitiua ecclia oēs appella bāt frēs discipuli xpī. xxi. di. sacrosancta ppe tñ religio si mēdicātes nō habētes bona in cōi frēs dñr. Et alij hñtes bona i cōi: vt ordinis sci bñdicti: bernardi. et c. q mōachi dicūt: cle. dudū de sepult. et cle. exiui d padiso. de v. fig. Et scdm panoz. monachi nō appellā tur frēs ppe: l; large loquēdo sic. Sic etiā demoniali b? q de ordinib? mēdicantiū dicūt sorores: et alie monache moniales vel scē moniales.

Sraternitas quot modis sumit in iure nō. io an. in comēto decre. iōānes. de regu. et trāseum. ad reli.

Sra? idē ē qd dol? Nota tñ quandā dñiaz in. l. i. ius rigen. f. ait ptoz. C. de pac. vbi vide: hic tñ fra? capīt pū sit legi qñ qz facit? significatū legis quesita pal/lea. q videat nō agere i fraudē legis. ff. de legi. l. fra? vbi gñ. filiūssa. indiget pecūia petita a me sibi mutua ri uideo qz p hoc icideret in senatuscōlultū macedoni anū. pecūiā si mutuo. f. frumētū vt vendat: et pecūiaz hēat ne videar icidere i macedonianū certe eo mihilo min? icido: vt. l. f. iulian? f. mutui. ff. ad mace. quia frumētū nō trado nec recipit nisi ad palleatōez. p. 3 b? qz frumēto nullaten? idigebat et pecuniā hēbā ad mutuādū: f. nolui ne icidere. et tñ icido mutuādo frumētū. Nā attēto aio meo et recipiētis: nō mutuo frumētū. f. pecūiā. Et idē si trado libez vt vēdat. Idē si vir donat titio vt titi? dōet vxori. l. si spōsus. in principio ff. d. dona. iter vi. et vx. qz l. aio donātis ē simplr dōare vxori nō titio. Idō facit fraudē legi. Sit aut fraus legi qñ sit? significatū legis palleatōe quesita. f. sit? legē qñ sit? id qd p legē significat tñ nulla palleatione qñ ta. ff. de legi. l. f. legē. Et his p. 3 q si bōa fide mutuo filiofa. frumētū credēs ipz idigē nō icido i macedonia nū. qz nec facto nec aio facio? ei? significatū. Et hoc ē si sit error intolerabil qz fra? regrit aūz. sec? si pe cuniā mutuo errās i re. qz tal error nō excusāt eo q factū ē? significatū legis. ar. l. ij. C. ad mace. p. 3 in sta tuto pedagū i prāte aurelianēsi q caueēt. ut quelibz na uis trāsies onerata subr? pontē soluat certū qd si hñs duas naues oneratas. exonerat vnā et ponit in aliam vt soluat tñ p vna certe tal nō icidit i legē nec facit? legē. nec fraudē legi: qz lex nō phibet hoc facere. Et iste pōt sibi puidere de meliori suo seruādo significa tū legis. Et idē ē si statuto caueēt et q ducēs qdrigam oneratā p pontē soluat tñ. qz pōt exonerare eā vt nil soluat et facere trāsire p flumē vel portā p hoies: qz li cite pōt seruato termiō legi sicut pōt nō ducere mer ces p terras ne pedagia soluat. S; si ducere nauī vī q drigā oneratā: et nō soluerē. l. soluerē pecunias tñ sciē

ter inutiles tunc facere legem vel in fraudem legis non. 10.
facit de hoc in. §. penult. in l. de adop.

¶ Fructus dicuntur qui supraductis expensae sunt gratia
fructuum quodammodo colligendorum et seruandorum. quod locum habet
tam in bone quam in male fidei possessoribus et in psonis: ut.
ff. de petit. heret. l. si aliter. §. fructus. et l. placet. in fi. C.
de fruc. et lit. expen. l. i.

¶ Fructuum autem alij sunt industriales: ut frumentum. vinum
oleum et filia. s. lac et lana quae sine industria hominis non pueni-
unt. Alij sunt fructus naturales: qui ex ipsa natura pueniunt sine. s. ma-
gna industria hominis: ut poma: pira: ficus: et huiusmodi.
Utraque diffinitio potest colligi ex. l. i. §. fructus. ff. de usuris
et de restit. spo. c. graui. et gl. si. Et §. naturales fructus in q-
bus factum naturale pcedit factum hominis: et ex solo rudi usu pos-
sumus illis uti. sed industrialibus non sic solo usu rudi sed cu-
ris adhibitis: et non cooperetur. cura tamen maior repit non
modica et pfectoria: sicut in naturalibus. vide gl. l. i. leg. §. fructus. C. de usufructu.

¶ Fructus percepti dicuntur qui aliquo modo sunt a so-
lo separati: et in horreis reconditi.

¶ Fructus percipiendi dicuntur qui imaturi sunt quod verum dominus pos-
sideret. de his in spe. e. ti. de fructu. et lit. expen. et azo in fi. C.
de rei vend. unde fructus diuersimode significat accessio-
nem usufructuum seu ius utendi fruendi: et ius fruendi de pro-
prio usu significat accessionem. Et hac dupliciter. s. stricte: ex
eo quod ex psonis percipit: et non pcedat fectiua aliam vel usuras
pecuniarum: sicut sumit in rubri. de usu. et usu. le. nam ibi fructus
sumit. put distiguit ab usuris et a pecudibus. quia in his est
fructus et l. i. pecu. ff. de usufructu. non autem comprehendit partem
acille. magis late autem significat ut est pcedat usuris:
ut l. i. usufructu. ff. de usufructu. Item et pcedat pcedit. l. pcedit. c.
ti. Secundo significat usufructum. nam legato fructu fudi vel le-
gato usufructus: quia dicitur textus. usufructui interest: non contra-
l. seruati. §. si usufructus. ff. de usu. et ha. Ex hoc sequitur quod si le-
gato fructu fudi usufructus adimatur inutile sit legatum usufru-
ctus: sed vtile manet in eo quod superest usufructui Et idem intelligo
usufructu legato: ut. §. palle. si obstare illo textus. qui in fine
dicitur iuris est ademptio. quia vix est in fructu qui superest usufructui:
qui testator voluit adimere usufructu legatum qui psona lega-
tum quia cum non legauerit prout continetur in usufructu
nulla est ademptio.

¶ Frui dicitur qui fructus percipit.

¶ Fructuarius est qui rei dominus non est: ut l. i. uti frui. ff. si usufructus
petatur. Tamen in quibusdam casibus psona habet. s. in percipiendis
fructibus. ff. de usufructu. l. si titius. §. i. Ad hoc facit quod usufructu-
arius non sit dominus. nam ad id quod dictum est ad eum omnes fructus gratia
habet spectant. secundum placet. ff. de usufructu. l. usufructus. palle
in prin. in sum. C. de usufructu. Et quomodo differunt ab
usuuario. Require. §. usufructus.

¶ Frustra: no: archidia. de accen. c. i. l. i. vi.

De Fru

¶ Fugitiuus est qui ea mente recedit ne redeat ad osim l. 3.
po. itea redeat: ut. ff. de edi. edic. l. qd sit fugitiuus de
hoc vide azo. in fi. C. de seru. fugi.

¶ Fulminare dicitur inder iuste vel ideliberate sententias
pferes sine maturitate: de sen. exc. c. i. l. i. vi. Non er-
go leuiter dicat fulminare: sed cõiter ferre sententiam etiam
contra absentem pferre sententiam non cesset. C. de iu-
di. l. i. propterandum. circa medium legis.

¶ Fullones dicuntur mundatores et dealbatores vestium:
et earundem decoratores seu coloratores.

¶ Fuctio est usus consuetus fuctus ab eo qui fugebat hono-
re aliquo aut officio. Dicitur dicitur. Qui tam expleuit officium vi-
te vult. dicitur quod mutue pecunie magis fuctionem in gne suo
recipiunt per solutionem quam per spem. i. soluendo mutua pecu-

nia magis utimur gne. i. rei maiorie quam spe. i. eodem cor-
pe aliter non est mutuum in mutatu. s. de meo tuum: sed modatum
s. ad omnes utentis datum. ff. de re. credi. si cer. pe. l. mutuum
¶ Functio publica. Require. ff. de pu. et uecti. l. i. §.
hic titulum. super uer. impeditur.

¶ Funeraria actio. Require. s. actio funeraria.

¶ Fundatur intentio per testes. uel instrumenta: uel o-
fessionem uel euidentiam facti: uel presumpione aut e-
glo. iu uer. fundauerit. c. finem. de do. et contu.

¶ Fundus est massio alicuius cum accessioibus. Alii diffiniunt:
ut l. i. qm. ff. de. v. sig. Et no: quod fundus est nomen homogeneum
quia quilibet pars fundi dicitur fundus. Sunt. n. homogenea in q-
bus est idem predicatum in parte quod in toto: ut aqua terrarum: lignum: pa-
nus etc. Alia dicunt entrogenia: in quibus pars non capit eadem
denotatorem cum toto: ut domus: cathedra: tunica: manus
pods. vult non valet legatum fundi: et est derisorium. l. legatum. ff.
de. le. i. na. legando spacium palme de fundo diceret fun-
dum ligasse. Sed ibi bona gl. quod non valet legatum gñale le-
gando rem: substantia: vel aial. quia musca dando liberaretur.

¶ Fundus dotalis est qui in matrimonio datus est sponso.

¶ Fundus qui dotalis dicitur traditur est sponso non datus secuto mri-
monio. p q et supiori dicto facit. l. i. §. i. de iur. dota.

¶ Fundus instructus est edificatus vel cultus.

¶ Fundus ingens est terra que modo non aratur licet
olim fuerit fertilis alias que modo aratur licet olim
fuerit sterilis.

¶ Fundus limitatrophus alias militatrophus dicitur atro-
phus. i. descriptio et milite quasi descriptus ad usum mili-
tium qui limites impug custodiunt: ut. C. de fun. limitato. l.
i. et l. si accipit li. xi. Aliter dicitur fundus limitosus ut ibi
dem de fundo. limi et pau.

¶ Fundus agometricus. Re. azo. in summa. c. eo. ti.

¶ Fundus saltuensis est fundus in quo est saltus. C. de
fun. pau. l. si. li. xi.

¶ Fundus releuatus dicitur qui olim erat palustris.
Nunc autem factus est serenus alias terrenus. C. de
fun. pau. l. si. li. xi.

¶ Fundus diuidi in certas regiones est ipsum diuidi in deimi-
natas partes.

¶ Furtum est actio vel oclatio fraudulenta seu fraudulosa
rei alieni mobilis corporalis qui sit iusto domino cuius res fuit a-
lucranda. s. gratia rei vel possessionis vel usus ut. ff. c. ti. l. i. dicitur
aut furtum secundum azo. a furto. i. nigro. eo quod clausa et obli-
re et plerumque de nocte fiat et dicitur a fraude vel ab antere-
do: ut. l. i. in prin. ff. eo. ti. et in l. i. de obli. qui ex delicto. nam l. i.
in prin. §. furtum autem et. §. placuit. Et prohibetur in decalogo
xiii. q. v. penale. et no. xxi. q. xi. quod in oib. Et nota quod
per furtum non dicitur quis mori. nec mebus pcedit sed furtum
scopari. vel aliter castigari. C. de seru. fug. autem. s. si nouo in-
re. Sed quis suspensum dicitur p. xv. solidis. §. si quis solidos
ut in autem. de pa. te. col. x. dicitur Ja. colubus bononiensis
non seruari. §. palle. §. secundum Salic. non est curandum. et dicitur.
Sulgo quod ille. §. pcedit ex consuetudine que richard. de sa-
li. intelligit in casu singulari. s. qui per furtum tale. v. solido
rum par violat. Dominus cato dicit quod. v. solidi sunt. v. aurei:
quia et ita capit solidus paureo. C. de seru. fu. l. gñat: ibi
vult. xx. solidos reddat ubi glo. dicit. Tale solidum accipe
quod valeat vnum aureum quorum. lxxv. faciunt vnum librum auri
sic l. i. de pe. te. lit. §. si. Jure. ff. de. fur. puniebatur extra
ordinarie: nec moriebatur nisi famosus latro. Jure autem autem
habet ne moriatur nec mebus pcedat: ut. §. autem. s. si nouo iure
postea l. i. de pa. te. p. v. solidis. de iur. ti. de pa. iur. fir-
mum legitime puniri: quod multipliciter intelligitur. Tamen adde iura
municipalia puniunt aliter. Nam principes pnt statuere quod ne
mo moriatur nisi ipsi disposuerit: ut glo. i. §. furtum dicitur po.

in. fir. col. x. q. e. magistra furtoz. Na qda sunt furta do
mestica no publice coherceda. l. respiciendu. s. furta.
ff. de pe. dic. n. doct. q. nullus famul. p furto in do
mo omissio mori dz. Alia iur furta no domestica: tuc
fures balnearij vel sacculary fustigan. glo. e. in. l. si se
alias cu te. ff. de his qui no. isa. Alij diurni z bi remut/
tutad iudice. Et nota q furti emptor dz ipz restituer
sine pco: nec pot ipsu p pco retinere. l. incuilem. C.
de fur. imo e modicu qd restituat ne saltu i suspitione
furti cadat: z sic ad furcas vadat: vt ibi.

Furtu oceptu e cu qs pntib. testib. apud aliquaz
rem furtiu querit z iuenit: vt isti. de obli. que ex olic.
nal. s. conceptum furtum.

Furtu oblatu e cu qsr furtiu alicui obtulit vt po
tius penes eum q penes se iuereetur. sed illa nomina
nuc non sunt ysitata.

Furtu phibitu dr cu qs volere re furtiu qre p
hibuit vt dicto ti. de obli. ex olic. s. e. et. vbi dr q be
actoes furti cocepti oblati phibiti z no exhibitii de/
suetudinem abierunt.

Fur e qui cia obscure z plezq. de nocte re alienam
amouet inuito dno gra lucradi: z subaudi sine armis:
vt i aut. s. nouo iure. C. de fur. z ser. cor. Et dr fur a
furuo qd idem est quod nigz: qz vt plurimum in ob/
scuro furatur vnde. Qui male agit odit lucem. d. offi.
dele. consuluir.

Fur manifest. dr q i ipso maleficio e dephesus vt
in loco i quo comissu e furtu vel p furtu du tandu de
furto dephendit anq. deportauerit ad locu ad quez
destinauerit: insti. eo. ti. s. manifestus.

Fur no manifest. dr q re detulit quo destinauit: ti.
pal. s. s. ptulit. vel sic dr qui cu re furtiu i ipso actu
furadi no dephendit: s. ia deportauerat re furtiu i lo
cum in quem destinauerat: nihilominus conuincitur
postea de furto.

Furti actio. Re. s. actio furti.

Furti conditio. Re: supra conditio:

De Ba
Astaldus e maior dñs qui bz cura
exteriorum rerum epi.
De Be

Bener meus est maritus filie mee: vt in. l. facile. ff.
de gra affi.

Generalis abolitio. Require supra abolitio. Et
vide de hoc ago. in sum. C. eo. ti.

Generalis sermone psona loquens intelligit. excepta:
de iureiu. petisio. vbi ocoz. i gl. Et intelligit hoc reglr
q fallit iterdu vbi obligo vel pactu pcedit: qd iducit
egrate quada icludete et psona loquens: ut si recepif
se. x. a. te: z pmisistibi dare turri oes hoies tuc te/
neor et dare me ex pacto. de hoc i. c. de forma. xxi.
q. v. quandoq. etiam generali sermone nec familia
loquentis intelligit.

Generalis locutio generalr e intelligeda. ff. de offi.
psu. l. psu. xix. di. c. i. ff. q. me. cau. l. metum aut. s. aia
duertedu z generale vbu si sit spgnalr intelligendum
de iureiuran. c. ad nostram in glo. vlti.

Gnalr dr qd imo etia indefinite intelligedu e: de diu
lepro. c. qm i glo. sup. v. indefinita. z. xix. di. si romano
rum. ff. de pub. l. de precio.

Gnalia vba sut ad ciuile modu refereda. ff. de ser
ui. vrb. p. d. l. si tui.

Gnal allegatio q sufficiat: z qn si no. i. c. vrb. s. co
ba. cle. na qnq. sufficit vt. xli. di. c. si quis despiciat. s.
hic. e. vbi allegat. Jo. euagelista i epla sua sine qra. si

milit. h. e. i. c. vrb. pal. Alr dr q alibi legi. s. q n suffic
gnal obligo. facit cle. ostitutoez. d. elec. z. y. q. i. i. pms
isti. de pe. te. liti. i. si. Finalr dr q sufficit gnalr allega
re cora pncipe. q pnceps cese oia iura hre i scrinio
pectoris sui: l. oiu. testameto. v. sic igit i si. C. de te.
da. sec. vo cora alijs. vel si pnceps allegat decisua p
mulgado: tuc sufficit ei gnalr allegare: de cau. poss. c.
i. de no. ope. nuci. c. i. Si at allegat sup vbo i iudiciu
deducto: tuc spalr dz allegare z specificare lege si est
pegria. q licz pnceps vualr oia iura i mere heat: n tñ
formalr: vt no. i. c. i. d. o. l. i. vi. Qn eni o stat de lege
sufficit gnalr allegatio alias est necessaria spal. Debet
eni sic allegari q iudex reddat clar: z nihil obscuruz
remaneat. xxvii. q. i. sic. eni. i. si.

Gnal clausula significat qd ei. significatu. pbat vt
significare pbat. z tuc n priet ad expse noiata. ff. d. v.
fig. l. doli. vbi gra. Testator filios instituit: z inuice sub
stituit: z p filiu exbrdauit: q exbrdatio vel clausula
n fuerit ad institutoez: imo ad substitutoez: vt i. l. i. in
ff. C. d. li. pte. z exhere. Id e ibi. Pr vna filia instituit z
filia exbrdauit: deinde alium filiu substituit exbrda
tio refertur ad solum graduz institutionis: vt. l. i. q. s.
filius. ff. eo. ti.

Gen e qd pdicat de plurib. differetib. spe. isti. d.
iur. na. gen. z ciui. s. o. stat. v. plebiscitu. Et qn iurisc.
dat doctrina tuc capit gen. vt logici. z ibi ponit. ex e
plano. l. y. s. i. ff. si cer. pe. vbi capit spes p genere. vñ
vocabulu gen. no sumit p ipsa dictoe sed p significa
to p ipsa et significat diuersimode put significatu ex
ea supru. z qdlibz aliud mediu significat declarati vbi
gra. testato legat vt q pmittat ens sbaz ul re siue aial
nullu e legatu vl nulla pmissio. l. cu post. s. gnali. ff. d.
iur. do. z no. i. l. legato. gnali. ff. d. lega. p. ro: qz es z sb
statis significat gnalissime. Et hec dictio aial licz n si
gnificet ita gnali tñ adhuc significat mltu gnali z in
tantum q dicere totum genus comprehendendi in lega
to vel promissione est dicere legatum vl pmissione
otineri. i. possibile. et oado musca vl hme libaret heres
vl pmissio: qd tñ nullu e validitatis vñ dr gneis obli
gatio perit no pot. l. i. rone. s. y. ff. ad. l. fal. Sz tñ si di
ues rural diceit i testu vl donatioe int viuos: ego do
no bubulco meo vnu aial: intelligeret de vno boue ad
aradu vel de vno asino: si hec erat qlitas psona cui do
nat. na qlitas psonaz z pcpue illaz qbus relinquitur
dat itellectu vbi: z i c. sumit cois mod. itelligedi vba
pdicta sec. i. gne gnalissimo: qz ibi no e mod. itelligen
di q significet aliqd vtile z ide i alio gne subaleno i. q
no eet mod. cois aliqd vtile significado. ut dicedo le
go re corpal: vel icorporale qz nihil oprehendit: sic
nec i gnalissimo. It e ibi. Testator legat: vel qs pmit
tit domum: in genere z nullam habet domum. non
tenet legatum vel promissum. secus si habet in patri
monio. l. si dom. ff. de lega. y. Ro primi: qz genus ita
gnaliter significat q no appet de qua re uoluit intelli
gere. ratio scbi: quia de reb. pps quis solet dispone
re: z sic significatu generis restringit p significatu hoc
qd het in primonio. Similit si quis legat vel pmittit
fundu i genere nulla e pmissio vel legatu. l. prealleg.
siue i primonio siue no fm. Bar. It e ibi testator legat
rez in genere: significat q heres soluendo faciat rem
accipietis. l. si domus. s. de euictis. ff. de leg. i. Ro qz
na legati e q res trasserat i legatariu z efficiat. sua p
pa: nisi alias restringat. It e ibi. testator legat vnu de
seruis qui cu eo comorat: sut alieni bfo vnu tradit li
berat nec tenet de euictioe. Ro. qz significatu luptu

sed neq. vide super h' azo. in sum. C. de usu. et habi.
¶ Hac quādoq. denotat nō exclusionē: sed inclusionē
vt i. c. ego. n. episcopus. de iure iuran. et sic sumit iura
mētis dicēdo. Ab hac hora. significat enī presens tē
pus cū futuro de hoc per io. an. in. c. i. d. ordi. ab epi.
qui refig. epi.

¶ Bastari dicitur q. rē pponit venalē basta suppo
sita. Et dicit a noīe basta: qd idē ē q. veditio: vt no
ta. C. de si. instrumē. et de iure balle fiscalis in rubro. li
bro decimo.

¶ Bastari ē rē pponi venalē basta supposita. ita oli
fuit consuetudo.

¶ Haustus est ius hauriēdi aquam de puteo vicini
cui eo inuito iure seruitutis ascribitur.

De he

¶ Hereditas ē successio i vniuersū ius qd dīctū habu
it. vt ff. d. h. sig. l. nihil aliud ē hēditas et l. bonoz. co. ti.

¶ Hereditas adita ē illa de q. heres se itromisit aucto
ritate p̄toris: imo auctoritas p̄toris nō ē necessaria: sed
sola volūtas sufficit: vt isti. d. here. q. et dīf. s. itē extra
neus. sec. i. p̄toris bonoz possessiois: vt ibi nota. Et
de aditōe et repudiatiōe hereditatis. i. l. q. se patris
C. unde liberi. vbi dñs catho. facit sic cludit. Aut de
hēs succederē p̄tulit vba p̄fētis t̄pis indicatū mōi: aut
futuri t̄pis. Si p̄fētis t̄pis: aut sine infinitino: aut cū infi
nitino. Si sine: aut affirmatiue. vt adeo. et iducit adi
tione hēditatis: et repudio iducit repudiationē. Aut
negatiue. s. n. adeo. nō sū heres. Et f. glo. et falice. n.
iducit repudiatio nisi interrogatio. p̄cesserit v. termi
n. p̄fixus sit: tūc. n. iducit. Si cū infinitino. aut affirma
tiue. s. volo adire. volo eē heres. et iducit aditio. Aut
negatiue. et tūc aut volūtas pponit negatiōē: vt volo
nō eē hēs. et iducit r̄pudiatio. Sili si dīc: nolo āplius
nolo vnquam adire. preponēdo negationē voluntati
adiunctis talib. aduerbijs tēporis inducit r̄pudiatio
tio. Secus si dicat. nolo nūc adire hereditatē. nā sic nō
iducit: q. intelligit scdm naturā aduerbi. De his i glo.
in. l. y. s. obseruari. C. de iuramē. calū. l. plurimū. ff. d.
acgrē. heredit. l. p. hereditate s. i. eo. ti. et l. i. glo. in. l.
si eā. C. q. accusa. nō pos. Aut nullū aduerbiū ē. scz no
lo adire. tūc si termin. ē p̄fix. iducit repudiatio: l. oēs
ff. ad trebel. Si nō ē p̄fixus: tūc tñ cadit diectura de
liberatiōis vel p̄sup̄tio. ppter mentis ambiguitatē: et
vsq. ad ānū possit deliberare. Si futuri tēporis. aut
negatiua: vt nō adibo. et ē r̄pudiatio. q. substantia adi
tionis negat ex nūc. put alias et sēp in secula seculoz
Aut affirmatiua: vt adibo. et nō iducit aditio de p̄
ti scd. catho. nō ob. q. videt q. statim adeat. eo q. t̄rio
rū eadē ē disciplina. ff. de p̄c. l. p̄poni. s. si stipuler.
nā adibo et nō adibo. nō sūt opposita vel t̄ria. q. non
adibo negat totū t̄ps. s. adibo solū t̄ps futurū: dicit. et
excludit p̄ns. Et sic ē plus in negatiōe q. i affirmatio
ne. Et ē dare mediū inter ista. hec catho. Idē ad p̄bā
dū hereditatis aditōez post lōgā distinctionē cludit
qndā no. doctrinā i ista singulari questioē. Pone ago
hēdē debitoris mei ipse negat se heredē corā iur
dice. Lōuico eū habere anulū signatoriū defuncti. il
le vidēs se deprehensū: dicit. Surat. sū anulū de ma
nibus dñi: dū esset i agone. Querit an sit iuric. vt he
res: vel an debeat p̄iri vt fur. Catho. rīdet. Si ille
erit ius heres. s. l. i. rē. tūc iuric. ē heres. Si erat
extraneus: tūc vt fur. l. si seruū. s. p̄tor. et l. si extraneū
ff. de acqui. here. Rō: q. ipso iure fili. nō heres: s. ex
traneus non ante q. adeat hereditatez.

¶ Hereditaria actio. Re. s. actio hereditaria.

¶ Hereditas decurionū nauicularioz coartaliū mī
litum: et fabricensium scdm aq. in sum. C. eo. ti. i. Ru
brica. et l. vltima. dicitur in qua quoddā speciale ius
obseruatur: de quo. no. ibidem.

¶ Heres ē ille qui succedit in vniuersū ius defuncti
l. cum heres. ff. de iur. et t̄pa. p̄scrip. vel ē dñs here
ditatis qui fit aditōe in volūtarijs. s. si. insti. de here.
qual. et dīffe. S. i. necessarijs d̄feri ip̄o iure hereditas

¶ Heredē istituere ē aliquē post mortē suā loco sui i
oib. bonis dñm istituere. Nāz dñ heres ab heros. i.
dñs sibi. n. succedūt vniuersa bona defuncti: et ad eum
cōmoda et icōmoda hereditaria redeūt. Et p̄nt insti
tui heredes gnālī oēs et accipere q. qd a testatore eis
relingit siue sint filij: siue extranei: siue liberi: siue sui
testatoris v. alieni: siue patressamilias: siue ipuberes
siue p̄sona puata. siue ecclesia: siue vniuersitas: his ex
ceptis q. nō p̄nt istituui heredes. s. deportat. p̄p̄ deli
ctū in isulā: siue bannit. p̄petuo dānatus in metalluz
fodiēdū: vt. C. de hered. isti. l. i. collegiū illicitū nō ap
probatū: vt. l. collegiū. ti. alle. Incestuosus nat. ex dā
nato coitu. i. spurius testatoris: seruus accusat. d. adul
terio cū dñā sua cōmissio: ab illa dñā istituui nō pōt he
retic. apostata: mulier duolans ad secūdas nuptias i
fra t̄ps luct. idest i fra annū post mortē p̄mi viri: vt.
C. de secū. nup. l. i. et hoc de iure ciuili. Qui sciēter cō
traxit cū aliq. mulier i ignorāte secūdas nuptias eē illi
citas nō pōt ab ista istituui rē. et sūt diuersi heredes. Nā
heredes alij sui et necessarii: alij necessarii tñ: alij vo
lūtarij: alij legitimi: alij legatarij: alij testamētarij alij
fideicommissarij.

¶ Heres ab intestato ē ille q. succedit i ius defuncti sine
oī testamēto. ut insti. de here. q. ab intesta. deferuntur.

¶ Heres fideicommissarius ē cui ex fideicommissio reli
cta ē hereditas dāda illi cui testator disposuit dicen
do sic. S. idē tue cōmito: vt hoc des illi. Et nota q. il
la sūt desperata: s. forte p̄ tanto dñ heres fideicommis
sari. q. fideicommissari. loco heredis hēs: vt isti. de fi
deicō. here. s. restituta: vt q. directe et immediate ex te
stamēto nihil capere pōt. q. is ē spuri. saltē capiat ex
fideicommissio: s. ipse vere nō ē heres: cū sit rogat. a te
statore hereditatē adire: et postea restituēdo: s. resti
tutōe scā post sēp heres maneat vt dicto. s. restituta.
Duo ergo heredes i solidū esse nō possūt. vt. ff. cōmo
l. si. et l. si vt certo. s. si duob. s. alij dicāt. t̄riū videli
cet q. ille cui testator dari vel restitui hereditatē dis
posuit. ut manifeste colligit ex. s. s. et id. insti. de fi
deicōmiss. here. s. verba ibi posita videantur innuēt
oppositū si inspiciantur.

¶ Heres legatarius ē q. legatū accepit vel cui lega
tum factum ē. vt. l. quotiēs. de here. insti.

¶ Heres legitim. ē q. ex lege duodecim tabularū aut
ex iuriscōstitutione et sine testamēto succedit defun
cto. vt sunt agnati proximi. insti. de legit. ag. succ.
in principio.

¶ Heres necessarius est seru. heres institutus in testa
mēto dñi sui ab eo q. facultates suas habet suspectas
ne possit ex ipsis satisfieri creditorib. qbus ē obligat.
adeo q. nō credit alienū hereditatē suā adire: si here
dē eū istituuerit q. seru. heres factus. iō necessarius dñ
heres: quia siue velit siue nolit cogitur suā heredita
tē adir. ut satisfaciāt creditorib. vt insti. de heredū
qualit. et differen. s. primo. Et hoc verum nisi illi ser
uo debeat fideicommissaria libertas. l. is q. soluēdo

Hereditas dicitur hereditas aut hereditas non facit: sed non adven-
te hereditate ei noie: potiusque dñi defuncti res heredita-
rie vendantur: ne defuncti contumelia quidam vel iniuria facta effi-
ciatur: dicendo quod res eius venderentur.

Heres suus dicitur filius qui est in potestate patris
tempore mortis ipsius patris.

Heres domesticus dicitur qui est in potestate mortis tempore mor-
tis dñi cui aliud non precedit. Filio. n. supstite et in potestate patris
existente nepos ex eo qui in potestate autem est suus heres non est. i.
sti. de here. qua. et diste. §. sui.

Heres substitutus dicitur qui alii hereditatis instituto substituitur
Verbi gratia. Si testator ita dicat. Ille heres esto qui si
non velit. vel non possit esse heres. iste esto ei substitutus.
Et hoc siue secundo siue tertio vel quarto loco alio in locum
instituto deficiente substituat. Nam scilicet dñs ois p. p. seg-
tur et si decim. sit. ff. de vul. sub i. pñ. put. no. hosti. in
su. d. testa. §. qd si sit pfect. vbi dicitur institutio.

Heredes sui et legitimi scilicet agno. de suis et legitimis
heredibus appellat qui in potestate mortis fuerunt: ut filii. fi-
lia: nepos: neptis. ex nepote natus: ex filio pñatus: pñata
seu pñepos: pñeptis. legitimi: et naturales. vel et legiti-
mi tñ ut adoptivi.

Heres testamentarius dicuntur qui ex testamento
heredes scripti sunt.

Heredes tutorum si non sint tutores tenentur tñ
in quibusdam quasi tutores inchoationis scilicet per
defectum commissum: ut. ff. de here. insti. l. i.

Herisco. i. pñido. id est dñs familie heriscunde. i. iu-
diciu hereditatis diuidende. Re. s. actio familie hercis.

Heresiarcha est qui falsam de fide opinionem gignit vel p-
invenit sicut arianus vnicheles: et alij cosimiles.

Heresis grece ab electioe dñs eo quod quicquid vñaz opi-
nionem hereticam vel disciplinam sibi elegerit putat eam esse
meliorē: ut. xxiij. q. ij. heresis. alias dñs quasi diuisio.

Hereticus dicitur errans in fide. vñ quicquid in fide dubitave-
rit sicut ad hesione dñs ceteris: ut. i. c. de hereti. Et
qz p heretico habet qui sciens hereticum non ruocat: ut eo.
ti. c. ij. Et scilicet Augustinus dñs q certam opinionem novam et per-
viam gignit. vel segre gra alicuius temporalis commodi vel alicuius
glorie vel principatus. Dñs gignit ut aliquis heresiarcha:
ut arrius: sabellus etc. dñs segre q errorem illu imitatur put
h legum: xxiij. q. ij. hereticus q puerit sacramenta ecclesie
sicut simoniacus. i. q. i. eos. Item sacre scripture puerus i-
tellector. xxiij. q. ij. heresis. vbi dñs. quicquid scripturas
aliter intelligit quam sensus spūali acti flagitat a q scripta est tñ
q ecclesia non recesserit tñ hereticus appellari potest etc. Item
ois excoicatus. iij. q. i. qd aut. Item romane ecclesie publi-
cus iniuriator. xxi. di. ois. Item q aliter scribit de articulis fidei
quam romana ecclesia. xxiij. q. i. hec est fides.

Hereticus vel heros grece idem est quod dñs latine.

De Hi

Hymnus angelicus est gloria in excelsis: de cele-
stis. c. consilium. et de elec. quod sicut.

Hircosus dicitur cui os olet: ut. l. q. clauu. §. is cui
ff. de edi. edic.

De Ho

Homagiū est idem quod fidelitas. tñ spe. e. ti. i. li. de feu.
pōit illā pñefferētiā q homagiū est dñs his q ad tpalia pñi-
nēt. et iō p spūalib⁹ idignū est vt qd homagiū facerē cō-
pellat. fidelitas tñ p spūalib⁹ pñatur: qz plati bñ pre-
stāt fidelitatē: vt i. c. atiq. d. pñi. Vel sic pōt describi.
Homagiū est quedam astrictio servitutis liberi ho-
minis facta dñs suo p pactionē vel petitionem siue sti-
pulationē pmittere libero hoīe dñs suo fidelitatē et
stituēte se hoīez vel vassallū suū. et sic i aliquib⁹ pñib⁹ ho-
-

mō ille q facit homagiū corā dñs suo flectit genua sua
tenēs man⁹ suas iunctas simplr iter man⁹ dñi iussurā-
dum de fidelitate pñtās et muruo se i signū fidelitatis
osculat. Cui⁹ forma pñt i. li. feu. de no. si for. c. et alia
s. p. rubri. illā d. for. si. Ad idē fac dñs iussur. c. ego. n. z.
lxij. di. cū dñs. et hosti. pñt eā i su. de feu. §. qd si fide-
litas. et qñ sit faciēda. Et dictis homagiū describi pōt
scd⁹ formā. ē qñ aliqis flexis genib⁹ iunctis māib⁹ in
man⁹ dñi positis aliqd pmittere qd p spūalib⁹ fieri nō
dñs. d. q de ac. veniēs. de simo. ex diligēti. de excel. pla.
grauē. d. re iudi. c. si. Et at homagiū mltiplex scdm
spe. vbi. s. qddā ē legiū qddā nō ē legiū. quoddā edic-
tale. quoddā decretale etc. de qb⁹ infra.

Homagiū decretale ē. nā heres hoīs mei q cū dñs
suetudine possit i seudari et pñs i homagiū succederē
dñs infra certū tps me i dñs agnoscere et fidelitatē mibi
prestare. et ego teneor eum rōne talis feudi i hoīez reci-
pere. et i recipiēdo videoz sibi ius feudi decernere: pñ
qd dici pōt homagiū decretale. sic ēt bonoz possessio de-
cretal. et qd ius mibi tribuit. sic et tal bonoz possessio
s. si null⁹ sit primioz. Et iō i curia frācie sp recipiūt si
delitates et homagia alterius saluo iure: Qd at i Italia
et alibi vocatur vassaligium. In francia vocatur ho-
magium. etc. Etia dicitur hominū. c. vitatis de iure
iur. Differūt tñ qz hoīnū ē qñ iurat alicui fidelitas
nemine excepto. sed vassaliciū supiore excepto. si pe-
ratorē. de hoc optima glo. i vbo homagii ligi. de. pa-
storal. de re iudi. vbi ēt dñs q qd nō pōt esse ligius dñs
rū. sed bñ ligius vñius. et vassallus alterius. vel vassal-
lus pluriū. et sic homagiū pōt dici hoīs ligiū.

Homagiū edictale ē sic bonoz possessio edictal.
vñ s. spe. ibidē. Homagiū edictale siue hereditariū ē
q aliqis hz eo ipso qd ē heres. nā eo ipso qd adit hereditatē
hoīs mei pñonā ē pñtāt et vt hoīs homagiū sibi faciat
tale homagiū pōt finiri tpe si dñs placebit: qz si dñs
nō placeat nō finit et si vassall⁹ veller hoīs feudali⁹ ce-
dere: imo ageret i ipsū vt eū in dñm agnosceret et bñ
ex contumelia sua. vñ puniri dñs ne iniuri⁹ cōsequatur iniuri-
tatē: qd ē nō dñs p q. ff. de nego. ge. §. hereditaria. et iō
possū eū cogere vt iubeat homagiū decretale: et qd
plus tribuat ei i effectu qd edictale.

Homagiū legiū ē scdm spe. ibidē qd sit impatori
vel regi null⁹ alius fidelitate salua. Illud at qd sit ali⁹
nō dñs legiū: qz sit vel iurat salua impatoria vel regali
fidelitate multi. n. putāt homagiū legiū ēē qñ vassal-
lus mittit man⁹ suas in man⁹ dñi et sibi homagiū facit
et fidelitatē pmittere: et ab eo ad osculū recipiē. qd non
ēdm: vt ēt ibidē dic. spe. sed vt ipe dicit tñc alij ponit
qd duplex ē homagiū. homagiū legiū i q null⁹ recipiē
qñtū ad vba: s. qñtū ad mētē. Et aliq q suprenā et ge-
neralē hñt auctoritatē et iurisdictionē. puta ipator: vt
rex intelligūtur excepti etc. Item vbi ponit legiū. s.
z. j. habent aliqui lagium.

Homagiū nō legiū ē qñ aliqd recipiē puta facio
tibi homagiū excepta fidelitate quā dñs meo tali le-
gio teneor: vel saluo q possis cū voluero dñm legiū
mibi constituere. vel saluo qz nolo tibi i talē iurāt. Et
dictū pñū ē uerius scd⁹ spe. l. hoc vltimū designatū
cōis vsus approbet. Et s. vltimū mōz segre p totū:
illo vñi spec. d. homagio legio. vide. s. feudū legiū.
Homo legius vel ligius scdm spe. ibidē dñs qñ
si dñs suo ligat⁹. vel qñ legalitatē tñnēs. Tñ rex siclicet
ē hō ligi⁹ romāi iudicis: ut i cle. pastoralis. de re iudi
pal. p. mediū in. §. rursus. vbi glo. notabilis. Et ois
homo ligius est vassallus: et non econtra.

Homicidium dicitur homicidio ab hoste facta et dicitur quod si
homo cedit ab hoste et cedit scilicet goss. i. s. u. e. ti. et hosti. et io.
non est imputandum ad ordinem susceptionem. et si oēs causae pui
dit et opaz rei licite dicit. c. qda. c. iohes. c. sic. e. t. Et
qz omittit homicidium factum: scilicet pcepto: et dñfide. c.
sic dignu. e. ti. vbi gl. nō. et homicidium cāz dās et homi
cida pari pena se feriendi. e. ti. suscepim. et tua nos. Al
le. n. ē homicida qz scilicet pber: et qz fratre odit vñ ei de
trahit: de pe. di. i. piculose. et c. homicidior. Et ē ho
micidium spūale ex qdā iurisdictione spūali octo mōis.
Primo p detractatores et odiētes eos iniquitate oppōsio
nē et iusticiā faciētib. s.ribus male psuadētes et c. ho
micidior. pal. c. ois iniquitas. et c. noli. ea. di. Et gñali
ois iniqui mor ad nocēdū sri i homicidij gñe dputat.
Itē homicida cēset q tpe necessitatis primis alimēta
negat. lxxvi. di. palce. Corpale homicidium ē hois pē
prio corpale. Et sit dupl. s. lingua et facto. Lingua tripli
ci. pcepto scilicet dñfide. l. di. sigs viduā et c. piculose:
pal. Facto qdrupl. iusticia necessitate cāu et volūrate
Honestas iusticie publice. i. cōstōnes ecclie facte pp
publicā honestatē. Judicant. n. ecclia ēē honestū vt
vñqz dñguine duceret spōsā cōsāguinei sui vini vel
mortui fm archi. de spō. c. i. li. vi. de hac honestate vi
de i. c. audiētiā. et c. spōsā. de spō. et maio. vbi p doc.
Honoraria dicitur pmiā legatorū sen aduocatorū. l.
i. s. i. honorarijs. ff. d. va. et extra or. cogni. Re. j. leg.
Hortatur aliqui iporat mādātū necessitatis. Et
sic p ipz sferē iurisdictione. c. qz iudicāte: dñ rescrip. et c.
i. de testa. et c. hortatur. iij. q. ix. Idez de ver. roga
mus. xi. q. iij. rogo.

Hostiarius olim in veteri testō idem erat quod ia
nitor: vt. xxi. di. clerics.

Hospitalius rectores qz preficiūt quō se tenere de
beāt no. bene in cle. qz contingit. re. reli. do.

De Du

Humilis i. secularis. i. di. c. i. xy. q. ij. q. diuinis et
hūais: dñ testa. cū eēs: Itē idem est qd hūilis. l. di. eos.
xxij. q. i. si quis dederit. et habetur in regula semel do
etiam. de re. iur. li. vi.

Humilitas seu humiliatio: no. archi. xxi. q. ij. cum
hūilitatis. vñ hūilitas ē virtus qd hō verissima cogni
tiōe sibi vilescit. de qz gl. optia i vbo hūilitatis. et c. gl.
fi. i. de. i. de reli. do. qz mltā ppulchra pōit de hūilitate
vñ melior ē i malis factis hūilis cōfessio qz i bonis su
pba gloriatio xi. q. iij. c. iustū. i. fi. Itē humilitas hūili
bus non prodesse: si contumacibus nō noceret. de po
stu. prela. c. i. in fi.

Humiliati sē qdaz religiosi qz fuerūt cōdemnati ab
ecclia p lucu papā: qz noluerunt iurare: et postea tpe
clemētis recepti sūt ab ecclia: qz se corerūt et iur
rāt qñ expedit no. in. c. olim cām. de restituo spo.

De Ja

Actus Re. j. l. lex rodia. de iactu.

Actura ē damnu vel peri
culū qd qz patit qñ iminēte tēpestare py
ciūtur bona i mare ad exonerādū naues:
et ita capit ppe. Sz large pōt capi p qcuqz dāno ali
cui p violētiā illato vñcuqz pueniat. vel dñ lesio facta
cū lapide vñ ligno. Re. etiam. j. lex rodia.

De Jo

Abzida ē de scorto nat. alia noia illegitimoz. Re.
j. manser. spurius. anser. norbus.

De Je

Iconomus dñ ille cui ecclesiastica res gubernāda
mādāt: vt. C. de sac. sā. ecclie. l. iubem. circa pñ. lxxv.

x. di. qñ. qbuldā. et gl. iij. c. i. peratorū de iura. cal. vbi
no. differētia p doc. iter iconomū scindicū et pcurato
rē et actorē. que ibi fm glo. in lata significatiōe idē si
gnificāt. De qzoue gl. notabiles. vñ i. c. sigs erga. ij. q.
vñ alia i. c. qñ. xvi. q. vñ. et habet. x. q. ij. si iconom.

De Id

Idest est dictio expositiua. ff. ad. l. aquil. l. itez me
la. s. legis. et de sponsa. c. i.

Idiota est grecum: et est idem quod imperitus: s3
Isido. libro decimo.

Idonei pprie dicūtur q pñt et volūt i ecclesijs de
seruire. de pben. sup inordinata. Et dicūt idonei qui
sūt morib. honestate: et literarū scia decorati: de illi.
c. i. ecclia. in gl. iij. etiam sūt prouidi et circumspecti.

De Je

Jerocinium est locus vbi aluntur pauperes fm
qz accipitur. C. de sac. san. ecclie. l. illud.

De Ig

Ignarus ē qui ignorat uel q ignorat. scd3 Isido. li.
x. vñ ignorās ignorabitur. xxxvii. distin. q ea. vbi dñ.
Qui ea q dei sūt nesciunt: a deo nesciuntur.

Ignaphus ē idē qd ignarus vie idest rationis et vi
te. scdm Isidorū ibidem:

Ignorātia est cū de facto uel de iure nihil scio. nec
mibi aliquid suspicor et scdm Alzo. in sum. C. de iure et
fac. ignoran.

Ignorare pprie est nescire qd aliquis debet scire.
Nescire autē ē cōius qz ignorare. vñ pprie ois q igno
rat nescit: et nō econtra. vt no. ff. de iur. et fac igno. sup
rubri. Et ignorantia diuidit ex pte materie circa quā
ē. qz alia ē ignorantia iuris: alia facti: et harū vna pba
bilis alia non. Ignorantia facti est ut si nesciā illū deces
sisse qui mibi cognatus est: vel aliquod simile et igno
rantia facti alia est facti differētis ad salutē vel ad offi
ciū. hec excusat. vt. p. corinthi. x. Omne qd in macel
lo venditur manducate nihil interrogantes ipsā dñci
ētiam. Alia ē facti necessarij ad officiū: ut in pñbitero
qz sit facta manuū impositō: et hec nō excusat. Alia est
necessarij facti ad salutē ut qd chrisi pass. ē. hec ē nō
excusat in habentibus vsum rationis. Itē ignorantia
facti alia ē proprij facti: alia alieni. Si proprij: aut g
quis dat operam rei illicite: et tunc nō excusat aut rei
licite. et tūc aut habuit idebitā diligētiā et sic nō excusat
a toto sz a tō. Si vō debitam habuit excusat a toto.
Si vō sit facti alieni: aut ē ignorātia pbaibilis. f. ad quā
nō requirit qd sit nimis diligēs aut curiosus inquiren
do. vel etiā qz sit nimis negligēs et hec excusat aut est
crassa et smpina. ut cū quis ignorat ea que sūt publice
facta corā populo: et tūc nō excusat. vt no. ber. in. c. re
quisiuit de ordi. ab epif. qz resig. epif. et c. i. de postu. et
cle. erco. mi. apostolice. et de consti. vt animaz. li. vi.

Itē ignorantia alia ē simplex: et cū quis tenetur sci
re qd nescit: et facit ad hoc qz sciat: sed nō quicquid pōt
Uel secundum aliquos potest dici simplex ignorantia
que priuat sciētiam: nec ponit debitum sciend: nec
cōtemptū sciēdi. et hec ē in his qui nō habent vsum ra
tiōis. alia ē crassa: ut cū quis negligit scire qd tenetur
scire nec tamē vult se scire. Alia est affectata: ut cū qz
negligit illud qd tenetur scire et placet ei nescire ibi p
ma excusat a tanto: sed nō a toto. scdā adhuc excusat: s3
minus qz prima. tertia vero non excusat sed accusat.
Item ignorantia alia est vincibilis: alia inuincibilis
inuincibilis aut est introducta preter omnē culpā: aut
per culpā pñbulā. Si primo mō aut simpliciter pñat
cognitionē ut in his que carēt oī vsu rōis. et hec excu

lat a toto: aut nō tollit omnino rōnis usum ⁊ tunc non excusat a toto vt in his qui nō sūt plene furiosi sed hñt aliqua lucida interualla ⁊ in pueris qui sunt capaces aliq̃ mō precepti: licet nō plene. Si p̃ppriā culpaz: ut in ebrio ⁊ furioso. quoz yterq; p̃cipitauit se i hoc per suam culpam non excusat. qz scdm̃ Aris. in eth. ebrio debetur duplex pena licz furiosus excuset saltē a tāto Si aut sit vincibilis. tūc distinguitur ut supra in cras sam. ⁊ supinā. ⁊ affectatā. Sed q̃ duplex sit ignorātia tex. est optimus. i. q. iij. §. bis ita rñdetur. Itē vt ait Ambro. Turbat nauicula petri ibi in verbo ignorātia glo. optia omnino videnda. Alia ergo est ignorantia iuris: ut si nescio me illi posse succedere qui mihi cognatus ē ⁊ decessit. vt. ff. de iur. ⁊ fac. ign. l. i. ⁊ hec non excusat regula ignorātia d̃ re. iur. li. vi. Est etiā que dā ignorātia p̃babil: ut si q̃ errat i facto alieno. ⁊ ignorātia nō p̃babil. ut si quis errat in facto p̃p̃o ṽl rebus suis: ut. ff. pro so. l. vlt. vel si ignorat aliqd qd oēs de ciuitate sciūt: ṽl maior p̃s ciuiū scit. l. reglā. §. s. facti. ff. de iur. ⁊ fa. igno. Turpe enim est patricio ⁊ nobili viro ⁊ cās pozanti ius in quo versat ignorare. l. ij. §. ab his. ff. de ori. iur. Et dñaz iter ignorātia: errorē: titubationē ⁊ nesciētiā nō. archi. xxiiij. q. iij. Itē ignorātia dñ eē triplex. Prima negationis. q̃. l. scia negatur: nec debitū sciendi pōit: ⁊ simpliciter hec excusat. Secūda est ignorātia p̃uationis: q̃ etiā scia negatur: s̃ aptitudo siue debitū sciendi pōit. Et hec i eis q̃ p̃tinēt ad salutē excusat a tāto. s̃ n̄ a toto. Tertia est ignorātia dispositionis q̃ ponit errorē siue cōceptōnē dñā recte scie. Et hec i his que p̃tinēt ad salutē accusat nō excusat Et sic p̃z q̃ ignorantia quedā excusat: quedā nō. quedā magis: ⁊ quedā min⁹. ⁊ quedā oīo nil excusat sed iculat: vel accusat. Nam ignorātia iuris: si ali quid excusat. minus tamē q̃ ignorātia facti. Et ignorātia iuris. alia ē iuris naturalis: alia iuris diuini: alia iuris canonici: alia iuris ciuilib. Ignorātia iuris naturalis nullū habētē ṽsū rōnis excusat: quia hoc ius ē in corde hoīs scriptū. i. q. iij. §. bis ita denotandū. Ignorantia uero iuris diuini q̃tū ad aliqua simplr excusat laicos: ⁊ quantū ad aliqua excusat eos a tāto. non a toto. Legere enim p̃phias ⁊ euangeliū: ⁊ doctrinā apli ce scientie tenēt epi ⁊ p̃lati maiores: q̃ debēt dñō omnipotēti seruire: ⁊ reddere rōem de ea q̃ in eis ē fide ⁊ spe vnde ab eis requirit scia veteris ⁊ noui testi. S̃z laici ad h̄ nō tenētur nisi ad noticiāz decalogi: ⁊ articulorū fidei: put in ap̃loz simbolo cōtinentur. Ignorantia aut iuris canonici aliquos excusat: ⁊ aliquos n̄ Continet. n. ius canonicū cōstōnes per q̃s discernūtur peccata: ⁊ has tenētur scribere p̃sbyteri curā aiarum habētes. s. cōfessores. Nō autē m̄ ita tenentur alij: ⁊ multo min⁹ laici. Sed ipsi p̃sbyteri ⁊ alij clerici fm̄ q̃ sunt in maiori gradu cōstituti. fm̄ hoc ēt plura scire tenentur. Ignorātia vero eoz que publice p̃mulgāt ad laicos p̃tinētū nō excusat eoz peccatū quod p̃ ignorātiā p̃petrāt. xvi. dī. qd̃ dicitis Ignorātia vero iuris ciuilibs aliquib⁹ p̃desse pōt: ut militibus: rusticis: mulierib⁹: ⁊ minorib⁹ ānis. ⁊ maxime i dāno euitando: n̄ āt i maleficijs. vñ Leges ciuiles si nescit femina miles. Clericus ⁊ cultor p̃cet sibi iudex ⁊ yltor. Nā rusticitati succurrit i ignorātia iuris: vt i. l. quecunq; C. qui admit. ad. bo. po. po. gl. i. q̃ allegat ad h̄ iura. Sed ibi carbo de saxis cludit i salū. quē dicit rustice loqui. q̃ rustico ius ignorāti nō d̃z succurri. qz d̃z consilere pitiores. Si. n. nō parcitur mulierib⁹ ⁊ nobili

bus ad indulgētijs eūtib⁹ cū oporteat consulere p̃eritos. nec rustico eunti ad siluas parci d̃z sed tamē rusticitati p̃cedū ē. vt. C. de testa. ⁊ quēad. testa. or. l. si. Itē ignorātia dñ crassa ⁊ supina p̃ methaphorā hominis crassi ⁊ supini: q̃ nō videt ēt ea que ad pedes eē. ff. Ignominia est uerbal' lesio i bonorez vel ēt turpitudō. Et sic dñ q̃ ignominiosū ē ep̃o si querat ab alio doceri: cū ip̃e alios docē debeat: vt i anē. de san. epi. §. damus. coll. ix. ⁊ xxxvi. dī. §. ecce. i. q. i. vilissimus viij. q. i. l. ⁊ ar. i. l. argētari⁹. §. p̃biber. ff. de eden. Itē dñ ignominia ⁊ confusio ē xp̃s crucifixū paup̃erē ⁊ esuriētē falsis p̃dicare corporib⁹ ⁊ ieiunioz doctrinā rubētes buccastumentiaq; ora p̃ferre. xv. dī. ecclēsie princeps.

De Ignominia

Illustris ē nomē noticie eo q̃ multis clareat. splendore generis ṽl sapie vel ṽtutis q̃uis sit obscurē natus fm̄ Jñ. Et nota q̃ iij. sūt nomia dignitatū. l. maximi: vt sūt sup̃illustres: magni vt illustres: mediū vt spectabiles: minimi ut clarissimi. i. auē. de ap. §. i. ⁊ tribus se. isti. i. p̃be. §. cūq; vbi glo. Illustres etiā dicuntur qui sūt de ofilio ⁊ cōsistorio ip̃eratozis. i. quisquis C. ad. l. iul. maie.

Illico dñ fieri qd̃ sit anteq̃ diuertat se ad alia faciēda. l. litigatoribus. C. de ap. vbi cōcedit illico appellare viua voce i criminalibus ⁊ ciuilibus causis etiā sine scriptis. ff. eo. ti. l. i. §. si. ⁊ l. a sententia. §. si.

Illata. i. opposita. de p̃sump. nonne.

Illusio ē deceptio vel derisio: cle. vnica. cum illasio. de renun. vbi concor. multe in glo.

Illiricus. i. schlauius. s. aliquis de schlaunonia: vide s. coloni illiriciāni. ⁊. C. de colo. illir. li. xi.

De Imbecillitate

Imbecillis ē fragilis ⁊ icōstās. ⁊ dñ q̃si sine baculo.

Imperere est accusare: ut d̃ iureiū. quēadmodū.

Imperitia. i. ignorantia: de p̃scrip. sicut graue.

Immo stat q̃q; correctiue. c. accidens: ṽl. non cont. de hoc tex. iuncta glo. xvi. q. i. predicator ⁊. l. l. chus. ff. de manumif. testa.

Imperpetuus. C. Impense. C. Implementus.

Impossibile. D̃ Impubes. Re. j. dē Jñ.

De Incapacitate

Incapacitas capitur pro ipsa reali i capacitate p̃ ut nā rei dictat: vel dispō legis adimit aut quodlibet mediū operari ṽl significare declāt. vbi grā p̃mittit ṽl legat res sac̃ incapacitas rei h̄ opat q̃ nō valet nec i re nec i estimatoe: qz n̄ ē cōmertū rei sacre. l. iter si pulatē. §. sac̃. ff. de. v. ob. Rō: qz res deo dicata ē cōtra cōmertū hoīs. sed ibi legat colūna quirea ṽl marmoz pictū ad cōstructionē dom⁹ de alia domo si valet legatū i re l̄z valeat i estimatiōe. l. cetera. §. si duob⁹. d̃ le. i. qz res d̃ se ē cōmertio hoīm. s̃z ne destruat ṽl d̃teriore nō tollit de domo: sed debet c̃rtimatio rei Itē si legat p̃diū qd̃ ē icorporatū p̃rimonio cesaris significat q̃ nulla ē dispō in re ṽl estimatiōe. l. apud iulianū. §. si. de lega. i. qz res ē simpliciter exēpta a cōmertio hoīm nisi de licētia p̃ncipis. Itē legat ṽl p̃mittitur res aliena non potest solui: quia non dominus vel nimis magno p̃cio uult ṽedere. l. nō dubium. §. si. de le. iij. quia licet res in cōmertio sit: ē tamē difficultas in hñdo ⁊ soluendo. Item si legatur iudeo mācipiū christianū nō valet dispositio nec debetur res vel estimatio rōe incapacitatis: vt. l. multū interest. ff. d̃ h̄b. ob. Et sumit significatū ex re ⁊ persona. nā mācipiū

christianum iudeo queri non potest. C. ne christi. m. ci. l. vnica. r. c. i. de iudeis. igitur contractus super illa re nullus est ipso iure legatum nullum. Sed si iudeus legat christiano macipiu christianu valet dispositio i re. l. multu inter est. halle. q. nil ipedit. Et si diceret ob stare q. legas debet transferre dominium. l. vbi aut. s. si. ff. de vbo. ob. Sed iudeus non habet comertiu ma cipij christiani ergo non trāssert dominium. R. uidetur h. non habeat comertiu vt apud se remaneat: h. tñ. vt ad alium transferatur: r. sic de alijs exēplis.

C In capita succedere fm hostie. in sum. de suc. ab in te. s. viso. vers. quid sit factu. Est quādo filij p mortu orum fratru succedūt i tot portionibus quot sunt ca pita. verbi gratia. Tres sunt filij ex premortuo fra tre r unus ex alio fratre si tñ capiat filius ex vno fratr gen. tñ tres ex alio geniti succedunt i stirpes suas quia quilibet capit certaz portionem stirpis sue Si uero fratres tot portiones capiant quot capita sūt tñ succedūt in capita vide. j. in stir pes succedere. r. azo. in sum. C. de heredi. isti. r. hostie. r. spe. eo. ti i tra ctatu libellorum. vers. nunc. de collateralib.

C Incōcussa. i. inuolata. sed icōcussa. i. quiete sine in terpretatione. c. illud. r. c. auditis. de prescrip.

C Incēdiarius est qui ob inimicitia aut preter gram edes. arbores. siue segetes incēdit: vt. ff. de pe. l. capi taliu. s. icēdiarius. Et icēdiary per sententiam ab ecclesia denotati tantum a papa absoluntur: de se. ex. tñ nos. Alias incendens domum vel aream ulte rius puniunt: de iniur. c. si quis domuz.

C Incidens r emergens quō differant: not. in: c. i. de ordi. cog. r. c. a. nobis. d. excep. vide d. h. sup emergēs

C Incētor dī ideo q. ipse alios praua suggestiōe suc cedit ad uicia: r. persuadēdo i sāmāt fm fido.

C Incentium idē est quod appetitus: vel audacia seu voluntas. de vi. r. bone. cle. c. vt clericoruz.

C Incestus ē abusus cōsanguineaz vel affiniuz: ut. s. cū ergo. r. r. vi. q. i. r. r. v. causa quasi per totuz.

C Incestuosus dicitur qui cognatā vel affinem vel eti am sacrimoniale nefario amore vel coitu violat seu maculat: siue i matrimonio siue sine matrimonio: vt in. s. prealleg. r. r. vii. dis. virgines. Et de monialib. ē pena capitalis. l. si quis dicā rapere. C. de epi. r. cle. r. l. vnica. de rap. vgi. C. in pri. que sic icipit. Rapto. res virginū honestarū vel igenuaz siue iam despon sare fuerint siue nō. uel quarumlibet viduaruz r. ca pitis supplicio plectendo decernim.

C Incola dī q. in aliquā regionē domiciliū contulit uel cōtrabit quasi sedē ibi positurus vel māsiōnē: ita q. transactis decem ānis domiciliū retinuit. l. etiani cā studiū ibidē steterit: ut. ff. de vbo. sig. l. pupillus. r. l. incola. vel qui propria terrā colit. R. e. s. agricola.

C Incolumis dī a nomine colūna. q. sicut columna ē erecta fortis r stabilis: ita incolumis cōsimiliter. Et ista rōe forte filius dicitur habere i bonis patris quar tam incolumē. id est fortē r stabilem. quia fidei cōmis sa r legata minui nō pūt: ut. l. ij. cū ibi nō. C. d. iof. do

C Incuria ē negligentia: clemē. q. rtingit. de re. do. r. c. quesitum. de peni. r. remissio.

C Incertitudo nihil vel minus significat. q. nihil vl minus oīdit. ideo actus sub incertitudine positus ef fectum nō h. uel habet quādo quouis probabili me dio incerti sit declaratio vel significatio. verbi grā Testator instituit heredē r ab eo legat titio magnam partē hereditatis p modū quote: vel singularia rei.

deide legat seio certā sūmā r nō dīc a q. an ab herede an a legatario. itelligit ab herede. q. h. significatū su mi ex cōmuni mō agēdi q. heres soluit onera r sic ex cōmuni modo intelligēdi videt heres onerari. facit l. si seruus. legat. s. q. margaritā. ff. de leg. i. Itē ibi. testator legat seruo libertatē si dederit decē: r nō di cit cui certe itelligitur q. det heredi. l. q. pecuniā. ff. d. sta. libe. q. heres h. onus: ideo r recōpēsationē Itē ibi. testator heredē instituit: r rogauit eū fstituerē oēs h. dicitatē titio. deide testator reliqt. r. v. seio r nō dīc a q. itelligit a fidei cōmissario vl. l. si. C. ad trebel. ibi te stator h. dē instituit r vult eū dare decē nō dīc cui: nō valet. l. paulus r uidet. ff. d. re. ou. rō q. nullū ē signifi catū ex q. cōcludi possit cui debeat: id nulli d. be. Itē ibi. Testator legauit titio: r duo s. h. nōis amici testa toris. legatū valet: r pōt h. s. uni soluerē cui uoluerit nec tenebit alteri nisi pbet testatorē d. ipso r nō d. alio s. s. s. s. Si at heres ult nō tenet soluerē uni ul alteri ni si pbet testatorē de se s. s. s. s. r s. h. neutro probāte nō valet legatū seu nō habebit effectū. l. si quis seruū s. si inter duos. ff. de le. ij. Rō: quia licet nomē p. priū. eius cui reliquitur sit exp. s. s. s. s. tñ ppter conuenien tiam nōis r circūstantiā in altero remanet incertitudo. Nec potest dici d. heri vtriq. q. testator legat vni tñ. vt patet ex numero singulari. ideo nisi hec certitu do declaratur nō debet: q. nō apparet cui. Item ibi testator legauit titio albo. r deinde titio nigro. r. deū dixit titio. r. sibi legata adimo: nō declarando de quo intelleret nō valet ademptio: nisi doceat de quo tes tator senserit. l. ij. s. si duobus. ff. de adi. le. Rō ē ead ut s. in legato facto titio: nō declarādo de quo: sed ibi testator titio albo r titio nigro legat domū. deide dīc titio adimo domū nō declarādo de quo: valet adēp tio in vtroq. l. si fuerit. ff. de re. ou. Rō: quia significa tum illud sumitur ex domo que tota adimif: r tota in legato facto vtriq. continebatur. Ideo legatum scilicet vtriq. adimitur. Et hoc ademptione totius legati de clarante illud. Item ibi lego pauperibus: valz. l. idēz qd pauperibus. C. de epi. r. cle. Rō. quia significatuz sumitur ex paupere declarante: quib. relictum ē. Et h. aliqui sint paupiores alijs. declaratio tamen supple tur arbitrio boni viri.

C In qñ priuat vel auget. no. Jo. an. de consue. ad no strā. Et dat remissionē ad Specu. de iur. pa. nobis at Sed plenius no. archi. xl. dis. si papa. Et qñq. no. in trīnitatē: qñq. extrīnitatē: iuxta alexandrum. In cā po curro. r. c. r. habet in. l. si cui. in pñ. ff. de leg. i. Qñq. ponitur pro valde in ppositione: ut inuigilare. i. vald vigilare. cle. pastoralis. de re iudi. c. i. d. fidei ius. Spe. de dis. r. allega. s. post hec. v. alibi ponitur ibi etiam impersonale significat valde. interdū ponit pro non i compositiōe: ut iniustus: iniquus. i. nō iustus si equ.

C Incorrigibilis s. bal. dī qui nō paret iudici i extre mo iurisdictionis qd est sententia. Sed contumax dī qui nō paret in p iurisdictionis: qd est citatio vel in ius vocatio scdm Anto. de butrio dicit incorrigibilis qui postq. penitus ē adēnatus itēz refertur ad idē crimē. c. vt fame. de sentē. exc. idem patior. licz enim nō fa ciat penitētiā nō dī ppter ea incorrigibil nisi reuertat ad simile vel ad peius delictū. nec faciet sui presentia iudici. c. quoniā frequēter. s. i. vt lit. nō contesta. dum enim facit sui presentiam vt iudex eum apprehende re possit nō est incorrigibilis: quia ecclesia habz adhuc quid vltra faciet. caplo cum non ab homine. de iudi.

Indefinita capitur pro oratione cui nō preponitur
signum vniuersale vel particulare. Et oratio indefi-
nita significat indifferenter. Quāq; etiā vniuersalit̃ oī
tributū seu collectiue seu aliter prout eius significa-
tum uel materia subiecta vel quēis circumstātia seu
aliquod mediū probabile cōcludit. Vbi gratia: ibi lex
loquitur indefinite dicendo. venditor tenetur rez tra-
dere uel tenetur de euictione: uel homicida: uel fur ē
puniendus. significat vniuersalit̃: quia sensus ē q̃ oīs
homo qui ē venditor tenetur traderē rē. Et oīs homo
qui est homicida uel fur est puniendus. Et hoc patet
ex omnibus legibus sic loquentibus cū earū intellectu.
Nā natura legis ē omnia in quibus est mediū sub eadē
regula concludere. Cum ibi sit eadē ratio ibi idē ius
esse debeat. l. illud. ff. ad. l. aquī. Itē qua ratione de
ista lege detraberetur vnus eadē et alius. et sic remane-
ret conclusoria. et sic dicit seu ideo dicit vniuersalit̃. Dif-
fert tñ indefinita ab vniuersali scdm̃ bar. quia vniuer-
salis omnia significat ex suo proprio significato. In-
definita vō nō cōprehendit omnia ex sua significatiōe p̃-
pria: sed ex idempnitatē rōnis interpretatione iuris.
uel dispositione legis: vbi gratia. lex dicit homicidaz
puniendū morte. Non tñ sub hac lege cōprehendit ho-
micida iuste occidens scilicet ad sui defensionē vel p̃-
sententiam: vt in. l. i. C. ad. l. cor. de sic. secus si lex loq̃-
retur vniuersaliter tunc ex prop̃o significato contine-
ret omnia: et non interpretatione iuris sicut indefini-
ta. Idem cū profertur ab homine i materia naturali
dicendo homo est animal significat vniuersaliter: q̃
sensus est q̃ omnis homo est animal. q̃ significatum
sumptum. et natura i necessario inest omni homini.
idem cū profertur a lege: dicendo obligatio est iuris
vinculum: vel actio ē ius prosequendi rē. q̃ cuilibet
obligationi et actioni necessario conuenit diffinitio.
Itē ibi i iudicio interrogatus de pluribus criminibus
an fecerit. r̃ndet quid eorum nō feci: equipollet vni-
uersali: puta sensus est nihil horū feci. l. si is qui ducen-
ta. §. vtrum. ff. de re. di. quia significatum sumit ex
interrogatione et responsione facta i iudicio. nā re-
sponsio facta ibi debet certiorare ibi interrogantem
alias nō dicitur responsio modo recipiēdo vniuersa-
liter interrogans certioratur: quia respondens om-
nia negat. Si aut nō reciperetur vniuersaliter nō cer-
tioraretur aliquo mō: q̃ nō appareret qd negaret et
quid cōfiteretur. Et sumitur hic significatum ex eq̃-
pollentia. quia negatio preposita signo facit oratōez
equipollere suo contradictorio: Nam licet ibi nega-
tio postponatur i ordine scripture: p̃ponit tñ i ordine
constructionis: dicendo quid eorū nō feci. i. nō feci qd
eorum. et sic equipollet isti nihil eorū feci. iura tamē
parum itendūt significatū equipollētiaz. Itē ibi. p̃-
mitto p̃ heredē meū nō fieri: quo minus tibi ire ager
liceat. hec uerba per heredē meū significāt vniuer-
saliter. quia sensus est per nullū heredē meum. l. ij. §.
si. ff. de verbo. obli. quia nomē heredis licet proferat
i singularitate tñ significat oēs heredes. alias stipula-
tio nō haberet hereditatē nec eēt certitudo d̃ q̃ intelli-
getur: et de q̃ non. Itē ibi testator dicit lego seruos
meos textores: et oēs sunt textores. significat vniuer-
saliter. quia sensus ē. lego oēs seruos meos. l. seru⁹ vr-
banus. §. si. ff. de lega. iij: quia significatū hoc sumitur
ex accidētia facti q̃ oēs sūt textores. Si aut aliqui sūt
textores. et alij nō significat vniuersaliter oēs textores
et non vniuersaliter omnes seruos. l. p̃ealle. quia ver-

bum textores ponit ad restitutionem vt alij nō conti-
neantur i legato: Itē ibi testator dicit. lego lanam ar-
gentū. significat vniuersaliter vt oīs lana oē argētū
videatur legatū. l. si cum lana. ff. de lega. iij. q̃ qua rōe
vni ibi cōp̃r̃ hēditur eadē rōe et aliud. et qua rōe vni
excludit: eadē et aliud. et sic nihil significat. Itē ibi
obligo bona mea. nō significat vniuersaliter. q̃ sup̃-
peller: filij nāles. et cōcubina nō cōtinētur. l. obligatio-
ne. ff. de pig. quia ex natura istarū rez q̃s ad istas ita
afficit q̃ nūq̃ vel raro obligat. ergo i obligatiōe eas
noluit cōprehendere: sed cōprehēdūt alia que quis
solet obligari p̃ obito. quia significatū sumit ex ver-
bis et communi modo agendi seu obligandi. debent
enim vrrba deseruire intentioni. et non intentio ver-
bis. nā per vrrba exprimit̃ itētio. xxij. q. v. humane au-
res. xxvij. di. sedulo. i. q. i. marchion. de verb. sig. iel
ligētia. et c. p̃eterea: Itē si dicit vniuersaliter. obli-
go oīa bona mea: q̃ adhuc predicta nō cōprehendū-
tur. Itē ibi testator dicit heres meus damnat⁹ esse
dare significat vniuersalit̃. quia sensus est q̃ omnes
heredes teneantur. l. si pluribus. ff. de lega. ij. Simili-
ter ergo indefinita equipollet vniuersali. de p̃m̃te.
quia circa. xij. c. i. si romanorum. ff. de seru. l. si cui. et
hoc uerum est de indefinita legis uel canōis et ius tra-
dere intendētis talis enim indefinita equipollet vni-
uersali. si lege vel canone non diffinitur. xxi. q. i. qd
si dormieris. Jo. an. no. q̃ si non est eadē ratio et cōdi-
tio p̃pter aliquod accidēs oīum particularium i vni-
uerso cōprehensorum tunc indefinita nō equipollet
uniuersali. vbi gr̃a. si legat lana indefinite si cōtineat ricta
in legato. l. si cui. in prin. ff. de lega. iij. sed si legatur oī
lana: tincta etiā cedit legatol. pediculis. §. labeo. ff. de
aur. et ar. le. in. glo. sup̃ ver. a' ior. ecclesiasticorū in. c.
ut circa de elec. li. vi. vbi de hoc plene nota.
Ineptie sūt fatuitates. c. qua traditiōe. xxi. distin.
Indulgentia. notat archidia. ij. q. ij. c. si. et de pen-
ten. et remissio. c. ij. li. vi.
Indoles ē quedā imago future virtutis scdm̃ Iu-
dozum proprie dicendo.
Indignari et dedignari differūt vt patet in. c. vera
iusticia. di. xlv. vnde indignari sapit uirritem: sed de-
dignari arrogantiam.
Indigena dicitur quasi inde genitus uel quasi in eo
loco natus secundum Iudorum.
Inditio ē numerus annorū cōsistēs ex trib⁹ lustris
Est aut lustrū quinquēniū et qualiter possit inueniri iudi-
tio habet in glo. inditiōis. c. inter dilectos. de si. iusu.
Sic enim faciendū est annis dñi addas tres: et diuise
torum per quindez: et id qd remanet completa diu-
sione in numero diuidendo hoc ostendit inditiōē i illa
seu pro isto anno.
Inducie scdm̃ glo. sum. iij. q. ij. sunt quintuplices. i.
restitutorie. preparatorie. citatorie. deliberatorie. et
dicatorie. siue executorie. Et ibi ponit tempus oīum
quam glo. vide supra dilatio.
Index est proditor dictus ab indicando scdm̃ q̃
Indictū est qd indicat. i. notificat ut sciat et fiat obi-
dicendo octiū et sic fit indictū sup̃ iudiciū ne p̃cedat.
Indiciū ē mediū intellectuale veritatis eliciendū
aliqua singulari circumstātia insurgens. C. et. ff. de rei
vendi. l. indicia. et d̃r ab indicādo: q̃ idicū. i. notificat.
Indiē adiectio est qñ quis ita vendit rem ut si quis
circa certum diem meliorem partē obtulit cōditiōem
scilicet plusq̃ prior emptor res venditori tradat vt alij

Inculpabilis dicitur eo quod nullus expiet. id est purgetur secundum Iohannem.
Inficiator. id est negator. quod non fatetur: sed contra veritatem mendacio innititur.

Infans est paruulus circa septē annos: ut. l. si infan-
ti. C. de iure delibe.

Infra. no. p. Iano. de si. iſtru. iter dilectos. ⁊ Joan.
mona. de excep. pia. ſuper ꝑ. octo. li. vi. ibi habes qñ
includit vel excludit. ⁊ Jo. an. de cle. coninga.

Infusa sumitur iterum pro corona imperiali. C. de qua. prescrip. l. fi. i. fi. Quandoq; pro alba fasciola sacerdotialis capitis scdm glo. i. cle. ij. de vi. z bone. cle. capitur etiam pro mitra episcopi vel abbatis: z significat altitudinem sapientie qua precellere dz episco. p. s. i. q. vii. cõtra uenientibz. i. q. i. vilissimz. xxv. dif. §. nunc autẽ. lxi. dif. i. sacerdotibus. z duo cornua eius significant duo testamenta: scz vetus z nouũ. que eps debet memorialisiter tenere. xxij. dif. qui eps. Et due

¶ Ingeniosus dñr quasi itus habens vim gignēdi quā libet artem scōm Jsi.

Unita. i. contracta de pac. c. antbigenu :

¶ In integrum restituere est reducere eum statum i quo erat ante lesionem; de i ite. resti. c. auditis. i glo. fi. z per hunc modum subuenitur minoribus z ecclesijs. C. de repudiis. l. i. z. C. de i ite. restitui. l. postulata. Et quandoq; ex legitima z iusta causa subuenitur et maioribus; vt. ff. ex quibus cau. maio. per totum. Et sic intelliguntur. c. ex litteris. eo. ti. z. c. cum Bertoldo. de re. iudi. z. c. significante. de pigno.

I Injuriarum actio. Re. s. actio iniuriarum.

In ius vocare ē ius causa iuris experiendi voca-
re apud eum q ius dicturus est: vt experiatur actor:
an ius sibi competat: an non. vide de hoc **§** 30. i. sum.
eo. ti. 7 habetur. C. 2. ff. eo. ti. l. i.

I Inibi est aduerbiū ppositum. Etia qñq̃ ē nomen
ibi quē cōposuit ouidius. bidē aduersariū ⁊ corri
alē suū. quē vituperās ibim noīabat: qz ibis idest ci
onia quē est auis vituperabilis ⁊ inūda adeo qz ei⁹
mundiciā exprimere noluit fm Jo. an. i cle. i. de re iu
i. i glo. vñ. inibi. ybi hec ponit.

¶ In lité iurare est suo arbitrio prestitio iuramēto p
 anto nolle carere vel rei estimatōne ⁊ suum ireressie
 ngulare facere. ⁊ hoc infinita taxatiōe facta p iudicē:

vt. l. videamus. §. iurare. ff. de i. l. i. iuran. 2. l. arbitrio
ff. de dolo. 2. ita hoc iuramentū fuit affirmatiōis: i qua
opi. fuit glo. ff. de i. l. i. iur. super rubri. l. 3. 3. teneat
dñs Jaco. de ranē. i eo. ti. li. 4. per hoc de eo no. plene
vel rei estimatione. 2. suū singulare itereffe facere.

¶ Innoxio ē q nō nocet. sicut noxiū nocens dñ.

¶ Innocuū dñ cui nocuū nō fit: fm Jfido. lib. x.

¶ Inofficiosum testamētū dñ quod factū est 3 offici
um pietatis: vt. l. 4. de ioffi. test. quo scz extraneis be
res iscribitur alias instituitur. Idem si nō extraneus: vt
l. 3. is. §. i. ff. e. ti. Filius 3o ppius aut pteritū aut ini
que exheredat: hoc est qñ pater vñ māt fecit testamē
tum. Idem vt filiū i testamento patrem sine cā exhe
redat. Et si fratrē fr exheredat tribus personis institutis i
duobus casibus. 2. dñ testamētū iofficiosum: vt i. tit. e.
ti. §. i. l. 2. 4. Officiū enī iter patrem 2 filiū dñ pietas. ff.
de obse. prestan. l. penul. iter patronū 2 libertū dñ ob
sequiū. C. de neg. gest. l. si. iter deū 2 hominem dñ reli
gio. iter boiem 2 boiem stat i noie generali: ut q debz
hō boi ex natura. ff. d ser. expoz. l. seru. vide Accurs.
per ordinem hic notantem i glo. ff. eo. ti.

¶ Inofficiosa donatio dñ que 3 officium pietatis fa
cta est. 2 fit ad similitudinē iofficiosi testamenti: vt.
C. eo. ti. l. i. 2 per to. ti. se. qz pena liberi vel parentes
excludūt a bonoz subsidio vel ex pposito donantis:
vel re ipsa q per se sufficit ad reuocationē donatiōis.
l. 3. pposito vel 3 filiū donatiōis nō iterueniat. iuxta no. i
l. si liqueat. i glo. C. eo. ti. vide de hoc ibidem.

¶ In presentiarum. habetur in. l. de etate. §. ex causa
ff. de interroga. act.

¶ Imperpetuū qñqz significat donec viuo. ff. pro so
cio. l. i. qñqz significat p infinita secula Et post mortē 3z
glo. i vbo ppetuū. i. §. at si ita. i. titi. de verbo. ob.

¶ Impense fm Azo. i sum. de rescin. vendi. dicte sūt
ab ipendēdo. Et sunt triplices: quedam necessarie: q
dam vtilēs: quedā voluntarie. Necessarie dicūt qb
non factis res erat peritura. vel que si facte nō essent
res longe deterior effecta fuisset: ut i. l. impense. ff. de
verbo. sig. verbi gratia. Cōdixi a te domum que ita
ruinosa erat q nisi releuasset eā erat casura. be ipen
se dicuntur necessarie: 2 ipas repetā per 3riā actiōez
cōducti. Utiles dicunt quibus nō factis res non erat
peritura: sed ipsis factis melior effici. utpote si faciā
fenestras vtilēs i domo: uel similia. faciunt ergo inuti
les impense rē deteriore eē meliore. Voluntarie di
cuntur quibus nō factis res nō erat peritura: nec ipsis
factis res efficitur melior: sed bñ amēior: utpote si
facio picturas i domo mea. be non repetunt nec dedu
cunt. Quis secus sit de necessarijs 2 vtilibus. Sz has
licitum est mihi abradere sine lesione prioris stat? si
abrase possunt mihi aliquam utilitatē asferre. alioqn
nō eēt mihi licitū: qz malicys hoium qui nihil aliud q
runt nisi ut noceant nō est indulgendum sed obuiādūz
2 sibi iputer qui eas fecit: quia donare videtur iurissi
ctione: vide supra expense.

¶ Implementū sumitur p iplemento conditionis. 2
hoc mō significat actum ne dum esse purificatus: imo
2 hereditatē eē acquisitā vel legatū. l. iā dubitari. ff.
de here. isti. Sed ibi instituo uel lego si capitolū ascē
deris iplē cōditio. hoc iplētū significat purificatiōez
act? 2 nō acquisitionē. l. antepenul. ff. de cōdi. isti. Si
aut cōditio eēt grauis: puta si alexandriam ierit. si cē
tum dederit tūc iplēmētū significat ēē acquisitionez:
qz significatum sumit ex onere magne cōditiois quaz

nullus cōiter ipleret nisi pōst deliberationē acquiren
di. Item dic q i legato l. 3 impedimentum cōditiois tñ
significet purificationē. Tame per hoc etiam impor
tat acquisitionē cōmutabilē scz transmissiōez legari
si decedit: qz conditione purificata legatū trāsmittit.
l. vnica. §. sententia. C. de cadu. tollen. Sec? i heredi
tate: qz illa nō addita nō transmittit. l. qñ. C. de iure
delibe. Item ibi pupillus ē institut? sub cōditione si le
rat Alexandria que distabat per. xx. vel. xxx. dienas:
l. 3 cōditio sit grauis attamē hoc iplēmētū significat
tñ purificationem: quia non plus potest significare.
l. 3 enim pupillus hoc fecerat qio acquirendi heredita
tem: nō tñ sibi acgrit: qz non pōt adire sine tutoris au
ctoritate. Sz i legato secus: nam sibi acquireretur. l.
pupillus. ff. de condi. isti. iuncta. l. cōditioib. ff. d cō
di. 2 demō. Sed ibi pupillus filiū familias vel seru?
ē institut? a patre vel a dño sub cōditōe adimplet cō
ditionem: hoc iplēmētū trahit acquisitionem: qz pu
rificata institutiōe nō ē i ei? volūtate vel prāte acgrere
vñ nō acgrere: vñ necessari? ē heres. vt isti. de heredi
qua. 2 differen. §. i. Nec obstat q nō pōt acquirere si
ne tutoris auctoritate. Sed hoc vez ē vbi per se sibi
acgrit. Sed hic iure ciuili sibi queritur Et eo inuito: 2
sic de alijs. Finaliter ergo iplēmētū cōditiois vel
modi significat q ipm factū ipsa cōditio uel mod? seu
significatū: alias vñdecūqz sumptū significare dicat.
¶ Impossibile notat. lxi. dist. catulensis ecclesie. vñ i
possibilitas pprie est triplex: v3 iuris: facti: 2 nature:
scdm Jo. an. i regula nemo. de regu. iur. li. vi. Et no
ta q impossibilitas appposita actui diuersimode signifi
cat vt ex significato ex ea sumpto uel alias vñdecūqz
qz cōcludit disponētē voluisse. vbi gñ. Vendo vel p
mitto tibi si celum digito tetigeris significat derisor
iōē 2 nō cōsensum. l. non solum. ff. de actio. 2 obli. Rō
qz significatū hoc sumit ex impossibilitate adiecta que
existere nō potest. Et ideo nec valet act? sub eo cele
bratus. Etiam qz sic apponens impossibilitatē 2 scient
per hoc intendit nihil agere. Item ibi Stich? seru? me
us si mille dederit liber esto: l. 3 bec cōditio nō sit ipol
sibilis: sed difficilis: qz mille dari per seruū possūt cū
maxima difficultate. imo quasi impossibile ē: quare nō
significat cōsensum. l. cum heres. §. i. ff. de sta. libe. Et
sumitur hoc significatum ex quasi impossibilitate: que
significat q non fuit animus libertatem dare. Itē ibi
si heres meus digito celum tangat: 2 si nō tetigerit: cē
tum titio loco pene soluat: Titio centum nō debent
isti. delega. §. i. qz impossibile precipitur heredi: iō p
ceptum nullum cui pareri nō potest. Ideo pēa appo
sita locum non habet. Item ibi filius constituitur seu
instituitur sub cōditōe impossibili: si digito celum tinge
rit institutio nulla ē. l. si filius. ff. de condi. insti. Et hoc
rōne impossibilitatis: vt supra. Item ibi promitto ho
die centum dare Rome: 2 sum Erfordie nō valet p
missio: isti. de verbo. obl. §. loca. Item ibi existens ex
fordie dicit: volo prestari titio seruos meos quos ha
beo Rome isra decendium mortis mee si testator stat
moritur: ita q impossibile sit prestare isra decendium:
nihilominus valet legatum. l. si mihi 2 tibi. §. i. ff. dele
ga. i. quia licet ex enentu festine mortis testatoris sit i
possibilitas ab initio: tamen non est impossibile. quia
dum dixit hoc viuere potuit per tantūz tempus quo
erat possibile seruos illos prestari isra decendū mor
tis. debet ergo intelligi impossibilitas uel difficultas ta
lis per quam concludi possit animus non legādi pro

f 2

Codicis factus est iste liber qui Instituta intitulatur. Sed tamen ante compositionem Codicis qui nunc est i usu: unde est q̄ quādoq; per codicem corrigitur quod i institutis d̄r. Et etiam i secunda compositione Codicis. Justinianus facit mentionem de institutis. vt. C. de emen. insti. co. l. vii. circa medium ibi nō solum institutorū vel digestorū. hec Accur. vbi supra.

Insolentia est morum icōuenientia: fatuitas: supbia vel prauus visus quasi contra solitum et debitum nature cursum de accusa. c. qualiter et quando. secundo. §. verum. et de offi. ordi. c. i. de.

Istantia est tempus quo iudicium discutitur et fini debet: vt i. c. venerabilis. de iudi.

Institutor est ille qui tabernis vinis uendendis: uel alicui alteri negotio est prepositus. l. institutor prima. ff. de istitu. acti. vbi d̄r institutor appellatus est ex eo q̄ negotio gerendo istat siue taberne siue alij negotia: tioni sit prepositus. Item eo. ti. in. l. institutor. q. d̄r is q̄ taberne: loco ue ad emendum vendendum ue preponitur q̄q; sine loco ad eundē actum preponitur.

Institutoria actio. Re. §. actio institutoria.

Impotentia coeundi est viciū uel defectus naturalis vel accidentalis quo quis impeditur alteri carnaliter commisceri.

Instructus hoc adiectiuum significat adiectiones et hoc dupliciter. s. accessorie et principaliter. Accessorie cum res adicit que consueuerunt accedere. verbi gr̄a dicendo fundum instructum. Nam instrumentūz fundi adicitur accessorie. Principaliter cum res adicit que non consueuerunt accedere. verbi gr̄a. fundū instructum instrumento patrifamilias quando non ē instrumentum fundi. Adicitur principaliter. concordat l. si cui fundus. ff. de fundo instruc. vbi d̄r q̄ extincto legato fundi non extinguit legatum instrumenti. Et ad §. si quis ancillas. isti. de le. vbi d̄r q̄ extinguitur oīc q̄ intelligitur de instrumento accessorio fundi. et l. si cui fundus. preal. i. non accessorio. Et ratio huius duplicis significati est voluntas proferentis declarata ex qualitate rei adiecte. an sit accessoria uel nō: q̄ adiectiuū instructū premittitur dupl̄r accipitur.

Instrumentū fm̄. Dost. i. sūma. ri. de fide instrumē. et scdm̄ Specu. ri. de edi. instrumen. i. prin. Est scriptura ad assertionem ieu probationem alicuius rei facta. Est autem instrumenti appellatio generalis qua continentur ea omnia in quibus causis instrui potest. Et sic testamentum: codicillus: testimonia: et persone testes: quibus cause instrui debent: loco instrumentorū habentur. l. i. ff. de fi. instru. et glo. in. c. cum dilectus. de fide instru. D̄r autem instrumentum q̄ instruit. et documentum q̄ docet: ut l. i. prealle. Tamen instrumentum proprie d̄r scriptura ad memoriam alicui⁹ confecta siue carta. Et ita sumit i auē. de instrumē. cau. col. vi. Nam instrumenta fiunt ad memoriam perpetuā q. q. vi. saluberrimū. xxv. q. i. c. omnes semine. Et instrumentū ē actus voluntarie iurisdictionis. Et cōi scdm̄ doctores potest fieri diebus feriatis: etiam ob honorem dei et sanctorum. l. dominus Anto. de butr. dicat contrariū q̄ tabellio sine peccato nō pōt conficere instrumentūz die sic feriato: vt dominica v̄l diebus apostolorūz: si tamen faciat licet peccet: actus p̄pterea non redditur nullus. Ratio quia pena nullitatis est odiosa. ergo restringenda de pe. dil. pene. et regula odia. de reg. iur. li. vi. vide notata per doctores i. c. conquestus. de fero. Et per quos testes reprobe

tur instrumentum: notatur in. l. in exercendis. C. de fi. de iusto. et in. c. cum Joannes. de fi. instru. vide Boffre. de probat. §. sed queritur. Et dicit Lodouicus de roma in singularibus suis q̄ hec dubitatio cessat atq; in instrumento asseritur per notarium de spontanea voluntate. nam tunc idistincte potest reprobari per duos testes scdm̄ Bal. in disputatiōe sua allegat Imo. in. c. super hoc de renū. et l. obseruare. ff. de offi. pcon. sul. nec instrumentum probat nisi sit in eo dies et loc⁹. c. inter dilectos. de fide instrumen. et c. abbate sane. i. glo. de re. iudi. li. vi. hoc verum nisi probetur dies et locus esse i originali: licet sit omissus i instrumēto secundū Specula. in ti. de instrumen. edic. §. instrumentum. vers. quid ergo. Etiam instrumentum de falso suspectum reddit diuersas scripturarum vel manū casus singularis et vnicus in auē. de tri. et semil. §. qd̄ et sepe. scdm̄ Bal. in. l. contractus. C. de fi. instru. et si. milis in. c. inter dilectos. de fi. instrumen. Et dicit gl̄ i auē. vt preponatur nomen imperatoris. si notarius omittit hec verba. In nomine domini in instrumēto q̄ illud instrumentum non valet. Que glo. potest ēē vera i arduis et perpetuis: sed i minoribus et breui⁹ potē duraturis non tenet. Et contrariū potest teneri scdm̄ Spe. in titu. de instrumen. edi. §. i. circa prin. Sed vtrum valeat instrumentum per tabellionem excommunicatum confectum. videtur q̄ sic. de here. excommunicamus. §. credentes. vbi dicitur. Si excommunicatus satisfacere contempserit infra annum tūc instrumenta per eum confecta non tenent ergo a contrario sensu prius idest ante annum facta valent: licet sit excommunicatus. Sed in contrarium q̄ non valeat iij. q. iij. nullus. de senten. exco. nouerit. Dicunt Dostien. et Bui. q̄ diu eius excommunicatio est occulta valent instrumenta ab eo confecta. vel si sit manifesta nec potest probari. iij. q. vii. §. tria. de re. iudi. ad probandum de except. pia. §. si vero. lib. vi. secus si notoria. c. exceptionem. de except. et c. vestra. de cohabi. clerico. et mulie. Et vtrum per instrumentum probetur crimen. Istam questionem Joānis Andree. in. c. cum in positionibus de iureiuran. lib. vi. in glo. verbi datis dicit se disputasse. quem vide ibidem. et etiam Geminianum. Sed aliter dicitur instrumentum apparatus fundi quo exercetur possessio. et ita accipit i l. quantum. ff. de fide instrumen. Unde instrumentorum quedam sunt agrozum colendorum: vt aratur: rastur: traba. que equandis cespitibus trahuntur. Alia colligendorūz fructuum: vt sarculus quo cardones et herbe inutiles exciduntur et similia: vt falces fenarie: falces messorie: et falces putatorie: ligones: torcular: corbes. Alia vindemiatorum: quib⁹ vindemia portatur cā seruandi fructus: vt dolia: granaria: calesse: in quibus fructus reponuntur: scz cellule granariorum. Unde instrumentūz capitur tripliciter. vno modo latissime: et sic omne vas vel susceptibile in constructione domus vel fundi visitatum dicitur instrumentum. Secundo late pro omni eo quod causas instruit: vt scripture: testes. facit. c. peruenit. §. de testi. cogen. facit. l. notionem. §. instrumentorū. ff. de verb. signi. Tercio stricte solum pro scripturis. vt in titu. de fi. instru. Et sic differunt testes ab instrumentis: q̄ probatio testium fit viua voce: sed instrumentorū voce mortua. Ex quo sequitur q̄ statutū disponens q̄ producens falsum instrumentū puniat in decem: non habet locum in producente falsum testem: quia statuta

sunt stricte intelligenda. facit. c. ex litteris. de sponsa. Sunt autem instrumentorum due species. Nam aliud publicum: aliud priuatum. Instrumentum publicum est solennis et rite ordinata scriptura per auctentice persone manum publice facta causa memorie. c. scriptura. de si. instru. Et sunt ista de solennitate que faciunt instrumentum publicum et auctenticum regulariter: ut scilicet preponatur nomen imperatoris et annus imperii: nomen consulis: et annus consulatus. Hodie vero ponitur nomen summi pontificis cum alijs septem: ut sunt annus domini: inditio: mensis: dies: locus: testes: cum nomine notarii et c. de quibus notat glo. in l. generali. C. de tabula. li. x. Et dicitur publicum instrumentum: quia iudicis auctoritate est exemplificatum et auctenticatum: ut in. c. cum dilecta. de confir. vti. uel inuti. Item publicum instrumentum quia auctentico sigillo est sigillatum: ut. c. i. de si. instru. Item dicitur publicum instrumentum quod in iudicio dicitur seu scribitur apud acta publica. Et ualet et per quemcumque scriptum sit: ut de proba. quoniam. Item dicitur publicum instrumentum quod habet subscriptionem trium testium uiuentium: ut. c. scripta preallegata. Item dicitur publicum quod de archino publico: vel de armario producit vel liber censualis in quo scribuntur census: uel liber annotationum: et ei creditur si habet publicum testimonium scilicet quod iudex confiteatur illud de archino publico esse productum. c. ad audientiam. de prescript. ubi dicitur quod papa credidit cuidam libro censuali: et cuiuslibet alij instrumento fides adhibetur: ut per iam dicta: et per multa alia iura. Instrumentum priuatum est quod per manum priuatam confectum est uel a tabellione non tamen in forma publica scriptum: ut quia nec nomen imperatoris: nec consulis: nec pape: de quibus supra proxime dictum est apposuit: ut. C. q. pot. in pigno. habean. l. scriptas: ut ibi notat. Et tale instrumentum debet habere trium testium subscriptiones ut dicta. l. si. Et priuatum instrumentum a quocumque sit scriptum nisi aliquo dictorum modorum sit roboratum: non ualet. Instrumentorum priuatorum tres sunt species. Nam aliquando facit scripturam tibi tantum et aliquando tibi et alij: aliquando alij tantum. Illi scripture quam quis facit sibi vel pro se: nulla fides adhibetur: ut. C. de proba. l. i. Si autem facit scripturam contra te: puta creditori tuo de eo quod accepisti ab ipso creditur ei contra te: ut. i. q. vlt. saluberrimus. Si autem tibi et alij facit scripturam sicut est codex rationum tuarum ei interdum creditur: ut. x. q. ij. Est autem aliquod instrumentum garantigie: vel garantigiatum uidelicet quod habet executionem paratam: ut si cantat aliquem esse debitorem alterius statim eo exhibitio in iudicio iudex executionem facit: ut sunt coit papie. De his notatur in l. a diuio pio. ff. de re iudi. De instrumentorum rasura. vide in. c. ex litteris. in glo. ij. de si. instru. et in. c. cum venerabilis. i. glo. si. de re. do. Et. c. licet. in glo. ij. de cri. fal. Nam instrumentum rasum de falsitate suspectum habetur. ergo dicitur ab instruo: quia eo mediante cause instruntur.

Insula dicitur quasi in salo: id est in mari posita. Etiam insula domus dicta est. vide quod notatur circa. §. in sula. institui. de rerum diui.

Insularij serui sunt qui in insula retinentur: ut. l. in lege. ff. de verbo. signi.

Intercessor dicitur qui pro alio preces facit vel summat. Item dicimus intercessorem illum qui intercedit

et interponit se inter debitorem et creditorem ad hoc quod ei pecunia mutuetur: et est quasi fideiussor et constitutor.

Intercedere proprie idem est quod pro alio preces fundere. Sumitur tamen contra iure per iteruenire.

Interceptor. i. mediator in emptoribus.

Intrusi dicuntur qui non per electionem canonice: sed per violentiam occupant honores officia vel ecclesiastica beneficia.

Intentio siue capitulum in iure dicitur illud quod intendit probare per testes is qui inducit eos.

Intelligentia dictorum est ex causis assumenda dicendi. de verbo. sig. c. intelligentia. et non ex opinionibus hominum sed ex comuni usu sunt intelligenda nomina. ff. de suppel. lega. l. labeo

Interrogatoria sunt que facit pars testibus productis contra se. Et dantur super articulis de quibus promissum est: et formantur per circumstantias cause et personarum. ut est glo. i. c. presentium. de testi. li. vi.

Interesse mea est mihi expedire: vel me damnum vel lucrum quod facere vel capere potui non fecisse: vel non recepisse: unde hoc uerbum interest impersonaliter potest poni in constructione. Et quandoque construitur cum pronomibus possessiuis: et tunc exigit ablatiuos feminini generis. hoc modo: mea interest debitu soluiere die statuto. Similiter dicitur tua nostra uestra interest. Et illorum pronominum ablatiuos regit captum pro pertinet. Cum uero construitur cum ceteris dictionibus: tunc exigit genitiuum singularem vel pluralem. uerbi gratia. Illius interest res suam non perire: regis interest regnum suum gubernare. reipublice interest ne crimina maneant impunita litigantium interest iustum habere iudicem vel fauorabilem. Item interesse hoc uerbum cum pronome neutrali ponitur. et quandoque significat damnum quod euenit. quandoque lucrum amissum. datum quod accidit. uerbi gratia. Persuasisti familie mee quod domo vel possessione cederet: quo facto datum mihi euenit tu teneris ad interesse mihi prestandum: id est datum quod passus sum refarciendum. Item de lucro amisso ponitur exemplum. Deuisti mihi soluere centum aureos rome: tu soluere desideras basilee. estimandum est quantum interfuerit mea pecunia suo loco mihi solutam fuisse: id est lucrum quod ex mea negotiatione ex eo loco facere potuisses. Et hec actio per quam hoc fit dicitur arbitraria loci. Sed notandum quis lucrum amiseris: non ideo damnum passus es: quod datum dicitur a demendo. scilicet quando ex facultatibus aliquid demitur: aut ex propria substantia diminuitur. ita quod datum pateris quando in rebus tuis aliquid decrescit non quando accrescit rebus tuis. Unde interesse est datum emergens vel lucrum cessans super eo quod dari vel fieri commissum est. uerbi gratia. in papia dare mihi pecuniam promissisti tali die et non fecisti. hic damni et lucri ratio est habenda. datum quia in mora fuisti et non soluisti die tali sicut promissisti. non habui ut soluere quare penam incurri. et datum quod non incurrissem si mihi loco et termino prefixis soluisses: nec datum hoc passus essem. Lucri etiam consideratio habenda est: quia si mihi in loco et termino debitis soluisses mercimonia comparassem et multa lucratus fuisset. Est ergo interesse estimatio damni quod taliter euenit vel lucri. quod cessat ex eo quod aliquid tibi non detur vel non fiet ut debet.

Interesse conuentum est scilicet cum non facis quod per

misisti mihi. vel cum non fecero quod promisi tibi. aliud interesse cōe scz estimatio cōmunis dāni vel lucri quod euenit vel cessat. aliud singulare scz estimatio que euenit ex speciali casu vel utilitate. vide de hoc Specu. i. ti. de fruc. interesse.

¶ Interdum dicitur fieri quod fit inter diem idest 8 die in diem.

¶ Interpellari quandoq; idem sonat quod interrūpi. unde dicitur quod per lit. conte. interpellatur idest interrumpitur actio: possessio vel: prescriptio. Item interpellare idem est quod monere: ut dicendo. dies interpellat pro domino. idest monet. c. potuit. in fine. de locatione et conductione.

¶ Interdictū olim erat quedā formata et solēnis cōceptio verborū quibus pretor aliquid fieri iubebat vel prohibebat. quod tunc maxime faciebat cum de possessione vel quasi possessione inter aliquos contentebatur. ut insti. de interdic. circa principiū. et ff. de ti. Et dicitur interdictum quasi inter duos dictum vel redditū ut insti. eo. tit. §. exhibitoria. alias. §. sunt tñ. in fi. Vel fm aliquos dicitur ab interdicendo idest prohibendo. quod non placet cum per interdicta non semper prohibeatur: imo aliquando aliquid fieri iubeat iudex: ut insti. eo. ti. §. i. Differere autem interdictum ab actione quia solēnitās actionū erat inducta de iure civili. Interdictum autem a iure pretorio vel fm Azo. quia in actione verborum solēnitās nō formabatur in singulorū personis. sed erant generaliter in omnibus personis formata solēniter verba. In interdictis autem quot erant homines desiderantes ea proponi tot eis potentibus formabantur verborum solēnitates vel cōceptiones quibus contra suos aduersarios in causis suis vtebantur: quas interdicta vocabant. de hoc nota. insti. eo. ti. in prin. et ff. eo. super rubri. Hodie autem inter actiones et interdicta nulla est differentia: ut insti. eo. ti. §. fi. Est ergo interdictum actio in factū pretoria scz a pretore inuenta. et aliquod nomen sortitur ab inuentione: ut saluianum. Aliquod a principio forme verborum et quorū bonorum. quorū legatorum vti possidetis. Aliud a materia de qua tractat nomen accipit: ut ne quid in loco sacro fiat. de locis et itineribus publicis: ut ne quid in loco publico vel itinere publico fiat. §. loco publico fruendo et c. Unde interdictorum aliud petitorium. aliud possessoriū et aliud mixtū. de petitorio. ff. eo. ti. l. i. interdictorum. §. quedā. de mixto. ff. de aqua. con. et est. l. i. et §. fi. de possessorio instituit. eo. ti. §. sequens diuisiō. Et huius interdicti tria sunt membra. Quia aliud interdictū possessoriū datur pro adipiscenda possessione. aliud pro recuperanda. et tertium pro retinenda. Primus competit ei qui nō fuit ante nactus possessionem. Et illud est triplex. scz quorū bonorum. quorū legatorum et saluianum. Primū competit heredi vel filio emancipato pro possessione hereditatis a pretore petita. nam filius emancipatus de iure civili nō admittēbatur ad hereditatem paternam. Sed quia emancipatus ita est filius sicut in patria potestate existens. ideo pretores idest magistratus a populo romano creati. gratia emendandi defectus legis duodecim tabularum fm equitatem. duos tñ nō tollerent dispositiōem iuris civilis statuerūt iure pretorio emancipatus admittēdū ad res vniuersas et corporales ad nō iura incorporalia. et datur dire. cū de iure pretorio: utile vero de iure civili. Et est effectus huius interdicti quod ex eo filius emancipatus agere potest contra possessorem rerum paternarum sic concludendo.

Peto talem condēnari ad dandū mihi talē rem cuius heres factus sum de iure pretorio. Secundū scz quorū legatorum competit heredi contra legatarios qui propria auctoritate legata apprehendunt. quorū ipse debet esse distributor postquam falcidiam deduxit. Unde quis habet tres filios. et domū et vineas. domū legat primo filio. secundo vineam. et tertium heredē vniuersalem instituit. qui nihil reperit in hereditate. Debet ergo tertius habere falcidiam. id est quartā partē hereditatis. Et sic deducta quarta parte a domo et vinea ille tertius distribuit alijs filijs primo et secundo legata residua de manu sua que ipsi propria auctoritate nō debent apprehendere. Et est ergo effectus huius interdicti quod petat legatarios condēnari in omnibus legatis restituendis: quorū ipse heres est. Tertium scz saluianum competit locatori contra inquilinum quod deportat bona sua de hospitio sibi locato: nec redit ad pristinum statum: quia omnia obligata sunt hospiti tantum pro censu. Secundū. §. pro recuperanda competit eiecto de possessione. Et hoc tripliciter. scz unde vi de possessione immobili. vi bonorum raptorum spoliatorum mobili. Et quod vi aut clam contra eum qui in solo alicuius edificauit. Tertium scz pro retinenda possessione interdictū possessoriū competit §. molestantes aliquem in possessione. Et est duplex scz vti possidetis quod competit inter duos qui eandem rem immobilem continent possidere: et vtiobi quod gratia possessionis est inter duos super re mobili. de his vide glo. quartam et septimā i. c. pastoralis. de cau. posses. et proprie. vbi plene. Et nota optimā glo. et magistralē i. l. si quis in tam. C. unde vi. vbi ponuntur multi casus in quibus quis non incidit in penam huius noue cōstitutionis. si quis. Non enim dicitur agi unde vi: sed ex illa cōstitutione. Interdictorum et quedam sunt publica quedam priuata quedam simplicia. in quibus alter est actor et alius reus: vti sunt restitutoria vel exhibitoria. Quedam duplicia in quibus pars vtriusque litigatoris conditio est. Nec quisque actor vel reus precipue intelligitur sed qui libet tam rei quam actoris partem sustinet. insti. de interdic. §. tertia. et §. duplicia. et ff. eo. ti. l. ij. vbi de hoc. et l. iij. eo. ti. he et alie diuisiones interdictorum plures ponunt que sunt de libero homine exhibendo ne quid fiat in loco sacro sancto et religioso in flumine ripa ve. Et in flumine publico de cloacis publicis et c. vti. §. de singulis dicitur in locis suis. Sunt autem interdicta publica nouem in vniuerso fm Specu. in tractatu libello. ti. de cau. posses. et proprie. §. quia ho. Alia oia sunt interdicta priuata: quia propter utilitatem priuatam inducunt. Et sunt in toto. xvij. fm Specu. ibidem. §. priuata. Item interdictum generale dicitur quando regnum: terra: aut villa interdicitur. particulare vero quando vna ecclesia interdicitur. et hoc modo sumendo interdictum pro censura ecclesiastica.

¶ Interdictum de aqua quotidiana et estiuā. Datur habenti ius aque quotidiane vel et estiuę ducēde ad propriā suā. Cum aliquis ducere prohibet: vti. ff. eo. ti. l. i. in prin. Et quod interdictū aliquando sit prohibitorium: aliquando restitutoriū vti sequitur. De hoc est casus in dicta. l. i. §. i. et est prohibitorium et retinēde possessionis. quicquid autem est restitutoriū scdm Specu. ibidem. §. alio modo. et §. prealle. vbi subdit pretor. Quotidiana autem aqua nō tñ illa est que quotidie ducitur: sed illa que quis quotidie potest vti si vellet. Duo autem sunt genera aquarum que differunt: quotidiana que duci solet assidue:

et si aliquā ducta non ē eius tamē seruitus intermissioe temporis dimissa ē. Sed aqua estiuā ea ē qua estate vti expedit sicut dicuntur vestimenta estiuā: saltē estiuā: castra estiuā. Quibus interdum hyeme plerūq; tñ estate vtimur: vt habetur in. l. i. prealle. in prin.

Interdictū de aqua de castello ducenda. Datur habenti ius ducendi aquā de cannali vel castello quod ē diminutiuū a canna ad irrigandū: vide Spe. vbi. s. Qui dicit hoc interdictū haberi et bene. ff. de aqua q; rida. et esti. l. i. et s. ait pretor. ij. de quo dic vtribi. et in ij. s. et se. vbi ad fi. l. vbi dicitur hoc interdictū necessario ppositum est. Nam superiora interdicta ad eos pertinent quia capite ducūt et. Equissimum ei visum est quodq; qui ex castello ducit interdictū dari. i. ex eo receptaculo quod aquā publicam suscipit idq; a pnci pe conceditur. alij nulli competit aque gustande. vi de ibi pulchrum tex.

Interdictum d arboribus cedendis datur contra hos qui habent arbores quarū folia pendent sup edifica vicinorū vel agrū: ita q; eis dānum iferant et consiliur eis q; huiusmodi arbores succidant et ligna tollant et eos deglobent a terra vsq; ad. xv. pedes. Idē est si per radices minatur periculū: vt. l. i. C. de interd. Et hoc interdictū phibitōriū est. Si autem arbores edibus alienis impendeant. vtrū totas iubeat p. totz adimian vbi id solum quod supra extiterit. Rutilius ait a stipite excidendas: idq; plerisq; vtrū verius. et nisi adimeret dominus arborē. Labeo ait permitti ei cui arbor officit si velit succidere eam lignaq; curta re: vt est tex. l. i. s. hoc interdictum. ff. eo. ti. vbi subditur i. s. se. Arboris appellatio ē et vites continentur. Nō solū autē domino edium: sed et qui vfructū habet competit hoc interdictum: vt ibidem.

Interdictum de cloacis priuatis reficiēdis. Si volens quis suam cloacā priuatā vel etiam publicā vel fistulas vel meatus reficere vel purgare vel de nouo ab alio prohibetur. tunc prouisum ē ei de interdicto cloacis quod est interdictū publice deputatū et priuatum de priuatis cloacis: et est phibitōriū. Etia ē aliō restitutoriuū. s. quod datur contra mittentem i cloacam ineam vel publicam vel quod imissus in cloacaz ipedit vel quod iubetur auferri quod imissus est: vt ff. de cloacis. l. i. s. i. et s. deinde. et s. cloace. l. si. eo. ti. et Specula. ibidem. v. porro. vide supra cloaca.

Interdictū de aqua pluuiali arcenda: vel de aqua pluuiā: imo non est interdictum: sed actio ciuilis descēdens ex lege. xij. tabular: vt. ff. de aqua plu. arcen. l. si vfructus. et ibi notat super h. legitima. vbi allegat l. labeo. ff. de testa. lib. Et dicit ibi tex sed et si fructuaris opus fecerit per quod aqua pluuiā alicui noceat erit quidem actio legitima cū dño pprietatis. an hō ēt vtilis i fructuarium actio aque pluuię arcende sit danda quesitum est et magis est vt detur supple dicendum. Si ergo facis aliquod opus i fundo tuo pp qd aqua pluuiā nocere potest fundo vicinū dā cōtra te actio pluuię arcende per quaz tuis expēs op⁹ teneris destruere et dānum cōtingens emendare. Si vō possideas opus ab alio factum teneris patiētiā p stare vt destruat: ar. l. i. et ij. s. ij. l. si. et l. si tertius colonus. s. celsus scribit. v. si quidem alius. ff. eo. ritu. et Specu. ibidem. Et dicit vulpius l. i. in prin. ff. eo. aquam pluuiā dicimus que de celo cadit: et que vmbre excrescit siue per se bec aqua celestis noceat siue cum alia mixta sit. Et sequitur ibi statim. Nec autēz

actio locum hz in dāno nōdum facto: opere tamē iaz facto er quo dānum timef. totiens locū hz toties manufacto opere agro aqua nocitura est cū quis manu fecerit quo aliter flueret q; natura solet. si forte mutando eam aut maiorē fecerit: aut citiozem: vel rapidiozem: aut vehementiozē: aut si comprimēdo redū dare fecerit eam. nam si natura aqua nocet ea actioe nō cōtinet. et in ea. l. dñ de eo opere: quod agri colendi cā aratro fit. Quit⁹ muti⁹ ait nō cōpetere hāc actioez.

Interdictū de fonte est quod daf ei qui duxit aquā de fonte hoc āno ne vi nec clam nec precario de alterius fonte: vt. ff. eo. ti. l. i. in prin. vel lacu: puteo: piscina: fossa: stagno. Hoc interdictum pponitur ei q; fontanea aqua vti prohibetur siue haurire: siue pecus ad eam propulsare: vt. l. vnica. prealle. i prin. Et de istis omnib⁹ seruitutibus datur hoc interdictum. Si tñ ppetua sit causa: vt colligitur ex. s. i. d. l. vnice. et s. hoc interdictum. de cisterna. i. v. deniq; a contrario sensu. Non autem datur scisoria actio: vt. s. hoc interdictū. vbi dñ q; de cisterna non competit. nam cisterna non habet perpetuam cām: nec viuiam hz aquam a q; apparet i his exigendum vt viua aqua sit. Listerne autē umbribus concipiuntur. Cetera vide. d. l. vnica. ff. de fonte. vbi dñ i fi. l. de lacu: puteo: piscina: reficienduz: purgandum. interdictum competit: et omnibus personis datur quibus illud de aqua estiuā.

Interdictū fraudatoriuū est quo tutoris creditor pupillo tenetur. vt si eum consilio fraudis participasse constabit. vt fraudaretur de hoc interdicto habet ff. de solu. l. pupilli. circa prin. Hoc interdicto tenetur qui fraudem participando emit a creditore qui non sit soluendo. melius forte dicere a debitore.

Interdictum de glande legenda: vel alios fructus datur ei cuius glans vel alius fructus in fundum alienum ceciderit: vt. l. vnica. ff. eo. titu. vt singulo tertio die legere et exportare liceat. Et glādis noie oēs fructus continentur: vt dñ i fi. eisdem. l. vnica.

Interdictū de itinere actuq; puato restituendo phibitōriū ad tuendaz tantūmō rusticas seruitutes datur q; phibentes aliquem vti seruitute sua: vt. ff. e. ti. l. i. s. i. et daf confessoria contra negantem seruitutē vt. l. si forte. s. sciendum. ff. si ser. ven. Et etia aduersus eum qui alium iniuste phibet sua vti seruitute imo etiam tunc datur confessoria: vt. d. s. scienduz. l. preallegate. vnde daf mibi: q; in itinere actu vel pia priuata vfructus sum hoc anno triginta diebus: nō vi: nō clam: non precario: vt. ff. eo. ti. l. i. s. hoc interdicto. et hoc si fuerit iure seruitutis alias secus. vt. ff. de aqua plu. arcen. l. i. in fi. et ideo a te non debeo phiberi: q; minus vtat interim: vel tanto tempore quoadusq; d seruitute constet. At enim pretor quo itinere actuq; puato de quo agitur hoc āno. et nec vi. nec clam. nec precario ab aduersario vfructus ē quo minus ita vtatur vim fieri veto. vt. ff. eo. ti. l. i. in prin.

Interdictum de libero homine exhibendo competit vniciq; de populo ad petendum i publicum hominem liberum contra. et aduersus eum qui liberum hominem inuitum captum dolo malo detinet in seruitute. Et preponitur hoc interdictum tuende libertatis causa v3 ne homines liberi retineantur a quoq; pro exhibitione faciēda vt homo producat in publicum. Et tangendi et videndi oīs facultas prebeat Et exhibere est extra secretū habere. vt. ff. eo. ti. l. ij. s. ait ptoz. Hoc etia interdictum competit aduersus

absentem. ut. l. prealle. §. i. et a quocūq; hoc interdictū proponi potest: quia cuiuslibet de populo competit: et cuiuslibet interest ne hoc fiat. Nemo etiam prohibēdus est libertati favere: ut ea. l. §. hoc interdictum. i. et nihilominus lex facit accusari: ut eo. ti. l. i. in princi. vbi rex. inquit. Quem liberum dolo malo retines exhibeas: et. ff. ad. l. faui. de pla. l. non statim. §. si. et. C. d. eden. l. si fratrem.

¶ Interdictum de liberis exhibendis seu deducēdis datur patribus uel parentibus cōtra eos qui liberos uel nepotes in potestate eoz existentes sine eoz voluntate detinent: unde. l. i. ff. e. ti. ait pretor. Qui queue in potestate lūy tūq; est. Si is eae apud te est. Dolo uel malo tuo factū ē quo minus apud te esset ita eū eae exhibeas. Hoc interdictū et illud de vxore deducēda nō solū sunt exhibitoria: sed etiam deductoria seu deductiua: q; per ea vxor et liberi nō tantum exhibēt sed etiam deducuntur: ut. ff. eo. ti. l. iij. §. i. Et de iterdicto de vxore postea dicetur.

¶ Interdictum de migrando datur inquilino: ut ipse libere cum rebus suis possit de habitatione migrare si tamen locatori satisfaciatur: et de pensione totius temporis. ut. ff. eo. ti. l. i. §. si pensio. Et de dāno si quod in domo conducta dederit. Sed ē gratuito inquilino datur: colorio autem non datur: ut. ff. eo. ti. l. i. §. i. si alias ei iuxta ordinē iudicis subuenitur si uelit non dico migrare: sed colonariam post tempus exactum derelinquere. Dē enim ibi i. rex. Hoc interdictum proponit inquilino qui solata pensione uult migrare. Nā colorio non competit cui etiam extra ordinem subuenire pōt. ergo infrequens est hoc interdictum: si tamē gratuitam habet quis habitationem habet hoc interdictum: utile ei competit.

¶ Interdictū de mortuo iſerendo habet locus: ut q; nō prohibeatur mortuum inferre et sepelire quo licet ei iſerre et sepelire: ut. ff. eo. ti. l. i. i. prin. ut si via prohibeatur uel sepulchrū edificare uel lapides ad edificandum per fundum ducere: ut. ff. eo. ti. l. i. §. p̄tor ait et. §. si iter. mibi. §. vim habere. et. §. si. et.

¶ Interdictū momentanee possessionis est quo agitur de possessione retinenda sicut uti possideris: ut. ff. uti possi. l. i. §. i. et utrobi. de quibus. j. dicef. uel quo agitur de possessione adipiscenda: ut. ff. quoz bonoz. l. i. §. i. ut est quoz bonorum quorum legatorum uel quo agitur de possessione recuperanda. ut unde vi. ff. eod. ti. §. i. Et dicuntur momentanee possessiones: q; licet obtineat aliquis in possessione tamen continuo elapso momento succumbere poterit in iudicio proprietatis: ut. C. si de momē. possessio. fuerit appel. l. i. Et q; hec sint interdicta momentanee possessionis: dic ut nota. C. qui legit. per lo. habent in iudicio standi. l. momentanee. Et naturam illorum predictorum prosequer: ut notatur in. c. pastoralis. de cau. possesi. et propri. et iſtitu. de interdictis per totum. prout etiam supra dictum est in principio de interdictis. Hoc autem interdicto potest quilibet minor: et si impubes sit etiam si ne tutore uti. ff. unde vi. l. i. §. si filius.

¶ Interdictum ne quid in loco sacro fiat. Et sequentia omnia huiusmodi dantur cuiuslibet ex populo ad exhibendum ne fiat. contra quam prohibitionem si quid factum fuerit interdicto quod vi aut clam suis sumptibus uel dōstruere cogetur omne quod factū

fuerit: aut in pristinum statum reducere uel reddere tenetur. ut. ff. ne quid in loco publico. l. ij. §. ait pretor q; in via. Hoc autem verum est de hoc quod ipse fecit uel fieri mandauit: alias secus esset: ut. ff. quod vi aut clam. l. alios. vbi hec interdicta locum habeant si significatio nominum ipso iure denotat. ut pupillaris actio est qua ius pupilli tuetur. ut. ff. de pupilla. acti. l. i. Et dic ut ibi in rubrica. Et. ff. d. iurisd. om. iudi. l. si quis illud. Et dantur etiam ad interesse. ut. ff. ne qd in loco publico. l. i. §. i.

¶ Interdictum ne quid fiat in loco sacro patet. Et q; ait pretor. Ne quid in loco sacro fiat non ad hoc pertinet quod ornamentis causa sit. sed deformitatis causa uel incommodi est: ut. l. i. §. quod ait. ff. eodem titulo vbi etiam. l. ij. dicit in muris idemq; portis et alijs sacris locis aliquid facere ex quo damnum aut incommodum irrogetur non permittitur.

¶ Interdictum ne quid fiat in loco religioso: patet similiter.

¶ Interdictum ne quid fiat in loco publico uel itinere. Hoc interdictum prohibitorium est. Et tam publicis utilitatibus q; priuatorum per hoc prospicit. Loca enim publica utiq; priuatorum vsibus deseruiunt iure scripto ciuitatis: ut. l. i. §. i. ff. eodem ritu. ubi sequitur publicum locum habeo diffinit: ut ad arces ad inulas: ad agros: vias publicas: itineraq; publica. Hoc autem interdictū ad ea loca que sunt in fisci patrimonio non pertinet. In his enim neq; facere que q; nec prohibere priuatus potest. Res enim fiscales quasi proprie et priuate principis sunt. Si quis ergo in his aliquid faciat nequaquam. Hoc interdictum locum habet: sed in hac controuersia prefecti eorum iudices sunt: quia hoc interdictum ad ea loca pertinet: que publico usui destinata sunt: ut. l. i. preallegata. §. ij. et. ij. De hoc vide ibidem plura ea. l. i. et eo. ti.

¶ Interdictum ne quid fiat in mari uel flumine publico ripae eius quo peius nauigaretur aut in via publica quo peius eatur hoc interdictum datur perpetuo omnibus et in omnes habet condemnationem in id quod actoris intererat: ut. l. i. in fine. ff. de via publica et itinere publico reficiendo. Et si quid in eas actum esse dicatur vbi lex secunda ponit q; viam publicam populus non urendo amittere non potest. et. l. fina. dicitur. Qui viam publicam erarauerit ad munitionem eius solus compellitur. Item flumen a ripa in magnitudine est discernendum aut estimatio ne circūcolentium. Item fluminum quedam sunt per bennia. quedam torrentia. per bennia sunt que semper fluunt. torrentis est q; ex hyeme fluit: et si aliquando in estate. Etiam est flumen publicum et flumen priuatum: et ripa. que omnia describuntur in textu et glo. in l. i. ff. de flumi. et ne aliquid in flumine ripae eius fiat at quo peius nauigetur.

¶ Interdictum ne quid fiat in flumine publico ut aliter fluat q; priori estate fluxit id est ut aqua fiat altior depressior: rapidior: cum incommodo euellentium: ut. ff. ne quid in flumine publico. l. i. in princi. u. non autem omne:

¶ Interdictū d. noui ope. nū. dat ei q; phibet edificare p̄ q; satis dderit: ut. ff. e. ti. l. p̄tor ait. §. hoc at iterdictū. Nā b̄ iterdictū opetit si i solo suo edificat aliē locū habet remissio: ut. ff. eo. ti. l. non solum. §. sciendū.

et tunc non potest ultra edificare nisi constet eum habere
ius edificandi. ut in. §. preall. Hoc interdictum etiam da-
tur i eum qui non satisfecit ut edifice. ut. ff. eo. titu.
l. de pupil. §. si plurium. 2. §. meminisse. Et tenetur
nunciare et si ius edificandi habet. ut. e. l. §. i. 2. §. si is cui. Et
si post edificauit totum suis sumptibus tenetur demo-
lire. ut. ff. e. ti. l. stipulatio. §. siue at. Et interdictum
de no. oper. nunci. i perator nominat edictum. l. i. ff. eo. t.
vbi dicit. Hoc edictum remedium operis noui nun-
ciationis aduersus futura opera inductus est. non ad-
uersus preterita. hoc est aduersus ea que nondum sunt
facta. nam si quid operis factum fuerit quod fieri non
debeuit cessat edictum de no. oper. nunciat. et erit tran-
seundum ad interdictum quod vi aut clam factum erat
ut restituatur. Et hec nunciatio non habet necessariam
aditionem pretoris: potest enim quis nunciare nouum
opus et si pretorum non adierit. Item potest fieri proprio
et alio noie et omnibus diebus etiam aduersus absentes
inuitos et ignorantes: ut hec clare ponit tex. l. i. post
p. ff. eo. ti. vbi subditur: Opus nouum facere videtur
propter quod locum habet nunciatio. Qui autem edi-
ficando de nouo: aut detrahendo aliquid pristina faci-
em operis mutat. et hoc interdictum non omnia opera co-
plectitur. sed ea sola que solo coniuncta sunt quorum
edificatio vel demolitio videtur opus nouum continere
ergo non pertinet ad hoc edictum. Si quis in fundo
alterius meteret: vel arbores succideret: vel vineas
putaret: licet opus faceret. quia solum ad ea opera que
in solo sunt pertinet. Nec locum habet si quis vectus edificium
fulciat: quia non opus nouum facit sed ueteri sustinendo
remedium adhibet: ut. l. i. fall. §. opus nouum cum se-
quetibus. Subdit. Nunc videamus quibus ex causis
fiat hec enunciatio: et que persone nuncient. et quibus
nuncietur. et sic quibus locis nunciatio fiat: et quis sit effectus
nunciationis: quod per ordinem vide ibidem in. d. l. i.

Interdictum de loco publico fruendo est publice uti-
litatis causa propositum. quia tuetur vectigalia publi-
ca quo prohibet quis vim facere ei socium eius qui co-
duxit locum publicum fruendum ab eo qui locandi ius
habuit: quo minus loco publico sibi frui liceat ex. l. lo-
cationis uel conductionis. ut hec habetur in. l. i. §. i. et
in p. ff. de lo. po. frui.

Interdictum de precario quod restitutorius est. ut. ff.
eo. ti. l. y. §. i. datur ei qui precario rogauit: et precario
habet: imo etiam si non rogauit dum tamen possidet. ut
ff. eo. ti. l. in reb. §. i. et per totum. l. precarium videtur
rogare et habere si rogauit pro se et habet pro suo: vel ro-
gauit procurator suus: negotiorum gestor et ipse ratum
habet: ut. ff. eo. ti. l. certe. §. i. dum tamen accipiat pro
nam suam contractus: aliter non: ut. ff. de acqui. pos-
sess. l. possessio. §. si. Datur etiam contra eum qui do-
lo fecit: ut. ff. de acquiren. possessio. l. si infinitum. §. i.
Et illud est regulare quod dolo desinens possidere.
pro possessore habeatur: ut. ff. de peti. heredi. l. etiam.
§. item si quis dolo. et ff. de reb. vendi. l. qui restituere
et sic pro possessore habetur: de regu. iuris in rubri.
l. i. vi. si non sit proximus pubertati. quia tunc sicut gli-
bet maior tenetur de dolo et lata culpa. ut. ff. comod. l. iij. in p. alias secus ut. ff. de reb. vendi. l. q. infans et
in pupillum qui rogauit precarius sine tutoris aucto-
ritate. Et quid sit precarium. require loco suo. imo dic-
tū legitur. ff. de p. ca. l. i. ubi stricte accipit secundum accur. et
C. de p. scrip. xxx. an. l. y. vbi large capitur.

Interdictum quod vi aut clam datur aduersus eum
qui in loco alterius aliquod opus construxit vel destru-
xit. dum tamen sit factum in solo. ff. eo. ti. l. i. §. hoc in-
dictum. Et etiam si vi. id est per violentiam aut clam
id est occulte sine notificatione alteri facta fecit cum tie-
ret ne si sciret sibi prohiberetur. ut. ff. eo. ti. l. i. L. opel-
litur autem per hoc interdictum quod destruxit suis sup-
tibus reponere in pristinum statum: vel quod constru-
xit deponere: idem si alteri mandassem opus fieri: quia
ego teneor ad opus destruendum: et ad impensas. ff. e.
ti. l. aut qui aliter. §. hec verba. Si tamen alius fecit et
ego possideo: tunc teneor ad patientiam prestandam
ut opus tollat. ff. eo. l. si. §. alius. in princ. Et est hoc in-
dictum restitutorius per quod occursum est callidi-
tati eorum qui vi aut clam quedam moluntur et destru-
unt. Iubentur enim restituere ea et parum refert utrum
ius faciendi habuerint: aut non. Siue enim ius habue-
rit siue non: tamen tenetur interdicto hoc qui vi aut
clam fecit. Tueri enim ius suum debuit non iniuriam
committere. ut. l. i. §. i. ff. quod vi aut clam. et sequenti
§. hoc interdictum ad ea sola opera pertinet quecumque
in solo vi aut clam fiunt et infra vi factum. Quintus mu-
tius scripsit. Si contra quem quis prohibet. fecerit.
Et placet hec definitio Ulpiano pedio. et Pom-
ponio: ut ibidem dicitur. Sed Aristoteles ait. Eum
vim facere qui sciens se prohibitum per vim molitur
est ne prohiberi possit. Et idem sentit Labeo ibidem
sed. l. iij. §. finali. eodem titulo. Clam facere Cassianus
scripsit. Eum qui celauit aduersario nec ei denuncia-
uit si modo timuit eius controuersiam aut debuit ti-
mere. Item Aristoteles putat eum quoque clam fa-
cere qui celandi animum habet ei quem prohibetur
rum non se intellexit. Et id estimare debet se prohi-
bitum iri.

Interdictum quorum bonorum a pretore inuen-
tum est. et datur filio emancipato aduersus heredem
vel possessorem vel contra illum qui pro herede vel
possessore possidet ad vniuersa bona adipiscenda non
ad singulas res. Et cum sit quoddam directum: et quod-
dam utile. Directum datur ei qui est bonorum posses-
sor. Utile datur ei qui succedit iure civili ex testamen-
to vel ab intestato. Et hoc est interdictum restitutor-
ium et adipiscende possessionis. ff. quo. bono. l. i. §. h.
interdictum. Sunt ergo interdictorum quedam re-
cuperande possessionis quedam retinende: et quedam
adipiscende: ut supra in principio premissum est: et
hic describuntur.

Interdictum quorum legatorum competit here-
di ad repetendum legata que sine voluntate eius lega-
tarius occupauit repetet itaque heres ut deducat falci-
diam alioquin si repeteret statim repetiturus exceptioe
doli poterit remoueri. Et hoc interdictum vulgo sic ap-
pellatur: Et est etiam adipiscende possessionis. l. i. in p. iij.
ff. quo. lega. Et qui non restituit in id quod interest debet
condemari: ut. l. si. §. ex hoc interdicto. ff. e. ti.

Interdictum de riuis est utilissimum: quia riuos:
specus: et septa reficere et purgare pretor aque ducere
de causa permittit: dum tamen non aliter aquam du-
cat quam priore estate fluxit: ut. l. i. in principio. ff. de
riuis. Et sequitur in. §. secundo. Riuis est locus per
longitudinem depressus quo aqua decurrat: cui no-
men est grecum. Specus autem est locus in quo despicitur
inde specula sunt dicta. Et dicit ibi glosa. Specus

est locus altus a terra edificat⁹ ex quo ducitur aq. ff. eodem titulo. l. seruius autem. Sed quandoq; ponit^r pro fossa qua recipitur et colligitur aqua. Et in auctoribus ponitur pro loco umbrato et tenebroso scilicet Azonem: sed secundum Dugonem dicitur specus esse fontem habens undique locum eminentiores: unde possit perspicere aqua in fundo collecto. ut ff. de aqua pluvia. ar. cen. l. supra iter alienum. Et capitur pro subterraneo meatu. l. seruius in pnc. et. s. i. eo. ti. Septa vero que ad incile opponuntur aque deriuade compellende lignea vel lapidea siue de alia qualibet materia. ut ff. de riuis. l. i. s. ait pretor. Et subdit tex. incile est locus depressus ad latus fluminis ex eo dictus quod incidatur.

Interdictum de superficiebus quod etiam actio nuncupatur proponitur duplex exemplum interdicti ubi possidetis. Tuetur itaque pretor eum qui superficiem petit et defendit veluti ubi possidetis interdicto. Et omnia que in ubi possidetis interdicto seruatur: hic quoque seruabuntur: ut l. i. s. pponitur. ff. de superficie: ubi etiam in l. ij. dicitur superficiarias edes appellamus que in conducto solo posite sunt quarum proprietas et ciuili et naturali iure eius est cuius et soli.

Interdictum saluianum competit domino fundi aduersus colonum in sua domo habitantem. et eius heredes de rebus coloni tacite pignoratissime per mercedibus quas colonus in fundum intulit: ut l. i. ff. eo. ti. ubi tex. iquit Si colonus ancillam in fundum pignoris nomine induxerit: et eam vendiderit quod apud emptorem ex ea natum est eius apprehendendi gratia utile interdictum reddi oportet. nam utile datur ei contra extraneum possessorem pro adipiscenda possessione que tacite locatores sunt obligata. Differunt autem interdictum saluianum et actio seruiana: quia intentans actionem seruianam ad res sibi obligatas restituenda debet probare huiusmodi rem in bonis coloni fuisse eo tempore quo res fuit illata. Sed hoc non est necessarium in interdicto saluiano. imo sufficit probare talem rem fuisse illatam. ita dicit glo. in s. item seruiana insti. de acti. quod in seruiana oportet quod creditor probet de rebus fuisse domini tempore obligationis sed in saluiano sufficit quod probet eum possedisse. nam omnia ibi imposita ab ipso colono tacite sunt domino fundi obligata.

Interdictum de sepulchro edificando locum habet: ut quis non prohibeatur edificare sepulchrum quoque mortuorum inferre: ut ff. de sepul. edific. et mort. insti. pro totum.

Interdictum de tabulis exhibendis datur omnibus quibus aliquid est ascriptum in tabulis vel pure: vel in die vel sub conditione siue sint heredes: siue legatarii: siue commissarii. Et pertinet hoc interdictum non tantum ad testamenti tabulas verum etiam ad omnia que ad causam testamenti pertinent. scilicet codicillos. ut l. i. s. h^o interdictum. ff. de tabul. exhibi.

Interdictum de ripa munienda merito propositum fuit. nam ripas fluminum publicorum reficere et munire: utilissimum est ne ob id omissum nauigatio deterior fiat: ut l. vnica. s. i. de rip. munienda. et sequitur l. s. ij. Et hoc interdictum expressum est ut damni infecti in annos decem viri boni arbitrati vel caueatur vel satisfidetur. dabitur autem satis vicinis. Et in fine dicitur tex. Illud notandum est quod ripe: lacus: fosse: stagni muniendi: nihil pretor caueret. Sed idem erit obseruandum quod in ripa fluminis munienda.

Interdictum ubi in flumine publico nauigare liceat est quo prospicitur ne quis in flumine publico nauiga-

re nauim ratemve agere vel in ripa onerare prohibeatur. Sed ut per lacum: fossam. stagnum publicum nauigare liceat. ut l. vnica. s. i. in pnc. ff. eo. titu. ubi subdit Iulianus. Lacus est qui perpetuam habet aquam. Stagnum est quod temporalem continet aquam ibidem stagnantem. que quidem aqua plerumque hyeme colligitur. Fossa est receptaculum aque manufactum. Possunt autem hec esse publica: et non publica. plane qui lacum vel stagnum conduxit si piscari prohibeat utile interdictum competere. Sabinus consentit. et labeo: ergo si a municipibus conductum habet: egssimum erit ob vectigalis fauorem eum tueri. ut l. vnica pass. ff. ut in flumi. pub. naui. lice.

Interdictum unde ubi locum habet cum quis possessionem soli per vim amisit. et datur directe contra deiectorem illi qui ubi de possessione alicuius rei immobilis deiectus est sine omni causa ut restituatur possessio de qua deiectus est et omnia ablata. imo dato quod ibidem essent aliqua que penes violentum fuerint mortua: vel alique res que casu fortuito perierunt non propter hoc liberabitur: sed in totum condemnabitur ad earum restitutionem: quia nec mortalis: nec fortuitus casus liberat deiectorem. Dicit enim l. i. C. unde vi. Recte possidenti ad defendendam possessionem quam sine vitio iure ple maximo tenebat inculpatum. tunc moderatio illatam vim propulsare licet. et ibi no. et ff. de vi et vi armata. l. i. s. uim ui. Quid sit uim ui repellere eo. ti. l. ij. s. armis deiectum. Dicit quod arma sunt omnia tela: fustes lapides: gladij: baste. framee. et rumphee. Et hoc interdictum annale. quia post annum non tenetur nisi quantum peruenit ad eum. Ex constitutione autem grauius tenetur qui mihi fecisse detegitur dolus ubi prohibet phenniter. et ignorantia excusatur.

Interdictum de vi et vi armata cum interdicto. ubi datur et proponitur ei qui deiectus est. Sunt enim egssimum ubi deiecto subueniri: ergo ad recuperandum possessionem hoc interdictum iuentum est. Ne quid enim per vim amittatur in legibus prospicitur publicorum et priuatorum. nec non constitutionibus principum. ut l. i. ff. eo. titu. s. hoc interdictum. et. s. sequi. ubi dicitur. Hoc interdictum non ad omnem uim pertinet. uerum ad eos tantum qui ui de possessionibus deiciuntur. et ad solam atrocem uim. et ad eos qui de solo deiciuntur. uel de re seculo coherentem. uel de edificio: etiam si superficialia insula quis deiectus fuerit apparet hoc interdictum locum habere. Sed ad res mobiles non pertinet ubi furti uel ui bo. rap. actio competit. Cetera uide in l. prealle.

Interdictum ubi possidetis locum habet in rebus immobilibus. scilicet si de fundi uel edum possessione contenditur: insti. eo. titu. s. sed interdictum. Nam ibidem in s. retinende dicitur. Et quia longe comodius est potius possidere quam petere. ideo plerumque et fere semper ingens existit contentio de ipsa possessione. Habet etiam locum in incorporealibus ubi in qua si possessione. et datur possidenti ciuilitur et naturaliter. Uel etiam quasi possidenti gratia retinende possessionis et proponitur quotiens inter litigatores contentio est utrum possideant. quia alteruter magis se possidere affirmat. Est autem hoc nomen ubi possidetis proprie ad immobilia accommodatum. quia solum illa dicuntur proprie possideri eo quod eis quis pedibus insistet inde enim appellata est possessio ut. l. i. ff. de acquiren. posses.

Interdictum vtrubi idē ē cum interdicto vti possi-
deris: nisi q̄ in hoc differūt. quia illud locū h̄z cum q̄
stio est d̄ retinēda possessione rez mobiliū. vt. ff. vtro-
bi. l. vnica. §. hoc interdictū. Sed vti possideris locū
h̄z cum questio ē de retinēda possessione rez imobi-
lium. vt supra dictū ē. Et cōponitur scdm azo. et ac-
cur. in glo. i. l. p̄eal. ex vtrū t vbi. t ponitur vbi p̄o
apud vtrū p̄ quē: q̄ dicat p̄etoz apud quē ē res mo-
bilis: nec vī nec clā nec precario ab aduersario tēpo-
re litis mote ei vim fieri veto quo minus eū iducatis
rite enī hoc nomē vtrubi ē ad mobilia interdictū vī
attributum. Nā mobilia p̄prie dicūtur apud vel pe-
nes nos esse. vnde accur. in glo vbi. §. querit: quare
diuersa noia dantur his interdictis. Et rīdet q̄ imo-
bilia p̄prie dicūtur possideri. Nam possessio dicitur
quasi pedū positio ergo merito datur eis vti posside-
ris quod ad mobilia aptari nō pōt: nisi hodie quando
abusue mobilia dicūtur possideri. Vel fm alios dici-
tur interdictum vtrubi p̄p vba solennia olim in hoc
iudicio vel edicto reddita. s. vtrubi id ē vtrum ibi: vī
ibi fuerit possessio vel alibi. Et plures solennitates
circa hoc que hodie non sunt in vsu fuere. Et hoc in-
dicto p̄etoz iubet induci eum in possessionē qui ex duo-
bus portioz fuerit t per maiorez p̄tem anni possederit
scdm accursi. in glo. i. l. p̄ealle. ff. eo. ti.

Interdictum de vīrore ducenda marito. datur ma-
rito aduersus eum qui dolo eam optinet sine volūta-
te mariti. l. 3. ipsa volēte. ff. eo. ti. l. 1. Alia interdicta pa-
rent t exponuntur suis verbis inclis.

Interdictum t cessatio quomodo differant patz q̄
per interdicta p̄hibetur administratio sacramentoz
paucis exceptis quod tamen non fit per cessationem
i qua solū cessat a diuinorū solennitate.

Interpretatio ē multiplex vt. c. i. de postula. p̄lat. no-
ta. Et quomodo interpretatio fieri debet in obscuris
habetur de sponsa. ex litteris. i. t. ff. de pact. l. veteri-
ribus. t vide glo. bonam in regula contra eū de reg.
iuris li. vi. Que declarat si obscuritas apponitur i vl-
timis voluntatibus: t conventionibus factis i iudicio
in confessionibus in d̄tractib⁹ pactis vel sententijs i
distinguendo singula. Item interpretatio iuris pro-
gatur ratione fauoris: vt si cui indultum sit retinere
beneficia vacantia in sua ecclesia: t fructus eorū p̄ci-
pere extenditur nomen beneficij per interpretatōez
ad prebendas t beneficia maiora. c. tua nobis. de vō.
fig. Similiter si quis legat vīna interpretatur t vī-
na vinaria legata. ff. de vī. t tri. t ole. lega. l. i. si cui. §.
si vinū. ff. de p̄e. lega. l. i. §. vltio. l. qui penū. t. l. nāq̄
a quibus legatis vinaria debētur. ff. de pen. leg. l. qui
pactum. §. si. Item rōe generalitatis cū quis obligat
bona sua: futura bona intelligitur obligare. C. q̄ res
pig. obli. pos. l. vlti. Item aliquando artat iuris it̄pre-
tatio. vt i p̄curatione exigenda ne subiecti grauētur:
vt in. c. quanto de cens. Item vt exactiōis t auaritie
nota viretur. de cens. ex parte. Item odij rōne vt cū
decime laico conceduntur in feudum. c. cu3 in aposto-
lica de his que si a p̄la. sine conse. ca.

Interlocutoria snia. Re. j. snia. Sed vtrū snia it̄-
locutoria transeat i rem iudicatam. vide. c. cū cessāte
de appel. Et sufficit eam ēē scriptam i actis. l. 3. non se-
ratur in scriptis. vt ē glo. i verbo it̄locutiōes. c. quo-
niam contra de proba. Et breuiter ē omne verbum iudicis
faciens ad cām: tē. t no. in. c. cum olim de testi.
t in an. de litigio. §. ad excludendas collati. vñ. t. l. i.

ff. de re iudica.

Intestatus dicitur qui omnino non fecit testamētū
vel si fecit non rite: t postea rupit ex certis causis. vel
si ex isto testamento nemo sit heres. institui. de hered.
que ab intesta. dese. in p̄inci.

Intronisatio ē alicuius in suam dignitatem vel suū
thronum it̄ductio vel inuestitura.

Inuestitura ē alicuius in suū ius it̄ductio. Et
ē p̄prie possessio sed abusue dicitur inuestitura quā
do dominus bastā vel aliquod corporeum prebet va-
sallo dicens se p̄ hoc facere inuestituram: vt in li. sen.
in titulo quid sit inuestitu. olim at dicebat de p̄uisione
qua imperator per vrbem romanā iustituit archie-
p̄iscopos t ep̄os panulū t baculū regre. §. istituere.

In incertas regiones fundum diuidit in partes in
determinatas diuidi.

Inolare id est furaria vola dictum: qd manum si-
gnificat. Unde in modio rendi vix ē vola plena scien-
di. id ē in modio opinionis vix ē plena man⁹ scientie.

Inualescere. i. valde ualere t crescere t abūdare.

Iuentarium dicitur libellus quidam in quo om-
nia bona hereditaria que apud aliquem inueniuntur
conscribuntur. t omnia in illo libello cōtinentur vt sci-
atur q̄tum eo tempore vel die quo scribebat in hōis
suis cōtinebatur. Et tutum ē heredi q̄ faciat. quia si
fecerint vltra vires hereditatis non pot onerari: si nō
fecerint omnibus legatarijs legata restituere oportz: t
cogetur etiam si excedat vires t facultates heredita-
tis. Etiam potest fieri in alijs factis nedum in rebus
hereditarijs. Est etiam iuentariū quoddam genus in-
strumentoz. Et l. 3. per testes possit p̄bari contra-
rium eius quod i instrumento publico continetur. scz
quando testes ip̄obantes ip̄m in binario numero ex-
cedunt numerum testium cum tabellione subscripto-
rum. tabellione pro duobus computato. Debent. n. i-
tor excedere quot per se facerent plenam p̄bationez
scilicet in duobus. c. cum iohannes. de fi. instru. tamen
iuentarium nō ip̄obatur p̄ testes p̄pter nimiam ei⁹
solennitatez. C. ar. tute. l. vlti. t goff: de probat. §. sed
queritur. cum seq. no. in. l. fi. C. vnde legi. De herede
qui non facit iuentarium. Breuiter nota q̄ iuenta-
rium ē scriptura quaz heres inchoare debet ifra tres
dies post mortem testatoris: vel postq̄ scit se institu-
tum heredem: t ibi scribez omnes res defuncti sub re-
libus. eamq̄ p̄ficere infra quadraginta dies: vel ifra
annum si res s̄nt remote t tunc non tenebitur credito-
ribus vltra illud qd inuentū fuerit in hereditate. Si
at non fecerit iuentarium tenetur insoludz.

De

Jo

Iota neutri generis. xv. di. c. vlti. vbi scripta bea-
ti Aug⁹. t aliorum sanctorum patrum iubentur tene-
ri vsq̄ ad vnum Iota.

De

Ip

Ipsa. de hoc relatiuo vide ioh. andr. in questione
posita super regula otra eum tē. i. q. art. d̄re. iur. li. vi

De

Ir

Irregularitas est nota siue impedimentum cano-
nicum ex facto siue defacto proueniēs quo quis ad ec-
clesiasticos ordines promoueri t iam promotus i eis
ministrare prohibetur: t de gradari siue deponi quā-
doq̄ meretur. Vel sic. Est habilitas quedaz cāonica
per quam quis efficitur ihabilis ad ordines suscipien-
dum. Et dicitur ab in. i. non mutando n in r t regula:
q̄ si pōt exigē r̄gulas ab aplis t alijs sūmis p̄tificib⁹

Irrogat. i. i. ferre: vñ dñ crimē vl' dñum irrogat in famiā vl' mortē. i. i. fert. C. ex q. cau. infra. irro. in Bica. **I**rroia ē cū quis minora de se dicit q̄ sint. Etia est quid p̄ derisionem id ē per dñm dñ r̄ sic ē figura de q̄ r̄ multis alijs vide gl. boāz. c. forus de vbo. sign.

Irripere. i. latenter inulescere.

Irenarche dicuntur q̄ discipline publice r̄ corrigendis morib⁹ p̄ficiuntur vt milites quadūt p̄grere latrones. Et dicūt q̄ si arcetes. Nā vel q̄ ire lumēde incubitores publice r̄ pacis: r̄ q̄ ē gerūt monarchiam fm q̄ accipitur: C. de irenarch. li. x.

De Iter

Itaq̄ no. io. calde. i. cōmēto dñre. p̄ cessione: d̄ pba. **I**ter ē ius eūdi vl' ābulādi hois: siue hō eat solus: siue uehebatur sella: vel scita: vel in equo vel i quis aiali. Seorsū hō nō pōt iumētū secū agere vel vehiculum ducere q̄ iter tm̄ hz. Nūq̄ tm̄ iter dicit̄ vulgariter ip̄z solū p̄ qd̄ iter vel tramites vel calles trāseunt ita qd̄ q̄ actū hz: hz r̄ iter. i. cōmoditatē itineris: r̄ nō ecōuerlo. vide. j. de via: vt insti. de serui. i. p̄nc.

Iterato qd̄ ip̄ortat no. arch. xi. q. iij. c. nō hō.

Iterū no. Ber. in. c. sua nobis. de appella. in gl.

Itez hec dictio ex suo significato significat adiectōnem: cōiunctōem: seu cōtinuatōem de qua bar. ff. de publi. r̄ vecti. l. i. i. p̄nc. Est ēt repetitiua seu repetitiōis significatiua repetit̄ āt illa quoz repetitiōem significare cōcludit quodlibet mediū p̄babile. Vbi gr̄a: testator dicit lego titio fundū seyanū sub cōditiōe. Itē fundū seyanū heres meus dñas esto: itelligit̄ sub eadē cōditiōe: vt. l. i. repetēdis. ff. de lega. iij. r̄ sumit̄ significatū ex dictiōe item: r̄ ex oratiōe sequēte: que ē declaratiua p̄cedētis. Et itē dicit̄ die vel i alia qualitate posita in oratiōe p̄cedenti: q̄ repetitur r̄ i sequēti. Item ibi testator dicit glo. lego titio fundū seyanū sub cōditiōe et post ex itervallo dicit. Itē fundū seyanū titio lego hoc casu legatū valet: r̄ videtur p̄mū reuocatur nec videtur repetitiō cōditiōis. vt. l. nō ad ea. Ibi cū dicit si p̄us sub cōditiōe. ff. de condi. r̄ demon. quia hec disputatio ōz addere r̄ opari qd̄ nō fieret si cōditiō repeteretur. iō testator videtur a cōditiōe recesisse r̄ pure legare voluisse. Itē ibi. testator pluribus legatis sacris filiū heredē instituit r̄ adiecit q̄ si ipse filius absq̄ liberis decesserit relinquo titio centum. Itē relinquo titio domū. Itē relinquo sempzonio fundū p̄dicta cōditiō si decesserit itelligitur repetita i duobus sequētib⁹ legatis r̄ sic obtinet in tribus p̄dictis legatis. q̄ sumitur significatū ex legatis pure pri⁹ factis r̄ ex significato conditionis. Nam ex cōditiōe si significatur q̄ testator non vult plus grauare filium si nupserit. sed vult grauare in sequētib⁹ sub illa cōditiōe si decesserit: facit. l. si ita scriptū. ff. d. lib. r̄ postb. **I**tinarche dicūt iteris custodes a vbo eo is r̄ archos grece. i. p̄nceps latine hoc nomē trabētes q̄ ad puinciaz tutelaz p̄ singula loca pacis r̄ q̄etis faciunt stare custodiam. l. i. C. de custo. ro.

De Iudei

Iudei dicuntur qui moysaica legē ad litteram imitantes tenēt circuncidendo r̄ alia legalia faciendo. Et dicuntur a noīe dignioris tribus. s. iude qui inter alias tribus bellicosior erat. Et in bellis primam aciem et regni vel legis p̄uilegium optinebat. cum quib⁹ xpiani non debent māducare nec bibere: nec balneari aut medicinam eozum p̄cipere. xxvij. q. i. nullus. r̄ c. se. r̄ dicit bar. brix. cum eis loquimur. Rō quia maior fa-

miliaritas ē in cibis q̄ in colloquio. r̄ facilius quis decipitur iter epulas. xij. q. iij. vnusquisq̄. Dant eniz nobis eandem retributiōem quā dat mus in pera: serpēs in gremio: ignis in sinu. c. r̄ si. itē de iude. r̄ sar. Itē iudeus nō pōt ēē doctor neq̄ tabellio. l. si. C. d. iudeis l. generaliter. s. eos qui iudaicā. ff. de decurio. liij. di. nulla. Sed qd̄ d̄ eo qui factus ē xpian⁹ videt̄ admittēdus: quia cessante cā r̄c. Lodo. de roma i singularib⁹ suis dicit p̄trarium. Nā tex. ē scōm verū intellectum gl. in. c. constituit. xvij. q. iij. l. sint neophiti. i. noui facti xpiani phibentur ab officijs ecclesiasticis. g⁹ r̄ a tēporalibus sed non segtur: quia alia ē rō in vno q̄ alio Sed diceret quare iudei puniuntur cū xp̄s oīo passus r̄ uerat. So. in. c. relegentes. xxij. q. v. quia non fecerunt ad finē boni: sed cā vindictē r̄ iudiciē.

Iudex dicitur quasi ius dicens populo siue qd̄ iurē disceptet. Iure āt disceptare ē iuste iudicare. Non ē ergo iudex. s. bonus: si non ē in eo iusticia. vt in. c. for⁹ s. in omni quozq̄ negocio. de verb. sig. Et iudex ē q̄ ex iurisdictionē propria aut sibi delegata r̄ cōmissa ius hz super causas litigiorum vel litigatorum cognoscendi Et qui ex propria iurisdictione illud hz dicitur iudex ordinari⁹: sed q̄ ex delegata dñ d̄legat⁹ extra ordinari⁹ **I**udex ordinari⁹ ē ille qui hz potestati iudiciā a se iure suo hoc ipso q̄ est talis vt episcopus: balimo p̄ses prouincie r̄ cōsimiles.

Iudex delegatus ē ille qui habet potestatem d̄ cā aliqua cognoscendi ab aliquo sibi cōmissum: qui etiā dicitur iudex extra ordinari⁹

Iudex competens dñ qui cause iurisdictionē hz cū exercitio dato qd̄ per exceptiōem possit elidi siue exceptio contingat personam: vt quia suspectus siue iurisdictionē: vt quia rescriptum surreptitiū. vt ē gl. in cle. cum lite. vt lite penden.

Iudex incōpetens ē in quez l̄z cōsenserim⁹: vl' q̄ ip̄e nullā iurisdictionē hēbat: vel q̄ interuenit error i adducendo vel aduendo ipsum: vel quia vi compulsus sum in eum consentire.

Iudex cōpromissari⁹. Re. s. arbiter.

Iudices pedaney dicūt illi q̄z officiū ē de minutis causis r̄ infimis cognoscere. Et i vtilib⁹ vel vilib⁹ l̄z sint ordinari⁹ r̄ dicūt a pede qui ē extrema ps corporis. Maiores hō cās debent r̄ tenētur maiorib⁹ referre cū ipsi p̄ se nō p̄nt terminare. C. de peda. iudi. l. ij.

Iudices cartularij erant olim q̄ ab ip̄eratore p̄uilegiati erant: vt qui vellent corā eis litigare possent. sed ipsi non poterāt cogere aliquē ad litigandū corā eis. Et dicuntur ēt hodie iudices ordinari⁹ creati a cōmīte palatino qui nō h̄nt administrationē nisi habitū vt no. l. l. i. ff. d. iudi. r̄ l. si. C. vbi r̄ ap̄d q̄s resti. agē. sit

Iudices domestici. Re. s. domestici r̄ assessores.

Iudicem delegare est vice sua alium de causa cogniturum constituere. Et nota q̄ iudex debet esse bonus r̄ gr̄uis. ideo quia sicut mulier ip̄regnata est gr̄uis r̄ tarda in eūdo: sic iudex tardus passus ire d̄bet morigerate r̄ nō currere vt ribaldus. Etia iudex d̄z ē bonus. ideo quia debet iudicare gratis. Non enim licet vendere iustum iudiciū etiam seculare. Potest tamen si indiget expensas moderatas petē r̄ recipere de vita r̄ hone. cle. cum ab omni. r̄ xij. q. v. non sane Non ideo debet iudex vendere iustum iudiciū. et testes veruz testimonium. quia vendit aduocatus iustū patrociniū: r̄ iurisp̄ritus vep̄ cōsiliū. Et subdit̄ rō ibi. Illi. n. inī vtranq̄ p̄tē ad examē adhibētur isti ex

una parte consistat. Nemo tñ de suis cogitur facere
beneficium. xi. q. ii. non liceat. r. r. q. ii. v. zecarie. Et sic
iudex pōt operas locare: r. in dandis pñs que sine la
bore legendos libros allegationes querēdo fieri nō
pñt aliqd recipere pōt vt modica ērenia que iter lu
crat nō cōputantur: vt. l. solet. §. vlti. ff. de offi. procon.
Nec debent illa entenia in anno centum aureos exce
dere. l. eadem i. ff. ad. l. iul. repenit: r. hoc maxime de
iudice delegato. Sed iudex ordinari nō pōt petere ex
pensas cum sint ei certi redditus constituti. xxiij. q. i.
militare. Et iudex in causis decidēdis debet sequi cō
munem opinionē nō singularem alicuius doctoris. l. q.
solidum. §. etiā. ff. de lega. ii. vbi si sequitur cōmunē opi
nionem et si male iudicauerit excusabit i iudicatu in
sti. de obliga. que ex qñ de ic. i. pñc. Etiam iurispitus
ex verbis senium rusticorum argumentatur. l. si cho
rus. §. i. ff. de lega. i.

Iudicium. Hec dictio multipliciter significat. Pri
mo modo idē ē qd casus fortuitus: vt dicit: hō d meo
iudicio venit. Secūdo ē discretio: vt dicit: i pueris
non ē iudicium: facit insti. q non ē pñs. face. testa. §. p
terea. Tertio ē actio: vt cum dicit. iudiciū fami. her
ciscūde. ff. de iudi. l. i. familie. Quarto ē vltima volun
tas testatoris. Quinto ē iudicium vel iñia iudicis. l. i.
ff. de re iudi. Sexto ponitur peraminatiōe: vel deli
beratiōe. Septimo p auctoritate. lxxij. di. c. ij. Octauo
qñq p pena. l. di. c. expurgabat. Nono capis p istan
tia. vel ordinatione cause discutiende i iure corā iudi
ce: sic sumit in. t. de iudi. xi. l. pperandū. §. i. C. de iud.
r. ff. eo. ti. l. pponebatur. Et in hac significatiōe diffi
nitur sic. Iudiciū ē actus legitimus trium psonarum
l. iudicis: actoris: r. rei: sub talē questionē. aut sup eo
dem iudicio tractus. de vbo. sig. forus in glo. Et dñ
iudiciū quasi iurisdicciō ibidē. Et scdm gōf. descri
bitur sicut arbitrium exceptis his. Primo q iudiciū
ē de ciuili r criminali: sed arbitriū de ciuili tñ. Scdo
q iudiciū necessario. arbitrium vero volūtariē sub
itur: r pñs inqñsio vocabat. Un scdm cardinale. Iu
diciū ē inuestigatiō quā scōz iuris ordinē facit iudex
per varios modos ad veritatē eliciendam custodien
dam. vt. xxx. q. v. iudicantē oz. Et q dñ actus triuz p
sonarū: intelligitur vere uel fecte seu representatiue. ga
i notoz fama representat actorem: r singitur accu
tor. Item fm gōf. iudiciū finitur quattuor modis.
Primo tēpore vt cāe criminales biēnio. C. ut ifra cer
tū tem. cau. crimi. termi. p totum cetere triēnio. C. d
iudi. l. pperandū. Secūdo iñia: quia iudiciū finem
accepit ex re iudicata. c. iudiciū. de re iudi. Tertio
prohibitione. Et quarto status mutatiōe: quia iudi
ciū soluitur petante eo qui iudicare iussit. vel eo qui
maius imperium i eadem iurisdicciōne habet: vel si
ipse iudex eiusdem ipery esse ceperit cuius ē q iudica
re iussit. ff. eo. ti. l. iudiciū. vide gōf. de of. ordi. §. fi
nitur. r hic in sū. de iudi. Item diffinitur. Est discus
sio cause coram iudice. pall. c. forus. ibi dum discuti
iudiciū. Et nota q pprie ante līf. conf. non ē iudi
cium: qz nulla cause discussio. l. i. C. e. t. r hoc respectu
cause: non autem respectu aliorum actuz iudicialiū
vt sūt examinatio partium: r confessio rē. que bñ fiūt
ante līf. conf. imo qñq iudiciū capitur p eo q petet:
feti pcedit iñiam: vt in. c. i iudicis. de reg. iur. li. vi. et
non debet claudicare iudiciū: r qualiter hoc contigat
vide. c. cum iter. de except.

Iudicium contradictorium dñ si dicerem hoc ē cō

suetudinē: r tu aduersarius meus diceret nō ē cō
suetudinē: vt i. c. abbate i glo. si. de vbo. sig. Et iudicio
maioris standū est generaliter nisi i cas. bus in glo. su
per ver. plures. c. pastoral. de rescrip.

Iudicia capitalia sunt qbus caput eximit a ciuitate
te morte vel exilio de his vide insti. de public. iudic.
in. §. publicorum.

Iudicia publica sunt de publicis causis r dicuntur
quasi publica. quia cuilibet de populo commissa est
executio vt contra crimen lese maiestatis. i quo oēs d
populo possunt accusare. Quandoq iudiciū publi
cum dicitur ē iudiciū quod intenditur a crimine d
hoc. i. sūti. de publi. iud. i. pñc.

Iudicia priuata sunt que ciuilitur tractantur siue i
tentatur. Itē d multiplici iudicio. s. auctoritatis mi
nistery: approbationis rē. nota archi. lv. di. pcepta: r
glo. super regula in iudicis. de regu. iur. li. vi. r tāgit
aliqua lter archidya. ij. q. i. sicut. r secundum anto. de
butrio diuiditur tripliciter. primo ratōe materie. se
cundo ratōe forme. tertio rōne quantatis. vnde rōe
materie duplex ē iudiciū aut temporale aut spiri
tuale. vel aut ciuile: aut criminale. vnde semper dicit
iudiciū criminale quando finis tendit ad cōmoduz
rei publice vt fisci rē. siue pēa sit corporalis siue pecu
niaria. Sed dicitur ciuile duz finis tendit ad commo
dum partis. glo. no. in. l. ppetoz. in pñ. ff. de sepul. vio.
r sūt opinio Innocen. i. c. qualiter r quando. ij. de ac
cu. r doc. in. c. i. de iud. Secundo rōne forme iterum
duplex ē iudiciū. s. ordinarium r extraordinarium
Tertio rōne quantitatis duplex ē. s. vniuersale r gene
rale que etiam differunt de hoc plene in. c. ij. de libel.
obla. Item iudiciū triplex reperitur. pñm inter
sanguinem secundum iter lepram: tertium inter cau
sam. vt i. c. per venerabilem. qui fil. sint leg. Et iudi
ciū humanū quattuor puertere solēt. s. fauor odiū. p
miū. timor. vt. c. i. d re iudi. li. vi. r. xi. q. ij. ca. qtuor.

Iuramētū ē affirmatio vel negatio sacre rei asser
tiōne vel attestatiōe firmata secundum gōf. vel adhi
bita religione scdm Placen.

Iuramētū assertorū ē cū iurat d pñti vñ d pterito
sic ēē vñ ēē. fuisse vñ fuisse. Sed iuramētū pmissio
riū ē qñ iurat de futuro aliqd daturū vel facturum.
Aliqñ ē iurat pexeratōem vt si hō nō fecero hō acci
dat mihi vel filijs meis aut hō i. Pñt g triplex iura
mentū. s. pmissoriū. assertoriū r affirmatoriū secundū
Vost. i. sum. de iureiurā. r Bar. i. l. si qs eo. ff. de fide
iur. r. xxij. q. ij. p totū. Et habet li. ij. senten. di. xxxij.
De pño i. c. debitores. c. qntauallis. r. c. veniēs. de iu
re iur. De scdo i. c. si. e. t. De tertio i. c. cū ctingat eo. ti.
Et iuramētū vergit sex modis i peiorē exituz. vt no.
Archi. xxij. q. ij. si aliqñ. Et oz iuramētū habet tres
comites. s. veritatē iudiciū r iusticiā. c. r si xps. d iu
re iur. Et. c. aniauertendū. xxij. q. ij. Et Jeremie. iij.
vbi dñ. Et iurabūt i vitate iusticia r iudicio. Et iura
mentū nō extēdit ad illicitū mādātū. c. qntauallis. r. c.
veniēs. e. t. imo pñs r recipiēs iuramētū d canones
pñt vt no. i. gl. v. pēa. c. grauis: d cēsi. alias iuramen
tum est seruanduz. nisi fiat i dispendiū aie vel p supe
riorem absoluat. c. si vero. e. t.

Iuramētū calūnie ē cū qs iurat se bōa fide r nō aio
calūniādi agere vñ rñdere. nec egisse vñ rñdisse. vnde
illud iure ē q sibi lia iusta vñ. Et si quereret vñ nō in
ficiet. Nil pmitte nec falsa pbatio oet vt lis tarde
dilatio nulla petet. c. i. de iura. calū. in glo. iij.

Iusiurandū quod competentius posset dici factū iuramentum vel factum iuratum eo q̄ sup facto iurāt: vel iusiurandū eo q̄ sup iure quod iuranti competit iuratur q̄ntis iurādū placuit. Tamen vt factum dica tur ius q̄ sup facto iuris iurāt adicitur iurandū: quia illud debet eē iuramentū qd̄ antea fuerat iurandū re latione facta nō ad id quod fit: sed ad id quod fieri cō uenit. l. ius at. ff. de iusti. z iur. vñ vt dicit Azo forte ius ponitur pro religiōe q̄ diceret iusiurandū. i. religio firmanda: vnde iusiurandū idē ē quod iuramentū fa ctum. Et dicitur quandoq; conuentionale q̄q; iudi ciale z necessarium. Cōuentionale ē quando a te peto aliquid z tu negas tamen defers iuramentū vt iurez si in hoc casu iure vocat iusiurandū conuentionale z vo luntarium: q̄ extra iudicium ex conuentione z volū tate prius absq; aliqua coactione iudicis prestatur. Iusiurandū iudiciale z necessariū ē cum in casu p̄mis so iuro q̄ mibi debetur qd̄ peto. s. iudice in iudicio mi bi conferente vt iurē. Ex hoc aut iuramento donatur actio ei qui dum peteret rem suam delato sibi ab ad uersario iuramento vel a iudice suam eē rē illā iurauit ab ipso enim tunc peteret rem suā i actiōe in factūz q̄ oritur ex tali iuramento. Et dicit Bos. q̄ duplex ē ius iurandū: s. assertorium z pmissorium. Et assertorium triplex ē. s. voluntarium ut ē cōuentionale. ff. eo. titu. l. iusiurandū. Necessarium qd̄ necessitate a iudice im posita deferretur vñ suscipit. Et nō pōt recusari nisi ex iusta cā: vt. ff. de iureiur. l. mādāte. Et iudiciale quod i iudicio deferretur vel refertur a parte parti qd̄ nō ē neces sarium subire. imo dlatū reculari pōt hodie: lz oli nō potuit recusari lz referri. vñ vide gl. i. c. si. d. iureiur. **J**urisdicctio ē potestas de publico introducta cum necessitate iuris dicēdi vel egatis statuende secūdu Azo. z dicit a noibus ius z diccio. i. p̄as. Dec aut quā doq; ē ordinaria: q̄q; delegata. Item alia ē plena. s. solius p̄cipis. Alia at̄ semiplena alioz uidelicet a p̄n cipe. De hoc vide Spe. eo. ti. z. C. e. t. l. iij. Et nota q̄ quattuor dant iurisdicctiōem ordinariā. Primo lex in animata uel canō: z hoc in dubio: secus si apparet uel le dare delegatā: Secūdo lex animata. s. papa vñ im perator et non inferior nisi ep̄s suo vicario. Tercio cō suetudo. Quarto vniuersitas approbata: ut mercato rum cerdonum: et alioz artificum qui p̄nt de suo cor pore creare z eligere iudicem ordinarium. Sñr vni uersitas facultatū artiū uel iuristarū d̄ b̄ no. circa. ca. cum ab ecclesiā. de offi. ordina:

Juridicus ē q̄ iura dicit fm̄ Isid. li. x. ethi.

Jurisprudētia ē diuināz z humanāz rerū noticiā iusti atq; in iusti sciētia: iusti. s. ad faciendū: iniusti ad euitandū. q̄ non sufficit scire quid sit iustū vel iniustū nisi z ipsaz rez contrariāz vel corporalium hēat q̄s noticiā scdm̄ quā scdm̄ varias cōditiōes uaria iura sūt statuenda. istitu. de iusti. z iur. i. p̄inci.

Jure p̄pō dicit aliqua res vendi i instrumēto vēdi tionis q̄ p̄petas transfertur i emētez.

Jurgium d̄r q̄si iuris garriūm eo q̄ hi q̄ dicūt iure cām disceptant. c. for. de vbo. sig. ar. q̄ iurgia non p̄ti nent ad p̄sbyteros: q̄ nō tenēt eē iurispiti. xxxviii. di. q̄ ipsi. Nec possunt aduocare nisi i certis casibus de postu. cap. fina.

Justicia ē constās z p̄petua voluntas ius suū vni cuiq; tribuens non q̄ntum ad actum: sed q̄ntum ad ef fectum. insti. de iusti. z iure. in Bica z nigro. Justicia enī ē animi dispositio z mentis affectus qua quis dici

tur iustus. ut a grāmatica grāmaticus. dū sine p̄sona rum acceptiōe vel distinctiōe velit cui libet q̄ntum in se ē ius suūz tribuere. Et quot mōis dicat iusticia. no ta. archi. xxiij. q. i. c. vbi sana fides. Nā dicit ibi: Ju sticia ē equitas tolerandi inopiam. z temporantiam habere in abūdantia. Item ē patriam z socios defen dere: quia vera iusticia compassionem habet. z nō ex odio: sed bono zelo. exercenda zc. ut ibidem. Item iu sticia sic describitur. Est bitus bonus tribuens cuiq; suam dignitatem: deo religionem. parentibus obedi entiam: maioribus resistantiam: paribus concordia minoribus disciplinam: sibi ipsi castimoniam: z pau peribus seu miseris cōpassionē operosā. Dicit ergo Tullius q̄ iusticia ē bitus animi cōmuni vtilitate ser uata suam vnicuiq; tribuens dignitatem. Item sic ē animi congrua dispositio in singulis rebus recte diu dicans causas vide glo. insti. vbi supra.

Jus h̄z multa significata. Primo. i. rigor. l. i. C. d. le gi. Et talis rigor iuris in ecclesiasticis negociis nō ē seruandus. sed sola eqtas. c. interposita. de appellat. Secūdo id est x̄boz conceptio vt cum dicimus q̄ in stipulationibus versatur ius vt. l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Tercio id est rectum vel iustum: quod derivatur a iusticia. Quarto. id est aqua piguis Quinto capitur pro toto corpore iuris: Alia plura si gnificata ponit ioan. andr. de regu. iur. in p̄ncip. l. vi. Breuiter ius significat qd̄ subiecta materia vel vñ communis id recipiendi in tali loco in quo proferunt significare declarat. Unde ius est nomen generale: lex iuris species. Et dicitur ius quasi iustum. l. distin. ius autem. Et secūdu Isido. li. v. ethi. Omne autē ius legibus z moribus constat. scdm̄ isido. ubi supra. c. ij. Et diffinitur sic. Jus est ars boni z equi cuius me rito quis nos sacerdotes appellat id est sua iura cui libet ministrantes. ff. de iusti. z iur. l. i. q. responso. Hoc est dicere q̄ iusticia est collectio legitimorum p̄cepi torum que artant nos ad obseruandū bonū z equū id est vtilitatem z equitatem seu veritatem. Quātis enim vsucapio contra equitatem uideatur introduc ta tamen subtili consideratōe maxime innititur equi tati. cum p̄cipue equūz sit q̄ publice utilitati defer uir. Uel dicitur q̄ in vsucapione uel p̄scripctiōe ex causa et pro bono publico inducitur quandoq; rigat contra naturalem equitatem ut dicitur glo. i. diffici. ius autem: ubi datur quandoq; ius quod nō est iustū. uel equum. ut ibi exempla plura. Dicitur autem ius iusticia. Et aliter sic diffinitur. Jus est p̄ceptū seu ordinatio p̄ncipātis seu domini circa subditos quā tum ad ea que possunt sub esse potestati subditorum. Talis autem uel est deus: z tunc dicitur ius diuinū. Uel est natura tunc autem dicitur ius naturale. Uel est homo: z tunc dicitur ius humanum quod regitur duobus. ut in p̄ncipio decre. Et sic secūdu tripli cem gradum summozum distinctum est triplex ius scilicet ius diuinum. quod est p̄ceptum seu ordinatio diuina. z ius naturale z ciuile.

Jus naturale est quod est cōmune omni natiōi ei q̄ vbiq; instinctu nature habetur non aliqua consti tutione facta ab homine. sed ab ipso nature conditio re. vt maris et femine coniunctio liberorum succel sio scilicet in bonis parentum. Uel etiam per car nis propagationem. non per hereditatem. Quia illa successio non est naturalis. vt ē glo. super ver. succel sio distin. i. cap. ius autem. ubi ponitur bec diffinitio

pueroꝝ educatio cōmunis oīum possessio q̄ inf nāli
omnia sūt cōmunia. id ē cōdicanda tempore necessita-
tis. c. sicut. xlvij. distin. ⁊ omnium vna libertas. acqui-
sio eozū que in celo. terra. mari. capiūtur gl. dicit.
Dee. n. ⁊ alia que i nullius bonis sunt cedūt occupan-
ti: concedūtur rei deposite vel pecunie. cōmodate re-
stitutio: violentie p vim repulsio. Nā hec ⁊ si qd hūc
simile ē nunq̄ iniustū: sed naturale equūq̄ habetur.
fm Jfido. li. v. c. iij. Et ē rex. totius. c. ius at. distin. i.
⁊ ibi vide glo. huius diffinitionis. Itē ius nāle ē qd in
lege ⁊ euangelio cōtinetur quo q̄s iubetur alteri face-
re qd sibi vult fieri. ⁊ phibetur alteri iſerre qd sibi no
lit fieri. distin. i. in pñ. ⁊ l. dist. ponderet. alias considerz
in princ. ⁊ in aut. cū de ap. cog. s. ceterū. c. dilecti. de
maior. ⁊ obe. vnde. Quod tibi vno fieri mihi fac. qd si
tibi noli. Sic potes in terris viuere iure poli. Vel ali-
ter. Ius nāle dicitur vno mō motus ex instinctu natu-
re pueniens quo singula aīalia ad aliquid faciēdū in-
ducuntur. Est. n. debitū quoddā qd nā cuilibet repre-
sentat. Et hoc debitū fm Jfido. cōmune ē omni natō-
ni eo qd instinctu vbiq̄ nature vel nāli cōditiōe habe-
tur: ⁊ non ex constitutione aliqua facta ab hoīe. Item
ius nāle dīr instinctus nature ex rōe pueniēs. ⁊ fm hō
ius oīa dicuntur coīa id est coicanda. vt s. dīr. Itē ius
cōe dicitur industria hoīum statutū. Item ius natura-
le dicitur equissimū. Item pcepta nālia sūt que in lege
et in euangelio cōtinētur: ut non furtū facies. nō me-
chaberis: sed qd tibi vis ⁊c. c. p̄eall. Ius at aut nāle i
glo. vbi p̄ia descriptio data ē fm motū sensualitatis
Alie at scdm motum rōis. Item nota qd ius naturale
secūdū glo. i. isti. de iur. natu. gen. ⁊ ciui. pōt dici quat-
tuor modis. Uno modo ius gētiū. insti. de re. di. s. fm
guloꝝ. Secundo ius pactoz. ff. de pac. l. i. Tertio
eius dīrium. s. qd rescindit pacta: ut restitutio minoris
ff. de mino. l. i. Quarto p iusticiā nature: ut quod in le-
ge moysaica vī euāgelio cōtinēt. Itē ius nāle in quat-
tuor differt ab alijs iuribus. s. in origine: dignitate: i
āplitudine et sentētie rigore ut declarat gl. i. di. v. nā
cepit ab exordio naturalis creature: ⁊ nullam patitur
imutatioem: ⁊ ipsi oīa coīa sunt nec contra ipsū sit dī-
spensatio: sed de alijs iuribus secus vt ibi.
¶ Ius ciuile iuenitur accipi diuersimode. vt di. i. ca.
ius nāle. Ciuile at ius vno modo ē qd q̄q̄ populus vī
queq̄ ciuitas sibi p̄p̄iū diuina humanaq̄ cā constitu-
it scdm Jfido. lib. v. Secūdo dīr ius ciuile lex: xij. tabu-
larum. Tertio dicit qd ex legib⁹ plebiscitis: constitū-
tionib⁹: senatusconsultis: p̄ncipiū decretis: vel aucto-
ritate prudentium iuenit. Quarto dīr ius qd nō ē pre-
torius. Quinto dīr disputatio prudentū que fuit facta
sub. l. xij. tabular. Sexto q̄quid habemus scriptum
de iure. Septimo q̄quid iure naturali vel iure gētiū
subtrahitur. vel quod non ē ius naturale nec gentiū.
⁊ sic capiēdo ius canonicū dīr ius ciuile. Et sic lumi-
tur. i. di. Ius aut aut naturale: vt in glo. i. no. in fi. Et
q̄ ita diuersimode ius ciuile iuenitur accipi in iure: d
prima acceptione hēs insti. de iur. na. s. i. De secūda
hēs. ff. d iusti. ⁊ iur. l. ius ciuile. s. hec igitur. De tertia
⁊ quinta. ff. de ori. iur. l. ij. s. disputatio. De quarta. l.
ius ciuile p̄ealle. in pñ. De sexta. ff. de va. ⁊ extraot.
cogni. l. i. s. pinde. De septima insti. de vsuca. in pñci.
vt ē glo. iij. s. sed ius quidē ciuile isti. de iur. natu. gē.
⁊ ciui. Itē ius ciuile dicitur tripliciter. P̄io ex eo qd in
vnaquaq̄ ciuitate seruatur: ⁊ sic dīr in genere. Scdō
in spē dicitur ius p̄p̄ium certe ciuitatis ⁊ sic loquitur

s. alle. insti. Tertio dicitur per excellētiā iuris ro-
manoz quando non exp̄mitur p̄p̄ium nomen ciuita-
tis: ⁊ sic in verfi. Sed ⁊ quoniens. insti. ti. p̄ealle. ⁊ sic
concoz. s. omnes populi cum dicto. v. in quo. s. dicit.
q̄ omnes populi reguntur legibus emulgatis ab im-
peratore i. v. dicit qd vnaqueq̄ ciuitas iure suo p̄p̄io
vtitur. Sed p̄imum intelligitur de generali. secun-
dum de particulari.

¶ Ius autem gentium ē sedium. i. hostilium occupa-
tio: munitio. bella. captiuitates: seruitutes. postlimi-
nia. federa: paces. inducie: legatorum non retandozū
vel violandozum religio connubia inter alienigenas
phibita. ⁊ ideo ius gentium appellatur: q̄ eo omnes
fere gentes vtūtur. c. ius gētiū. l. di.

¶ Ius aureozum anuloꝝ scdm quosdam dicitur
q̄ olim liberti anulos aureos ferre non poterant. S3
scdm Azo. ē p̄uilegium quod concedebatur libertis
in signum semiplene ingenuitatis. Vnebant enim vt
ingenui: s3 moriebāt vt liberti. C. d iur. anu. a. r. i. B.

¶ Ius militare ē belli inferendi solennitas federis fa-
ciendi nexu: signo dato: egressio i hostes. ⁊ pugne cō-
missio. Item signo dato receptio. Itē flagitiū milita-
ris disciplina si locus deferatur. Et secūdum canones
qui fugit in bello publico infamis est. vi. q. i. fāes. Et
scdm leges capite puniuntur. ff. de re mili. l. cause. s.
que in acie. Item stipendioꝝ modus: dignitatum
gradus: p̄miorum honoz veluti talis corōa vel toꝝ-
ques datur. Item p̄de diuisio p̄o personarum quali-
tatibus ⁊ laboribus iusta distributio. ⁊ p̄ncipis portō
vt di. i. ius militare. Et secūdum Jfido. li. v. c. x. Et g⁹
non oīa que i bello capiuntur sunt p̄ncipis: quia dicitur
hic p̄ncipis portio: sed ipe tenet ea diuidere scdm
numerus seu naturam p̄sonarum. sic etiā rex cuius
sunt omnia. xxiij. q. v. dicat.

¶ Ius poscēdi ē ex habitatioe domicilij ⁊ coitatis.

¶ Ius patronatus ē auctoritas siue potestas quaz pa-
tronus habet i libertum. Aliter scdm gos. ē auctoritas
siue potestas p̄oueniens ex beneficijs ante consecra-
tionem ecclesie collatis: Et p̄ouēit ex tribus. s. fūda-
tione dotatione. ⁊ edificatione. vel sola collatione vt
xxvi. q. viij. filijs. ⁊ c. q̄cūq̄. ⁊ viij. q. ij. abbates. vnde
Patronum faciunt dos edificatio fundus. Competit
antez patrono aliqd honoris. vt si ecclesia non fuerit
collegiata p̄sentet. Sed si fuerit collegiata tunc nō
electioni p̄lati faciende. sed iam facte honestius pa-
troni postuletur assensus: nec ex speciali concessione
obteneat: vt partes suas interponere debeat: electio-
ni tradende. c. nobis de iur. pa. Itē habet aliquid ho-
noris: quia p̄im⁹ in processione incedit. vt. xvi. q. viij.
p̄e mentis. Habet aliud oneris quia tenetur defende-
re ecclesiam ab omnibus opp̄ressionibus: vt. xvi. q.
viij. filijs. Et habet aliud vtilitatis: quia si migrat seu
alias vergat ad inopiam alendus est de bonis eccle-
sie. vt. cap. filijs p̄ealle. ⁊ c. quicūq̄. vnde Patrono
debetur honoz omnis vtilitasq̄. P̄sentet p̄esit de-
fendat alatur egenus. Potest etiam patronus p̄es-
egestatez aliquos redditus moderatos habere ab ec-
clesia cuius patronus existit sine p̄sentatioe institui
non debet in ea ecclesia que patronū habet. Et si sp̄e-
tis patronis hoc factum fuerit secundum rigorem iu-
ris institutio est retractanda. eo. tit. ca. illud vel irri-
ta nuncianda. Et ad instituentis verēcundiaz institu-
tus amouendus est. Et alius quem patronus di-
gnus elegerit ordinandus. vt. xvi. q. viij. decreuimus

Sed si laicus presentet unum: et postea variet alium presentando videtur a primo discedere posteriorē p̄sentando. ff. de pcurato. l. sicut. §. ultimo. Et tunc videtur arbitrio episcopi relinquendum quis eorum alteri p̄ferat. ij. di. c. ecclesiastici. vide. c. quod autē de iure pa. vbi de hoc. c. cū autē aduocatus. Itē ius patronatus quādoq; aduocatio: quandoq; vicedominatus. vel custodia: vel guardia: vel ius ē frequentationis. vel p̄cessio nis: et qñq; gratia: ut in glo. i. c. quia clerici. de iur. pa. et scdm̄ gos. in sum. eo. t. vbi ponit supradicta. Et nota qd ius patronatus nō perdit quis p̄ dānationem v̄l confiscationem iudicis secularis: glo. ē in versi. subie cte. §. rursus. in fi. c. pastoralis. in cle. de re indi. et ē nota dignum. Unde vbi fit confiscatio bonorū non confiscatur ius qd non trāsit ad heredes extraneos. sed tñ ad filios. l. i. et ibi glo. C. de bo. que li. ideo non confiscatur ius patronatus libertorū: v̄l emphiteosis ecclesiastica. vel feudū. ut ibi scdm̄ bal. et in. l. qui se patris C. vnde liberi. Item p̄sentatus ab eo qui ius p̄sentandi habet et idoneus non admissus a prelato si patronus nō variet habet ius in re. et potest agere contra institutum a nemine vel a falso patrono p̄sentatū: de re iud. cum bertoldus. et c. decernimus. xvi. q. vii. Si autem verus patronus variat p̄mus p̄sentatus non h̄z ius ad agendum contra 2° p̄sentatum et institutum. sed p̄t agere contra p̄latum qd eum p̄sentatum et idoneū maliciose non admisit differendo eū instituere et difficultates ingerendo vt p̄uideat ei in b̄nficio competentis iuxta. c. pastoralis. eo. ti. Item ius patronatus transferitur in alium gratuito titulo cum sit spirituali annexum nisi cum vniuersalitate transeat. vt cap. seculus eo. ti. vnde versus. Jura patronatus transire facit non ius heres. Res p̄mutata donatio venditioq;. Item plerūq; hoc nomen ecclesie p̄ iure patronatus supponit. xvi. q. vlti. si plures. xv. q. ii. nemini. et c. i. de iure patro. Et ergo si quis vtatur tali simplicitate v̄borū dono tibi ecclesiam: vel cōcedo. intelligit donare ius patronatus qd h̄z i. ea. c. qd ar. eo. ti.

Ius publicum cōstat in sacris sacerdotibus et magistratibus scdm̄ Jsid. lib. v. et bi. ff. eo. ti. l. i. §. publicum et i. distinc. c. ius publicū. vbi gl. dicit. Qui ledit sacerdotes: vel res sacras ab oibus tanquā pro publico crimine accusari p̄t. ij. q. i. i. p̄mis. Vel sic ius publicum ē qd generaliter alias p̄ncipaliter ad publicā deseruit vel spectat vtilitatem veluti ne i portis vel muris ciuitatis: et alijs sacris iudicibus. vel sacerdotibus v̄l magistratib⁹ aliqd cōmittatur vel iſeratur.

Ius p̄uatu dicitur qd specialiter ad singulārē vtilitatem pertinet. Secundario tñ ē ad rez publicam. vt i pactis et cōuentōnibus mutuis p̄uatozū sp̄cialiter initis cōspicitur. insti. de iusti. et iur. §. ij.

Ius rei publice. s. alterius qd romanorū qd ē ius cuiuslibet ciuitatis indubitātē scdm̄ oēs: quia ciuitates regulariter vtūt iure p̄uatoz. vt. ff. de verbo. sign. l. cum qui. et C. eo. titu. in Rubrica. et l. i. in glo. a. li. xi.

Ius quasi naturale ē quod domin⁹ v̄l patronus habet in seruū et libertū.

Ius quirītum dicit a grino. id ē a romulo. Et ē p̄prie romanorū. quia nulli tenent hoc ius nisi grites id est romani scdm̄ Jsid. li. v. et bimo. et i. disti. c. ius griticum in quo agitur de legitimis heredibus: de tute lis. de curatōnibus de v̄lucapionibus. Constat autē ius griticū ex legibus et plebiscitis: et senatuscōniliis cōstitutionibus p̄ncipum edictis senatorum. et respon

sis prudentū. Vel scdm̄ Jsid. ibidē et dist. ij. in p̄ncip. vbi de speciebus romani iuris de qbus oibus videtur licet lex plebiscitum: senatusconsultū: p̄torum edicta responsa prudentū. Et cetera que sūt regre loco suo et insti. de iur. natu. gen. et ciui. §. constat: et sequenti vbi hoc ius apud romanos tñ repitur. di. i. ius quirītum. Et dicūtur romani oēs qd romano iperio subsūt p̄t dicitur. Proprium romanorū ē habere filios in potestate. Et ē gentiles sunt sub romano iperio. nā iperatoz ē p̄nceps totius mūdi: vt ibi glo.

Ius sibi facere vel dicere qd manifeste spectat ad iudicis officium. s. qd a iudice faciendū sit veluti qui rem suā p̄p̄a rapuit auctoritate putans sibi hoc licere i iure cōfiteretur se hoc fecisse. De quo querit vtroq; casu ipse facit vnde debet sustinere cōtrarium calculum id est contrariā sniam: vt pro debito quo teneretur alicui. Is pignus tuū capit te inuito ius quod sibi iure competebat amittit.

Ius habere i re et ius habere i rem sunt diuersa: de cōces. p̄bē. li. vi. c. fi. et clemē. vnica. de sequestratō. posses. versi. et nihilominus.

Ius p̄torum ē quod p̄tores iduxerunt adimendi supplendi: vel corrigendi: iuris ciuiliis gratia. vt. ff. de iusti. et iur. l. ius autem. Hoc ē ius honorarium dicit: qz qd honores gerūt. s. magistrat⁹ auctoritatem hūc iuri dederunt. vt insti. de iur. natu. gen. et ciui. §. p̄torisq; edicta.

Ius succedēdi h̄z heres. Itē patron⁹ i bōis liberti.

Ius versutum dicitur p̄ligia vestigia sue captiones v̄borum qbus obumbrant delicta. et dicebantur versuta scōz Azonem: qz qd repellatur ab actōe p̄ quasdam versutias. i. machinationes verborum. Vel fm̄ Martinum d̄r versutum ad exemplū vestimentis quando est illud ius quod debet ēē extra et. Sic ē erat versutum ius quod illud erat puniendū absoluebatur. Et qd erat absoluendū puniebat.

Iuris auspiciū: id ē exordiu litis: vt i. c. pastoral. de cau. poss. et C. de excep. l. penultima et de codicillis. l. vltima. primo responso.

Iuris p̄cepta tria sunt. s. honeste viuere: alterū nō ledere: ius suū et vnicuiq; tribuē. insti. d̄ insti. iure. §. iuris p̄cepta: et concordat. c. cum deuotissimam. m. q. ij. vbi d̄r qd summum bonū i teris ē iusticiam colere: et vnicuiq; et. Sed queritur vtrum seipm qd ledere possit: et videtur qd sic. qz quod de uno conceditur de altero negatur et cōtra. xv. dist. qualis. xvi. q. iij. c. ex eo. ff. de iudi. l. cum p̄tor. ff. de cond. et demōstr. l. cum ita legatum. et glo. i. c. nonne de p̄sumptō. Sed hic d̄r alterum non ledere. ergo videtur p̄missus seipsum ledere facit ad hoc. l. et si damnum. §. si pater. ff. de pecu. Et sic videtur qd clericus se vulnerans animo irato non sit excommunicatus. Cuius contrariū tenent doctores per. l. omne delictum. §. et si se. ff. de re mili. Et videtur ex alio quod nō permittitur militi armate militie: ut manus violentas i seipsum imitat. ergo nec militi sp̄uali. Etiam nullus ē dominus suoz mēbrozū. l. liber homo. ff. ad. l. aquiliam. Solutio d̄r Joannes fabri qd qd ledens seipsum non incidit in cōuentionem. Sigs suadente et. xvij. q. iij. qd ille loquitur ubi alius ē agens et alius patiens. Et sic credit talem non esse excommunicatum. sed alias grauer puniendū. Sed opinio doctorū dicens contrarium ē uerior. l. qd talis sit excommunicatus. Item tenet Joan. and. in ca. cum contingat. de sen. ex com. Et iaz mutilans seipm ē

regularis sicut mutilans aliū. c. i. de homi. Et si pro
hibitu ē ne quis aliū ledat: multo fortius nec seipso: qz
charitas incipit a seipso. c. nisi specialis. de usu pal. de
penis distinctio. ij. qui vult. z. c. si nō licet. xv. q. v.
Ius canonicū diuidit i decretū z decretales qrum
volumē dicitur extrauagās in gñqz libris marie res
pectu iuris civilis. Quoz libroz materia bis habetur
versibz. Pars prior officia creat ecclesieqz ministros
Alia dat testes z ceta. iudicioz. Tertia de rebz z vita
pbyteroz. Dans tboz quarta muliez q docet ea. Ul
tima de vitis z penis tractat eoz. Vel in vno versu
Iudex iudiciū clerus spōsalia crimē. Quilibet aut li
ber bz plures rubricas siue titulos i qbz premittit ma
teria in gnali de q tractat i capitulis sequētibz i spali
Sub qlibet aut rubrica sūt vñ aut plura capitula q
dicūt decretales vel cōstitutiones. Et aliquādo i capitu
lis sūt. s. vnde qñ allegabis aliqd ex decretalibz nō al
legabis libz sed titulu z capitulu i eodē. Et si sit capi
tulu longū dices. c. tali circapncipiū mediū vel finēz.
Vel si sint i capitulis paragraphi allegabis tali. c. s. i.
vel. ij. Et post cōpositōes gñqz libroz dictoz p magi
strū. Ray nūdū capellanū Gregorij pape noni circa
annū dñi. M. ccc. xxi. elapsis multis annis. videlicet
āno a natiuitate vel incarnatōis dñi. M. ccc. xviij. no
nas marty pontificis. Bonifacij. viij. anno. iij. opila
tus ē liber sextus. Nō quidē sextus cū alijs gñqz par
tialibz pdictis in vno volumē. Sz liber spalis orias
etiā gñqz ptes z supplētes defectus casuū emergētū
in libris decretaliū non cōmpensatorum. Deinde cle
mētis cōstitutiones a clemēte papa gnto. sub āno dñi
M. ccc. xi. i consilio viennensi: qd sex mēsi bus tñ du
rauit. cōcepte z edite sūt. licet idē clemēs morte pre
uentus ad publicū nō pduxerit. Sed ioānes papa vi
gesim⁹ secūdu de post cōpleuit: corripuit: mutauit: z ex
ecutioni demādauit. Et fuerūt pmulgate āno domi
ni millesimo tricentesimo vigesimo nono. kalēdis no
uembz. De hoc vide glōsā in phemio clemēti. sup
verbo nouembz. z vbo pontificat⁹. Et dicit Joā
nes andre. qd iste liber nō dz allegari septim⁹: sz dz in
titulari clemētine. s. cōstitutiones clementis quinti.
Sed decretū qd magi Gratianus circa ānū domini.
Millesimo cētesimo z nono opilaui diuidit in tres
partes. Prima dñ distinctiones: qz est distincta per cē
tū z vnā ptes quarū quelibz habet vnū vel plures ca
nones. Que vltari⁹ subdividit in paragraphos. z vli
culos. Sed secūda pars decreti nomiat cause: qz cō
tinet in se triginta sex causas: a qbz nomē accipit. Que
vltari⁹ subdividit in questiones. Et he in canones
Qui vltra i paragraphos: z versiculos subdividi pos
sunt. Tractat aut de pñia pñiē in causa trigesima
tertia. In questione tertia. Et bz septē distinctiones.
quarum quelibet canones plures: cū paragraphis z
versiculis suis. Tertia z vltima pars decreti nūcupa
tur de cōsecratōe. Et habet sub se gñqz distinctiones
cū canonibz vel caplis paragraphis vel vñcul. unde
Decretū dat cētū distinctiones z vnā triginta causas
z sex addit tibi mixtas. Distinguit septē penitētia cō
secrat gñqz. Auctore quaz tibi declaro gratianū. Et
in dictis quattuor libris satis pz modus allegandi q i
fundamētis alumnorū iuris poni cōsuevit quare hic
superfedeo;
Ius hō civile diuidit in quattuor libros pñcipales
scz. ff. C. Insti. Auctē. Quibz addit collatio decima:
seu liber pseudoz. Prim⁹ ergo liber iuris civilis ē di

gestus. q continet leges z statuta romanorū. Et diui
dit in tres libros principales scilicet digestū uer⁹. qd
habet libros partiales viginti quattuor. Infortiatum
quod habet libros partiales quattuordeciz z digestū
nouū qd bz libros pñiales duodeciz. Quibz cōnūeratis
erūt libri partiales quinquaginta digesti ueteris. In
fortiati. z digesti noui. Et uocat⁹ digest⁹ ē pandecta:
uel liber pandectarū. uide supra de. D. Secūdu liber
iuris civilis uocat⁹. Codex. qui cōtinet statuta: sanctōes
z pcepta iperatozis. Et fuerūt tpe. Justiniani ipera
tozis tres codices. s. codex gregorianus: hermogēia
nus z theodosianus. de qbz codicibz extrauagātibus
diuū iustinianū animū suū ad imperiales cōstitutiones
dirigēs unū codicē fieri fecit: quē suo felici noie ititula
uit codex iustiniani: ut i Rubrica phemij codicis. Et
diuidit iste liber i duodecim libros partiales: quoz
nouē pñmos doctores legere solēt. Sed ultimi tres q
lōge p⁹ pñmos nouē cōpositi sūt raro legi cōsueuerūt
In qbz allegatōibz hoc ē speciale qd ad ti. z ad. l. cum
s. addit numer⁹ uidelicet liber. xij. xi. zc. ut. C. de ma
nu. z mul. l. zc. li. xi. z. C. de dignita. l. si ut pponis. li.
xij. Terti⁹ liber principalis dñ auctēticū: uel aucten
ticorū. Et sūt quedā excerpta qñ pdictorū libroz sūmu
la. z diuidit iste liber i nouē collatiōes. quaz quelibet
subdiuiditur in titulos z tituli nō in leges sed in para
graphos. Et differūt auctēticū z auctētica. qz auctē
ticū volumē ē per se. sed auctētica ē lex vna: vel pa
ragraphus incorporat⁹ libri codicis: z ātiq iure supad
dit⁹. Et allegat⁹ sic. C. de episcopis z cleri. auct. gnali.
C. de sacrosan. eccle. auct. multo magis. Sz i auctētico
simplici allegat⁹ titulus z paragraphus vt in auctē.
tico vt indices sine quoqz suffr. s. tali sufficit. vel tali.
Item decima collatio intitatur liber pseudorum.
Et hēt duos libros partiales. Quoz quilibet subdivi
dit in titulos. Et isti i capitula z paragraphos. Quar
tus liber pñcipalis legū dñ cōstitutiones vel instituta. Et
iste diuiditur in qttuor libros partiales. Et ē intro
ductorius i ius civile z canonicū maxie quo ad declarati
onē cōminorū in vtroqz iure vñtatoz qui tanqz hostiū
in domū prebet introitū i sapiētiā iuris. Quare cōsulit
oibz quasi mō genitis iuris alūnis lac iuris ocupiscē
tibus p institutiōes documēta sua pñmordialia capesce
re nutrimenta vt tali doctrina pñmitus iformati securi⁹
mereantur inherere sanctiōi iustiniani impatozis cri
stianissimi. Nullus ergo pñsumptuose sine institutionūz
doctrina iuris maxie civilis sublimitates tēptet ascē
dere ne corruat ex alto qui satagit volare sine pennis
Et hec de noibus diuisionibusqz libroz pñcipaliū iuris
vtriusqz sufficiāt. Quoz modū allegandi i singulis euz
exēplis suis vide i fundamēto iuris. Et nota q ius ci
uile tripliciter se hēt ad ius naturale z tres opationes
circa ipsū z eius mām exercet. Aliter tñ z aliē: naz ius
civile pñmo addit supernaturali detēminatiōi p congru
os modos vt ē videre in delictis. vbi gratia. Ius nāle
z eius rectitudo dictat delicta puniri. isti. de obliga. q
ex delict. nasc. in principio. ff. de furt. l. i Et ita oia pre
cepta decalogi sūt a iure naturali super illis pñcipijs
fundata que ponit iuriscōsultus de iusti. z iur. ff. e. ti.
l. iusticia. s. i. Et in phemio decretaliū scz honeste ui
uere alterū nō ledere: ius suū cuiqz tribuere. Secūdo
rectitudo naturalis vult nemini subtrahi qd suū ē. Et
ius legale distinguit actus ab illa rectitudine deriuan
tes scz actus furandi: fenerandi: rapiēdi. zc. Et vltra
hoc ostendit quomō vnus illoz actuum plus deuier

rectitudine nature. Et scdm illud maiores sue minores penas statuit. Tertio declarat. Nā iure naturali rectum est neminē cum alterius iniuria vel detrimento locupletari. Non tamen habetur de eodez iure si sit possibilis euentus i quo quis locupletari posset cū alterius iactura sine tamen eius iniuria sicut in prescriptionib⁹: et i vsucapione. De ista triplici operatione loquitur. l. ius civile. ff. de iusti. et in.

¶ Iustum est quod ex precepto vel superioris ordinatione alicui cōcessū est. Et sic iustum ē illud quod ordinat iure. l. iuste. ff. de acquiren. possessi. Sed iusticia est habitus seu virtus superioris ad precipiēdū bonum subditorum. Quare etc.

De ka

Calende

sunt certi dies mensū a calongre quod ē voco latine: vt notatur in. l. qui ante calendas: et i lege qui euz. ff. de verbo. obliga. quia promissio talis. Promitto ante calendas: dupliciter accipi potest. scilicet ante finitas. Et in dubio interpretatio debet fieri contra stipulatore. l. veteribus. ff. de pac. l. quicquid astringende. ff. de verbo. obliga. Ergo p inde est ac si promississet ante calendas finitas. Et tūc bene sequitur. quicquid promissit ante calendas sit il li similis qui promissit calēdis. Et allegantur isti tex. cum ratione premissa i argumentum ad testes concordandos: quorum aliqui deponunt ante guerram alij post: vt qui dixerunt. post intelligantur post iceptam: et qui ante intelligantur ante guerram finitam. Et hoc fuit dictum Angell et Imole. l. si quis peremptorie. super. i. glo. Et docto. l. ij. §. pe. et l. iij. §. cum qd. ff. si. cer. pe. per Bar. in. l. i. C. de usufruc. l. si filiaz §. pe. ff. solu. matr. per Jaco. butr. in. l. sed et si posses sionj. §. itē si iurauero. Imo. ff. de iureiuran. in. l. iter stipulante. §. i. ff. de verbo. ob. Imo. in. c. cum contingat. de offi. dele. in. c. cuz tu. et glo. magistralis. i. c. i nostra d testi. Et aliqui dixerūt q testes tales ideo concordāt ne puniāt de falso nō vt pbēt: vt p docto res in legib⁹ allegatis. Alij dicūt q cōcordāt vt pbēt vt p glo. in dicto. c. cū tu. Sūt ergo calende prima dies in quolibet mēse etiā dicte a colon: qz ātig colebūt primū diē mēsis: et sic dicunt quasi colendi. Vel dicuntur a verbogreco calo idest voco: qz romani habebant precones quos prima die mensis mittebāt per terram dicentes. Vocat vos senator ad nūdinās preparate vos. de hoc ē glo. notabilis in. l. cū bisextus. ff. de vbo. sign. que etiā declarat nonas et idus: de quib⁹ vide in fine primi libri computi cirometralis et i alijs Itē in fine li. vi. i glo. i. super data libri.

De La

Albra

sunt imagines q distillāt aquā salientem: scilicet aque et sistule que salientibus pingitur.

¶ Laniatio ē macellarius vel beccari⁹ a laniādo sic dicit⁹ qz dilaniat et dilacerat aialia et per frustra carnes incidit et vendit. Vel ē ille q lanā separata a coxys bestiarū et eruit sue scoziat bestias. Et sic dicitur a lanificio scdm glo. in. l. cum d lanionis. ff. de fun. instruc. et instru. lega.

¶ Lata culpa ē non intelligere qd dēs bene telligunt et non facere qd omnes faciūt vel maior pars: vel id facere: qd nulli vel pauci faciūt. ff. de verb. sig. l. late.

¶ Latitare ē se maliciose occultare animo fraudādi creditores suos agere volētes. ff. quib⁹ cau. in posse

fio. ea. l. fulcim⁹. §. qd sit latitare. et habetur in glo. c. consultationib⁹. ij. de offi. delga.

¶ Latini sunt vel dicebant olim quidā qui ita erant a dominis manumissi: vt erant in vita liberi et gaudent plenaria libertate in bonis suis: sed in morte serui erant: quare post obitū eoz non poterāt succedere parentib⁹: et bona eoz tanqz seruoz ad domios deuoluebāt. Et heredes eoz nihil post mortē eozum cōsequiebantur. sed sriā habēt conditionem deditici: vt supra dictum est in littera. D. et in desuetudinez abierunt: qz pessima additio erat vnde insti. de liberi. versus. Vira latini gaudent: deditici morte.

¶ Larue sunt deformatōes hominum propter appositionem coloris.

¶ Laudū est snia arbitri. Et laudare est sententiam arbitralē ferre. Itē laudare dicitur arbitri in loco vbi cōpromissum ē factū: alias uō valet laudū. l. si cum dies §. si arbitri. ff. de arbitris. Sed quomodo loc⁹ accipiat. Dicit Ludo. de roma q p ciuitate. et allegat. Speculato. singulariter in ti. de arbi. vbi. itē querit an stricte. et §. sequit. Item laudū arbitrozū non potest rescindi pretextu instrumentozum de nouo repertozū si equiparas arbitramētum transactioni. Si autem vis equiparare reductōi appellatōnis tunc posset sic in appellatōne in qua non probatum probabo. Dicit Frederic⁹ de lenis in consilio suo. cc. xxxvii. quod icipit petrus testatur.

De Le

¶ Leuis culpa: vt in. §. preterea. qui. mo. res contra bi. ob. insti.

¶ Leuissima culpa nō est preuidere quod sapientissimus preuidisset: vt posui rem in capsa: et cū clauē clausa: et credebā cē clausam clauē amota non pbans esset clausa. Et similiter de leui depositari⁹ non obligat si res deposita perdet nisi ptes sic conuerint. De lata culpa semper tenebitur. Et etiam est lata culpa nescire iura ciuilia. l. leges. C. de legib⁹. vbi casus ad litteram: qz oēs debēt scire iura ciuilia. Non ergo excusat dicens: nesciebā q lex pbibebat. Etia in maleficijs ignorātia crassissima et negligētia maxima lata culpa ē q dolo comparatur. Sed cas⁹ fortuit⁹ est inopinatus rei euēt⁹ q nullo hominū i medio pvideri potest vt. C. de pigno. act. l. que fortuit⁹ et insti. eo. ti. §. si in is cui. vide supra Culpa.

¶ Legat⁹ est ille cui certa patria vel puincia cōmittit gubernāda: vt in. c. nouit. de appellat. Pōt etiam dici legat⁹ quicūqz ab aliquo ad aliquos ē missus. Alij Legatos dicim⁹ eosdē q aduocatos vel patronos capz q i forētib⁹ negocijs peminētib⁹ litigantib⁹ suū prebēt patrocinū. Et nota q tria sūt genera legatorum. Quidam de latere domini pape mittunt: vt cardinales: quos appellāt fratres. Et tales possūt absolueri homines sue et alteri⁹ puincie in puincia et extra: et equiparant proconsulib⁹. Alij sunt non de latere: sed datui. illi simplici i legationem mittūt: vt plati qui tñ absolūt puinciales: et in puincia non extra constitutos. Et equiparāt pfidib⁹ puinciaz. Terti sunt natini: q suaz eccliaz pretextu legatione fūgunt: vt archieps cantuariensis: de quo in. c. i. de offi. delega. li. vi. Et tales sunt quattuor. scilicet archieps eboracensis. Lantuariensis. Remensis. et Pisanus. vt nota. in allega. c. i. eo. ti. li. vi. allega. Et legatus per litteras de sua legatione fidem facere debet si exigatur: vt. C. de manda. prin. l. vnica. Et eius vice fungitur a quo de

stinatur et vicem alterius gerit: quare honorandus est sicut ille cuius vicem gerit. lxxxix. distinc. c. vlti. vbi dicitur quod diaconus non debet sedere ante presbyterum nisi locum habuerit sui patriarche: tunc enim sicut illius locum tenens honorabitur vt. xciiij. distinc. c. i. Item legatus generalis potest cognoscere per simplicem querelam et per appellationem de causis subditorum suffraganeorum suorum: vt nota. i. glo. cause illoz. c. eo. ti. Et legatus a latere conferre potest ecclesias vacantes: si est cardinalis: alias non: vt nota. in c. i. eo. titu. li. vi.

Legatus pconsulis est cui pconsul postquam puincia est ingressus mandat iurisdictionem determinatam et assignatam: aut quicquid in itinere moram passus: vel necessariam trahens: ut in l. aliqui de offi. pcon. et lega.

Legatum est donatio quedam in testamento a testatore relicta. insti. de lega. §. i. et ff. de lega. y. l. legatum. Vel est deliberatio hereditatis qua testator ex eo quod vniuersum heredis foret alicui quid collatum velit esse. in l. legatum. ff. de lega. i. Et relinquit legatum non vt heredi. sed cui placet: ut dicendo: hoc illi de lego vel relinquo idem dandum dispono. Vigebat autem legatum olim pluribus modis. Quandoque per venditionem his vbiis. Ille amodo vendicat a me illam rem sibi vt suam vt dicat suam esse et petat vt suam. Quandoque per donationem his vbiis. Heres meus donatus esto. i. obligatus esto hoc illi dare. Quandoque secundum quosdam legatur per donationem quam a testatore aliquid relinquit in penam et in dandum heredis hoc modo. Si heres meus titium duxerit i. uxorem dandum suum et penam centum lego. Quandoque vigebat legatum per verbum finendi his vbiis sino illi habere: id est permitto illi habere: si hoc res apud illam esset aptus esset hic modus legandi vt fineret eum habere quod apud eum tunc esset. Quandoque per preceptionem. scilicet cum duos vel plures heredes instituit: et alteri eorum prelegauerit aliquid adhuc idem preceptaret: et pre alijs haberet. Et nota quod legatum regulariter traditur ab herede: et fideicommissum seorsum idem est quod legatum. Sed est dictum fideicommissum ideo quod olim pendebat ex fide heredi. Sed modo quid iuris est in vno idem et in alio.

Legatarius est cui aliquid legatum est: et qui legatus accipit. Et talis potest esse testis in testamento: ut insti. de testamenti. ordi. §. legatarius. Sic etiam fideicommissarius: ut ibi dicitur.

Legare est vltima voluntas testatoris de singulis rebus disponere et legatum ab herede postulantem alicui relinquare. Etiam legare alia significatio est mittere et sic inde dicitur legatus. id est missus: sed cum significat relinquare venit inde legatum. Et legare omnes possunt qui testamentum facere possunt: et legari potest omnibus illis qui possunt heredes institui. Item legari potest res testatoris et heredis: etiam res extranee persone. Et si quicquid testator sciebat rem alienam esse: tunc debet rem illam emere a domino et tradere legatario: et si dominus vendere noluerit debet heres legatario tradere estimationem. Item possunt legari fructus futuri. Item iura actiones et seruitutes. sed non res que non esse rei natura. vt hypothecarum. Et ea de quibus non est commercium vt forum romanum. basilica vel templa. et que publico vsui destinata sunt. Item potest legatum relinqui quibuscumque personis aptis tamē et idoneis vt si dicat testator lego: dare iubeo. impero mado. precipio. et sic de alijs Item relinqui potest legatum pure in die et sub condicione Et potest testator huiusmodi legatis apponere conditiones quas voluerit. quia heredis institutio est caput et fundamentum testamenti. Et quod sine heredi institutione non valet test

amentum. Ideo multum interest tabellionum de herede considerare et inquirere. Secundo de hereditatis diuisione. Tertio qui possunt et debent institui. Quarto quomodo et qualiter fiat heredium institutio.

Legitime partes heredium his versibus continentur. Quattuor autem infra dant natis iura triente. Semisse vero dant natis quicquid vel ultra. Arbitrium sequitur substantia certa patris. Quarta tibi satis est si sis extraneus heres. Tunc trebellaris cum reddere cuncta rogaris. Tunc et falcaris cum per legata grauaris. De istis partibus vide glo. in c. raynuci. de testa.

Legitimum dicitur sex modis. Primo quod non est prohibitum et sic pabnegatione prohibiti vt successio de legitima. Secundo strictius quicquid est permixtum non pabnegatione prohibiti. sed per positionem liciti. Tertio in positiuo digniori. scilicet a iure civili concessum capiēdo ius civile largissime per priorum et omnium partium iuris civilis. Quarto concessum a iure civili restringendo et non comprehendat pretorium. sed omnes alias partes secundum senatusconsulta: principum placita et responsa prudentium. Quinto adhuc plus restringendo ius civile solum per lege. xij. tabularum. Sexto maxime restringendo solum per lege. xij. tabularum exclusis responsis prudentium et edictis priorum: ita notatur. in l. vnica. C. qui non per. par. petenti. act. hec catho. facit.

Leno est qui precium pro comparato stupro accipit vel damnatam de adulterio ducit vel qui eam adulterio subicit vel adulterum se facit vel questum de adulterio uxoris accipit vel qui mancipia questuaria habet secundum taberne vel alicui negotiatoi proponit meretrices et plus lucretur. Et hic est infamis: vel qui uxorem deprehensam in adulterio in matrimonio retinuit vt. C. ad l. iulii. de adulter. l. crimine lenocinii. Et in glo. de multis modis lenocinii concordantie allegant. C. de specta. l. lenoni. l. i. §. lenones. li. xi.

Letamen est sterquilinum a letando dictum quod letas facit segetes.

Letale idem est quod mortiferum: unde dicitur de aliquo vulnerato ad mortem: quod letale vulnus habet Et venit a letum id est mors. unde Boetii leti causa fuere mei.

Lex est constitutio populi qua maiores natu similes cum plebibus aliquid sanxerunt secundum 3. li. libro. v. et distinc. i. c. lex est. Et dicit glo. quod olim populus statuit leges. Sed hodie transiit hanc potestatem in imperatorem. insti. de iur. natur. genti. et civili. §. sed quod principum. Vel aliter Lex est species iuris. et ponuntur quandoque stricte. scilicet pro eo quod populus romanus senatorio magistratu interrogatoe veluti consule constituerebat institui. de iur. natura. gen. et civil. §. constat autem. Nam consul est qui senator erat et populum consulebat an eis placeret ita statuit et populus respondebat ita. Et etiam sic diffinitur. Lex est commune preceptum virorum prudentum consultatio delictorum que sponte vel ignoranter contrahuntur cohercio communis reipublice spiritus. ff. de legi. l. i. Quandoque ponitur large pro omni rationabili statuto. Unde etiam dicitur lex est sanctio sancta iubens honesta prohibens contraria: que sumitur ex lege greca. ff. de legi. et senatuscon. Lex est quicquid dicitur consuetudo. i. q. i. c. y. Quandoque ratio. i. dis. consuetudo. Quandoque ius scriptum siue constitutio quecumque. Quicquid constitutio civilis tamē et qualis debeat esse lex habet in. c. erit. liij. dis. vlti. dicitur. Erit autem lex honesta: iusta: possibilis secundum naturam: et patrie consuetudinem: loco: temporeque conueniens: necessaria utilis: et manifesta

ista: ne aliquid p obscuritate in captione contineat. Et ibide in. c. seq. §. leges dñ q nō est iudicandum de legib⁹: sed scdm ipsas. Et leges instituuntur cū pmulgant⁹: et firmantur cū morib⁹ vrentiū cōprobant⁹. nā lege nō tota p̄specta incuile ē iudicare vel respondere ff. de legi. l. incuile. Et leges ipse canones sacros imitant⁹: in auctetico de eccle. ti. §. i. colla. ix. de iudi. clerici. c. i. de iuram. calū. 2. c. i. de no. op. nūc. vbi subditur sacroz statuta canonū p̄ncipuz cōstitutionib⁹ adiuuāt et sic conuerso i materia ciuili. Jus canonicum cedit et imitat⁹. Lex alia priuata: alia publica. Lex publica ē que a sanctis patrib⁹ scripturis ē cōfirmata vt lex canonum. Lex priuata ē que ex instictu spūs sancti in cordib⁹ fidelīū ē scripta. s. charitas que dignior est prima. xix. q. ij. due sunt.

Legum auctores seu inuētores ponūtur disti. vii. c. moyses. 2. c. fuerūt. vsq; in fi. di. eiusdē. vbi dicitur Moyses gentis hebreē primus oīum diuinas leges sacris litteris explicauit. Soloneus rex prim⁹ grecis leges iudiciaq; constituit. Mercurius trimegistus p̄m⁹ egyptus leges tradidit. Et dicit glo. q dñ trimegistus ppter tres potētias. eloquentiā. scientiam. et virtutem. Solon prim⁹ leges atheniensib⁹ edidit. Ligurius prim⁹ lacedemonius ex appollinis auctoritate coniunxit Numapompilius qui romulo successit prius in regno leges romanis edidit. Quoniā euz populus seditiosus magistratus ferre nō posset decē viros legib⁹ scribēdis creauit cū leges ex libris solōis de greco in latinū sermonē translatis duodecim tabulas expōsuerūt. Fuerunt autē hi decē viri. Apius. Claudius. Genici⁹. Veteri⁹. Iulius. Manilius. Sulpici⁹. Serr⁹. v. Serrigi⁹. Luraci⁹. Rumeli⁹ posthum⁹. Hi decē sunt electi ad scribēdas leges scdm. Jfi. li. v. ethi. Leges autē in libris prim⁹ consul pompeius redigere voluit sed nō p̄seuerauit obrectatorū metu. De inde cesar. s. Iulius cepit idē facere: s. ante interfectus ē. Paulatin autē atque leges vetustate atq; incuria aboleuerunt. quaz et si iā null⁹ vltis sit. Noticia tñ necessaria videtur scdm. Jfi. li. v. eth. 2. c. ij. di. vii. vbi glo. dicit cām qre noticia illaz. legū ē necessaria. Et ē vt sciat cā qre tollā. C. de cadu. tollē. l. vnica. quia papa arguit et ex abrogato iure. c. nouit. de iudi. Vel ideo noticia taliū ē necessaria vt reprobēt maledicta xxxv. di. legim⁹. 2. c. qui de mensa:

Leges none: et legū codices: et a qb⁹ ceperūt habēt. c. fuerūt. p̄eall. dñ dicit. Jfido. vbi. s. Noue autem leges a constantino cesare ceperūt: et reliquis succedētib⁹ erāt p̄mixte et inordinate. Postea vō theodosius minor august⁹ ad similitudinē gregoriani et hermogeniani codicē factū cōstitutionū a constantini tēporib⁹ sub proprio cuiusq; iperatozis titulo disposuit. quē libzū a suo noie theodosianū vocauit.

Leges quib⁹ non vtimur quō fuerint facte. Reg. ff. 2. insti. de exhereda. libe. per totū: et in mltis passib⁹. Nā vt dñ dist. ij. c. quedā. Leges quedā dicunt ab his qui cōdiderūt vt cōsulares. Tribunicie. ulie. Aglie. Cornelia. Et precipue lex pōpeia. lex papia. a papio alias a papiniana. lex falcidia. et q̄ plures alie de qb⁹ infra. Quedam etiam dicuntur a locis: vt lex rodia: et consimiles.

Lex aquilia loquitur in eo casu cū quis culpa sua alicui dānū dederit: veluti equū seruū: vel aliud aial occiderit: vel vulnerauerit: seu vestē suā sciderit: aut alia reb⁹ dānū dederit. Et in hac lege venit culpa le

uissima: vt si quis ex alto se precipitauerit et super alium ceciderit teneat lege aquilia. Causa vō ē et occidentē excusat insti. de leg. aqui. §. iniuria. Et si putator ramū deiecerit et nō p̄clamauerit: et sic aliquē occiderit tenetur ea. l. sed nō teneat lege cornelia de sicca in q̄ venit tñ dolus. ff. ad. l. aquil. 2. ad. l. cornel. de sicca.

Require supra Actio legis aquilie.

Lex cōmissoria proprie nō ē lex neq; senatusconsultus sed potius pactū et habet locū cū ita uenditor conuenit cū emptore vt si nō fuerit solutū p̄ctū totum vel pars cū quedā p̄cio statim soluta ē. vt in tali die vel tempore sit res inempta vel inuendita si dictum sit vt redeat possessio vel dominium ad venditorem. Tale autem pactum non habet locum in pignozibus sed in emptionibus vt. ff. dele. cōmis. l. vlti. 2. l. si fundus. Et quod res dicit inēpta ita accipit. Si vēditor inēptam eē velit cuius causa id cauetur. alias fraude retur venditor si exusta villa i potestate emptoris eēt nō dādo pecuniā lepta facē fundū. tex. ē in. l. ij. ff. e. ti.

Lex cornelia de falsis penā irrogat his qui falsum testimoniū dixerūt vel falsū testamētū vel aliud qdlibet instrumētū scripserūt aut sigillauerunt aut alias falsum comiserunt. puta in moneta vel mētura. Et ē dicta lex cornelia a Cornelio iuenteore. Dicitur etiā testamentaria: et eius pena in seruos ē vltimū supplicium i liberos vō de portatio insti. de publi. iudi. §. item lex cornelia de fal.

Lex cornelia de sicariis loquit de his qui dolo malo interficiunt. s. telo vel iactu furtiue et huiusmodi. vlt etiaz dicitur lex cornelia de veneficiis a veneno puta quando quis alium interfecit veneno aut magicis suis furis vel incantationib⁹. vel quia mala medicamēta publice vendit. Et dicitur de sicariis a sicca acuta vt cultello eo q̄ significat ferruz vel cultruz: ut insti. de publi. iudi. §. sicarij autē. vñ dicit glo. ibide q̄ sicca ē cultellus vtrinq; incidens quē portant peregrini q̄ in baculo quodā ita q̄ nō patet: vnde vsus. Est sicca mucro latēs sicarius inde vocatur.

Lex duodeci tabularū fuit origo totius iuris ciuilis scdm glo. insti. de iur. natur. gen. 2. ciui. §. ex nō scripto i. v. origo. ff. de ori. iur. li. ij. §. i. Et dicit lex scripta in xy. tabulas. Quarū decē a ciuitatib⁹ atheniensib⁹ et lacedemoniorū a decē viris fuerunt ablata: et due ad illarū declarationē p̄ eosdem decem viros postea addite. vt dicit gl. in. v. decē viros. §. deinde. c. moyses. di. vii. Cum enī leges propter discordiā plebeoz cū nobilibus fere per. xxx. annos in desuetudinē abissent creati fuerūt decē viri. qui trāstulerūt leges grecorū in latinū. et eas in decem tabulis eburneis scripserūt. Et hi decē viri postea videntes in illis decē tabulm̄tas leges deesse accepta potestate corrigēdi diminaēdi: interpretandi. addendi: et supplēdi duas alias tabulas addiderūt. Et deinde dicta ē lex duodeci tabularū. Postea cum predicti viri sibi magistratuz vlt parunt a populo sunt creati: et sic consules sunt facti: qui senatusconsulta composuere postea pretozes cōstituti sunt qui edicta pretozum fecerunt. Et lex. xy. tabularum sic dicitur. et hoc nomen olim accepit cum romani itra penes se non habuerunt: sed esset penes grecos. Ip̄i leges scriptas desiderantes a grecis: miserunt nuncios ad grecos: qui supplicarent eis: vt ita traderent qd greci romanis remuerūt. Adiretes greci ex eis sapientem quendam: vt exploraret an diigni essent romani legibus. qui cum romam venisset:

romani excogitantes qd fieri posset qndā stultū ad di
sputandum cū greco posuerūt: vt si perderet derisio
esset. Grec⁹ nutu disputare incepit ⁊ leuauit digitum
vnu: significans qd vnus eet deus. Sed stult⁹ credēs
qd veller eū vno oculo cecare: duos eleuauit digitos
scz indicē ⁊ mediū: q etiam ad iuramentum necessari
um leuantur: ⁊ cum eis etiam pollices sicut naturalit
euenit: quasi grecū cecare veller vtroq; oculo. Grec⁹
aut credidit qd trinitatē ostenderet. Itē grecus aptā
manum extēdit: vt ostenderet omia nuda deo. Stul
t⁹ aut timens alapam seu maxillatā sibi dare pugnu
clausū quasi reperiūsurus leuauit. Grec⁹ itellerit qd
de oia clauderet palma. Et sic credēs romanos di
gnos legib⁹ abij: ⁊ decē viris discretis a romanis ele
ctis: quos greci dignos indicauerūt: leges impetraue
rūt. Et sic greci tradiderūt ipsi. r. tabulas eburneas
in quibus cōtinebat tam ius scriptum quod in ciuita
te athenarū frequentabatur q̄ non scriptū quod i al
tera ciuitate scz lacedemoniorum erat in vsu. Postq̄
hoi. r. viri fuerunt sic cū decem tabulis reuersi ab
ipso populo romano habuerūt potestātē super illas
decem tabulas examinandī addendi ⁊ c. vt supra de
hoc in glo. l. i. ff. de ori. iur.

Lex falcidia. di. y. c. quedaz in fi. phibet ne quis in
testamento plus extraneis legare possit q̄ vt quarta
pars sit heredib⁹ data. Dicit autē falcidia a falcidio
tribuno auctore. Vel scdm aco. dicta ē a fabri falce. i
a diminutione: qz in primo singularibus referat lega
ta: vt falce refecant legetes. Nam olim licuit cuiuslibz
totā hereditatē suā alteri relinquere. Sed postea fal
cidi⁹ statuit qd quarta ps hereditatis dberet relinqui
heredib⁹ legitimis ⁊ c. vt. s. d. §. Triplex est falcidia
vna debita iure nature. alia iure institutionis. tertia
dicit quarta trebelleanica que competit heredi isti
tuto grogat⁹ ē hereditatē alij restituere. di. y. c. rīsa
de testa. c. raynuci⁹. ⁊ c. raynaldus.

Lex fania de plagiaris eos persequitur qd liberos
aut seruos vel filios alienos ab vrbe: vel de vna pui
cia ad aliā subducūt ⁊ eos vendunt fraudulēter istius
dominis ⁊ patribus suis: vt. ff. ad. l. fal. de pla. l. i. ⁊ l.
lege. ⁊ l. eum.

Lex fufia alias fuffia: vel fuffia canina non pmitte
bat in testamēto māumissioēs fieri nisi vsq; ad certū
modū vel numez seruoꝝ: l. 3 inter viuos sit. sed hodie
ista sublata ē: ⁊ multo magis hoc liceret in vltima vo
lūtate. Et dicit canina forte a quodā iducta qui canis
vocabat. nā canis naturā seruabat qd stat i palea. quā
nec sibi habere potest: nec alij fauet. vt sit consonans
rei nomē. inst. de dona. §. ē ⁊ aliud. Talis ergo morie
bat tanq; canis. qz non poterat tenere seruos. nec li
bertatem pariebatur eis dari. inst. de. l. fufi. ca. tol.
in glo. i.

Lex helyascēria de ditione est de lata libertate. de
qua inst. qui ⁊ qui. mo. manumit. non poss. §. eadem
lege. helyascēria qua dñō minori. xx. annis nō aliter
manumittere pmittit. quā si vindicta. idest virga pre
toris apud cōsiliū. idest apud locū cōsiliū super hoc
iusta cā manumissionis approbata fuerit manumissi
vt ibidem tex. inquit.

Lex iulia de adulteris ⁊ strupro psequit adulteros
⁊ eos qui sine vi vrgines. viduas. aut honestas. aut ho
neste viuetes corūpūt aut violant. Et nō solū teme
rarios aliaz nuptiaz gladio punit. sed et eos qui cū
mafculis nephandā libidinē exercere audent siue nō

verent. insti. de publi. iudi. §. item lex iulia. de adulte
ris. ⁊ ibi per totū de legibus hic positis. quia publi
ca iudicia sunt.

Lex iulia de ambitu punit eos qd ambitū seu am
bitōez munerib⁹ datis ad honores. ad officia publica
accedūt. seu succedūt. de q̄ insti. de publi. iudi. l. i. §. sunt
preterea. in glo. ⁊ in. l. i. ff. ad. l. iul. de ambi.

Lex iulia lese maiestatis eos punit qui in pncipes
aut in rē publicā aliquid cōmittūt ⁊ machinant. Et
ē tales statuta pena capitalis. Item qd vsq; ad quar
tam pgeniem nō succedūt nati ab eis nisi per pnci
pem dispensetur cum eis. ⁊ sic pena eius anime amif
sionē sustinet: vt. C. ad. l. iul. ma. l. quisquam. ⁊ insti.
de pub. iudi. §. publica. autē.

Lex iulia re petūdaz loq; de his plectendis qd tēpo
re administratōis aliquid acceperunt vt iudicarent vel
non iudicarent. vel aliquē in vincula deijcerēt: vel nō
Ad hoc enim cōpetit vt datum reseruetur. ⁊ qd alter
punit. vltra hoc etiam cōpetit ē eisdē illis qui ab ip
sis aliquā violētā passi sūt. vt si coactus fuerit quis
a talib⁹ viderē rē suā minori p̄cio q̄ valebat. ⁊ in sili
bus casib⁹. ff. ad. l. iul. repe. l. i. y. iij. ⁊ v.

Lex iulia de residuis punit eos qui officium pu
blicū aut administrationez habuerūt. Et tēpore ad
ministrationis sue publicā pecuniā quam acceperūt
in quodcūq; negotium erogandaz retinuerūt ⁊ nō ero
gauerūt. vel qui rē publicā quam acceperunt traden
dā i cōerario nō reposuerūt ibidē: §. penes se furtie ⁊
dolose retinuerūt vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. y. ⁊ l. iij. §. lege

Lex iulia de vi publica punit eos qui vi cūz armis
fecerūt vel intulerūt. ⁊ ē pena deportationū: ut insti.
de pub. iudi. §. item lex iulia.

Lex iulia de vi priuata punit eos qui sine armis vi
inferūt in publicatione tertiē partis bonoꝝ. Si aut
vi raptus virginis: vidue vlt sanctimonialis. aut alias
fiat. facientes ⁊ oportet flagitio dantes pena capitis
puniuntur insti. de publi. iudi. §. itē lex iulia d vi. pri.

Lex iulia nozbana loquitur de latina libertate. vt
insti. de libe. §. libertinoꝝ autē.

Lex iulia de annona cōpetit illū qui facit vel pro
curat annonā fieri cariorē quia i hoc leditur respubli
ca. vt. ff. ad. l. iulia. de anno. l. y.

Lex iulia peculatus competit contra illos qui pe
cuniā vel rem publicā: uel sacrā vel religiosā furātur
pena vt. supra ut insti. de publi. iudi. §. lex iulia.

Lex iulia viscella: alias viscēlia habet locū qm ma
ritus relinquit vxoꝝ i testamēto aliquid sub certa cō
ditione si alteri nō nupserit. Et cōditione nō seruata
nō tenetur heres dare relictū per istam legem. ⁊ q̄lez
facit cautionē vide in auē. cui relictū. C. dicit. vidui
tate. ⁊ d. l. iulia. viscel. tol. l. i. ibidem.

Lex ortensia lata idest facta ⁊ a rege nomē sōtira ē
quē eā statuit ⁊ fecit que cōcordant inter plebē ⁊ po
pulū ⁊ principem quā constituitur vt non minus aut
plus valeant plebiscita quā lex populi de quo insti.
de iur. natu. gēti. ⁊ ciu. §. sed ⁊ plebiscita.

Lex papia patrum continet premia pro suscipien
dis liberis. Et dñ a papio auctore. Alias papniana a
papiano auctore vide de hoc insti. per quas perso.
no. ius acqui. in. §. sancitū etenim.

Lex pompeya de patricidiis alias paricidiis punit
eos qui patri: aut matri: aut ano proauo: aut alteri de
cōsanguineis aut parētibus suis mortē infligunt. Et
statuit illā lex penam acerrimā qd tales i culeo idē cor

rio bullito consuantur in quo ponatur vipera cum symia cane et gallo gallinacio et in mari vicino sic pyciat vel in flumine propinquo si mare nimis remote fuerit. De his omnibus no. insti. de puli. iudi. §. alia dei.

Lex populi antinomastici dicitur lex per excellentiam.

Lex publiciana dicta est a publiciano pretore auctore. Require supra actio publiciana.

Lex rodia de iactu subuenit his quorum merces causa cōis periculi euitandi eiectae sunt et propter iactum nauis salua facta est. Quibus datur actio contra magistrum nauis vel eos quorum merces sunt saluae. Et dicitur rodia ab insula rodo alias rodia in qua antiquitus plurius fuit usus mercatorum. Et dicitur glo. hec iniquissima est. scilicet quod patientibus naufragium omnia auferunt inhabitatores: ut l. modestinus. ff. eo. ti. hodie autem excōicati sunt hac lege vtentes. ut di. ii. c. quidam et sequen.

Lex satyra est que de pluribus similiter loquitur rebus dicta sic a copia rerum et quasi a saturitate. Unde et satiras scribere est poemata varia condere: ut oratius iuuenalis: persius. 2c. di. ii. c. satira. Et f. m. Iulius. li. v. de qua. C. de lati. liber. tol. l. vnica. in prin.

Lex atilia loquitur de cōmissione tutele in pronicijs et presidibus earum rome precario vrbani et maiori parte tribunorum plebis. de quo vide insti. de atilia tu. p. totum.

Lex vitellia loquitur de libertis appetente ea que in genus suum competunt: puta honores et dignitates asserendo se ingenuos esse. De quo. ff. de sta. ho. l. ingenuum.

Lex viaria dicitur solitaria excellentia.

Lex municipalis dicitur quia aliqua ciuitas constituit sibi et est ius ciuile instit. de iure natu. gen. et ciui. §. in tex. et in glo.

Lex canonica appellatur diuina. c. nimis de iure iur. et c. i. de iure. calu. Et lex ciuilis dicitur lex humana. c. ii. de prescrip. li. vi. potest tamen ius canonicum etiam dici lex humana quia sunt in eo multa ab hominibus statuta: sed respectu aliorum iurium ciuiliu dicatur lex diuina. Si militet lex ciuilis potest dici diuina aliquid respectu imo sacra dicitur et per ipsam quis religiosus efficitur: ut. C. de legi. et consti. l. leges. Quare impator dicitur religiosissimus in prebendario institutionu. vide. c. quo iure. di. vii. et l. si. C. de prescrip. lon. tem. Et Archid. in. v. humane. c. si. de prescrip. li. vi. vbi dicitur quod leges diuinitus per ora principum sunt promulgate. xvi. q. ii. nemo. xi. q. ii. imperatores. Et aliquando vocantur leges publice. ii. q. v. c. de accusationibus. Aliquando leges exterorum vel leges seculi ut ibi dicitur. Sed canonice diuine dicitur. ii. q. v. q. suspecti. et canonibus et legibus cuilibet studere deberet: quia non permittunt quicquam in eis peritum in paupertate vivere vel in anxietate mori: ut inquit iuriconsultus in au. de here. et fal. §. si. col. i. Et in prebendario ff. vbi dicitur tex. legum oratores ditissimi efficiuntur. §. nos vero. et glo. i. v. ditissimi ponit versus. Dat galienus opes et sanctio iustitiana. Ex alijs paleas: ut. §. de. A. in dictione ars. **Legius.** Re. §. homagium legum.

De Li

Libellus pluribus modis accipitur: ut notat. Spe. in tractatu libelloz. Quia enim dicitur paruus liber vel codicillus vel cedula in qua actor causam et actionem exprimit. Et est duplex. quidam est accusationis: et ille in criminalibus locum habet. Et quidam est actionis: et ille in ciuilibus: ut est glo. vnica in prin. c. i. de libe. obla. Et debet plura contineri in libello: ut in his versibus continetur. Quis: quid: coram: quo: quo iure petat: a quo. Recte oppositus quique libellus habet. Nam libellus conuentionis dicitur continere

re nomen actoris. scilicet quis sit: qui conueniat. Et quod petat scilicet re que petitur. Et nomen iudicis. scilicet coram quo agitur. Et ius quod res petitur: et sic causam petendi. Et nomen rei: scilicet a quo res petitur. Etiam tempus et dies in quo libellus datur. Si in libello accusatoris contineri debet nomen accusatoris nomen rei et iudicis: et crimen de quo agitur. Et quandoque persona cum qua crimen dicitur commissum. Et locus in quo: et dies accusationis coram iudice et mensis in quo crimen est commissum. Sed die et hora ibi ponere non est necesse secundum. Hostiensis. Quia quod secundum ponitur per pane acimo seu succineritio: ut. C. de epis. audie. l. iudices. vbi tex. inquit quod incarceration debet virtuali substantia ministrari vel tradi libellis duobus aut tribus diurnis. Et dicit ibi glo. id est panibus aut libris libi: vel a libra libe quod est panis albus vel succineritio. Et sic libellus est diminutiuum. Unde dicitur puer noluit librum a sacerdote accipere in au. ibi allega. Quia et tertio capitur per precibus principi oblati. C. quando libellus principi obla. fac. lit. contesta. Quarto per iudice delegato. ff. de offi. consul. l. nec quisque. Quinto per scriptura demandatoris. Sexto per scriptura recusatoris. Septimo per scriptura quam vir dat uxori quam repudiat: et illa dicitur libellus repudij. Octauo per scriptura appellatoris. ff. de appellato. l. i. Nono per scriptura quam iudex dat appellanti scilicet apostolus: de appel. c. cordi. li. vi. Decimo per scriptura infamatoria: que dicitur libellus famosus quam nullus scribere debet nec dictare sub pena capitis. secundum leges. Proprie tamen libellus est scriptura agentis questione continens et futuram actionem de promens. Et dicitur Ly. quod est breuis scriptura intentione actoris vel accusatoris. et reu clare de promens. Et sic libellus non dicitur esse verosus: vel vtens superfluis. nec obscurus: vel alternatiuus. quia alternatiua ponit obscuritatem. ut not. in glo. ii. l. si res ff. de rei vendi. Et tamen libellus icertus admittitur vbi incertitudo puenit ex facto aduersarij: iuxta nota. i. c. significatibus. de libel. obla. Et quod quicquid libellus alternatiuus admittatur. nota. ibidem videlicet de consuetudine. notum tamen de rigore iuris: isti. de act. §. sunt et alij. alias. §. si iste quidem et ea que sunt consuetudinis observantur. ff. de edili. edic. l. quod si fugitius. §. apud labeonez. et melius eo. cit. quod si nolit. §. quod macipia: et glo. i. c. abbate sane. de re. iudi. li. vi. i. glo. i. ver. dominij vel quasi. §. est elegantissimum: aurea dicenda. Vel sic. Libellus est breuis memoria actoris petitione: et causam continens: et actionem complexus. Dicitur autem libellus a libro diminutiue: propter suam breuitatem. sicut codicillus a codice: secundum speciem. in ti. de libel. concep. in prin. Vel dicitur a libra. id est iusticia. unde iudex dicitur statera equa lance ministrare. xlv. di. ois. et iiij. q. i. offeramus. et c. abbate sane. de re iudi. li. vi. in §. prefatus ergo. et c. l. eo. ti. li. vi.

Libellus repudij. Require repudium.

Liberalis causa est quam principaliter mota questione ab aliquo dicitur alijs seu alio suo seruus esse ipse vero intendit se esse liberum. Si vero ostendat se esse seruum non actoris sed alterius: non est causa liberalis: sed causa dominij. Et causa hic ponitur per iudicio.

Liberi sunt qui ex ingenuis nascuntur. Sicut autem liberi qui manumittuntur. Et dicitur a libertate. Et sunt filij et filie et ceteri omnes in recta linea descendentes usque ad trinepos et vltimos dicitur inferiores seu posteriores. Si vero parentes dicuntur omnes ascendentes per paternam seu matrem cognationem nobis coniuncti usque ad tritauium. Et vltimos dicuntur superiores seu maiores. Appellatio ergo liberorum itelliguntur nepotes ex filijs et alijs descendens. ff. de vob. sig. l. liberorum. Et hoc ex masculis. Sed appellatio filiorum

regulari nō cōphēdunt nepotes: insti. qui da. tuto.
possi. insti. 7 ē glo. sup. ver. liberi. i. de. unica. de bapri.
facit glo. i. in. c. in pientia. de proba.

Liba. Hec dictio significat posse fieri libere qd mā
dat. Non tñ significat vltra mandatū generale. Et
sic nō viderēt concessa que regunt mandatū spāle.
7 hoc de vlti cōi. l. 3. secus ex significato attēto de iure
scripto. Tūc enim significat posse fieri qd sine māda
to speciali nō fieret excepta oenotatione. l. pcurator
cui generaliter. ff. de pcura. iuncta. l. filius. ff. de oōa.
Significat ergo qd posset alienare qd nō possit. pcurator
cui ē cōcessa gnālis administratio non expreso
vbo libera. cui? significatū addi. 7 opat. Nō aut signi
ficat donationē: qz donatio ex natura ē gratuita. vñ
nota. scdm bar. l. qui rome. §. calimach. ff. de vbo. ob.
Verbū libera in illo tñ opat ad qd refert. vbi gratia.
dicēdo. Constituo te pcuratorē ad agendū 7 defen
dendū litem contestandā dans 7 concedēs liberaz po
testatē 7c. non videt concessa administratio cause. l. 3.
solū instantie: qz hoc verba importat. Et de causa nō
possi trāfigere: l. 3. solū de instātia. Itē ibi. Cōstitui p
curatorē ad recipiendā solutionem dans ei liberaz po
testatē qd potest progare terminū. facit de pcurato.
q ad agendū. li. vi. 7. l. duo. ff. de administra. tuto. Itē
de vbo plena. l. si pcurator. §. q si plenam. C. de pcurato.
Idē si dominus cōcessit qd pcurator possit quod
ipse dominus l. 3. nō expreso verbū libera: vel plena
ptāte. l. creditor. §. lucius. ff. mandati. Idē si dñs pro
misit se ratum habiturū qd per suū procuratorem
actum fuerit. l. i. ff. de pcurato.

Libratio sumit p dispositione liberatoria: 7 signi
ficat diuersimode. nā ibi testator legat debitori suo q
solus ē liberationē significat qd debitor agere possit cō
tra heredē vt eū liberet p acceptilationem. l. iij. §. nō
de effectu. ff. de libe. lega. Qz quando testator dicit.
volo liberari: vel lego liberationē. significatur qd vlt
qz herede liberari ex cōmuni modo intelligendi. Itē
ibi. Duo sūt rei pmittendi qui tenent ad idē debitum
quilibet in solidum testator legat vni liberationem si
gnificat qd ille possit agere contra heredē vt liberet
per pactū. Sed alter nō liberat nisi ille vñ liberare
tur ex maiori vi. videlicet acceptilatione nam tūc etiā
alter liberat sicut acceptilatio capitur p tali solutōe.
qd vno soluente alter liberat. secus in pacto. Sed cer
te pactū liberatōis in simplici ratione valet tantū sic
acceptilatio. Itē duo sunt rei promittēdi socij vni
legata ē liberatio significat quod etiā ille cui? nomen
ascriptū non est habet pro legatario. Et sic ager pōt
vt liberet sicut ille q nominat. Et hoc si testator ei
puidere voluit qd pbat ex similib? coniecturis suffi
cienter: qz in obendo socij sunt. Et intellige socios se
cundū bar. quib? oē lucrum 7 damnu ē cōe in illo de
bitō. Itē ibi duo sūt rei pmittendi non socij facti de
bitores ex pecunia que puenit ad vtrūqz vel conuer
sa ē i cōem vtilitatem testōr legat liberationē vni nō
liberabit p acceptilationē: sed per pactum. Et istud
pactū pficiet etiā alteri in parte. s. medietate debi
ti. Et sic intellige qd nō. glo. in. §. nūc de effectu pā.
Cōclude ergo aut sūt socij 7 liberatio fit per accepti
lationē. Et sic facta vni pdest etiā alteri. S3 iste al
non legatari? non pōt agere nisi vbi testator ei puide
re voluit. Aut nō sūt socij. 7 tūc liberatio fit per pa
ctum de nō petēdo 7 pdest alteri i medietate vt in
altera medietate tñ conueniat. Itē nota qd pactū scñ

vni pdest alteri put actū ē: 7 non alias. nam si ē ac
tum ius ex eo queri tantum illi cui sit illi querit tātū.
Si vero actū ē ius queri vtrūqz tunc queritur vtrūqz.
In dubio vō pactū scñ reo pdest fideiussori. S3 nō pa
ctū factū fideiussori ecōtra pdest reo nisi vbi fideiussori
sit acceptilatio: 7 principalis obligat? est re. Quia
tunc hec acceptilatio respectu principalis otinet pa
ctum: quod. sibi pdest. l. 7 per iussu. §. 7 si fideiussori.
ff. de accep. Posset tñ dici qd principalis liberaf ipso
iure: qz hoc fit per cōsequentiam vt ibi nō. In accepti
latione autem si sit principali. pdest fideiussori. Sa
cta aut fideiussori pdest ei tantū si hoc ē actū. In du
bio pdest principali licz non semper: put nō. in. l.
siquis reum. de libe. lega. 7 finaliter concluditur qd li
beratio vni persone i vna re vel in vno debito ad ali
am personam aliam rem vel aliud debitum extēdit.
Si hoc disponentem quouis pāli medio voluisse si
gnificatur. Et liberatio generalis non comprehendit
que ibi non contineri aliquod medium concludit. Et
liberatio concessa spāl? generalr iter uiuos 7 vltima
voluntate significat quod significare quoduis mediū
probabile declarat.

Libertas est res spiritualis: 7 ideo pōt venire in cō
mutationē cum alio spiritali de re. permu. c. ad qsti
ones. 7 de ser. non ordi. c. nullus in glo. vltima. Item
libertas est naturalis facultas eius quod cuiqz facer
liber nisi quod vi aut iure prohibetur. insti. de iur. p
so. in principio. Et hec facultas qñs late pateat tñ
ei quandoqz resistitur de facto: 7 quando nō possum?
desideramus uel de iure: ut quando nō facere furtū
aut rapinam prohibemur.

Libertas latina fuit libertas que habebat qd si mo
zeretur ille cui dabatur libertas tunc tenuit sed si sup
iurit tunc nō tenuit. sed hodie est correctā per. l. i. c.
de la. li. tol. Re. s. latini. Et dicebant latina p simili
tudinem. Nam ut romani noiati sunt quia romanis
subiciebantur 7 icolumes mittebantur licz scdm rē
latini uel romani non esset. 7 illa libertas latina diciē
cum nō ēset vera libertas.

Libertas dedititia. Require supra dedititia.

Libertas fidei cōmissaria ē quā testator directe nō
uoluit competere: sed per manumissionē alterius c?
fidei hoc cōmisit scilicet ut manumitteret.

Libertas testamētaria est que ex ipso testamento
directe comperit. ut. C. de testa. ma. in prin. in glo.

Libertas vindicta est que fit per vindictam. C. d
vin. liber. in prin. glo:

Liberti siue libertini sunt qui ex iusta cā a servitu
te manumissi sunt: Nec est inter eos differentia licet
quidam minus prudenter dicunt libertinū esse filij
liberti: vnde libertus meus: uel libertinus dicitur ille
qui seruus meus fuit sed manumissi eum. Ego ipe
dicoz patron? de quo sup. v. i fuitute insti. de liberti.

Libertus abortiuus ē qui in testamēto eius qui ab
ortus est id est mortuus manumittitur.

Libertus assignatitius est quem patronus eius ex
liberis suis esse velit ipsum assignauit.

Librarius est qui i libra apponendo pondera cās
rerum determinat: vel est libroruendens 7 custodiēs

Libripens idem ē quod librarius: de quo glo. isti.
de testa. or. in prin:

Libratio sumitur pro dispositione liberatoria et
significat diuersimode ut supra habetur. D. D.

Licere uel licitari est rem appreciare. vnde diciē n

euro centum grecos vno obolo liceri. Sed licere acti-
uum significat rem precio mensurabilem estimare
quanto precio valeat. vnde versus. Dives i orbe licz
pauperem sed nemo licetur.

Liceo enim ē actiū in significatōe ⁊ passiuū
in voce. Sed liceo contra. vñ. Non licet asse mibi: q
me nō asse liceat. Inde licitare. ē frequenter estimare
valorē rei vēdibil. Et licitator. idest suator: vel p vo
cator: seu pofeneta.

Licitatio ē venditio pposita. vt cū alijs emptor i
re ab altero volente emere precium auget. Vnde qñ
aliq res publice venalis exponit: ⁊ vnus offert decem
⁊ alter quindecim: quando proclamatum est q. qui
plus offert eam habebit ille qui plus offert dicitur ali
um vincere licitatione. vnde cum alterum sic inten
dit superare plus offerendo in quacūq. negociatio
ne licitatio est. vt qui licitatione vincit rem feret. C. d
sacrofan. ecclesi. auctē. qui res. ⁊. C. de si. instrumen.
⁊ iure haste fscalis. l. quicūq. li. x. Est ergo licitatio
subastatio. vel oblatio ad subastationē: vt in. l. licita
tio. ff. de publi. iudi.

Licitarij dicūt qui emēdo: vendendo vel conducē
do rē aliquā: vel negociando ali qd aliud plus offerē
do: alter alterq contendit superare.

Licētia multiplex est vt notat archidia. xxiiij. q. ij
si abstineret.

Lima ē instrumentū fabrile ⁊ ferreū quo metalla
rodūt: poliūt: minuunt: ⁊ purgant. vij. q. i. §. cū ergo
vbi ferruz. ⁊ ē glo. i. c. pastoralis. de re iudi. in cle.

Limites sunt fines vel termini regionum. Inde li
mitare. terminare dī: vel restringere. vnde limes ē ter
min⁹ agris posit⁹ vel pratis seu campis. vel etiā dicit
meta. Sed limen est introitus domus: dictū a limite
Nā limina sunt ediū: limites vō regionū: vel finiu. d
quo institui. quib. mo. ius pa. po. soluitur. §. dictū ē āt
Limitari dñr q cōstituti sunt inter castra ⁊ ciuita
tes: vel cōfinia opida vt limites defendāt ⁊ colant: vt
C. de fin. limi. l. vlti. in fi. lib. xi. Et dicit accur. sup ru
bri. ibidē q quidā habent. p limitosis limitrophis. a
trophos. idest descriptio: ⁊ limites. idest descriptis
ad vsū limitū: alias militū qui imperium custodiūt.

Liminarche dicūt principes locorum in quib⁹ sūt
diuersarum puinciarum: aut regnorū diuersorum li
mites ⁊ termini. Inde etiam dicuntur coliminarche
qui confinia oppidavē ciuitates tenent: transimites
locorum.

Linea est collectio personarū ab eodē stipite descē
dētium diuersos gradus ⁊ inēs ⁊ numeros distinguēt
vide nota. Jo. andre. super arborē cōsanguinitatis.

Linthea. non dubitat velum vocari.

Lintheary sunt qui linteas nauis vel nauium: vel
lintheareorū negociationē exercēt. ⁊ c.

Linthearia. dicitur talis negociatio.

Lintheartosa: vel linthearium est negociatio lin
theariozum.

Litem pendere est litis cōtestationē esse vel litez i
i certo esse cū tamen ambiguus sit eius exitus ⁊ euen
tus. Nam litis ⁊ iudiciorum euent⁹ est icertus. ff. de
pecu. l. qd debetur. Pendere aut dicitur lis p apposi
tionem: recusationem: consultationem: vel relatōez
vel quandiu diffinitiuā sententia non ē lata. de quo p
docto. vt li. pendē. per totum.

Litem cōtestari dī quādo actor pponit itentionez
suam ⁊ actionē coram iudice contra aliquē. ⁊ ille sta

tim negat: tūc est lis cōtestata. Et dī pendere: nam
in suspensio sunt omia dōec lis sopiatur. idest terminet
vel ad superiorem negocium trāmittatur. Et dī lis
pendere quo ad hoc vt nihil innouetur quatuor cō
currentibus. Primo q citatio emanauerit. Secūdo
q a iudice competente. Tercio q ad partē puenerit
vel pte impediētē q minus peruenerit. Quarto q in
ea talia sint expressa per que pars instruat sup quib⁹
conueniat: vt in cle. si. vt lit pendet. Et potest addi
quintum: vt ibi nota. quod emanet ⁊ perueniat debi
to tempore.

Litis cōtestatio. est negocij pncipalis ab actore ⁊
reo hinc inde facta narratio. Quā narrationē pcedēt
debet libellus nisi forte de consensu partium remitta
tur. Sit autem litis cōtestatio coram iudice per nar
rationem actoris ⁊ dīctoriam responsionem rei: vt
q negat. vel per aliquā exceptionem opponit aio cō
testandi litem. idest ea mente vt in cā pcedat: vel de
sistat. Est ergo litis cōtestatio scdm gos. hinc inde apd
iudicem negocij pncipalis facta narratio per pnci
pales personas non per aduocatos nisi forte pnci
pales adeo fuerint indiscreti vt eorum defectus de li
centia iudicis per alios suppleatur. vt in. c. pastoral.
de iudi. Et litis cōtestatio ē initium actionis ⁊ cōfili
ctus in cā. de hoc vide glo. bonaz in. c. dudū. ij. in ver.
ppositā. de elect: quomō. ⁊ qñ fiat litis cōtestatio.

Litigiosa res ē mobilis vel immobilis res vel semo
uens de cuius dñio causa mouetur inter petitozem ⁊
possessozē conuentione iudiciaria precibus vel pnci
pi oblatiis ⁊ iudiciis insinuat. ⁊ per eum futuro reo
cognitis. C. de litigio. auct. litigiosa. Sit autē res litigi
in continēti oblato libello. Alij dicunt rem litigiosaz
nō esse ante litis cōtestationē. de hoc glo. in. c. i. vt
lite pendet. li. vi.

Lis a cōtentione limitis prius nomē sumpsit de q
Virgilius. Limes erat positus litē vt discerneret agri
⁊. forus. de vbo. sig. ad mediū. Et lis dicitur mota cū
fuerit cōtestata. c. ex parte. ij. de ver. signi. et aduer
sario. de excep.

Litis quasi cōtestatio est qñ aliquis conuentus i iu
dicio super rebus mobilibus quas possidet nomine
alieno nominat dominum in iudicio ⁊ accipit iudici
as ad denunciandum domino: vt ad iudicem venias
uel mittat: si ipse dominus non comparet in termino
sibi dato: tunc lis quasi cōtestata ē contra dominū
siue habetur pro cōtestata ad interrūpēdū lōgi tēpo
ris pscriptiōē vt in. c. qñ frequenter. §. in alijs. ⁊.
quod si super. vt lit. non cōtesta.

Litteris dicitur obligatio contrahi qñ quis confite
tur aliquā in aliquo instrumēto se recepisse pecuniaz
quā nudū recepit sub spe numerationis future sibi fa
ciende prout a creditore eidē promissū extitit. Illi cō
petit actio nō numerate pecunie si exigitur ab eo de
bitum anteq. recepit.

Littere de rato dicuntur procuratorie quia consti
tuens procuratorē semp adicit in fine q quicquid p
curator fecerit super cā ad quā datus ē ratum gratus
⁊ c. habebit. vt in. c. cū dilectus de religi. domi in glo.
Litigatoris nomine nō solū actor sed et reus intelli
gitur: vt. c. i. de lit. cont. li. vi.

De 20

Locatio est persone vel rei ad vsuz facta concessio
vel mercede uel pecunia numeranda conuenta alior
quin de alia re erit contractus nominat⁹. de quo vide

no. per hoc. de loca. et conduc. super rubrica.

Loculus est bursa vel marsupium. in. c. i. de depoli. in glo. omnes loculos habuit: ut indigentibus subueniret. xij. q. ij. Dominus loculos faciat.

Locator est ille qui rem aliquam pro certo precio vel certa mercede alicui utenda concedit vel aliam rem suam mercede sibi conuenta uti permittit: ut cum loco tibi domum meam ad habitandum in ea: ego dico locator. Tu vero qui sic uteris seu ad usum recipis conductor nuncuparis: ut in. c. i. de loca. et conduc.

Locati actio. Requiritur supra actio locati.

Locuples. Requiritur supra bona liberorum.

Locus religiosus. Requiritur. s. religio.

Locus sanctus dicitur qui firmus est: et virtutibus munitus domino quidem quod sanctum est. s. a sanguinibus. i. a peccatis imolari de quodam in. c. de rex diuini. s. sancte quod res

Locus insignis secundum Jo. an. in. c. statutum de rescript. li. vi. est ciuitas. ibi non sunt periti. Et de hoc dicit ibi rationem. Sed secundum Inno. Hosti. abba. non sufficit esse ciuitatem nisi sit ibi copia peritorum. Loco. dicitur sufficit si de vicino possit loco haberi periti. Paulus de lizaris in de. vnica. de s. ope. dicit insignem locum in quo potest copia haberi necessarium pro episcopo familia et equitibus scilicet non sit copia peritorum.

Loci adiectio significat diuersimode dispositio. Verbi gratia Testator dicit: Titio lego centum que sibi volo solui de pecunia. quam habeo in tali loco puta tali castro tali archa. Et si in illo loco nihil est: tunc nihil debet. si minus est nihil hominis tota pecunia debet. l. quidam testamento. ff. de leg. i. l. lucius. ff. de ali. et ciba. lega. ubi testator legauit alimenta libertis postea scripsit quod ex certis fundis percipiantur si non possunt percipi ex illis fundis aliunde debet suppleri. facit. l. paulo calimacho. s. si. ff. de leg. iij. Ratio: quod locus hic apponitur ad omnem illustrationem unde solutio fieri possit: et non ad taxationem seu restrictionem legati quare legatum non restringitur Etiam: quod legatum fuit factum in genere: et sic remanet in genere: et adiectio loci refertur ad designationem fidei solutionis. Et quod de legato videtur. Idem in contractu intelligitur paritate rationis: ut si dicat promitto tibi centum soluenda de pecunia quam habeo in tali loco. Et ibi lego vel promitto: x. que habeo in archa si nihil est nihil debet. Si minus est illud tamen debet. l. si seruus. s. qui quicquid. ff. de leg. i. Quia locus adiectus sume immediate. Et per hoc significat: quod illa summa que ibi est debebat et non alia. Unde testator vel promissor se refert ad illud corpus pecunie quod ibi est. Et ideo si nihil est nihil debet vel quatenus est ea tenetur tamen debet. Letera multa exempla ponit Petrus burgundi. s. sacramenta. l. iter stipulante. ff. de iur. ob. Et finaliter loci adiectio operatur quod ratio dicat vel lege disponit vel prout voluntas disponentis dicat quam quod iuris medium probabile declarat. ut. l. cum certus. ff. de vi. tri. et ole. lega. l. si debitor. s. i. ff. de strabene empti. et ven. l. eum qui calcedis. ff. de v. obli. l. legatus. s. vim. ff. de annu. legat. l. ex eo. ff. de vi. tri. et ole. leg. cum filibus

Logographus. i. scriptor publice rationis Et dicitur a logos sermo vel lexis ratio: et graphos scriptura. Et secundum dum accur in rubrica. C. de tabellariis scriptis. et logo. li. x.

Loga consuetudo est que. x. vel. xx. annis inducitur et multo magis longiori tempore: ut si. xxx. vel. xl. annis perdurat.

De Lu

Lucrificare. i. acquirere.

Luere idest liberare. unde dicitur. pignus luitur

idest liberatur. Alio modo accipitur pro puniri unde dicitur. luo penas. i. punior. unde Er luo pignus: penas cruce. luce tenebras. Dicitur et luere quod salitur ut ouis. De per significationem vide in. c. de lega. s. sed et si re. **L**ugubrare. idest uigilare. et nocti proprie attribuitur Sic dicitur. luna habet radios lugubres: et sol claros. vide in. c. de lega. s. nostra in tex. et glo.

Lustrum. est spatium quicquid annorum. unde dicitur. Inditio constat ex tribus lustris id est durat ad quindecim annos: ut de si. istr. iter dilectos. vide. s. inditio.

Luxuria. nota archi. de consue. c. si. li. vi.

De Ma

Achinatio

vide supra dolus. Et est quasi astutus ingenium.

Achinatio. Quid. n. est quod homo semel deditus malicie non adueniat: tamen. ut hi qui ob se habere perhi. res mino. post prin. collat: vi.

Magister nauis requiritur. s. actio exercitoria. et. C. eo. ti. l. vnica. li. xij.

Magistri scrineorum dicebantur qui scrineis sacri imperii prepositi erant. Vel sunt pragmaticarii. sic dicti: quia pragmaticas sanctiones illas scilicet quas principes faciebant et statuiebant consilio procerum suorum scribebant et exempla eorum in scrineis reposita ad memoriam custodiebant.

Maior dicitur ille qui. xxv. annorum impleuit etate de quo nota. in. c. de cu. per totum. et per docto. de re futu. in integr. c. i.

Maiuma est ludus qui vigeat in maio. Et dicuntur a maio. vel maiuma grece: latine ingressus scilicet estatis quando herbe frondesque virentes letificat. Inde venit maius. C. de maiuma. in rubrica. li. xi.

Maior pars attenditur quo ad numerum et seniores quo ad zelum iudicium. Vel potest dici maior pars que maiori innititur rationi. ut. xi. dis. sana. et. c. multi.

Magones siue ventilarii sunt qui in seruis emendis vel vendendis mercedem exercent.

Magi sunt qui vulgo malefici ob facinororum magnitudinem nuncupantur: hi sunt qui permissu dei maleficis elementa concutiunt. Turbant mentes hominum minus confidentium etc. xxvi. q. v. Nec mirum. Et ibi que sunt nigromantici. idromantici et de auguriis: et auruspiciis que omnia ibi reprobandur. Dicitur. n. Augusti. ex libro de ciuitate dei ibi ad finem. Quod ideo quisque non debet eis credere. quia aliquando eueniunt que predicunt: aut sana revidentur infirmos: aut ledere sanos: aut quia hoc permissu dei fit: ut ipsi qui hoc audiunt. vel videtur probetur. Et appareat quod si fide. vel deuotione sint in gratia erga deum. Nec ibi.

Macellare est mactare: vel trucidare. Inde dicuntur macellarii qui pecora: vel quadrupedia mactant: ut est glo. v. in clem. i. de uita et honesta. clerico.

Magister dicitur qui pre ceteris alicuius rei siue negotii curam gerit. Et interpretatur sillabaliter quasi si in maiori statu existens. Sed litteraliter sic quasi manuum acram gerens inter scholares tenens eos rigide. Secundum glo. vero. c. i. de magi. dicitur a mouendo: siue a monstrando: ut. ff. de verborum signifi. l. quibus vim.

Maledicus est qui obloquitur de homine detrahendo ei: et eum obloquijs deprimendo: ut. c. i. de cleri. male. Summa autem iniquitas est detrabere.

Et omnis qui detrabit fratri suo homicida est. vi. q. i. cap. summa. Et detractores fratrum homicide

sūt; de pe. di. i. homicidiis. Nō tñ semper peccāt ma-
ledicētes: vt. xxiij. dist. c. i. nomine dñi. in fi. vbi ponit
lōga maledictio. Quia maledicōz duo sūt genera. c.
cū facti. xxiij. q. ij. Omnis n. blasphemus dei z sācto
ū maledicus est. c. statum. e. ti.

Malleatores adulterine monete sūt qui falsā mo-
netaz malleāt.

Mācipiū ē seru⁹ vel ancilla. z est neutri generis i
voce: sed cōis generis i significatiōe. z dñr quasi manu
capiū. Et dñr manuciū oē qd manucapi pōt: sic bō
equus: z hoc generaliter. s; specialiter tñ significat
hoies: quia tales erāt serui capiētū eos i bello iusto.

Māncus ē defūctuosus. Et scdm catholicū dñr q
si manu carēs: vt cui manus abscissa est. vel is est qui i
becillitate dextra facilius vtitur sinistra. ff. de edil.
edic. l. qui clauum. §. penulti.

Mandatum scdm azo. est officiū ab eo qui gratui-
tū gratis suscipit exhibēdū. Et dicitur mādatū: qua-
si manu datū. Quod. n. aliquis p se facturus erat ali-
gerendū cōmittit. Et cōtrahitur solo cōsensu. Et no-
ta q mādatū posterius factum non derogat priuile-
gio nisi de hoc faciat mentionē. c. graue. de offi. ordi.
Itē per mādatū gñale nō phibēt nisi illicita. c. super
gbulā dñr. s. g. Itē tñ valet mādatū generale quo
ad oia: qñtū speciale ad quedā de vo. z vo. redē. c. ma-
gne. §. rei. Itē rei turpis mādatū nullū ē. ff. man. l. ij.
Itē qñ mādatū vel pactū vnū cōtinet i se duo quoz
vnū ē possibile z alterū impossibile nō obligat i oib⁹
vt si ego existēs Rome promitto tibi hodie pare. r.
erfōdie. Sed qñq; obligat i indicys vt si iuder mādat
alicui qd cōpareat corā eo die impossibili tūc tenet cō-
parere die possibili secūdū hosti. c. dilecti de do. z cō-
tu. Itē qui eregīt mādatū nō debet excedē fines mā-
dati: insti. māda. §. si is q. Itē mādatū speciale derō-
gat gñali. Etia si de eo nō facit mētionē. c. pastoralis
de rescrip. icōz. Bern. i qñtionib⁹ z hoc fallit i quartu
oz calib⁹. Primo i mādatis gñalib⁹ q sūt effectus spe-
cialia. c. ex pre. de offi. deleg. Secūdo i priuilegijs de
rescrip. cū ordinē. Tertio qñ res nō ē integra Quarto
i legatis. ff. de suppel. leg. l. ij. Et differūt mādatum
iussio z preceptū qz iussio ipōrtat necessitatē nec fini-
tur morte iubētis: qz successor id facere tenet. Man-
datū vero ipōrtat liberā obsequēdi volūtate z finit
morte: vnde pceptū nō precipitat mors precipiētis
Mādatū mādatore cadēte cadit vt no. de rescrip. eā
te. z. c. i. his. de verb. signi. Quidā tñ dicūt q tam pce-
ptū qz mādatū finit morte si nominib⁹ expressis scri-
bātur scdm Jo. an. xiiij. q. i. quod precipitur.

Mādatōz dicitur i leg aliquid mādat alicui vt sibi
vel alij aliquid faciat. Require. s. fideiussor.

Mādatarius ē q mādatū suscipit adiplēdū z qñ
mādatarius accusat⁹ de crimine pueniri possit ex sua
persona vide. l. nō ideo minus. C. de accu. z. no. in. c.
mulieres. z. c. vt fame. de sen. excom. Et iter istas ori-
unt actiones hinc inde: qz illi cui sic mandat alteri cō-
tra illū qui mādatū suscipit adiplēdū. Lū p cogi nō
possit qz reciperet mādatū. Lōpetit actio mandati di-
recta iquātū eis iter fuit factū fuisse qd mandabatur.

Rursus ipsi mādatario q mādatū suscipit competit
actio mādati cōtraria si quas expēsas fecit vel ipēsas
rōe mandati suscepti iquātū nō excessit fines mādati
Si vero mādatū excessit ipēsis factis ipsas nō repe-
tet per actionē mādati cōtrariā. Sed iquātū vtiliter
expēdit p actionē negotiorum gestoz repetet.

Manifestū ē publica vel famosa proclamatio et
certa scientia z certis auctoritatib⁹ pueniēs. Et pōt
manifestū pbari per multos testes vel auctores non
tñ p tot quot fiat notoriū vide gl. ij. i. c. constitutionū. d
ver. signi. li. vi. Et. vi. q. ij. c. placuit. Spe. ti. de noto-
crimi. §. sequit d manifestū. circa pñ. vbi dñr. Mani-
festū ē qd patet pluribus sed nō oib⁹. S; notoriū oib⁹
b⁹ p3 Et no. i. l. cues. C. d app. p Bul. z Burrigariū.

Manifestū vel palā testari dicitur qui nō i publi-
cum heredem nominat: sed coram testibus quā ad so-
lennitatem sufficiunt testatur.

Manet. i. tenet vl astringit. c. cū laicis de re. eccle-
nō alie. Ubi dicit q laicis qñs religiosi disponēdi
de rebus ecclesie nō ē data potestas apud quos obse-
quendi manet necessitas non auctoritas impetrandi
de consti. c. ecclesie sancte marie.

Māser ē illegitimus proprie de scorto natus scd
hosti: quasi vulgo quesitus. vnde scdm Abba. Mā-
serib⁹ scortū nothi mehus dedit ortum. Ut seges
a spica sic spurus sit ab amica: Dant nāles que nobis
sunt speciales. c. nisi cum pridem. de renūc. in. §. per-
sone. in fi. vbi glo.

Māsiū scdm vulgare italicorū dñr quantitas tre q
duobus bobus sufficit in anno ad laborandum.

Manumissio ē dñō libertatis. i. detectio. ff. ad po-
qui. re. domi. l. adeo. §. cū quis in fi. Sed scd3 Place-
Jo. et Azo. datur seruo libertas quā prius nō habuit
alias nō diceretur dari sibi. ff. de acti. §. sic itaq; l. i. et
glo. in insti. de liber. in. §. datio vbi vide vtrum quis
det qd nō habet. z. c. i. de sup. neg. prel. vbi pro z cōtra
de dñō dante usufructū sōz malē z de creditore trans-
ferente dñūm pignoris. Et manumissus dicit qui ē
liberatus a manu potestate dñi. Nam quam diu in
seruitute ē sub manu z potāte dñi sui est. Sed postq
manumissus ē ab illo liberab⁹. ergo dñr qñ extra mā-
nuz. i. potāte domini sui missus. Et talis dñr libertas
dñi sui: z dominus patronus eius.

Manumissio testamētaria dici pōt oē illud qd cū
qz ex cā testamēti prestatur. Vel propter testamētū
contingit. Et nota de hoc qd fiat manumissio in ami-
cos requiruntur qñq; testes. C. de lati. libel. to l. i. vñ.
§. sancimus. Veruz est in vltima uoluntate. Sed ad
manumittēdū inter uiuos sufficiūt duo testes. ut no.
in glo. z. §. z. l. prealle.

Manualis obediētia. no. de maio. z obe. his quēd
restit. spo. olim cām quā subditi tenētur prelatis suis
sine scriptura z iuramento: ut nota. in. c. legebatur de
maiori. z obediētia.

Mappa est ornamentum equi z sunt lintheamia
alba quibus cooperiuntur equi cardinalium cum fa-
ciunt processionem.

Manipula est quoddā ornamētū quod imperatō
Constantinus cardinalibus concessit. Alij dicunt ma-
nipulā esse mitraz episcopālē vide spe. in rationali di-
uinoz. li. ij. sō. Bca de manipulo z videb⁹ pulcherria.

Massaritia est idē qd suppeller videlz omne vici-
sile domus cuius appellatione vestis non continetur
vt. l. si quis in fundi vocabulo. ff. de lega. i.

Masticonium ē domus vbi leprosi cōgregantur

Masculinum concepit femininum. ff. de lega. ij. l.
qui duos z. c. gñali. de elec. li. vi. z. l. quicūq; C. d ser-
fugi. z significat per dictionē masculini gñis verbi
grā ibi. Silys meis do tutores: etiā filie significant. ff.
de testa. l. si ita. Ratio ē voluntas ex equali affectiōe

promittendi eis ut tueantur et bona sua conserventur. Sed
ibi. Filios meos creberedo. masculinum non accipit semi-
ninum: quia filia non apprehenditur. l. i. §. q. r. ff. de ven. i. pos-
mittē. q. masculinum de se. platum non significat femininum
nec est ibi aliqua coniectura probabilis quod hoc excludat. sed est
odiu exheredationis quod dicitur significatum verbi non
extendi. ut in regula odii. de regu. iur. l. i. vi. Item ibi qui
cuius id vel p. p. de nocte per fenestram nocēs soluit de
c. significat et semina. l. q. c. p. al. Et sumit significa-
tum ex paritate dictionis. Sicut ibi. Alii sanguinem et dolosum
abominabunt omnes apprehendunt et semina ratione dictionis quod
odit et deus in mulieribus. l. ceteris paribus magis pec-
cet masculinus quam semina quia ratio naturaliter in eo plus datur
Et ergo in crimine lese maiestatis criminofus punitur.
et filij sui: ubi et filie apprehenduntur. Miti? tamen punitur
semine. l. quisque. C. ad. l. iul. maie. Item ibi si mihi filius
natus erit ex beisse: heres esto. et ex triente vxor. Si ue-
ro filia nascetur ex triente: heres esto. et ex beisse vxor et fi-
lius et filia nascuntur hereditas dividit in septem partes: ut
filius quatuor: vxor duas: et filia unam habeat. et sicut vo-
luisse testator. nam appellatio filij non continet filia. l.
si ira. ff. de liber. et posthu. Nec ibi significat femina:
dicendo quis potest esse advocatus in etate. xvij. annorum. pater
ex edicto de postulando quo prohibetur femine postu-
lare saltē p. alius. l. i. §. sexu. ff. de posthu. Et idē de p-
curatore quo ad esse procuratorem in iudicio. l. femine. ff.
de cura. Idē et in teste ad testamentum iuxta civilem roma-
norum: ut in §. testis. l. i. de testa. imo quod plus est si ex-
p. ma-
tur nomē communis generis. ubi autem numerus testium non
adhibetur duo sufficiunt. l. ubi numerus. ff. de testi. et con-
tur et mulier. Idē in omni materia in qua ratio vel lege: statuto
visu non sit differentia inter virum et mulierem. quia tunc ad paritatem
iudicatur. Aut. n. est adiectivum ipsum masculinum: ut quicquid:
quicquid: quidam et c. et accipit femininum. quia intelligit homo vel p-
sona: ut l. metum. §. ad advertendum. ff. de me. cau. l. vni-
ca. i. si. C. de rapt. virgi. Aut est nomen appellativum: ut
filius: et tunc si de favore dicitur accipit. si de odio non accipit
ut no. in. l. quicumque. C. de ser. fugi. pal. et l. i. ff. de ver-
bo. sig. ubi gl. ponit exceptiones. Sed converso feminini
non non accipit masculinum. quia appellatio feminini non si-
gnificat intelligi masculinum: nisi evidenter appare-
at sicut sub vno nomine appellativo aliud significatur
l. si quis in iudi. vocabulo. ff. de lega. i. cum ibi no. Et hec
dicta intelliguntur de masculino. i. de dictione masculini
generis. Sed masculinum quicquid significat masculinum
ubi gl. Testator legat ancille libertatem si pro pareret
filium peperit filium et filiam ex eodem utero: et certum est quis
pro natus sit. dicitur tex. quod filius censetur prius editus. l.
si fuerit. §. si. ff. de re. donb. Ratio quia de natura ma-
sculus fortior est femella eiusdem etatis.

Masculinum est dignius feminino: quod accipit ad me-
tem legislatoris. non quantum ad verba: ut l. i. ff. de ver-
sig. ubi bona glo.

Matematici se quod dicunt se scire aliquam artem divinam
di. et dicuntur a matheis media longa: quod est divinatio.
et perfertur penultima producta sine aspiratione. Sed
matheis penultima correpta cum aspiratione significat
quod divinum. vii. Scit fac matheis. sed divinare matheis

Matfamilias est qui in honestate vivit vii. Nec nuptie
nec natales faciunt matrefamilias: sed boni mores.

Matricula est cartula in qua scribitur aliquid. et proprie li-
ber universitatis. in quo nomina suppositorum conscri-
buntur et imatriculantur. et diminutivum a matre

Materrera est matris soror. ut instituitur. de. gradi.

cog. in glo. §. patruus.

Materrera magna est avie soror sicut promater.
tera pro avie soror

Matricularius dicitur habens officium pulsandi campa-
nas vel qui habet matriculare studentes.

Matrix ecclesia ponitur pro maiori baptismali que
generat baptismum sicut mater ut est glo. in ver. matri-
ce. in clementi. i. de sen. excō.

Maturare quandoque significat festinare: quicquid est p-
solē digerere: ut fructus maturantur.

Matrimonium idē sonat quod nuptie. et est legitima
maris et femine coniunctio individuum vite consuetudi-
nē retinēs. xvij. q. ij. §. i. et de presump. c. illud de con-
uer. in fi. ex litteris. et subaudi hoc. s. ad propositum in quo
debet esse tpe quo nubunt ut in matrimonium dicitur isti. de pa-
po. i. p. n. Et matrimonium est duplex. s. v. et p. n. Uterque
quod contrahitur inter personas legitimas per verba apta
nullo impedimento subistente. Presumptum dicitur quod
inter personas legitimas intervenit. tractatus de con-
trahendo vel verba apta in eventum tamen conditionis vel
arbitrii alieni et succedit copula carnalis ut inquit gos-
fre. Et non dicitur patrimonium licet a digniori debeat
fieri denominatio et tamen votum habeat vir in liberos si-
cut in l. i. liberorum. ff. de. §. sig. Ideo quia mater manus
exercitium vel officium exercet circa liberos quam pater.
c. si. de conuer. cōiu. quia ante partum onerosa: ipartu do-
lorosa: et post partum laboriosa. Igitur ad honorem ei-
dicitur matrimonium ut est de conuer. in fi. c. ex litteris
Et nota quod matrimonium tria sunt substantialia que di-
cuntur bona eius. ut de condi. app. c. vlti. et xvij. q. ij
Omne itaque. i. fides: ples: et sacramentum. Et si apponitur
conditio aliquid bonum matrimonium vel eius substan-
tialia nullum est matrimonium. Exemplum de p. si dico contrabo
tecum: si te pro questu adulteranda exposueris non est
matrimonium: quia est bonum fidei quod consistit in eo quod al-
coniugum suum corpus quod suum non est sed consortis sui non
exponat vel det alteri: alia est adulter fur et fidei fractor
Exemplum de scō ut si dico. Contrabo tecum si gene-
ratione proles euites si venenum sterilitatis accipias
non est matrimonium quia secundum bonum eius. s. bonum plus
propter quam multiplicandum fuit matrimonium a deo insti-
tutum. Exemplum tertium si dico Contrabo tecum donec diti-
or vel pulchrior habebis non tenet matrimonium quia est
sacramentum individuitatis quia nullum debet esse di-
uortium inter coniuges. Sic eodem modo dic quod professio reli-
gionis non tamen dumodo sit bona vel substantialia religi-
onis. quod sunt et tria. s. castitas: obedientia et abdicatio p-
petua. Et de his pone exempla suo modo: ut. §. Item si vi-
co. Contrabo tecum si furtum feceris si digito celum tetige-
ris est matrimonium quia turpis et impossibilis conditio quod non est sub-
stantia matrimonij habet per adiuncta. c. i. et vlt. de con-
di. ap. Et nota quod dicitur matrimonium: et quod sponsalia d-
futuro: declarat ex significato verborum prolatorum et
actu sequenti. Unde verba formalia matrimonij sunt il-
la quod vir dicit. accipio te in mea muliere. et mulier acci-
pio te in meum. c. l. de spon. duo et c. si inter de spon.
Simile est matrimonium si quis iuraret quod aliquis ab hoc
tpe. coniuge teneret et ei sicut vxori fidem servaret: et ipsa
eidem iuraret se illum pro marito habituram: et sibi tanquam viro
proprio servaturam: ut in. c. ex pre de spon. Nam licet ibi non
exprimantur verba formalia: tamen idē est si de equipollenti-
bus fiat: ut l. certum. ff. si cer. pe. Dicunt et quidam doc.
quod verbum habitus hic significat preteritum non futurum
Sicut dicendo. promitto tibi quod nunquam habebis aliam uxorem

nisi te. vel uolo te et non aliam in uxorem vel consentio in te
sicut in mea uxorem vel promitto quod uolo te habere in
uxorem. vel placet mihi te habere in uxorem. vel promit
to quod tibi seruabo sicut uxori mee. vel uolo quod ab
hac hora in antea sis mea uxor. vel inro quod habebo te
per legitima uxorem. de hoc uide: xxij. q. iij. §. vlti. v. et
Item si dixerit uir uxorem vel promitto tibi tamquam uxori dum
verba mulieris sequantur contrahit matrimonium per que
libet predictorum modorum ut non. ibi. Spec. eo. ti. §. i. ite
bi et dicat uir uxor quod tu es uxor et mulier e contra iuro
quod tu es uir meus dicunt quidam quod non sit matrimonium
de presenti: sed sponsalia de futuro capiendos peris
ff. de. v. si. l. verbum erit. Nam et si sint uerba presentis te
poris: non tamen ad matrimonium apta. ergo alij dicunt quod nec
sponsalia contrahantur. Sed ibi promitto quod te ducam
in uxorem et de cetero tenebo te ut uxores sunt sponsalia
quia sensus est ego te ducam et ex quo te duxero de cete
ro te tenebo. ar. c. ex litteris. ij. de spon. Secus si si ad
dito uerbo ducam dicat promitto quod tenebo te de ce
tero in uxorem. Etiam dimisso hoc uerbo de cetero: quod
tunc est matrimonium ut. c. ex parte de spon. preal. ite
si dicat promitto quod te tenebo in uxorem donec tra ponat
super oculos meos et mulier eodem modo respondeat et uir in
telligit deceptorie. i. donec sibi placuerit quia dum non
placebit ponet terram super oculos si sibi appareret
de dissensu non est matrimonium: alias sic quia ista uerba
donec terra. etc. significant tempus mortis. Similiter po
nec oculi et os mihi claudunt. c. ex litteris. i. de spon.
Item si uir contrahit cum uirgine sub conditione: et cum alia
pure et conditio sub qua cum primo dicit: erit iudicandum
est pro matrimonio se cumdo contracto. c. sup. eo. c. de
illis. et. c. per tuas. de condi. ap. secundum hosti. quod primo
nium purum prefertur suspensio et condicionali. Alij di
cunt iudicandum pro primo: quia per primum partes
ligantur se sub conditione. nec habet in potestate se sol
uere donec eueniat conditio: et per omnes non cum alio co
trahere. l. potior. C. qui po. in pi. ha. et dicunt quod dictum
precedens est potius ex ratione civilis inductum propter me
lius bonum matrimonij presertim et certum: quam futuri et incer
ti. Alia exempla uide. §. de condi. Item nota de matri
monio beate uirginis quod ipsa consensit in copulam car
nale cum ioseph. nec illam committendo: nec appetendo: sed
diuina inspiratione et utroque obediendo. xxvij. q. ij. §. cum
ergo nam proposuit se seruaturam uirginitatem in corde: sed vo
tum uirginitatis non expressit ore. subiecit se. n. dispositioni
diuine. proponens se seruaturam in uirginitate nisi deus
et aliter renelaret: secundum glossam de spon.

Matrona dicitur quod iam nupsit quasi que in matrimonio conuenit
Maric quicquid dicitur comparatiue. Aliquam pro tamen. de fil.
presby. c. ad abolendam. Alij legunt maxie pro magis. et
sic tenentur prope secundum bern. ibidem. Item maxime supponit
idem in alio casu sed maiorem esse rationem in expresso. C. unde
libe. l. si. Aliquam subaudiunt. ut. l. vey. in prin. ff. pro so. Ad
primum facit. ff. de pba. cum deide. ibi. et maxime de pe
ni. et re. c. officio. i. si. de spon. c. sponsa. vide hic no. c. p.
al. ad abolendam addi. gl. i. et per Jo. an. super ea. etiam no.
de hoc i. c. cum contingat. de fo. cope. i. gl. i. de elec. cum in
ter. et. c. quoniam frequenter. §. porro. ut lite non conf. et prope
implicat idem in contrario sensu.

De Med

Medographia. i. littera. Unde medographus. i.
medicie scriptor. sic accipitur. C. de tabu. scriben. li. x.
Medium dicitur hec uita. xxij. q. iij. hec autem vi
ta et no. Jo. an. in probemio cle.

Medaci. Re. §. dolus ubi Augustinus dicit. Medaci
us est falsa vocis significatio cum intentione fallendi. quod sic
de intelligi. cum intentione fallendi: que tunc ibi est. vel po
stea aduenit. quicquid enim aliis aliqd promittit non tamen uolu
tatem fallendi actu habet: sed postea acquirit.

Medicantes dicuntur quos in publicum questum ituta medi
citas vocauit. et illi resiciebant publicis annonis. Ua
lidi autem et robusti non debent medicare: ne miseris et de
bilibus panem auferant. C. de vali. medican. l. unica. li. xi.
et iac. de qsto. coll. vi. Locedit tamen aliquibus a papa oc
cupatis circa doctrinam fidei ut de elemosinis fidelium
uiuatur. sicut et apostoli dixerunt qui seminantes spiritualia tempo
ralia metes poterant quasi de iure naturali: ut dicit apostolus.
Menium: i. meniarium idem est quod vestibulum: et menibus
sumptum. Et dicitur ideo quia menibus adheret se
cundum hugo. Alij ponunt manerium.

Mensor est qui metit agros colunas: vel signa: vel
hoies: uel frumentum: uel menia iuxta castrum. vel ho
spitia. uel etiam quod omnia officia assignant secundum
accus. C. de mens. in rubri. li. xij.

Menia dicuntur prope edificia muroz ciuitatis sicut
cta. quod munus ciuitatis. Et iterum dicuntur menia abu
sive omnia edificia. uel dicuntur a mene grece. i. defectus la
tine quod deficit murus ubi sunt menia.

Mera donatio. Require. §. donatio.

Meretrix dicitur quod multorum libidini paret. i. obedit.
xxij. q. iij. vidue. uel cuius turpitudine publice uenalis est
xxij. q. iij. meretrices. et i. gl. ij. c. inter opera. de spon.
Dicit. n. Augustinus in questionibus de uir. meretrices esse.
et meretrices accedere prohibet dominus: quarum
publice uenalis est turpitudine. In dialogo autem mechie
nomine non uidetur hoc prohibuisse aperte quam mechia non
nisi adulterium esse solet: seu intelligi solet. et etiam in. c.
preal. meretrices.

Mer est istantia. i. futuri periculi causa metus trepidatio:
ut. ff. de. ti. l. i. Et non quod non sit necessarium periculum esse pre
sens tamen exigit metum esse presentem saltem pro futuro periculo. ff. de. ti.
l. metum. ij. nam pro metum non quolibet timore accipimus. sed
maioris mali: ut i. l. metum. pal. Et dicitur metus: quia me
te tenet in fretum seu impedit. Qui. n. timet non spergitur cor
de quod habet in ore. de h. uide gl. ij. c. ad audiendum. de his qui
me. ve cau. si. Unde meticulosus. i. metu plenus. §. me
tuit timenda et non timenda. Et sic dicitur iuramentum meticu
losus. et ut h. obliget ipso iure. quod sic ubi de iure in. c. si
vo. et. c. vey. quod non per quod votum factum pro metum est nullum ipso
iure: cum uoluntas in nouendo debeat esse libera. c. integri
tas. xxij. q. ij. §. et iuramentum pari ratione inno. occludit si
iuramentum est ipso iure turpis et superre turpi. i. occidere in
nocentem non ministrare alimeta pauperibus. etc. Tunc nullum
est ipso iure: nec obligat iuramentum: et non conuenire prope aucto
ritate. c. inter cetera: et male promissus. xxij. q. iij. Sed si
iuramentum sit turpis emissum non tamen superre turpi. i. dolo vel
metu sic obligat ipso iure. Sed absoluto potest impetrari
ex superioris vel iudicis officio. c. si vo. et. c. vey. pal. Ad
dit idem si in iuramentum potest sibi prouideri per aliam viam quam per
absolutionem a iuramento melius est quod soluat quod iurauit
et deide repetet. Nam qui sunt pro metum tenent ipso iure secum
dum glossam. sed rescinduntur per actionem quod metus causa si sunt per
fecta: Si uero imperfecta. tunc per exceptionem. ff. de. ti. l. me
tum. §. si pretor. Exceptis sex que per metum non tenent
ipso iure: ut scilicet matrimonium: promissio dotis: aditio iu
dicis. prelatio auctoritatis. alienatio rei ecclesiasticæ
et pronuntiatio sententie. Et dicit Jo. an. quod uenit in iura
mentum meticulosum non peccat mortaliter. licet peccet ve

nialiter vt in. c. verū ad fi. de iureiur. de hoc vide glo.
pleniorē i. l. extat. ff. eo. ti. Et distingue metus: qz ali
est phabilis q cadit i cōstātē vix animosum: z hic ex
cusat vt ē metus pene mortis: z cruciat⁹ corporis me
tus stupri idest seruitutis. Alius ē nō probabilis. s. q n
cadit nisi i hoiez pusillanīmē z formidolosū. z hic n ex
cusat. ut i. c. cū dilecti. e. ti. Et regularit⁹ ut pdictū ē ea
q sūt p metū valent z obligāt: vt dictum ē seu vt no.
xy. q. vi. auctoritatē. z. c. abbas e. ti. Fallit tñ i casib⁹
ibi notatis ad quos adde casū. c. vnici. e. ti. li. vi. Et iā
scdm coactionē absolutā vel cōditionalē distinguitur
excusatio metus. De hoc vide. s. coactio. Sed vtrū
metus excōicationis sit iustus metus. Qd sic videtur
qz continet corpis z aie detrimētū. vy. q. i. de manifes
ta. xi. q. iij. audi vbi dī q per excōicationē mutat sta
tus de corpore ecclesie i potestātē diaboli. Timēda est
ergo qsi mors eterna. xi. q. iij. nemo. z. c. i. Quod non
patet: qz ē medicinalis nō mortalis. ut. c. i. de sen. et co.
li. vi. z. ij. q. i. multi. Et si est iniusta vacua ē. nec curā
da: qz nō ligat quo ad deū. Si est iusta imputet sibi q
meret⁹ excōicari. Igitur nō ē iustus metus nec excusat
excōicatio eius. l. si mulier. ff. e. ti. Et no. Sof. in sum.
de his que vi me. ve cau. fi.

Mentoria dicūt diuersoria vlt diuerticula. i. secre
ta edificia alias montoria.

Mercis nomen ad mobilia tñ pīnet. ff. d verbo.
signi. l. merces

Metallum z es sunt noīa gnālia mineras significā
tia. Et differūt metallū z opus metalli. Vñ ille dam
natur i metallū q ligatur cū ferro z onere z labor gra
uitur vt nō liceat ei facile abire. Sed ille dānat i op⁹
metallū q ibidē liberat hēt habenas: z alijs metallū
fodientibus ministrat z illius leuior ē pena alteri⁹ aut
grauior de quo glo. no. insit. q mo. us. pa. po. sol. i. s.
pene seruus.

Metallary sē q affluētia exercitū metalloz hnt vt
i. c. d. metal. z metal. z p. ci. met. s. z accur. s. s. z. b. i. li. xi.

Metalli alias dicūt metbarij purpurei. C. q res
vena. non pos. li. i. Vel ē color quidam.

Metrocomia est vilis mēsurā que datur trāstatis
iussu pncipis: vt. C. de iur. sis. l. extra vnde metros gre
ce mēsurā latine dī: z comos villa. ide metrocomia
quasi mēsurā ville. Inde ēt comedia. i. villana. vlt ra
stica laus scōz acur. C. ne. lice. habita. metro. coloca.
sua ad extra. trāsser. super rubri. lib. xi. Et iā metro
comie sunt parochie vel dyoceses.

Metropolitani a mēsurā ciuitatū dicūt qz de
cem vel vndeci debēt sub se habere ciuitates. vy. q.
iij. Vel dī a metros. idest mī. qz metropol est mater
aliar ecclesiar: scōz gl. ibidē. Et iā metropolitani sin
gulis puincia pēminent: quoz auctoritati z doctrine
ceteri sacerdoti subiecti sunt line quibus reliqs epīs
nihil agere licet de his que spectāt ad totā prouinciā
scdm glo. xxi. dis. clerico. s. metropolitani

Merū iperū ē habere gladij potestātē ad puniē
dū facinorosos. Unde mēz iperū dī quedā ptās sū
ma per quā ea q sūt iurisdictionis maxime explicātur
Et merum dicitur: qz separatū a cognitiōe pecunia
ria eo q idē nullū sequitur cōmodū pecuniarū: vt in
sit. de pub. iudi. in prin. Dec aut sūt meri iperij faci
norosos punire: deliquētes icarcerare. mēbra muti
lare: penā capitalē iponere. z hec pena est triplex. vt
dicit. Hosti. de iureiuran. c. veniēs. s. mora: exilium:
z relegatio. ff. de publi. iudi. l. ij.

De M

Mixtū ipium ē ptās media p quā ea q sūt in iuris
dictione media explicāt. Et dī mixtū quasi ex iuris
dictiōe z mero iperio eo q bz cōmodū pecuniar: z p
tinet ad ipsū bonoz possessionē dare: i possessionem
mittere: iubere canere pupillis tutores dare. Et oēs
alie pene graues pter penā capitalē z mutilationē
vt est relegatio: fustigatio: vel grauis correctio. ff. de
iurisd. om. iudi. l. i. i glo. z in tex. Aliter distinguit pro
ut recitari solet circa. c. qd sedē. i glo. i. de offic. ordi.
Mēz iperū ē qdā sūma potestas z alta ex publico
iducta. vt gladij potestas aiaduertēdi i facinorosos:
z ē apud pncipes pncipalit. s. papā z iperatozē. Et i
spiritualib⁹ mēz iperū ē: vt depositio: trāslatio sedi
u3 episcopaliū: z diuisio duar ecclesiar cathedraū
vel diuisio vnius i duas: vt in. c. qd trāslationē. de of
fi. le. vbi vide plur. i gl. Sed i secularib⁹ mēz iperū
ē pena capitis: vt. s. que pncipaliter ē apud pncipes
seculares. s. reges: duces: marchioes: comites z c. Et
ē apud archiepiscopos. pīarchas: z epōs tāq apud
missos vt in. c. solite. s. subditi. de maio. z obe. cū suis
cōcoz. Mixtū hō ipium ē quedā bassa vel media po
testas ex publico iducta: partē capiēs ex mero iperio
z partē a iurisdictione. vt ē i spiritualib⁹ dedicare ec
clesias: vel altaria cōsecrare: z virgines velare. Et ta
lia possūt cōmitti nō habēti iurisdictionē: ut. i gl. pal.
Et ea que sūt meri ipij expediūt iudicis officio nobi
li: z pncipaliter tendunt ad bonum publicū.

Mixti iperij ēt expediūt iudices ex officio nobili:
sed pncipalitē tēdūt ad bonū priuatū. Sz ea q sūt sim
plices iurisdictionis expediūt iudicis officio merce
nario: z tēdūt etiā ad bonū cōe. Venit ergo ab impe
rio ipiolū. i. puū ipij qd hnt iudices iseriores. d hoc
no. in. c. si. diligenti de foro compe.

Miles ē q iurat se nō euitatur mortē pp reipubli
ce salutē. Vñ q iurauit a signis nō recedere. C. qui cau.
maio. l. pe. Et scriptus i mīcula vbi alij milites scri
pti sūt. ff. e. ti. l. i. p. to. Et iā dī a malo: qd sustinet palyo
Unde scdm azo. miles dī a militia. idest duricia. Vñ
a mille: qz de mille forte solū vnus eligebat i militē
z sic dī quasi mille simus. Et nota. ad hoc q quis di
catur verus miles sex sūt necessaria. Primo vt nō sit
negociator. C. ne mili. nego. l. i. li. xy. Secūdo vt exa
minef. C. q milit. n. pos. l. i. Tertio q ei ē sūciga. ff.
de testa. mili. l. iij. Quarto stigma. i. nota publica v3
suo brachio iscribi. vlt iponi. C. de fabricen. l. iij. li. xi.
Quinto in numero aliorum debet poni z scribi. ff. de
testa. mili. l. ex eo. Sexto. q talis habeat pūlegium
legis cōesse militib⁹. vñ. Stigma mucro: scriptū: ge
nus: examē: sacramētū. Dec sex q dixi possūt i milite
queri. vt nota isti. de testa. mili. i. pñ. circa glo.

Mimi sūt ioculatores: vlt dīoz seruitors seipsos
iuitates. iuxta illd. Musca: canes. mimi: sūt ad cuius
pñi. Nō iuitati. veniūt prādere parati. De gb⁹ dicit
lodo. d. roma. Si tales ducūt aialia fera put cōiter sit
v3 leōes. vltos: simias z c. z ab bis alijs occidit pūri
dbēt pena ducētoz solidoz. tex. ē singularis i. l. q vltgo
ff. de edil. edi. iunctis legib⁹ pcedētib⁹. z nō debet eis
pena mortis qūis q occasionez mortis dat occidisse
uideat. tñ h⁹ est pp tacitūz cōsēū ciuiū qui illos cum
aialib⁹ ciuitatez itrare: z i ea manere pmiserūt. Dec
ille i singularibus suis.

Mior ē q nōdū iplenit. xxv. ānū. z tal⁹ fstituit i ite
gz vltq ad qdriēniū nō i dīctis atrocib⁹: s3 qten⁹ mīse

ratio etatis ad minorem penā iudicem induxerit. Alias minor sumit generalit. pro quolibet inferiori dū dī Minor assurgat maiori nec sedeat stāte maior. xciij. di. oportet fm Hof. in sum. de maio. z obe. Maior pcedat. minor sequatur in sedendo z subscribēdo. xvij. dist. 8. vlti. In incedendo tñ romana cōsuetudo fuit contrariū: qz minor precedit vt ibidē in sum.

¶ Minima cā ē cā duoz aureoz: quia pro ea nō dat actio de dolo vl. x. aureoz alias. x. solidoz: vel q ad sūptus iudiciales nō sufficit. ij. q. vi. anterior. 8. illud d hoc est glo. vnica i. c. de appel. ti. de appel.

¶ Ministeriary dicebant forte a ministrando qz pre erant castris principū. C. de castren. z ministe. li. xij.

¶ Misteriū dī illud qd secretā z rē cōditā hēt dispē sationē hoc est occultā z inuisibilē vtutē z grāz a deo dispensatā z collatā. i. q. multi. vbi dat differētia in misterium sacrum z sacramētum.

¶ Miserabiles dicūt oēs illi quib⁹ nos ex nā moue mur ad miserandū pp fortū iuriā: puta: senes: decre piti: debiles in diurno morbo fatigati: et sic sunt diuiz tes vidue: et religiosi in psonas miserabiles cōputāt.

¶ Missilia: alias missalia dicunt donalia vel quedā prestationes quas nouus p̄tor creat? mittebat i uulg⁹ vt q quisqz apprehenderet eius fieret z in coronatio ne pape uel impatoris fieri solet vt p hoc pressura mi nuat de quo glo. in. 8. hoc amplius: instit. de re. diu.

¶ Mittere i possessionē ē possessorē facer: aut i pos sessionē ducere vt rem custodiat. vbi gratia. Cōcedi? si mecū fundū castellanū eē tuū: z pbasti: iudex per executorē mittit te i possessionē. i. facit te possessorē. Itē volui agere cū titio qui citat⁹ noluit venire ad iudiciū: iudex me mittere dī in possessionē fundi quem petebā: nō vt possideā sed ut custodiā rē: z maneā i fū do vt ipse titius tandē tedio affect⁹ veniat z litē susci piat donec probauero illā rē esse meā. vide glo. fi. i. c. cōtingat de dol. z stu. qd operatur missio in possessio nē in actione reali z personali ex. i. z. ij. decre. Et nota qz p̄tor missio nē in possessionē ex secūdo decreto si vbi spāliter reseruauit. z sic legatis aut subdelegatis nō est cōcessū dare vel cōfirmare missio nē in possessionē: vt no. i glo. fi. c. qd translationē de offi. ole. de hac mā vide in. c. qm frequēter ut lite nō ote. circa mediū. vl post. z glo. in. c. contingat p̄real.

¶ Mittere in possessionem nomine ventris est mitz tere in possessionem nomine eius qui ē i vētre: vt cūz mulier pgnās mittit i possessionē noie filij vel filie he redis quē vel quā habet i vtero ex marito p̄mortuo. Et nota ad b⁹ qz iudex actorē mittat i possessionē vl bona vendat vel cū soluat requirūt quattuor necessa rio. Primo qz citet reū absentē trina citatione vl vna peremptoria ad domū. Si nō reperitur citent amici vel affines gñali iterdicto. z si nō cōparet aliquis p̄cu rator vel defēsor ex p̄ decreto. i. mādato mittit actor i possessionē cā rei seruāde que missio non tribuit ius sed solū detētorē: vt reus tedio affectus veniat respō surus. Quare dī possessio tēdialis ex p̄ decreto. Secūdo requirit cōgruū tēpus iter primā z ante secūdā missionē qd ē arbitrariū postqz i iure nō iuenitur de terminatū vel annale zc. Tercio qz absens maliciose noluit cōparere z aio fraudandi creditores. Secus si maliciose tñ videlicet pp maleficiū aliquod nō tñ ani mo fraudādi. Quarto qz oset de debito legitime per veras z plures probationes. nec sufficit iuramētum calūnie cū agit de magno p̄iudicio rei absentis: qui

bis oib⁹ habitis mittitur actor i possessionē vt ex. q. decreto. Et sic missus i possessionē habebit oē ius do minij vel qsi qd habuit reus. imo reus postea non est audiendus nisi nō fuisset pp cōtumaciaz absēs: vt i. c. cōsaltatōib⁹. d. offi. dele: L. ius ē b⁹ mā z ibi gl. bona.

De Mo

¶ Modus ē moderamē dispositiōis per appositōez oneris tāqz cāe finalis vt patet ex legib⁹ d ipso loquē tib⁹. Et dī moderatio ad differētiā cōditiōis que nō ē moderatio sed suspēsiō. Dī tāqz cause finalis. verbi grā: Promitto vel lego vt illud facias. Nā si dico p mitto z illud facias. tūc nō esset illud p modū cāe sed alterius dispositiōis. Et hoc capiēdo modū specia liter. Sed gñaliter ē oīs dispositio vel qualitas adie cta dispositiōi. L. obligationē. 8. modus. ff. de ac. z ob. Et autē modus p illas dictiones vt dūmodo ne. i. vt nō ad zc. Sed quia facit cām z si cōditiōne: ut. s. deo dianā modus significat p oēz dictionē vl orationē ex suo pprio significato vel alias moderationē iporan tē. vbi grā. Dono vel lego equū vt des illi equū. C. b bis q sub mo. lega. relin. l. ij. z. l. cū ab eo. ff. de cōtrah. emp. ibi veluti seu hoc mō vbi dī qz si emēdo fūdū pi gnori obligatū a te b⁹ mō dicā vt liberes tūc liberare teneris. Et sic modus fit per dictionē: vt etia i diti one dummodo eadē est significatio: vt dicta. l. cū ab eo. Idē i aduerbio ne: ut dicendo titiū herede istitu ne fideicōmissa ex testamēto sēpzonij retineat: qz di ctione exponitur prout nō. z sēsus ē vt nō retineat. l. cū pater. 8. ritio. v. plane. ff. de leg. ij. Idē i ppositiōe ad vt dicēdo Lego illi mille ad monumētū meū edi ficādū: quia sēsus est ut edificet monumētū. l. quib⁹ dieb⁹. 8. fi. ff. de condi. z demon Idem i dictione pro vt lego decē p cura corporis mei sustinenda: l. luti⁹ 8. fi. ff. de lega. ij. Idem i ppositione i. vt dicendo in cura corporis mei i monumēto faciēdo zc. Sed si di ceretur: lego vxori mee i tempus liberorū: tūc facit cōditiōne. Idem in dictione nomine: ut dicendo no mine dotis puellarum pauperū vl redēptione capti uorum lego zc. Vbi non significatur cōditio. sed mo dus. l. mille. C. de epi. z cler. Ratio quia captiuū semp sūt capti z puelle: semper sūt pauperes. Secus si re linqueretur nomine dotis certe persone: vel redēpti onis certe persone: quia tūc facit cōditiōne. Et idē dic i omni alia parte orationis: que ad hoc significa tū pōt adaptari ex se vel subiecta materia.

¶ Moduli dicūt qdā formule z mēsure cemētario rū p quas mōi z quātitates lapidū cōprehenduntur. **¶** Monachus est vnus anime custos a monas qd ē vnum z icos custos. Et dicit fieri de regula. c. i. li. vi. Dicitur etia creati. c. vlti. eo. ti. Et dī recipi. c. in demaitatibus. 8. si vero. de elec. eo. li. Item dicitur ordinari. xvi. q. vl. c. fi. Et ē mundo mortuus deo vi uens: extra claustruz sicut piscis extra aquā i vita spi rituali subsistere non potest. xvi. q. i. placuit. Et non pōt habere propriū de statu. mo. c. ij. z. c. cū ad mo nasterium. vbi habens propriū i morte sepeliri de bet in sterquilinio. Itē non potest esse aduocatus i cā c. iz. ij. de postu. Nec procurator nisi consentiēte ab bate z in vtilitatem monasterij: que duo debent con currere xvi. q. monachi. z. c. religiosus. de procu. i. in .cle. Et no. Lo. de ro. qz etia nec pro amico sui mo nasterij nec laico secundum Inno. in. c. cum. i. z. a de re. iud. nisi habita licentia: vt. s. Item non potest de ferere prioratum vel administrationē sine licentia

abbatis. c. porrecta de asir. vii. vlti. z. c. y. d. sta. mo
Sed pōt se transferre ad strictiores regulā petita licē
tia: nō obtēta. c. licz. z. c. nō ē de reg. z. l. q. p. t. u. C.
d. fa. si. ec. vbi gl. S. ad laxiorē regulā nō pōt ire sine
licētia pape: imo fin lodo. de ro. ad parē ē multū du
biū cū⁹ licētia tūc regraf. Inno. in. c. si. de renūci.
Archidia. xix. q. iij. statum⁹. Jo. an. in. c. si. religiosus
de elec. li. vi. z. c. y. de testam. eo. li. i. nouella. Pau. de
liaza: cle. si. de elec. lopus abbas allegatiōe. lxy. z. c.
xxx. variant. Lodo. de roma dicit suo videri q. requi
raf licētia abbatis. nō. n. sufficit habere a priori cōue
niali: q. pater totū⁹ ordinis ē abbas. Dubiū tamē fa
cit. c. si. de pac. li. vi. a simili rōe. z. gl. i. c. cū singula. de
prebē. li. vi. Dec lodo. de roma i singularib⁹ suis. Itē
i refectorio carnes edere nō pōt. c. cū ad monasteriū
p. real. Quidā tñ monachi s. q. d. aar. a srio sensu. Ex
tra refectoriū possūt qd nō ē vez nisi ex cā. vt pp ifir
mitatē: vel debilitatē: ut no. Fran. zabar. i. d. c. cū ad
monasteriū. pal. Adhuc quidā istār s. p. c. regule. xxix
di. vbi dī. q. a carnib⁹ quadrupedū debeāt se abstinē
re. z. sic p. mitti vī de bipedib⁹ vt per dīcib⁹ gallinacū
z. hosti. dicit. q. huic itellectui dīcitur rō naturalis: vt
p. hibitio de quadrupedibus forius itelligit de bipe
dib⁹ i qbus maior rō scdm hoc dixit de quadrupedib⁹
b⁹ ppter cōiores frequētiā taliū. Alij dicuntur q. pp
minutionē cōcedi pōt quibusdā monachis vsus car
niū. Et dicit Vincent. reuelatū pangeluz q. minuit
xij. february nō moriet illo āno ex febrili distēpātia
¶ **Monogam⁹.** Est uir unus vxoris: sicut bigamus
duarum vxorum. Require. s. bigamus.

¶ **Monomachia.** Require. s. Duellum.

¶ **Monopolū** ē alicui⁹ negociatiōis aut officij supe
rioris vnica exercitatio cum prerogatiua z. singulari
iūto pacto. verbi grā. Causa negociationis aliqui i
ter se paciscūt ne possessio aliqua precio minori vē
datur q. ipsi inter se constituerūt. vel venditores pan
ni vel cuiusq. negociationis inter se pacti sūt vt rē ali
q. venalē vtilē z. necessariam reipublice non debent
pro minori precio q. conuenerūt. vendere vel ne ali
quos instruat in arte sua nisi filios vel nepotes vt ipsi
solū cōmodū artis vī negociatiōis faciāt z. habeāt. Isti
enī dicūtur monopolū exercere. Et grauissime puni
ēdi sūt: q. directe huiusmōi cōuentiōes sūt cōtra pñ
cipē. Et dī fm Azō. a monos q. est unū z. polis. i. ciui
tas quasi vna negociatio in ciuitate. Et inde dicit mo
nopolia pluralr: z. monopolus. z. est qui vult esse solus
in ciuitate venditor scz is qui impetrat q. sibi solū lice
at in ciuitate aliqua specialia vēdere: emere: vel facē
¶ Uel monopolū sūt qui impetrāt q. ipsis solū liceat hu
iusmōi facere etiā in vendendis rebus certū precium
statuere s. qd nemini licet vendere: z. dicitur a monos
id est vnū z. polis ciuitas quasi vnus tñ in ciuitate vī
societas vna ex pacto. Uel dicit monopolū a monos
z. palari id est venditio quasi vno mō faciēda vendi
tio z. talia cōmercia sūt p. hibita. C. de mono. z. illi. cō
uen. nego. l. vnica. Eodē mō binopolū dī a binopol
z. binopola quasi bino mō faciēda emptio.

¶ **Monumētū** est illud repositoriū in quo mortui re
ponūt scz sepulchrū sine corpore. z. dicitur a moneo
quia extat ad memoriā defuncti. l. monumentū. ff. de
religi. et sumpr. su.

¶ **Morbus** ē habitus cuiuscūq. corporis s. naturaz
qui vsum eius ad illud faciat deteriore. Cuius cā nob
natura sanitatē dedit siue in toto corpe vt febris. siue

in parte vt cecitas. ff. de edil. edi. l. i. s. sed sciendū. ff.
de re. iudi. l. i. s. sed questum.

¶ **Mores** dicunt frequētes act⁹ hominū s. Jo. reo.
in pñ. decre. in. gl. z. i. dīl. mos.

¶ **Morbus** sumpticus alias sōticus est qui cuiq. rei
nocet. ff. de vbo. signi. l. morbus. et dicit glo. ibi cuiq.
rei agēde: ut. ff. de edil. edi. l. si. s. si. ff. d. re. iudi. l. q. sitū

¶ **Mortuus** ē rebus humanis exēptus. de offi. del.
q. quis. z. c. si delegatus eo. ti. li. vi. vel est viā vniuerse
carnis ingress⁹. c. si subdelegato. eo. ti. z. lib. Uel d me
dio sublat⁹. c. licet. e. ti. nā mediū dicitur hec vita. Et
quare sic dicit no. xxiij. q. iij. c. hec aut vita. vt. s. Di
citur aut quis mortuus sex modis. Primo spiritualit⁹
Et sic duplici scz bene z. male. bene dupliciter p bap
tismū de consecra. dīl. iij. ostendit. xv. q. i. nec is. z. c.
Male tripliciter. Primo baptizatus: ab ecclesie tñ
vnitate diuisus: de conse. di. ij. xps. Scdo baptizatus
in ecclesie vnitate cōsistēs tñ criminofus. iij. q. iij. bi q
vbi dī. Nolo mortē peccatoris. z. c. z. c. canonica. ea
cau. q. v. Tercio baptizatus et eternaliter damnatus
de ose. dīl. iij. filius. Scdo ciuilit⁹ vt ab hostibus
captus. seruis effect⁹. libertus in seruitutē ab ingrati
tudinem renocatus. z. dicitur ecōtrario viuere: quia
inaniter occisus ē propter fidez christi. Quare mors
factoz frequēter dicitur ab ecclesia natalis eoz quasi
ad vitaz nati sint. Tercio seculariter vt monachus vt
supra. z. xvi. q. i. placuit. i. Quarto effectualit⁹: vt pau
lus mortuus fuit vt ait. Mihi mundus crucifixus est
z. ego mundo. xxvij. q. i. que christo. Quinto carnalit⁹
z. sexto corporaliter. Qui duo modi poni possūt p eo
dē. z. sic lazarus mortu⁹ erat. xxiij. q. i. si. que sorte.

¶ **Mortis** causa donatio. require supra donatio.

¶ **Mortuariū** dī qd quis reliquit in morte vt no. i. c.
conquerente de offi. iij. oz.

¶ **Moliri** est conari. c. q. ex eo. d. pac. li. vi.

¶ **Minus** no. Pau. in cōmēto decretalis: z. si vnāni
miter de postu. p. rela.

¶ **Mos** est lōgeua consuetudo de morib⁹ tractatur
. c. mos autem. dīl. i.

¶ **Motu** pro pō gratia fieri censetur qñ hoc expresse
cantū est i eadē nec sufficit si p. bes q. papa motu pro
prio fecerit nisi contineatur in litteris. c. si motu p. po
de preben. li. vi. z. ibi concoz. in glo. si.

¶ **Moretenus** .i. ad mortē. xxij. q. v. notificasti te
moretenus ifirmitatū.

¶ **Mox** qualiter capiatur est glo. in. c. quia propter
de electio. super verbo. mox. z. in. l. ff. si. cer. pe. j

De Mu

¶ **Mucro** est vicium panis. vnde dicitur panis mu
cessit vel mucidus sit.

¶ **Mucro** est ensis. d. hoc vide archi. in. c. si. d. excep.
li. vi. z. sumit qñq. pro excomunicatiōe. vt. xvi. q. i. c.
visis vbi in si. dicitur felici. mucrone episcopi sacer
dotum piacula refecentur. id est salubri excofatione
epi sacerdotū crimia puniāt. xxiij. q. iij. corripiantur.

¶ **Mulcta** est aiaduersion al⁹ pena pecūiaria arbitrio
iudicis inflicta ad correctionē malozū morū. Pena ē
aut certa imposita a lege quā quisq. euitare potest vt
no. in. l. quando cūq. in glo. super ver. vel tercio. C. de
ser. fug. z. in. l. mulcta. ff. de cond. z. demon. vbi glo. di
cit q. sit pena extraordinaria pro arbitrio: z. ibi a re
statore imponitur. Dicitur aut mulcta illa pena q. nō
ē a lege statuta l'expssa. nā iudices i p. lib⁹ casib⁹ legib⁹
nō scriptis sic mulctā possūt litigātes. Ex hoc patet

differtia iter multa et pena. Nam pena generaliter sumitur tam pena pecuniaria quam pena corporali seu capitali. Sed multa pro pena pecuniaria et pro setentia a iudice irrogata: unde bene appellatur a multa non autem a pena. si quod pena. ff. de verbo. signi. Item multa non inducit nisi a maioribus magistratibus: sed pena a quolibet iudice.

Mulctare est punire pro pecunia: et aliquando ponitur pro abbreviare. C. de modo multa. l. i.

Mulio est custos mulorum. unde. Mulio mulorum agazo ducit asellos. l. idem iuris. ff. ad. l. aquil.

Mulcere est lenire placare vel blandiri.

Municipium est oppidum in Italia vel in provincia aliqua constitutum in quo pacis observanda cum milites constituti erant si autem in municipio nati sunt non minus dicuntur municipales: ut. l. municeps. ff. de verbo. signi.

Municipes dicuntur qui cuiuscumque municipii manerij locum tenent custodiam. Et dicitur a munere et capio non obstante quod munus non capiat. Et tamen municipes dicuntur qui eodem municipio nati sunt ut. l. municipales. prealle. vel dicuntur qui in municipio faciunt munera: sed abusive.

Municipium est civitas et municipes cuiuscumque civitatis ciues appellantur. ff. ad. l. iul. d. an. l. i.

Municipalis honor est administratio reipublice cum gradu dignitatis siue cum sumptu siue cum erogatione utriusque. ff. de mune. et hono. l. honor.

Municipalis magister dicitur ille qui preest municipibus.

Municeps originarius dicitur ab origine patris in sua causa: ut in. l. filius. C. de municipi. origi. l. i. r.

Multoties et toties non. Archi. ix. q. iij. non est.

Multiplicatio est quam dispositio iterat seu multiplicat. verbi gratia. Testator pluribus heredibus instituit legat ab uno. x. titio ab alio. x. et sic de alijs a quolibet herede. x. in solidum debet. l. si pluribus. §. i. ff. de leg. ij. quod significatum sumus ex multiplicatione dispositionis iuncto quod qualitas est multiplicabilis. id est ex quolibet dispone debet quolibet qualitas adiecta. Item ibi testator ab herede instituto legat. x. titio. et si heres non erit substituit Seium et ab eodem legat. x. eidem titio: institutus non est heres: et substitutus tenebit tamen ad. x. ab ipso relicta vel ab instituto quod idem est ar. l. l. ff. de legi. et l. seruo. §. si quis apud eo. ti. R. d. quod substitutio significat substitutum esse appositum loco instituti. Item ibi testator legat. x. titio in testamento: et eidem titio legat. x. in codicillis: singula debentur: quod multiplicatio significat. l. quinquaginta. ff. de pba. Sed ibi testator legat. x. titio in testamento post eodem testamento legat titio. x. semel tamen debet: ut. l. plane. §. sed si non ff. de l. i. Quia ex eodem testamento et eadem quantitate concluditur testatorem quantitate non voluisse multiplicare nisi evidenter probaret contrarium. Sed ibi testator legat x. titio postea in eodem testamento legat titio. xv. utraque quantitas debet. l. plane. prealle. Et a contrario sensu cum dicit eadem. et est ratio ex diversitate quantitatis. Secus si diceret titio cui legavi decem volo prestari quindecim. tunc non quindecim tamen debentur. Item dicitur in contractibus put quodlibet probabile medium excludit. Item multiplicatio deberi significatur. verbi gratia. Numeravi tibi decem: et continenti stipulor viginti: illa debentur. l. si ita ff. de noua et dele. quod significatum sumus ex stipulatione facti continenti post numerationem. Item ibi: promitto tibi decem. tibi promitto decem. bis tenentur: quia si intelligitur de eisdem decem promissio secunda est frustratoria. quod non est dicendum. argu. l. si quando. ff. de leg. i.

Munus est duplex. aliud publicum. aliud privatum. Publicum est quod administranda republica cum sumptu

sine dignitatis titulo subministratur: ut. ff. de mune. et hono. l. in pn. Et differunt munus et donum. quia munus est cum aliquid datur cum precedente donum vero sine causa. ut. ff. de v. sig. l. iter donum et c. peccatum. de regu. iur. l. vi. Et inquit paulus l. i. munus. ff. de v. sig. munus tribus modis dicitur: Uno modo donum. altero modo onus. id est immunitas appellatur. tertio officium. unde munera militaria. in de municeps quod munera civilia capit. unde dicitur. Datur meritum munus: sed confert gratia donum. Adum cum causa datur donum sine causa. de hoc etiam per Jo. andre. in gl. in. c. accusatus. de here. l. vi.

Munera patrimonialia et mixta. Regre spe. d. c. si. et exac. in tractatu libelloz. §. nunc autem dicendum. vbi. quod aut sunt munera. Item munera alia sunt sordida ut arene fodiente calcis coquende que in dignitatibus constitui non consueverunt. Alia sunt sordida contrario modo se habentia.

Murex est quoddam genus piscis. id est murilegus qui leges murices sunt aut murices pisces. ex quorum sanguine fit atramentum imperiale: in quo purpura tingebatur. et per accidens. l. i. l. i. C. que res ven. non poss. etiam coquilius est animal simile. Et utriusque dicitur simul comburi: et simul teri ut ex eis fiant signa.

Murilegus. dicitur servus auctoritate iudicis manumissus quem dominus liberos gravando manumitti disposuit. liberi tamen mortuo patre servum istum non manumittunt et sic tamquam mus per foramina liberatur. in libertate consequitur. quod iure potestate manumittitur. C. de murile. in rubri. l. i. xi. secundum accur. vbi dicuntur murilegi servum qui capiunt pisces quod dicuntur murices: ut. §. Et in illis servus partus non sequitur matrem: sed succedit patri in officio. et in hoc est speciale: ut. l. qui autem patrem. et. l. hi qui. lib. et ti. preall. et hoc de iure romano. secus autem de iure longobardorum quia secundum deterioris trahitur statum ut sit in famulatu. Si autem concubinarum servatur ius romanorum quod sequitur veterem: isti. de inge. in. glo. ij.

Musio id est fatuus.

Munimenta dicuntur probationes et instrumenta que causam muniant. vide de elect. c. quis in glo. si. l. i. vi. Alias monimenta dicuntur eo quia monent et informant iudices quid facere debent.

Mutatoria dicuntur vulgo diversoria: vel fullonica quasi secreta edificia. Et ponitur etiam pro vestimentis pluribus mutationibus habentibus.

Mutatio capitis per variationem factam. vbi gratia. Testator legat sciphus vel poculum. et sic massa vel ecotra legatum non pimitur imo debet massa poculo legato recotra. l. servum filij. §. si pocula. ff. de lega. i. quod non significatur voluntas testatoris mutata. et quod poculi ad massam et masse ad poculum facilis est reductio: et sic non magna imitatio est nec in estimatione est magna distinctio. Item ibi. Testator lanam legat: et inde facit vestimentum legatum pimitur. l. lana. ff. de leg. ij. quia ex mutatione rei significatur voluntatis mutatio. Et sumitur significatum ex hoc: quia lane ad vestimentum non est facilis reductio. Etiam quia quo ad estimationem magna est distinctio. si militer quo ad aptationem: quod vestimentum uni aptum alteri vix adaptatur. et si adaptatur hoc fit cum magna diminutione sui sed ibi testator lanam legavit beres de illa vestimentum fecit legatum non pimitur. l. servum §. item si lana. ff. de lega. i. secundum intellectum glo. ibidem. Ratio quia mutatio facta per heredem nullatenus significatur voluntatis testatoris mutationem. Et idem dicitur in aliena lana legata ponendo quod dominus ex ea vestimentum fecit nam ex hoc non significatur mutatio voluntatis

testatoris nisi alias appareat: Non ē tñ dicendū q̄ de
betur vestimētū: sed estimatio lane. Item ibi. Testa
tor legauit aream: dñde domū desup edificauit: do
mus debet. l. seruus filij. §. aree. ff. de lega. i. q̄ area ē
fundamētum ⁊ ps porissima. Etia q̄ testator mutan
do videtur i eadē remanere voluntates Nec imposi
tio edificij sufficit ad mutatōem uolūtatis. imo q̄ vo
luntas remanet i legato ⁊ edificium sequitur suum signi
ficatū q̄ testator legat domū. Item ibi testator legat
domū: domus ad aliam aream reducit. area debetur
q̄ legatū tenet in tota re ⁊ qualibet sui parte. ergo et
si i pre rei pimitur. tenet tamē i pre remanēte: hoc ad
dito q̄ ex muta tōe rei nulla significat. uolūtatis mu
tatio. Sed si testator legat domum que ad areā redu
citur. deinde aree edificij impōit nū. l. debet. l. si ita.
§. si domus in fi. ff. de le. i. Ratio quia alia domus est
⁊ non illa quam testator legauit. Item ibi: testator le
gauit nauem. destruitur nauis: ⁊ ex ei dem tabulis re
ficatur. debetur. l. si res §. aream. ff. de solu. Rō quia ē
eadem nauis ex eisde tabulis refecta.

Mutilare ē aliquod membrum amputare uel ali
quod integrum detruncare. vt homini manus vel pe
dem vel aliquod membrum auferre.

Mutuū ē qd alicui p̄statur vt tpe suo reddat. Et
dicitur quasi de meo tuum. vñ ē nomē cōpositum ex
corrupto ⁊ integro. quia qd meū fuerat mutuādo tuū
facio. Unde res que pōderātur vt argētū ⁊ filia que
nūerantur ut pecunia: ⁊ que mensurantur vt frumen
tum mutuari p̄nt. vt. l. ij. ff. si certū pe. §. mutui datio
ubi dicit qd mutui datio cōsistit in his rebus que pon
dere mensura nūerone cōsistunt: isti. qui. mo. re contra
obli. in p̄nc. veluti oleo frumēto: pecunia nūerata ⁊c.
Et licet vsura sit q̄cqd accidit sorti i mutuo ex pacto:
uel intentione p̄ncipaliter tñ in alijs rebus puta vesti
bus vel alijs non i mutuo cōsistentib⁹ etiam vsura cō
mittitur. vt. xliij. q. iij. c. pleriq̄. ⁊. c. se. Usura est vbi
amplius regit q̄ datur. Pro quo distingue duplicē
vsuram. vt. j. de lra. U. Sed nūquid erit. mutuum si
quis oues ad numerū dederit. Respondetur q̄ non:
q̄ in mutuo inspicienda ē natura ⁊ cōsuetudo rei mu
tuate. Nam pecunie cōsuetudo nā ⁊ aptitudo ē vt
ad numerū detur. l. i. ff. de cōtrabē emp. ⁊ vendi. ⁊ sic
de frumento. Sed libri: equi: oues: ⁊ similia nō danē
ad nūerū: nec sic ad pondus uel mensurā eo q̄ res mu
tata nō ē eadē sed cōsimilis reddi debeat. Et in h⁹
rebus nō pōt oimoda similitudo iueniri ita q̄ res
semp omnino similis uendatur.

Mutuū. n. dantes ⁊ nihil inde sperātes ⁊c. de vsu.
c. soluit. ⁊. c. nauigati. e. ti. in glo.

De

Na

n **Antisci** est aliquid acquirere conse
qui vel adipisci. Unde dici
tur nactus sum illam idest adeptus sum:
vel acquisiui eam.

Natura dicitur multis mōis. Quāq̄ vis insita reb⁹
sila de silibus pcreans. Secūdo stimulus vel instin
ctus nature ex sensualitate pueniens ad appeten
dum pcreandū vel educandū. Tertio instinctus na
ture ex rōe pueniens: vt ē glo. i. di. ius at naturale.

Naturalis dicitur filius ex cōcubina que in domo
propria tenetur vnica quasi loco vxoris. Et ita is in
bonis patris ab intestato succedit in duas vncias pa
terne substantie si alij filij legitimi nec vxoris extant i
bonis autē maternis cū filijs legitimis succedit.

Natale dicitur scriptura cū annis dñi ⁊ p̄conizata
que dicebat lucium eē natum ingenij. Et sic in legē.
dis sanctor⁹ ⁊ titulatur natalis sancti Joannis quādo
morit⁹ quasi tñ nascat nūq̄ moritur⁹. vel dicit prima
natiuitas que ē de iure naturali. Et oēm homines di
cit liberum. vñ constitutum ē nō efficere manumissi
onem natalibus. i. ingenuitati. insti. de inge. in fi. Itē
dicimus seruus ille restituit natalib⁹. i. libertati quā
habet ex iure naturali. ff. de nata. l. ij.

Naulum ē vectura siue p̄cium qd p̄statur p eadez
facta collatione inter vectores vebentes p mercede
nauigationis illis qui nauigium exercent uel ducunt:
Unde Lod. de ro. in singularibus suis dicit ad qōnez
talem nautam conduri: vel mulionē: aut galeam ad
portandū familiā meam. Quid si moriatur aliqui i na
ui vtrum pro illis nauta debeat naulum vel pensionē
habere. Sub distinctione si sit conuentio de illis ducē
dis vel ad talem locum deportadis. tunc p mortuis nō
debet solui naulum. Si vero sit de illis pactum i nau
ponendis. tunc secus. Tertio si dubitat de verbis tūc
etiam debetur naulum tex. ē sing. in. l. si vebēda. i. p̄n.
ff. ad. l. ro. de iac. Sile dicitur de infāte nato in nau:
ff. locati. l. si adest. §. figs mulierem.

Nauta ē qui ministrat nauī vel ducit nauem eā gu
bernās. ⁊ ea que ad vsum ei⁹ p̄tinēt faciēs. ff. nau. cau.
sta. l. i. §. ij. ff. fur. aduer. na.

Nauticus tiberin⁹ ē qui nauigat in flumine rome
vehendo in romā vel extrahendo ad castra. vt. C. de
nau. tib. l. ad castra. li. xi.

Nauticu fenus ē quod pp nauticam pecuniā: vñ q̄si
nauticam erigit. ff. de nau. seu. per totum. ⁊. C. eo. ti.
libro cum proponas.

Nautica pecunia ē que piculo creditoris in nauī
gio susceptio datur trabenda. Sed quasi nautica est
cum periculum mutuate pecunie in me recipio si ali
qua conditio non existat puta si piscator nō capiat pi
scēs ⁊ h⁹ vide glo. C. de nau. seu. in Baica.

Nausfragium ē naue fracta submersio rez siue cor
porum et dicitur quasi nauis fragium idest fractura.
C. de naufra. li. xi.

Nauicularij seu naucleri sunt qui transportant pu
blicas spēs scdm Accur. C. de nau. publi. spe. transp.
li. xi. in Baica. Et dicuntur etiam illi qui ante nouarias
spēs a susceptoribus in prouincia accipere ⁊ romam
vel in castra. vbi erant milites deferre debebant.

Nausochonium ē domus i qua iuuenes educantur.

De

Ne

Necessitudo ē parentela vel cognatio. l. non ē sin
gulis. ff. de reg. iij. vbi glo. sic exponit.

Ne prout non capitur. ff. de acquirē. possess. l. qui
absenti. §. i. De hac dictione vide. C. de indictio. vi
tol. in auctē. cui relictum.

Nec. implicat sensum ōriū exp̄sse vt no. in. l. iuris
ignorātia. C. q̄ admī. ab bono possessio. poss.

Negociū ē triplex. s. cōmune publicum. ⁊ p̄uatum
Cōmune qd pertinet ad dispositionem alicuius regi
onis. Publicū quod pertinet ad regimen alicui⁹ ciui
tatis. Sed p̄uatuū quod pertinet ad p̄uatum psonaz
Et istis tribus negocijs cor̄respondet triplex disp̄sa
tio. s. politica. que consistit in p̄uisione plurium seu
totius cōmunitatis. Et hoc docetur in octo libris po
licorum Aristo. Economica. que cōsistit in dispositōe
familie. ⁊ habetur in duobus libris iconominorū. Ari
stote. Et monastica: vel ethica. que consistit in regie
b

huiusmodi tñ: et illa tractat i decē libris ethicoz eiusdē
¶ Negociatio ē i cōmertijs sicut negociū in dispensa
tione: vñ tam negociatio q̄ negociū aliqñ significāt
actionem alicuius rei: cuius cōtrariū ē ocium. Aliqñ
actōem eē idem qd iurgium litis. Et dicitur quasi ne
gans ocium. c. foris. §. negociū. de vñ. sig.

¶ Negligentia ē eius qd fieri debet vel pōt obmissio

¶ Negatiua apud iuristas est iprobabilis: vt. vi. q. i.
actor. C. de pbat. l. actor. de elect. bone memorie. j.
vbi dicitur. Negantis factum nulla ē pbario: subau
di directa: quia quod nihil ē non cadit in sensum. Vñ
sciendum qd multiplex ē negatiua. s. facti: dicti: iuris:
eq̄litas: et quedā pura. Unde negatiua facti duplex
ē. s. pura: qd h̄z determinatiōem tēporis: loci: vñ alteri
rei puta qd ē coartata ad certas p̄soas d̄ qd ē cap. c. iij.
loco de pbat. vbi coartat ad p̄sonas capli. Et illa pba
ri pōt indirecte: vbi gr̄a. Si iur̄mētū exhibeat con
tinēs stipulatiōem factam tali die vel loco. arg. ca. ex
tenore. de testi. Aut non h̄z aliquā talium determina
tiōē: et tūc pbari nō pōt directe vel indirecte: vnde
onus pbandi trāssertur in aduersariū: et hoc iō: quia
negationum non sunt cause: nec circumstantie. que sūt
necessarie in pbariōe. vt si quis dicit se nunq̄ cōtraxis
se cum berthā. vel non cognouisse berthā. que dici
tur negatiua explicata de fri. et malef. c. i. Vel dicitur
negatiua positio. Est enī positio negatiua implicita:
vt pono qd in electione tñ quattuor canonici p̄sentes
fuerint: vt in. c. cū ecclia. de cau. possessio. et proprie.
Quas positiones negatiuas iuris rigor repellit. s. eq̄
tas admittit si iudici videbit: vt in. c. i. de cōfessis. lib.
vi. Etiam ibi. si aligs dicat se eē nō citatum et negatiua
facti mixta dicitur. que cū affirmatiua iplicita misce
tur: vt illa que h̄z affirmatiua iplicite dicēdo. Ego nō
renūciaui sponte: quasi dicat renūciaui coactus vel
iuitus. Et hoc d̄z probari ab eo qui negat. c. sup hoc d̄
renūci. Sed negatiua iuris probari pōt. vt si dicat qd
alicui. nō potes eē testis. d̄z hoc probare. Similiter si
negetur emācipatio rite facta. et negans aligs iuste fa
ctum debet hoc probare qd nō sit factū de iure: sed d̄
ius: vt in. l. ab ea parte. §. i. ff. de probat. vbi d̄r ab ea
pre que dicit aduersariū suū ab aliquo iure prohibi
tum eē sp̄cialiter lege vel constitutione probari oport
tere. Itē respondet si quis negat emācipatiōem recte
factā probatiōem ipm p̄stare deberet.

¶ Negatiua vero q̄litas duplex ē. s. aut qualitatis i
trifce. aut qualitatis extrinsece. De q̄litate intrinseca
vt cum homo nascitur. et tunc p̄sumitur negatiua. nisi
p̄betur affirmatiua. vñ si negetur scia pbandū ē hoc
examinatiōe iudicis de p̄ben. cum scd̄z apostolū: Si
etas p̄ aspectū corpis si legitimitas aut ergo is cui le
gitimitas opponitur ē de hoc isamatus. et tūc cogitur
se purgare. c. bone preall. Dicendo ergo. Ille non est
idoneus. nō ē legitimus. nō ē soluendo et. pbari d̄bet
ab eo qd dicit. qd quilibet p̄sumit idoneus. bonus et
nisi contrariū p̄betur. de p̄sumpt. dudū. de scruti.
in or. fa. c. vnico. et nisi ius p̄sumat i contrarium. ff. d̄
dona. inter vir. et vro. qntus. ff. de pba. si pactum. et l.
si cirographum. Etia iudex qui h̄z hoc ex officio suo
cūcta rimari. c. iudicātem. xxx. q. v. et. xxij. q. viij. occi
dit de offi. deleg. sup questionū. §. itentōis. pōt et debz
si viderit expedire. et interrogare sup negatiua. ar. ff.
de interrog. act. l. vbi cūq. et. c. cūz iōānes de fi. iur.
vbi iudex facit interrogatiōem quā etiam pars facer
non poterit cum eēt in cā conclusum: faciunt nota. p

hosti. et innoce. in. c. super his. de accu. et maxime sup
negatiua: vbi agitur de salute vel piculo aie. arg. d̄ re
iudi. c. latoz. ad finem. Ex p̄dictis elicif qd quis in iu
dicio excusatur a respondendo positioni negatiue. iō
qd qui negat non ponit sed remouet siue sit negatiua
implicita siue explicita quam faciunt de dictione tā
tum solum et. et spe. ti. depo. §. viij. Sic probat neu
tram p̄dictaz poni posse. Nam positōes succedūt i
locum probationum. vt in auc. de his qui ingredi. ad
app. §. si. vnde id solū veniet in positōe qd i probatio
ne. Sed negatiue vt p̄dicitur nulla ē directa pbario
ergo nec positio: et dat Bal. rōem quia n̄sio ad positi
onem fit ad releuandum ab onere p̄badi. Sed positi
ones negatiuas nō h̄z necesse p̄bare. ergo non est ei
respondendum. Et ita dicit sentire glo. in. l. ij. §. qd
ob eruari. C. de iur. ca. Si vero h̄eret necesse p̄bare
tūc deberet responderi. vt. c. i. de confes. li. vi. Idem
dicit negatiua positōem eē in qua ponit dictio absq̄
vt no. l. y. in. l. actor. C. de proba. in. ij. qdne hoc vez
qd illa dictio absq̄ venit ad exclusionem alicuius af
firmatine. et ita ex se nō implicat affirmationem. Ser
cus si iplicaret illam. vbi gr̄a. Pono qd res fuit absq̄
eo qd titium tali die p̄cureret. qd tota die fuit absens ali
bi. Nā talis positio n̄ dicitur mera negatiua. qd orit
ex affirmatiua. s. fui alibi. Et hoc tenet spe in ti. de po
sit. §. videndū. v. viij. fa. no. insti. de iuri. si. §. itē ver
borum. Itē qd ponēs illud qd ponit si negat necesse
h̄z p̄bare. l. actor. p̄all. que ē cāonizata. vi. q. vlt. actor
in qua dicit actor qd assueuerat p̄bare se nō posse p̄i
fitendo reum necessitati mōstrandū d̄rūm nō astrin
git. Cum p̄ rez nām factum negātis pbario nulla sit.
Et sicut propositio negatiua vt p̄dictū ē sic etiā posi
tio negatiua ē triplex. s. facti iuris et qualitatis. Et fac
ti. s. duplex simplex et pura qd n̄ h̄z determinatiōē loci
tēporis vel rei cōsimilis: vt illa pono me non cognou
isse berthā. c. i. de frig. et male. et. De tali etiam in. c.
cum ecclia iurina: de cā poss. et pprie. Et alia ipura
vel mixta videlicet que ē certa loco coartata: vt in. c.
p̄posuisti de proba. vbi per loci inspectiōē probat si
cognita. Et h̄et in se sensum affirmatiuū iplicitus. vt
nō cognita. i. vgo. Et dicit Bar. de sax. in. l. qd cūq̄ p̄e
alleg. se semp defendisse. qd qui proponit negatiuam
debet eam p̄bare et si nō sit coartata loco vel tempo
re. qd itelligitur coartata p̄sona pponentis p̄c. p̄leriq̄
ij. q. viij. vbi boni viri sufferunt peccata aliena et tacēt
quia que sciunt iudicibz probare non possunt. Et b̄
ipse idē concludit. C. de ser. fug. l. p̄al. Pōat actor qd
quid velit affirmatiue vel negatiue p̄ntētiōe sua sū
danda hoc p̄bare debet. Et nota qd āt̄qui doc. nega
tiuas pbari nō posse itellere per testes. Sed hodie
iudex pōt admittere positiones negatiuas que nō pos
sunt probari nisi per cōfessionem aduersarij si saltē b̄
videatur ei equū et expediēs. De hoc de tēpo. or. oile
ctus de eta. et quali. c. vltimo. et glo. antepenl. in capi.
i. de confes. li. vi.

¶ Nepos ē filius filij vel filie sed neptis filia eorūdē
Etiam nepos capitur pro filio fratris. c. ij. de arbi. c.

¶ Nepos posthumus est qui post mortem aui natus
est superstitute suo patre.

¶ Neophitus dicitur nouus in fide. xl. viij. di. qm̄ a neol
quod est nouum et phitos quod ē fides. Itēz dicitur no
uus in religione. ea. dis. sicut olim. Et prohibetur ta
lis ordinari duabus de causis. vt ponit Goff. in sum.

de tempo. ordi. §. sequitur.

De

Ni

Nisi quot modis capiatur: vide p Dy. in regla peccati. li. vi. r. l. actide. C. de transac. Nisi qñ dictio nisi segitur negatōem: tūc stat inclusiue. r sic ponit respect⁹ excipiendi: vt in. c. postulasti r in. c. sedes de rescriptis. c. romana. v. q. de ap. li. vi. Si vero pcedit affirmatiue hoc respectu excipiendi: tūc pnat. c. i. de ap. c. si vo. de sen. exc. cum sil. b⁹. Itē si adicitur oñi affirmatiue pnat: de testi. c. de testibus in fi. Quāq; nec pōit nec pnat. q. i. bec ē rō. Nam oñ pcedens nō complectebatur illum casū. Interdū ponitur p sed. xxvii. di. si deinde. Quāq; p si nō: vt. c. pterea. q. de ap. r. cap. qui cumq; de sen. excō. li. vi. Unde qñ ponitur nisi i sentētijs r in vltimis voluntatibus videt iducere cōditōem secus in tractibus. De hoc vide p oñm Dy. vbi supra Et dictio nisi cōponitur ex ni. i. non r si: quasi non. Et sumitur tripliciter. Primo conditionalr. S. do exceprue. Tertio his mōis simul. Item cōditionalr tripliciter: vel quo ad resolutōem uel quo ad dispositionē Quo ad resolutionem ibi. Uendo tibi fundū p decem nisi alius infra mēsem attulerit meliorē cōditionē. Nā venditio ē pura. solutio cōditionalis: q; resoluitur vel rescindit si alius ifra mēsem attulerit maius pciū: sed nō statit venditio. l. y. §. si in diem. ff. p emp. Itē ibi: Lego decē nisi nauis ex Asia venerit ifra mēse dispositio ē cōditionalis: q; sensus ē si non uenerit legatus valeat et pficiatur. Similit̃ ibi. Lego nisi noluerit dispositio cōditionalis r legatum cōditōale. Et ē sēsus lego si heres nō dixerit seu reprobauerit sicut appositā conditione. si capitolium non ascenderit. l. fi. ff. de condi. insti. Itē ibi. Lego decē adimo nisi nauis ex asia venerit: ad emptio ē cōditionalis. r ē sensus. adimo legatum: r nolo tenere ipm si nauis venerit. r q; ademptio ē sub conditione vñ datum sub ōria cōditōe. l. qbus diebus. §. qui titio. ff. de condi. r demōstra. Significatur ē exceptiue qñ eximit seu tollit aliqd qd ē in ōrōne pcedenti: vt nō sit idē ius vel idem effectus. Et hoc duplr. vt pmissum ē. s. affirmatiue post ōrōez negatiuā: r negatiue post ōrōnem affirmatiuā: ut nullus homo currit nisi socrates oñis homo mouet nisi plato. facit. l. i. C. de transac. r. l. si eum. in. ff. si quis cautio. cū ibi nota. Itē in pdictis ubi refertur ad resolutionē r ademptionem facit cōditōem. Et significat etiam aliquat̃ exceptiue: r sic cōditionaliter si significat r exceptiue simul.

Nihilominus r nihilomāgis differūt. quia pmiū includit affirmationem scdm negationem: vt insti. qui. non est pmi. fa. re. §. i. in glo.

De

No

Nominator. idest elector officialium: vt. C. de per. nominato. l. i. r. q. li. r.

Nomen. qñq; idem ē q ius debitoris: vt in. l. a diuo. pio. §. in pluribus: vbi dicit q pñio debet uenire. i. uendi mobilia. secūdo mobilia. tertio noia. i. iura debitorum condēnatoz r specialiter in. §. sic quoq; r seque. Itē qñq; nomen idē ē quod fama. vt dicēdo. Melius ē nomen bonū q; vāgueta pciōsa. Eccl. vii. Etā qñq; capitur pro noie rei pñio uel appellatio. r sic dicitur. Nomen consonans vñ ē rei. xxi. di. cleros. de pben: cum scdm aplm. insti. de dona. §. est r aliud gen⁹ xvi. q. i. si cupis. De noie. pñio dicitur q; similitudo nois inducit affectionem. ff. de lega. q. i. cū filiis. §. pater. iuncta glo. r. ff. de lega. i. si quis in fūdi

vocabulo: vbi dicitur q de noie pñio non ē cura: vt de cognomine: dum i substantia non erretur: q; nomina hoium mutabilia sūt: rez at mobilia.

Nobilitas fm Bart. de saxofez. in tractatu de nobilitate quē composuit circa. l. si vt proponis. C. d. digni. li. xij. post quattuor opiniones de nobilitate quas reprobat. Nobilitas ē qualitas illata p pñcipatū tenētem q; q; vltra honestos plebeios acceptus oñditur. Pñio dicitur qualitas quia pōt adesse vel abesse pter subiecti corruptionem: nā mulier plebeia nubēs nobili nobilis efficitur. l. mulieres. C. de digni. r. l. femine. ff. de sena. r bi qbus impator de nouo cedit dignitatem. vt in to. ti. palle. Ita mulier nobilis nubēs plebeio efficitur ignobilis. sicut ille qui ppter dicitū pdit dignitatem. l. quotiens. r. l. iudices. C. eo. ti. Et sic in aliquo tēpore quis ē nobilis: in alio ignobilis. imo in vno loco r nō i alio: vt sarracenus nobilis captus a christiano ē ignobilis r seruus r conuer. o. Dicitur illata quia nullus a seipso pōt habere dignitatem vel nobilitatem: sed o; q; per alterum cōferatur: imo qui sua auctoritate assumeret in crimem falsi incideret: vt in. l. iuliani maiestatis. ff. de fal. r in reg. iur. c. i. li. vi. vide no. per bar. in. l. uendatur. C. de profess. et mod. r in. l. i. C. vt dig. ordi. seruetur. r bal. in. l. data opa. in. xvij. coll. C. qui. accu. non poss. vbi ponit de nominante se comitem qui non ē: r de creante noē. cū nō hñt noē. Etiam quia dignitas ifertur in aliū ex mera gratia concedētis: scilicet pñcipis qui nō recognoscit superiorem. alias enim superior cogeret inferiorem vt daret dignitatē sic ē ex debito. Pñt tamen pcedere aliq; cause ex congruo ipellentes concedēte vt sunt vtrutes r actus vtriosi. ff. de orig. iur. l. y. ipenl. r vtri. colūna rē. Dicitur p pñcipatū tenētes. Sed pñcipatū oñm tenet deus: qui qñq; nobilitates r dignitates tēporales imedate instituit. qñq; alius pñceps nō recognoscens supiorē tēporalem. Nam baro q nō ē miles pōt certo casu facere militem: l; ōrium notat: Ly. in. l. i. q. C. de here. tu. r bar. in. l. fi. C. vnde liberi. vbi dicit q qui non ē doctor nō pōt facere doctores: nec militem q nō ē miles. Pñt tamē reges uel duces extra regnum suū i alienis ptibus facere milites. q; ea que sūt uoluntarie iurisdictionis vt ē facere milite pñt exerceri extra territorium. l. i. r. y. ff. de off. pconsul. r lega. Dicit qua quia vltra honestos plebeios. q; plebeiozū qdam sunt honesti qdam viles. l. mulier. C. eo. t. Itē ergo honesti plebei sunt magis accepti. nō tñ sunt nobiles. q; nobilis ē acceptus vltra honestos plebeios. Et dicitur acceptus q; nobilitas consistit i hoc q; pñceps facit quē gratū r acceptum: l; in ciuitatibus que regūtur p populum nobiles sunt interdū minus accepti. r plus puniātur in penarum ipositione Dicit vltio oñditur: q; si quis per mille annos viueret cum oibus vtrutibus r pñceps eum sūme diligeret et acceptum haberet tamen plebeius remaneret dōec in eum infertur dignitas nobilitatis per pñcipez qua ostenditur acceptus vltra plebeios. Et potest oñsio fieri verbis expressis hoc continentibus. l. ille autem §. cum verbo. ff. delega. iij. Quāq; etiam non exprimitur vdis. r tunc debet fieri aliquo actu hoc casu de necessitate importante. l. pro herede. §. pomponius. ff. de acquir. heredi. vt si conceditur alicui officium qd habet dignitatem vel nobilitatem annexam ul comitatum. ducatum rē. Letera de nobilitate. videlicet quattuor opinioes. r tres nobilitates. Et qliter aliq;

debeat pbare nobilitatē. vide tractatu pall. Et vtz nobilis pp ingressum religionis pdat nobilitatē. vide Lodo. de ro. in singularib⁹ suis. Bal. i. l. deo nobis. C. de epis. z cle. z qd nō facit. ff. de re. iur. l. iura. que dicit iura sanguinis nullo iure civili dirimi possūt. Et nobilitas ē quoddā ius sāguinis qd ē icōmurabile: vt in. l. ius agnatiōis. ff. de pact. vide glo. ordi. xxvii. q. y. scripsit. xx. q. iij. pñs clericus que uolūt q sic: quas approbat Spe. in ti. de statu. mona. §. i. v. xi. Etiam dñi de ro. iter quos talis qd de facto fuit mota allegabāt dñs as glo. apte volētes monachū nobilitatē pdere. Pri mam i. c. i. de purga. ca. super. v. i. gentius nō ē: Secū dā in. c. ea qd sta. reg. sup. v. psonarū. delectu. Quib⁹ tamen non obstantibus domini de rota contrariū de terminarunt per ratōnem ut supra.

¶ Non obtēperare. i. nō obedire: ut q sciens nō parz uocās a dño vel iudice. ff. si quis ius di. non obtemp. i. rubro z in nigro

¶ Non significat negatiue cōf. qz aduerbiū negādi. Qñqz tñ ē significat affirmatiue: vt ibi. Promittis mihi. x. z respondes qre nō. l. i. §. i. ff. de vbo. obl. Nā sensus ē qz p mittis z assentis significato sumpto ex dictione qre iuncta dictioni nō quasi dicēs. Non est rō negandi. i. assentio. Et idem ibi. si interrogatus an velim adire hereditatē mihi delatam respondeā cur si videoz adire hereditatē. Secus si dicerem hec hereditas nō displicet. nā tñc non videoz adire: qz non seqtur non displicet. ergo placet. qz ē mediū inter non displicere z placere. i. nō placere sic ē mediū iter velle z nolle. i. nō uelle. Nec obstat. l. cū ārea. C. d arbi. vbi tex. nō displicet. Et ptes sniam ab arbitro latam videtur approbare qz ibi nō displicē capīt p placere: z h⁹ ex approbatione arbitri. Etia qñqz duplicatur dictō non: tñc significat affirmatiue. l. duobus. ff. de vbo si gni. Nam due negatiōes faciūt vnā affirmatiuā. qz negatio destruit negatiōem nisi pbabili medio pferēris i feratur volūtas. vt. l. i. C. de ser. fug. z. ff. de offi. psec. vr. l. promulgatis. z. ff. de sena. l. femine. z de iur. re iur. z si xps. in pncipio.

¶ Notabilis. i. notat⁹ uel ifamia. c. ex pte ade. d testi. **¶** Non admitti ad ptem capīt p ipso qd ē nō admitti facta distributiōe a pte. qñ ps cui facta ē nō admittit: Vel iō qz i rerū natura nō ē: vl qz alias admitti nō pōt vbi grā. Legatū relictū ē mihi ex posthumo: Posthumus ex nō i vtero l3 nō admittitur ad ptem significat tñ me tñ admittēdū ad pte. l. si duobus. i. pnc. ff. delega. i. Rō qz mihi ps tñ relictū ē. Et si dicatur deficit diunctus qz non admittit ergo ps ei⁹ mihi accrescit ex dispositiōe legātis. vt p3 i mā diunctionum z sic admittar ego ad totū. Rñdetur qz nō deficit diunct⁹ in casu pmissio quia ē spes eū nasci z admitti. Itē ibi Testator mihi z ei q capere nō pōt legat. x. ego ad. v. tantū admittar. l. si titio. ff. de leg. y. z itelligit Bar. q capē nō pōt: quia aufertur ei res a testō tanqz indigno: et si nō admittitur: loco eius admittit fiscus: z sic pars ei⁹ nō deficit nec mihi accrescit. Itē ibi testator legat mihi z suo suo ppo. ego admittor tñ ad pte. l. plures. §. si diuncti. ff. de leg. i. qz ex pte tātum mihi relictū est: et pars cōiuncta non oīno deficit: qz naturalr seu d egitate sibi debet. Sed ibi legatur mihi et illi q nō ē rerū natura nec eē sperat admittor ego ad totum. l. si duobus palle. §. si. ff. de leg. i. Rō qz pars diuncta oīo deficit. Idem g⁹ i oī casu i quo ps totalr deficit vel q diunct⁹ moritur an testatorē vel relictū ē posthumo

q nascitur abortiuus vel si diunctus repudiat: qz tñc ps cōiuncti oīno deficit: z iō ppē diunctionem alteri parti accrescit: licet de cōsuetudine quarūdam ptiū: vt francie cōiunctio non significat ius accrescendi. Itē quā tuncūqz deficit ps vnus alē tñ ad pte admittit. i. sibi relictam. Significat ergo nō admitti ad pte ipm cōiunctum ad pte tñ vel ad totū admittēdū put hoc qd libet mediū pbabile declarat.

¶ Nolle z non velle differūt: qz nolo iporat pēse resistentiā cōtēptum z oīmodam dictionem vel repudiationē: et non solū absentia uolūtatis. Sed non volo tñ aliquale et nō oīmodam iporat dictionem. ut no. Jo. an. de of. dele. c. prudentiam. §. sexta. sup. v. nō uelit. Et qñqz capīt nolo ut ēt non iporat pēse resistentiā p non uolo. ut i. c. finē litibus. de do. z cōtu. ibi nolit aut nequeat scōm Jo. and. z seqtur Vin. Si milr dormiens non vult legere tunc z tamen expse se legere non legat: ut no. de spon. c. y. Et dictio nolle cōponitur de non uelle. Alij tñ ponūt dñm dicentes qz nō uelle significat pūatiue. i. nō eē uolūtātē seu motum uolūtatis. Sed nolle significat positue. i. eē motum nō fieri vel non obtinere illud de quo qritur. Et per hoc dicunt doc. qz si heres deliberādo de adeūdo dicit se nō uelle adire. hec vba non significant repudiationē: qz nō uelle adire ē non habere motū animi ad eundū. nō āt p hoc seqtur qz repudiet. secus si dicat. nolo adire. quia sensus ē qz h3 motū animi ad non habendam hereditatē. et iō significat repudiationē. fa cit. l. filij. §. i. ff. ad tertu. pp hoc dixit lex q iter velle z nolle ē mediū. i. nō uelle z nō nolle. l. i. §. sciētiam. ff. de tribu. ac. z hoc de proprio significato verbi. Sed ex circumstantijs possunt recipi alia significata.

¶ Nota ē idē qz ifamia. l. i. ff. de his q no. ifa.

¶ Notare qñqz ē reprehēdere. c. si. de sortit. Quādoqz ifamare. c. accedēs de purga. cano. Qñqz slide rare. c. cū olim. y. de of. dele.

¶ Notari⁹ ē publica psona. qz ei⁹ officiū ad publicā vtilitatē inuentū ē. z dicitur a notādo qd est negocia hoīs publice z auctētice i publicā et auctētica formā redigere. Et idē dñ scriba a scribēdo. et tabellio seu tabellarius a tabula. Regre. s. locis suis.

¶ Nothus dñ illegitimus. z prope de adulterio not⁹ sicut dñ notha febris que affligit vt quartana. non tñ est vera quartana ut nota. glo. in. §. persone vero. in si. c. nisi cum pridē. de renuci. Etia dñ a nota. i. infa mia. quia talis ifamiam incurrit.

¶ Notorium ē triplex. Quoddam ē notorium psumptōis. i. qd ē de euidētia iuris uehementis psumptū vt paternitas. filiatio. vbi non requit alia probatio. c. qñ. de fil. presby. Nā de hoc qz qz sit alicuius filius non pōt uere probari. l. lucius. ff. de cōdi. et demon. vnde filius ē quem nuptie demonstrant. ff. de ius vo. l. qz semper i si. nam et vir et vxor aliquem ifantē nutriunt et dicūt eū filium eoz eē. tunc psumitur eoz filius. Est ergo notoriū psumptōis euidētia rei euidente a iure psumpta. Aliud ē notorium iuris. et est clara iudicialis confessio. i. cōuicibilis probatio: et ir retractabilis diffinitio. de quo. l. notorio qz dñat⁹ ē. vel i iure confessus. Et sic illud ē duplex. videlicet per confessionē factā i iure. et per sniam iudicis. ut i. c. vestra. de cohabi. cle. et mulie. Tertium ē notorium facti. i. quod cōmissum uel factum non dubitat a populo vel maiori populi pte et p euidētiā rei nulla pōt tergiversatōe celari. nec o3 q oēs circūstātie

facti sunt note: vt. c. vlti. de coha. cle. et mul. c. cum dilectus. de purgat. cano. in fi. ij. q. i. manifesta. et c. se. Et illud notorium est triplex. et. fm. triplice distinctionem facti. Quoddam est facti permanentis et continui. vt q. de us. solis stat in palatio papineni continue. c. dilecto de appel. et illud non indiget probatione. Aliud est facti transiens: vt q. quidam in publico palatio occiditur coram populo. Tertium est notorium facti interpellati vt q. usurarius vna die et mensam patat: alia no. Et illud sic describitur. Est quoddam intellectuale et notum sic q. non potest aliqua tergiversatione celari. et q. p. byter cognoscat concubinam cum qua h. aialia gradietia circa focum panem poscetia. De hoc plenius no. p. doc. in. c. v. r. a. pal. vbi tractat ma. notorum q. e. adeo intricata q. dicit Jo. de ligna. et d. is. anto. de butri. q. multi loquuntur de notorio quid sit notorium ignorantes. Et in consilio basiliensi i. lesioe. xx. additus est quartus modus ultra tres communes notorietates. s. q. si sacerdos mulierem de incontinentia suspectam et infamam tenet et per suum superiorem admonitus ipsam cum affectu non dimittit vt in d. cre. quod incipit. Quicunque clericus in quo est notorum concubinarum a pceptione fructuum omnium beneficiorum suorum triu. mensu. spacio ipso facto suspensus. quos fructus superior ouertat in fabricam: vel in aliam eundem virilitatem ecclesiarum et quibus isti fructus percipiuntur: et nisi monitus concubinam dimittat aut aliam non resumatur oibus beneficiis puetur. Et nota q. moderni ponunt noue genera probationum: que in iure formaliter offerunt. ut sunt argumentum: p. sum. p. iudicium: fama: rumor: occultum per ne: occultum omnino: manifestum et notorium. Vbi argumentum est ratio rei dubie faciens fidem: de heret. cum ex uniuerso de v. b. sig. c. forus. Presumptio est quoddam medium intellectuale vitatis eliciende ex circumstantiis insurgens: de p. sum. p. i. ex studys. De illa que sunt iuris tunc: et que iuris et de iure no. i. c. is q. fidem. de spon. vbi glo. no. de q. n. t. p. h. i. p. m. p. tione. Iudicium est medium intellectuale ex aliqua singulari circumstantia insurgens. C. et ff. de rei ven. l. iudicia. Fama est illese dignitatis statim vita et moribus comprobatus. hoc v. de fama hois. sicut infamia est lese dignitatis status vita et moribus reprobat. S. fama de aliquo negocio est medium vitatis eliciende: et communis et clamorosa insinuatio insurgens apud totam vel maiorem partem populi ex certo auctore pueniens. Rumor est particularis insinuatio clamorosa ab incerto auctore consurgens. Pene occultum quod p. bari potest: et difficile. Occultum omnino est quod nullatenus p. bari potest: et subicitur iuri diuino: de sumo. sicut. vi. q. i. si omnia. Manifestum dicitur q. de facili p. bari potest et notorium s. descriptum est. De quo et datur exemplum de statua et percussione. vt no. i. c. super eo. de testi. cogen. et i. l. ciues. C. de appellatio.

Novatio est prioris debiti a prioris obligatio: in partibus hoc uolentibus expresse in aliam obligationem transfusio vel transactio. verbi gratia. Debi tibi centum aureos sub condicione si nauis venerit et alia placuit inter nos novare obligationem: vt illud quod debui tibi sub additione pure: et sine condicione debeas. Decematio ita q. prior obligatio condicionalis transfit in posteriorem puram p. nouationem. Eodem modo p. o. e. exemplum i. l. i. b. vt. ff. de noua. et c. eo. ti. p. rotu.

Novale est terra preciosa alias pretermissa que p. annu. cessat. Alii dicunt q. ex silua q. arboribus extirpatis ad cultum redigit fieri novale dicat. Et vtraque illarum interpretationum colligitur ex legibus civilibus. S. apud notarios ro

mani pontificis novus usus obtinuit q. novale est dicitur ager de nouo ad agriculturam redactus de quo non extat memoria q. aliquando cultus erat. vt in. c. quod p. no. ualeat: et ver. sig. vbi de hoc.

Novum opus facit qui: aut edificando: aut destruendo. aut foueam faciendo p. stinam faciem operis immutat. Secus si uerus reficiat vel incrementum iponat: q. tunc non videtur novum opus facere. ff. eo. titu. l. i. s. novum et. s. si quis edificium.

Novi opis nunciatio scdm Host. est ille qui de nouo edificat in p. iudicium alteri facta legaliter. l. i. ff. de no. ope. nuc. Et p. tinet ad ea tantum que iunt solo iuncta: ut in. l. i. p. alle. Et autem tripliciter. Primo solo verbo dicendo. Nuncio nouum opus: et hoc in loco edificij ipso dno noui opis. Secundo per iactum lapidis vel lapilli. Tertio p. iudicis prohibitionem. p. io modo nuncians p. dit possessionem. et facit aduersariu. possessorem. vbi gratia voluit isti domus edificare in fundum meum: et nunciau tibi q. non faceres. dicendo nouum opus nuncio. i. prohibeo. nuncians vero secundo et tertio modo retinet possessionem scdm ber. in. c. ex pte. de v. b. sig.

Novum opus nunciare est prohibere ne edificium fiat: ut q. nuncio tibi ne edifies in fundo meo vel per iactum lapilli p. sentibus testibus. Nec nunciatio h. tale effectum q. si edifies ibi sprete nunciatioe mea absque hoc caueas de opere demoliendo seu destruendo. Si te apparuerit iniuste edificare q. q. postea edificaueris siue iuste siue iniuste totum debet destrui. vt. l. i. p. all. s. opus nouum. et. s. nunciamus. Et si aliquid in publico fiat. oes ciues opus nouum nunciare possunt. Na reipublice interest q. plurimos ad defendendum causam suam admittere. l. iij. i. fi. ff. de no. ope. nuc. Et d. in. s. opus. nouum p. all. q. hoc edictum non complectitur oia opera vt supra de interdictis.

Noxa dicitur quod nocet vel nocuit. vt seruus et ceruus aut aliud animal nocens. vt. ff. de noxa. ac. i. Reica.

Noxia dicitur ipsum delictum maleficium vel damnum datum. vbi noxia delictum delinquens noxa vocatur. vt isti. de nox. ac. in glo.

De

Nu

Nullatenus. vide in cle. vni. de sequestra. in glosa. per ordinarium.

Nullitatis sententie sunt multi modi. vt no. Jo. an. de re iud. c. i. vbi remittit ad Spe. de sen. pla. s. iusta et sententia nulla non meretur habere nomen sententie de re iud. c. si. li. vi. ff. e. ti. l. iij. s. adenatum. Et est glo. si ualif. l. cle. vni. de sequestra. pal.

Numerata pecunia duobus modis dicitur. Uno modo respectu creditoris qui p. p. e. dicitur numerare pecunias debitori vt sibi reddatur. Alio modo respectu debitoris qui p. p. e. dicitur soluere creditori et improprie dicitur numerare cum soluit quod debet. Dat. autem exceptio non numerate pecunie a creditore principali debitori vel fideiussori. Sed numeratio pecunie largi ponit hic p. omni re qua q. numerant vel soluit.

Numisma scdm quosdam est idem quod moneta currens et specialis. vel est idem quod numus. S. olim numisma et aureus et solidus auri idem erant. vt. C. de vere. l. i. l. i. et. C. de spor. l. ij. Et in euangelio mathei et dicit p. h. s. l. v. et b. q. numisma factum est non ex natura rei sed ex lege.

Numularius est numerorum numerator vel malleator. Quoniam et ipse accipit pecuniam et erogat sic campior: et inde facit scripturam ad quam frequenter recurrit

h3

in dubio: ut per eam data et accepta probentur hic et argentarius dicitur ut supra de fra. 21.

C Nummus. i. denarius de quo dicit phs. v. et bi. q. e. mensura oium reruz: q. e. fideiussoz nobis in omni necessitate p. qualibet re q. indigemus.

C Nuncius e. qui vice gerit epistole et que sine mandato lris mittit qui e. uelud pica et organu et uox oñi mittentis ipm: et large qualibet nuncius pot. dici. pcura tor sed non econuerio

C Nuncupatio est qua in cereis tabulis recitat testator dicēs q. hoc uult in his cereis tabulis q. scripte sunt ita dico ita lego ita q. uos ciues mihi testimoniu perhibeatis.

C Nuncupare e. palā noiare vel uocare et cōfirmare fm fido. li. v. Regr. j. testamētū nūcupatiū.

C Nunq. qñq. idē ē qd raro. i. q. i. nunq.

C Nūdine sunt generale. for. ad qd vndiq. hoies confluunt et currūt. C. de nundi. l. vna. l. clam. s. qui ad nūdinās. ff. de acquire. poss. Aliquando ē nūdine dicūtur epule. l. cum societas. ff. p. socio.

C Nuptie sūt matrimoniū: vel viri et mulieris cōiunctio idiuiduam vite cōsuetudinem retinēs diuini et humani iuris cōcatio. xxx. q. v. nullam. Et dicuntur nuptie ex eo q. nubentiū capita in solēni bñdictione velabātur: et quasi nube coopiebātur ea. q. nostrates. et c. femine. Et illud idiuiduū vite cōsuetudinē tantū ualeat sicut cōsortium ois vite. et hoc qñtum ad ppositum q. hāc intētionem habere debēt ut pperuo sūt manē debeāt: qñuis post cōtractum matrimony añ carnalez copulā possit alē altero inuito religionem intrare. Et qñ nuptie sūt phibite celebrari. habetur in. c. capella nus. de ferijs: et in his vñbus. Apiciens veterē circū qñ qñ bñdicta: Nō licet hic: l. hic: l. hic: l. hic: l. hic: l. hic: l. Nuptie secūde dicūtur oēs q. sequūt pñas. l. sint tertie: qñte. uel qñte et. ut qñ aliquis nubit alicui pñ pñmas nuptias. C. e. n. l. sigs. s. tale.

C Nurus e. vxor filij. et eius appellatiōe pnurus et deinceps cōponitur. ff. de xbo. sig. l. nurus. l. ij. s. nuruz ff. q. satilda. cog. et ē sponsa. ff. de gradi. cog. l. labeo. l. feruus. Oriū vñ insti. de nupt. s. et si qua.

C Nunc. no. archi. lxiij. di. ego. et glo. xxij. q. v. si audieris. Et sūt vñ. d. offi. d. lega. c. prudētiā. s. sexta.

De

Ob

Bligatio

est iuris vinculu: quo necessitate astringimur ali

cuius soluende rei scōz nostre ciuitatis iura. instit. de oblig. i. pñc. Et est duplex. s. ciuilis et ptozia. Ciuilis q. aut legib. cōstituta: aut certo iure ciuili cōprobata ē. S. ptozia ē quam ptoz ex sua iurisdicōe cōstituit. Que ēt oneraria uocat.

C Obtēpare ē obseq. uel obedire: vel iussu iudicis cōparere. ff. sigs. ius dic. nō obtēpe. i. rubri et nigro.

C Obaudire ē quasi de mente deducere scōm Joan. and. de elec. li. vi. c. fundamenta.

C Obscuritas ē illa q. fit i dictōe. S. abiguitas q. fit i orōne ut no. gl. iij. i. l. veterib. ff. de pac. vbi grā. Uē didisti mihi fūdū: et dictū ē accedere stichū. n. appet de q. sticho: g. nō sit cōdenatio in actōe scetus nisi oñda tur de q. sticho uēditōz itellererit. l. si in ēptore in pñ. ff. de tñen. emp. et ven. q. rō dicitur actorē pbare et ga ēptor agit et pbat de sticho. s. nō de q. stichū reo declarāti obscuritatē. Leteris. n. parib. reo sanēdū ē poti. q. et. ut i regulis cū sint. de reg. iur. li. v. Itē ibi. Uē didi tibi domū locatā p me cuidā: et dixi q. pensionez

pñi āni habere: et sequentiū annoz tu hēres: et dixi ius pignoz vtrūq. securuz. Dic. ter. q. ius pignoz p. per tinet ad me p. pñsione pñi āni. et sigd. supel. tūc pñet ad te. et sic fit itptatio p. pñerēte. l. insulā. ff. de pig. q. i pñcipali ego mihi pñdi pus retinēdo pñsionē pñe ex q. colligit et declarat: obscuritas q. ē i accessione et significat q. p illa pñsione uolui ēt pñi ius pignozis retinere. Itē ibi. Sigs stipulat. x. kalēdis. itelligitur d. priorib. l. eū q. ka. ff. de. vñ. oblig. Rō q. q. rōne intel ligerētur de scōis. eadē rōe de tñys. et c. et sic stipulatio redderet inutilis. Itē ibi actor petit stichū in iudicio s. dixit se intellexisse de nigro. et actor de albo. Itā oī cro actori. l. iter stipulante. s. i. ff. d. vñ. ob. q. ibi actor oñdit de quo itellererit. et q. sibi debet. iō p eo d. fer ri snia. nec debet re. aud. ri q. de alio itellerit. q. nō ē oneris ipediēdi pñsū iudicij et iusticie. nec intell rei q. stāf dicto actoris. cū pbat sibi deberi et sic de alijs.

C Obrepere ē qñ latē subintrare. lxi. di. nullus in iurus. de cele. mis. cum creatura et c. ne in agro. in pñ. de stato monacho.

C Obrepticiū fscriptū: et obreptio. regre. j. fscriptū

De

Oc

C Ocasio differt a cā: ut in. c. solite. de maio. et obe. **C** Ociū philosophicū ē studiū q. pñs sociatur quan do studet. S. ociū uulgare qñ uacat ab opet. simili. Et nota q. ociū ē triplex. s. destitorum qd ē ribaldop. q. apud arhenas suspēdebātur. Et de hoc dñ q. ociū/ lisas et uoluptas arma sūt hostis antiq. ad miseras ani mas capiendas de renūc. nisi cū pñdē. s. vñ. l. pñ. Ergo dicit Hiero. ad rusticuz monachū in. c. nunq. de se. di. v. Semp aliq. opis facito: ut te diabolus i ueniat occupatū: Scōmē restitutorium qñ qñ cessa uit a labore: et itez accedit ad opus. Tertiū retribu toriū: qd datur emeritis et senibus

C Oculus est quadruplex. ut nota. archidiaco. xxij. q. v. nec solo.

C Occupare capit qñq. in mala. et qñq. i bona signū f. catione. Et pñe mobilia occupātur et imobilia iua dunt. ut in glo. super hoc vbo in. c. generali de elect. libro sexto vbi cōcor.

C Occultū oīno ut pñmissum ē dñ q. nulla rōe proba ri pot. et tale uocat secretū uel latēs. vide. j. probatio

C Occultū pene ē qd pñancos pñari pñ: et qd pñ ci sciunt. vide supra notozium i generib. pñationum

De

Of

C Officiū dicit multis mōis. pñmo misterij. Se cūdo obsequiū. Tercio actus pñone corrigentis. rri. q. i. monach. Quarto plebania de sta. mo. qd del. itē aliqñ sumit p dignitate uel pñonatu de pñen. ad bec. de cle. nō res. q. de pñes. pñen. c. ij. i. Aliqñ pñingio xxi. q. i. de pñentium in fi. vbi litigātes dicūtur officiū exercē. Itē is cui cōmissa ē dispensatio bz officiū. Itē qui bz pñatem secularē et tabellionatū. Itē dicit pño situra. Sed pñie ē aliud a dignitate et a pñonatu. Et dicitur simplex officiū qñ quis bz admistratōne aliq. ruz rex sine aliq. pñrogatiua i choro uel capitulo vñtra alios sui ordinis rōe bz i officiū. Et sic bz onus annexū sine honore uel pñrogatiua honoris: ut iudici: pñocci rarozes: galdaldi. i. q. iij. saluator. vñ. in noie. Item vice dñs q. bz epātū disponere: dñ habere officiū. rxi. di. s. officiū. i. q. i. si quis ep. i. rñso. Nec et plura uide p Archi: de consue. c. i. in glo. Et hoc erat contra iura. vñ tractat de dignitate pñonali et officio. ut hic dictū est. Item officiū scōm Lar. est pñ. is existens in iudice

exercēdi oia ea q̄ p̄tinet ad ei⁹ iurisdicōem. Et capiē
hic iurisdicō generalr ut includat oia p̄tinetia ad me
rum ⁊ mixtū imperium. Et loquitur de officio iudicis
cui⁹ iurisdicō officio iudicis mī ē sicut obligatō acti
onis: Nec ē vera opī. De. de bellap̄ti: q̄ offiū iudicis
sit exercitiū vel executio iudicis: q̄ magis stat i bitu
q̄ in actu. Nec fm opī. Marti. appellari oī actio cui⁹
differūt surrogatū ⁊ cui surrogatur isti. de actio in p̄n.
i glo. iij. Item officiū p̄p̄e dī q̄ homo debet homini
ernā: vt in. c. cū in officijs. de testa.

Officiū iudicis scōz gof. ē p̄tās iudicis a iure sup̄ta.
Et h̄z locū tā i his que ante iudiciū fiunt q̄ in his q̄ in
iudicio occurrunt faciēda. Et ip̄lozaf loco p̄ncipalis
actōis cū alia ordiaria. actio deficit. ut i. c. si. d. of. iudi.

Officiū iudicis ē duplex. s. nobile ⁊ mercenariū.
Nobile iō appellat: q̄ a seipso iterponitur: nec iure
actionis siue obligatiōis ut puta si minor petit se resti
tui in itegz hoc non petit iure obligatiōis: q̄ iudex
non fuit obligat⁹: nec iure actionis: sed iudicis officiū
misericorditer ip̄lozet ⁊ c. Mercenarium iudicis of
ficiū ē seu sic appellat. q̄ deseruit actioni intentate
puta peto a te. xx. actione mutui iudicis officium def
uit mihi hac actōe. q̄ adēnat te: ut restituas mihi. xx.

Officiosa dicuntur q̄ continēt pietatē que nulli ob
sunt ⁊ alicui p̄sunt. Sicut a dīo testamētū dicitur in
officiosum quod est contra officium pietatis. di. ix. si
ad scripturas in glo. i.

Officiales iudices. Re. ut. s. assessor.

Officina ē quasi tuguriū vel tegmen qm̄ v̄z palee:
i. stramina ponūtur sup̄ arbores ut pastores subr⁹ exi
stentes ab h̄m̄ib⁹ p̄tegantur.

De

Ol

Oloberus ē uestis totalr deaurata. ⁊ dī ab olon:
i. totū. Et differt a uestibus deauratis q̄ illa fiunt in
auro optimo. qd̄ in vulgare dī fuluū: in legib⁹ obri
fiatū. illa de quol⁹ auro. l̄z hec de auro toto s̄līr i totū
ē: ⁊ alia uestis q̄ h̄z aux̄ tñ in pangadis. ut. C. de ve s̄lī.
olobe. ⁊ aurea li. x. in Reica scōm Accur.

Olfacere ē nasum ad culū ponere: ita exponit glo.
in. v. olfacit. in. Lagazo. ff. si q̄dru. pau. fe. di. Ubi aga
zo dixit equū ad tabernam: q̄ mule olfecit q̄ calcitra
uit ⁊ agazoi cruis fregit. Et dicitur q̄ ibi dñs male te
netur de paup̄ie. als gnāliter olfacere ē odorem odo
rare. ⁊ olfactus odorat⁹. Et ab oratorib⁹ ponit p̄scir
vt dicēdo. Tanta sūt in me tua bñficia: ut que his pa
cto correspondeam neutiq̄ olfacere possum.

De

Om

Omnino tāgit Archi. de p̄ben. c. si bñficia. li. vi. et
pleni⁹ in. c. l̄z canon. de elec. ⁊ glo. in cle. i. de vi. ⁊ bo.
cle. ⁊ c̄t glo. i. c. ⁊ si xps. de iureiuran.

Oia cōprehendit singula. Nā si ep̄s dicat. Do tibi
talē villā ⁊ oia iura que h̄eo: ibi singula iura cōphē
duntur. Sed non itelligit dare decimas ⁊ aliqua iura
que sunt mere spiritualia. q̄ dictio oia l̄z se extendat
ad singula. nō tñ ad ea que sunt penit⁹ nature alterius
⁊ iuris q̄ ius ad ea que p̄ncipalr transferūtur. S̄z qm̄
dat aliqd̄ qd̄ h̄z tp̄alia ⁊ sp̄ualia iura cū oibus p̄tinen
tys suis. vt p̄benda habēs possessiones ⁊ decimas:
tunc oia trāsferūtur simul secundum hosti. in. c. litte
ras de iure patro.

Omologare ē idē qd̄ confirmare vel ratificare. Et
sic dicit q̄ arbitriū sit omologatū. Alij dicunt omolo
giare idem quod cōsecrare.

De

Op

Opera ē diurnum officiu. s. q̄ quis exhibet alicui
p̄ diem artificialē ⁊ nō naturalē. sicut dī Sen. i. c. Ue
spere ⁊ mane dies vnus. Aliqñ ponit p̄ breui tēporis
obsego vel ē idē qd̄ obsequium. Dicitur ergo. Opere
officiū tēpe limitatum. vt. l. i. ff. de ope. liberto. Li
mitatio at̄ stat in disponētiū uolūtate. q̄ p̄bētes pōt
limitari maiori vel mīori tpe: puta q̄ dies capiat ad
integrā: vel ad mediā noctē: vel ad vesp̄rā tñ. q̄ di
sponant d̄bentes ⁊ erit lex. Itē in testatore: ⁊ qm̄ aliud
non apparet de die artificiali itelligitur: q̄ ad hūc cō
muniter fit relatio. Sed ip̄rope opatio accipit pro re
uerētia: vel obsequio. ut no. in. s. libertus. l. non forte
ff. eo. titu. ⁊ sic de alijs.

Opinio scōm Spe. ē dubia p̄ticularis arbitratio:
que a doctorib⁹ alicuius scie auctoritatē h̄z. Hec tñ nō
ē p̄ponēda veritati. Sed scōm Gene. ē p̄babilis ar
bitratio doctorū nō nisi ob instructōez studentū i scri
ptis redigenda. Et dicit q̄ h̄is p̄ se opī. doc. i aliquo
casu l̄z succubat: tñ auctoritate illius opiniōis releua
tur ⁊ excusat a cōdemnatione expensarū. Ratio quia
iure doctor h̄z auctoritatē interpretādi p̄ suo videre.

Opinio cōmunis ē aliud q̄ fama. Nā opinio cōis
facit ius. C. de re iud. l. i. Fama h̄o nō facit ius. Item
opinio cōis p̄bat. fama vero nō. Itē opinio cōmunis
differt a notorio. q̄ opinio cōmunis ē de longe p̄titis
que p̄bati nō p̄nt de facili. s. p̄ testimoniū v̄sus ⁊ c. l̄z
notoriū ē de p̄sentibus: vel prime p̄teritis: que de fa
cili p̄bati p̄nt p̄ testes diuisim. Et q̄ opinio v̄itati p̄
ferat ē glo. cum d̄cor. p. ⁊ contra abundās i iuribus. i.
c. nuper. de biga. sup̄ ver. tanquā. Cōcludit tñ ibi qd̄
casuali vt opiniōi potius stetur quā veritati i fauorez
d̄bentium testamentatorū: sn̄az: vel prolis. Alias rei
gularit̄ v̄itas p̄fertur opiniōi scōm bern. in gl. iij. i. c.
ad audientiam de spon. Et iā v̄itas p̄fert auctoritati.
l. nēo iudex. C. de sen. ⁊ interlo. om. iud. Itē cōsuetudi
ni. c. si cōsuetudinē: cū sex caplis sequētib⁹. di. viij.
vbi dī. Veritas ualet ⁊ ualefcit i eternum: et v̄uit ⁊
obtinēt in secula seculorum

Optimates sunt quasi meliores ⁊ ditiores d̄ popu
lo ab opibus dicti.

Oportet aliqñ dicit necessitatē. iij. q. ix. nō oī. Ali
quando honestatē. Itē oportebit significat tā p̄ns q̄z
futurum. de ver. sig. verbū. ⁊ no. glo. xxv. q. i. ⁊ glo. a.
ij. c. i. de p̄scrip. li. vi. sup̄ ver. oī. l̄z

Opus nouū. Regre. s. Nouiz op⁹: ⁊ opus landat
magistrū. C. de vete. iur. enu. l. ij. s. c̄tra autem. sic in
auct. de mona. s. sancim⁹. coll. i.

De

Or

Orb⁹ dī q̄ sine libis ē l̄ sine m̄fimonio: vt. s. celebs
Oraculum id est r̄sum q̄z predicādo ip̄erat. ca. p
tuas. de maio. ⁊ obe.

Ora sine aspiratiōe significat finē vel extremitatē
rep̄. p̄cipue regionū vel v̄stii. i. Regū. xxij. David
oram p̄cidit clamidis saulis. ij. q. viij. de his. Sen. xij.
ad hebre. xi. scōm Jo. an. i clemē. ij. de vi. ⁊ bone. cle.
Orphanotrophus ē orphanorū et pupilloz tutor. ⁊
adolescētium curator: q̄ eos facultatib⁹ et parētib⁹
quasi destitutos suscipit alēdos.

Orphanotrophū ē locus i q̄ talib⁹ alimenta admi
nistrā. xxij. q. viij. tributū. s. q̄uis. ⁊ spe. i ti. de his q̄
alie. no. in iudi. interue. vbi ponit qd̄ sit p̄curator con
iuncta p̄sona. defensor: excusator: iudicis: iconomus
actor: vicedomin⁹ vicecomes: gastaldus: tutor. cura
tor ⁊ c. Et de orphanotropho remittit ad. l. orphano

b4

trophos. C. de epis. et cle.

Ort^o oleraz^o. ē ortus in quo olus crescit.

Ordinarius ē qui iure suo vel pncipis bñficio vniuersaliter iurisdictionē exercere pōt vbilibet. Itē est is cui vniuersitas cāz cōmissa ē. vnde scdm spe. offici ales epōz ordinarij uocantur. Item scdm Hof. ordiarius iudex ē qui a collegio eligitur: et a superiore confirmatur: vt electus in rectorem: qui p confirmationē sortitur iurisdictionē sicut et eps in oibus pter ea que maiorem discussionem exigunt. Itē scdm spe. ordiarius ē legatus in puincia super decretum. Et sūt duplices. Quidam habent administrationē: vt epi habētes episcopatus quos actu regunt et isti habent restituere in integrum. Alij sunt ordinarij nō habētes administrationē: sed tantum facultatem iudicādi: vt scdm iura ciuilia que honozē tñ et dignitatem habēt ratione cuius iudicare possunt si qui in eos cōsenserit. l. i. ff. de iud. secū dū iura canonica sunt epi renūciātes loco episcopali nō dignitati retinētes honozem line administratione de renū. nisi cū pzidem. de ordi. ab epi scopi. qui re. epis. c. i. Item eps cuius episcopat^o oio destructus ē et qui ēet eps. nullius tñ epatus secundū Hof. in sum. de integ. rest.

Origenarius. Require supra Colonus. nam origenarius colonus et ascripticius idē sunt in re. s. eiusdem conditionis homo. sed rōe differūt. nam ascripticius dicitur qz sic ascriptus ē terris colēdis qz nō pōt a cultura recedere sine voluntate dñi sui. Sed colonus qz tenetur colere terras et origenarius. qz ex origine sua adheret glebe vt supra.

Ordinarij locoz sūt non tñ epi sed etiā qcuqz inferiores qui habent institutionē et destinationē. c. c. de eccliaz. de offi. or. et c. iij. §. i. c. de iud. eo. ti. lib. vi.

Ordinaria onera sūt illa que ex constitutōe vel cōsuetudine pstant: ut quod glibet talis fūdus vel dom^o quo libet āno tantū debeat pstare dñi suo vel pncipi. Sed extraordinaria onera sunt qz extra curiū et mox ex inopinato euentu vel casu seu necessitate emergēt iducūt: et si dñs uelit maritare filiā suā vel guerre imineāt. et iō a suis subditis exigatur aliquid.

Orūdus de ciuitate vel loco et c. dñs qz vel ibi vel i vico ciuitatis illius ortus ē. ff. ad mūcip. l. qz ex vico. Vel si paf eius idē duxit originē. C. e. t. assumptio. §. filius. et C. de mūcip. et orige. l. i. et l. filios. li. x. Et no. in. c. ysuraz. de ysur. in hñ. alienigenas. li. vi.

De

Pa

Actum

vel pactio dicit a verbo paci
scoz et sic describit. Est con
sensus duoz vel pluriū i idem placitū. l. ad
dandum vel faciendū aliquid alteri ab alte

ro eoz. ff. de pac. l. i. §. i. Et dicit quasi de pace factuz
vel pacis actū et ponit ibi in diē placitū. Nam non
fit i eodē vō vel falso: qz si duo uel plures cōsentiant in
hoc vō titius ē hō: vel i hoc falso titius ē asinus nō erit
pactū: qz nō ēet obligatoriu. talis. n. cōsensus neutrū
obligat alteri. Itē scdm quosdā pactū ē dñtus: qz pa
ciscendo diuerias in diē dñimus volūtates. Et capit
quandoqz late pro eo quod non transit in contractuz
noiatuz vt veditio et c. Et sic oē pactū pōt dici dñtus
innoiatuz: ut trāfactio do ut des et c. Quādoqz stricte
p simplici pacto gratis facto. ut pmitto tibi. x. et c. Et
a trāfactiōe et pollicitatiōe differt: qz pollicitatio soli
us offerētis: Et assignatur dñra iter pactū et trāfactiō
nem: quia pactum ē de re certa et non litigiosa et gra

tuita. Trāfactio uero de re incerta et litigiosa et nō
gratuita. Et quid sit pactum habes etiā de uerbo.
lig. c. pactum. ubi dicitur pactum est inter partes ex
pace conueniens scriptura legibus ac moribus com
drotata. Nam sepe ad probationem pacti interpo
nitur scdm glo. ibidem.

Pactorum diuersa sunt genera. Nam pactum cō
uentuz dicitur quod sub certis uerbis et forma factū
expressum. ut redactū ē. uerbi gratia. Nam clarum
ē pactū i vbi. qz si vba sūt obligatoria pactū ē obliga
toriu: si sūt liberatoria ē liberatoriu: si exceptōis idu
ctiua tūc ē exceptōis iductiuū: ut si creditor tradit in
strūm debitori ex hoc significatur pactū liberatoriu
factum a creditore debitori: ut. l. labeo. ff. de pac. Ra
tio. quia ut redditio instrumenti aliquid operetur. s.
voluntatem creditoris liberare uolentis debitorem.
Sed ibi creditor pignus reddit debitori non signifi
catur liberatio. ut. l. sequen. ff. eo. ti. quia hec redditio
pōt aliquid operari scilicet conferre utilitatem debi
tori in usu pignoris. Secus in casu precedenti in quo
non operatur nisi ut dictum est. ex quo patet qd red
ditio pignoris nō significat remissionem eoz. Itē
si instrumentum debiti reperitur penes debitorez ex
hoc significatur redditio creditoris nisi contrariū p
batur. l. si cyrographum. ff. de pign. quia instrumen
tum presumitur peruenisse ad debitorem per reddi
tione et uoluntatem creditoris: et hoc si debitor ē ex
traneus. Si uero familiaris in domo creditoris con
uersans tūc secus. quia presumitur qz facilius potuit
haberi in ius creditoris. l. unica. §. ille. C. de lat. li. col.
Item si aliqua bona conductoris sunt per eum inuec
ta illata vel reducta et c. Ex hoc concluditur pactum
quo pignus cōstituit locatori. ut. l. certi iuris. C. de lo.
et cōduc. et hoc ex cōi mō agendi quo inuecta atqz illata
sunt locatori tacite obligata: qz dñtes vidēt se re
ferre ad cōm modum seu morem. Et iā hoc verum
simpliciter non solum i predio urbano sed i rustico qz tūc
deniqz sunt obligata: cum dominus scit inuecta et illa
ta esse bona conductoris

Pactū tacitū dñr quod i uitate non ē expse factum
sed ex aliqua lege spēali ac si fieret statutu ex casu ha
bere iubetur: vbi gratia. Conduxi domum a seio et vel
meas ituli i hoc cāu res mee illate p mercede domū
debēt seio iure hoc statiente vel iubēte lege pigno
ri ita ē obligate ac si spēaliter et expse inter nos dñor
datum ēet et cōmētum dato tamen qz nō cōueniētiū
et sup hoc dixerimus. Unde sic. Pactū tacitū dicit qd
non ē factū expse ut cum conduxi domum nō pāgen
do de pñcio dando iam scdm leges adhuc vēit pñcium
dandū ac si paciscēdo ita fuisset expressum.

Pactū adiectōis i diē tale ē. vt uēdo tibi domū et
si potero habē mai^o pñcium ad vltqz mēsez ego repēti
ipsam domum.

Pactum legis cōmissorie ē. ut uendo tibi domū et
si non solueris infra mensem volo qz sit inēpta: ut. C. de
pact. inter emp. et vendi. Item ibi. Creditor paciscit
cum debitore qz a debitore non petat. tali casu intel
ligitur quod etiam non petat ab herede. quia pactus
quo quis sibi prouideat solet extendi ad heredem. qz
p hoc vñ etiā heredi suo prouidere et p hoc dñtus con
ditional^o trāsit ad heredē. insti. de vñ. ob. §. ex dñtōi
li. Si vñ creditor dicat debitori paciscēdo: nō petam
a te. significat personam tantum fieri uidelicet qz a te
tantum non petam: sed non minus ab herede petere

possum. et hoc faciunt vba a te: que sic restringunt. ut
Liqui in furtis. ff. de pac. Sed si per pactum vnus ob
ligat se alteri facere domum transire ad heredes. l. oēs.
C. de contrahen. et comit. stipul.

Pactū psonale ē qd nō gñaliter fit: s; tñ p vna per
sona vel duab⁹. Et dñ p tñro psonale: q; fit psonē soli
sic q; tali et nō alteri pdesse possit. vt si paciscor pecu
niam a te mibi debitam non petiturum a te sed a tuo
herede: tunc illud pactum tantum personam tuā tue
tur: et non heredem tuum.

Pactū reale vñ rē ē gñale: et nō dñtinet specialiter
vnaz duas uel plēs psonas sed gñalit̃ cōplectit̃ oēs ad
q̃s illa res ptinet vel ptinere pōt. ut cū debitū meum
oīno remitto tñ tibi q; heredib⁹ tuis: ita ut oēs libere
mini. tu et heredes et fideiussores et nullus mibi refer
uet regressus ad pecuniā uel ad rē petēdā. Itē pacto
rū aliud nudū aliud vestitū. Et qui plene vellet hoc
examinare traheret magnā caudā et cōtrouersiam in
ter doc. hic tamen cum paucis sufficiat.

Pactū ergo nudū dici pōt q; ab oib⁹ iuris solēnita
tib⁹ destitutū ē. i. tā solēnitate vboz que solet cēdi et
attēdi i stipulationib⁹ q; ē p cēptionē litteraz. s. qñ
cirographū nō iteruenit: nec aliud instrumentū super
hoc cōfectū: q; nudū pactū cōfirmare. et dñ nudū a cā q;
sufficere pōt ad pfectā obligationē: vt do ut facias: fa
cio ut des et. cuiusmodi cōuētiōes dicunt̃ dñt̃ inoīati.
Itē dñ nudū a foro negocy. ut qñ negociū nō icidit in
certū nomē dñt̃. ut i noīe emptiōis: vēditiōis: locatiō
nis et similiū. Itē nudū dñ a rei iteruētū. ut tali non in
tercedat res q; posset suo iteruētū pfectā reddere cāz
obligatiōis sicut i mutui datiōe. Itē dñ nudū a cōtinē
tia. qñ si icōtinēti post dñtū adiciat pactū ex pceden
ti obligatiōe vires dñbit vt videat̃ inesse dñtū et cām
vestiture. vt pactū qñ semel factū ē: et post traditio
nē intercedit res sic vestit̃ iteruētū rei. Itē plurib⁹ ali
is modis dñt̃ scdm diuersas opi. doc.

Pactū vestitū dñt̃ sex modis: scdm q; sex modis ve
stit̃. scz re: vbi: litteris: cōsensu: dñtus coherētia: et rei
iteruētū. ut scdm Boffre. isti. de verbo. ob. Et dicit
Boffre. q; pactū i rē ē qñ gñaliter paciscor ne petam.
et i psonā ne a psona petā. ff. eo. ti. l. idē. §. pac. et nō mi
nus ex verbis q; ex mente dñtū ē estimandū an pa
ctū i rē vel i psonā fit. Plernq; enī i psona pactū in
ferit nō ut psonale sit pactū. sed ut demonstretur cum
quo sit pactum. ff. eo. ti. l. i. §. pactozum.

Pactoz aliud vtile aliud inutile. scz rōe psonaz: vt
furiosi: q; nec tacite nec expresse cōsentire pñt q; re mñi
moniū dñbere nō pñt: nec ad religionē se obligare: et
hoc de cōtinuo. sec⁹ si bz lucida iterualla: ut. vii. q. i. q;.
uis. Quō enī reus cōstituit̃ q; nescit qd facit. xv. q. i. ali
quātos. Itē pupill⁹ q; nodū ē doli capax vbi vult ob
ligari: sec⁹ si vellet aliū obligare qd pōt. Itē i pdigo.
Itē monachi et regulares pfecti et cōuersi nisi cōtempla
tione monasterij paciscāt: cui p tales acgrit̃. Itē viri
et vxores q; sibi donare nō possunt sed vēdere. Itē ra
tiōe potestatis. Itē i legatis dñ legatiōe fungunt̃. Itē
iter prem et filiū: nisi i castrensi peculio vel quasi. Itē
si res i pactū deducta nō sit i rex natura nisi mora pre
cesserit. Itē si bō res sacra vel religiosa deducat̃ i pa
ctū. Itē cessat pactū i collatiōe rex spūalium. i. q. i. q;
pio: et i reb⁹ phibitis. et si iuramētū fuerit appositum
vt i aīe detrimētū vergētib⁹. Itē pactū turpe: aut rei
turpis: aut impossibilis de iure uel de facto nullam obli
gationē iducit. c. vlt. eo. ti. scdm Boffre. i. sum. Dñ aut

pactū a pactōe. ff. eo. ti. l. i. pactio vō a pace et actu. nā
q; paciscūt̃ ex diuersis et dñs morib⁹ aīoz. post mltā
variāq; certamina i vnā cōsonāre q; sentētiaz cōuenire
dicunt̃. C. de rescin. ven. l. si volūtate. ff. eo. ti. l. i. §. cō
uētiōis. Et hoc pactū gñale ē ad oīa que dñbunt̃ uel
agunt̃ iter ptes cā dñbende vel tollēde obligatiōis. sed
nomē cōuētiōis gñalissimū ē. nā et scholares i scholis:
clerici i capitulo: populus i foro cōuenire dicunt̃. ut i
§. palle. cōuētiōis. Vel dñ pactū a pcussīōe palmarū
Veteres enī cū se obligabant palmas pcutiebat̃: in si
gnū iuiolāde fidei. vñ dñ pactū quasi palme ict⁹. Itē
pacto pñatoz iure publico minime derogat̃. et qñ q;
posset renūciare iuri publico. vide i. c. si diligētī. d. fo.
compe. et est glo. no. i. auč. vt sine phi. matres. collat.
vi. que exponit hunc articulū satis clare.

Pactum p donationem. Re. j. transactio.

Pagani dicūt̃ i iure qñq; increduli seu heretici. Itē
quandoq; dicuntur priuati homines vt villani: et oēs
qui neq; milites neq; magistri sūt: a pagos grece qd
est villa latine: ut instit. de mili. testa. §. illis autem
temporibus in fi. vbi glo.

Paganicum aduentitium est peculium quod ex p
spera fortuna aduenit ueluti ex testamento cognato
rum vel etiam agnatorum.

Palliū ē isigne ornamētum archiepi vel episcopi
si ex priuilegio sibi concedatur sumptum de corpore
beati petri in signum plenitudinis pontificalis officij
ut de elec. significasti. et de auctoritate usu pallij pre
alle. c. ij. vnde ante pallij receptionem ecclesia dñ vi
duata: ut. c. dist. quoniam. in papa vō designat pleni
tudinem potestatis.

Palatini aliter dicūtur vicarij: q; quodāmodo ge
runt vicem principis scdm Accur. in Reica. C. de pa
la. sacra. largi. li. xij.

Palatin⁹ comes dñ q; curā gerebat pcpuā: ut mis
sis notarijs suis negligentia iudicum argueret. C. de
offi. recto. l. nullam. Re. s. comes.

Palla dñ vestis qua altare cooperit̃ v; lineus pan
nus cōsecrat⁹ q; sup altare ponit̃ sup quem extēdit cor
porale. Sumit̃ et qñq; p cortina vel pāno serico. vñ
Letitrie causa cibus est non serica palla.

Ppapa idē est quod admirabilis. Et dñ a pape iter
iectione admirātis: q; vices dei gerit i terris. Et vi
carius illi ē cui⁹ est terra et plenitudo ei⁹. c. tua. ij. d. de
ci. et. ij. q. ij. cunctap mundū. hō est vicari⁹ xpi. cle. ro
mani. de iure iu. c. p humani. de homi. li. vi. c. ij. et. ij.
de translatio. Et quandoq; dicitur vicarius petri. ut
lxij. dist. ego lodo. tunc est impropria locutio. uel ex
ponitur. i. gerit vicariam quam gessit petrus. Nam vi
carius non dat vicarium de offi. vic. clericos. Unde
poeta anglicus gossfredus i poetria noua incipit. Pa
pa stupor mundi si dixero papa nocenti Acephalum
nomen tribuam tibi: si caput addā hostis erit: et i fine
subdit. Nec deus ē nec homo: sed neuter es iter utrū
q;. Vel dñ papa quasi p̃ patrū fm Jo. and. super. v.
papa. i. p̃hemio cle. Et illud quod sit auctoritate pa
pe dñ fieri auctoritate dei. et hoc ē vñ si fiet iusta d cā
de trāsla. iter corporalia. Nam papa non subiacet legi
b⁹. C. de legi. l. digna vox. et. ff. eo. ti. l. princeps. et dat
auctoritatem canonibus qui ab eo vigorem sumunt:
et non econuerso. c. significasti. de elec. in glo. i. c. si ali
qñ. de sen. ex. et eius presentia supplet omnē solēnita
tē. C. de testi. l. omni. Etia papa solus ē idone⁹ testis.
c. cū a nobis. de testi. sed an locum habeat in his que

papa viderit anteq̃ venit ad papatus apicis promo-
tionem. dicit Lodo. de roma per Eugenium quartū
quesitum fuisse a quattuor auditoribus quorum ipse
vñ erat: et subdit q̃ certe multi multū misitauerūt si-
nalit̃ reppit ipse duas glo. Jo. an. singlares tenētes q̃
sic. d̃ q̃ mltū gauisus accessit ad dñz apostolicū sibi di-
cens. vna est i. c. i. de renū. li. vi. alia i. c. ad apostolice.
de re. iudi. eo. li. et ita fuit iudicatū. Itē ponit pape in
numero plurali. c. si a romanoz. §. decretales. i. fi. xix.
dis. vbi dñ. quas beatissimi pape diuersis tpiib⁹ ab vr-
be romana dederūt. Itē papa pprie nō hz dñiuz rez
ecclesiay l3 hoc dicit glo. i. c. cū venissent. de iudici. et
Hosti. dicit q̃ papa mutat dū viuit quadrata rotun-
dis et i oib⁹ potestātē hz p̃tereq̃ i fide violanda. Di-
cūt ergo doc. dictā glo. dānando q̃ papa solū ē admi-
nistratoz et disp̃satoz rez ecclesie neq̃ pōt alienare si-
ne cā rōnabili igit nō dñs. imo scdm Archi. xy. q. y. nō
l3. Papa peccat mortalit̃ si alienat res ecclesie: quod
ē valde notādū scdm dñm. Pau. Quid ergo de iserio-
rib⁹ p̃relatis alienatib⁹ zc. Ita papa scdm cōm opi-
nionē hz vtrāq̃ iurisdictionē. s. tpalem et spūalē quan-
tū ad habitū: nō tñ d3 quātū ad actū vel exercitiū mit-
tere falcē i messē i peratoz i gladio tpali. c. duo sūt
et c. si i peratoz. xcvi. dis. c. l3 ex suscepto. et c. ex trans-
missa. de fo. compe. Nā exercitiū iurisdictionis secula-
ris de voluntati cōmisit i peratoz. c. solite. de maio. et
obe. p3 primū: qz vtrūq̃ gladiū habuit xps iuxta illd̃.
Ecce duo gladij: sed xps suā potestātē dedit pape pe-
tro suo vicario: ut. xxy. di. c. i. quā suis successorib⁹ ad-
misit. xl. dis. c. i. Secundū p3: qz dixit: cōuerte gladiū
in uaginam. nō dixit. p̃uce. quasi diceret tene gladiū
temporalē i bitū: nō tñ eo utere i exercitio. quare pa-
pa uti nō d3 gladio tpali nisi i defectū vel principis ne-
gligentiā secularis: et tūc habitū deducit ad actū. vi.
de bonā glo. i. vñ. discernit. in. c. qm̃. dis. x. et glo. y. c. no-
uit de iudi. Et rō quare papa nō d3 hēre gladiū tēpo-
ralē i exercitio vel i actu: qz sacramētū altaris rēsen-
tat vnionē xpi ad ecclesiā et aīe ad corp⁹. sed minister
xpi et ecclesie qualis ē papa qui se scribit seruus seruo-
rum dei. c. relatū. de sen. exco. et i prin. decre. talis nō
d3 hēre gladiū quo aīa diuidit a corpore. Sūt g̃ duo
p̃ncipia i ecclesia. et c. solite. p̃ealle. per solē et lunam
designata. Nā i peratoz potestātē hz a deo approba-
tiue sed nō immediate: qz p mediū ordinatū a deo vide-
licet p papā a quo hz potestātē collatiue. Hinc est q̃ i
perio uacāte iurisdictionis terraz i perij opetit pape. c.
l3. ex suscepto. de fo. compe. sed nō ecōtra. v3 q̃ vacā-
te papatu i peratoz succedat i spūalib⁹. c. qualiter. de
iudi. scdm Lodo. de ro. qui ē querit quid i legato se-
dis apostolice an eidez ē cōpetat talis iurisdictionis va-
cante imperio. et vñ q̃ sic. qz d̃ gremio pape. c. sub mi-
litib⁹. y. q. vi. et ei⁹ vice fungunt. Dicit idē q̃ dñiū ē ve-
rum scdm Spe. i. ti. de lega. §. nūc ostendēdū. vñ. xix.
Rō qz nemo d3 ponere manū auctoritate generalis
omissionis i his que speciali p̃rogatiua pape opetunt
c. quod trāslationē. de offi. dele. sed hoc ē pape speci-
aliter cessum i signū p̃eminētie singularis. ergo zc.
Hec Lodo. i singularib⁹ suis. Et ubi papa nō hz tēpo-
ralē iurisdictionē: ibi nō pōt tollere legē quo ad forū
ciuilē: nisi i his i quib⁹ vertit̃ periculū fame: vbi tolle-
re pōt legem quo ad vtrūq̃ forū. c. nouit. de iudi. c. ul-
ti. de p̃scrip. et c. si. de fo. compe. li. vi. Sūt enim po-
testates distincte. di. x. qm̃. vbi de hoc. et di. xcvi. cu3
ad veram. et c. cām. y. qui si. sint legi. Et tenet Jo. an.

i regula possessor. de reg. iur. li. vi. Licet alij dicant q̃
idistincte quo ad vtrūq̃ forū papa possit legē tollere
x. di. cōstitutiones. et c. cum esses. de testa. Et q̃nis pa-
pa sit dñs mūdi: et i peratoz dñs mundi dicat. ff. ad. l.
rodi. de iac. i. l. de p̃ecatio. et. vii. q. i. in apib⁹. et in cle.
pastoralis de re. iudi. scdm Jo. an. Differenter tñ sunt
dñi mūdi qz i peratoz sicut luna sub sole ita sub apo-
stolico dño ē. qz ē fili⁹ ecclesie et inclinavit caput suū epi-
scopis a quib⁹ excōdicari pōt. ut dis. xcvi. c. si i peratoz
catholicus est. et c. certū. dis. x. in glo. iij.

C Pandecta. Re. supra digestum.

C Parabolani sunt medici q̃ ad curandū egra mem-
bra vel corpora debiliū deputant dicti parabolani. a
parbola: qz plura pmittūt hoib⁹ q̃ faciūt. et qz sepius
parabolis vtunt̃. ut. C. de epis. et cle. l. parabolani. ubi
tex. Parabolani q̃ ad debiliū zc. et ibi sexcētos p̃e-
cipimus constitui.

C Parafernalia bona: vel res parafernales dicuntur
res quas mulieres iuxta dotē iserūt i domū viri. a pa-
ra idest iuxta: et ferna quod est dos vel donatio. inde
parafernale dñ quicquid mulier hz vltra dotē vnde-
cūq̃. Et si est consuetudo pōt talia retinere p se. nec
maritus d3 se de his itromittere muliere iuita secūdū
Hostien. de do. propter nupt. Et mulier prop̃ forni-
cationē nō solū p̃dit dotē s3 et dotalitiū. i. paraferna-
lia. ut est glo. singularis in verbo dotalitiū. i. c. plerū
de dona. inter vir. et vxor.

C Parentes sunt illi qui nobis cognatiōe sūt iuncti p
cuiuscūq̃ etiam lineā sexus hoc fiat. Scdm et inter-
pretationē iuris dicunt̃ oēs ascendētes siue descēden-
tes i sup̃emū siue isimū p paternam siue maternā co-
gnationē. S3 scdm Azo. pprie dicūt̃ parētes vsq̃ ad
tritauū. Et vltra dicunt̃ maiores. Et idez est de libe-
ris in descendendo.

C Pares curie dñr vasalli q̃ hñt asilia feuda a dño. il-
lius feudi de q̃ agit. put no. in. c. ceterū. de indi.

C Pancratiū ē colluctatio cū fustib⁹ vel locus ligno
circūdāt⁹ i quo certo ordine stāt pugnātes: vt i pug-
libus videmus. glo. ē i. l. qua actiōe. §. si q̃ i collucta-
tione. ff. ad. l. aquil. Re. supra colluctatio.

C Paranimphus. vel pha. dñr parens vel procurator
sponsalia. Re. infra. Proseneta.

C Paraferede. idest declinabile dñr a para idest iuxta: et se-
rede equo ducēte redā. a verbo. is. ere. et reda. secūdū
Hugo. et bubulci et aurige domi paraferede dicuntur
scdm Accur. C. de cursu pub. l. i. li. xi.

C Parafidic⁹ cōponit a para vel pax: et fidus idest fi-
delis. et icos custos. quasi pax fidelis ad custodiendū
et obseruādū q̃ obseruare d3: ut colligit. C. e. ti. et libro

C Paripus dicitur a parum et pus puris. quod est cu-
stodia quasi parum custodiens mandata: vt in. l. pari-
pum. C. eo. ti. et li. p̃ealle.

C Participiū significat pnt tps ei⁹ vñ aliud mediū signi-
ficat declarat. vbi g̃ra ibi. Lego stichū suū meū fugi-
tiū: b⁹ p̃icipiū fugitiū significat additionē. qz sensus
ē seruū q̃s me⁹ ē si erit fugitiuus. Litaq̃. ff. si cer. pet.
et l. stichū. ff. dele. i. Sed ibi. Lego stichū seruū meū
presentem vel receptū ex testamēto titij vel factū ar-
tificem. et sic de alijs non facit cōditionē: qz bec parti-
cipia sunt presentis et preteriti tpsis: iō nō pōt op̃rebe-
di significatum conditionis. Itē ibi. Lego heredi vt
acceptis centū a titio restituat hēditatē significat addi-
tionē. l. attestatos. ff. de condi. et demō. qz participiū
acceptis ablatiui casus ē significat futurū l3 sit p̃te.

riti tps: qz sensus est si acceperit cetū i futurū zc. Itēz
ibi uendo tibi certa vina zc. hoc pacto q' erunt degu-
standa ifra certum diē. hoc participiū degustāda nō
significat cōditionē: qz uenditio ē pura: z si stare per
emptorē q' nō degustaret: tūc die tali p'eterita per i.
culum eēt suū. l. si q's vina. i. prin. ff. de peri. z omo. rei
vendi. Rō scōm Bar. licz hoc participiū sit futuri tē-
poris: nō tū fuit adiectū dispositōi sed exactōi. Etia3
habuit limitationē certi tēporis. Alij nūnt dicere q'
ibi significet cōditio resolutoria. f. sic degustādo repro-
bentur vel approbentur vina.

Participatio cū excoicatio duplex ē: quedā iducit
maiorē excoicationē. f. que fit i crimine. de sen. exco.
si cōcubine. z. c. nuper. alia iducit minorē. f. que fit in
locutōe ofculo solutōe mēsa thoro z similib'. xi. q.
ii. ipso iure cū excoicato: z qui cōcauerint: z a quib'
repellēt he excoicationes hēs. iij. q. iij. engeldrudam
z de excep. c. a nobis. z de cle. exco. mini. c. si celebrat
Sūt aut quedā persone excepte que sine hac pena ex-
coicato p'ticipant. f. vxor: filius: seruus: colon' zc. xi.
q. iij. qm multos. de sen. exco. qd i dubijs. z. c. iter alia
scōm Specu. z Bar. iā. mittēdo nunciū vel litterā ex-
coicato icurrit minorē: qz quasi loqui v'. ff. de cōsti. pe-
cu. l. licet. z est glo. i. c. statum'. z. c. constitutiones. de
sen. exco. lib. vi.

Pater est ille quē nuptie designant. i. presumūt eē
vt dicit Azo. in sum. C. de in ius vocan.

Paterfamilias d'r is qui est sui iuris z potestatis p-
prie cuiuscunq' sit etatis. sed filiusfamilias econuer-
so. Require loco suo.

Patres etiam dicti sunt quos plebs sibi creauit ut
ipsi plebem excederent.

Patres scripti dicebantur quorum nomina in ta-
bulis aureis scribebantur.

Patria potestas fm Azo. i sum. C. eo. xi. ē ius quod
dam qd habent hi qui sunt de imperio romāo in libe-
ros naturales z legitimis: quod ius alij non habent:
ut insti. de pa. po. per totum.

Patricij dicuntur iō: qz p'torio potestati p'sūt fm
Jli. li. ix. c. iij. Etiam patricius ē is que3 iperatoz sibi
elegit i p'rem: ut insti. qui. mo. ius pa. po. sol. f. filiusfa-
milias. z. C. de cōsor. eiusdē li. i. f. Itē alia significa-
tiōe dicti sunt patricij quidā nobiles d' ciuitate. z oliz
dicebant p'res principum. f. ad consilia prestanda.

Patricida est q' p'rem occidit: alias i iure ciuili po-
nitur parricida. C. de his qui pa. vel libe. occi. l. vnica

Patricidiū alias parricidiū est homicidiū nephan-
dum qd cōmittit i parentes: i liberos: i p'rimos: colla-
terales: z affines. Re. s. ad. l. pompeiam.

Parrocchia ē locus i quo degit populus alicuius ec-
clesie deputat' scōm Goffre. i sum. c. ti. Et parrochia-
rum diuisio icipit a dionysio. xij. q. i. c. i. cōstitit autēz
ius parrochiale i hoc scōm Goffre. i sum. eo. ti. q' oēs
parrochiani i dieb' d'nicis z festinis missam audiant i
ecclesijs i quaz parrochys habitant: ut. c. i. eo. ti. d' cō-
se. di. i. si quis. Et cōstitit i decimis p'sonalib' que eccle-
sie parrochiali debent. xvi. q. i. si quis laic'. z in obla-
tionibus que dande sunt sacerdoti parrochiali qui p
populo orare debet. x. q. i. qz sacerdotes.

Patrin' vel patrina d'r filius vel filia spūalis com-
patrū uel cōmatrū m'ris uel patris quē vel quā quis
de fonte baptismatis leuauit: vel ad sacramentūz cō-
firmationis tenuit.

Patruus d'r frater p'ris quasi pater alius.

Patruus magnus est frater auī.

Patruales dicti sunt quorum patres iter se germa-
ni vel fratres fuerunt.

Patruales sorores sūt duoz fratru f. lie. sed vtrum
appellatiōe patru cōtineat patru' magn' v' q' non:
vt in. f. patru' magn' i. l. iuriscōsult'. ff. de gradi. sed i
oppositū q' sic aliqui defendere nitunt: qz differētia
addita generi cōtrahit ipm ad spēm sub illo genere:
ut aīal rōnale species ē aīalis: sic patru' magn' spe-
cies patruī eē p'bat. f. lie. ff. de adop. l. i. vbi adoptio si
ly qui sui iuris est species est adoptionis.

Patru' ē frater paui z ab patru' est frater abauī.

Patru' scōz canones d'r ille qui hēt ius p'ntādi ali-
quē ad bñficiū ecclesiasticū. sed scōm leges ē q' ma-
numisit seruū suū spōte a d'no: qui seru' d'r libert' ei'
a quo sic manumissus ē. Etia patron' qñq' d'r aduo-
cat' v' ecōuerso aduocatus patron' causaz: qz patro-
ciniū prestat uel patrocinat. z i p' significato tria faci-
unt patronū. vnde. Patronū faciūt dos: edificatio: fū-
dus. Require. s. ius patronatus.

Passim. i. idifferēter de ap. cuz sit romana. z. c. pa-
storalis. de offi. dele. in glo. iij. in. c. in pertractanduz:
de iura. calum.

Pauperes ē dānū sine iniuria facientis ipm dānuz
vt ab animali quod sensu caret faciūt: ut si equ' tu' se-
getē meam pauit: ul' alif dānū mibi dedit. Nō enī po-
tē dici iniuriā fecisse cū sensu careat. isti. si qua pau-
se. di. f. pauperes. vbi dicit glo. q' est mirabilis expo-
sitiō z legalis. Differūt aut dānū: maleficiū. z paupe-
ries. nā dānū sit cū aīo iniuriandi: vel ab habēte aīuz
iniuriandi: z nō utat. Alia parēt locis suis. De paupe-
rie actiōe. Require supra actio.

Pauliana actio. Require ibidem.

Par scōm Goffre ē discordie finis. ut. c. i. de tren.
z pa. i glo. i. Itē par est vinculū charitatis: ut in. c. no-
uit. f. sed forsan. de iudi. z sunt sex cause p'p' quas nō
est par inter hoīes. p'ia qz nō puniūt maleficia. Se-
cunda abundātia rēporaliū. Tertia qz nō pugnam'
contra demones. Quarta qz non cōsideramus dāna li-
tis vbi diuitias corp' z aīam p'dim'. Quinta dubi' enē
tus belli q' nō cōsiderat. Sexta qz nō seruam' p'cep-
ta dei nec solum' decimas. z sic qd nō capit christus
tollit fiscus. xvij. q. iij. maiores. Nec est gl. no. de re.
iudi. li. vi. ad apostolicē.

De

Pe

Peculiū ē pusilla suba vel pecūia sepata a reb' et
rōcinys p'ris vel d'ni data vel p'missa filio vl seruo. ff.
de pe. l. depositi. f. peculiū. Et ē multiplex. scz castrē
se: vel quasi castrē se: p'sectitiū: aduentitiū: paganiciū
nō paganiciū. C. de bo. que libe. l. cū oz. l. cuz multa. l.
cū nō. Itē peculiū d'r res parafernalis. ff. d' iur. do. l.
si ego. f. dor. Itē peculiū pōit p' hēditate: vl p'rimōio
C. de epil. z cle. l. si q's p'sbyter. ff. ad trebel. l. cogi.

Peculiū castrense est quod miles acquirit dū mili-
tat i castris. z illud est filij pleno iure tam quo ad p'ro-
prietatem qz quo ad vsufruc.

Peculiū palatior d'r ē castrē e. f. militū palatij q
p'ncipē sequūt scōm Accur. C. eo. ti. li. xij. in rubrica.

Peculiū q'si castrē se. d'r illud qd aduocat' acqrit p'
f'ādo cliētulis suis potrocinium i causis: vel qd magi-
ster grāmaticus logicus vel rethoricus: i scholis suo
lucratur exercitio. in. l. fi. C. de inoffi. testa.

Peculiū aduentitiū ē qd filio aduenit ab ano p'no
vel m'no: vel ab altero ut ex prospera fortuna: z ex

testamento agnatorum uel cognatorum: et quod sic filio aduenit ipsi est quo ad proprietatem patris uero quod ad usufructum. Et de alio nomine paganicum aduentitium. Item aduentitium si ab imperatore uel Augusto datum fuerit separatur castrensi peculio. in l. cum multa. C. de bo. que liber.

Peculium profectitium dicitur illud quod de rebus paternis uel dominicis perficitur et filio uel seruo datur ut in eo negotietur: et illud est proprium quo ad proprietatem sed filij uel serui quod ad usufructum. Et et alias dicitur paganicum profectitium.

Peculium clericorum est primum clericorum. nam peculium primum appellatur. ff. ad trebel. l. cogi. in p. ubi illud quod a clerico uelud proprium possidet eius peculium dicitur. scilicet modo tamen et usualiter peculium dici solet filiorum et seruorum primum quod eis a domino uel prebatur: ut. ff. eo. ti. p. totum.

Peculium clericorum profectitium est quod de bonis ecclesie pcedit. uel quod ecclesie contemplatione acquiritur.

Peculium aduentitium eorumdem est quod acquiritur ex opera eorum uel alias prouenit ex intuitu persone. et hoc non. Boffre. in sum. eo. ti. et dicitur peculium a pecunia.

Pecunia appellatur totum quod homines habent: et dicitur a pecoribus: quia quidam antiqui habebant totum ipecoribus commisit: ut. l. q. iij. totum. et sic sumitur comiter. Quia tamen capiuntur per se et stricte solum pro numerata pecunia: ut. xiiij. q. iij. c. putat quidam. et ibi glo. Alias appellatio pecunie omnes res continet. C. de p. pecu. l. ij. et proculus ait. nominis pecunie appellatione rem significari. ff. de uerbo. sign. l. et. uerbi gratia. Heres factus hereditate adita uendit eam emptori per stipulationem promittit quanta pecunia ex hereditate ad ipsum puenit et appellatio pecunie omnes res significat. quia sensus est: omnes res que ex hereditate ad me puenit. et caput significatum ex dispositione pcedenti. scilicet uenditio hereditatis que omnes res significat. Item ibi late significat dicendo heres mi uolo te restituere titio pecuniam meam. id est hereditatem meam. ubi pinde. et ac si dicat hereditatem bona uel res meas: ut. l. namque. §. si. ff. ad trebel. §. ibi significat strictissime dum filios familias prohibet mutuari pecunia. quia significat pecunias numeratas. l. i. ff. ad sena. consul. mace. iuncta. l. §. et si. §. pecunie. eo. ti. R. d. utriusque: quia ibi casus subiectus fuit ex fauore ergo ampliandus. sed hic casus subiectus est ex odio ergo restringendus: ut in regula odia. d. re. iur. li. vi.

Pedanei iudices. Re. supra iudices pedanei.

Pedagia dicuntur que dantur a transuentibus in locum constitutum a pncipe: et capiuntur pedagiū dicitur dare saluū conductū: et territorium ei tenere securum: adeo quod si aliquis derobaret id est spoliaret: et est uulgare gallicorum: tenet ei omnes terre rapinā refocire fm. Bal. i. v. seu. de pa. iura. fir. i. §. couenticulas. facit. l. ne quid. ff. de ien. rui. naufra. et no. Archi. xxiiij. q. v. si quis pegrinorum. §. guidagia. Re. s.

Pecoris nomine continentur boues.

Pecorum ad aquam appulsus est ius adducendi uel appellendi pecus ad aquam fontis alieni iure seruitutis.

Pediculi dicuntur quedam argentea sustentacula quibus uasa uel res quelibet uelud pedibus sustentantur: ita ponuntur in l. pediculis argenteis. ff. de au. et argen. le.

Pedetentim uide in glo. i. in de.

Pedagogus est ille qui ab initio instruit pueros: et dicitur a pedos. id est puer et gogus ducere: quasi ductor siue gubernator pueroz. isti. qui. ex cau. manu. non pos. §. eadē. l. elyascencia. ubi glo. potest enim minor. xx. annis maior tamen xvij. manumittere pedagogum suum: ut ibi dicitur.

Pedamenta dicuntur sustentamenta pedum vinearum: et dicuntur gallici parilli.

Pena et supplicium differunt: ut no. Archi. xi. q. iij.

nemo. per totum.

Pene. id est quasi: et no. iij. q. viij. c. qui sine.

Penes notat plene. Jo. cal. in comento decre. postulat. de cōcel. prebē. Et differētiā iter penes et apud: uide p. Jo. linconienf. i. l. si quis in tantā. C. ubi vi. ubi dicitur quod illud est penes aliquem cuius possessione habetur: sed illud est apud aliquem: cuius solam detentionem habetur: ut de posita. rius et comodatarius: et dicitur quod in dicta. l. apud sumitur improprie: ut in l. penes. ff. de uerbo. signi.

Per notat. Pau. in comento. c. in litteris. de restit. spo.

Peritus no. Jo. an. c. i. de sup. neg. prela.

Pena est delictorum debita coherctio uel satisfactio: que lege uel a ministris legis imponitur.

Penam committi est penam debere.

Penitentia fm. Amb. est preterita peccata plangere: et plangenda iterum non committere: uel sic scdm. Aug. Est quedam dolens uindicta puniens in se quod commisisse dolet: de quo plura uide in tractatu de pe. dis. iij. et iij.

Penula est quedam uestis qua non utebantur nisi ciues romani: que fuit data patri paulo: quia societatem contraxerat cum romāis: et est beatus paulus aduersus iniustos romānum ciuem se appellauit. c. si adiutorium. dis. x.

Pensio est idem quod census uel tributum.

Pensationes publice fm. Azo. in sum. C. si p. pub. pen. ven. dicuntur annue exactiones tributorum uel pensionum auri uel argenti: que a certis personis prestabatur fisco. §. pensiones publice dicuntur que ad viam uel pontium refectionem prestanda sunt a possidentibus ut sic fiat omnium datorum quedam collocatio: et sic pensio est quasi pensionis solutio.

Peratheucū est uolumen continens quatuor libros moysi: a pēta. id est quatuor et theucū mādātū quasi tē. ut in c. i. d. deci.

Perangaria est seruitus personarum et rerum et dicitur quasi pfecta et magna angaria. Est autem angaria seruitus personarum et rerum. Item pangarie dicuntur exactiones et pensiones patri moniorum. scilicet onera quedam que p. dio incubunt uel imponuntur et erant forte exactiones equorum uel vecturarum ad portandum annonam militibus: ut colligitur. C. de cursu. pub. an. in rubrica. li. xij.

Perangada est uestis de auro uulgaris quia gardis uestimentorum uel clamidum poni solet uel uestis que habet aurum tamen in superficie. Re. supra oloberis. et C. de uesti. clo. et d. auro. lib. xi.

Peregrinantes large dicuntur illi qui a loco sui domicilij proficiscuntur. C. de incol. l. ciues. proprie autem dicuntur romipete aploz et alioz sanctorum limia et oratoria uisitatores. xxiiij. q. iij. si quis romipetas. et c. paternarum. et c. illi q. Etiam dicuntur illi qui accedunt ad patriam domicilij pape: et eo. ti. c. unico. et ij. q. vi. arguta.

Peregrini dicuntur omnes qui non sunt de episcopatu ordinandi siue sint clerici siue laici scdm. Boffre. in sum. de cle. peregrini. quia tales recipi non debent ab episcopo alieno ad ordines uel dignitates aut ecclesiastica sacramenta ut. lxxi. dis. p. totum. et i. ti. de cleri. peregrini. Unus clericus peregrinus est qui in aliena prouincia ordinatur.

Peremptorium dicitur a perimendo eo quod omnino perimat: ut terminus peremptorius ultra quem non dent ulteriores dilationes. Sicut exceptio peremptoria dicitur quod perimit actionem. Etiam dicitur citatio peremptoria: quia omnes alie citationes debent fieri ante quam aliquis tanquam contumax putatur. iudex tamen peremptoriam citationem uel peremptorium dictum ex parte causati mittere potest. Et idem operari quod alie tres citationes possunt operari.

Peremptorium soluitur. id est possibilitas ferendi sententiam.

De Peruriū pprie dī qñ alijs iurat 3 canonica statu
ta vel temerarie. Et dicūt multipliciter. p̄rio. i. fal
sa iuratio que si ignorāter adhibita omni diligētia fa
cta fuerit sic nullū peccatū ē. xxy. q. y. hoies. Secūdo
dī trāsgressio liciti iuramenti: 7 sic ē mortale. vi. q. i.
q̄cuq; Illicitū autē sciēti iurās peccat: s; nō 3ueniens
Tertio dī idiseretū iuramētū. 7 ē veniale. xxvi. dist.
§. criminis. i. fi. Quarto dī mēdaciū iuramēto firma
tū: 7 ē semp mortale. xxy. q. y. qd̄ ait. 7 ē crimen adeo
magñū q; clericus piurus ab officio 7 bñificio suspēdi
d; c. puenit. de fideius. c. inter dilectos. de excels. pze.

pb

Philantrophum: idem est quod salarium.

Philateria dicuntur carte in quibus continentur incantationes. *xxvi. q. v.*

Phitones sunt incantatores vel diuinatores dicti a phitone qui fuit auctor diuinandi.

Phisidius idem intelligitur i verbo omnimoda: ut i cle. i. d. fo. compe. sed an possidens ecclesiam pleno iure possit eius bona auertere i vsum ppiu: t d q nō i glo. vbi ad mensam. in cle. i. de excel. prelato.

De Pi

Pignus est res mobilis vel se mouēs apud credito-
re a debitorē tradita et collata ad prestādū securitatē
de soluēdo debito uel adimplēdo pmissio. Uel sic. pi-
gnus ē res obligata p debito ad securitatē creditoris.
t d a noie pugn: q: pugno uel manu tradit. et consi-
stet i re mobili p pte q̄uis hypotheca sit p pte obli-
gatio rei immobilis. Et d hypotheca ab hypos quod
ē sub et thesis positio quasi suppositio. Itē pignus fm
pa. est quod dat p pte rē crediti que dū reddit statim
pignus auferit cui possessionē ad tēpus solū cōsequit
creditor ceterū dominiū penes debitore ē et ponit idē
differētiā dicēdo. pignora natoz dicūt pignora rez.
subdens: s; vtrāq; cōfundit auctoritatē lectoris.

Pignus pretoriū dicitur illud qd alicui iudice dat p
maiorē securitate rei petite et adiudicate: vide. l. si de
creto. C. qui po. i pig. h. i. l. i. C. de pre. pig.

Pignus cōmitti ē i eū statū peruenire ut debitor do-
miniū pignoris amittat. verbi grā. Tradidi vel mu-
tuam tibi pecuniā sub pignoris cōditione: et nisi statu-
to die pignus luas vel redimas debitū soluēdo q ipz
committatur id est amittatur.

Pignus est duplex ptoziū et iudiciale. pretoriū est
qñ mittit actor i possessionē p pte cōsumaciā rei i nō cō-
parendo an lit. cōtest. uel poit. Sed pignus iudiciale
cōstituit qñ post sententiā mittit actor i possessionem
ob victi cōsumaciā i nō soluēdo. tunc enim victor sta-
tim acquirit naturalē et ciuilem possessionē. de hoc not. p
doctores i. c. cōtingit. de do. et contu.

Pignozare est rē aliquā p debito obligare credito-
ri: ut securior sit de soluēdo debiti vel est facere con-
tractum sic dictum.

Pignozaticia actio. Re. s. actio pignoris.

Pistores olim dicebantur facientes panem pala-
cy qui suberant comiti horreorum: vt. C. de pisto. li.
xi. scdm Accursi.

Piscina locus dicitur pro nutriendis piscibus et conser-
uandis piscibus deputatus vt quando placuerit do-
mino de ipsis capiat.

Pileus dicitur a pilis: quia pilos capitis tegit et strin-
git scdm Joan. an. in cle. y. de vi. et bone. cleri. potest
etiam dici a pilis: quia de pilis factus est.

De Pl

Placere. i. arbitrari scdm volūtatē rōe regulataz
et actū ponere i placētia vt i arbitrio: vt i. l. thays an
cilla. s. sorore. ff. de fideicomis. lib. vbi relicta liberta-
te si heredi placeret i spiciē q bono viro placeret: et p
hoc decidit qd. pone. Lōdixi famulū vsq; ad annum
pacto appposito q si mihi displiceret i fra. anū possim
ipz expellere nisi ex cā ex q vir bonus expelleret: s; ex
vltū cōi iatelligendi significat merā volūtatē: et forte
idem de iure scripto p. l. ex placito. C. de rez permut.
Rō q certū ē q placitū significat ibi volūtatē faciē-
di. s. penul. insti. de dhen. emp. vbi recipit p mera vo-
lūtatē s; non obstat. s. sorore pzealle. qz ibi significat

arbitriū rōe subiecte materie. s. libertatis vt facilius
valeat. Itē paria sunt actū ponere i alteri libito vel
volūtatē. l. fidei cōsensu. prope pñ. ff. de fideicomis.
libe. i. vlti. sed ita scriptū. vbi ē idē dicere. lego liberta-
tem si heres voluerit: vel si ei libuerit.

Plagiari sunt illi qui liberos homines seducunt:
vel seruos alienos iurripiunt et vendunt a plaga ma-
ris. C. ad. l. fa. de pla. l. si.

Plagiū est plaga vel dolor qui parentibus vel do-
minis infertur de surreptiōe filioz uel seruoꝝ ab epis
plagiariis. auferit enī dñis vel pñib; p tales facultates
filioꝝ uel seruoꝝ et dicitur a plaga: qz ē magna plaga pñi
vel dñi: scdm glo. i rubri. C. ad. l. faui. de plagiariis.

Plagiari: alias plegiarius ē est idē qz fideiussoꝝ
vt in. c. veniētes. de iure iuran.

Placet s; videatur i portare oimodā volūtatē pfe-
rētis: tñ icludit arbitriū boni viri. l. thays. s. sorore p
alle. nā s; dicā faciā quecūq; tibi placet: intelligit tñ
iuxta arbitriū boni viri. l. si sic. ff. de lega. i. vbi p bar.
et no. in. c. de quo vult deo. de iudi.

Pleno iure exponit id est quo ad temporalē et spiri-
tualē iurisdictionē. c. cōquestus. de fo. cpe. et hoc si cō-
cedens b; potestātē vel iurisdictionem vtrāq; idem
i. c. quoniam. de pñi. et. xvi. q. ij.

Plebiscitū ē quod plebeo magistratu. i. tribuno in-
terrogāte an oib; placeat. plebs instituit dictū qñ sta-
tutū: orta enī inter plebē et maiores ciuitatis romane
discordia plebs sibi leges cōstituit: que dicte sunt ple-
biscita: ut. ff. de ori. iur. l. ij. s. his dē. reliqui s; o populū
cū senatorib; et pñcijs ius sibi cōstituit: qd dicitur lex populi
li anthonomice. i. p excellētiā. scdm Jñ. li. vi. et dicitur
plebiscitū eo qz plebs fiat et sciscitet vel cogat vt fiat
distin. ij. plebiscita.

Plus petitio est soli offerētis pmissio. ff. eo. ti. l.
ij. vel est plus et aliter q pactū sit exactio. Et sit qñ
or. modis. vnde. Plus petitur causa: tēpore: re: quo:
qz loco. vt not. i. c. i. de plus peti.

Plerūq; i. regularit. insti. de legi. patro. tute. i. si. cū
glo. i propriatur. ff. cōmodati. l. si is qui. s. si.

Plebs differt a populo vt species a genere: qz po-
pulus cōtinet minores et maiores nobiles et ignobiles.
plebs vō tñ minores: et ide plebiscitū. i. p plebē statu-
tū: institui. de iur. na. gen. et ciui. s. plebs autem.

Plus sub se min; cōtinet. vbi grā. et pñi vlti marito
occidere adulter cū filia vel vxore dephēsi. p hoc si-
gnificat qz ē et s; vulnerare: vel iniurijs afficere. l. ne
mea. s. ius occidēdi. ff. ad. l. iul. de adul. qz plus ē occi-
dere qz vulnerare: vel iniurijs afficere. qz illi cōtinet et
significat sub vbo occidere. Itē iudex defert iuramē-
tū i litē et taxat vsq; ad certā q̄titatē. tñ s; ei cui dñerē
iurare i minori q̄titate. l. videam. s. pe. ff. de i lit. iur.
ran. Itē vēdidi vinū qd ē i dolio appositū ē dies iñ q
vinū tollere debes: nō tollis: vlti die nō appositū te iñ
tēpellato et expectato sufficiēter nō tollis idē geo doleo
qz sūt videmie. Dic tex. qz s; mihi totū vinū effūdē:
et tñ nō s; tñ pte vini effūdē. l. i. s. l. s. ff. de picul. et
como. rei ven. qz effūdēdo tñ pte de dolio ita parum
me iuuare posset: ac si nihil effūdē. et iō rō nō dicitur
tñ pte effūdēdā. g. si pte tñ effūdēro obligor empro-
ri. et si totū effūdā nō tenebo: licet rogatus possis
bene dimittere partem. et sic de alijs.

Pluralis locutio pla significat: duoz tñ nūero et ēta
ē. c. pluralis. li. vi. de reg. iur. Qñq; aut pla significat
geminatiue i suas singulares. sic qz quelibet singularis

in vno solo verificatur. Quia autem non geminative sic
quod vna singularis per se non attendit: sed ipsa pluralitas
simul put singularare concludit: vel quodlibet aliud pro-
babile medium. verbi gratia. testator dicit. Zego Stichum
et titium si mei erunt cum moriar. tunc altero alienato et
altero non. iste non alienatur potest peti a legatario. Item
sermo pluralis sit: ut tunc accipi ac si separatim dixisset:
si Stichus meus erit cum moriar: et si titius meus erit et c.
ut l. falsa. §. si. ff. de condi. et demon. Rō Bar. quod hec se-
paratio respicit diuersos effectus et separatos. id est domini-
um legatarii quolibet. et quod sunt duo serui distincti:
ita duo dominia distincta et separata: et sic separati effe-
ctus. Etiam ideo quod legauit quemlibet nominatum: et sic
refertur ad quemlibet disticte. et hoc ex fauore legati et te-
stamenti. Sed ibi. Testator duobus impuberibus instituit
filios suos dicit. si uterque impubes decesserit titium sub-
stituto. tunc si vnus moriatur impubes substituitur non admit-
titur: imo ut admitatur requiritur vtrumque decedere
in impuberi etate. l. pe. C. de impube. et ali. substi. Ratio
Bar. est ex dictioe vterque que est collectiua. Alij
tamen dicunt quod fauore institutionis dictio collectiua su-
mitur distributiue. l. hoc argu. ff. de here. insti. mo ois
substitutio est condicionalis institutio. ergo et c. et sic Bar.
i. l. heres. §. cum ita. ff. ad trebel. dicit quod in dicta. l. pe.
vno filio moriente impubere remanet alter filius testa-
toris qui ex presumpsa voluntate excludit extraneum
substitutum. ar. l. cum acutissimi. de fideius. ideo vno
moriente impubere non existit conditio substitutio-
nis: et sic de alijs exemplis.

De Po

Proodus differt ab onere: quia proodus dicitur quoddam leue
et quoddam graue: vnde dicitur proodus meus. i. corpus ego seruo quod
cumque venero: sed onus dicitur quod semper onerat et deprimat.

Punctiones dicuntur quedam naues. Unde dicitur.
Si punctionibus traheretur id est mare transfe-
ratur vel manibus transfeatur.

Pontifices olim dicebantur imperatores. xxi. dis-
cleros. di. xi. de capitulis.

Pontificale est ornamentum episcopale. et f. m. Do-
men. est autentium iste liber: ut de ser. non or. c. co-
suluit. et no. Jo. an. in de. vnica de iureiuran.

Porcarius. i. suarius. Re. j. suarius. et dicebantur olim
qui custodiebant porcos ciuium vrbis romane in pa-
scuis. et excusabantur a muneribus sordidis: ut. C. de
sua susce. l. i. l. xi. f. m. Accur.

Portorium dicitur quedam prestatio que datur pro nauis ap-
plicatione seu statione et mercatione quacumque facta in por-
tu. Unde differunt pedagia: et guidagia: et saluaria.
Re. quodlibet loco suo. Et ista oia dicuntur portoria.
C. de vectiga. et omis. l. iij. et c. sup. de vbo. sig. i. glo. vi.

Positio f. m. Hoffre. est dictum quod loco interrogationis
ponebatur olim. hodie de plano ponitur et positio sit sic
olim interrogatione fiebat. verbi gratia. Si volebat te
venire hereditario iure: tunc sic dicebat. Dne iudex in-
terrogetis hunc: an ipse sit heres talis: et ex qua parte sit
heres. hodie vero sic dicitur. Pono te esse heredem talis.
Item pono ipsum ex asse heredem. f. extitisse: sed quod hodie
simpliciter fiebat seu sunt interrogationes super po-
sitionibus. igitur aliter describitur a Spe. e. ti. sic. Positio
est breuis verborum formula mente ponentis continens ad
veritatem eliciendam concepta. et habuit hoc verbum or-
tum non solum ex vso hominum diu in causis molito. sed ex
antiqua lege. ff. de le. iij. l. offendim. §. ex diuerso. ibi
pone ergo. Positio igitur nihil aliud est quam dictum de

credulitate asserta in vni prestiti iuramenti faciens
ad probationem aut ipsam amiculum habens annexam
interrogationem aut iudicis suppletionem: ar. i. au. d. his
qui igre. ad app. §. si. coll. v. sic dicte ex cōi consensu:
non tñ sine rōe. ff. de suppl. lega. l. labeo. iuente ut par-
tes exoneret. pbatōib: et ne fatigent laborib: et expē-
sis: ut. §. si. palle. vel pōitio dicitur dēz fci nōdū pbatō par-
ticulos distinctim rite loco pbatōis ppositū spectat
directe vel indirecte simplr ul' amminiculatiue ad itētio-
nē ponētis quod itēdit pbatō ponēs p cōfessionē aduer-
sarij sui vel ei' procuratoris. ar. de elec. dudū. ij. de testi-
b' pōitū de cōf. statuim'. li. vi. nec dicitur pōi nisi hoc quod
est facti. ff. de dote plega. l. i. C. de legi. l. leges. vnde
que vocantur positiones in curia ecclesiastica dicuntur arti-
culi in curia seculari: et differunt a rōib: quia rōes sunt iur-
ris. sed positiones vel articuli sunt facti. Itē positiones
differunt ab interrogatiōibus l. tā positiones quam interro-
gatiōes fiant ut per cōfessionē aduersarij reuelet po-
nēs ab onere pbatōis quia positiones sunt assertiue et a parte
sed interrogatiōes sunt interrogatiue et a iudice: et ad po-
sitiōes dicitur rōdere pars nō aduocat'. et quicūque sunt faci-
ende pbatōes fieri possunt positiones siue an lit. cōtes.
siue post. de hoc vide glo. i. c. i. de cōf. li. vi. que plu-
res ponit cōcor. et alle. cū exēplis de positōe an lit. cō-
te. et post. f. de exceptiōe quod actor sit excōicat' ponit
re' hoc mō. Pono quod percussisti talez in tali parte corporis
tali loco tali die talib' pōitib'. Itē turbatur ex tali cau-
sa aio iniuriadi illū quod tunc erat clericus et erat in possessio-
ne clericatus: et sciebas eū clericū eē. Itē vidisti eū se-
rentē corzonā habitū et tōsurā clericālē deferētē quibus
pactorē cōfessatis pbatō est excōicatio an lit. cōtes. sed
post lit. et test. Pone quod petā aliquē ab ecclesia quaz
iura retinet remoueri dicā pono iuramento quod hēc et
possidet ecclesiā sancti. m. Itē quod hz et possidet ecclesiā
sancti. p. Itē quelibet eaz hz curā aiaz: et eas post
ociliū acquirit hoc cōfessato succūbit re' nisi dispēlatō
nē vel iustā cām ondat. Itē debet fieri pōnes super con-
tētis in libello. Et nota quod multiplices sunt pōnes. Vna
dicitur pōitio pōtines et tali coget iudex rōdere: ut i. c. pōitū.
de testi. li. vi. et si dubiū est an pōtines sit vel ne inclina-
bit se iudex ad id quod verisimili' ē et in dubio tutius ē quod
facit rōdere: ut de cōf. l. statuim'. li. vi. ff. de interro.
ac. l. de etate. §. ex cā. et l. vbi cūq. e. ti. Alia ē pōitio ip-
tines cui nō cogit quis rōdere. Itē quedā ē negatiua
pōitio et talis dicitur dōz admitti: quia vbi affirmatiuis ponē-
da ē. Nam negatiua non pbat'. et id quod ponit si negat
ponēs ipm pbatō hz. ff. de pba. l. ij. et c. e. ti. l. actor. et
de pba. qm d. falsā. Fallit qm alias quā p talē pōnē p-
bari nō pōt. c. statuim'. palle. vel super facto pgnati vbi
indirecte pbat'. c. ex tenore. de testi. et c. de dēben. et cō-
mir. stipu. l. optimā. Itē pōitio quod nō ruelat ponētē: ul'
ei nō pdest. nō dōz admitti. quia nō dōz qd ad pbatū id
admitti: quod pbatū ei nō pdesset. l. ad pbatōnē. C. de
pba. c. dilecti. d. excep. Itē pōitio quod nō facit ad cāz: ul'
que nō ē super re de qua agit in libello: v' super eo quod repe-
lat agētē si pponit ex parte rei dicitur ipertines et nō est ad-
mittēda. Itē pōitio quod dēdet ex alia que fuit negata
vel cōfessa nō ē admittēda quia super eo nō ē ampli' que-
rēdū. ar. ff. nau. cau. sta. l. iij. ne respōsioni sit d'rius sic
nauta vētis cōtrarijs nauigās. ut i. au. de his qui igre.
ad ap. §. i. colla. v. et c. per tuas. de probatio. l. genera-
liter. C. de non nu. pecu. Item positio implicita non
dōz admitti ppter periculū pūry. Et iō dōz diuidi ut cer-
tum et vey rōdeat: ar. ff. de interro. act. l. de etate. §. quod

aut. 2. §. nihil. qz et iudex cauere d3 ne sit anceps pui-
ri. C. li. aduersus vedito. l. i. c. si vo. de iureiur. C. d. in
di. vidui tol. l. ii. Itē nota qz effectus positionū est. q eas
ofitef habet p cōuictio. C. de confess. l. vnica. §. i. et po-
sitiōibus nō rīdēns hī p ofesso. c. si. de iura. calū. de
confess. si post prestitū. li. vi. Item positionib⁹ vbi iur-
ramētū est de veritate nō pōt rīderi p pcuratores
nisi sit cā vniuersitatis vel cōuēt⁹. c. pñtium de testib⁹
prealle. c. pastoralis cū sua glo. de iudi. Itē positionū
vtilitas ē: qz aliqñ qd directe negat: idirecte cedit i
toto vel i pte: ut de iureiur. c. cū impositionibus. li. vi.
¶ Pollicitatio ē soli⁹ offerētis pmissio. ff. d. pollici. l.
iij. et differt a stipulatione et a pacto quod est duorum
consensus atqz conuentio.

¶ Possessio fm Azo. C. de acqui. et reti. poss. ē corpo-
ralis rei detētio corporis et animi iuris amīniculo cō-
currente. Vel sic. Est ius quoddā quo aliquis rē cor-
poralē vere i potestate h3. Et dī corporalī rei iō: qz
sola corporalia possident. Incorpalia autē dicūt qua-
si possideri: et quasi tradi p paciētiā et vsum. Nam in
corporalia nō possunt corporalit apprebēdi sicut iur-
ra et seruitutes: et iō nō possident. c. conquestus. de fo.
compe. i glo. ff. de vscap. l. sequit. §. si vna. ff. de ac-
qui. poss. l. iij. in prin. et tñ p̄scribunt. c. cū ecclesia. d.
cau. pos. Jo regula i sexto dīc sine possēsiōe p̄scriptio
nō p̄cedit. et d3 intelligi ēt de quasi poss. et ibi hoc nota.
Itē impossibile est plures eandē ecclesiā vel bñficiū
isolidum possidere. c. l3 de proba. de elec. ut quis dui-
as. li. vi. cle. si duobus. ut lite pen. ubi glo. vide ēt i. c.
cū venisset. de pcura. Et iō bñ dī detētio: qz res nālī
ter tenet ab eo qui corporaliter isistit ei. Item dī cor-
poris et animi et iuris: qz hec tria ut quis vere dicatur
possidere cōcurrere debēt sc3 act⁹ corporis: affectus
animi: et amīniculū iuris. nam opus est ut quis corpo-
re adipiscat: vel saltem oculis. Sufficit enim plerūqz
visus oculorum et animi affect⁹ cū volūtate tradētis
qz ipse animi affect⁹ necessari⁹ ē. nō aut p se corpore:
aut per se aio possidet: qz certū ē possēsiōē solo aio
amitti. puta si quis se posse repellī suspicet. Item o3
qz ius approbet. nam l3 quis sacre rei vī religiose cor-
pore et aio isistat: non tñ de iure possidet: qz res sacra
vel religiosa nec ab ignorāte nec a sciente possidetur
Et dī possessio quasi pedum positio.

¶ Possessionū alia ē iuris tñ: alia facti tñ: alia facti
et iuris simul. Et hec iterdū habet plus iuris: min⁹ fa-
cti. iterdū ecōuerso: ut no. de concess. preben. cū no-
stris. et C. de acqui. poss. l. i. Item Du. de porta rāuē
nata differentiā posuit iter possēsiōē vacuā et vacā-
tem: ut in glo. y. C. unde vi. l. fi. et Jo. ibi reprobat: et
sic glo. concludit qz non differūt. Sed vacua: siue va-
cans est que a nemine possidetur animo vel corpore
pp̄ter longum tps: vel pp̄ obliuionē ex longo tēpo-
re. Et nota qz si quis pp̄ia auctoritate posset ingre-
di possēsiōē alicui⁹ rei: et accedēdo iudicē ab eo im-
petrat licentiā ingrediēdi. talis per statutū si oppositū
caueatur nō punit. qz potuit sine auctoritate iudicis.
ergo multo magis cū eius auctoritate ingreditur. hoc
colligitur ex glo. vñ. in transitu. §. multis modis. insti.
de libe. Item possessio ciuilis qñqz requiescit sup na-
turali: ut si tu possides nomine meo: vī p̄tario a me
Qñqz nō requiescit. ut i usufructuario meo qui natu-
ralē h3 possēsiōē ex iure: sed ego dñs hēo ciuilē rōe
domini nō requiescentē i naturali usufructuario.

¶ Possessor bonoz require. ē. bonoz possessor: ut si

liue emancipat⁹ vel agnat⁹: qui dicuntur bonoz pos-
sessores ex bonoz edictali et decretali. nam statim vt
habent edictam et decretam possessionem ex hoc bñt
interdictū decretū ad hoc vt consequantur heredita-
tis possēsiōē. Differunt heres et bonoz possessor: ut
ē. bonoz possessio. vnde aditis hereditatib⁹ heres nō
desiderat auctoritatem iudicis. sed bonorum posses-
sor requirit auctoritatē et paciētiā iudicis. insti. d. bo-
no poss. §. quis autem.

¶ Possessorium iudiciū est triplex. s. pro possēsiōe
adipiscenda: retinēda. recuperāda: ut i. c. pastoralis.
de cau. poss. i glo. iij. et vide supra interdictum.

¶ Possidere naturaliter dī quis cū ē in re vel ei⁹ par-
te: vel saltē cū res est i cōspectu ei⁹ ut ipsam videat vī
partem ei⁹ fm Azo. i sum. C. de acqui. et reti. pos.

¶ Possidere ciuilitē dī quis cū nec est in re nec res
i cōspectu ei⁹: sed possēsiōē solo animo habet et rē
de iure retinet. s. qz talis sit persona i quaz cadere pos-
sit bñ possessio: ut no. Jo. an. in regula sine possēsiōe
li. vi. et allegat ibi iura. Nam laici quandoqz de facto
possident decimas et spiritualia: ut no. Bar. brix. xiiij.
q. i. in prin. in glo. magna. in fi. Nam aliud est posside-
re et aliud legitime possidere. de resti. spo. ad decimas
lib. vi. Et nota qz possessio ciuilis et naturalis simul
ciuilis tñ requiritur ad p̄scriptionē sed naturalis
tñ nō sufficit nisi alias ciuilitē possideret: vt tractat
prolixē Dy. in regula sine possēsiōe li. vi. Et est rō:
qz habens naturalē tñ acquirit eā clam p̄tuit⁹ qñ
dñs est absens quē credit sibi questione mortu⁹. et sic
male fide habet naturalē. ergo non p̄scribit. §. q ad
nūdinas. l. clam possidere. ff. de acqui. poss.

¶ Possidere claz ē absente dño et fructuario excluso
claculo possēsiōē ingredi: vt dñm possēsiōe p̄uinet.

¶ Possidere vi est violenter possidere.

¶ Possidere p̄tario ē rē ad p̄titiōes vel p̄ces me-
as mibi concessam ad vsum possidere qz diu patitur
is qui concessit.

¶ Possidere pro diuiso ē aliquā rē ita possidere: vt
nullā partē i ea habeat ab alijs diuisam vel vt nulla
sit pars quā possideat separatā siue diuisam.

¶ Possidere p herede ē ita possidere qz putat se her-
edem verum cum non sit.

¶ Possidere p possessore dī ille q ita possidet qz scit
se nullā causam iustam possidendi habere vt si interro-
gatus fuerit quare possideat vel quomō nullaz rōes
pretendit quare possideat: sed dicit possideo.

¶ Possideri pp̄ie dicūt imobilia eo q eis pedibus
quis isistit: vnde a planta venit ista possessio.

¶ Possidetur autem hoc iure quod iuste: hoc iuste:
quod bene. quod aut male possidet alienus est. Ma-
le autē possidet qui male suis vitur vel aliena p̄sum-
mit. de ver. sig. ius dictum est.

¶ Possessorē facere cause rei seruande. aut in posses-
sionem mittere ē. vbi gratia. Cōtendisti talē fundus
esse tuū et probasti: iudex per executorē suū mittit te
i possessionem et facit verum possessorē. Item volui
agere contra. S. et eum vocari feci ad iudiciū et con-
tēnit venire. et iudex mittit me in possēsiōē illi⁹ rei
quā petebam. non vt faciat me vex possessorē sed
vt in fundo maneam causa rei seruande et custodiēde
et rem illam tenebo donec p̄bauero meaz esse. et si ad-
uersarius meus tandem tedio affect⁹ moneatur. et de
sua otumacia resipiscat. et mecū litē si velit aliqd dice-
re hēbit. de hoc supra mittere in possēsiōem.

Posse id est debere. ff. de libe. et posthu. l. placet et regulariter non est. ff. de offi. pref. l. sepe cum sequenti. de re iudi. non quicquam. et c. quomodo et quoniam iur. l. i. Et multis modis dicimur posse. Unde Posse quidem rebus datur ius natura potestas. Officiū meritum quintū diuina voluntas. De hoc vide glo. in c. sciscitar. de rescrip. et ibi concordat. Nam posse dicimur et illud quod licite et sine incommodo nostro possumus. ff. de v. sign. l. nepos pculo. in fi. simile de condi. insti. l. filius qui in fi. ff. vbi rex. ut generaliter dixerit que bonos mores sunt nec facere nos posse credendum est. ut. xxi. q. ii. faciat homo. vbi etiam de multiplici possessione. et Inno. de conce. pbe. accedens et ff. de re. iur. l. in condonatione. vbi glo. et ii. q. vi. hoc prope. C. de legibus. l. non dubium.

Post quicquid et notat statim post inchoationem: ut l. ii. §. item mutuū. ff. si cer. peta.

Potest necessitatem importat interdum. ff. de offi. pref. l. sepe. et l. sequenti. de hoc. ff. de iudi. l. non potest. vbi plene: et est glo. in v. non potest. in regula beneficii. de reg. iur. lib. vi.

Postliminium est ius amisse rei recuperande ab extraneo et in statu pristinum reducende quā quis propter captiuitatem vel per seruitutē amisit moribus et legibus institutum: ut colligitur. ff. de capti. et postl. reuer. l. postliminium. i. responso. Unde per hoc ius recuperat quod cum a captiuitate reuertitur iura que amiserat et ipso reuerso fingit hoc ius ipsū sepius ciuitate fuisse. Unde breuiter postliminium est ius quo restituitur res vscapta vel prescripta ab aliquo alicui quā per captiuitatem amiserat. xvi. q. ii. preterea. Dicitur autem a limen et post. i. iuxta: quasi iuxta limen domus sue semper fuisse et possedisset: vel quod captus ab hostibus: et ultra limina meritorie deductus postea infra limina reuertitur. Nam sicut limina sunt in domo quā finē quēdam faciūt. ita et impy limina veteres voluerūt esse secundum Azo. C. de capti. et postlim. reuersis. et instit. qui. mo. ius pa. po. sol. §. dictū autem est postliminium. Et dicit lex quod omnibus eque postliminium est. non solum his qui pugnare possunt: sed omnibus quod ei nature sunt: ut consilio vel aliis modis viles esse possint: ut. ff. de capti. et postl. reuer. et de voto. ex multa. in glo. vi.

Posterior lex vel posterius statutum: rescriptum: vel pactum: derogat priori quā concurrunt. vbi gra. Lex precedit: et lex priora sequitur. tunc prior tollit. etiam de ea non facta mentione. l. non est nouum. et l. si et pastores. ff. de legi. diu. dicit lex. Licet tria sint. de hoc. c. i. de consti. li. vi. Rō est voluntas conditoris legē. Et sumitur significatū ex scientia prioris legis: et trietate posterioris. nam condēs posteriorē scit et priorē. quod princeps habet omnia iura in scrinio pectoris sui. c. i. pal. et l. oium testamētorum. C. de testa. iō condēdo posteriorē tria: videtur tollere priorē. quia si vult valere illa: vult valere non ista: illi tria: alias esset inconspicibilitas. Et hoc colligitur rō cur tā varie rescriptū posterius non reuocat prius nisi expresse fiat de priorē mentione. et tñ constitutio posterior et non faciēs mentionem de priorē: tñ derogat ei: ut hic dicitur. quod princeps ex certa scientia prioris constitutionis habens iura in pectore suo reclusa presumitur scire priorē: et facere posteriorē. Sed quod rescripta continent facta que non sunt in pectore principis reclusa quia factorum omnium habere memoria et in nullo deficere diuinitatis est potius quam humanitatis. C. de vere. iur. enucle. l. i. §. i. siquidē ergo princeps non presumitur conscius primi rescripti concedendo secundū: ut dicit. Hof. in sum. §. derogatur. de consti. Sed vbi consuetudo in aliquo loco: vel statutum muni

cipale precedit: et lex principalis generalis sequitur: contraria certe prior non tollit. c. i. in secundo dicto. de consti. li. vi. quod non apparet principē scire illā consuetudinem vel statutū illud immo verisile est eum ignorare cum ex alieno facto inducat. Ideo non potest concludi ipsū tollere voluisse: quod verisile ignorabat. obtrabat ergo lex illa locū tñ in non contrariis priori consuetudini vel statuto: ut. c. i. preal. Sed si in lege tali posteriori cauetur quod valeat generaliter et specialiter non obstante quocūque statuto tria vel consuetudine: tunc tollit prior consuetudo vel statutum. ar. l. sigs in dubio. ff. de lega. ii. iuncta. l. quoties. et l. rescripta. C. de preci. impa. offe. Et est ratio ex tenore posterioris legis quia clare patet in posteriore tollere velle priorē consuetudinē vel statutum: licet ignoret.

Posthumus: vel postuma dicuntur quod vel quod posthumationē. i. postquam pater datus est humo nascitur. Improprie autem quilibet dicitur posthumus: qui nascitur post testamentum: secundū. Azo. C. e. ti. posthumus etiam dicitur nepos qui post humationē aui natus est pro patre superstate. et ille prope dicitur neposthumus quasi nepos post humus.

Postulatio est alicuius persone ad dignitatē vel societate fraternā canonica facta uocatio. vel persone ad eligendū petitione que eligi non potest. Veli sic secundum Hof. Est gratie petitio. ut cum ex gratia petat aliquē ineligibilē licet eligi. Et est duplex postulatio. scilicet solēnis et quod est alicuius inhabilis aliter quam pro crimine a superiore ad beneficiū uocatio: et admissiois petitio: ut i. c. vni co. de postu. prelato. li. vi. Et hec confirmata habet uis electionis. Alia non solēnis est petitio facta a superiore ut tollat obstaculū aliquod eligi et ad beneficiū acceptandi illa presupponit electionē ante vel post fieri. ut monachus electus non potest consentire sine licetia sui abbatis et sic postulatio licetie ab abbate non dicitur solēnis. ergo postulatio solum est iuxta proprias capaces ut illegitimos et non sufficientis etatis: vel prius beneficiatos. Nam qui capax est dignitatis non debet postulari sed eligi. quare postulatio non multū differt ab electione. Et nota quod postulati debent et non eligi sextuplices persone. Primo archiepiscopus ad alius episcopatus. de postu. plato. bone. Secundo episcopus ad episcopatum vel aliū archiepiscopatum. c. et si unanimiter. co. ti. Tertio laicus ad dignitates. lxi. di. hoc ius. Quarto clericus in minoribus ordinibus constitutus: c. preterea. de eta. et quali. Quinto illegitime natus. de elec. innotuit. Sexto qui non est in etate legitima constitutus. de elec. cum in cunctis. et c. cum nobis.

Postulare: vel aduocare est aliquē desiderium suū: vel amici sui coram iudice: vel apud eū qui iurisdictio ni preest in iure exponere. vel alterius desiderio dicere. ff. eo. ti. l. postulare. et ii. q. vii. §. tria. versu. est autem: et c. de procu. l. i. et c. de postu. l. ii. et c. cum sacerdotis de postula. i. glo. ii. vnde pretor iquit quod non habet adnotatum ei dabo. ff. de postu. l. i. §. ait prior. et intelligitur si habere non potest. Dabit enim feminis pupillis debilibus et his que sane mentis non sunt: vel pro potētiā aduersarioz aduocatos inuēire. non possunt. ff. de offi. procon. l. nec quicquam. §. vlt. et hoc pro salario cōuento a parte vel statuto a iudice iuxta facultatē aduocati modū li. ii. et fori consuetudinē quantitatē non excedente. vnde aduocare et salariū recipere per aduocando beneficii. xi. q. ii. non licet. xii. q. v. non sane. vbi Aug. ad macedoniū inquit. Non debet ideo iudex videri iustum iudicium: aut testis vix testimonium. quod vendit aduocatus iustum patrocinium et iuris peritus verum consilium.

l3 Siul. dixerit contra: qd nihil possit recipi pro iusto patrocinio: vt no. in. c. no licet. prealle. Itē aliqui prohibetur postulare per edictum pretoris. Unde verus. Nō cuiusq; datur vt possidet. i. aduocet: imo vetatur. Addictus pene: seruus: puer: actor arene. Lu. 7. minibus cassus: mulier: muliebria passus. Laueant autem aduocati postulantes ne causas desperatas assumant. et si forte a principio assumpserint ignoranter cū de initio cause patuerit cessent et salaria iā recepta restituat. C. de iudi. l. rē non nouā. Et nota qd quattuor sunt obseruanda aduocatis. Primo vt cause quali- tate examinet: et iustā si voluerint assumant: iniustā ve- ro repudiet. Secūdo vt modestiam veritatē et lega- litatē seruent i aduocādo. Tertio vt salariū cōueni- ens petāt. Quarto vt nec a principio cōueniāt de cer- ta parte litis vel cū graui damno litigatoris. nec post- ceptam litē ullū pactū ineant cū eo quem i. ppria. si de receperūt secundum Hof. in sum.

¶ Potestas quinq; modis accipit. ff. de ver. sig. l. po- testas. Itē potestas quandoq; capit i feminino gene- re: vt. c. si. de iudi. et sic capit substantiue i abstracto. et addit ei adiectiuū: vt ibi florentina potestas. Quādo q; i ma- culino genere: vt. c. tua. de homi. et sic sumitur cōcretiue significans officialē ciuitatis habentē iuris- dictionē vel potestatē p mō dictā: et sic itez addit sibi pnomē possessiuū dicēdo noster vel vester potestas.

De pr

¶ Pragma grece dicitur latine cā. vnde pragmata negocia dicuntur. inde pragmaticus. i. causidicus vel actor negotiorum et causarum secundū Jfi. li. v. t. x. q. ij. hoc ius porrectum. in fi.

¶ Pragmatica sanctio dī cā in consistorio principis ventilata corā pro cerib⁹ sacri palatii: et cōstitutio quā iperato: consilio proceperat statuit seu sanxit. Quā- doq; etiā dī cōfirmatio i scriptura facta ab iperato: re cū cause cognitione super octu permutationis: vt c. i. de re. pmu. in gl. et pragmaticū sacrum est principis rescriptū: vt in. c. fundamenta. de elec. li. vi.

¶ Pragmaticarij sunt qui scribūt pragmaticas sanc- tiones. et alio modo dicuntur scriniarij vel magistri scri- niorum vel scrinioz memoriales eo qd adeptā scripturā sāctionē i scrinio positā custodiebāt ad memoriā.

¶ Prebēda est ius percipiēdi prouētus i ecclia col- legiata ex actione proueniēs cōpetēs alicui tanq; vni de collegio quod ius ex canonica descendit: non debet enī canonicus sine prebēda eē: ut in. c. relatu. eo. ti. et procedit ex institutiōe et officio: qd ex hoc qd facit qd of- ficiū debet percipere pbandā et beneficiū. sed canonici quere. s. de. l. vt in. c. eū. m. ferrariēsis de cōsti. i. gl. vi. Itē prebēda quādoq; capit large pro iure quod alicui nō tanq; de collegio sed rōne ministerij officij paupertatis vel utilitatis cōcedit vtendo et fruēdo in vita sua certis reb⁹ ecclie ut redditib⁹ quos canoni- ci recipiunt vel alij. de tali habet in. c. qd nō nullis. de magistris. xvi. q. i. possessiōes. et s. illud. Et laici ma- xime nobiles habēt tales prebēdas secundū Lompo. in. c. eū. m. ferrariēsi. preal.

¶ Precariū scōz Azo. e. ti. i sū. est id qd pētib⁹ vtēdū cōcedit petenti tādiū qd diu parit qui cōcessit. sed secū- dum Hof. in sum. eo. ti. est illud pignus obligatiū cre- ditori: et a creditore ipsi debitori concessū et vtēdum quādiu patitur et permittit qui cōcessit. vt est tex. in l. i. de preca. ff. vbi dicit Ulpianus quod hoc genuz libertatis ex iure gentium descendit. Et subdit ibidē

differt autē precariū a donatiōe: quia qd donat sic dat vt nō recipiat illud qd dat sed qui precariū concedit primo sic concedit ut recipiat quicūq; placebit. Vel p- cariū ē contractus inter dñm et colonū: et est contract⁹ gratuitus et similis comodatio in trñ ut quidam dice- rent hos contractus nō differre nisi uerbis: qd tñ etiā differūt in re. nō licet in multis cōueniant precariū et comodatiū. differt tñ precariū a comodato. nā comoda- tū sit ad certū vsu: nec pōt reuocari vsu expleto p- cariū vō quicūq; placuerit pōt reuocari. Itē precariū quicūq; dī contractus de quinquēnio in quinquēniū re- uocandus. Et si quinquēnio elapso sub taciturnitate p- tereatur tunc reuocari intelligitur talis contractus dī aut precarium iō quia est contract⁹ ad pces fact⁹.

¶ Precaria verba sunt hec rogo: uolo: mando: fido: cōmitto: iubeo aut preceptiū ē. C. cōia delega. l. ij. i pñ. mando quicūq; est uerbū precariū. ar. q. ij. māda- tis. vbi ephs mandat pape. quicūq; tñ mando ponit pre- ceptiue: sicut etiā rogo. ut. xi. q. ij. rogo. quicūq; mādati- ue vt. ff. de neg. ge. l. i. mei rogatu. i. mandato suscepti- tis. Itē quicūq; deprecatur: et sicut frequentius ponitur.

¶ Precaria dicitur donatio ad preces facta vsq; ad ad mortē recipiētis. xij. q. ij. sepe. xvi. q. ij. clerici. et ē cōtractus ille affinis emphiteosi. Item precarie di- citur quedā pstationes seu cōcessionēs usufructus ad pces facte i recōpensationē eius proprietatis que da- tur ecclie cuius forma habetur. x. q. ij. precarie.

¶ Preceptū. Re. s. mandatum.

¶ Preco ē qui apud acta aut i ciuitate publice pro- clamat vel pronūciat aliqd faciendū dimittendū qd quē plerūq; fiebat edictorū narratio. i. recitatio et pu- blica in ius vocatio et citatio alicuius matrimonij vel rei vendēde nunciatio et subsistatio.

¶ Precise secundū cardinalē i rescriptis tñ valet sic absolute et sine cause cognitione: vt de heret. c. cōtra christianos. li. vi. Et dicit cardinal. si ponit i statuto op- tur vt ipsū nō tollatur p sequēs statutū in causa i qd sublatū fuisset si non apponeretur. Et dat sile de in- ramēto appposito in. l. si quis. in pñ. ff. de leg. ij. Bal. aut dicit qd nō ualeat precise. i. sine cause cognitione. qd sic tex. eēt supfluous: in. c. ij. de rescrip. vbi ponitur expresse precise: et etiā sine cāe cognitiōe. Saluando tñ primū dictū dī qd ille tex. ponit. declaratiue vel ex- positue et p. i. qd dictū magis placet doc.

¶ Precipitium fit sine mō. et cūz periculo. de sepul. ex pte. et secundū io. an. in cle. pastoral. de re iud.

¶ Predium dicitur fūdus: vel ager. Re. s. Ager.

¶ Prediū vrbānū: et prediū rusticū. Requirit ibidē et etiam actio finium regundoz.

¶ Prediū dōtale est quā ista duo concurrunt. s. qd ma- trimoniū contractum est: et traditio predij interuenit scōm Azo. de fin. dota. C. in sum.

¶ Prediū canatum scōm Jo. et Accur. C. eo. ti. in ru- bri. fuit prediū in quo fuerūt cellule. vnde canat⁹. i. cella. nā cana grece cellariū dicitur latine. Vel aliter erant tunc predia scripta vt redderent inter cellulas scōm Azo. ibidem. li. xi. et eoz coloni dicuntur: et anati vel dominici coloni. quia dicta predia erant i pratis.

¶ Prefectus augustus: uel augustalis dicitur pfect⁹ egypti: ut. ff. de offi. prefec. augusta. l. vna. C. eo. ti. l. quia imperator nam impator maximus augustus in egypto primo prefec⁹ potestatē introduxit.

¶ Prefectus pretorio ab initio magister equitū cre- atus est cum dictatores sibi antiquitus magistrōs mī

litū eligerent qui principali sollicitudini associati sū-
maz post dictatores gerebant p̄tātē hoc exemplo p̄n-
cipes ad quos gubernaculū reipub. peruenit postea
elegerūt prefectos pretorio quibus publice discipline
emendatio concessa est. quorū auctoritas ita ē amplia-
ta ⁊ adeo approbata ut nec ab eorum sententijs appel-
lari: nec in integroz restitutio facile posset postulari.
Eterant quattuor scz prefectus pretorio oriētis p̄fe-
ctus pretorio affrice cuius sedes est in carthagine p̄fe-
ctus pretorio illustris. ⁊ p̄fectus vrbis. ff. de offi. p̄fec.
ti. preto. l. i. ⁊ ibi nota.

¶ Prefectus vigilū idem ē q̄ p̄fectus nocturnus. ho-
rum aut officiū ē de nocte facere excubias p̄fuerūtq;
incendys arcēdis: qui ēt cauebant: inquirebant: ⁊ pu-
niebāt incendiarios: fures: grassatores: effracto-
res: nisi delinquens esset tā famosa persona vt ad p̄fectū ur-
bis deberet mitti puniēda: poterāt etiā iudicār de ca-
psarys: qui in balneis vestimēta custodiēda suscipiūt
si aliquid dolo fecerunt. ut. ff. de offi. p̄fese. vigi. l. ij. §.
cognoscit.

¶ Prefectus annonae dicebat qui de annona. i. de bla-
da curā habebat. Require supra edil. ceral.

¶ Prefect⁹ vrbis dicebat cui ab imperatore concessa
ē vrbis administratio qui ceteris magistratib⁹ ex q̄
cumq; cā ab urbe pficiscētib⁹ ⁊ recedētib⁹ in vrbe
relictis ius dicebat ⁊ oib⁹ dignitatib⁹ i ciuitate an-
cedebat sua dignitate. qui cū ab vrbe pgrediebatur
nō habuit iurisdictionē. quā p̄bere tñ potuit in ciuita-
te. Sed scdm Azo. C. eo. ti. etiā extra vrbē intra cen-
tesimū miliare habz iurisdictionē. vide de offi. p̄fec.
vrb. per totum.

¶ Preiudiciū ē q̄si qdam prelatis v̄l prepositio siue
p̄locutio vni⁹ rei respectu alterius. Nā aliquid p̄iudi-
cari alteri est illud illi preferri: tñ hoc v̄bū p̄iudicare
alteri⁹ mōi cōstructionē ⁊ ampliozem significationem
hēt q̄ hoc v̄bū p̄ferre: dñ enī p̄sonalit ex p̄pā cōfessioe
i iudicio mibi p̄iudicauit. i. cōfitendo mibi ipsi i iudicio
p̄iudiciū feci. Hoc enī p̄iudiciū nō significat cōmodus
meū eē factū: sed cōmodū: vt si iudex non sequat̄ ve-
ritatē: sed meā confessionē. ita dñ res iudicata verita-
ti facere p̄iudiciū non vt vitas rei iudicate p̄iudi-
cet. i. p̄ponat: sed res iudicata vitati p̄iudicatz: igitur
ē alicui aliquid p̄poni: ⁊ sic dicimus rē iudicatā vitati
facere p̄iudiciū. i. ei q̄ p̄iudicandū ē dato qd nō sit vez
nā dato q̄ ita nō sit sicut iudicatū ē tñ preponit vitati

¶ Preiudiciales actōes p̄tāto dici p̄nt q̄ i ipis tra-
ctat̄ d̄ magno p̄iudicio: vel qz qd̄i more p̄iudicāt. v̄
bi ḡra. Agis extra me ⁊ aliqd petis. oppono tibi qd̄ez
status dicēdo q̄ tu es fili⁹ me⁹ vel seru⁹ meus i p̄tāte
mea cōstitutus. aut libertus: ⁊ sic de cōsimilib⁹.

¶ Preposit⁹ pōt dici quilibet qui alys p̄est. vsus tñ
obtinuit vt preposit⁹ dicat qui quodā prioratus cu-
ram super alios gessit: de uerb. sig. quanuis.

¶ Prepositi labaz alias laborū vel secūdū aliq̄s labi-
orū a labys dicūt: quia forte corrigebāt eos q̄ male d̄
p̄nsipe loq̄bāt. dicūt aut labaz a signo bellico qd̄ fe-
cit fieri Constantinus ex auro ⁊ lapidibus preciosis
iter alia signa bellica: ⁊ deriuat a laber. q̄ ergo talib⁹
faciendis p̄ponebātur: dicebātur prepositi: vt. §.

¶ Prepositi sacroz scrinioz erāt illi qui p̄erant scri-
nys iperialib⁹ qui alias dicebātur. primi eo q̄ magis
principi appropinabāt q̄ alij Tria aut erāt scrinia si-
ue camere: de quib⁹ tractatur. C. e. ti. li. xij. Primum
scriniū erat camera epistolaz que p̄ncipi mittebātur

vel ab eo mittebāt. Scdm fuit libelloz cōuentualiū
⁊ cōuentionaliū ⁊ cognitionū vel cōuentionū. Ter-
tiū erat dispositionū: vt est registrum secūdū accur-
in Bica. e. ti. l. i. p̄eal.

¶ Prerogatia idē aliquod priuilegiū d̄ quo. §. dicef
¶ Precētores dicūtur cātores qui i choro icipiūt in
ecclesia collegiata in. c. cū oli. de cōsue. Et dicūt duo
genera cātoz i arte musica. s. precētoz q̄ vocē i cantan-
do p̄mittit. ⁊ succētoz qui subsequēter canēdo rīdet
⁊ addit cōcentoz qui cōsonat predictis: vt. xxi. di. cle-
ros. ver. finem.

¶ Preses ē nomē generale ad oēs proconsules ⁊ le-
gatos cesaris ⁊ omniū prouinciarū rectores siue mo-
deratores: vt. ff. de offi. p̄esi. l. i.

¶ Preses prouincie dicitur qui in prouincys post p̄n-
cipē summā gerebat p̄tāte. Nā regna redacta erāt
in prouincias: quas rctores dicebātur presides. ⁊ sūt
clarissimi vt balliui. ⁊ sic proprie capitur siue stricte
sed generaliter sumitur vt. supra.

¶ Presētes dicūtur qui i eadē sunt prouincia. l. si. C.
d̄ p̄scrip. xxx. anno.

¶ Preseri pōt aliquādo i iure p̄ maxime vt. c. ex
litteris. ij. de homi. aliquādo p̄o tātū: vt ibidē i glo-
de pe. di. xij. c. illud. vbi bo. glo.

¶ Prelati nomē itelligit ecclesia ⁊ ministeriū popu-
li. ⁊ ecclesia ē in epō: ⁊ nō econuerso nō tñ nomine pre-
lati sēp itelligit ecclesia vt i. c. edoceri de relcrip. i. gl.

¶ Propere p̄pe. i. nimis cito.

¶ Presbyter grece interpretat̄ senior latine ⁊ ē nomē
dignitatis. nō etatis tñ: licet alibi dicatur nomen eta-
tis. xxiij. di. legim⁹. nā pp̄ honorē ⁊ dignitatē quaz ac-
cepit presbyter nominat̄. ⁊ dñ quasi p̄bēs iter: et nō
vt quidā interpretantur quasi p̄e locys bibēster d̄
hoc. xxi. di. cleroz. post medium.

¶ Prescriptio secūdū Hof. C. eo. ti. Est quoddam
ius ex tpe substantiā capiēs. i. firmitatē Et habz locū
i rebus immobilibus. Et hec diffinitio ipugnatur ab
alijs naz ex prescriptione nō cōpetit ius sed exceptio
Unde sic diffinit. p̄scriptio ē exceptio rei ex tpe sub-
stantiam capiēs. que diffinitio ē ab alijs ipugnat: qz
prescriptio nō capit substantiā ex tpe sed ex auctori-
tate legū. Iō p̄scriptio ab alijs sic diffinit. Est. exce-
ptio ex tpe arguēs ab auctoritate legū v̄i capiēs ne-
gligētib⁹ penā iſligēs: ⁊ finē litib⁹ iponēs: q̄ oio ma-
gis v̄i cōpleta. Inducit at̄ prescriptionē: bona fides:
iustus titulus: cōtinua possessio: ⁊ sine rei vitio. s. quā-
do res sit p̄scriptibilis scdm Hof. Et nota bonā glo.
vlti. in. c. illud de p̄scrip. vbi habes quot modis si-
at interruptio p̄scriptiois nāliter ⁊ ciuilit̄. vñ ba-
bem⁹ dormitionē: perpetuationē et interruptionē p̄
scriptionis. Et requir̄ sex ad prescriptionē si valere
oz. s. titulus possessio. bona fides: res p̄scribenda: p̄-
sona p̄scribēs: ⁊ p̄sona q̄ quā p̄scribit: iter q̄ possessio
et bona fides sūt maxime substantiaalia: vt no. i. c. illud
p̄al. Et sūt. xxi. casus i q̄b⁹ nō currit p̄scriptio q̄s bēs
i gl. si. c. cū nō liceat de p̄scrip. vide etiā gl. sūme. xvi.
q. iij. de vsu. et p̄scrip. Itē p̄scriptio ē lōgi t̄pis cō-
tinuata possessio iter p̄ntes. x. annoz: inter abñtes. xx.
an. l. vlti. Alia ē p̄scriptio lōgissimi t̄pis. s. xxx. vel. xl.
annoz et illa dñ longissimī t̄pis. Unde cū aliquis rem
aliquā rāto tēpore possederit ipsā possessionē diutur-
nitatē et t̄pis cōtinuationē p̄scribit et actorē remouet
siue p̄ v̄i siue alit̄ siue titulo nactus ē possessionē vel
alio q̄cūq; i iusto p̄ncipio. Sz diceres ex h⁹ v̄i q̄ decie

laicis p̄scribatur diuturnitate possessionis et p̄tina-
tione t̄pis. R. notādo q̄ seruitutes et alia iura i corp̄o
ralia bñ p̄scribunt spacio. xl. annoz. dñ tñ talia sint q̄
ius cōe nō verat possidere. alias q̄ possideri nō pñt d̄
iur nō p̄scribunt: vt sic decie p̄laicos: vt. c. p̄hibem⁹ d̄
decie. ex quo colligit ar. 5. laicos volētes se tueri p̄scri-
ptōe t̄pis: vt possint decias possideri: vide. c. p̄uēt de
rensi. vbi glo. ecclia 5. ecclesiam gaudet p̄scriptione.
xx. annoz si sū interruptōe possideat mōasteriū gau-
det p̄scriptōe. xl. annoz nec minor exceptio religiosis
domib⁹ opponi pōt cū effectu 7 romana ecclia cētuz
ānoz gaudet p̄scriptōe. Itē p̄scriptio. xxx. ānoz scōz
antiqua iura. s3 mō. xl. annoz tollit oēm actionē. 7 oē
ius. c. auditis de p̄scrip. s3 nō currit tpe scismatis. eo.
ti. cū nobis. nec sede vacante. c. de quarta. 7. c. decime
7 auditis eo. ti. nec ē tpe hostilitatis. c. ex transmissa.
eo. ti. Etia nec currit 7 visitationē epōz 7 pcuratōez
debita. c. cū ex officij. 7. c. cū accedēs eo. ti. 7 ē itrodu-
ctū propter desidia ius suū negligētū. 7 q̄ possūt pre-
scribere 7 q̄ nō. 7 ēt que res non possunt p̄scribi no. i. c.
cum non liceat. eo. ti.

Prescriptis v̄bis d̄r octus inoiat⁹. 7 fallit qñ ē scñ
inestimabile vt manumissio: qz inestimabilē. 7 tunc
d̄at actio de dolo: vt in. l. dedi tibi. ff. de cōdit. ob cau-
da. 7. l. natural. 5. qd̄ si facio. ff. de p̄scrip. nec inde na-
scit̄ civilis actio: que prescriptis v̄bis d̄r. de qua. 5.
Actio prescript.

Prestigiū ē qd̄ p̄stigit: alias p̄stringit aciem oculo-
rum. s. obūbratio quedā videlz cū videt̄ alicui se aliū
videre q̄ uidet: ut in incantationib⁹. 7 sic p3 vt legitur
in vitis patrū de qdā cōiugato nolēte accedere p̄paz
uxorē: qz uidebat̄ sibi eq̄: quousq; p̄ quedā bñ tale p̄-
stigiū fuit sublatū. Dicebat̄ ē p̄stigia captōes v̄boruz
q̄b⁹ obūbrat̄: 7 ideo dicebat̄ p̄stigia v̄suti iuris: vt. 5.
ius v̄suti. Dec ago. C. de le. adul. 7 de hoc. xxvi. q. v.
nec miz post una colūna. ubi dicit̄ de magoz p̄stigiis
que nō sūt v̄a sed fantastica eē p̄bat̄. 7 p̄stigiū d̄r iueit̄
se mercuri⁹: ut ibidē tex.

Presumptio scdm spe. eo. ti. ē argumētū ad creden-
dū unū scñ surgēs ex p̄batōe alci⁹ vt ex coexistētia v̄l
p̄iacētia p̄sonaz suspectaz p̄sumit̄ colit⁹. c. l̄ris eo. tit.
ubi sol⁹ cū sola: nud⁹ cū nuda i eodē lecto ex p̄suptiōe
violēta p̄bat̄ copulari carnalr. S3 scdm gos. diffiniē
sic. Est alicui⁹ facti dubij. aliquoties plena: aliquoti-
us semiplena iuestigatio: seu p̄batio. Itē p̄suptio est
quodā mediū intellectuale vitatis eliciēde ex circūstā-
tijs isurgēs. exēplū pone i. c. studijs. eo. ti. Illa tñ p̄ba-
tio non isert de necessario: qz aliter pōt se res habere
nisi sit p̄suptio iuris 7 de iure. Un tres sūt spēs p̄supti-
onis. Una ē temeraria: que surgit a malis hoib⁹: et
ex causis plurib⁹. alias p̄uerilib⁹. 7 suspitiōib⁹ leuib⁹
7 hec repellit̄. 7 reprobabilē. ut ij. q. i. p. vi. q. i. oues.
de se. etc. i. q̄ sitōi. Aliq̄ ē p̄babil̄ sine v̄siliis. q̄ surgit ex
m̄ltis causis 7 suspitiōib⁹. 7 hec admittit̄ ad p̄batōez
semiplenā: ut de p̄supt. in multis caplis. 7 i. c. sollicite
de resti. spol. un coadiuuat ad p̄batōnē si sint alia co-
admicula. c. a nobis q̄ mat. acc. poss. ubi glo. admit-
tit̄ ēt ad purgationē indicēdā. c. sigs. de purga. cano.
ij. q. iij. p̄sbyr Tertia ē violēta: qz que ad p̄nūciādū
uel cōdenandū sufficiēs reputat̄. xxij. q. i. dixit dñs. ff.
de his q̄ sui uel alie. iur. sūt. l. filiū. 7. c. litteris. de p̄sū.
Diffiniōes p̄suptiōnū uide plene in. c. is q̄. desponsa.
i glo. ij. vbi de gntuplici p̄suptōne. Et vide no. p. 30.
theoto. l. di. c. ferrū. ubi diuersis p̄sumptiōib⁹. Naz

p̄suptio violēta subdistinguit̄. qz alia iuris. alia iuris:
7 de iure. Juris ē cū ius p̄sumit̄ aliqd: s3 nō statuit sup
p̄supto. 7 illa recipit̄ tria p̄bationē. xxv. q. ij. extra
ordinaria. xxv. q. i. nec aliq̄. Juris 7 de iure ē cū ius
fingit̄ 7 statuit de ficto: 7 quā fictionē non admittit̄ 7
ria p̄batio. c. ad id. 7. c. is qui de spon. 7 de adi. appo.
c. p. tuas. vbi uide 7 cor. multas. Et qualic̄ ius fingit̄.
uide. Gos. in sū. eo. ti. Nā differūt p̄suptō: 7 fictio iur/
ris. de quo. 5. fictio. Et una p̄sumptō tollit aliā. c. cū
iter. R. de elec. uide glo. optiaz i. l. nō ē uerisimile. ff.
q̄ me. cau. Et no. doc. regulā q̄ p̄suptio cōis trāssert
i aliū on⁹ p̄bandi. l. gnāl. 5. si petitū. v̄s. s3 cū ex p̄sum-
ptōe. ff. de fideicōmiss. libe. Itē p̄sumptō ex necessitu-
die sanguis p̄cit oēs alias p̄suptōes: vt ē glo. i. c. si. de
sta. ut si lego ludo enī. 7 sūt duo eiusdē nois p̄p. y. 7 co-
gnōis. p̄sumit̄ p̄ illo q̄ mibi necessitudie cōiungit̄. 7 qz p̄-
sumptio surgit̄ ex q̄lratib⁹ sciēdū q̄ quedā sunt q̄l-
tates it̄risice 7 nāl̄r hoī iherētes. Et hāz quedā adbe-
rēt aie. 7 qdā corpori. exēplū de p̄mis. ut bonitas. ma-
licia. 7 i dubio p̄sumit̄ ad bonā partē. qz naturalē na-
scimur sine malicia. ar. c. ad mēfā. xi. q. ij. 7 talis p̄sū-
ptio trāssert onus p̄badi i aduersariū. 7 sic itelligit̄. c.
vnicū. de scruti. nisi semel eēt cōuictus de malicia. ta-
lis. n. sēp malus p̄sumit̄. ij. q. v. p. to. 7. c. semel. de reg.
iur. li. vi. vel si eēt is famat⁹. sic. n. ad eū trāssert onus p̄-
badi. de secūdis: ut sanitas: infirmitas. 7 itez i dubio p̄-
sumit̄ i meli⁹. 7 negās p̄babit̄: vt. l. nec codicill⁹. C. de
codi. nisi qs fuisse i firm⁹ infirmitate aliq̄ de sui naty-
ra p̄petua: vt epilētia. vel appoplexia. c. cum iter. de
ele. v̄l vbi dubitare d̄ p̄petuitate infirmitatis: vt i fu-
rioso. iō qz allegat̄ triū d3 p̄bati. ij. q. ix. iudicas. Si
milit̄ si neget̄ qs legitim⁹ p̄bet negās. c. trāsmitta. q̄
si. sine legit. Secūdo aliq̄ sūt qualitates extrisice 7 ac-
cītales. vt eē diuinit̄ iuriscōsultū. musicū. medicum:
coraulā 7 c. q̄ nō nāl̄ter adueniūt. nā nā nō facit̄ artē:
sed bñ p̄parat̄ fm bal. 7 i his onus p̄badi icūbit̄ cuiū
qz legat̄ ad fūdādā it̄ctionē suā siue affirmatiue siue
negatiue. allegat̄ maxime cū ps aduersa fūdauit̄ iten-
tionē suā: nō tñ sēp succūbit̄ nō potēs. p̄bare sic q̄ al-
ter p̄pter istius nō p̄bationē admittat̄ ad it̄tū suū.
nā adhuc iudex ex offō pōt illū resutare si sibi ostiter̄
rit enī idignū: 7 b⁹ i cā i qua vltra allegationes partiū
iudex pōt ipartiri officiū suū. sec⁹ i cā vbi de hoc non
posset nisi petitus.

Preter qñ capiē exclusiue qñ inclusiue. vide. c. l̄ras
i si. d̄ p̄sūp. etiā vide Anno. i. c. dūdū. ij. de elec. 7 i cle.
i. de sū. tri. 7 si. catho. pgl. 7 Archi. i. c. ebron. xij. q. i.
Itē Bar. in. l. i. si. ff. de pig. ac. 7 p̄ alios i. l. actōe. C.
d̄ trāfac. 7 i regula p̄ctm de reg. iur. li. vi. Stat. n. iclu-
siue 7 augmētatiue qñ cadit̄ iter res penitus separa-
tas: vt dicēdo Lego tibi oēs vineas meas p̄ter domū
S3 stat exclusiue qñ cadit̄ iter dictōes significantes
res sibi inuicē cōtētas: vt lego tibi oēs libros meos p̄-
ter salicetos ambos Rich. 7 Bar. vide de b⁹ Albrū
cū i alphabeto suo. 7 no. in. l. medico. 5. vxori. ff. de le.
i. Itē ibi capiē exclusiue Lego oēs seruos meos p̄ter
sēpronū. Rō qz sēpronius eximit̄ de oratiōe p̄cedē-
ti: ut ibi nō icludat̄. l. nāq. 5. si. de penn. lega. ff. 7 sumi-
tur rō ex b⁹: qz ē volūtas p̄ferētis declarata eo q̄ ali-
qs b⁹ vba p̄ter sēpronū nihil operaret̄: s3 ibi sumit̄ in-
clusiue. Lego oēs libros meos tali p̄ter scipbū argēte-
um quē apd̄ eū deposui Rō. qz hec volūtas p̄feren-
tis 7 vba p̄ter scipbū 7 c. aliter nihil operaret̄ur: nisi i
clusiue exponeretur. Itē ponit̄ quādoq; cōiūctiue n

inclusiue: vt ibi de his seruis q sunt i primonio preter d
eē quos legauit titio lego decē seio: qz sensus ē: z decē
legauit titio. z sic p legatū factū seio nō reuoco factū
titio: z sic itellige hic cōiunctiue. i. cōtinuatiue sicut fit
cōtinuatio p dictionē z quādo cōtinuat orōnes. Nam
i predictis legatis z titius z seius nō sūt cōiuncti diu
ctiōne que facit vñ corpus: de q i. l. re cōiuncti. ff. de
le. y. z iō si i patrimonio eēnt tñ. xv. serui. z titius ha
beret decē seius tñ. v. l. si ita legatū. ff. de le. i. Et est
rō quare significat sic ipsa volūtas proferētis decla
rata ex diiectura qd testator. nō vult reuocare nisi ex
pressus apperet. Si eni hoc cāu ponere iclusiue: tē
sey haberet. x. legata titio z cū hoc alia sibi legata. i.
seruos i patrimonio existētes: z p hoc eēt reuocatum
legatū titi: qd non est dicēdū. Itē ibi cū papa dicit di
spensatēcū vt alia bñficia preter obtēta possis obtie
re. ponit etiā cōtinuatiue siue cōiunctiue. Nam sensus ē:
taliam obtineas cū obtentis: z super istis tētis dispenso
ita q obtēta nō includunt in dispensatōe: vt i. c. dudū
de elec. qz hoc nō videt de volūate pferētis nisi ex
pssē declaret eo q dispensatio i casib⁹ odiosa sēp re
stringit. Itē exclusiue nō exceptiue pōit p sine: vt ibi
ppter spem. i. sine spe. z sic dī. dilatio danda ē illi q pre
ter spem trahit ad alienū iudicē. l. si qñ. C. de dila. ibi
eni nō ponit exceptiue nec iclusiue: qz oīo illa hoc nō
patit. z sic tñ ponitur exclusiue. z sic de alijs.

Preterire ē testatorē omittere aliquē q su⁹ heres
est eo nō istituto siue eo exheredato vt habuistis. s. de
heredibus.

Preteritio dī talis ommissio vel exheredatio secūdu
Azo. in sum. C. de libe. pte. vel exhereda. isti. de he
re. que ab intestat defer. s. eadem vt supra.

Pretor est qui in vrbe romana iudicio se natus ad
disipandū vel disceptandū dubios act⁹ z cās ordina
bat. Et erat ius officiū annuū vel annale: qz solo āno
durabat. Et atēqz a populo romano ad pncipē trālla
ta fuisset pās vel anteqz romana pās sub imperato
re ueniret habuit potestatem plenam faciendū ius z
statuta z edicta. cuius edicta iuris onerarij nomie cē
sēt: qz huiusmodi honore auctoritate pollebāt: vt. C.
de offi. preto. l. i. z insti. de iur. na. gen. z ciui. s. ptoz q
q edicta: z no. in. l. certum. C. vnde legit. qz pretor vi
uus pot⁹ dz sequi pretorē mortuū qz ius ciuile

Pretor fideicommissari⁹. dicebat ille qui fideicom
missis relictis cognoscebat et ius dicebat z reddebat
dicens ius dabo. ff. de ori. iur. l. necessarium.

Pretor pegrinus dicebat ille q inter pegrinos q in
ciuitate affluebāt vel confluebāt ius reddebat.

Pretor urbanus dicebat qui cum consules ad bel
la finitima alias vicina vocaret ius necessariū in ciui
tate reddebat. ff. de ori. iuris. l. y. palle.

Pretorium est locus in quo ius ex more redditur.
etiam dī loc⁹ in quo qs pfecturam exercet cū suis of
cialib⁹: z cām tractare solet. Itē ē domus pldis pui
cie assignata: et locus deputat⁹ iudicib⁹ ad cognoscē
dum z deputādū vel ad sententiandū de causis.

Pretoriū vt in ti. de offi. preto. ff.

Pretorium pign⁹ dicitur illud quod alicui datur
a iudice.

Priuign⁹ dicitur qui ex marito mulieris nat⁹ ē a sī
q fuisset marit⁹ ei⁹. z contra.

Priuigna dicitur ppe que ex vxore viri nata fuit
anteqz esset vxor sua. est ergo filia vxoris ab alio viro
priori genita. z priuignus fili⁹ taliter genit⁹: quorum

pater vitric⁹ eius appellatur.

Preuaricatores sūt q vera crimina fraudulentē
occultāt. dī autē preuaricator qñ varicator a varica
ceruice: qz adueriā pte adiuuat pdita sua causa ppa
dum huic iustat corpore ex vna pte z illi mente z cor
de ex altera parte: ut. ff. de puarica. per ro.

Primates ppe loquendo sūt patriarche. di. xcix
c. i. z y. Etā ponit primas p archiepō. c. sane. de fo.
cōpe. Nam nō ē differētia iter pmatē z archiepōm qñ
ad effectū: vt in. c. duo. de offi. ordi. nā ius canon. cum
nō curat de noib⁹. c. petitio. de pcur. di. xxi. clerics. z.
c. ppe. vbi ē nisi diuisio nominū: cū dī archiepōmates:
siue pmates siue patriarche. Primates officiorum
sūt qui officijs psumt.

Primiceri⁹ dī ille q pmo loco script⁹ ē in matricu
la notarioz: z primū locū obtinet: scdm le. vt. C. de p
mice. li. xy. in rubri. S; scdm canones ē nomē dignita
tis: que iubet ar chidiacono: vt. c. vnico de offi. pmi
ce. Dicit enim pms in cantu. vel in choro. qui in aliq
bus ecclesijs dicit cantoz. siue succentoz.

Primipularij dicūt pmi administrantes. qui. i. pri
mo actionem sui officij administrant vel scdm hug. q
primiculi portāt. z vtroqz mō accipiūt scdm accur. C.
eo. ti. in rubri. li. xy.

Primogenitū vocat scriptura. si quē fies sequunt
sed qui primo nat⁹ fuit de vbo. lig. c. ioseph.

Primicie sūt pmeptes fructuū deo offerēde. Dic
ē q sacerdos pma missā cātās dī celebrare pmitias.

Priniceps qd dicat. habet 3a. ix. ubi. De⁹ fortis p
futuri seculi pnceps pacis. Interdū dī angel⁹. Josue.
ix. Ego sū pnceps exercit⁹ zc. Interdū papa. ac ole.
di. i. corpora. Interdū eps. de maio. robe. figs. ul' ali⁹
iudex ecclastic⁹. xvi. q. iij. diffinit. i. fi. Itē dī iparoz
de re iudi. ad aplice. i. pñ. li. vi. Et appellatiōe pnci
pis itelligit rex. cle. vnica de baptismo. vbi bona gl.
et i vñ sen. scdm bal. Itē pnceps dī diabol⁹: ut Luc.
xi. c. In pncipe dñmōioz eicit dñmōia Sile. xxiij. q. viij
s. ecce. v. s; notādū. ibi venit pnceps. Jo. xiiij. Itē dī
glibet secularis dñs: vt xxxij. q. v. pncipes. Item dī
pncipalis ps i qibet iudicio: vt. ff. de sor. cor. l. i. s; i b⁹
iudicio. Etā pnceps dī quilibet prelatus ecclesie:
vt di. xxxv. c. ecce. pncip. et. c. corpora. prealle.

Priuata psona est persona carens functione publi
ca. vide supra persona.

Priuatu ius ē illud qd pncipaliter ad singuloz vri
litate pertinet. ut i pactis z cōventionibus singulariuz
personaz. Re. s. Jus publi.

Priuata delicta dicūt q civiliter tractātur. vt si mi
hi furatus sis. x. et ego rehabeā ago nō vt corporali
ter puniaris. Sed publica delicta sūt quoz prosecu
tio ē pmissa cuilibet de populo. quale est crimen lese
maiestatis: vel accusatio de suspecto tutore uel cura
tore: in quibus omnes accusare pñt.

Priuati dicūt ppe q nō sūt cōstituti i aliqua di
gnitate. xxiij. q. i. qui cōtra. Itē dicūt oēs exēpti a
iure cōmuni siue sit collegium. siue aliqua specialis
persona. vi. q. i. petisti: z di. iij. pñilegia.

Priuilegiū ē pncipis beneficiū dī ius cōe indul
tiū. Nō. n. ē pñilegiū nisi aliqd idulgeat speciale. c. ab
batē. de verbo. sig. z. c. i. his. de pñil. z dī qñ pñiās
legē uel est lex priuata. i. vnus ante alios honor. vel
dignitas aut immunitas q sibi ouenit eoz que alijs icū
bunt: vel que de iure cōi allegātur. Nam pñilegium
secūdu 3ido. li. vi. ide dictū ē q in priuato cōcedit

de hoc. di. iij. privilegia. Jus. n. cōe ad vñā psonā dire-
ctum ad oēs extēdit. lxi. di. miramur. de re iudi. i. cau-
sis. Dicuntur ergo privilegia pūator leges. i. a iure cōi-
exceptor: vt in. c. privilegia. pal. Et nota qd pūilegiū
nō tollit p ius cōe nisi de ipso mētio fiat: de rescrip. cū
ordinē. Nec tollit vñū p aliud nisi i secūdo fiat mētio
de primo. c. veniens. de prescrip. vide glo. vltimā. in
c. i. de rescripti. Et pūilegium ē duplex. personale:
et reale. c. mandata. de presumpt. personale extinguit
cū psona. imo qñq ante psonā extinguit. vt cū eo ma-
le abutit: et seqt psonā. et hoc vey de concessio idefmi-
nate qz cū determinatōe loci vlt pīs pcessū nō seqtur
psonā extra locū. vt ē pūilegiū vsus pallij. c. ex maza
de auc. et vsu pallij. Etia extincta re extinguit pūile-
giū reale. xvi. q. viij. et hoc dixim⁹ i. c. abbatē. i. si. de v.
fig. et glo. i. regula pūilegiū. de re. iur. li. vi. Itē pūile-
giū pdis pp ser: vt in glo. unica. i. si. l. c. renouātes. dist.
xxy. Et ē duplex pūilegiū. s. gnāle et spāle. Gnāle ē qd
cōi corpori vel collegio cedit: ut in. c. cū et plātare. e.
ti. vel vniuersitati. xxy. q. iij. figs suadēte. Et qd con-
cessū ē minorib⁹ et ecclis circa 5ct⁹ vlt qñ et circa iudi-
cia. Itē qd concessū ē mulierib⁹ circa fideiussores. Spā-
le ē qd psonē cedit et illud extinguit cū psona. viij. q. i.
peristi. et regula pūilegia et c. Et pone exemplū de pri-
uilegio. vbi gfa. Princeps cedit deportato vlt alij si
valēti testari scōm ius cōe romanor ciuile liberā te-
stamēti factionē hoc pūilegiū significat qd possit testa-
ri seruādo solēnitatē: qd de iure ciuili regit i testamē-
to: ut. l. si qñ. C. de inoffi. testa. Et sumit significatum
ex solēnitatē: que multis vigilis ē excogitata qre non
ē verisimile pncipē tā facillē illā tollere velle. et ex pūi-
legio siue nā ei⁹ ē: qz pūat ius cōe et sic qba dēt recipi
i suo significato strictiori. Itē ibi pnceps volēti testa-
ri cedit liberā testamēti factionē itelligit qd possit te-
stari nō seruata solēnitatē iuris cōis ciuilis: dū tamē
pster sicut de milite: dñ q significatū sūit vt pūilegiū
valeat et aliqd ccedat nisi enī sic itelligeret nullū esset
pūilegiū. Itē pnceps concessit alicui edificare licere i
loco publico itelligit sine alteri⁹ iniuria vel icōmodo
vt. l. ij. §. figs a pncipe. ff. ne qd i lo. publi. si. Rō: qz
oēs tues ab iniurijs: vñs nō vult aliū ledere nec prin-
ceps vult valere suū pūilegiū qd ē in alteri⁹ detrimē-
tū vel qd tollit ius cōe: vt. l. quotiēs. et l. rescripta. C.
de pre. ipe. of. et hoc vey nisi i pūilegio fieret renoca-
tio legis derogatiue. s. dicēdo nō obstante. l. tali vlt a
li. vt. l. figs. in pnci. ff. de le. iij. idē in quouis casu quo
euidenter apparet pncipem velle tollere legē dero-
gātem pūilegio: qz voluntas sua est lex nisi contrarie
tur legi euangelij: quia hanc tollere non potest.
¶ Probatio scōm Aco. Est rei dubie p argumēta oñ
sio. sed hec diffinitio scōm Hof. locū solū hz in his q p-
bant p instantiā disputatōis nō aut in iudicio: vbi pba-
tio fit p testes et instra. et plexqz p inditia et psumptōes
Et dñ pbatio ab aduerbio pbe. nā pbe facit q pbat
qd itēdit: qz p hoc penas nō pbantiū euadit. vel pba-
tio ē rei dubie i iudicio legitime facta dclaratio. Quā-
uis hec diffinitio moderet dñs et dñ ē pbatio qñ pba-
actio rōne qua. s. Et nota qd pbatio fit simplr. pūio
p aspectū vt in notorio qd pbat p facti euidētiā. c. eui-
dētiā. de accu. c. pposuisti. de pba. ff. de ven. ispi. l. i.
i pñ. xvi. q. iij. inter memoratos. nec obstat q ocul⁹ ple-
rū q fallit. c. cām. e. ti. xxy. q. i. nec aliq. qz frequēti⁹
nō fallit. de hoc vide Hof. de pba. i. sū. §. isinuata nob
Etia fit pbatio p aspectū in atroci iniuria. ff. de iniuri.

l. ij. Item i etate: vt. l. minor. ff. de mino. Secundo fit
p testes plures vel etiā p vñū cū alijs psumptionibus
vehementib⁹. Tertio p instra. Quarto per confessio-
nē. et hi quattuor modi ponūt in. c. cū ad sedē. de fli.
spo. Quinto fit p scripturā ātiquor libror. c. cum cāz
eo. ti. Sexto p violētā psumptionē. xxy. q. i. dixit
dñs. Septimo p famā cū alijs psumptionib⁹. c. tertio
loco. e. ti. Nam vicini fama facit probationē. c. vlt. d
fri. et male. etiā p famā cū vno teste. c. sicut. de proba.
et si iudex dubitat de fama querat a vicinis. ff. de ma-
gistr. conueni. l. i. pōt aut fama probari p duos testes:
c. in litteris de testib. et magis pbat fama q vñ testis
vt dñ i. c. sup eo. de san. et affi. iij. q. iij. §. sepe. Sz nū
qd p famā et vñū testē dñs qz cōdēnari de crimie. Ber.
in glo. c. veniens. de testi. dicit qd nō. Rō: qz i crimine
debēt esse pbationes aptissime et meridiana luce cla-
riorēs: sec⁹ in cā ciuili. C. de pba. l. vlti. Octauo per
iuramentum. Et nota soli sacramento creditur quan-
do de conscientia alicuius queritur siue dubitatur de
sen. excom. c. si vero aliquis. Item pbatio testibus et
fide tabularū cōstat. c. forus de uerbo. sign. vide goff.
eo. ti. §. species probationum.

¶ Probatoria vel pbatorie officior sūt documenta
ad pbandū aliqū ēē pūilegiatū ad officiū aliqd au-
ctoritate impialit pōt colligi. C. d apparito. et diuer.
offi. l. probatores. li. xij.

¶ Proconsul dñ iudex ordinari⁹ et est iudex a populo
cōstitutus nō a pncipe delegatus nec ab alio. sed ante
impatoriā maiestātē creatus cuius officiū erat i pūi-
cys dirigi. l. in regno tributarys vt p euz pūnciales
sua negocia expedirēt hic vñ pluries nō pōt vñ fasci-
bus qz sericea. nemo enī. septimo ē creat⁹ pconsul: et ni-
si semel pconsulat⁹ fungebat i signys: et i pūnciā ad eū
pertinebat vt ad quoscūqz magistrat⁹ respicerēt. ff. de
offi. pconsul. l. pconsules

¶ Proculus legatus est cui proconsul pūnciam in
gressus mandat iurisdictionē.

¶ Procurator ē qui aliena negocia mādato sibi a do-
mino facto gerenda gratuite suscipit plura vel vñz
ff. de neg. ge. l. ij. §. negociuz. et ff. vi. bo. rap. l. ij. §. qd
ait: et dñ gratuite: quia si interuenit merces nō ē pcur-
rator sed locator opaz: dñ mādato dñi ad excludēdū
tutorē curatorē collegia et pzelatos ecclesiarū qui p/
curatores cōstituere nō pñt sz sindicū vel actorē. et q sit
differētia int pcuratorē et sindicū actorē et vicedñm
notat de sindi. c. i. de offi. oz. cū vos. et cōstituit mādato
gnāli vel speciali. ff. eo. ti. l. i. et ff. man. l. si remunera-
di. §. i. Uel sic. Procurator dñ is q i iudicio vlt manda-
to dñi negocia administrat agēdo vel defendendo. l.
i. §. i. ff. e. ti. inter quē et aduocatū: hec ē differētia qz
pcurator cām absentis tractat: aduocatus vñ causaz
presentis: vterqz tñ postulare dicitur vlt scōm canon.
Omnis administrator rite dñ seu vocatur procuratō
vt. i. q. iij. saluator. Nam procurator ē nomē genera-
le ad quēlibet administratōrē et per sequētia que tra-
duntur i cōstitutione restringit ad id de quo agitur oz
etiā offiū pcuratoris ēē gratuitū: qz si quid recipit fa-
cit 5 bonos mores et hoc itelligit qñ pacificē vt beat
certā partē eius de quo ē questio qd nō licet potest tñ
licite recipere salariū pro labore suo. Et nota qd vñ
plex ē procurator sz ad iudicia et ad negocia que dñi
ferunt in tribus quia primo procurator ad iudicia nō
cōstituit procuratorē aliū nisi post litis cōt. cū iam
est dñs litis et ante litis cōtest. aliū procuratorē dare

non potest nec tutorē nisi sit procurator in re suā qui ante et post lit. conte. constituere pōt. Sed procurator ad negocia constituere pōt libere aliū procuratorē quēcūq; vult. c. i. de procura. li. vi. Secūda differētia bētur i. c. qui generalit in fi. de procura. li. vi. q. p. m. non dat nisi maior. xxv. ānoz. secūdu vō post. xvij. ānos. Tertia differētia habet de rescrip. c. ex parte. decani. Et nō optimaz rōnē p. me differētie istoz. procurator. q. nego ciū extra iudiciū sumit originē a nūstro: et postea trā sit in dñm. l. quēcūq; gerim. ff. de ac. et ob. s. i. iudicio negociū originaliter ē i. dñō: et postea trāsfundit i. pcuratorē. l. si procurator meus. ff. de nego. gest. Et dicit. Ludō: de roma in singularib. suis q. procurator constitu tus ad agēdū censet et constitut. ad defendēdū: vt. l. vni cus. s. penā. ff. de pcur. Et hoc vep est in procuratore actoris: lec. i. procuratore rei. q. l. s. sit constitutus ad de fendēdū: nō tñ ad agēdū. Et dicit idem q. de hoc est casus vnicus in. c. constitutus. de pcur. legis tis penitus incognitus: etiā nō nullis canonistis. et dicit esse mira bilē tex. bene menti tenēdū. Procurator iū: et manda tū differūt. sicut etiā est differētia iter litteras. pcura torias: et litteras de rato. de hoc vide de reli. do. c. cū dilectus. in glo. i. de offi. dele. c. coram. Et nota pcur rator iū mādātū debz fieri legalit. Ad qd quattuor eri gunt. Primū vt dirigat aduersario: cui etiā mandati reuocatio ē inuanda: vel saltē iudici cui fides ē faciē da. Secūdū vt contineat noia institutiōis et instituti. Tertiū nomē iudicis coraz quo procurator oz expiri. Quartū cām in qua dñ corā iudice eodē plures cās bz instituit: qd a notarijs bene ē notandū. C. Prodig. ē q. neq; tēp. neq; finē expēsaz aduertit: neq; mōz. ff. de cur. suri. l. i. s. bona sua dilapidādo et dis sipando profundit. cui interdici bonoz administra tio a iudice per lege. xj. tabulaz: vel alias a lege. vt q. i. l. iul. maiesta. cōmisit. vt. C. ad. l. iul. maiesta. l. si. C. Prodigiu neutri generis est cibus infra primos di es ipsi prodigis cū interdici eis bonozum admini stratio plerūq; a fisco prestat: vt. ff. de offi. pzetor. l. plebiscitis. Et accur. in gl. i. q. quicūq; pro reliquis prodigoz. C. de fide instru. li. x. C. Probate castitatis dicit qui nō manifeste apparet incontinēs. c. a multis. de. de eta. et quali. C. Progamma. secūdū quosdā dicit precedēs scriptu ra que per plures prouincias siue loca destinat. Sed secūdum Azo. in sum. C. eo. ti. est scriptura publice p posita: vt ibi dñ in. s. mutationes. C. Proheres ē qui putat se herdez esse cum non sit. l. pro herede. ff. de peti. bere. C. Proemiū est sermo generalis: pambulans i prin cipis libroz: ostēdens in generali que postea cōtine antur in speciali: iterdūq; alia pleraq; cōplectens: vt not. Jo. an. in exordio clemen. super verbo quoniam C. Prohibita intelligūtur omnia que non sūt cōcessa vt. i. c. iter corporalia. de trāslat. l. s. videat ar. cōtra. q. oia intelligātur cōcessa que nō sunt expresse prohibi ta. Ideo nota q. vbi aliqua constitutio promulgatur affirmatiue. semper intelligitur concessū quod nō inu nitur prohibitū. exēpluz. xxi. q. i. c. vlti. vbi dicitur. Qd si dormierit vir eius: cui vlt nubat i domino. Nō dñ duob. vel trib. vnde pōt cōtrahere cū his omni b. vbi vero promulgat negatiue semp intelligitur p bibitum nisi inueniatur concessum. maxime vbi su it eadem ratio. vt cum dicitur Non occides. hoc nulli licet nisi inueniatur expresse. vt in iudice cui lex

b. concedit secundum ber. in gl. iter corporalia. pall. Potest etiā dici secūdū q. no. ibidē q. i. ec regula scili cet q. nō est cōcessū. itelligitur prohibitū habeat lo cum i iudicis et cōtractib. iurici iuris vt in arbitris et priuilegijs et i rescriptis licitis. De aut regula q. nō ē expresse prohibitū itelligitur cōcessū locū habet i iudicis et contractibus bone fidei i bñficijs absolutioni b. et i edictis phibitorijs. In illis enī quilibet admit titur qui nō phibet: vt i edicto de pcur. testi. et mfi. C. Proditor ē qui secreta sibi cōmissa reuelat. de pe ni. di. vi. sacerdos. et de pe. et remis. omnis vtriusq;. Et de multiplici specie proditorum nota. in. c. cleru cus. xli. vi. di. C. Proiectū dñ quoddā genus edificij quod nulla co lunna supposita ita edibus appenderet vel membris vt terrā non tangat. Et alio modo dicitur appēdix. C. Promulgare legē est eā dēdere: et ditiā recitare: p ferre: pñciare. patefacere: prodere: vel manifestar. C. Promissionē cōmitti dicim. quādo prouenit i euz calum vt ea aliqd peti possit. verbi grā. promisi tibi equum: si nō darem eum eo die promisi me tibi datu rum centuz aureos. si mō eo die non darē tibi equum committitur promissio vel stipulatio centuz aureoz. C. Promissio et repromissio sic differūt: quia promit tendo negocium inchoamus: sed repromittendo adi pletum consolidamus. Et ē repromissio quasi iterata promissio: vt res magis sit in lectro: sicut sit in facto vbi fideiussio iteruenit: nam debitor pñmittit: et fide i iussor repromittit. vel potius et melius debitor pro mittit sed debitor vice uersa q. pluries repromittit. C. Pronepos ē fili. nepotis sic pneptis ē filia neptis. C. Proprietarius idē est quod dominus. l. qui cuius rei proprietatem habet. C. Prorogare ē prolongare producere vel primum tēpus extendere. ff. de iudici. l. i. d. offi. dele. p. et g. C. Prorogatio sit de tempore ad tēpus. c. de causis. de offi. dele. et sit etiam de re ad rez. ff. de iudi. l. de q re. s. i. et c. cū olim. de offi. del. versus si. Item de pio na ad personaz etiam altera parte inuita. c. i. de alie. mi. i. cau. fac. Item sit de iudice ad iudicē. ff. de iu di. l. i. vbi no. q. fundamētū prorogationis est iurisdic tio: ergo i iudicē nō habētē iurisdictionē nō pōt fieri prorogatio q. non entis nō sūt q. lites. l. ei. q. i. pñcia ff. si cer. pe. et c. ad audientiam. y. in fi de ec. edi. aliud fundamētum ē consensus partiū. nā si esset error vel titubatio nō fieret progatio. l. si. C. de condi. inde. me r. enī et error excludūt prorogationem. l. i. ff. de iud. q. error excludit consensū qui est cā progationis. C. Proteneta ē panymphus. i. media persona p quaz aliq. cōtract. celebrandus aut inuendus. pcurat. et ta lis procurator in sponsalib. dñ panymph. q. explorat volūtate hominū. q. et euz qbus velint obere: et que sit facultas obentū vel obere volentiū: cuius remunera tio vel merces dñ pñeticū. Et consistit offm ei. cir ca amicitias complēdas. et circa assessores querēdos ordinarijs iudicibus. vide. c. i. de hoc in gl. y. de testi. lib. vi. Sed vtz proteneta vel mediator talis possit adduci in testimoniū et cōpelli i dñ i q. fuit mediator. Respondet q. sic: utraq; parte sciente. et regulare ē q. in ciuilib. de consensu partiū admittit. alias nō i aut. de testib. s. qm vō. coll. vj. s. vtrazq; pre diciente non admittit. Quid aut altera parte volente et altera nō. oi citur q. hoc casu cōpelli nō pōt: sed nolēs testificat. vi de glo. in. v. ciuilit. c. i. de testi. li. vi. et Ad prim. glo. i

c. dilector. de testi. cogen. Itē vtrum profeneta ex cō tractu vsurario teneatur ad restitutionē vsurariū dici tur q̄ sic secūdm̄ glo. singularem. l. si sciēte. ff. ad. l. pompe. de parici. et bar. facit mentionē in. l. i. §. inci dit. ff. ad tur. Val. l. c. i. §. si mulier i pe. colū. d. otro / uersia inuēsti. Sen. d. rium ponit. rationem assignans optimā. et dicit Ludon. de ro. q̄ ipsi ambo nesciūt qd dicūt sicut mūcipula sup pūas: et allegat. Inno. et io. an. i. c. michael. de vsur. et Archi. latius i. xliij. di. sicut nō suo. et Lapus de castiliano in allegatōib⁹ suis. xcij. plenius omnibus discit.

Proscriptio: est aduersus absentē iudicialis pū nciatio vt in postez procul agat. i. maneat ab imperio et talis q̄ sit pūnciatio talis et c⁹ bona palam et ap te scribūt: dī proscriptus: et debent oia bona scribi et de ipsis iuentarium fieri continēs tā mobiliū et se mo ueriū diuersas spēs et qualitates q̄ immobiliū vt māf. agroz et numez vineaz quātū sit in vineis oliuetis ar bustis aratoris et pascuis hanc p̄scriptionē greco vo cabulo dicim⁹ pragmaticā qdēz licet aliqua significa tione qd tormentū dicatur: qz tormētis cōiter veritas inquiritur quare tortozes dicunt⁹ questionarij: vt ifra de questionibus.)

Prosocer dicitur maritimus. prosocrus est vxor rilaia.

Protector ē q̄ stat armatus cū principe. vñ Oliui⁹ et Bellisanus erāt domestici p̄ctores Justiniani sm Accur. i. Bica. C. de domesti: et p̄tec. p. torū. li. xij.

Proterua ē crudelitas vel terribilitas scōm Joā. an. in cle. vnica. de fo. compe. vbi allegat grecismum dicentē. Improbis ē aliquis verbis: factisq; p̄teru⁹.

Pro tutore se gerere dī qui munimine tutoris fun gitur de iure siue putet se tutorez siue sciat se non esse fingit tamen se esse.

Prouisio electio postulatio differunt de elect. c. i. li. vi. et pūisio ē latū verbū quod cōphendere pōt no minationē postulationē p̄sentationē et collationē: vt ē glo. in cle. si. de elec. que allegat iura dcor.

Prouincia diuersimode cōsiderat distingui. nam in materia p̄scriptionum diuerse ciuitates in q̄b⁹ habēt et exercentur diuerse iurisdictiones separate dicūtur puincie. quandoq; diuersitas archiepoz facit aliā p uinciā: et sic puincie q̄nq; modicū distant vt Pysana et Florentia. q̄nq; distinguūt puicie medio freto: vt hy spania: gallia: sicilia. et sic sumit distinctio puinciaruz iij. q. iij. §. spaciū vbi dī q̄ ad pducēdū testes de ea dē puincia dant tres menses: de cōtigua. sex et de trāf marinis nouem menses: de hoc in. c. vltra tertiam. de testi. secundum Inno.

Prudencia ē carnalis cōcupiscētia. xxij. q. i. nō. n. alibi appellat malicia. de spō. ipu. c. de ill. ij. sic ē i de lictis. de delic. pue. c. pueris. de spō. ipu. c. tue. i. gl. iij.

De Pu

Pubertas. Require. s. Impubes.

Publicani dicūt q̄ publico vectigali administrāt vñ eoz nomē descēdit siue ad hoc cōstituti vt publica ve ctigalia erigāt siue tributa educāt. ff. d. publ. et vecti. l. i. nā etiam dicūt vectigaliū cōductores fisci vel rez publicaz. et q̄ lucra vel publica negocia seculi sectāt. ibidē. l. iij. Aliter. Publicāi dicūt qui publice peccāt vt i euāgelio. Luc. xvij. c. de phariseo et publica.

Publicarij dicūt q̄ ab aliquo delictū sic enoz me in publicum erarium deuoluūt.

Publicaria dicūt ea que ob aliq̄ delictū sic enoz me in publicum erarij deuoluuntur. et inde dicitur

publicatio bonorum.

Publice honestatis iusticia est p̄pinq̄tas ex spō salib⁹ pueniens. robur trahens ab ecclesie institutione p̄pter honestatē. Nō enim est honestū vt quis eā diu cat quā suis cōsanguineus desponsauit. c. ad audiētā et c. sponsa de spōsa. vñ huiusmodi phibitio nō cōsur git ex cōsanguinitate nec affinitate dcta ex nuptys cō sumatis: sed ex quadā publica equitate inductū ē hoc ius phibēs matrimoniū dī et dctū dirimēs. Et nota q̄ ideo dicūt publice honestatis iusticia: qz in matri monys nō solū qd liceat sed quod honestū est cōside ratur. ff. de ritu nup. l. semper. Et oriatur etiam ex sponsalibus que de iure non sortiuntur effectum: vt in. caplo. ad audientiam p̄ealle. secus in matrimonio quia affinitas non contrahitur ex nuptys interdic tis. vide goffre. in summa. de spon. vbi dicit qz secun dum quōsdam in nullo casu locum habet hodie pu blice honestatis iusticia nisi in sponsa fratris de qua in veteri et nouo testamēto phibitū esse videtur. qz spō sū fratris frater habere nō pōt. d. c. ad audientā cum cōcordantys in gl. et rōnem dicunt qz sublata ē in eo ca su in quo de maiori equitate locum habuit. s. in sobo le suscepta ex secundis nuptys cognationi viri non co pulanda priori de consangu. et affini. non debet. ideo et in alijs reuocata videtur. quia de similibus idem ē iudicium: vbi.

Publica iudicia sunt dicta quasi populi quia cui libet de populo permīssa est eorum prosecutio vt. s. p̄uata delicta.

Publicum ius est quod principalit̄ spectat ad pu blicam vtilitatē. Require supra Ius publicum.

Publiciana actō. Require supra actō publiciana

Puberes a pube. i. a pudicitia corporis sunt dicti. Et dicitur esse pubes qui iā cōpleuit. xij. annū si ē ma scul⁹: et gnare pōt. et. xij. si ē femina. c. puberes. eo. ti.

Puerpera est que parit in annis puerilibus vt in quit tex. in. c. puberes. de spon. impu.

Pueri dicuntur filij nō filie. Secdo dicuntur et oēs serui pueri et sexagenarij. Tertio dicuntur oēs qui sūt in etate puerili. s. mares a septēnio vsq; ad. xij. annū. et puellae vsq; ad. xij. annū. ff. de vbo. sig. pueri et dcta. et qua. ex rōne in glo. i. de regularibus ad nostraz. xxi. q. i. c. i. Quando tñ legātur pueris alimēta pueri et pu elle dicuntur vsq; ad. xx. annū. ff. de ciba. et ali. lega.

Pulsare differt a verberare: quia pulsam⁹ sine do lore: sed verberamus cū dolore.

Pupillus dī qui cū impubes est desit eē in potāte patris: aut morte patris: aut emacipatione patris: et sic pupillus dī etiam si habet patrē. l. si seruus. §. puy pillus. ff. de vbo. sig. vbi dī. Si est d̄fectus etatis pa tris auctoritas nō sufficit ad obligandum nec obligār pōt si est in patris potestate etiam patre auctore qd ē singulariter norandum. §. p̄real. qz nō est alibi. nisi in §. pupillus in si. insti. de inuti. stipu.

Pupilla similiter dicitur. j. annūz pubertatis emā cipata: vel morte patris desinēs eē in potestate ei⁹. s. xij. annoz. sicut pupillus infra. xij. annū.

Pupillaris substitutio dī que fit ipuberi in etentu mortis eius in etate pupillari: siue verba sint exp̄el sa siue tacite intellecta insti. eo. ti. §. i. Propriū enī si gnificatū verborum significat vlt̄ius tacitaz vulga rem. ut. l. iam hoc in re. ff. eo. ti. et contra vulgaris nō significat pupillare. Alia vide in substitutio.

Purgatio ē de obiecto crimine innocentie offensio. Et ē duplex scz canonica que fit per iuramētū. et hec

approbatur et vulgaris scz quam sibi vulgus inuenit
et hec fit per ferrum candens per duellum: per aqua
frigidam siue bullientem. et hec reprobat. vt eodez
ti. c. ex tuarum et per totu ti. eo. ij. q. iij. memna. For
ma autem purgationis hec e q infamatus iurabit se
inimane esse a crimine quo infamatur et purgatores
iurabunt. Illu veru se credere iurasse. c. quotiens. et
.c. ultimo. eo. ti. aliter aut denonere no debent ne su
beant anceps puiui. ff. de in lit. iuran. l. videamus et
nume? opurgatoz habetur. ij. q. iij. omnib? si legiti
mi et c. presbyter. si a plebe unde potifice pariu man?
excusat duodena. Sexta sacerdotu leuitaz tertia pur
gat. Que plebs infamat. purgabitur i manifesto. que
chorus ante chorum sua sit purgatio prelo. Naz vbi
contingit malum ibi moriatur. ij. q. i. peccauerit. Do
die numerus opurgatozu arbitrari? e inspecta plone
qualitate et infamie quatitate. c. cu in iuuetute. eo. ti.
Ideo alio dant versus. Hoc hodie restat arbitrio iur
dicis extat. Maior maiori minor iponeda minor: Na
in penis imponedis sicut et i purgatione indiceda q
tuoz sit considerada p iudice. s. persona: causa. locus.
et tempus: vt in. c. si. vt trasac. vbi ter. et gl. cocoz. Et h
de forma purgatois canonice. Sed de purgatoe vul
gari patet i eo. ti. per totu. et ij. q. iij. monomachina
mennu et consuluisti. Et est triplex ro quare huiusmo
di purgatio prohibet. Primo qz hec facta sut iudicia
fabricate: vt i menam. preal. Secundo quia deus i eo
de tentari videf. vt i eo. ti. c. ult. Tertio: qz vt pluri
mu innoces codemnatur: vt in. c. significatib. eo. ti.
deus aut tentari non debet. xij. q. ij. queritur.

¶ Puteal est illud quo puteus operitur. Et tñ d. p.

De Qu
Uadrans est quarta pars assis
qua perficiunt ius
vacie. Alia nomina require. s. As.

¶ Quauis hec dictio bz ampliare ad ma
iora expressis in cle. i. de re iudi.

¶ Quasi quadoq est expressiuum veritatis: vt io. p.
Quasi yngenita patre. c. parrochianos de deci. vbi
gl. et ff. ex qui. cau. ma. l. ait pretor. s. item ei.

¶ Quasi sententia est si quis in iudicio confiteatur se
furem: secus si extra. vel est cu quis premisiss actioi
bus que nascuntur ex delicto non e damnat: sed ipse
dedit vel dare debet pecunia ne coueniat illis actioi
bus. et presumi q illud facit ex conscientia delicti. ex
cusatur tñ vbi cu iussu pretoris cu eo transigit.

¶ Quanti minoris actio. Re. s. actio.

¶ Quacitius hoc tempore e arbitrium boni viri cu
lege vel canone non terminetur.

¶ Quartaz tres sut species. Una est debita iure na
ture q dñ bonoz subsidium: que hodie e aucta ad tri
entem et semissem secudu numez filioz. vnde Quat
tuor aut ifra dant natis iura triente. Semisse vo dat
natis quicq vel yltra alia est trebelleanica. Tertia fal
cidia de quibus in. c. rainucius. de testa. in gl. sup ver
bo quarta parte. et in. c. si pater. e. ti. li. vi. Et differut
trebelleanica et falcidia i hoc quia testator potest au
ferre falcidiam et grauare heredem q ipsam non de
trahat: trebelleanica vo non potest interdicare sibi.

¶ Querela est ius quoddā rescidēdi testm vel dona
tionem vel doctē totu ceptam: et petebat reo ex his
que acta sunt vel in parte No enim e proprie actio:
quia no agit vt quid de? vel presteretur nec est proprie
accusatio: quia no accusatur quis vt puniatur in cor
pore: sed obrinet mediam viam et aperit viam succe

dendi secudu Azo. in sum. C. de inoffi. testa.

¶ Querela inofficiose damnationis. inducitur ad in
star inofficiosi testamenti et copetit liberis vel paren
tibus a domino debito bonorum possessori subsidio
iniquo excluso et datur contra illos quibus datum est i
vsum secudu azo. C. eo. ti.

¶ Querela iofficiose dotis inducitur ad instar dona
tionis inofficiose et competit filijs cu matre cu omnia
vel pene omnia in filioz fraudem dedit pro se vel p
filia vel muliere alia secudu azo. eo. ti.

¶ Querela inofficiosi testamēti datur omnibus qui
tempore mortis iminētis ab intestato pnt succedere
exheredatis vel preteritis contra scriptos heredes
vel fideicommissarios.

¶ Questio e inquisitio veritatis per tormenta scdm
azo. in sum. C. eo. ti. vel est oratio interrogatiua. alia
significatione idē e quod tormētū: quia tormētis ve
ritas inquiritur: vt cu seruus torquetur pro crimine
fraudati cēsus aut lese maiestatis: vt de domino diy
cat q nouit: ita capit p tortura i. l. si seru. s. figs ante
qonē. ff. de vsufruc. inde qstionary et dicu tortores.

¶ Questio incidens dicitur illa que ante litem ceptā
competebat reo ex his que acta sunt inter reu et acto
rem: vt pactum de non pe. re iudi.

¶ Questio emergens dicitur ea que proponitur ex
his que emergunt in lite: vt si queritur an iste possit
testari uel an danda sit dilatio uel consimilia

¶ Questio proprietatis est in qua de sola proprietate
hoc est de dominio uel qñ dñio est qstio. de cau. pos.
et propri. cu dilectus. et dico quasi dominio propter
res incorporeales que no possident: ut in spiritualib?
insti de re. cor. et incor. s. incorporealia.

¶ Questio possessionis est in qua de sola possessione
controuersia uentilatur. de or. cog. super spoli.

¶ Qñ stat? mouet cu qs uēdicat i seruū. C. de asser.
to. l. unica. i prin. et liij. di. frequēs. Itē qñ oz eē de
dubio. c. cu i iure. de elec. c. de muliere. d. spō. et l. acil
le. C. d. fur. Itē oz esse de difficili. ff. ad carbo. l. idem.

¶ Questores illustres sic dicti sut eo q pecunie pu
blice querēde p mūdū et cōseruande siue congregan
de curā et sollicitudinez haberēt. et ad hoc creati erāt
et dicebantur questores erary ab ere id est pecunia
dicti. ff. d. orig. iur. l. ij. s. exactis. de iñ regib? p? pn. le.

¶ Questores sacri palaty dicu in palatio principis
glibris principalibus legendis vacabāt. Non dico se
tērys: qz illustres tñ illas legebāt. Vel dicebāt q idē
officiū gerebāt i domo iperatozis. talis ē cādidatus
pncipis dicebāt et sic capit i pbemio isti. et ff. de offi.
questo. l. i. in fi. et ff. de ori. iur. l. ij. s. deide vide accu.
i glo. ij. i. s. cuq. isti. vbi. s.

¶ Questores patricidy dñr q causis capitalib? pfecti
vl' prepositi erant. ff. de ori. iur. l. ij. s. prealleg. Inde
exquestor. id est ad questuram positus

¶ Quicuns. e ps assis. cōstās ex quqz vncijs. et n dñ re
spectu toti? assis: qz nec multiplicat? nec duplicat? rē
dit suū totū: isti. de heredi. isti. s. hereditas. in glo.

¶ Quirites sut romani sic dicti a quirino id ē romu
lo eoz rege sic dicto vela quiris id est hasta.

¶ Quisquilie. dicu fozdes domus mundate que sco
pis cyciunt. s. lapides: folia: stramēta: pulueres: ossa:

¶ Quis vel qui restringit precedentia. ēt quqz decla
rat: vt nota in. l. i. C. de sum. trini. et fide catbo. Et re
fert aliqñ antecedēs in genere. C. de iniur. l. dominū.
sicut et ali? Juxta illud Et alij duo neq. Et qui est re
latiuū substantie. C. de sum. trini. et fi. catbo. l. i. i glo.

Quilibet est distributiuū: vt nota. ff. de duob⁹ re⁹ l. duos reos. Et aliquādo ponit^r paligs: vt i. c. de ho mine de celebra. missa.

Quod iussu. actio. Require. s. Actio.

Quod metus causa. Require. s. Actio.

Quod vi. aut clā.

Quoz bonoz require supra de interdictis.

Quorū legator.

Quo. est idē q⁹ prout. C. de pe. l. si quis in metallo.

Quondā potest significare tria tempora p⁹is: p⁹eritum: et futurū: ut no. per glo. l. nec emptio. s. si. ff. d. cō trabē. empt. et c. cū olim in prin. de offi. delega. et ex p⁹te. de fo. compe. vbi d^r. Quondā regina. et scōm veri ozem viā significat p⁹is t⁹pus in. c. ex p⁹te p⁹real. quia re gina dicit^r donec nabit inferiori vt ibidē in glo. si. i. si. Item dicit bar. in. l. i. ff. de no. ope. nūci. si tabellio po nat in instrumēto. M. quondā filius. p. licet p⁹uat tū i l⁹rumētū per verbum quondā nō viciat. de quo per spec. in ti. de instru. edi. s. restat. ad si. vnde. Olim iaz dudum quondā tria tēpora seruāt. Tempus p⁹eteri tum p⁹esens signatq⁹ futurū.

De Ra

Ratio

scōz Azo. de edendo est scriptu ra cā negotiationis mutue edi ta de datis et acceptis: secus si ibi continet^r de pignore tū vel de mādato tū: vel cōsti tuta pecunia tū. Aliter. Capitur rō dum dicitur rati onem esse reddendā de omnibus. Argu. de rescrip. si quādo. in v⁹si. rationabilē cām quia testis nō valet n⁹ si causam sui dicti reddat si queratur ab eo. y. q. i. in p⁹mis tunc enim ratio sumitur pro causa similiter ibi. Quod ratione caret extirpare necesse est: vt. lxxv. di. cor. episcopi etiam p⁹elatus debet esse paratus ra tionem reddere omni poscenti. s. ecce. in si. xxxvi. di. et in. l. si quis. s. sed interdum. ff. de reli. et sumpt. fu. et intelligitur illud dictum si potest. quia p⁹ impotētiāz q⁹iq⁹ non est omnium reddenda ratio. ff. de leg. l. non omnium. et p⁹ecipue in arbitrarijs ut q⁹ spe. intitulat de teste. in singulari. hoc gre. ix. de testi. scōz io. an. g⁹ dicitur. Sic volo sic iubeo sit pro ratione voluntas.

Ratiocinia sūt rationū redditiones ad quas aliq⁹s obligatur ex administratione rei publice vel p⁹uate quam gessit: vnde publica sicut illa quibus obligant^r officiales curie ex administratione aliqua ad rempu. p⁹tinēte: vt in. l. officialis. C. de epis. et cle. p⁹uata at sunt illa quibus obligantur aliqui ex administratiōe rerum p⁹tinētiuz ad p⁹uatos. ut tutores: curatores vel procuratores: gastaldiones: et baiuli aliquoz v⁹nd obligatus ad ratiocinia est ad rationem reddendam. alicui astrictus.

Rancoz est viciuz carnis sicut mucor panis et acō vini. vnde dicitur caro rancescit vel rancida est.

Raptor reruz dicitur ille qui bona aliena vi rapit et aperte. ff. ne quis eum qui in ius. l. sed eximendi. et sic etiam est raptor hominum: et maxime mulierum.

Raptō et fur ex aio d⁹ntur. isti. vi. bo. rap. i. glo. iij.

Raptus tus tui d⁹cuntur rerum: vt. ff. de incē. rui. naufragi. p⁹to. et hominū: vt. C. de rap. virgi. v⁹l vidu. l. vnica. licet quidam teneant p⁹rimū et loquit^r solum mulierib⁹ raptis a viris nō mulierib⁹ rapiētib⁹ viros. ff. de leg. l. ita scriptum in prin. quia non est eadē rō viri et mulieris. nam maior castitas requiritur i femi na q⁹ i viro. C. de nup. l. a caligato et probat. ff. d. ritu. nup. l. palam. s. que i adulti. et q⁹ ibi notat.

Rapina est violentia receptio reruz. vt in. l. i. C. vi. bo. rapt. sed raptus p⁹ope ē violētia receptio mu lierum scōm Hof. ar. l. i. s. sciendum. et. s. se. ff. de sepe ra. et. l. filiusfamilias. ff. ad mace. et. C. de iure domi. im pe. l. ij. et. ff. de eo. q⁹ cer lo. l. i.

Ratihabitio retro trahitur et. c. ratihabitioem de reg. iij. li. vi. et hoc est verum si sit tale factuz q⁹ ab initio mandati potuit et is concedere qui ratum habu it aliter non. vt in. c. significauit. de regula. et trans. ad relig. et. c. cum virum. Et est duplex ratihabitio. q⁹dā tacita: et quedaz ex p⁹essa i. l. viro infi. ff. de solu. C. ad mace. l. si. et. ff. de iudi. l. i.

Rationalis cesaris idem est quod procurator cesaris a rationibus gerendis sic dictus. vide consti. gre. C. de rati. oper. pub.

De

Re

Receptatores dicūtur qui aliquos receptāt et vt frequentius sonat in malū. sūt enī illi qui fures raptos et ceteros malefactores recipiūt: vt. C. de his qui latro. l. i. et. ff. de recepta. l. i. sine quibus latere nō p⁹ut vt i. c. sicut ait. de hereti. vbi hereticoz receptatores anathematizant. sed receptatores secundū Jmo. dicū tur aduocati in. c. ex parte de postula.

Recusatio secundū spe. eo. ti. est iurisdictionis vel audiētie cā suspitiōis p⁹posita declinatio: vt. C. de iudi. l. aptissimi et dic vt not. ibi. et. ff. de libe. cau. in. l. si. et. C. de iur. dori. l. que etiā. de fo. cōpe. si quis. et mel⁹ de appel. c. ij. in glo. ij. et sit vsq⁹ ad. xx. dies secundū le ges: vt. C. de li. con. auē. offeratur.

Recta linea ascēdēs sūt pater auus p⁹auus abau⁹ atanus tritauus: sicut in feminis lineam dicimus ma trem auā p⁹oauiam abauiaz.

Recta linea descendens sunt filius filia nepos nep tis p⁹onepos p⁹oneptis ab nepos.

Recusus. i. breuius. c. cū sit romana. de ap.

Rescissoria actio. Require. s. actio rescis.

Recte notat iusticiā sicut rite solēnitatē. ff. d. ioffi. testa. l. ij. in glo. et sic stat aliquid actuz esse rite videlz scōm ordinem vel solēnitatē iuris q⁹ tū nō ē actū recte scz scōm iusticiam et equitatē: vt no. Jo. an. i. cle. si. de appel. et no. in. c. qm contra. de proba. et est glo. in. l. iij. ste possidef. ff. de acqui. pos.

Rector ecclesie parochialis habet tantum ius in ecclesia sua q⁹tum habet p⁹elatus in ecclesia collegia ta: ut in. c. vlt. de loca. et conduct. in. glo. ver. expelli potuisset. que est singularis: et dominus Anto. de bur. dicit eam alibi nō reperire in toto corpore iuris.

Rector vniuersitatis: in italia ē cōpetens in decla rando capitaneum ciuitatis periarum scōm Lodoni: de ro. in singularibus. licet quidam ignorātes de hoc dubitēt s⁹ eūdē. s⁹ dubitare nō debēt: q⁹ lex punit p⁹u rū. g⁹ iudex secularis p⁹ot dēclarare p⁹uiz. l. i. ff. ad epi.

Re s⁹bit obligatio per traditionē rei ab altera p⁹te certo pacto. isti qui. mo. re cōtra. obliga. per totum.

Reconuentio vt fiat i criminalib⁹ distiguit aut re⁹ accusat⁹ subiecit crimē s⁹ suū accusatozē i modū exce ptiōis. aut i mōm accusatiōis. si i mōz exceptiōis: tūc excipiēs audiet. c. cū dilect⁹. de or. cog. si i modū ac/ cusatiōis obicit uel reconuētiōis. tūc aut nomē rei de lati ē scriptū i m⁹ricula reoz aut si. p⁹rimo cā p⁹ot re accusare suum accusatozē nisi suā vel suorum p⁹se queretur iniuriāz. Secundo vero casu aut reus vult suum accusatozē reconuenire de maiori crimine et potest aut de pari crimine uel minori et non potest vt

probat. ij. q. xi. neganda. 7. c. sequenti. 7. nota. in. c. ar. si clerici. de iudi.

Reda: est quoddam vehiculum ad eundem 7. rede undum habile: 7. est quattuor rotarum.

Redibitio: est emptiois resolutio: vt. ff. de acq. pos. l. pomponius. §. preterea in fi.

Redibet: ē aliquē facit re habere itez qđ p̄us h̄buit vt. ff. de edi. edic. 7. redibi. act. l. redibet. in. p̄n.

Redibitoria actio. Re. s. actio redibitoria.

Refragari est nocere uel impedire siue cōtradicef.

Referre quādoq; ē idē qđ accusare aliquē

Refere dary si aduocati q referūt hōmz negotia

Regula secūdu Azo. est pluriū rez narratione fa

cta cōpēdiōsa traditio. vel ē cōpēdiōsa diffinitio re

rū vniuersitatē cōplectēs. Itē regula qāq; dī specia

lis norma vel modus viuendi monachorū vel cano

nicozū: qz talis normā recte inuēdi p̄bet. de sta. mon.

per totū: 7. idē dī regularis. Item qñq; regula dī cō

stitutio canonica. xi. dif. hoc vestre iudicimus caritati

Itē regula scdm Hof. 7. legistas ē que rem que ē bre

uiter enarrat: nō vt ex ea ius sumatur. sed ex iure qđ

est regulare fiat: vt. ff. de reg. iur. l. regula. Nā ex regu

la non fit ius: sed ex iure quod est regulare fit regula

la. alias. n. dici deberet ius regularum. 7. nō regula iu

ris. Et dī regula ideo: qz recte ducit nec alioz sū trahit

quasi a rego eo q recte regat. 7. debet regula fieri su

gno vniuersali vel indefinito. Aliter i grammatica.

Regula ē multoz similiū collectio vel diuicio. Quid

fit regula vel potestas eius quis effectus quod offici

uz eius 7. qualiter perdit officiū suū: dic vt. ff. de reg.

iur. l. i. eo. ti. in. Rica li. vi. Sed vtrū regula cōprehē

dat i se exceptiones: fuerūt opiniones que notantur

ff. eo. ti. l. i. 7. facit quod no. in. c. regula. ij. di. Sol. q

ad potestātē verborū que i ea pferūt vniuersaliter

vel indefinite affirmatiue vel negatiue. tūc compre

hēdit exceptōes: alias nō diceret exceptio: vt ois hō

currit p̄ter equū. nō ē exceptio qz equus nō cōpre

hēdit ibi. sed qad materiā de qua fit mentio quoad

iuris determinationē exceptio nō cōprehēdit sub re

gula qz cōtraria rō 7. ius est i exceptione q̄i regula.

de hoc vide gl. i. Rica de reg. iur. li. vi. Et q sit offici

um 7. potestas regule an ius nouū cōstituat: antiquū

recitet: dat distinctio ibidē. Nāz doctores dicūt tres

casus: vel species casuū esse. Quidā determinati sūt:

Alij sunt excepti a legis determinatōe. 7. in illis regu

la non constituit ius: qz i primis iueni iā constitutum

7. secūdi nō claudūt sub regule d̄terminatōe. Ter

ty sunt in quibus ē eadē equitas: que etiā ē i casibus

a iure determinatis: nec tamen reperīuntur a iur po

siti. 7. in illis facit regula ius ppter identitatem rōnis

non patientis ius similiū casuū esse diuersū. Cui? ibi

dat apertior distinctio. Aut cōstitutio iuris precedit

traditionē regule vt locū habeat distinctio predictoz

casuum. Sed vbi non est constitutio ante regule di

spositionem: sed inuenitur sola simplex traditio regu

le: tunc ipsa regula est ius. Sed 7. finaliter io. an. dicit

q per regulā non statuitur ius. sed ex iure sumitur re

gula. 7. ideo dicit regula iuris quasi ex iure sumpta:

quia necesse est ius: quod ē materia precedere regu

le dispositionē. Ius enim idē ē q rō. i. dif. cōstitutio

it. di. sane quippe. 7. ab exordio ratiōalis creature p

cessit. v. di. in prin. Et hec est vera ratio quare regu

le ponuntur i sine decreta. 7. sexti vt ostēderetur ius

non sumi ex regula: sed regulam ex iure. vt. ff. e. ti. l. i.

ubi dicit: Non vt ex regula ius sumatur: sed ex iure quod ē regula fiat. Licet alij reddant colorataz ratio nem illā scilicet que vltimo dicuntur: melius memo rie commendantur. de conse. di. ij. liquido. vide etiā glo. in. c. regula. di. iij.

Regula carboniana: dicit q legatum qđ fuerat in utile: si testator moritur: licet ex intervallo moriatur: nō oualescit: ut. ff. eo. ti. l. i. in p̄n. 7. ff. de legi. l. cetera §. i. Et nō proprie dicitur regula. nec iter eas ponit.

Regulares secūduz gos. sunt qui ad viuendum se regulariter astringunt: siue sint monachi qui debent vacare diuinis: vt. C. de episc. 7. cle. l. generaliter. §. i.

siue sint canonici regulares nam idem est iudicium de ambobus: vt in. c. ex parte. de postu. 7. c. non ma

gno. ne cler. vel monach. 7. hoc est uerum quo ad rē: non quo ad regulā latiorē: vt in tit. de sta. mo. vnde monachus dicitur a monos idest vnum 7. icos custos

vel a chos: idest tristis: quia solus debet stare tristis vt no. C. de episc. 7. cleri. in rubi. xvi. q. i. c. placuit. ij. vbi dī. Quia mundo mortuus est: deo autem viuunt

Et iterptat vn? tristis. ut ea. q. si cupis ubi dī. Mona chū quē senseris crebro de nūmis tibi loquētem isti / torē potius habeto ibi tñ excipit elemosina que oib?

est indifferēs Sed canonicus dī a canon. id ē regla et ycos custos: qz semp debet esse sub regula. quare dī regularis. nā regularis est qui per professionē imper

rio prelati se subycit.

Rei vendicatio fm Azo. C. eo. ti. est actio quedā q datur sola rōne dñy 7. possessionis vel quasi ut. l. in rē. ff. de rei ven. l. i. 7. ij. C. vbi in rē act. Et dī vel quasi propter iurisdictionē que rōne quasi dominy datur vt nota. in tit. de acc.

Relatio scōz spec. C. eo. ti. Est iudicis dubitantis d iure ad principē missa consultatio. Et qmō debeat fieri relatio nota. C. de rela. l. i. Et vtrū respiciat ius l factū est casus in. l. quacūq; §. i. ff. de iudi.

Relegare est alique i insulā vel in aliū locū mittere vt ibi ppter delictū aliqd qđ cōmisit morā ad tēpus faciat scilicet p quinquennū. 7. ē quasi bannire 7. debz sei loco tali a delictis abstinere alioquin pena augmē

tatur vel perpetuat: vt. ff. de pe. l. relega. in p̄n. 7. taci te nō adimūtur bona nisi exprimanē in sētentia: vt. ff. de interdic. 7. relega. l. relegatoz. §. ad tēp? 7. si adima

tur pars bonoz in sum. C. de re. ali. cau. mor. l. si quis: §. si accipitur qđ non debet fieri. Si tñ lata fuerit sen

tentia: vt. d. l. legatoz etiā ad tēpus d̄portatus nudus exulat: vt. ff. de capi. dimi. l. tutele. §. i. de re. iudi. l. ea sola. 7. C. de pe. deportatoz.

Relegatio est deportatio. Quātis pprie capiēdo differant qz relegatio fit ad tēpus deportatio i ppetu uz. vide de hoc. ff. de interdic. 7. rele. l. relegatorum.

Religiosi sunt qui vitā regularē professi sunt. Et large dicuntur religiosi qui i proprijs domibus religi ose viuūt: q̄uis nō sint p̄fessi. vñ tria substantialia vi

te regularis profiteri debet religiosus. s. obediētiam castitatez: custodiā: 7. p̄p̄eratis abdicationē. vt. xy. .q. i. nō dicatis. xix. q. ij. qui ingrediētib?: nec i his dif

pensandū ē i. c. cū ad monasteriū. de sta. mo. in. fi. nāz professio ē solēnnis promissio religionis in qua p̄d ca

tria concurrunt 7. religiosi sicut 7. alij prelati phisicaz 7. leges nō legant neq; audiāt. 7. si cōtrafecerit ipo iur

ss excoīcati. c. n̄ magno. 7. c. sup. specta. ne. cle. l. mona. **R**eligio p̄ncipalit ordinata ē ad opa vite cōtēplati ne q in orōe 7. studio cōsistunt 7. secūdario est annex

opus manuum secundum Jo. an. in. c. sane. de regul. in nouel
la. E. que religio sit maior subdit idem Jo. an. dicens
Oportet principaliter maiorem ordinem attendi ex pre
finis. secundario autem propter exercitium: nam finem
querimus propter se et exercitium non propter se sed
propter finem ex quo sequitur illam religionem ma
iorem que est ordinata ad finem absolute potior est quam illa
est maius bonum ad quod ordinatur: nisi quod ordinatur ad plu
ra bona bona si vero utriusque religionis sit idem finis attē
ditur preminetia secundario non secundum quantitatem exercitii:
sed secundum proportionem eius ad finem intentum. Unde bea
tus Antonius in collationibus patrum prout discretiōem
per quam quis omnia moderat in ieiuniis: vigiliis: nuditati
bus: elemosynis. etc. Nam illa que sine discretione fieret
facile annexum haberet deficiendi periculum de quo i. c.
non mediocriter de p. se. di. v. q. 2 non sunt religiones potior
res: ideo quia habet obseruantias artiores: sed ex eo:
quia obseruantie sunt ordinate cum maiori discretione
ad suum finem. hoc declarat abbas Moyses in collatione
patrum dicens. Ieiunia: vigilie: meditationes scripturarum
nuditas: ac priuatio omnium facultatum non sunt perfectio: sed
perfectio instrumenta deseruiencia ad essentialia reli
gionis que tria sunt ut dictum est. nam multi philosophi ut Socra
tes etc. diuitias contempserunt non tamen perfecti fuerunt nisi
secuti fuissent dominum sed est proprium apostolorum sancto
rum beati hieronymi. in omelia super euangelio. ecce nos religionem omnia
Religiose domus sunt domus et monasteria christiane
fidei et alia similia pia loca ad pios usus religionis de
putata quocumque nomine censeantur. Et secundum glossam. religi
ose domus dicuntur monasteria: temple: hospitalia. et
alia loca ut: s. ut in. c. de senodocheis. eo. ti. 2. C. de epi
et cle. in l. orphanotrophos. et l. omnia oratoria: etiam illa que
aliqui ex deuotione in propriis domibus episcopi aucto
ritate constituunt loca religiosa sunt: ut. xlv. di. oratorum.
Religiosus locus est in quo mortuus sepultus est:
vel etiam caput eius: ut. ff. de reli. et sumpt. fune. pro totum
unde mortuo illato in predium ipsum religiosum officitur
et pignori obligari non potest. C. que res pig. obl. pos. l. i.
potest tamen ius vel usufructus talis predij pignori obliga
ri vel ven. et no. ibi. fa. l. quid g. s. si si mortuum. ff. de le. i.
Remissio est cause commissa ad committentem facta missio
Item quicquid significat idem quod indulgentia secundum Spe.
et sic sumitur in ti. de pe. et re.
Remuneratio non fit secundum opera sed quo ad inten
tiones: nam deus non remunerat bonum quod fit: sed bonum
quod beneficit. Ideo dicitur quod deus non est remunerator nomi
num sed aduerbio: ut de collusi. c. i. ubi glossa. neque ad actum
deus respicit: sed ad eorum et ad spontaneas voluntates.
xv. q. vi. c. i. in fine.
Renunciare est remittere vel negare. require. s. lex
aquiliana. unde dicitur liberum: est unicuique iuri suo renun
ciare. i. remittere ius suum et negare eo se velle uti. ut i.
c. ad apostolica. de regula. et. vii. q. i. quod periculosum. de
so. compe. si diligenti. non potest tamen quis renunciare iuri
suo cum ex sua renunciatione etiam iuri alterius preiudicium
generetur: nec his per que deo et homini obligatur ut
votis pollicitationibus: iuramentis: conuentionibus: com
promissis et matrimonio quis iuri exigendi debitum
bene renunciare possit. c. quidam de conuersi. coniug. Item
renuncians beneficio non potest illud repetere. c. super b. de
renu. nisi vi vel metu renunciauerit: tunc ipsum non amit
tit. ut. c. pro: prealle. et. c. accepta. de resti. spo. et potest
quis renunciare beneficio personali non illi quod est colle
gio indultum de pacto non fecit et de b. i. c. si diligenti. pal.

Renunciatio proprie est rei vel iuris spontanea resus
tatio et potest fieri per illum ad quem pertinet illud cui renun
ciatur alias generaliter renunciatio potest fieri per quolibet
de re sua vel iure suo proprio ut. vii. q. i. quod periculosum
C. de pac. l. si quis in describendo. c. ad apostolicam. et. c.
si diligenti preal.

Repetitio capitur iure pro reacceptatione in testa
mento vel substitutione heredu ut dum queritur de re
ceptatione emolumentum oneris conditionis: modi vel alte
rius qualitatibus et significat eodem modo quo probabiliter
significari adducitur ubi gratia. Testator herede insti
tuit qui legata ab eo reliquit et vulgariter ei substituit
ibi repetitio facta censetur a substituto ut l. i. l. 3. ff. de le
ga. i. et ratio sumitur ex voluntate in substitutione. Item
ibi testator heredem instituit titio et ab eo nomine per
prie legata reliquit vulgariterque ei substituit ibi non ce
setur repetitio facta substituto: ut. l. i. s. ad quod ibi non
minatur. ff. ad l. falci. de hoc videtur non. i. l. licet. preal. per
bar. ibi multos ponit casus.

Replicatio secundum spe. e. ti. de excep. s. multum
est exceptio facta exclusio. et sic est quedam exceptio con
petens actori in exceptionem rei et ista sepe opponitur actori
et in replicationem actoris datur duplicatio reo. et iterum
in duplicationem rei datur actori triplicatio et sic in finem
extendere licet. isti. eo. ti. in p. de replicatione videio.
an: per modum sume: in. c. nobis de excep.

Repromissio est promissionis iam facte confirmatio
vide supra promissio.

Represalia est pretas pignori dandi quolibet de terra
debitoris data creditori pro iuribus et danis. De his re
presaliis dicitur de iur. et da. da. et. c. si pignoratitio. di. vi
ubi prohibetur extendi in personas ecclesiasticas sub pena ex
communicationis vel interdicti. Unde breuiter represalia
dicuntur quando aliquis oriundus de una terra spoliatur vel da
nificatur ab alio oriundo ab alia terra vel et si debitum
non soluerit: tunc enim datur potestas isti spoliato quod ei sa
tisfaciat in quolibet terra illa. unde est spoliator vel debitor.

Repudiatio est renuntiatio ab uxore missa marito. vel
econtra. quod mittens conditionem alterius perit renunciari.
Item dicitur potest repudiatio quod sub testimonio trium testium:
a presenti remittitur. Etiam repudiatio est residuum discordan
tia. Inde dicitur libellus repudiij scriptura in qua alter alteri
us conditioni renunciat in libello autem repudiij scri
bebantur hec verba scilicet Res tuas tibi habeto.
vel res tuas tibi agito: nec tamen potest mulier mit
tere repudiium nisi causa approbata. ut si forte maritus pro
pter naturalem inbecillitatem minime coire possit in libello
vero discutiendorum spoliatorum hec verba erant in usu. et
ditione non uxori. ff. de iuror. et repu. l. i. Que autem sit dis
ferentia inter diuortium et repudium: non. ff. e. ti. in rubri.

Repudiare est spernere: respuere: vel dedignari

Reputatio s. placet est opesatio: ut. l. i. ff. de solutio

Res est verbum generale: ut. ut. ff. si cert. pera. l. i. et
re sua glibet est moderator et arbiter. C. manda. l. i. re
mandata. et. C. de his que ut in di. l. polla. in p. Item res de
terior reddita non videtur. ff. comoda. l. iij. s. i. et. ff. de positi
li. s. res. etiam res sua nemini seruit. L. in re comuni
ff. de serui. verba. predio.

Res iudicata secundum azo. eo. ti. dicitur sententia que fines
controversiarum pronuntiatione iudicis accipit: ut. ff. eo. ti.
l. i. Vel est quod condonatione: vel absolutione contingit.
Et addit quod si nullo iuris remedio finia possit attē
tari: aut lapsis. x. diebus possit reformari. Item non pla
cet Azon. Item res iudicata est a iudice et iudicio et quod d

ductū ē ratione per eum adiudicatio: vt. d. l. i. cū ibi nota. Nam ibi notat q̄ res iudicata non ē sententia s̄ id qd̄ ē decisum pronūciatione iudicis. Sentētia vō ē dispositio uel p̄nūciatio iudicis legaliter declarata licet ergo ibi glo. videatur hoc ignorasse. Ex quo se / ḡtur q̄ in locutoria nō pōt appellari res iudicata. qz nō capit finē q̄ r̄ouersiaz l̄z q̄nc̄z in locutoria cā dis / finiat nec sētētie arbitrorū dicuntur res iudicate qz nō iponūt finē. nam per solutionem pene potest resili. / **C** Res cōes nāli iure vicuntur quaz vsus oibus aia / libus ē cōis ut aer aqua pfluens: et mare: et eius littora scdm̄ Azo. et insti. de rez diui. §. flumina autem. et ff. de acquir. re. do. l. i.

C Res publice dicunt que sūt oīz populoz et homi / num tū: vt sunt flumina: et portus: et que sūt dedicata / vsibus populi: ut forū stadium.

C Res sancte dicuntur que ab omni lesione munite sūt / vt muri et porte ciuitatis que ideo sancte dicunt quia / pena s̄guis cōstituta ē s̄ eos sen aduersus eos q̄ aliqd / in his delinquit violando vel aliud cōmēdo: vel ta / les res transcendendo scalis ad motis uel etiā aliqd in / eoz lesionē auferendo: uel q̄libet alia rōne occupan / do: ut insti. de re. diui. §. si quis x̄o. Nā cines romanos / alias q̄ per portas egredi nō decet: cū istud hostile et / abominādū. nā et remus frater romuli occisus tradi / tur ob id q̄ m̄x transcendere voluit. vnde Lucan⁹ fra / terno primū maduerūt sanguine muri.

C Res sacre dicuntur que rite deo p̄ pōtīfices conse / crate sūt vt edes sacre et alia dona pia que ad diuina / ministeria conseruanda dedicata sūt: ut cruce: et thu / ribula que ēt alienari prohibent excepta cā redemp / tiōis captiuoz: vt. C. de possi. reuer. l. ab hostilibus / et l. si. de hoc. vide. c. i. de pigno. et ibi. glo.

C Res religiose sepulchra sunt in quibus hoies sepe / liuntur. vt insti. de rez diui. §. religiosus.

C Res soli. est res immobilis vt. ff. de diuer. et temp. pre / scrip. l. quibuscūq̄.

C Res emphiteotica ē res emphitheotica cōditiōe / subiecta. s. illa quaz ecclesia vel aliquis dñs dñio et p̄ / petate retenta cōcessit emphitheote quantū ad solā / possessionē. vñ si hic emphiteota rē illā in alia psonā / trāspōnere vult nō pōt tradere eā. i. dñiū trāsserre / eo q̄ ip̄e nec habz nec habuit illud et iō alteri dare nō / pōt qz nemo i alium plus iuris trāsserre pōt q̄ ip̄e / bz vt i regula nemo plus de regu. iur. li. vi.

C Resarcire ē restaurare vnde dñs compelli debes / mibi damnu resarcire. i. restituere.

C Restitutio i integrū. Requi. s. in integrū restitutio / et dñs tā ecclesie q̄ minoribus rōne etatis quare ē prio / ris status vel iuris reintegratio: qz succurritur p̄ resti / tutionis auxiliū minoribus. xxv. annoz et etiā ecclesis / que minorū iure fungi censetur. semp enī ecclesia dñ / iure minoris illesa seruari: ut i. c. i. eo. ti. et restituit mi / nor vel ecclesia siue ledat siue decipiat ip̄e minor: si / ue tutor siue procurator eius: vel si platus syndic⁹: uel / iconomus ecclesie decipiat nā delictū p̄sone nō dñ / detrimentū ecclesie redūdare in regula delictū de re / gu. iur. li. vi. et si restitutio sit iure minoris differt ab / ea restitutione que sit iure maioris qz prima dat offi / cio iudicis deficiēte actiōe. Scda vō bz actionem suo / iure. s. vñlē officio iudicis accedēte: vt i. c. cū venisset / de in inte. resti. i. gl. vbi restituimus. etiā restitutio q̄ / q̄ petiit vbi nulla possessio pōt ēē: vt cū petiit restitu / tio consanguinei. c. cū venissent. eo. ti. i. glo. in. c. in lit

teris. de resti. spo.

C Restituere in integrū. Re. s. de. 3.

C Res dñs in dñu veditiōis adhuc ēē integra q̄ res / nō ē in toto vel parte tradita: p̄ciū in toto vel i pte / nō solutū licz dñs sit factus. aliter ēt dñs res integra / respectu iudicij q̄n lis nōdū sup tali re accepta ē vñ añ / lit. contes. vt in. c. ex insinuatione. de procu.

C Rescriptū scdm̄ Hof. ē mādātū p̄ncipis qd̄ ad in / stāciam alicuius vel aliquoz siue p̄prio motu vñ ex re / latioib⁹ absentiu vel ex suggestiōib⁹ p̄sentiu. vñ ad ali / cui⁹ cōsultationē facit vel cū alicui vel aliquib⁹ corpi / collegio vniuersitati vñ ciuitati aliqd mādāt vñ indul / getur. talia enī ius faciunt non generale s̄ spāle i ne / gocys et inter p̄sonas in qbus et int̄ quas pmulgata sūt / vt. C. de legi. 2. osti. l. y. Et nota q̄ rescriptū capit tri / pliciter. Primo ḡnāliter: et sic q̄libet scriptura cōtinēt / aliqz dispositionē supioris dñs rescriptū. et sic idē est qd̄ / scriptum. et secundum hoc si papa respondeat etiam / de iure dñs rescriptū. Secūdo min⁹ ḡnālī vt cōcer / nit. ti. de rescriptis: et sic ē scriptū sup negotio vñ nego / cys p̄cularib⁹ alicui⁹ vel aliqz siue singuloz siue vni / uersitatis siue motu p̄po siue ad instāciā siue cā cogni / ta siue nō cognita a superiore emanās siue aliqd iuris / tribuat: siue tribuat solū exercitiū iuris alicui cōpetē / tis: et ita cōprehēdit rescriptū ad lites. de q̄ de rescrip. / i. c. i. et y. Si aut sup litteris plerūqz s̄lib⁹ et dñs rescrip / ptū ad bñficia. de q̄ eo. ti. c. sup litteris. pal. et cōprehē / dit et annotationē et pragmaticā s̄actionē. Tertio ca / piē specialiter et stricte p̄ scriptura cōtinēte dispositio / nē p̄ quā dat iudex nec aliqd aliud cōcedit. nisi coram / illo iudice ius tibi cōpetēs cōsequaris. et h⁹ dñs rescriptū / ad lites qd̄ dat alicui ad cōfirmationē sui iuris. de q̄ i / c. sup litteris. e. ti. et sic ē spēs distincta a p̄uilegio qd̄ cō / cedit aliqd ius p̄ticulare s̄ ius cōe. et a rescripto ad bñ / ficia: qd̄ magis p̄prie cōparat p̄uilegio. vbi ḡra. In re / scripto alicui cōcesso cauet q̄ iudicē adire pōt Et his / verbis nō iponit necessitas iudici suscipiēde cogni / tiōis: vt. l. i. sepe. ff. de offi. p̄resi. Rō: qz vba ista signi / ficāt i p̄tate ei⁹ ēē cui cōcedit iudicē adire: nō aut i ne / cessitate iudicis cognoscere. S̄ i r̄ rescripto cauet q̄ / adire debes iudicem vt notat i. l. sepe. p̄re alleg. qz de / iure cōi nō iponit alicui necessitas agendi: nec illa vba / significāt necessitatē iponi iudici suscipiēde cognitio / nis. Itē p̄nceps alicui cōcedit iudicē extraordinariū / qz iste cui cōcedit afferebat ordinariū susceptū l̄ipe / ditū mltis negotys siue iuitū: et sic itelligit obtinere / cōcessionē si p̄ces veritati inuitatur: vt. l. si. C. de diuer. / rescript. Rō qz cōcedit tāq̄ ex uera cā. igit si nō ē ve / ra nō cōcedit ex q̄ p̄z q̄ si cōceditur illo exp̄sso menda / ciē vel p̄ignozatiā quo nō exp̄sso vel tacito illo q̄ ex / exp̄sso nō cōcederet. tūc nō cēset cōcessū. de h⁹ vide / c. sup litteris. e. ti. Itē vbi p̄nceps cōcedit alicui q̄ pos / sit vti frui reb⁹ suis non valet. l. vnica de thesau. li. x. / Rō: qz nō pōt operari eo q̄ illud qd̄ cōcedit iure cōi / habet. nā frustra p̄cib⁹ ipetrat qd̄ iure cōi cōcedit / l. vnica. pal. et ff. de mi. l. i. cāe. y. l. cū sup. C. de rei vñ. / Et p̄dicta vera sūt de vnico rescripto Si vero plu / ra sunt ōria vel diuersa: siue vñz alteri derogās: vel / vtrūqz valet: l. alterz tñ. vbi ḡra. Quidā ipetrant gra / tiā ad bñficia vñ cōlatiōis: ipetrat scdo aliā ad bñ / ficia alterius collationis. si secūdū facit mētionē s̄ p̄ / valet vtrūqz: vt. c. in nostra. de rescrip. et rescriptū i ec / clesiasticis potest cōcedere papa: et in secularib⁹ ipa / tor. Unde ēt rescriptū dñs quod ipator: vel alter p̄ci

bus et supplicationibus alicuius respondens rescribit ei fieri vel non fieri debere quod postulat. Et nota quod in rescripto semper intelligi debet si preces vitati innitanti: ut si ita est, c. q. e. ti. in tex. et in glo. Et ponitur ibi hec clausula si ita est debet referri ad omnia precedentia: secundum ber. i. c. olim eo. ti. Ponitur tamen ibi op. in glo. Item hec clausula. et qui dā alij talia dyocesis. non extendit se ad illos de ciuitate nisi dicat. et quidam alij de ciuitate et dyocesi. secus si dicere. talis episcopus. ut in c. rudolphus eo. tit. in glo. Item hec clausula. si palio si scripserim. semper dicitur intelligi in rescripto: quoniam papa scribit quod prouideat alicui dā bñficio in ecclesia aliqua et si non apponat. Si vero papa velit alicui facere gratiam plenā tunc scribat. non obstat quod alias direxerim scripta nostra. c. mādātū. eo. tit. in glo. Item hanc clausulā generalē. quidā alij non ponunt plures quā quatuor citati. quorum et nomina debent in primo citatorio notari vel exprimi. in c. cū in multis. e. ti. li. vi. in tex. et in glo. olim traherant. xl. ar. de tes. cū causā. et c. significauerunt. de cler. exco. mi. c. latores. Et rō quare restricta sit citatio ad quatuor: est arbitraria. l. non omnes ff. de leg. potuit enim plus: vel minus restringi: vel reddere rōnem similitudinariā quā habes. de consangu. et affi. c. non dicitur. Tamen secundum ber. super re idiuicibili scilicet in dicio cōiūni. famil. possunt per generalē clausulā ultra quatuor euocari ad iudiciū. Item omnes ultra illos quatuor qui ius habent in re possunt agere vel defendere per iur suū coram illo iudice. ar. de re iudi. cū sup. de offi. de le. super eo. de elec. c. i. idē hosti. et archi. Sed pone quatuor expressit: postea alij conueniunt: nihil excipit: an valeat iudiciū. vide ibidē in glo. Item in rescriptis debet seruari ordo scripture. c. cū dilecta. eo. ti. in glo. vñ. trasponētes. Et ideo. an. super hoc plures alias sentētiās infert de hoc vide de elect. c. generali. li. vi. et tandē dicit quod masculinū subiectū a canone prebēdat feminas. quod probat: xvij. q. iij. si quis suadēte. iuncto. c. mulieres. de sen. exco. quod est verum nisi eadem constitutione femina excipiat. vide. c. indemnitate. §. sed eas de electi. libro. vi.

Residere in ecclesia secundum glossam est in ecclesia deferui re bñficio: et ecclesie curā habere. c. conquerēte. de cle. n. resi. par. enī ē residere nisi residēs curā hēat ecclesie i qua bñficiū hz vñ psonatū: ut in. c. q. nonnulli de cle. n. residē. dicitur autē residere per seipsum: non per vicariū. c. q. n. pal. nā per vicariū deferui re nō hz nisi in casib⁹ ut cū ex indulgētia speciali opetit alicui nō residere. vel cū consuetudo excusat nō residētē. vel cū ecclia dependet ex pbe da. vel cū psona sine culpa sua incidit i debilitatē: dfoz mitatē: vel morbu. ut per se deferui re nō possit. vel cū necessaria pfectio iminet. vel ēt voluntaria: vtilia tñ et honesta. ut studioz: vel peregrinatōis causa cum licētia tñ pleti: vel cū consensu capli: ut no. gloss. in sum. de offi. vica. §. nūc vidēdū. Sūt ergo clerici nō residētes q in ecclis i qb⁹ ititulati sūt nō faciūt residētia. et si psonalr residēt: nō tñ deferuiūt bñficio: nec ecclie curā hñt: et quis vicari⁹ nō det vicariū. c. clericos. de offi. vica. cū illud sit satis absōnū et absurdū. Tñ iōā. an. in cle. vnica. de off. vica. in glo. super vbo sacerdoti um. putat dñiū p. c. cū ex eo. de elec. li. vi. vbi episcopus gnā lī cū his q obtinēt ecclias dispēsant. et vbi rō cōis: ibi idē ius. c. traslato. de cōsti. et sic cū per septēniū dispen sat cū vicario: vicari⁹ nō dat vicariū: s; episcopus dispēsās dat eū: scdm Jo. an. ibidē.

Responsa prudētia sūt que iuriconsulti rēdere dicūt cōsulētib⁹. §. constat. et c. responsa. di. q. vñ ēt rñsa

pauli dicta sūt. Querūt enī qdā prudētes et arbitri eg tatis q institutōes iuris civilis ediderūt qb⁹ dissidētium li. es et cōtētiōes sopirēt. scdm Jfido. li. v. et bi.

Reus ē q defendit et ppulat actionē vel accusatō nē nō a reatu dicit⁹: sed a re que petīt ab eo pstanda. vel sup qua ipse ipetit. qz quis cōsciū sceleris nō sit reus tamē dñ qdū in iudiciū pre aliq petīt. ut. c. forus. de hbo. sig. qd si. xv. q. iij. c. vlti. iij. q. xi. c. nō est. Etia qñq; reus a reatu dñ ille. uidelz q pūncit criminosus. c. de re iudi. li. vi. vel sic. Reus ē ille q necessa rio se hz defendere. c. dilecti filij. de except. et sic dñ a re quam ipse defendit. c. forus pccalle.

Reus pmittēdi dñ ille q stipulat et dñ a re: ut firmitate qz firmis et oīno verum est: cum stipulatū vel obligatū. nā reus significat firmitatē. ut dñ Virgil⁹ et Azo. C. de duo. re. stipulan. in sum.

Reuocare domū est allegare et dicere se non posse compelli eo loco quo conuenitur ad litē succipiendā sed remitti ad locū quo domiciliūz hēt. Inde dicunt legatos qui romā mittuntur nō debere cōueniri ipis inuitis sed habent ius reuocandi domū. de hoc vide. c. si. de foro. compe.

De Ri

Rigor iuris obseruandus ē in duobus casib⁹. scilicet cū populus inde scandalizatus est. c. cū teneamur de pre ben. c. cū nobis de prescrip. Scdo qñ multis grollan tibus opus est. c. clericorū de. vi. et ho. cle. Et nota quod rigor iuris qñq; ponitur pro solēnitare et ordine iuris cōis habito respectu ad rescriptū pape. c. sup litteris de rescrip. Scdo ponitur pro austeritate et raria dis positioni alias dispensationi et misericordie: et ad alio rum terrorem inducta. Tertio pro stricto ordine iuris cōis et sic sumitur in. c. si cleric⁹ de fo. cōpe. et no. gl. in. c. constitueretur. l. di.

De Ro

Rodes insula est in qua antiquitus vsus mercato ruz fuit. et ideo dicūt leges rodie ut no. ff. ad. l. ro. d. iac.

Rodius est genus piscis cuius sanguis valet ad ti gendū vestes ut. C. de vesti. ole. et au. li. xi.

Rogo capitur qñq; pro precipio. xi. q. iij. rogo qñ uis qui exhortatur mandatoris opera nō sugatur. ff. de bis qui no. infa. l. ob hec verba.

Rogus vide. xxiij. q. viij. cōuenior sup. v. busto. vbi glo. q bustum dñ cū res est erusta. rogus cū oburi: pira ē congeries lignorū ad oburēdū ibi vide Archi.

Roma est cois patria. l. roma. ff. ad municipa. c. c. expofuit. de dilat. scdō inno. et c. vlti. de fo. compe. vbi dñ. Roma mater et magistra oīnz ecclesiar. c. ba silicas. de conse. di. i. Et qd dicitur. Ubi papa: ibi ro ma. scdm Innocen. in. c. ego enī de iure iu. dicit. Lodo uic⁹ de ro. p hoc non ē in mundo aliquē rex. l. multi multos allegēt. Et de peminētis pape vide p bal. in rescripta. C. de pci. impa. offer. bene dicit gl. Roma caput auaritie cūctos pueros doli capaces generat. ut in. l. sequitur dicit. ff. de vsuca. glo. super ver. ani mum possidendi.

Rostrū dñ forus cāz. vbi cāe tenent vel tractant.

De Ru

Rudera sūt ea q eyciūt de menibus discussio: vñ domo mundata cū scopis vel fragmēta lapidū vñ de molimēta cemētorū vel folia faulle pulueres.

Rumor scdm Spec. de notorio crimine ē particu laris assertio: vel insinuatō ex sola suspitione et in cer to auctore proueniens. capitulo super eo. de eo qui

cog. sang. vr. sue & hic min⁹ pbat q̄ fama quia fama est cōs assertio rumor vō cū pauci aliqd nō tñ publi ce dicūt: & ideo non probat sed solā suspitionē: & p̄sūp tionem inducit.

Rustici sunt idem quod rustici. C. de rusti. li. xi. & rusticitati parcendum ē. C. de testa. l. si. in prin. & l. ex quacunq. ff. si quis in ius vō. nō ie. Et dixit do. La tbo. circa. l. p̄real. q̄ consuetudo rusticorū ē vt non egtēt ergo expensē i factis alicui⁹ p̄ egtatu nō debēt eis re fici: vt ē glo. in. l. idēq. §. idē labeo. ff. mandati. Itē in .l. seru. .ij. ff. de leg. .ij. vbi glo. q̄ rustici nō vrūt p̄ib⁹ albis & grosso & alijs caseo & cepis & fabis & non pullis vel alijs cibarijs delicatis scōm Accur. ibidem. C. de epi. audi. l. indices.

Rustica p̄edia. Re. s. p̄edia rustica.

Rura celsa sunt que ceduntur vel erunt. ff. de acti. ep. l. si fundus. §. si rupta.

Rursus id est iterū vel quotienscūq; & significat p ut significatū p̄p̄iū. vel aliud medium significare de clarat. vbi ḡra. Testator reliquit alicui decē & si per diderit rursus ei religt. dicit ter. q̄ non amplius q̄ se mel postq̄ perdidit est iuuandus. Et sic dictio rur sus aliquando verificat in vna vice. l. fidei cōmissa. §. si q. ff. de lega. .ij. Ratio: q̄ nisi sic significaret heres gratiare^t sepius nouā quantitatem p̄stando quod non est uersimile testatorem voluisse & cetera. Et tan tum de. R.

De Sa
Accularii dicūt qui vetitas artes exercētes ex sacculo p tim subducūt & prim subtrahūt vel distra būt: vt. ff. de extraor. cri. in rubrica.

Sacra que sint. Re. s. res sacre.

Sacrariū est locus in quo sacra ponuntur.

Sacer loc⁹ d̄r q̄ manet sacer etiā diruto edificio

Sacp̄ oraculū d̄r rescriptum imperatoria q̄ orā do quis impetravit. vel est idē quod rescriptum: vt. s. de littera. R. in verbo rescriptum.

Sacramētū ē sacre rei signū: & qualiter differant sacramētū: signū. sacrificiū & mysteriū probatur. i. q. i. multi. d̄ se. di. ij. sacrificiū. & c. signū. Et nota q̄ sa cramentorum vitatē qdā dicūt nō esse apud hereti / cos. xxij. q. i. scilicet. i. q. i. extra ecclesiā. Dugo. tñ di cit q̄ heretici habent veritatem sacramentorū s; non executionem eorū. de s̄e. di. iij. sicut in sacris. et not. i. q. i. q̄ p̄fectionē. & c. dñs. & xix. di. c. ij. Itē ad sacra m̄ tū dignitatis sc; ordinis: tñ digni: sine crimine sine i / famia. & irregularitate admittūt. rō q̄ illud sacramē tū nō solū p̄pter se s; ē p̄pter alios suscipiē. i. q. §. ap paret. Alia autē liberi⁹ coferūt. q̄ p̄pter se tñ recipi untur. & effect⁹ eorū ē vt talia sint accipientib⁹ qualia corde & scia sumuntur. vt in. §. p̄alle. & qualia sint sa cramenta reiterabilia. & que non nota. de sacra. re. i. su per. Rubrica.

Sacra annotatio dicit̄ rescriptū. quod imperator p̄p̄o mētis motu alicui indulget cōstituēs scōm p̄ces illius aliquid fieri vel nō fieri. Vide. s. Rescriptum.

Sacrificiū d̄r quasi sacrum factum. quia prece mi stica consecratur p̄o nobis i memoria dominice pas sionis. i. q. i. c. multi.

Sacerdos hoc noie intelligūt qñq; inferiores. & no mine clericorū superiores. & ponit̄ ex dictionib⁹ greca dyos id est datio. & latina sacer. ut. xxi. di. clericos. sicut enim rex a regendo. sic sacerdos a sacrificādo dictus

ē. Et sacerdotes gētiliū dicebāt flamies q̄ si flamies a filo qd gerebāt in capite. in signū sacerdotij. & aliq fuerūt p̄hos flamies. vt i. c. clericos. p̄alle. Et nota q̄ sa cerdos debet esse p̄udēs triplici peritia. s. sacra scri ptura ad subditoz aias i formandas. xxxvi. di. ij. c. ec ce. c. si quis. & per totū ergo i ecclia metropolitana te nent doctores theologie. Secūdo i seculari sciētiā vt sciat discernere vep̄ a falso. & viam habeat ad sciētias. pietatis maxime ad triuū: nō delectationē uel ad uoluptatē. s. ad quadrū. vt. xxxv. di. §. cur ergo. & §. sed es. & c. turbat. Et ergo in cathedralib⁹ eccle sijs haberi debēt maḡi artū liberaliū magis ad tri uū q̄ q̄drū docēdū: cui⁹ rō p̄z. s. & xxxv. di. si q̄ grāmaticā. vbi d̄r in fi. Grāmaticorū autē doctrina po test ēt p̄ficere ad vitā dū fuerit meliores in vsu assū pto: Et sic ēt auctores gētiles legi p̄t dū bonū ibi re ptū ad bonos vsus ouertat. q̄ bonū ē: nō q̄ illi dixē rūt. c. turbat. p̄alleg. Et sic paul⁹ sepi⁹ i suis eplis i se rit aliqd ex poetis: vt in epla ad Tycum. Illud epi menidis. Lretēses male bestie pigri cordis. Et ad co rinth. Sepe bonos mores corūpunt colloq̄a p̄aua. & Dieter. inserit versus virgili. c. nūq; de s̄e. di. v. & au ctoritates Sal. & hypocra. ea. dñs. ne tales. Etia Aug. vtitur vsib⁹. Lucani. c. nec mi. circa prin. xxi. q. v. sed de leg. et physica. vide. c. super spe. ne cle. v. l. mo. Tercio in secularibus negocijs: quia etiam tempo ralia debet subditis ministrare & necessitatē patienti bus: ut. xxxix. di. per totū. & l. xxi. di. in. c. fratres. & c. nisi de remunc.

Sacerdotes in diuinis eloquijs aliqñ dñ aliquādo angeli vocantur & a regibus sūt honorandi nō iudicā di dicente Constantino impatore. Dignū nō ē ut nos iudicemus deos. xij. q. i. sacerdotibus. Etia sumit̄ sa cerdos qñq; in malo. C. de male. & mathe. l. null⁹ aris per. ubi ponit̄ p̄o incantatore.

Sacrilegiū d̄r quasi sacrum ledens vel sacrum le gens. i. furas de quo. xvij. q. iij. per totū. & marie i. c. quisquis ad fi. Et ē crimē mixtū ut. s. dictū ē de cri mine vide bonā glo. i. c. sunt qui opes xvij. q. iij. vbi dantur descriptiones sacrilegi: & pena comittētis ip̄z & melius in. c. sacrilegiū. ea. q. in glo. i.

Sanguinis minutio necessaria ē ad morbū euitan dum in multū repletis: scōm ipocratem. de s̄e. di. v. ne tales. vbi Diero. recōmēdat cibi paritatem & re p̄bēdit gulositatē oñdens cōmoda paritatis. & icō moda gulositatis: & de sanguis minutioe d̄r in. c. cum ad monasteriū. de sta. mona. vbi pōt concedi carniuz elus monacho minuēti Et ibi Franc. de za. alle. vinc. dicentē reuelatum per angelū q̄ qui minuit. xij. fe / bruarij. nō morietur illo anno ex febrili distemperan tia. & dicit q̄ p̄pter hoc aliqui faciunt se minui etia s; si indigentes quo nihil stultius esse pōt: quia minutione vita decurtatur: & sensus visus maxime offendit. hec zabarellus ibi.

Sagina sunt quedā herbe quas legati poplū roma ni portabāt iter locutores pacis quia nemo illas her bas portantes ledebat: sicut delegati grecoz qui iole bant ea q̄ vocant celicia ferre. ff. de rez diu. i. Rica.

Salariū est uectigal domicilioz dictū quasi salay riū a nomie solū. eo q̄ redditur & impedit̄ p solo noy mine pensionis. Alias ponitur p̄o p̄mio uel p̄o mer cedō laboris p̄ remunerationē: vt salariū aduocatorum

Salubris d̄r q̄ si salutis vber. secundū glo. i. cle. du dum de sepul

Salinarum dicuntur ea que dantur pro sale. Etiam dicuntur portoria. Require supra portorium.

Saltus tus tui, est densitas altorum arborum et de nemus raras habens arbores ubi fere canes et venatores saliant. Unde est nemus saltus salientis dicitur actus. et de a salio is; eo quod exiliat in altum et in sublime commo surgat; secundum Isidorum. li. xiiij. c. vi. et inde venit fundus saluensis. C. de fun. pat. et saltuen. li. xi. etiam dicuntur talia loca vinaria et foreste: ut in cle. ne. in agro de sta. mo. et est duplex saltus. scilicet hybernus et estiuus.

Salgamum secundum Dug. est idem quod cultura decem a saluo uel salice et gamus nuptie uel gama mulier quod propter talia sunt culture. scilicet maxime propter mulieres. ut in Rica. C. eo. ti. li. xij.

Sanctio dicitur proprie illa constitutio vel lex contra quam si factum fuerit pena irrogatur et imponitur: ut no. ij. di. in summa. et capitur quandoque late: ut in phe. cle. no. Jo. an. in. v. sanctio.

Sanctio impatoris est cui pena sanguinis additur.

Sanctio pragmatica. Re. s. p.

Sanctio quandoque dicitur quolibet imperialis constitutio vel institutio quoniam dicitur totius iuris collectio. et sumitur et stricte per constitutionem penalem: ut no. ij. di. i. su.

Sancte res. Require supra res sancte.

Sanctum dicitur quod defensum et munitum est ab iniuria hominum. ut. ff. de rez. diui. l. sacre unde Justinianus dicitur sanctus est uir sanctus. i. firmus et virtutibus munitus. martianus autem unus ex auctoribus legis ait quod sancti dicuntur a sanguine quasi iniolando se ad effusionem sanguinis deo. alias a sanguinibus sanctus dicitur quod nomen herbas significat quia solebant portare legati populi romani ne quis eos violaret. ff. de rerum diui. l. sanctum sic facta dicuntur que neque sacra neque prophana sunt sic leges dicuntur sancte.

Samaritanus et sarracenus differunt: unde sarraceni secundum Isidorum. dicuntur illi qui nec vetus nec nouum recipiunt testamentum: qui se non ab Agar. ancilla Abraham de qua fuit eorum origo vocari voluerunt agarenos: sed potius a Sarra uxore eius ut libera se sarracenos vocant sunt tamen quidam inter sarracenos samaritani vocati a samaria ciuitate qui receperunt quinque liberos Moyses sed prophetas respuerunt: et quia illos respuerunt ideo dicitur quod contumeliosi iudei samaritani.

Sapientia est de diuinis: sed scientia de mundanis. et ponuntur quinque habitus intellectuales apud philosophum. vi. ethicorum. Primus sapientia et est assensus alicuius propositionis cuius termini supponunt principia essendi: ut sunt deus et intelligentie: et sic theologia et metaphisica dicuntur sapientia. Secundus habitus est intellectus et est assensus alicuius propositionis per se note ad experientiam: ut illius omnis ignis est calidus. vel illius quodlibet est uel non est: et generaliter cuiuslibet principii. Tertius dicitur scientia et est assensus alicuius propositionis cuius termini supponunt pro effectibus secundum dis naturalibus. et sic philosophia naturalis est scientia. Quartus ars. et est habitus assensus inclinans intellectum ad recte operandum. Et dicitur habitus recta ratione factius: quod ibi debet apparere bonitas facti uel operati non curando de bonitate operantis: ut est ars grammaticalis et fabrilis etc. Quintus habitus est prudentia quod inclinatur intellectum ad debite eligendum et obtinendum ut philosophia moralis: sub qua prebenditur ius civile et canonicum. et hec notatur ex. vi. libro ethicorum Aristotelis.

Sapiens presumptio est sapientem non errare. ff. de offic. psec.

pto. l. i. C. de legi. l. humanum. Re. s. diligens presumptio.

Sarcinator vel sartor. Est ille qui nouit artem sarcinandi et suendi vestimenta: et dicitur a sarcio. et differunt sarcinator et fullo: ut notatur institui. mandati. in fi. s. in glo.

Sarthophagus est locus vel tuba in quo sepelitur defunctus. et dicitur a sartos quod est caro et phagin grece. i. comedere latine. quod ibi caro hominis comeditur a uermibus.

Sarculus est instrumentum cum quo ramus abscinditur vel aliquod aliud ut cardones et herbe inutiles exciduntur et euelluntur que nascuntur inter bonas Isidore. c. octauo Omnes montes sarculo sarcientur et. i. Reg. xij. in fi. secundum Jo. an. in probemio cle. in verbo sarculus.

Saratecta dicitur edificia que reparatione indigent.

Satisfactio est cautio fideiussoria vel etiam iuratoria si fideiussorem quis dare non possit. Re. s. cautio

Satisfactio est securitatem per fideiussores dare. ff. q. satisfactio. cogam. l. i. ff. de Azo. Est alicuius iplere voluntatem.

Satisfactio quod sit patet in l. i. preall. et. ff. de pig. acti. l. si in rem alienam. s. omnis et satisfactum intelligitur

qualitercumque satisfiat. ff. qui mo. pig. uel hypo. sol. l. ite libera in prin. et. ff. de pig. ac. l. si in rez. preal. s. si satisfactum. Et notatur Dy. in regula pactum de reg. iur. li. vi. et

sic cui remittitur restitutio regulariter intelligitur restituisse vel satisfecisse ut ibidem nisi in casibus ubi remissio non liberat: ut. c. statutum. s. si quid d. rescrip. li. vi.

Sausic morbus est ille qui perpetuo nocet nisi sit curatus.

De Sc

Scena secundum unam significationem est obumbratio: ut velatio in theatro: uel alio loco in quo histriones mimi

uel ioculatores siue comedi ludos suos exercent: et sic videtur accipi. C. de specu. seni. et leno. li. xi. Idem ubi habes. ff. de his qui no. in fam. l. ij. s. ptoz. et. xxij. dist.

maritum ibi exponit archidya. Uel secundum aliam significationem dicitur scena quia proptionem habet lenam alias

scenam et expeditorem. ff. de edil. edi. l. qui clara. s. ite sciendum

Scisma secundum Isidorum. est illicita diffusio diuisionis diffusio eorum inter quos unitas esse deberet. Uel sic. est illicitum ab unitate ecclesie uel ab unitate diffusus. Et dicitur a scissura

quia per scisma fit ab unitate scissura. xxij. q. i. scissura. Et differt ab heresi: quod heresis in principio sui habet

puerum dogma sed scisma in fine fingit aliam heresim ut recte ab ecclesia videatur recessisse: ut dicitur Die/ro. xxij. q. ij. heresis. Et sic scisma differunt sicut genus et species: quod omnis hereticus est scismaticus: et si econuerso nisi durauerit.

Scita sunt ea que plebs tantum constituit. Et vocatur scita eo quod plebs ea scit: et sciscitatur: seu rogatur ut fiat: secundum Isidorum. li. v.

Scribe tabularum. secundum quosdam uolunt creabantur ad tenendum ad scribendum publica ratiocinia prouinciarum seu ciuitatum. secundum Accur. C. eo. ti. in rubri. li. x. Et proprie sunt illi qui scribunt nominatos ad munera

et honores: et tributa soluta. et sunt tabularum: quia publicis instrumentis presunt in signum ciuitatibus. et hi appellatur librarii: ut. ff. de regu. iur. l. si librarius. et tabelliones: ut in au. de tabell. collar. et. et sic potest accipi. C. de bo. libe. l. sigs post. s. i. licet et aliter ibi exponatur. Alias scribe dicuntur qui circa principes: uel alios magnos iudices sunt deputati pro actis et gestis communi faciendis. Quod quoque vocatur scriptores: notarii: libellenses: pragmaticales. epistolares: exquestores: ut. C. de appellat. l. precipimus. et. l. in offerendis.

Scribe logographi s'm Accur. dicunt qui publicis
roib' scribendis deputati sunt. na logos grece roes publi
cas dicim' latine et graphos scriptura. Hi et numerary
appellantur. ut. C. de suscepto p'posi. et archa. l. duos. li. x.
Scribe censuales sunt qui scribunt censum. C. de
tabu. rubri. li. xij.

Schola d'r societas scholarium: vel locus in quo bi
scunt aliqui ut scholares scientiam et prudentiam. Alij mili
tiam: ut tyrones: ut. C. de priuilegiis schola. li. xij. na scho
la grece est vocatio latine.

Scholaris e' p'sona uacans ab humanis negocijs scho
lasticis dedita disciplinis: et d'r a scholon grece. i. uoca
tio latine: et aris uiri' quasi virtutib' uacans. Et scho
laris p'ficere cupiens d'r habere quinq' conditiones. P'rio
singula consideret diligenter: q' si certa sunt a significa
tione uerborum non est recedendum. ff. de exerci. act. l. i. §.
si is q' nauis. et l. non alie. ff. de leg. iij. si dubia sunt non ma
lignis: sed benigne interpretanda. de reg. iur. c. ij. et c. ad
audientiam. de deci. Secundo q' de p'babili dubio non
reddat se certum sed dubium: et interroget certiores vel
peritiores. C. de inge. ma. l. si durante. ipse solus excu
satur qui quod diceret non inuenit. Tertio q' habeat se
sum capace: ut i. c. unico. de offi. p'ri. non innitens pruden
tie sue et ueram intentionem sententie non pueruens. c. ne inni
taris. de consi. Quarto studiū continet: q' doctrine p'f
est usus: doctrine mater e' scholaris. vii. Intercisa pe
rit: continuata vigent. et deficit ambob'. q' uult serui
duob'. Quicquid non dedignetur a quocumq' instru. cui ma
gisterij officium sit iniunctum: ut i. c. unico. p'alle. de
offi. p'ri. xxij. q. iij. Sic h'et quosdam ex supbia et ue
recundia interrogare nolentes quod nesciunt: et minoru di
cta ex quadam indignatione superbie despicientes:
ut dicit Hostien. c. unico p'alle.

Scholarij: truncary: et oratory: idem sunt.

Scriniary: et scrinioz memoriales idem sunt. et ma
gistri scrinioz et scriniary appellantur tabelliones: ut i.
c. ad audientiam. de p'script. in glo.

De Se

Secunditeri' olim dicebat qui secundum locū locuz
obtinens script' erat secundo loco in matricula notarioz
ut. C. de p'rice. et secunde. l. i. et l. xij.

Secunde nuptie dicuntur cum aliquis cum aliqua secu
do nubit. et sunt oēs nuptie que sequuntur sepulturā
uel primas nuptias siue sint tertie siue quarte et sic de
alijs. de hoc. C. de secun. nup. i. rubri.

Semestre e' t'ps sex mēsiū. et duo semestra faciunt
annū. vide istit. de excu. tuto. §. item diuus. in glo.

Semis ex sex colligitur vncijs: et e' dimidia p's assis
et d'r quasi semias. C. de merca. l. hac. lege. li. xij.

Seminecis e' semimortui: ut i. l. q' idignū. C. de te
sta. ubi dicit. Non sunt necessaria obseruari momenta
u'boz que seminecis et balbutientis lingua p'fundit.

Sescius stat ex vncia et dimidia: et est octaua pars
assis: et d'r ei' littera tertia scribi s' et non x. ut insti. de he
re. insti. §. hereditas. secūm Accur.

Sextas e' sexta pars assis ex duab' vncijs constans:

Sed caput quinq' aduersatiue et aduersat' i iur. q' n' at
e' adiuncta copula aduersat' e' i facto. ff. de peti. here. l.
sed et si. i. p'ri. cū glo. ipropria tū ut i. l. ij. in fi. ff. si q's.
cau. ubi q' cū copula ponit: ut dicēdo. sed et si aduer
sat' ad factū non ad ius: imo significat identitatem iuris.
simil' illud significatū ex copula que copulat nomina
et non factum sequens cū precedenti: q' non pōt cur sit ta
ctū diuersū. copulat ergo quo ad ius: q' n' autēz sine co

pula ponitur cū cōditione si uel sine ea. tunc simplici
ter significat aduersatiue quo ad factum et quo ad ius
ut in. l. sed et si. p'alle. s'lr i. l. ij. i glo. super u'bo forti'.
ff. ne quis eū qui i ius vo. vi. exi. significat ergo dictio
h' aduersatiue simp' r uel tū ad factū. put significatū
suum uel aliud declarat et concludit.

Senatores dicunt magistrat' populi quasi semo
res. nam s'm Azo. leges p'us fiebant a populo eiusq' i
teruentur: s' q' aucto populo cepit difficile uenire in
lege edendo. id elegit populus centum senatores: ut
C. de peti. here. l. ulti. ut ipsi vice populi cōsulerentur
et quicquid statueret lex eēt. Senatores aut sunt qui
a patricijs et consilib' vsq' ad viros illustres descēde
runt. et hi soli solebant dicere sententiā i senatu: quare
eēt consule romanū uocam' senatorem magistrat': ut
ff. de senato. l. ulti. et insti. de iur. na. gen. et ciui. §. lex ē.
Senatores eēt dici debent senatorij filij et nepotes ex
filijs nati non aut nati ex filiabus: ut. l. liberos. ff. d' senato.

Senat' e' cer' iste honestissim' senatorum qui cetū
erant numero. et dicit Azo. C. de sena. con. et nomē cō
sulis parificatur senatu principis: ut puta cum habea
tur vice populi: et ante iperatore p' populum: et post i
peratorem p' principē constitutus fuit senatus. ut. ff.
de origi. iur. l. ij.

Senatuscōsultū e' qd tūmō senatores habito con
silio populi cōsultendo decreuerūt s'm J. i. lib. v. Et
nota q' multiplex est senatusconsultus: ut infra patet

Senatuscōsultū romanū alias seprinianuz oib' ci
uitatibus fideicomissariam hereditatem iubet resti
tui et in eam et ad eam omnes actiones transferri.

Senatuscōsultū artificianum alias artificianū
quo cauetur ut p'fides prouinciarum cognoscant in
prouincijs de libertate licet heres non sit illi' p'icie.

Senatuscōsultum claudianū tollēdū statuerat q'
mulier libera seruili amore capta si ei denunciatum
esset a dño ne cōmisceret seruo suo: et iuder sup ea cā
admonuisset: nec ip'a acq'esceret substantiā suā et liber
tatē amittebat: et fiebat serua uel ancilla dñi denūci
antis: qd q' uisū ē miserabile et idignū sublatū ē.

Senatuscōsultū lebonianū eū cohercet q' obstru
endā actionē uel testamētū publicā pecuniā accepe
rit paci' uel fuerit. Item q' p'fecto instrumento legatū
sibi ascribit. Item heredem qui i exheredatione aut i
alicuius condemnationem legatum ascribit.

Senatuscōsultū macedonianū h' locum q' aliq's
filiusfamilias i potestate patris existenti mutuo pecu
niam tradidit: q' hoc senatuscōsultū prohibuit mutu
am pecuniā dari filiisfamilias ne onere debitoz p'gra
uati eēt occasio machinādi mortē patri. si autē sena
tusconsultū istud quis filiusfamilias nummos tradide
rit traditos amittat: nisi ip'e filiusfamilias habeat ca
strense peculū uel quasi castrense: eo enim utitur ut
paterfamilias. Est aut dictum macedonianum scōz
Azo. C. eo. ti. a macedone pessimo senatore qui tradē
do pecuniā et si nō expresse tamē tacite et uelatis uer
bis suadebat de occisiōe patris. Et nota q' auxilio se
natuscōsultri uelleyio renouciat. ut in. l. ulti. ff. ad uel
leya. et. C. quando mulier tute. offi. fun. pos. in auē:
matri. sed macedoniano renunciare nō potest. unde
post sententiā datur exceptio ex eo. ff. ad mace. l. i. et
rō est: quia p'imum senatusconsultum est fauorabile
tū in fauorem mulierum inductum sed secundum in
fauorem filiozūfamilias et in odium creditorum. ff. d'
condi. inde. l. qui exceptionem. bec Hostien. de renun.

§. renunciatur.

¶ Senatusconsultū orphicianū ad successionē matris intestate filias vel filios legitimos sine vulgo quesitos vocat: nisi mater sit illustris cuius filiū nominare spiritū satis ē acerbū uocatq; ex testamēto nepotes et nepres q; oīno pferūt sanguineis et cognatis siue agnatis.

¶ Senatusconsultū pagasianū. statuit ut qū script⁹ heres rogat⁹ est totā hereditatē uel plus q; dōdrāte restituere alicui liceat scripto hēdi totī hereditatis q; tam partē retinere quo casu onera hereditaria sustineat iter se et illum cui hereditas restituit. inter que et ipm cui hereditatē restituit stipulationes solebāt inē poni ut cōcent pro rata parte lucrum et damnū.

¶ Senatusconsultū pisanianū. ut si pene obnoxio siue seruus uenisset quando animaduersum sit i eum precii venditor prester emptori.

¶ Senatusconsultū plautianū. de liberis agnoscēdis loquitur. q; post diuortii educat p hoc pmittit mlieri si putet se pregnatē denūciare marito suo infra. xxv. dies: uel. xxx. post diuortii. ita q; nisi marit⁹ custodes miserit: aut diu nūciauerit ex se eaz nō eē pregnatā cogatur partū agnoscere tanq; suū. si uo si ipsa oppressa fuerit nulluz huic partui generat preiudiciū.

¶ Senatusconsultū iulianū dicitur quo directā sibi seru accipiūt libertatem cū illi a quibus libertates erāt relicte a pterore uocati nolunt adesse.

¶ Senatusconsultū sillenyanū et claudianū pūit seruos capite. qui dñis suis cū vocarent omnimodā opem vel auxiliū iquātū potuerūt nō tulerunt vel impenderūt cum ipi hoc viderent et audirent.

¶ Senatusconsultū tertulianū. quo cauet matri nō auctō testi. successiōe deferēda ut mater igenua triū libero rū ius habens si libertina quarto filio succedit defuncto nō existētib⁹ vltimis liberis uel emancipatis. nec a patre nec a matre defuncti: sed nouo iure. et si solum vnū pepisset siue sit igenua siue libertina idē ius habet.

¶ Senatusconsultū tertulianū dī cū mīres vocāt ad hereditates filioz p senatusconsultū. tert. ut insti. de testa. p. to. et no. ff. d. excep. rei indi. l. si iur. i. pñ. et maxie l. i. ff. e. ti.

¶ Senatusconsultū trayanū: alias caruiianū statuit si inter plures heredes ifans sit q; dari nō possit et ipi rogētur seruū manumittere. nō iō libertas intercidat. q; dari nō pōt ifans: nec seruū pōt vēdere. et estimatis partibus seruū manumittant salua portione infantis.

¶ Senatusconsultū damasianū dī quo cautū ē si abest ille iusta cā q; libertatē dī. et hoc pñiciatum sit q; pñde libertas ei competit ut si ab ipso directe data esset.

¶ Senatusconsultū trebellianū nouo iure ieremētū. et formā hanc accepit ut excluso senatusconsultū pagasiano liceat hereditatē restituenti quartā partē retinere iter ipm et fideicommissariū pro rata portione dimiss⁹ actionib⁹ contra cōem stipulationē. et si totā hereditatē volēs restituere ad eum: et in eum omnes transfert stipulationes.

¶ Senatusconsultū turpilianū. quo statuit ne q; publici iudicij crimē itentās ab accusatiōe publici criminis cā ordinata. i. post inscriptionē et fideiussione datā de sistat abolitione non impetrata.

¶ Senatusconsultū velleyanū. iductū est in fauorē muliez scz illaz que leuitate sua et sexus fragilitate se et sua obligāt. p alqs fideiubēdo: vel obligationē i se recipiendo. per hoc senatusconsultū. eis subueniūt et cōcedūt ut ipse in dēnes seruent. et si ueniāt p tali obligatiōe possūt opponē exceptionē senatusconsultū velleya. cessat at h⁹ senatusconsultū. cū mulier fñiciat velleyā. et oī auxilio. ff.

e. ti. l. vlti. Et dictū ē a velleyano cōsule q; fuit auctor illi⁹ statuti. Et nota q; mulior pōt renunciare velleya. no absq; alia certioratiōe: ut no. i. l. iuris ignorantia. C. qui admit. ad bo. poss. Et Bald. ibi distinguit tria mēbra aut mulieris intercessio vel fideiussoris. est scz leges. aut preter leges: aut cōtra. Primo casu nō est querenda certificatio: cū nō sit op⁹ renunciatiōe: ex q; lege pmittere fideiussit. Et sunt quinque casus. Prim⁹ si intercedēdo aliquā pecuniā recipit: et sic se obligat. l. antiqua. in pñ. ff. ad velleya. Secūdo si secūdo intercessit. l. si mulier pfecte etatis. ff. eo. ti. Terti⁹ si p dote fideiubeat. l. si. eo. ti. Quart⁹ si p libertate alicui⁹ et cā pia. Quint⁹ si apud minorē intercedat. ff. de mino. l. si apud. Secūdo casu aut ē certificata aut nō. si pñum valet renunciatio seruata solēnitare: v; cum instrumēto publico et testium subscriptione. si secūdū nō valet fallit tñ i duob⁹ casib⁹. Primo qū sit renunciatio in iudicio valet calore et fauore iudicij. Secūdo si interuenit iuramentū valet scdm Bar. i. l. sciendū. ff. d. ob. et scdm Bal. in auct. sacramēta pubez. C. si adue. vend. Tertio casu tringit q; legē fideiubere duobus modis. Primo p marito nō in sui utilitatē: sed mariti. Secūdo omīssa solēnitare instrumēti et testij. Nec addit Bal. super additionib⁹ Jo. an. in Spe. tim. de dispu. et alle.

¶ Senatusconsultū iunianū. post vocationē ad libertatē producit pñiū heredē seruū vel emptū siue dñs ex iusta cā absit vel latitet siue nō vult manumittere sit seruilis cōditiōis scitis pñariis pactis siā velit mutare sententiā siue conditionem pena contra collusorē promissa: et detegenti premia taliter donādo ut de iure patronatus nanciscatur.

¶ Senatusconsultū volusianū statuit q; qui improbe in litem coeunt aut quicqd ex cōdēnatiōe i rē ipi⁹ redditum siue relatum sit. l. iulia. de priuata vt tenet.

¶ Senatusconsultū iulia. i desuetudinē abijt itroducens adoptionem fieri per tres mares adoptantes. et tres intercedentes emancipationes.

¶ Senatusconsultū largitianū merito est abrogatū latinam inducens libertatem qua quis morte sua recipiebatur extra libertatem.

¶ Sñia fm Azo. in sum. C. quō et qū index sen. pfer. dī. Qñq; pōt dici cuiuscūq; oī as significatō. Qñq; ponit pro opione magistrorū. Qñq; dī q; qd alicui de re aliqua placet. Qñq; est deportatio. Qñq; excōicatio vel interdiciū. sed iproprie. q; excōicatio vel interdiciū pōt pñit q; finē cāe iponit. Jo pot⁹ pōt pena dici q; sñia vel diffinitio. Qñq; sñia dicit: quodcūq; iudicantis preceptū nō nature: nō iuri: nō bonis morib⁹. Qñq; sñia. Et scdm hanc significationem distinguit q; sñia alia ē diffinitiuā: alia iterlocutoria: alia cōditionalis: alia que dī preceptū: alia multa: alia dispensationis. Et pōt sic describi sñia diffinitiuā. Est diffinitio iudicialis pñit siue finē iponēs. ff. eo. ti. l. i. Et addit quidā ad diffinitionē idubitata. et que nullo remedio attentari possit p. l. elegant. er. §. si post remi dicatā. ff. de transac. Vel sic describit sñia diffinitiuā. Est diffinitio iudicialis pñit siue finē iponens ex pñiciatiōe iudicis dānationē vel absolutionē pñiens. Et hec pñcipalē diffinit qñē ut qñ auditis vtriusq; partis allegationib⁹ cā terminat et finis pñcipali negocio iponit quā semel latā index renocare nō pōt et iudex esse desinit et officio suo fungit et retineat iurisdictionē ad exequendū de offi. dele. c. i. l. i. et c. querē

ri. Sed an corrigere possit si dicat absoluo p. dēno. vide Hoffre. in sum. de senten. et re. iudi.

Sententia interlocutoria est sententia semiplena que profertur inter principia et finem cause non super principali sed emergenti huiusmodi incidentibus quonibus puta super libello offerendo vel recipiendo vel danda dilacione aut deneganda et similibus: principali causa durante: ut quando iudex non residens per tribunali interloquendo inter partes sine solennitate scripture aliquid pronunciat de plano vel super aliquo incidenti vel emergente extra primum intentum principale. et hanc reuocare potest iudex siue sit ordinarius siue delegatus siue arbiter. dicitur tamen cum causa cognitiōe ferri et iudice decedere non precedere. in q. in q. spaciū. fm Hoffre. et sententiam interlocutoriam fert iudex de reuocacione quoniam citato reo et non veniente pronunciat actoris fore mittendum in possessionem rei aut bonorum per mensuram debiti declarati vel rei petite de emergenti questione ut quando est quod iter partes vel aduocatos vtrum aliquis sit recipiendus in testimonium et c. ut. s. Et illa sententia transit in rem iudicatam quo ad duo. scilicet ut remedio appellacionis attetari non possit et ut excipiat ex ea. c. cum dilectus. de elec. in fi. non autem ut ex ea agatur actio et factus sicut ex diffinitiva. A quolibet enim tali potest appellari fm canones non autem secundum leges gentium: fallit in casibus. l. ij. C. ut lit. pen. vel dicitur si interlocutoria sit talis que absorbebat totum ius alicuius. et instar beat diffinitive iure. ita ut post interloquendum non sit locus ad appellandum a diffinitiva sic ab ea appellatur. secundo si post interlocutoriam saluum sit beneficium appellacionis a diffinitiva. Hoffre. tenet primus in su. e. ti. de sen. et re. iudi. Item interlocutoria secundum eundem est declaratio iudicialis super aliquo articulo summarie ius tribuens inter partes. Et finalis est verbum a iudice in iudicio platum iudicialiter faciens ad causam est sententia interlocutoria: ut in aut. de litigio. s. o. coll. viij. et c. Et notandum quod aliud est sententia et aliud est statutum. Nam statutum fertur per futuris delictis dicendo. Statuimus ut nullus hoc faciat: et faciens sit excoicatus ipso facto: ut no. in. c. si. d. o. sti. li. vi. Sententia vero plata sit. Excoicatio te si furtum feceris: prohibet furtum quod tractatur futuri temporis non spectat ad iudicem. de hoc glo. optima de sen. ex. c. romana. li. vi. per hoc ad. c. a no. bis. de sen. ex. Item differt sententia a canone in hoc. quod canon archiepiscopi in puinciali concilio ligat subditos totius provincie. xvij. di. c. vlt. sententia autem archiepiscopi dicendo. Quicumque furtum fecerit sit excoicatus non prohibet subditos totius provincie sed solum diocesis sue: ut est glo. i. c. romana preall. Item sententia excoicationis siue iusta sit siue iniusta. xi. q. ij. c. i. nisi in duobus casibus. scilicet post appellacionem legitimam et intolerabilem errorem in forma. c. prius. de sen. ex. solet. et c. venerabilibus. eo. ti. li. vi. Et quoniam sententia tribus modis dicitur iniusta. scilicet ex causa ex alio et ex ordine est glo. in. c. sacro. de sen. ex. et illud iterum videtur in sententia excoicationis: in qua est speciale quod teneat non seruato iuris ordine: alias autem sententia lata iuris ordine non seruato non tenet. C. de sen. et int. lo. om. iij. l. plata. Item dicitur diffinitiva et in locum est glo. i. cle. vnica. super verbo in locuto. ia diffinitiva de sequestra. poss. Et nota quod sententia lata super verbo possessionis dicitur diffinitiva secundum glo. i. c. si. de iudi. et intelligitur quando causa possessionis est deducta principali in iudicium: vel huiusmodi annexum peritoniū. secundo si p accides veniret in iudicium. et diffinitiva: put imponit finem cause nunquam datur super possessione: nisi sit proprietates annexa. ut ibi no.

Sententia conuentionalis est amicabile dispositio: ut quando iudex conuenit aliquid: et comonet eum ne faciat contra conuentionem. Alias sententias. scilicet preceptum: mulctam: dispensationem. Require in locis suis.

Sententia per errorem lata: a qua non est appellatum reuocatur. si error probabilis postea detegatur: ut in. c. fraternitatis. d. frigi. et male.

Sepcims septem huiusmodi vncias. et non dicitur ad respectum totius partis assis. Require supra As.

Sepulchrum est locus in quo mortuus continetur: vel sepultus est. Sed monumentum dicitur idem locus sine corpore. Re. s. M.

Sepultura secundum Hoffre. quicquid dicitur officium quod impedit sepeliendum. Quicquid ipsa terra ad usum sepulture deputata. Quicquid tuba marmorea vel lapidea: vel locus concaui ecclesiastico cimiterio factus: in quo corpus catholici quiescit. Item sepultura est ius fenerandi in ecclesie cimiterio. Et nota quod in xxx. casibus prohibetur ecclesiastica sepultura. Primo in mortali peccato publice decedenti. xij. q. ij. non estimemur: Secundo latroni: et furi. c. fures. de fur. Tertio in adulterio occiso. xij. q. v. placuit. Quarto in torneamento occiso: de tornea. c. i. Quinto raptori occiso. c. super eo. de rapto. Sexto heretico. xij. q. ij. sane profertur. et c. sacris. de sepul. Septimo seipsum interficienti. c. placuit. palle. Octauo excoicato et minori: d. sen. exco. a. nobis. et c. sacris. palle. Nono in edicto. de pe. et remi. quod in te. Decimo publico usurario. d. usur. q. i. oib. Undecimo prebendarii et coiccare. c. o. s. d. peni. et remi. Duodecimo in taberna occiso. xij. q. v. placuit. Tredecimo proprietario monacho vel regulari. c. monachi. de sta. mona. et c. cum ad monasterium. cum si. eo. ti. Sed si clerici vel boni laici ab hostibus occiduntur: vel submerguntur: vel per parietes opprimuntur: debent habere ecclesiasticas sepulturas. c. sicut dignum. d. homici. c. ex parte parentum. de sepul. xij. q. v. quod ergo. Est autem ius fenerandi potestas sepeliendi in cimiterio pueniens ecclesie ex concessione pontificis. Et sepultura eligenda est apud loca magis religiosa. c. fraternitatis. de sepul. nam sepulture electio in loco non religioso fieri non debet. Sed queritur quod legauit predicatoribus. xxx. per sepultura efficiatur usurarius: et sic carebit sepultura: an adiuuat per legatum. R. n. d. et glo. quod non. Sicut si legatus per celebracionem misse: et iterum interdictum ecclesie tenet legatum in casu. R. d. quod fratres non sunt in culpa vel causa. sicut in secundo casu ut no. d. is. Bart. de sar. C. de insti. et substi. l. i.

Sepenotat regulam in dicitur: ut in. s. i. fraudem. isti. qui et ex qui. caa. manumit. non licet.

Sepia sunt clausure. et dicitur a sepio. ut est glo. i. cle. ne in agro. de statu mona.

Sequela dicitur omne id quod naturali sequitur ad aliud: ut iumentum: vitulus: vacca. et sic aliqua prohibentur. non quod ex se mala: sed quod ex his mala sequuntur. xij. di. denique. et xij. q. i. in nouo.

Sequester est is apud quem res litigiosa deponitur a pluribus et sequestratur ut ei quod iudex vicerit reddatur. dicitur ab eo quod occurreret aut quasi sequenti eos qui credunt committunt res de verbo. sig. l. sequester. vide de iudi. examinata. Est enim secundum Hoffre. depositarius rei in iudicium ductus: ut ff. de po. l. proprie.

Sequestrum est illud scriptum quod de sequestracione constituitur. et si sit ex causa voluntaria transferat possessionem in sequestrum. secus si causa necessaria. l. interesse. pnto. ff. de acqui. po. ut nota. i. c. examinata. de iudi. i. glo. et i. glo. cle. i. de sequestra. possess.

Sequestratio est rei de qua agitur. vel controuersia est separatio: vel dispositio: vel possessionis interdictio. Interim enim quod res apud sequestrum est: nec actor: nec reus possidet: ut ff. de sta. homi. l. libertus. Non potest autem

illa dispositio que sequestratio dicitur fieri nisi a pluribus
quis alias est unus: et plures deponere possunt. ut .l. l. 3.
ff. de positi. nam plures res litigiosas deponunt quoniam de uno
iudicio parti sit. et unus deponere potest de mandato iudi-
cis: ut in glo. c. examinata. de iudi. et ibi per doctores. Et nota quod
secundum Goffredum. sequestratio fit aliqui causa committende posses-
sionis. et tunc neutrum litigantium possidet: sed sequester. Aliqui
causa custodie. tunc possessio remanet penes possidentem.
et generaliter prohibita est sequestratio. C. de pbi. sequestr. l. unica.
ca. promissa pro casualiter. Primo voluntate partium: ut lite
finita res victori deest. Secundo ex necessitate ne per-
sona suspecta cum re mobili aufugiat. Tercio ne persona
suspecta circa rem immobilem fructus depopulet vel dissipet.
Quarto propter contumaciam non cauētis de collatione bonorum
facienda. Quinto si seruus de possessione seruitutis proclamatur
in libertatem. Sexto cum appellatur ab executore. Septimo
cum timeatur de seuitia viri: nec potest sufficienter uxori caue-
ri sequestratur uxor. Octauo ne perdatur uendendi comoditas.
Nono cum aliquis de comitibus perfidis furtum patitur. nam res
sequestratur usque in tempus successoris perfidis. merito enim se-
questratio fieri non debet nisi tunc demum cum timeatur ne pos-
sessor vel appellatus fructus depopulet secundum Goffredum in sum.
alios casus in cle. unica. eo. ti. et l. i. ff. de colla. bo. et in
archi. l. c. q. res. xi. q. i. ubi late de hac materia. Et per Jo.
monac. et Jo. an. in regula locupletari. de reg. iur. li. vi.
vide et glo. si. l. c. dilectus. de sequestra. poss. cum ibi nota.
Sed ponamus quod ecclesia est apud aliquem sequestrata. utrum il-
le sequester lite pendente super iure patronatus possit pntare
ad illam. Inno. et sic: quod talis habet fructus. c. de iuratiōi-
bus. de iur. pa. Imo. consentit ibidem ratione tali innotum ponendo
diuersitatem iter creditoris cui ipignoratū est ius patro-
natus et sequestrum. nam creditor non potest pntare aliquem quod
superest verum dominus qui pntare habet. sed sequester pendente lite
potest ne ecclesia diu vacet: quod neutra parti pntare potest an-
te lite sopitam. facit bona glo. in verbo beneficium. in cle. unica. de
sequestr. poss. que dicit sequestrum possidere iura benefi-
cii et beneficiarii: et remittit ibi ad nota. l. c. examinata. de iur.
di. p. Jo. an. Poss. teneri dominum qui sequester apud quem
ius patronatus sequestratum est lite pendente non possit pnta-
re. nam non habet possessionem iuspatronatus. et arguit a fortiori cum
creditor cui ipignoratū est iuspatronatus non possit: quod tamen
habet possessionem eiusdem pignoris. et c. Et hoc tenendo dicitur ad
moriūm Jo. de imo. quod non diu vacabit ecclesia. nam post
quattuor menses laicis: et sex clericis episcopus prouidebit. c.
cum ppi. et c. ea aut. de iur. pa. et ubi melior hec opinio. quod se-
quester solum custodire debet fructus: ut isti restituant eos qui
suum pro se reportabit que est natura sequestri. sed si pntat
aliquem quod fructum illum restituet secundum ubi nulla debe-
ret fieri restitutio. c. ex litteris. de iure pa. et c. cum ve-
nissent. de in inte. resti. hic articulus satis disputabilis
est. et nota. l. c. examinata. de iudi. vide cle. preal. de sequestr.
poss. precipue glo. in ff. restituat. ubi dicitur quod sequester li-
mitatam habet potestatem de restituendis fructibus qui supportatis
oneribus adhuc supersunt quod non possit illos in emptionem pro
diorum pro beneficio vel alias in utilitatem beneficii conuer-
tere ergo minus ubi posse pntare.

¶ Sensus sapiētis non arbitrat in iura. ubi quoniam alii obben-
tium paciscit aliquid facere ad sensum sapiētis alter ob-
bentium tenetur ea facere que de iure fieri debent super il-
lo contractu: quod sapiens arbitrari in iura non potest alias
sapiens non esset.

¶ Seruitus est constitutio iuris gentium qua quis in
ius naturale alieno subicit dominio. et quoniam seruitus inducitur sit.
vide glo. super verbo seruus. de iude. et sarra. c. ita quidam.

optimam glo. super verbo seruitutes. di. i. ius gentium. ubi dicitur
inducta per ebrietatem vel prescripta septennio. si le. h. c.
sexto die. xxv. di. ubi dicitur nemo sciebat a sorte natu-
re sue obsequia seruitutis exigere: quod manebat antequam vi-
num inueniret omnibus iussu libertas. et non esset hodie serui-
tus si ebrietas non fuisset et c. sunt autem duplices seruitu-
tes. scilicet prediales et personales.

¶ Seruitus predialis est quedam constitutio qua predium predio
subiungatur: et seruitutes prediales: lex tales appellat que
sequuntur predia et earum constitutio eatenus et quatenus expe-
dit predijs. id est ad fructus eorum percipiendos.

¶ Seruitutem autem predialium alie sunt urbane et alie ru-
stice: sed has quidem seruitutes lex dicit esse iura cōia que li-
berratis sunt. ubi nota. quod secundum Azonem in sum. C. de serui. et
aqueduc. hoc verbum ius in eadem lege et in eadem voce suppo-
nit per seruitute. Dictio. n. semel posita duas quoniam ipor-
tat significaciones. scilicet propriam et impropiam vel utramque. Pro-
pria autem secundum diuersa dicuntur seruitutes. Nam si non pos-
sem ex edibus meis exire in agros meos vel puenire ad
viā publicam nisi pagros tuos vel ortos emi a te lice-
tiā eundi. hec licentia dicitur seruitus itineris: quod predij tu-
um in hoc mihi seruit.

¶ Seruitutes rustice sunt que predijs rusticis debentur
veluti iter: actus: via: aqueductus: aquehausus: pecoris
appellatus ad aquam ius pascendi: calcis coquende: arene
fodiende: que tria ultima pnt dici nomine seruitutes ru-
stice: sed superiora proprijs nominibus carēt. que omnia regre lo-
cis suis. Nam iter est ius quod ex ede mea pagros tuos possū
in vicis publicos exire vel intrare. Sed aquehausus est
ut aquam haurire possim de puteo tuo.

¶ Seruitutes urbane sunt que predijs urbanis debentur
scilicet iuribus alicuius edificij. Nam edificijs liberentur velud al-
ter tollendi aut non tollendi ne deficiat luminibus vel pipe-
ctu domus vicini. Item stillicidium aduertendi vel non ad-
uertendi in tectum vel in aream vicini: ut stillicidium tecti mei
cadat in aream vel fundum eius. Item ut liceat immittere vel
pucere tignum in parietem vicini. Et nota quod an seruitus sit
urbana vel rustica colligitur ex qualitate predij cui de-
bet ipsa seruitus quod per. Nam talis est seruitus quale est predij
cui debetur. si enim stillicidia domus mee que est urbana pro-
dij ouerto in aream tuam que est rusticum predium dice-
tur urbana seruitus et e contra. si tignum edificij mei causa im-
ponendo fructum facti quod est predij rusticum immitto in
parietem domus tue dicitur rustica seruitus: et si domus tua
sit urbanum predij. Item nota iuxta primam acceptiōem ser-
uitutis quod multis modis quod redigitur in seruitutem: de quibus
isti de iure persona. in tex. et in glo. Unum ubi liber seruus fiat
sunt ista necessaria. Annis viginti inueniatur quod venditur esse
Rursus eum seruum cui venditur esse putare. Et inueniatur pre-
cium quod velit participare. Et quod sit liber sciat hoc quod
venditur iste. Que si defuerint seruus non cogitur esse. Pa-
tent ergo ad quod quattuor requisiti. Primo quod sit annorum
viginti. Secundo quod vendatur ignorantia conditionis liberta-
tis. Tercio quod eo anno ut precij pretium habeatur. Quarto quod sci-
at se liber. de hoc vide glo. §. penult. isti. ri. palle.

¶ Seruus est qui de iure gentium vel civili dominio alie-
no subicitur. In hac parte et ius gentium: et ius civile de tra-
xerunt iuri naturali. Et dicuntur serui non a seruendo: sed
a seruando. Imperator enim vel princeps captos ab hostibus
qui serui sunt capientium uedere iubet: et per hoc salua-
re et non occidere. hostibus. n. captis et sic in seruitutem
reductis hoc seruandum est quod utile et benignius visum est
scilicet eos omnes seruari et non occidi. hoc enim benignita-
tis est sed occidi crudelitatis. Ideo et dicta sunt man-

cipia qz ab hostibus manucapiunt: ut insti. de iure p/sona. r. ff. de sta. ho. l. libertus. Sūt et serui uerne qui sunt ex ancillis manentib' i domo. l. titie textores. ff. deleg. i. Alij sunt serui leccicary q faciūt leccicas. e. ti.

Seruus ordinarius dicitur qui alijs seruis est prepositus: scz qui habet alios seruos sub se quibus preest: r precipit eis quid vult.

Seru' vicari' ē q seruo ordinario subministrat.

Seru' mediatin' uel median' ē q mediū gerit ac/ tū. scz qui nec est ordinarius nec vicarius: sed medi' i ter hos r illos numerandus.

Seruus librarius a libra dictus est: scz qui ponderibus preest: r libze nūmoz r permutatozū custo diam habet in domo domini sui.

Serui insulari: alias insularij sunt q retinēt i insula. i. i domo. nec mittunt i agros nec i villā. dom' aut ista la d' eo q insunt ei habitatores. Licet insula qñqz di/ cat in solo. i. in mari sita.

Serui villici sunt qui ad villam mittuntur.

Serui victores sunt quos quis victos habet pre/ parandi causa.

Serui cubicularij dicuntur qui lectum r cubiculū dñi sui pcurāt: q vulgo camerarij uocāt a camera.

Serui deditij dicuntur qui in morte liberi r i vi/ ta sua serui sunt. quozū libertas sublata est. ut insti. de libe. s. libertinorum.

Serui latini sunt qui a dñis erant manumissi: ut in vita essent liberi: r i morte serui: r eoz bona tāq ser uoz ad dños deuoluebāt: ut i. s. prealle. isti. d. liberti.

Serui atriarj: uel atrienles sunt illi qui atrij custo diaz faciunt.

Seru' corrupt' d' seru' q per alicuius inductionez factus est de bono malus: uel de malo deterior scz in anima r corpore.

Serui corrupti actio. Re. s. Actio.

Seruiana r quasi seruiana actio. Re. s. Actio.

Seru' public' d' tabellio. nō qz seru': sed qz publi cū exercet officium. ff. de adopt. l. non aliter.

Seruus heres. Require supra D.

Serui artbarij. Require supra Artbarij.

Seru' ordinat' postea restitut' dño gaudet. c. si qs suadēte. xvij. q. iij. nec m'rimoniu' s'bere potest post votū: d' conuer coniuga. qd qdā. r hoc no. glo. liij. di. c. ij. nec iudicabit a dño: s' ab epō. rcvi. di. si iperatoz.

Sericopulate dicuntur uestimenta que inseruntur r texuntur serico: ut in. l. si quis. C. de muneribus. lib. xi. scdm Accur.

Seuē dictio disiunctiua. C. de sacrosan. eccle. l. ge nerali. Et aliquando ampliat. ff. d. aur. r argen. lega. l. si quis ita. r scdm Bar. in. d. l. generali. r no. lxij. di. ego lodo. r lxxv. dist. c. vlti. in fi. r per Archi. de so. cō pe. in: c. i. libro. vi.

De

Si

Siccary dñr homicide r interfectores dicti a sicca ferro uel cultro: insti. de pub. iudi. s. siccary. Etia3 di ci possunt siccary qui alicui' vite armis isidiantur. de pe. di. i. sigs cū telo. r de homici. c. sicut dignum i glo.

Sicca est ferrū uel cultellus breuis ex vtraqz par/ te scindens r acut': quo maxime utūt: qui apud itali/ cos latrocinia exercent. sed ei' interpretatio est larga ut contineat telū: lapidem: lignuz: r quodlibet ferrū: ut insti. de publi. iudi. s. item lex. r. s. siccary prealle.

Signū quid sit. r quō signū differt a sacrificio. d' cō se. di. ij. sacrificiū. r. c. signū. r quō multiplex est signū

vide de consue. c. ij. i glo. Et signū perditiois religio/ si est qñ ppter ppetatem sepeliē in sterquilinio. ut d' sta. mona. cum ad monasterium.

Syllabe error non nocet: ut no. de fi. instru. ex par te. per glosam.

Signare est aliquā formā uel signū alicui ipzime/ re uel notā imponere. vnde testamentuz signare. i. no tare d3 quis ut notū sit illud quod in testamento scri/ ptum est fm Jsi. li. v. etbi. s3 subsignare ē subscribere ut si testes vocati r rogati a testatore subscribantur.

Sigillatim. i. singulariter. ita exponit Hosti. in. c. uenerabili. de testi. r Archi. in. c. pñitum. s. testes. e. ti. li. vi. facit ad hoc de prebē. c. ad hoc. l3. xxix. dist. c. singula. in prin. Item in symbolo athanasij. quicunqz vult saluus esse.

Significatio scdm Azō. de verbo. signi. ppe est de mōstratio facta pprio noie rei de q queritur attribu to. s3 large ponit si ppiū nomē nō interueniat sed tñ res per aliud verbū quod aliquo mō accedere posset ad ostensione3 rei notificetur.)

Silentiary sunt idem quod consiliary uel secreta/ ry principis qui silere debēt r occultare pncipis cōsi lia. ut. ff. de mino. l. vez. r gl. ij. l. illud. C. d. coll.

Siluacedua est que ad hoc vt cedat deputata est r d' apta cedi qz facile succrescit.

Silua pascua d' que pascuis pecudū ē assignata.

Silua palaris ex q pali r podimente sumuntur.

Silitudo ē rex differētiū opatio fm Boe. r que si militudo ad spēm uel gen' referat est glo. notabilis i vbo curā aiaz. i. c. non pōt. de preben. li. vi.

Sile dici nō pōt vbi dissimilitudo subest. xxvij. q. i. sicut eni. r. l. ij. ff. de iniusto rup. testa. r qñ iterpre/ tet hoc vbu' sile. vide. c. olim. de verbo. signi.

Symonia fm Goffre. ē studiosa cupiditas uel volū tas emēdi uel uendēdi spūale uel spūali annexū quod spūale censet. ius eni picipiendi puent' pbedales scz pbende uel rōe prelature spūali nō ē s3 ānerū spūali. scz canonie ppter res temporales que illo iure prone niūt scz ut fruct'. i. q. ij. sigs obiecerit. sic r ius patro nat' d' annexū spūali ppter quandā cōfederatōne: qz cadit i laicū a quo possidet: ut. c. de iure. eo. ti. Et d' a symone mago qui fuit prin' auctor huius sceleris in nouo testamēto. Ipse eni voluit emere gratiā spūssā cti a beato petro sic r giez i veteri testamento volu it grām sanitatis naathansyro vendere: ut. iij. reg. v.

Uñ symoniac' d' pzie emptor spūaliū. s3 gieziticijs vēditor eozūdē. i. q. i. qui studet. Et ē symonia pecca tū enorme r respectu ei' q p symoniā bñficiū acquisiuit qui penitētiā agere nō pōt bñficio retēto. vel dicitur enorme. i. indispensable: qz dispēlari nō pōt cū symo niaco nisi bñficio resignato sicut i symoniaco i ordine contingit. ut. xij. di. nerui. r symoniac' ē occultus in ordine suscepto. qui viciosum h3 caracterē: ut. i. q. ij. in quibusdā. suspensus ē quo ad se r quo ad alios. i. q. i. reperit ē symonia sola intēcione absq pacto vel fa cto cōmitti: ut in. c. qui studet preall.

Symbolū ē quadruplex quoddā apostolor quod scdm quosdā theologos cōtinet. xij. articulos fidei p pter. xij. aplos cōzisti q vna r eadē hora istinctu spūs sancti ipm cōposuerūt. vñ d' symbolū a sin quod est sit r bolus morsellus: qz quisqz apostolor suū bolū. i. ptē apposuit scdm alios theologos veri' ē q pncipales articuli fidei nostre sunt tñ. vij. scdm q tñ septē sūt dona spūs sancti quos quilibet christianus scire tenet

clerici explicita laici implicita ut patet de sum. tri. c. firmiter. in tex. et glo. Aliud est symbolū mai⁹ qd canis i missa factū i sinodo niceno pp̄ grecos q non crede- bant q spū sanct⁹ pcederet ab vtroq; sed a p̄e rātū: de de. di. v. c. vlt. et pe. Tertiū symbolū ē athanasij scz quicūq; vult salu⁹ eē qd canis i p̄ia. Quartū symbolū ē iuris. scz prim⁹ titul⁹ d sum. tri. et fi. ca. ut ait. Jsi. vii. li. ethi. c. vii. i quo id qd de fide catholica et summa tri. in p̄dictis symbolis continet confirmat et repetitur.

¶ Simplex p̄ceptū ē cū p̄ter lit. cōtest. iudex cōfessio ne partiū accedēte aliqd precipit. vbi gra. si qsa reo in iudicio absq; libello cū istrumento debiti petat de cem et p̄fiteat de plano: tūc iudex sine alia causē cogni- tiōe vel cōmissione sibi p̄cipiet vt certo termino sol- uat. et hoc d̄r p̄ceptū et nō sentētia qz sūia nō d̄r nisi qū ordo iudiciari⁹ est seruati⁹.

¶ Siliqua est spēs mōete et q̄rta pars ass. s: sumis eti- am p̄supluitatib⁹ relictis vino exp̄so de viuis. vnde Miscēs se siliquis cibis vult fieri ierosis.

¶ Syndic⁹ ē pcurator vniuersitatis vel collegij p cer- to salario ad iudicia cōstitut⁹ scz q causam vniuersita- tis agit vel defendit. et d̄r quasi singulorū causas dicēs Est enī syndic⁹ grece defensor latine. nā officiū ei⁹ est agere vel defendere noīe vniuersitatis cās p̄ntes vel emergētes. ut. ff. qz qsq; iur. i rubri. et i glo. i. et i. c. vni- co. eo. et qū d̄r cā vniuersitatis agi p pcuratores d̄r exponi idēst sindicū vel actorē ut de pcur. c. qm cau- sis. et de iura. calū. c. cum causam.

¶ Synodus ex greco iterptat⁹ comitat⁹ vel cet⁹ et inē- cetera cōcilia q̄tuor venerabiles fuerunt sinodi q̄ to- tam fidē cōplectūt q̄si q̄tuor euāgelia et q̄tuor symbo- la et toridē paradisi flumina. Prima i cena tricētoz ann- xvij. ep̄oz a cōstātino ip̄eratore pacta qua dānata est blasfemia ariane perfidei de inēqualitate sancte trini- tatis: nā scdm glo. dicebat patrē maiore filio et filium maiore spū sancto. Secūda cētū quinquaginta patrū sub theodosio seniore cōstātinopolim dānās macedo- niū negatē spiritū sanctū eē deū: et cōsubstātiāle patri. h̄ scdm glo. seruū p̄ris et filij. i. q. i. eos q. Tertis ep̄be- sina centū ep̄oz sub theodosio iuniorē: q dānauit Ne- storiū asserētē duas p̄sonas i christo: et beatā virginez nō deī h̄z hoīs tūc genitricē. Et hoc cōdit in duab⁹ na- turis vñā christi p̄sonā. et d̄r p̄ma ad differētiā sinodi ene: siue secūde: que fuit reprobata. et ist. xvi. qm san- cte. Quarta calcedonēsis qngentoz centū et triginta sa- cerdotū sub Merceano p̄ncipe dānās Eutichez con- stātinopolitanū abbatē verbi dei: et carnis vñā natu- rā p̄nūciantē scz diuinā post resurrectionē. di. xvi. c. v. et Dyoscoron eius defensorē quondā alexādrinum ep̄m: et Nestoriū ep̄m cū reliquis hereticis. De his est ter ad l̄ram. dist. xv. c. canones. et. h̄. h̄az prior. et scdm Grego. i. c. se. Et de eisdem Gelasius papa i. c. se. De his ēt vide ter. h̄. suscipim⁹. et in ep̄la iter claras. C. de de sum. trini. et fide catho.

¶ Si de p̄prio significato ip̄ortat cōditionē: nō tamē semper significat. Vñ qūq; facit dispositionē cōditio- nalē. Quandoq; executionē tūc. Qūq; significat cām icertā. quādoq; certā. qūq; euētiū icertū nō cōditiona- lē: qz nō suspēdentē. qūq; accelerationē: et qūq; nihil significat. Exēplū primi ibi. p̄mitto vel nego si nauis ex asia venerit: ut in. l. itaq; ff. si cer: peta. Secūdi ibi iuder dicit. do tutorem si satisfecerit. qz sensus est qz pure dā: et immediate sit tutor sed administrare non d̄z nisi prius satisfecerit: ut. l. muto. h̄. hanc autem. ff. de

tutel. ubi d̄r. Hanc autem cōditionem si satisfecerit conditionē nō facere. rō ē uolūtas p̄ferētis. nāz tutor a iudice nō pōt dari sub cōditione. c. act⁹ legitimi. de reg. iur. li. vi. et qz inuitus dā tutor: ergo nō stabit in voluntate sua p̄ditionē nec iudices i decernēdo so- lent facere iudicia sua conditionalia. Exēplū tertij lego titio si negocia mea gesserit. Et ē aliud exp̄ime- re cām per quā: et aliud p̄ si. nā p̄ qz exp̄imēdo falsa cā non viciat: sed p̄ si viciat. l. demonstratio. ff. de con- di. et demon. nisi aliud apparet ex voluntate dispo- nentis. Etia qūq; si capis pro quā: ut ibi. Si deus est qz hoc subiecta mā et fides catholica h̄z qz deus crea- tor ē oīum certitudinaliter. Quartū qū ille euē⁹ ē de p̄nti uel de p̄terito: ut ibi. p̄mitto uel lego si rex est parisius: uel fuit tali die. ubi euē⁹ ē disponētib⁹: ut di- sponenti icert⁹: nō tū cōditionalis: qz non. suspēdit. nā act⁹ purus statim valet: uel nō ualet: ut. h̄. si. instit. de verbo. obli. et sic accelerationē significat. Etia qūq; nihil significat vt ibi. p̄mitto si talis moriet⁹. ar. l. pū- pillus. h̄. qui sub cōditōe. ff. de noua. et de lega. qz non pōt significare cōditionē que ē de euentu futuro incer- to. S̄z qz nihil certū moriet⁹: ergo mā subiecta nō pati- tur. Dicit tū Bar. qz i vltimis uoluntatibus opat con- ditionē. dicendo lego si heres moriet⁹: vel si semp̄oni- us moriet⁹. nō ex eo qz mors sit icerta: sed an legatari⁹ moriet⁹ anteq; heres. uel semp̄oni⁹ allegat. l. qd die- bus. h̄. cū dā titio. ff. de condi. et demon. ubi d̄r qz lega- tū tale si mater tua moriet⁹ ē cōditionale. Petrus dicit qd est puz. Et si i ter. allegato d̄z sumi p̄ cum. qd si- gnificat p̄ncipaliter t̄ps: et p̄ cōis cōditionē. Itēz nihil significat ut ibi. p̄mitto si volueris. lego si heres volu- erit. l. sub hoc. ff. de act. et obli. qz act⁹ i uolūtate ob- ligandi est. et sic nulla ē d̄spositio uel restrictio sit ni- si disponens videat decidere. l. si ita exp̄essisset. ff. de condit. et demonstra.

¶ Si nō dederis hoc complerū sic applicatū duob⁹ ad eodē stipulantib⁹ uel pactū sibi acquirētib⁹: dicen- do. Tu p̄mittis mibi petro si nō dederis h̄rico. et h̄- ric⁹ iur̄ dicat. tu p̄mittis mibi h̄rico si nō dederis pe- tro cappā tuā. Sensus huius dictionis est qz altero lit. cont. deficit cōditio p̄ alter app̄osita. et existit conditio p̄ ip̄m app̄osita super re sibi data: ut in. l. si titius. ff. d̄ verbo. obli. Ratio est uolūtas p̄ferentis supra ex hoc qz ille nō vult rem habere in casu i quo iste ha- bebit. Item ibi. p̄mittis mibi Stichū: et si eū nō dede- ris p̄mittis mibi decem noīe pene. vel loco ei⁹ signifi- cat qz si nō dē Stich⁹ cum potest dari. sic qz est i mora dandi existat cōditio et stipulatio siue conuētiō penā que per dationem. r. cōmittitur siue purificatur. ut. l. stipulatus. h̄. i. ff. de verbo. obli. Ratio est uolūtas p̄ferentis sumpta ex hoc qz Stichus est in obligatione primo deductus pure. Et per hoc agitur eū dari cū poterit: et promissor interpellabitur dare: et sic d̄ alij s̄naliter autem semper ad mentem disponētis re- currendum est. qz sepe cōtingit qz vna dictio uel oīo p̄ vñū capis i vno significato: et per alium in alio. Sunt ergo circumstantie attendende per quas mēs p̄feren- tis declaratur: ut sunt qualitates p̄sone et c.

¶ Si capitoliū nō ascenderit. si titio non nupserit. si nauis ex asia non uenerit. Hoc conditio per cautioēz implet. put testatorem voluisse concludi sicut condi- tio per illum modum deficit vel existit. per quem de- ficere vel existere p̄ferens itelligit. put ex cōditōis significato p̄prio uel alio p̄sonali medio concluditur

ex euentu vel defectu:

Si nō valet hoc iure ualet illo. si non ualet iure testamenti ualet iure codicillorum. De clausula significanti si non pōt ualere ex defectu solēnitatis ut testamētum scz qz non sunt. vii. testes uel non sigillauerūt eodem contextu ualet iure codicillorum. si sint qnqz testes. qz disponens hoc uoluit et lex admittit. significat ergo dictio si appositā his uerbis uel alijs qd uoluntas disponentis declarata ex uerborum significato uel alias quouis mō dicat.

Si peperit hec dictio si applicata uerbis diuersimode significat. put diuersimode applicat. vbi grā. dicendo si tres peperit liber esto significat qz quartus partus sit liber: vt. l. aretusa. ff. de sta. homi. si g' vnus primo peperit et secūdo tres ex eodem utero uel primo duos et secūdo duos ex eodem utero. tunc qz quarto nascitur est liber nec potest dici qz duo simul nascuntur: qz natura hoc non patitur ut i. l. aretusa. p. alle. alij dicūt si nascitur masculus et femella masculus psumit primo nat' qz fortior. sed hoc est in contrariis qz femina cit' pubescit et perficit. alij dicūt qz omnes erūt liberi. l. cū mater. §. si. ff. de fideicomis. liber. sed hec non fuit mens testatoris: ergo primū dictū meli'.

Sine euenierit siue non euenierit he orationes d se sunt contrariis casu et tamen coniuncte significāt puritatem scz qz actus qui disponit his uerbis sit purus. Et sumitur significatū ex hoc qz certū ē alterum casum euenturum. et sic dispositio reddit pura facit lex qz si perēte. §. vlti. vbi habet qz venditio facta hoc modo siue natis ex alia uenerit siue nō est pura: vt. l. pupillus. §. qui sub conditione. ff. de noua. vbi habet qz qui stipulatur sub conditione siue extitura pure stipulat. vt. l. itaqz. ff. si cer. pe. vbi conditio dicitur cū incertum conferat. Et sic p3 qz hec conditio non reddit actū aditionale de p se. §. hec oratio applicata dispositioni vltime uolūtaris eam reddet cōditionalem: vt. l. bi. ff. quan. di. le. ce. vbi dicitur qz legatus hoc modo actū siue illud factū fuerit siue non est conditionale. et intellige siue non fuerit infra certum diem ne in infinitum expectet. Et licet certum sit alterum casum euenturum tamen incertum est an uiuente legatario uel non. et hec incertitudo facit conditiones i vltimis uolūtatib' fa. lex. i. ff. de condi. et demon. secus si in contractu qui cure transmittitur siue factum erit siue non. ergo contractus factus cū ille morietur non est conditionalis sed in diem. l. nam et si moriar. ff. de condi. et demon. et sumitur in his significatū ex cōmodo intelligendi nisi aliud certe apparet ex uoluntate testatoris uel contrahentium.

De So

Sobrini et sobrine dicuntur qui uel que ex patrelibus fratribus uel sororib' consobrinis uel amicis progeniti uel progenite sunt.

Sobrinus propior et sobrina propior sunt patrui magni uel amite magne filij filie ue. et sobrinus nascitur ex sorore.

Socer est pater mariti uxoris in. l. sicut autem. ff. de re. iudi. et est pater uxoris mariti ut. c. l.

Socrus est mater mariti uxoris. p. socer: proauus et prosocrus proauia mariti.

Societas. Re. s. actio p socio. nā uera societas fraternitatem inducit ut i. l. uerū. ff. pro socio.

Solutio s; sōffre. est rei que debet redditio. isti. qui. mo. tolli. obli. in prin. uel large est ab obligatione

liberatio. et alia ē naturalis siue uera que fit per red ditionem eius quod debetur. alia ciuilis siue imago ria. Et fit multipl'r p nouationes delegatōne accepti lationē uel ppenationē de quibus in locis suis.

Soluendo esse ē hēre vñ soluat uel vñ soluere pos sit isolidū per se uel alium. ff. de uerbo. sig. l. soluēdo. et sic dī quis esse soluēdo. ecōtra. non soluendo dī ille qui soluere non potest.

Solēnitas sumit pactu reali ut solēnitas stipulatō nis dū quis fideiubendo se obligat interrogatiōe pcedente et respōsione sequēte. isti. de fideiuss. §. si. Et hoc ē notandū p intellectu hui' si scriptū reperiretur aliquē fideiussisse sub hoc uerbo significat solēnitas stipulationis nisi fieret i patria tali i qua efficax ē simplex promissio. silt i auctētico instrumēto si reperitur ibi scriptū aliquē pmississe sub hoc uerbo includitur solēnitas stipulatōis. l. i. C. de usur. et §. si ita scriptus isti. de iuri. stip. Et sumit significatū ex solēnitate instrumenti quod significat actū ibi contentū solēniter factū. etiam ex pte notariar' qz notarij nō redigūt instrumenta in scriptis publicis. nisi de actib' corāz eis solēniter celebratis alias promissio nō facit de se solē nitate stipulatōis. secus de fideiussidōe dū saltē appet iquātū p quo et penes quē. alias ē nulla ēēt fideiussio l. cū de debito. ff. de pba. §. si. iuncta. l. i. de fideiuss. et sic de alijs i qbus includit solēnitas uel non.

Sol' ē cui nullus ē dīns di. vii. si solus christus audiendus est non debemus attendere qz alijs ante nos faciendum putauerit. et vii. q. i. sciendum. in fi.

Sola est que fidei possidet meritum obedientia. **S**olum idem ē quod terra. unde. Sit tibi terra solum quo possunt vincere solum. vbi primus ē substantium neutri generis. secundum adiectiuum masculini generis. unde dicitur. Quicquid plantatur feritur uel edificatur. Omne solo cedit radices si tamen egit in fi. de re. diui. §. cum in suo.

Solidum idest firmū. Et componitur cū in: ut isolidum. idest quilibet eorum per se solum. unde locus habet in promissioib' stipulatōe uallatis. que stipulatio accipitur per uerba futura: ut inserit. in solidum se daturus uel seruaturus.

Sors ē ars diuinādi. Diuinatio aut ppe in malo sumitur. Item ē sors ibidem ē qz sortilegiu: ut extra de sorti. Item sors ē portio hereditatis: eo qz p sortes solent distingui hereditatū portiones. de preben. cū scdm aplm. rri. di. clerics. sumitur etiam pro fortuna uel euentu. rri. q. ij. sors. Item pro capitali capitur ut de usur. c. i. et ij. et de hoc uide glo. i probemio cle. in uerbo sortis.

Sortilegiū ē qñ aliqd p creaturā diuinat. Et species diuinationis numerantur. rri. q. ij. c. igitur. et ea. q. v. epi. et c. nec mirum. et omnis diuinatio quocūqz modo fiat: et qualitercūqz vocetur est probibita et dānata: vt. rri. q. v. per totum.

Sortilegi uel sortilegistē sunt diuinatores. uel isti qui sub nomine fice religionis per quasda quas sanctoꝝ uel apostolorum uocant sortes. uel diuinationes sententiam uel scientiam profitentur siue diuinatio nis. Aut quarūcūqz scripturarum inspectiōe futura promittunt. vt. rri. q. i. c. i.

Sotulares dicuntur quasi subtalares: a sub et talo Et aliud subbori: genus calciamenti: vt in cle. ne in agro. de sta. mona.

De

Sp

k4

Spectacula sunt que fiunt in loco vbi ludebāt tra-
gedi et comedi: ut dicūt greci. et habet in auē. de cōsu-
libus. Et spectaculū phibitū est: put iporiat effusio
nē sanguinis. C. de gladi. l. i. li. xi. et l. legatū. ff. de usu.
et usufruc. Sed ludi pmittebant ad letificationes po-
puli: ut comedie: et similia. l. i. q. et iij. C. d. specta. li. xi.
Specus ē alt' locus supra terrā: per quē ducit aq.
ff. de riuis. l. i. §. specus. Itē ponit pro fossa qua colli-
gitur aqua. et ē ampla et rotunda. ff. de aqua plu. arcē.
l. supra iter. Vbi glo. ponit differentiam inter specus
et cuniculum. vide supra L.

Species significat terminū significatiuū plurium
differētū numero: ut hō. ille termin' significat omēs
hoies iter se differētes numero. q. termin' hō signifi-
cat p hoc nomē spēs. put ē vnū de quinq; pdicabilib'
Sed scdm legistas sumit spēs qñq; p idiuūduo: ut se-
ius: stich': fund' cornelian': dñ spēs put ex significato
uel quis alio medio cludit pferentē significare volu-
isse. ut si dicat testator. Titio lego oēs seruos: seio le-
go stichū. ibi seius i sticho pferē. l. vxorē. §. felicissime
ff. de leg. iij. nā spēs expressius legatur q̄ gen'. et lega-
tus speciei preualet: et aliquid significat et operat'. Si-
militer ibi. Lego titiū vnum de seruis meis seio lego sti-
chū: sei' i stichū pferē. l. cū ita. §. i. ff. d. op. et elec. lega-
nō obstat. l. si heres. §. i. eo. ti. qz ibi optauit de facto.
Sed ibi. Lego titio fundū sempromianū: seio eiusdez
fundi usufructū: seius i usufructu non pferē: imo iter
vtrūq; cōicat. l. si alij. ff. de usufru. lega. S; si iudex di-
uidendo dicit. Titio assigno fundū sempromianū seio
ei' usufructū: solus sei' hēbit usufructus. l. et puto. §. i.
ff. famil. hercis. Rō ē volūtas iudicis sumpta ex natu-
ra diuisionis: qua agit recedi a cōione. nā si usufructus
remaneret cōis nō fieret diuisio: nec recederet a cōio-
ne. Et hec diuisio et sūia iudicis eēt euident' iniqua. q̄ i
fundo eque vni adiudicaret tota ppetas. et tuz hoc ps
usufruct'. id sumit intellect' talis qz vni' sit ppetas: et
alius usufruct': qz hic nulla apparet inequalitas. Itē
ibi. Testator legat oēs seruos cuiā non capaci. puta
de portato et stichum seruū titio capaci ti. i' hēbit sti-
chū. nec derogatur legato generis per legatū speciei
qz legatū generis nullū ē ipso iure: et sic nō ei derogat
ut. l. nā et si. ff. de iniur. rup. et irri. test. vbi. Qd nullum
ē rūpi nō pōt. Itē ibi. Papa cōcedit grām alicui ad p-
mū bñficiū vacaturum in prouincia. alij ad p̄mum
vacaturū i diocesi: et prior preferē ad primū vacatu-
rū i diocesi pp̄ ius prius acquisituz priorz cui papa p
secundā grām nō vult derogare. nam papa specificē
nominat diocesim ad ipsius grē restrictionē: ut in illa
diocesi grā tñ hēat effectū. Et iā qz hec grā pōt hēre
effectū absq; hoc qz deroget grē gñali: secus i legatis
vbi oēs serui vni legant': et alteri stich' legat': qz nisi de-
roget legato generis: legatū speciei non habebit effe-
ctum et nihil operabitur.

Sperant. i. putant. insti. qui et a qui. manumit. non
lice. §. in fraudem. vñ. sepe.

Spoliatio est a possessione rei immobilis violenta et
iniuriola delectio uel rei mobilis ablatio dicitur vio-
lenta: quia si quis sponte possessionem suam renūci-
auerit uel abiurauerit locum non habebit spoliatio:
et per consequens restitutio. Nam restitutio spoliato-
rum est ablatorum in iudicio reintegratio. et qz credē-
dum canones loqui sano intellectu spoliatus intelli-
gitur i casu quo criminaliter accusatur: qui rota sua sub-
stantia uel maiori parte ipsius se per violentiaz desti-
tutum affirmat quia nec nudi contendere nec iermea

inimicis nōs opponere debemus. habet enim spolia-
tus priuilegium ut non possit exui iam nudatus ut est
ter. in. c. frequens. de restitu. spolia. li. vi. vnde. Lata
bit vacuus coram latrone viator. vide Goffre. i sum.
de restitu. spolia. vbi predictam diffinitionem spolia-
tionis subtiliter declarat.

Sponsus et sponsa sunt qui inter se de futuris nup-
tys promittunt per uerba de futuro a spondeo sic di-
cti. i. promitto. ut. l. iij. ff. de spon.

Sponsa dicitur etiam quam pater spondet alicui
futuram sponsam seu vxorem. vt. l. iij. ff. eo. ti.

Sponsalia sunt futurarum nuptiarum conuentio
et repromissio. ff. e. ti. l. i. et xxx. q. v. nostrates. et ita iste
consensus est de futuro matrimonio. Consensus uero
nuptiarum est de presenti matrimonio. S; dicit pla-
cen. eundem esse consensum sponsalium et nuptiarum
Sponsalia autem dicta sunt a spondeo: nāz moris su-
it veteribus stipulari et spondere sibi vxores futuras
ut. l. iij. ff. eo. ti. Inde sponsa qz a populo facta est et cer-
ta stipulatio potest interuenire sed non est necessaria
Et nota qz sponsalia dissolui possunt pluribus modis
fm Jo. an. in tractatulo suo super quarto decretali. et
no. super rubri. de spon.

Sponsalitia largitas dñ quod dat sponsus sponse.
sine animo tamen recompensandi sed omnino gratis
vel econuerso. Et ista donatio dicitur contractus iu-
re civili. Et illorum sunt quattuor. scz stipulatio litte-
rarum obligatio contractus emphitheoricus et spon-
salitia largitas. ut in. §. ius autem gentium. insti. d. iij.
na. gen. et ciui. in glo. super verbo pene.

Sportule sunt salaria apparitorum uel scōz. Azo:
C. eo. ti. forte apparitores ista non sibi sed pro fisco re-
cipiebant. et illa reponebantur in sporta vel i aliquo
simili vase ut corbe in quo consueuerunt aliqua por-
tari et ita sub tuta custodia fisco conseruabatur et sic
continentia ponuntur pro contentis: ut. C. de spor. et
supra. l. iij. in rubrica.

Spurius est filius ex incestuosis nuptys natus: et
dicitur a greca voce sporas quod est vulgo concept'
vel sine patre nomen sumpsisse. vt. ff. de sta. homi. l.
vulgo concepti. vel est natus de concubina ut de re-
nunc. c. nisi cum pridem. §. persone vero i glo. que di-
stinguit notum spurium manserem et naturalem.

De St

Stabularij dicuntur qui aduocatis hospitibus et
stabularijs preponuntur a stabulis sic dicti. Qui ve-
ro sic receperunt hospites et sine egs vocat' caupōes.

Stationary dicuntur milites qui vt alicui teneat
stationem sunt constituti. possunt etiam dici libroruz
venditores. quia stationem faciunt pro libris vendē-
dis. Item dicuntur elemosynaruz questores. in. c. cū
ex eo. de peni. et finissio. vbi prohibetur talibus pre-
dicare et ponitur ibi forma de vbo ad vbum eoz que
tales dicere debent populo.

Stadiū ē octava ps miliaris italici qd ut historia-
ce rferē hercules vno anhelitu currebat et postea sta-
bat. et ē spaciū cētū et triginta passuū fm Azo. insti. de
re. diui. §. vniuersitatis. in glo. vñ. stadia.

Stat' ē additio hois in q ut plimū pōt ut ait plato.
Stat' liber est libertas concessa sub conditione ut di-
cendo. lego seruo meo libertatem si nauis ex asia ve-
nerit. l. i. de uerbo. obliga. ff. et c.

Statuimus bñ significat sniam diffinitiuā: vt. c. in
his de vñ. sig. Et iporiat cōmuniē nouū ius sec' dñer'
nim' et inouam'. vt in. c. decernim' de iudi. et c. inoua

mus d' treu. z pace: Nā decernim' d' discussionē duby i
nouam' antig iuris renouatōem z statum' noui iuris
pmulgationem importat.

¶ Statutum ē ius ab homine positum vel dispositō
ex qua ius pducitur insti. de iure na gen. z ciui. z signi
ficatur ius statuti ex vbi in statuto positis que signi
ficant qd sonant aut strictius aut extensius v' aliter p
ut obscuritas eoz declaratur seu quouis medio pba
bili cōcluditur. Nam in qbusdam statutis verba clar
sumūt in suis p'pys significatis non restringendo:
nec extendēdo vt ibi statutū impatoris dicit q' iudex
qui dimittitur ab administratiōe nō soluat pecunias
vsure ab eo debite nec ab eo exigantur: nec a fideius
sore. l. constitutionib'. ff. ad municipa. zc. Quāq' autē
restringūt verba statuti vt ibi statutum ē q' vir si
manumiserit seruū dotalem de voluntate mulieris
teneat mulieri soluto matrimonio restituere quicqd
peruenerit ad ipsū a libertō. zc. et heres eius si ad ipz
puenerit ad ipm a libertō: z etiaz heres eius si ad ipz
peruenerit: i q' statuto solum cōprehēditur vir z h'as
eius: sed non socer pater viri. l. si vir. §. de viro. ff. sol.
ma. Quāq' significat extēsius. vbi gra. Statutum ē q'
pductores domoz habitēt in illis: z non cōducāt alijs
nec alios secum in domo pducta p p'cio vel gratis te
neant. vir conduxit domum taliter: certe extenditur
q' pōt inhabitare cum vxore z familia sua tota: nec fa
cit contra statutum: ut. l. si ita stipulatus fuero. ff. de
vbo. oblig. Bar. hic decidit hanc questione. Statuto
cauetur q' qcumq' fecerit effundi sanguinē in palatio
capite plectatur: barbitonfor flebotomat aliquem
an incidat i penaz. Et dicit q' non: q' statutum intel
ligitur quicūq' iniuriōse zc. Etiam pena non debet i
poni nisi p delicto: sed barbitonfor in tali non cōmit
tit delictum: igitur zc. nisi appareret de mēte statuen
tis q' vellet p'hibere de se licitum puta effunderē san
guinem etiā licite per flebotomiaz p'p' loci honesta
tem: nā tūc bene staretur vbi statuti. z sic contrafaci
ens incurreret penam dāni z non lucri appositā si sta
tutum velit p'hibere de se licitum in dubio non ē tene
dum nisi clare hoc pateat. Et predicta intelliguntur
de extensione vel restrictione vltra quam vba signifi
cant de se. Si autē verbum h'z plures significationes
tunc illa eligitur quā eligendam significatum vbi de
clarat vt quando lex dicit naturales filios esse in pote
state patris: intelligitur de naturalibus z legitimis
quia alijs legibus declaratur q' filij naturales tantuz
non sūt i p'ris potestate. Et nō. q' significatio propria
verbi dicitur illa in qua cōmuniter capitur ipsū ver
bum vt i. l. labeo. ff. d' supelle. lega. Item statutum i
ponens penam pecuniariam pro adulterio. vel homi
cidio p quibus est pena mortis de iure cōmuni: vtrū
ualeat archidy. in. c. duo ista nomina. xxij. q. iij. z i. c.
si. ne cle. vel mo. li. vi. z hosti. z io. an. in. c. si. de consue
tud. decidunt q' non valet quia constitutio debet esse
iusta equa z vniuersalis. iij. dist. c. erat autem lex. sed
ista est iniqua: quia per eam datur occasio facile delin
quendi. l. si vn'. §. illud vero. ff. de pac. c. quēadmoduz
z. c. sic bristus. verfi. quedaz enim de iure iurando nil
enim magis appetimus quā saturare uoluntatem nō
stram cum possumus. Cum ergo quis scit se pro ho
micidio non morituruz citius facit. nec suam culpaz
pertinescit cum sperat posse redimere eam. Bal. so
lus apud legistas in. ca. §. iniuria. de pa. iur. fir. in vfi.
feti. dicit sine aliqua allegatione hoc statutum inuali
dum esse quando imponit penam pecuniariam p'iaz

z sic non contemptibilem: alias secus z nihil allegat:
Sed Lodo. de Roma probat per tex. in. §. pena isti.
de iniur. vbi dicitur q' valida erat lex. xij. tabularum
olim que propter delictum imponebat penam pecu
niariaz. z hoc propter magnam ueterum paupertatē
Item allegat glosam dicētem. Qui rustico aufert por
cum aufert sibi oculum. l. illicitas. ff. de offi. presi. Itē
rustici non audent optare pecunias in comitatu flo
rentino vt. l. domini prediorum. C. de ag. z censi. lib.
xi. Item statuta cōmuniter sunt q' qui steterit in ciui
tate per tot annos efficitur ciuis q' si nō steterit cōtinue
z p' maiori p'te t'p'is an locū hēat statutū. tex. ē singla
ris i. l. cū dlanionis. §. sabin'. ff. d' fū. istr. istruc. q' leg.
¶ Statutum siue lex puniens vnum delictum z pre
supponens aliud non valet in illum in quo non verifi
catur delictum presuppositum glo. vnica. in. l. man
cipia in verbo aduocandum. C. de ser. fugiti. vbi gra
tia. Statutum dicit turbans aliquem i possessione pu
niatur pena centum: z restituat possessionez punit. n.
turbantem: z presupponit possessionem iniustam. si
ergo quis non abstulit possessionem non punitur p'ea
statuti per hoc dicit lodo. de roma q' lucratus fuit sex
florenos. Item rome erat statutuz q' quicūq' nō exe
queretur dispositionem defuncti infra annum priua
retur omnibus beneficijs suis: z excoicare ē z statim
restitueret bona testatoris. iuxta. c. si heredes. de te
stamen. quidaz relictus executor ex testamento nūq'
habuit bona in posse suo: sed erant penes heredem nō
fuit executus infra annum: z cum fuisset beneficijs p
uatus z excommunicatus. Dicit lodo. de roma se de
minasse q' male fuerat exco'municatus quia presup
positum statuti scilicet q' habuerit bona in posse suo
nō verificabatur in eo: vbi dicit hoc bene notandum
Item statuti causa comprimitti nō potest. casus est in
l. non distinguemus. §. deliberati. ff. de arbi. z. ca: cau
sa de in integr. restitutu. potest de ea incidenter cogno
sci casus singularis in glo. cum proponas. C. de re cre
di quia idem est in arbitrio quod iudice de quo in. l.
quorrens. C. de iudi. Item statutū prohibet habentē
vnum officium acceptare aliud: si acceptat pena hēt
vt careat acceptato: z priuatur officijs seu beneficijs
z salario primi tex. singularis ē in. l. quisquis. ff. de co
har. prin. lib. xij. z ibi per bar. Item statutū est q' cre
datur testibus deponentibus de credulitate an vale
at. Dicit host. z dominus anto. de butri i. c. i. de appel
la. q' non ualeat. De hoc secundum Lodoniciū. de Ro
ma i. l. i. ff. de ven. inspi. z in. l. quid tamen. ff. de ar. et
plene. p' dominum anto. in. c. quorrens. de testa. vbi
non valet dictum testium per verbum credo. Item
statuta ciuitatis iudex seruare iurat. queritur an iudi
cans contra statutum continens id quod ius cōmune
sit periurus. z recidit in hoc an statutum continens id
quod ius commune sit ius commune municipale bal.
l. ij. ff. de consti. pe. dicit esse casum singularem. l. ma
gistratus. ff. ad municip. z dicit Lodonicius de Roma
hoc nescio extendere. Item statutum prohibet ali
quādo ne doctores salariati vadant ad allegādū seu
aduocandum z si faciunt debent deponi a matricula
aduocatorum z priuantur salario illius anni secundū
Bal. singulariter in. l. placet. in fi. C. de episcopis. et
cle. imo dantes licentiam doctoribus stipendiarijs re
publi. aut armigeris cum nō possint q' eorum offici
um ad hoc non extenditur vt vadant ad balnea natu
ralia vel alia loca similia. Salarium illius temporis
quo licentiam dederunt ipsi officiales de proprio

soluere tenentur, casus est singularis in l. p. hanc. C. de erga. milita. an. li. xj. secundū Lodo. de ro. Item no. q. in statutis cōmuniter locū h3. ar. a. 3. rīo sensu hō tñ ē limitandū nisi ar. illud sumat q. statuētes i penaz inciderent tūc. n. nō valet vt ē glo. in cle. i. super vbo facere et exquisitus de vltis.

¶ **Stellio** dī quāio incōstans et varius ē vbo vel facto vel qui rem aliquam obligauit alicui et deinde ipi gnozat alq non facta mēione de pzio et generalr q. in his criminalibus casus dicit dōlus in ciuilibus dicitur stellionatus. Stellio. n. ppe ē aīal varius maculis plenū et venenatum sile lacerte et ē corpe pictum lucētib⁹ guttis vi. de hoc. s. crimē stellionatus.

¶ **Stricus** ē psum nomen.

¶ **Stigma** ē signū vel instrumētū quo brachia fabri censum figurabatur cui erat impssum nomē impatoris facies vero eoz nō figurabāt vt. l. si qs. C. d. pe. f3. io. an. c. si iudex laicus d. se. ex. li. vi. in gl. vbi agnoscit.

¶ **Stipes** ē psona a qua alq originē ducunt.

¶ **Stipulatio** ē firma vborum pceptio qua qs aliqd se facturū daturū ve pmittit alteri sup hoc ipm interroganti et dicitur a stipulon grece qd ē firmū latine de noīat ēt a stipite. Constat at stipulatio ex interrogati one pmissa et rīsiōne subsequēti quēadmodū dīctio ex affirmatione et negatione hoc modo pmittis vl dabis mibi. x. pmitto vel dabo tibi: qñq dicitur stipulatus ille qui pmittit p stipulatōem passiue. Vel sic stipulatio ē solennis pmissio facta iterrogatōne pcedente et responsione sequente.

¶ **Stipulationū alia** ē pura alia dīctōalis et alia i diē.

¶ **Stipulatio pura.** Est que nec fit sub conditōe nec in diem sed pure vt dicēdo dabis hoc dabo.

¶ **Stipulatio dīctōnalis** h3 fieri sub conditione hoc modo pmittis mibi dare centū si nauis ex Asia venerit et respondes pmitto.

¶ **Stipulatio in diem** fit hoc modo dabis mibi. x. in kalendis July et respondes dabo.

¶ **Stipulatio aquiliana** ē que nouat omnen dīctū: vt sic quicquid mibi debes ex quacunq cā idem mibi p mittis: si enim ex mutui datione mibi debitor sis vel limq3 acceptum ferre idest p acceptilatōem remittere non poterit res expedire nisi p obligationem que in rem dībitur. Re. supra aqiliana actio.

¶ **Stipatus.** i. vallatus sulcitus scdm iōā. an. icle. pastoralis. vlt. notorium de re iudi.

¶ **Stinary** dicuntur amatores idē dicūt carneary.

¶ **Stratū** dī generaliter omne genus vestis vel oē i dumentum vt. ff. de verbo. sig. sed magis proprie vestes cubiculares dicimus stratū a sternendo vñ ēt via publica strata dicitur.

¶ **Stratores** etiam a sternendo dicuntur quia custodientes in carcere reos condemnatos puniebant vel stratores dicuntur eē isti qui stabulis vel equis stantibus in eis psum et dicitur a stratorio scdm a30. C. de strato. li. xj. in rub.

¶ **Studium** vt dicit a30. est vebemens et assidua ad aliquam rem agendā cuz sūma voluntate occupatio ex qua uolūtatelabor in opus defertur et perdit laboris tediū vñ in oblectamentum

¶ **Studium liberale** et latinum olim tantum erat rōe et constantinopolis. in alijs autem locis non nisi ex p uilegijs. vt. C. de stu. li. in rubro et nigro li. xi. et in probemio. ff. bec autem tria hodie imperio scisso studiū in multis locis fit et maxime bononie que legalis stur

dy obtinet monarchiam. sed vtrum in festis et diebus dīciis liceat studere. io. an. dīc q. sic: dū studiū fiat sine solēnitare nō pp lucrū cuz nō sit opus seruile sed cū solēnitare puta in publicis scholis si l3. anto. de hut. dī cit q. cā dīly dādi vbi necessitas suadet. f. q. cā ē tpe pitura vl d loco lōgiquo tūc l3 studere ēt ad lucrū alias nō nec i sciētys politiuīs q ad lucrū vel honores tē dūt sed i theologia et speculatiuīs sic. et addit panoz. ēt in iure canonico cū sit theologia practica q. talis laborat in vinea domini et efficitur per hoc speculatiuīs et abstrahitur a vicys si at cultus diuinus vel officiū per hoc ptermittatur. sanius. n. ē maiorib⁹ studere et mētes occupare quā oīū insequi vel in laruis vagari mo melius esset domi manere q3 festa ecclesiarū ppe dīas visitare: ut no. c. i. de feri. et. c. odi. et piecit festiuita. vñas. xxiij. q. i. vbi ēt vidua que in corbanū duo minuta posuerat a saluatore omnibus pferatur. quia dīs non ea que offeruntur: sed volūtatē offerētis respicit. Studeat ergo diligens scholaris dieb⁹ feriatis et alijs: q. nō sufficit diu fuisse in studijs: sed bene et laudabiliter vixisse cōmendādum ē. xj. q. ij. glia epi. in si. Nec alijs repēte sit sūmus. de peni. di. ij. §. bec q. de charitate et glo. in. c. cū ex litteris. de in inte. resit. Et non potest quis modico tēpore multum addiscere lxviij. distinc. §. i. q. uis ingeniū in bene studētib⁹ interdum suppleat tēpus. lxxviij. dist. monachus ubi dicitur Quantum de tempore decerpitur mox hoc docetur habere pbitas q. plixior consuetudo non cōtulit. aduertat etiam dictum iurisconsult. ff. de fidei cōmissi. liber. in. l. apud iulianum. ubi dicit. Si vnum pedem tenerē in sepulchro adhuc dicere.

¶ **Stuprum** ē illiūta virginis defloratio. q. uis in vi dua cōmitti dicat. nisi sit meretrix. vel illiūta ocubia secundum. l. ff. de concu. l. in concubinato in si. Itē cōmittit i pueris. ff. ad. l. in. d. adul. l. stu.

De

Su

¶ **Suary.** Regre supra Porcary.

¶ **Suasio** accipit i bona parte vel i mala. ff. de suo corrupto. l. i. §. psuadere et. C. de fur. et ser. l. si quis.

¶ **Subgrunda** ē vna pars tecti vniuscuiusq3 domus que icūbit extremis capitibus tignoz rectualū vt. ff. de his q. deiec. vel effude. l. si vō. §. ptoz ait. Et alias dicitur sub grauida: vel subgrandia

¶ **Subrograre** ē aliquem in locum alterius substituire: vel constitnere. vt officiales vel iudices alios subrogāt. Et pōt scribi. r. p. b. cōmutādo. vt surrogāt

¶ **Subornatio** ē informatio facta per aliquē de vīta te tacenda: et falsitate dicenda scdm Guil. de mō. lau. i clem. testibus. de testibus.

¶ **Subsignare** ē subscribere ut testes in cirographo solent signare et quasdam notulas subscribere. Et qñ subscribens se consentire dicatur. et quando non ē bona glo. in. c. pbyteroz in uerbo subscripserit. de reb. eccle. non alie.

¶ **Substitutio** est secunda conditionalis institutio. quia institutio dicitur primus gradus et substitutio scds. Et l3 substitutōes i infinitū de uno in alium pnt pcedē tñois institutio p^o primam dicit substitutio. et secundus gradus: sicut secunde nuptie dicuntur omnes que sequuntur primas. Et diuiditur quia substitutionum alia ē directa. alia obliqua. Et nota differentiam inter verbum directum: obliquum: et cōmune. Unde directam ē qd significat ut ille cui relinqt: vel i quē disponit sua māu recipiat vt est verbum in

stituo: vt patet. ff. de heredi. insti. Itē illud heres esto: vt ibidē. Itē accrescat. filius huius capiat vel accipiat. sed huius obliquū ē qd significat vt ille in quē dispōitur vel cui relinquitur de manu alteri accipiat vt ē vbum restituo. facit. l. instituta. ff. ad trebell. et p. eo. ti. Item volo vt qn p fideicommissum p hereditatis ē restituēda. l. p. filium. §. si. ff. de lega. iij. Itē vbi rogo et. sed huius cō ē qd vtrāq; significatōem: siue de māu sua siue d alterius recipiat: ut ē vbum substituo. sicut in. l. cetero. ff. de vul. substi. Dabet enim qnq; directā si / gnificatōem: qnq; obliquam. Substitutio directā dī cum nullo mediātē qd capiat hereditatē dīficiēris: et dī recte efficitur heres ipsi testatori q instituit eū. insti. de vul. substi. §. quo casu. Et hec subdividit. qz alia est vulgaris: alia pupillaris: alia exemplaris. alia breui / loqua. siue reciproca. alia cōpendiosa.

Substitutio vulgaris dī qz de vulgo et a qlibet fieri pōt. dum tñ hic testm facere. et illo ex testamēto capere possit. Et hec diuiditur. qz quedā ē vulgaris ex pīa et qdam tacita. Substitutio vulgaris expīa est q si vbi negatiuis expīis hoc mō. Titius heres esto. et si heres ille non sit. vel erit: seius heres esto. i. sit. sic. n. instituo te mihi titiū heredē et si te noluerit: vel nō poterit eē heres. sit heres seius. Substitutio vulgaris tacita fit per vba affirmatiua veluti cuius uerbo miles puberem et impuberem heredes instituit: et cōi hō eos substituit. hoc modo. seij ipubes et meij pubes heredes estote: vel sunt. quos vnanimi inuicē substituo. vel sic. et in idē redibit. puberē seij. et ipuberē heredes facio. et eos sibi inuicē substituo. q substitutio ne colligo q si vnus nō fuerit heres. vel i vnus moria tur alius i solidum sit. Et dicit vulgaris. qz fit a quolibet de vulgo. siue sit in potestate siue nō. Et dī tacita quia puberē tacite vulgarit ipuberi substituit. q substitutio magis esset pupillaris nisi pp adiūctam psonā Sed in milite talis substitutio pupillaris ē pp pūlegiū militis. q substitutio qm ad puberē vulgaris est qm ad ipuberes pupillaris. qm si pubes hereditatē adeat p parte sua non euanesat substitutio prius facta. sed si impubes hereditatem adeat pūqz expleuerit pubertatē. vñ sub expīa pupillari et tñ tacita vulgaris. ff. eo. titu. l. nam hoc iure.

Substitutio pupillaris ē que soli pupillo et ipuberi fit. Et ē duplex alia expīa alia tacita. substitutio pupillaris expīa fit hoc mō ille filius meus impubes heres esto et si heres non erit aut si heres erit et infra pupillarem etatem decesserit ille heres esto vel sic instituo mihi in heredem. T. filium meū pupillum et si nō erit et si erit heres: et infra annos pubertatis vel in pupillari etate decesserit substituo et seij: hec dicit expīa substitutio: qz i eo oīa vba expmūt q expmō oportet.

Substitutio pupillaris tacita: Est hec filius meus ipubes heres esto et si ille nō erit iste heres esto vel sic quis mihi heres erit sit heres filio meo. Dec dī tacita: qz vba quedā non expīa hic tacite subintelligūt que expmūt in expīa substitutione pupillari. Nam per hāc tacite itelligitur q si filius decesserit i pupillari etate ille q erit heres pī erit heres filio. Et debent ille pupillares substitutiones solis pupillis i potestate parentum exstibus et ab ipīs pentibus fiunt p qd euident p qz nō a matre sed a solo pīe fiunt cū mī filios nō hēat in potestate. Sed nunq; substitutus ex pupillari expīa repellitur a matre pupilli et substitutus ex tacita repellit a mīe pupilli et succedit ipi pupillo mī

Item q ē substitutus ex pupillari substitutione fit hīs ipi pupillo. Ille vero qui est substitutus ex vulgari fit heres ipsi testatori. Item pupillaris tacita itelligitur eē vulgaris expīa qua mat substituitur pupillo. Et hoc pp pūlegium matris. Item eodem modo quādo quis pupillo vel alij substituit pp adiūctā psonā.

Substitutio pupillaris compendiosa ē que fit verborū compēdio que verba i pupillari expīa sūt p litoria. Et ex hoc dicitur compendiosa et habet fieri hō modo. Instituo titium filium meū mihi in heredem et quādoq; decesserit sine filijs substituo ei Seij: vel sic. Itē filius impubes heres esto et quocūq; tpe decesserit ille heres esto que substitutio tñ locuz hz in milite de hoc in. l. p. cibus. C. de ipub. et ali. substi.

Substitutio breui loqua siue reciproca. Est que continet duas vulgares et duas pupillares substitutiones vt cum duo ipuberes instituti a parente qui hz eos in potestate inuicē substituitur hoc mō. S. et T. filios meos impuberes mihi instituo heredes et eos inuicē substituo. Unde quia continet expīas pupillarem scilicet aliquis pdictorum decesserit i impuberi etate mat i puberis descendens omnino repellit et succedit substitutus. Et hanc substitutionem lex appellat reciprocam et oēs quattuor expīe sunt

Substitutio exemplaris vel exemplaria. Et que fit a pentibus vtriusq; sexus filio furioso vel mentecapto. Et dicitur exemplaris qz fit ad exemplum pupillaris substitutionis quia sicut pater puidet filio pupillo q testari non potest de herede: Ita puidet filio mente capto vel furioso et fit hoc modo. T. filium meū furiosum vel mentecapum mihi heredem instituo. Et si decesserit furiosus vel mētecaptus aq; ad sanā mentem puenierit substituo ei talem filium suū vel fratrem vel aliquem alienū si deficiat filius vel frater.

Substitutio obliqua siue non directa. Et est fideicommissaria et ē illa que fit per fideicommissum vt hic quicūq; nostrum sine liberis decesserit rogo ut eius portio ad superstitem perueniat. Et quando quis instituit heredē et eius fideicommittit vt q cito possit ei hereditatem adeat et eam alteri certe persone cui et quādo testator noluerit restituat videlicet tali tali die vel sub tali conditione si decesserit sine filijs vt si forte in ea conditione fuerit q testator magis diligit eū et ex testamento eius directo nihil capere possit puta quia directe et immediate capax non est qualis ē spurius saltem hoc modo aliquid capiat et consequatur ex hereditate vel totam ipsam hereditatē vt. C. ad trebell. per to. quasi et. ff. eo. ti. in multis. ll. et in. c. Raynucius et c. Raynaldus. de testa. Et nota q in substitutionib; fideicommissarijs locum habet quartarum deductio in directis autem non. c. Si pater. de testa. lib. vi. vbi ē casus et ibi vide glo. de his substitutionibus est glo. in c. Raynucius. prealle. et insti. de vulga. et pupil. substi. per totum.

Substitutus heres. Regre supra heres substituitur Et nota q in omnibus substitutionibus primo procedere debet institutio sicut primus gradus et postea poni debet substitutio vt secundus: Dinc est quod dicit institutus primus heres et substitutus secundus. l. cū pponas. C. de here. insti.

Subhastari. ē ē venalē ppōi basta supposita qd frequēs ē circa pda q nūciatur vel censentur fisco vacare et sic psubhastatōem plus offerenti debet.

Subsidiaria actio. Re. s. actio subsidiaria.

¶ Subpunctare lram ē eam dānare punctis suppo-
sitis: vt quando littera superflua inferius pūctat. vt
habet supra de lra. l. in versu. cancellare.

¶ Successio qñq; sit de capite in caput. et qñq; d gra-
du in gradu scōz azo. i. sū. de success. edic. C. et ff. e. t. l. i.

¶ Successio de capite i caput ē cū deficiente p capi-
te liberorū oritur sū caput agnatorū et isto deficiente
succedit tertiū caput cognatorū et cognatis deficiente
bus succedit quarto p ordinē vñ vir et mulier et vxor:
vt. C. in titu. vñde vir et vx. in autē. preterea.

¶ Successio de gradu in gradum ē qñ plures psonē
sūt i eodē capite i diuersis gradib⁹. vñ pōr altera po-
posterior nā pōre repulsa spe vel repudiatiōe sequēs
succedit. vt. ff. de success. edic. l. i. et C. e. t. per azo. a. lūm.

Et ad pleniorē. i. doctrinā successionū ab intestato. sic
ē distinguendū. Aut dubitat qñter descendētes succe-
dant ascendētib⁹. Aut qñter ascendētes descendētib⁹.
Aut qualiē collaterales collateralibus. Primo casu
aut supsunt legitimi et naturales. Aut legitimi tantuz.
Aut adoptiui. Aut naturales tñ. Aut nati ex illicito
coitu vt spurij et. Si legitimi et nales. aut supsūt tñ
filij pmi grad⁹ aut vñiores. pmo casu aut oēs emāci-
pati: aut oēs in potestate sūt et tñ iure veteri et nouo
succedūt equalr sublata dñā sexus. vt. l. xij. tab. et isti:
de here. que ab intesta. defe. s. emācipati. C. de suis et
legi. here. l. vlti. et autē. i. successione ibidē. Aut super
sūt qdam emācipati et qdā i pte. et tñ iure veteri di-
gestorū vocabātur emācipati de iure ptozio existētes
in potestate et de iure ciuili oēs equalr: s. diuersis iuri-
bus uocārē. C. de legit. here. l. meminim⁹. ibi. Lū igitur
ptozē filiū emācipatū et. ff. de bo. poss. l. sed cū pa-
trono. s. bonorū. In iure vñ autē tñ vocabāt et emā-
cipati cū suis equalr: ut in autē. de here. que ab inte.
defer. s. reliquū ibi. In illa et. Si vñ supsunt vltorio-
res aut erāt concepti viuēte eo de cui⁹ hēditate agitur
aut eo mortuo: si eo viuēte: aut nascūtur eo superstitute
p quē diūgūt: aut constat eos excludi si velit ille adire
hereditatē: qz pcedit eos in gradu. sed si nolūt: vel nō
pnt: qz mortū añq; adeant uocātur vñiores per eum
diūcti et si soli: et eodē gradu uocant equalr si cū patris
uocātur i stirpes iure veteri et nouo. Idē si nascuntur
mortuo patre: quia paria sūt eū nō ē mortuū: et repu-
diare: et eū mortū añq; repudiat: si nō erāt cōcepti mor-
tuo eo de cuius hereditate agitur nec ptozio nec ciuili
iñr uocātur: nec excludūt sequētes: vt hec oia euidentē
pbanf. C. de suis et legit. hered. l. nepotes. et in autē. in
successione ibidē. palle. et insti. de her. q ab intesta. de
fe. s. cū filius et i autē. de here. q ab inte. defe. s. reliquū
prealle. coll. it. et. ff. de iniust. rup. irri. te. l. si quis. filio.
Sane tñ hec intelligātur eē vñ nō equalitate tituli. C. de
his qui ante appa. ta. l. vnica et de cadu. toll. l. i. s. in
nouissimo eo casu qñ ius cōpetebat ad nro filio. vt. C.
ad senacū sul. orphi. l. vlti. pdicta pcedunt si nascūtur
eo exñte i pte p quē diūgūt. Si vñ sit emācipatus
et nepotes reponāt. i. remaneāt i pte ei⁹ de cui⁹ suc-
cessione tractat: Cōsiderato iure ciuili antiq; preferū-
tur nepotes: s. p dictū de diūgendis cū emācipato li-
beris ei⁹ uocātur filij et tñ cōsequitur filius qñq; oēs ne-
potes ex eo nati: vt apparet. ff. de cōiugē. cū emāci. l.
ei⁹. s. iter ipm. ff. de d. tabu. l. i. s. q habeāt: et l. qui hēt
et l. qui emācipatus. s. si pñ. Sed iure nouo auctē tico-
rum pferunt filij: qz pōres in gradu cū sublata sit dñā
patrie pñtis. Et sic ē correct⁹ ille titulus de diūgē. cū
emāc. vt no. e. l. i. i pñ. et. C. de suis et legit. her. l. si. et

autē. i. successiōe ibidē: qd itellige vt ibi dñ: nā titul⁹
ille adhuc hodie māet sū Jaco. de rauen. alias de ra-
uani. s. q ad successiōes ex testamēto: si at mortuo ascē-
scēdēte supsūt ascendētes legitimi tñ: vt adoptiui: tñc
si dāt i adoptiōem descendētib⁹ p lineā masculinā vel
femininā succedūt eis ex testamēto et ab intestato ex be-
reditati bñt qrelā. Si dāt extraneis i adoptionē aut
mortū pñ adoptiui testat⁹ aut intestat⁹. si testat⁹ rglarē
nihil relinquere cogit. Gallit i casu si arrogat⁹ sit ipu-
bes cui cogit quartā relinquere ex cōstitutiōe diui pñ.
ut. l. papinian⁹. s. sigs. s. de offi. testa. ita simplr dixit
Ly. Sed qd si erat fact⁹ pubes an debeāt sibi quarta
dic: vt no. C. de adop. l. ij. Si at mortū pñ adoptiui i
testatus: aut sine legitimis et nālib⁹ et tñc scōz oēs suc-
cedūt adoptiui: Aut extātib⁹ legitimis et naturalibus
et tñc reprobatā qñdā opinione q dixerūt oriū vocā-
tur et cū legitimis et nālib⁹ equalr. si tpe mortis repñā-
tur in pte. hec pbat. C. de suis et leg. her. l. i. si. Ter-
tio casu qñ mortuo ascendēte nales tñ supsunt. aut ex-
tātib⁹ legitimis: aut non extātib⁹. p casu aut dece-
dit pñ testatus. aut intestat⁹. Si decedit testat⁹ tñc pōt
eos istituere in vñcia: vt in. l. ij. et in autē. ibi posita. C. dñ
natu. libe. si intestatus in nihilum succedūt: sed alitū
vt in autē. de natu. libe. s. si vero. et C. de natura. libe.
autē. l. j. secūdo casu qñ non extantibus legitimis filijs
naturales supersunt extantibus pentibus aut non ex-
tantibus. Si extante aut descendit testatus et tñc po-
test naturales instituere in solidum parētib⁹ relin-
quendo legitimā: aut intestatus et non supersit cōiunx
legitima et tunc succedunt in duas vñcias vt in autē.
l. j. prealle. Quarto casu quando supersunt spurij: aut
tractatur de successione lineē paterne aut materne. si
paterne spurij ex illicito coitu nati nulli succedunt in
autē. Qui. mo. na. eff. si. s. vlt. Si matne aut tractatur
de successione matris. aut successione cōiunctorū per
matrē. si mñs aut nō ē illustris aut illustris. Si pñm⁹
videlicet non illustris. Aut supsunt spurij vulgo quesiti
aut supersunt spurij incestuosi vel nepharij. Si sūt
vñgo quesiti succedūt matri indistincte. vt. ff. ad turpi-
lia. l. i. s. i. Et insti. eo. t. s. Nouissimo. Si sūt suscepti
ex damnabili coitu non succedunt vt in autē. qui. mo:
na. ef. si. sui. s. s. Si vero mater ē illustris tñc aut extā-
tibus iustis filijs aut non. Et dic. ut. C. ad lenat. sul-
orphi. l. i. si quis. Si vero de successione cōiunctorū p
matrem indistincte succedūt. et eis succeditur. vt. ff. vñ
cogna. l. si spurij s. l. in hac pte. Secundo casu pñci-
pali scilicet quando agitur qualiter ascendentes succe-
dant aut superest pater et mater vel mater tantū aut
vterq; simul cum fratrib⁹ vtrinq; cōiunctis: aut cū
cōiunctis ex altera parte tantuz aut supsunt auis vñ
auia vñ cum fratrib⁹. pmo casu iure veteri pre-
ferebatur pater mater si filius fuit in potestate quia
olim occupabat iure peculij et quia erat agnatus ma-
ter vera cognita vt. ff. ad turpil. l. vlt. Item becerāt
tunc uera in naturali et legitimo patre. secus i naturali
tantum quem non habet in potestate et sic non habet
beneficiū manumissorum. Item secus in legitimo.
vt. ff. ad turpil. l. si patrem. hodie vero filius habet
heredem et non occupat iur. pecu. vt in autē. de here.
que ab incest. defe. s. i. Itē sublata est differētia agna-
tionis. et cognationis vt eo. titu. s. nulla. et ideo pater
et mater pariter vocantur. vt. C. ad turpi. in autē.
defuncto. secundo casu locum habet insti. ad sena. con-
sul orphi. s. i. qz hodie simul vocantur in portiones

viriles: vt in auten. de here. que ab intesta. de. s. conse-
quens et in autentica defuncto pal. Tercio casu pferat p^r
et mater fratribus coniunctis ex altera pte tñ vt in aut.
palle. defuncto et: Quarto casu ē opinio iter Bulgaz
ex vna pte et martinū et iohannē ptribus ex altera vt in
iamalle. aut. defuncto. Tercio casu pncipali cū tractat
de successione collateralium aut sūt fratres vtriusq^{ue} con-
iuncti tñ et succedūt vt. ff. de suis et legit. here. l. i. s. vlti.
aut supsunt coniuncti ex altera pte tātū: vt vterini tan-
tum vel consanguinei tātū tūc: aut supsunt ex legitio-
ni matrimonio aut non. Si pñum tūc succedunt. vt:
C. de suis et legit. here. auten. post fratres. Si secūdū
aut sūt coniuncti p patrē tātū et nō succedūt vt in autē.
qui mo. na. effi. sui. s. filium. Si p matrē succedūt etiā
spuri: vel ex vulgo quesiti vt. ff. vñ cognat. l. ij. aut su-
per sunt vterini tātū et consanguinei tātū et tūc pariter
succedūt i bonis a se quesitis. quia cognatio hodie ab
agnatione nō differt: ut in autē. p^r fratres. pal. Sed in
bonis quesitis a patre pferūtur consanguinei et in que-
sitis a matre pferūtur vterini vt. C. de suis et legit. he-
re. l. de emancipatis. Et in hoc non remanet illa lex in
conecta aut supsunt vtriusq^{ue} coniuncti cū consanguineis
tñ vel vterinis tñ et pferūtur vñdecumq^{ue} quesitis: ut
in auten. Itaq^{ue}. Coia. de success. Nā duplici iure vtū-
tur: vt in corpe vñ sumuntur aut supsunt fratres. et filij
fratrum et tūc succedunt eadem distinctione seruata
vtriusq^{ue} coniuncto et nō coniuncto: vt in auten. Lessan-
te. C. de suis et legit. here. dic vt ibi. vel supersunt etiā
nepotes fratrum vel vteriores: et tūc qui p^r ē i gradu
potior erit in iure auten. post fratres palle. scdm dy.
cuius fuit hec distinctio paucis per Ly. additis q^{ue} hāc
ponit ad litteram. C. coia de success. in auten. Itaq^{ue}
palle. Et datur sup. c. auctoritate de ces. pben. l. i. vi.
Ex dictis de successione hereditaria talis oritur q^{ue}:
Utrum q^{ue} preferantur in successione iter pueros fra-
tris ex matre tñ ex vna et iter pueros filie sororis pa-
tris vel pueros filie fratris patris aut pueros filij so-
rosis patris ptribus ex altera: In hac questōe icidēs
casus ē talis quidam. b. fuit frater ex pte matris tātū
cuiusdam. g. vxoris. b. idem. b. cum quadā. k. famu-
la sua genuit duas filias in statu soluto de post con-
traxit. b. cum. k. matrimoniū. et ipsa. k. in celebratōe
matrimonij suas tenuit filias sub mantello surgit ex
hoc questio an iste filie sint legitime. et possint succe-
derē vñ. Et respondetur q^{ue} sic videlicet q^{ue} sint legiti-
mate et succedunt ac si fuisset legitime a principio ge-
nerationis: fa. s. dubitatū in aut. de cest. nupt. coll. ii.
Quia legitimitas subsequens matrimonium habent
omēs successiōes q^{ue} habēt illi q^{ue} sūt ab initio legitimi
et naturales ita dicit Bar. i. s. dubitatū palle. facit etiā
s. tribus in auten. qui. mo. na. effi. sui. s. reliquū col-
vy. vbi dicit bar. q^{ue} tales sic legitimi efficiunt pgeniti
sue postea alij liberi nascāt ex eodē mñimonio sue nō
et succedūt illis psois q^{ue} succedūt illis ab initio legi-
timinati fuerūt. facit ad h^{oc}. l. cū q^{ue}. C. de nat. li. et isti. d.
de nupt. s. fi. vbi glo. sup. s. bo. interdictum cum gl. pe.
Item in. c. tanto in pñ. qui si. sint legi. Et ad q^{ue}em pñ
cipalem. quia i casu pñti pueri filie sororis patris sunt in
eodem gradu: tūc filia fratris ex vna parte pferunt in
successiōe pueris supradictis. p^r hoc. C. de legi. here.
aut post fratres. cum si. vbi dicitur. Qñ defunctus nō
relinquit fratrem vel sororē ex vtroq^{ue} parēte: nec eo-
rundem fratris et sororis liberos ex tūc pferūtur in suc-

cessione fratres et sorores ex vna pte: et eorūdem libe-
ri et sunt in gradu viciniore q^{ue} pueri supradicti scz filie
sororis patris: et pueri filie fratris patris: et filij sororis
patris: ut in auten. de here. ab intesta. veni. s. reliquū
et. s. illud palam. Idē dicit bar. de salice. in auten. p^r
fratres pal. et pbat. C. de leg. here. in auten. post fra-
tres. ij. vbi habet q^{ue} post fratres et sorores et eorū libe-
ros succedēt p alij scdm gradus suos. nā puer fratris
ex vno parente ē in tertio gradu consanguinitatis. s. su-
pradicti pueri sunt in quarto gradu. et q^{ue} viciniore est in
gradu pferetur in successione: g^o et.

Suffragium ē ppe patrocinium q^{ue} pstat aduoca-
tus: aut consilium: vel seruitiū. xij. q. ij. suffragia. Qñq^{ue}
ponitur p salario q^{ue} debetur aduocato scdm Azonē
C. de suffra. Qñq^{ue} ē consensus in scriptis redactus. s. cū
dicit ego b noie p in platum. et sic sumit de elect. c. per
petuo. li. vi. Est et auxiliium dprecationis p aiabus fa-
ctum. Et sic sūt quattuor modi suffragandi p aiabus
ad quos oēs alij dicuntur. s. oratio brōrum hoīum: siue
amicorū. ieiuniū. elemosina: et sacramētū altaris. vñ.
Missā: preces: dona. ieiunia: quattuor ista. Absoluūt
aias quas purgās detinet ignis. de hoc vide glo. in. c.
cū creatura. de cele. miss.

Sup. hec ppositō de suo significato significat i iure
ypothecationem: et per hoc si testator legat Annua decē
super tali fundo: sensus ē q^{ue} ipm fundum hypothecat
p illo legato. et idem i pmissione: nam hypotheca dicit
ab ypos. i. sub et thesis positio q^{ue}li suppositio. Itēz di-
ctio sup qñq^{ue} non significat hypothecationē qñq^{ue} aliqd
impedit. vbi gratia. Concedo tibi decē annua sup tali
re transferens in te dñm ex hac cā per translationē
dominiū ipeditur hypotheca: vt in. l. pignus. ff. de re iu-
di. Item dictio super qñq^{ue} ponit p de: ut in. c. sup spo-
liatōe. de ordi. cog. c. super litteris. de rescrip. c. super
eo. de elec. et sic dicit Alexander. Cum sup ē pro de et.
Qñq^{ue} ponit ppter: vt nota. i dictis iuribus.

Suffragari. idest auxiliari. Inde dicūt suffraganei
idest auxiliarij dyocesanoz epōrū. de elec. c. suffraga-
neis: vbi epī dyocesani dicūt archiepī metropolitani
et possunt eo tñ cfirmato nōdū csecrato: nec palliato
de mandato eius csecrari: vt ibi dicit.

Supinū hz duos casus tñ accusatiū et ablatiū.
in ablatiū significat terminū a quo. vt minor natu-
r: vt in. l. ij. s. minorem. ff. de mino. nam tempus legis
cōputatur a tempore natiuitatis ut a termino a quo.
Sed in accusatiū significat terminū ad quem: rō
quia voluntas defuncti. s. ei obtemperari est termin^{us}
ad quem: et nec isto casu nec precedenti significat con-
ditionem quia nihil quod suspendi possit subest. Su-
pinum ergo in vtroq^{ue} casu scilicet accusatiū et ablati-
ū sup tū d se solo nō iporat cditionem nisi addat ei vñ
vñ picipiū futuri tps: ut vñtur^{us} l'itur^{us}. tūc. n. ex adiū-
cto q^{ue} cōtinz euētū: cditionē significabit: sed nō ex suo p-
prio significato: q^{ue} tñ significat tminū a q^{ue} vel ad quē.

Superficiales: edes sūt que i solo cducto vel epto
sūt posite quaruz ppingtas seu proprietates ciuili et na-
turali iure eius ē cuius ē solum. vt. ff. d. superficie. l. ij. vñ
edificia sup soli faciē facta. puta q^{ue} dñs soli ex locatōe
concessit super solum suum edificia fieri.

Supficies. d superficie i re actio. Regre. s. d actōib^{us}

Suppellex ē domesticū patrisfamilias istrumētū
i quo cōtinētur mense: scipbis. cephalia: subsellia: cul-
tra: impiria: vasa: oraria: aquaria: pelues. aquinaria.
traba: vasa: estuaria: vulgaria: id ē ad certum offici-

um attributa et instrumenta domus: ut scribit popo-
nius. Dicitur autem suppellex ut labeo ait: quia hi qui
legatione mittebantur secum suppellectiles deportabant
ut in l. labeo. ff. de suppellectile. lega. Que autem compre-
hendantur sub uocabulo suppellectilis determinat bal.
in l. in legatis. C. de lega.

Supplicarij dicuntur qui ob aliquod delictum enor-
me in publicum deuoluuntur erarium que deuolutio
dicitur bonorum publicatio.

Supplicatio est petitio uenie propter erroris. Vel est
quedam benignitatis ipsius superioris imploratio. Et po-
nuntur tres dñe iter supplicationem et appellationem:
ut in glo. iij. c. ex lris. de iur. testi. Et sumit supplicatio
stricte per ea que porrigitur aduersus finem que petiit
renouari quous alias capiatur large per quilibet perit
recreatione. Et ponit Butri. quartam dramam: quod non licet
tertio appellare: sed bene licet tertio supplicare quam dramam
Joan. and. quem sequitur Bar. reprobat dicens But. er-
rasse. quod si intelligitur quod post duas supplicationes tertia
admittitur: tunc est contra casum. l. si aduersus. C. de pñ. ipe.
offe. si secundo intelligitur post duas finis latas in causa appel-
lationis liceat postea loco tertiae finis facere supplica-
tionem. Item falsum est: quod quando non licet tertia uice appel-
lare nec licebit supplicare. Alia dñe licet in appellatione
ne a finis diffinitiva secus tamen in interlocutoria non sit ne-
cesse exprimi causam aliquam: tamen in supplicatione neces-
sario apponitur causa saltem colorata alias superior non debet
admittere supplicationem. Item differunt. quod solus prin-
ceps superior concedere habet supplicationem sed ap-
pellatio etiam fit ab inferiori.

Surreptio. Est repentina et festina alicuius falsita-
tis suggestio. Et dicitur a sub et repo. de hoc notatur in
c. super litteris de rescriptis.

Suspensio excoicatio et exilius differunt quod potest suspen-
sus sine peccato communicare alijs hominibus et alijs sibi. se-
cus in excoicatione et exilio que tamen differunt inter se quia
excoicatus potest manere in ciuitate licet puenit hominum com-
mune sed in exiliu missus repellitur a citate quia
a comunione hominum. ut suspensus celebrans perpetuo
deponi debet: c. clericorum de vi. et ho. cle. et c. clerici. et
latrones de. cle. excoimu. ministran.

Suspensum dicitur id quod excedit domos vel ultra eas
extenditur. Quod si ceciderit et alicui nocuerit vel dam-
num intulerit in via publica eunti tenebitur dominus domus
illius de qua damnum illatum est. ut. ff. de his que deiecit.
vel effu. per totum.

Suspectus dicitur qui non ex fide administrat ut insti. de
suspec. tuto. §. suspectus.

Suus quis dicitur. Cum dicitur quis persequi iniuriam suam vi-
de i. c. de cetero. de test. et in l. si femina. C. ad turpil.
nam dñe ille qui est admittit ad successionem ab intestato siue
iure agnationis: siue cognationis de quo ait in l. neganda
C. qui accus. non pos. canonizata. iij. q. xi. c. neganda. Bal.
et moderni dicunt illum esse suum per quo potest quis agere si-
ne mandato cum sola cautione de rato ut sunt omnes agna-
ti cognati filij liberti patroni et c. Contra quos non potest quis
compelli testificari in causa criminali ut notat in. c. de cetero
falli. Item aliter capitur cum quis dñe esse suus. i. siue mentis vel
apud se ut in l. fulcini. §. adeo ac latitatio. ff. qui ex cau.
in pos. Et est ibi pulcher modus loquendi quod furiosus
ebrius dormiens pupillus et c. dñe non esse suus nec pati-
tur venditionem alias vendicationem de qua ibi. Nam non
se occultat quod suus non est ut in. §. adeo pallega. Item inus
est verbum ambiguum. Ideo dicens suum non esse adicere debet

neque sibi coe. ff. de verb. sig. l. pupillus in fine. et si
quod commune est meum dici potest ut. l. serui. electio
§. adeo. ff. de lega. i.

De
Tabellarius siue tabellio. Est pu-
blica persona sacro

allicita in ciuitate ut roes et acta informaz
publicam redigat a principe ad hoc offici-
um deputatus et confirmatus. Vel sic est persona publica ha-
bens officium scribendi instrumenta super scribendo vel alijs re-
bus ad faciendum fidem super eisdem et tabellionatus officium
beneficij subtractionem appellatione postposita interdici-
tione clericis in sacris ordinibus constitutis. c. sicut. T. ne cl.
vel mo. Et datur ibi glo. roem quod genus negociationis est.
Et finaliter tenet glo. quod causa ecclesiastica vel spirituali potest
exercere officium: ut. x. qñ. de pba. et xxvij. q. ij. Mul-
torum. Item tabellio debet esse requisitus et rogatus ut in Spe-
d. instrument. edi. §. ij. Sed potest. et §. iij. in priua colunna: ut
est glo. in verbo requisitis. in cle. romana. de iur. iur. Item ta-
bellio compellitur conficere instrumenta si rogetur. Sed pone
mandato superioris si vult conficere quid erit. Rñdetur quod
puatur officio tabellionatus secundum bal. in l. puidendum. C.
de postula. Et est ratio quod est seruus publicus hoc tamen limita-
tur nisi una cum officio notariatus habeat aliud officium ane-
xum et illud per quinquennium exercuerit tunc. n. iur. ro-
gari non potest. Causa est vnicuique et singularis ut ibi notat an-
gelus in l. i. C. de tabulis li. x. Sed queritur utrum tabel-
lio quandoque vel possit renunciar officio tabellionatus. re-
spondetur quod non ratio quia nemo potest renunciare suo offi-
cio nisi in manus superioris concedatur. l. legatis. ff. de off.
pñ. c. admonet de renunc. et c. quod in dubijs. eo. t. Bal. ad
ad hoc iducit. l. filijs. ff. de fur. Item queritur an tabellioni
cui tempore rogatus fuit solutum de mercede effectus instru-
menti debeat iterum solui quando quis velit habere copiam instru-
menti. Rñdetur quod sic. glo. et no. i. l. si. §. ex exemplaria. C. de
principi. agen. in re. li. xij. quod est menti tenendum secundum
Iodo. de roma. quia condianum. Letia quod plura vide.
§. de 3 et 11. Et quod personis equaleat tabellio in fide scrip-
tis adhibenda. est glo. in verbo duos viros i. c. quoniam falsas debet
probat. Et nota licet sacerdos non debeat exercere officium
tabellionatus. c. sicut te. pal. tamen si conficit valet. scilicet bar.
i. l. vniuersis. C. de eden. Si potest sacerdos scribit le-
gatum sue ecclesie ut tabellio: an talis scriptura valeat et
probat. rñdetur quod sic. c. cum iter nos. de re iudi. ubi de testi-
natio. an. et probat quod potest esse testis. c. rainutus. de test.
si ob. quod per non potest conficere instrumentum per filio: ut est glo. singu-
laris i. l. i. puberis. §. i. ff. de fal. quod non est eadem ratio in prete et sa-
cerdote. Item puniatur tabellio qui accipit aliquid et
a sponte solvente ultra proprium salarium secundum
bal. in auct. sed hodie. C. de epi. et cle. Item scribens fal-
sum instrumentum inunitatis debet puniri per a ignis
casus in l. i. C. de mu. concess. lib. x. Et scribens illici-
tum instrumentum perdit manum. c. imperialem. §.
scriba. de probibi. alie. per Federicum. Item scribens
instrumentum usurarium est periurus et non potest am-
plius conficere. et potest pronunciari infantis secundum
hostien. in sum. de usur. in fi. §. finali. versu. quid de
notario. et Archidiao. de hoc. xxxvij. distinc. c. sicut:
Tabularij etiam secundum accipit. sunt qui faciendis
publicis instrumentis publice sunt in singulis ciuita-
tibus. Require supra. Scribe. et xxxvi. q. iij. §. potest
ad fi. et C. de tabu. li. x.

Tabernarius dicitur qui tabernam exercet: vinum
vendens.

Tabule testamēti inde vocate sunt. qz ante cartaz
vsum i tabulis tā testamēta q̄ eplē scribebātur: qua/
ruz portitores tabularū vocabātur fm Jfido. li. v. Et
tabule testamēti ppe sunt testamētū editū i scriptis
signatū z pfectū. Sed abusive ē illa testamēta vltas/
bulas appellamus que falsa sunt z illicita secundum
azo. in sum. C. pe tabu erbi.

Taciturnitas ē q̄q̄ habenda p confessione. Etia
q̄q̄ tacitum habetur p exp̄sso. ff. si cer. peta. l. cū qd
z. agratum. de offi. dele.

Tacere hoc vbum de se nec significat cōsensu. nec
dissensum: s; tenet mediū. vñ nō. q̄ ē dare cōsensum
dissen ū z mediū. qd nō ē cōsensu: nec dissensu: vel
aliter: nam habemus velle z nolle z mediū quod nō
ē velle: nec nolle: nam velle ē cōsentire: nolle ē dissēire
siue resistere p motū animi: vñ i vtriscq̄. s. velle z nol/
le ē motus animi ad hoc q̄ vult uel nō vult. i. resistit.
Sed nō velle: siue nō nolle ē cū nullus ē mot⁹ animi
ad vñ uel ad aliud p vel oīa facit. l. i. i. §. sciam. ff.
de tributa. act. vbi dicit vulpi. Sciētiam hieā accē/
pimus que h; volūtātē. Sed vt ego puro nō volūta/
tem: sed patientiā: nō. n. velle d; oīs: s; nō nolle: si igi/
tur scierit: z nō prestat z nō dicit. tenet tributoria ac/
tōne si vō dissēnit nō tenet illa actōe: tenet āt si consen/
tit. āt si nō dissēnit: si tñ nō dissēnit: vt ibi dī. Seq̄t g⁹ q̄
tacere de se nec cōsensū nec dissensū significat. Q̄q̄
āt sic. q̄ significat aliū de sūpto quouis probabili me/
dio cōcludit tacēte cōsentire vel dissēire. hōi ḡra: Sa/
cta locatiōe p̄du rustici vsq; ad annū: finito anno tacē/
te locatore cōductor remanet i fūdo. cōcludit rem reco/
duxisse p alio āno. z si p̄ia locatio erat ad maius tēp⁹
puta q̄nquēniū. scda vñ facta tñ p illo āno. In p̄d̄as
et vrbānis vñ facta nona locatio: s; alr q̄ i rusticis. qz
tñ p tpe q̄ ibi hīat: nisi p̄ia locatio eēt facta in scrip/
ptis: qz tūc scda nō vñ fieret: eo qd nulla scriptura īfuerit
que vñ regri sicut i p̄ia. l. itē q̄rif. §. si. ff. de loca. z con/
duct. Patet g⁹ ex hoc q̄ tacēs habet p cōsentire: rō su/
mitur ex se etiā: patientia inhibitionis. Sed ibi facta
locatiōe ad annū. si i fine āni locator efficit furiosus. et
eo existēte furioso anno finito cōductor remāet. dicit
tex. q̄ cōductō nō renouat z sic tacere nō significat cōsen/
su. l. cū ad certa. ff. locati: qz nō pot cōcludi i furioso cō/
sensu. certū ē. n. q̄ nō h; cōsensū saltē validum ad dis/
ponēdū min⁹ ex patientia sua cōcludit. Et h; ex pte con/
ductoris remanētis bñ cōcludat cōsensu. nō tñ sufficit
ad cōtū nisi cōcurrēt cōsensu p̄oris locatoris: q nō con/
currit pp fauorē. Itē p̄ p dore dotalitio noīe filie po/
test agē si filia nō dissēnit. Et si filia ē furiosa p̄t agē
qz tūc nō dissēnit. l. 3. et nō cōsentiat. l. q. §. voluntate. ff.
solu. ma. Nec ob. ter. ibi dicēs q̄ credit cōsentire. quia
d; intelligi q̄ si filia ē q̄ cōsentiret si furiosa nō cēt: vel
cēset cōsentire quo ad effectū qz quo ad materiā illi. §.
idem ē effectus filiā non dissēnit z eā cōsentire. cū
vtrōq; casu p̄ agere possit: l. 3. quo ad rei vītātē nō cō/
sentiat nec dissēnit. Itē res aio furadi surripit tacē/
ti. z pone absenti hoc tacere. nō significat cōsensū nec
dissensum. qz nihil mouet aīum ad cōsensum vel dissē/
sū. z tñ hoc nō ipedit furtū cōmitti. l. 3. furtū dicatur cō/
tractatio rei aliene dñō iūto. s; subaudi vñ nō uolēti.
p̄3. qz furioso dñō fieri p̄t furtū. l. 3. vere iūctus non sit
s; vere nō volēs ē. Nec ob. §. vetare in. l. q phas. ff. d
fur. ubi dī. Vetare dicit q nō cōsentit. ut. §. de filia fu/
riosa qz vetare vñ quo ad effectū vel dī q̄ re uera dis/
sentit. dissensu ḡnali q̄ glibet vult res suas retinē z nō

furrip. z dissēnit sibi eas auferri. z iste dissensus qui se/
mel fuit i aio: s; vñ p̄seuerare. Et ergo ab iēs dormiēs
ignozas furiosus. dissēnit vñ dissensu generali z ve/
niente casu p̄iculari habet p̄ p̄icularit dissēnitente et
sic i furto necessario nō regritur uolūtas vel dissensus.
sed sufficit non consensus ut p̄3 i semp furio'o z in ifan/
te q̄ nunquā habuerūt motū animi i dissensum. Item
si frāt vñ rē cōmunem cum alio fratre suo ipso p̄tre
z tacēte donat vxori sue. s. donātis alter si at tacēs vñ
cōsentire. Et sic valet donatio p̄ pre illius tacētis z nō
p̄pre donantis qz iter vñ z vxorē ē ut in. l. Si seruis
cōmunis. ff. de dona. iter vi. z vxo. Item si sciētē cre/
ditore z tacente debito rēdit pignus nō iō vñ credi/
tor pignus remittere. l. sicut. §. Nō vñ. ff. qui. mo. pig/
vel ypothe. sol. quia ex illo actu nō p̄t ferri cōsensu
creditoris in iure pignoris nec ex illo actu ius credito/
ris leditur. Item si vendis fundum in quo habeo ius
seruitutis paritate ratōis.

Tacite intellectum diuersimode capī i iure. s. per
modū dispositōis cōditionis vñ aliter. put ex diuersifi/
catōe significati vel clausula cōcluditur. vbi ḡra. in con/
tractu societatis facta cōuentōe q̄ vnus sociorū hēat
duas ptes lucri. Intelligitur etiā tacite q̄ habeat du/
as ptes dāni. Et hoc tacite itellēctū capitur p modū
dispositōis seu cōuentōis vt in. §. illud. insti. de so/
cie. Et sūitur significatū ex equali mēte paciscentiū
i tacito z exp̄sso. Itē ibi concedēdo aque haustū itelli/
gitur cōcedi iter ad illū. Et hoc tacite itellectū sumit
etiā p modum dispositōis sed nō p̄cipalr sed ac/
cessorie seu cōsecutīe vt in. l. iij. ff. de serui. ru. pte. Rō
qz in itinere nulla ē vtilitas nisi inquantū deseruit ad
aque haustū. Itē ibi p̄mitto partū filie vel fructū sū/
di itelligitur si nascantur. l. Interdū. ff. de h̄bo. obl. qz
nisi nascantur nihil ē i legato vel cōuetōe z sic vtilis eē
nō p̄t. Itē ibi debitū sub cōditōe acceptum fertur sim/
pliciter itelligit tacite si cōditio debiti extiterit quo ad
effectum acceptilatiōis nō quo ad dispositōnem. vt. l.
Sub cōditōe. ff. de accepti. Itē ibi p̄mitto tibi. x. itel/
ligitur si petieris non p modū cōditōis sed p modū
āmonitiōis. z interpellatiōis vt ante non sum i mora
postea sic. l. si cum petieris. ff. de v. ob. Jūcta. l. mora
ff. de vñ. Ratio quia debitor non ē in mora retinen/
do debitum uolente creditore sed eo inuito quādo fit
interpellatio. Item ibi patronus opas stipulat a liber/
to simplr itelligit cū fuerint idicte q̄ adiectio regrit
i opis sicut i alia sti pulatiōe itelligit cū petieris z ē rō
qz patron⁹ stipulat opas ad vtilitātē suā.

Tacite inec: multipl̄ itigit. vbi ḡra cōuetio cū dpo/
sitar o pp āmissiōe rei d̄posite nō agā d̄ ip̄3. In ista cō/
uentōe tacite iest vñ cōtinet remissio qz nō p doli p̄didit
agere nō possū d̄positi. sed pono facio cōuetōem q̄ non
agā d̄ dolo dicit tex. q̄ nō ualet cōuetio. Et sic valet taci/
ta remissio z exp̄ssa nō. l. Si vñ. §. illd̄ ff. de pact. Et
sic exp̄sso eoz q̄ tacite iūt nihil ibi opat. rō qz exp̄ssa
aliter significat qz i p̄ casu significat remissio doli non
simpliciter sed put cōtinetur i obligatione sine actōe
depositi. Ideo p dolo nō p̄t agi actōne depositi sed
al a actōne. s. rei uendicatiōe quia dolo desit posside/
re vel actione de dolo. Sed in secundo casu dol⁹ sim/
pliciter remittitur. Et sic si cōuentio teneret nō pos/
t̄t pro dolo agi aliqua actione z sic rem. meret impu/
nita. Ideo non tenet cōuentio quia daretur occasio d̄/
linquendi. vt. l. Conuenire. ff. de pac. do. Item ibi cō/
cedo rem precario simpliciter tacite intelligitur qd

durat donec voluero siue reuocauero. l. i. de precario
ff. Etiam morte mea non finitur. l. iij. ff. locati. quia i
precario simpliciter concesso intelligitur voluntas. s.
q̄ per voluntatē ōriam siue reuocatiōem non perse
ueret et q̄ perseueret donec reuocetur sed morte non
reuocatur igitur perseuerat. Sed q̄ conceditur quā
diu concedēs voluerit tūc significat q̄ durat quādiu
voluntas adest. Sed morte q̄s definit velle. Ideo tūc
finitur p̄cariū. Item ibi iudex condēnat quē pena ca
pitis siue deportatiōis ad quā tacite segtur p̄ea adē
ptionis bonorū. Pone condēnatus appellat penden
te appellatione moritur ipsa pena p̄ncipalis tollitur
et etiam accessoria. s. adēptionis bonorū. Tunc morte
illius pena p̄ncipalis. s. deportatiōis tollitur et etia
accessoria. s. ademptio bonorum. vt in. l. iij. C. Si p̄.
app. mors interue. Ratio. quia tacitū intelligitur ac
cessorie et cōsecutiue: modo iublatō p̄ncipali exp̄resso
aufertur et accessorium. Sed duz duo exp̄mūtur que
ambo p̄ncipalia sunt. Et ad sublationem vnius nō au
fertur aliud sicut dum pena iponitur i duobus factis
vtrūq̄ ē eque p̄ncipale. Alij d: cū etiam in isto ca
su pena ademptiōis tollatur q̄ exp̄ssio vt dicis nō fit
nisi ad maiorem declarationem. Etia pene in dubio
sunt moliende de pe. di. i. §. pene. licet forte secus i vsu
ris. Est tamen in arbitrio iudicis cuius mens attendi
debet q̄ scdm eius mentem vel arbitrium morte fini
tur vel non. Item ibi lego alicui simpliciter intelligi
tur p̄senti die. et si exp̄mo in p̄senti die tunc signifi
cat quod verba sonāt. s. q̄ p̄sens dies isti legato appo
nitur: et hec exp̄ssio si illud non esset nihil operaret
aliud q̄ tacitū. nec aliud tacitū quā exp̄ssum. S; ex
clausula postea appositā sc; legata q̄bus dies non est
appositus volo solui ānua bina tria die aliud significa
tur in tacito: aliud i exp̄resso: q̄ ex tacito cui clausula
appositā non ē vel dies ex clausula secuta debēt an
nua bina. In exp̄resso vbi dies ē appositus dicēdo p̄
senti die ad ipsum legatū p̄dicta clausula non refert
q̄ isti legato dies ē appositus: vbi aut tacite intelli
gitur non ē appositus: licet idem oparetur si aliud nō se
queretur. Sed si dicat legata q̄bus appositūbū pu
re volo solui post annum tūc opatur q̄ legatū relictū
pure hoc verbo exp̄resso debeat post annum vt le
gatum simpliciter relictū debeat statim: q̄ hec mēs
testatoris significata ex verbis. Item ibi: lego tibi pu
re intelligitur si volueris: hoc tamen non facit legatū
conditionale: nec impedit transmissionē legatū si lega
tarius ante moritur: et tū exp̄rimendo hoc in legato
dicendo lego tibi pure si volueris: legatū ē cōditiona
le. l. si ita exp̄ssum. ff. de condi. et demon. Itē ibi. filiū
meū ex heredo intelligitur tacite cōditio: si heres adi
erit. Sed pone q̄ hec conditio exp̄matur: dicit tex. q̄
exheredatio viciatur: l. si quis. ff. de here. institui. Ra
tio scdm doc. q̄ alie intelligitur: et aliter exp̄matur. naz
intelligitur quo ad effectum. s. vt exheredatio habe
at effectum si heres adierit non autem intelligitur q̄
exheredatio sit cōditionalis. sed quādo exp̄matur tūc
refertur ad dispositionem: et sic exheredatio ē conditi
onalis: ideo viciatur: quia ē actus qui nō recipit cōdi
tionem: per. c. actus legitimi: de reg. li. vi. Et ē ratio
diuersitatis in legato. et in exheredatione: quia xerifi
militer nō videtur testatorem legatū velle facere cō
ditionale per exp̄ssionem illius cōditionis. si heres adi
erit. si appōatur illa. secus in exheredatione quam te
stator videtur velle facere conditionalem duz appo

nit conditionem in talem vt magis restringatur. Sed
per appellationem conditionis viciatur lege positā
ideo non valet conditio ergo exp̄ssa ad dispositiōez
viciat. sed tacite intellecta ad effectum non viciat: eti
am quando apparet de mente exp̄imentis q̄ p exp̄
sionem vult aliud significare. s. facere actum conditi
onalem qui non ē cōditionalis ex tacito intellectu. tūc
actus ē conditionalis. quia exp̄mēs hoc vult qui ad
hoc conditionem exp̄mit: et sic tunc legatum relictum
si heres adierit est conditiōale. et verisimile ē q̄ condi
tio exp̄matur sicut intelligitur ad maiore declaratio
nem. et sic licet actus nō recipiat conditiōem per illaz
tū exp̄ssionem non debet viciari quia solum q̄d taci
te inest exp̄matur: et lex positā non admittens condi
tionem videtur intelligi de conditione extranea. et nō
de illa que inest que exp̄matur ex abundanti. Sic etiā
exheredatio pōt esse conditionalis q̄ testator sic vo
luit: sed q̄ nō recipit conditionem viciatur. et accep
tilatio erit conditionalis ppter uolūtatem acceptū
ferentis: sed quia etiam non recipit conditionem vici
atur. Et ita in his debet attendi mēs disponentis: et
seruari q̄d vult: et put vult: nisi vbi lex positā hoc i
pedit. Item ibi iudex dat tutorem pupillo simplr in
telligitur tacite q̄ ministret si satisfecerit. Sed pono
q̄ iudex i dando tutorem hoc exp̄mat. dicit tex. q̄
valet datio. et eo modo itelligitur quo exp̄mit. l. mu
to. §. hanc autem. ff. de tuto. Et hec. l. facit pro p̄dictis
Et ē ratio huius legis: quia visib; exp̄matur sicut itel
ligitur i dubio hoc iuncto q̄ si faceret conditionē act
viciaretur quod non ē dicendum i dubio: maxime in
hoc casu ppter periculum q̄d pupillo imineret si tu
toris datio non teneret. Item ibi pmitto. et simpliciter
intelligitur tacite q̄ soluiam cū petieris dicit tex. q̄
idem significat nec aliud opatur. vt. l. si cum petieris
ff. de vbo. obl. quia etiam itelligitur sicut exp̄matur:
nec habet aliud significatū q̄ exp̄ssum ex cōmuni nō
itelligendi. Sed ibi lego illi si capitulum ascenderit
hec conditio tacite continetur si voluerit: q̄ volens
ascendit: et tamen exp̄rimendo hanc conditionem ali
ud operatur: quia legatum viciatur: q̄d non viciaret
tacite intellecta. l. non nunq̄. ff. de con. et demon. Et ē
ratio q̄ aliud significat cōditio si ascenderit: et si volu
erit. nam legendo sub conditione exp̄ssa si voluerit
legatum ponitur in sua libera et mera voluntate. iō
viciatur per legem positā statuentem q̄ legatū
nō possit poni in libera voluntate. secus in illa conditi
one si ascenderit. quia si ascendit siue libere volens: si
ue nō tū conditio implet: et sic de alijs exemplis.

Tacitum p̄p̄e et vere dicitur q̄ nullatenus ē exp̄
ssum. et hoc in iure nihil significat eo q̄ nō ē significatū
eius. nec apparet. Dicitur autem i iure exp̄ssum q̄d
aliter q̄ verbis exp̄ssum ē. nam inter modos signi
ficandi verba obtinet p̄ncipatum. ideo verbis exp̄s
sum dicitur vere exp̄ssum. et quod dico verbis idē
dico scriptis quia illa continent verba. Aliter autē ex
p̄ssum quā vbi dicitur tacitum ad differentiā ex
p̄ssi verbis. Et hoc ē tacitum iuris quod non ē exp̄s
sum verbis verbi gratia. Mutuam doliū vini non ex
p̄matur q̄ reddatur vinum eiusdem bonitatis. hoc tū
tacite itelligit. l. cū qd. ff. si cer. pe. et sumit rō ex nā mu
tui cui est q̄ res reddat q̄ eadē in valore cū mutuata
eē cēlet. hō ē si ē eiusdē nē et bōitatis hō tacite itellec
tū idē significat et opat ac si eēt vbi. exp̄ssū. l. cū qd p̄ss.
Taxare est idem quod estimare.

Tanq̃ Est nota similitudis. c. solite de mai. z obe
aliqui nota vitatis. c. ex parte. de sponsa.

Talis. i. ille. C. de summa tri. z fide cath. l. i.

Te De Te

Theatz. e loc^o i ciuitate cois z public^o ad spectay
cula: d^r a theozido. i. ispiciedo vt i foro vi palatio coi

Tegule sut lateres differunt tñ qz tegale dicuntur
arego qñ tegetes z nō sūt cocte sed ligna sub laterib⁹
posita pro eoz sustentatōe. Sed lateres fundūt ex la
pidib⁹ z archilla z coquunt.

Telum nō d^r tantū. qd ab arcu mittit^r s^z ēt qd a ma
nu eo qz in longū mittat^r ergo lapis lignū ferrū nomie
teli cōtinent. tex. ē isti. de pub. iudi. §. telum autē fm
sy. interpretatōe legis. xij. tabu.

Telū grece tributū d^r latine. Inde teoloniū idē ē
qd tributū. Et etiā d^r locus in quo exigitur.

Teoloniarius d^r qui exigit theoloniū.

Temulentia ē ebrietas. vnica. C. sigs imp. male.

Templarij sūt pceptores vel cōmendarij z pōe
religiose vt cle. de reli. domi. z cle. cū ex eo. de sen. ex.

p. Jo. an. i. rubri. de regula. z. c. Ecclia sancte marie.
de consti. tales deputant^r ad administratōe ecclasticā

Et sic pnt agere z defendere iura ecclie vt clemē. i. d
rescrip. Et possunt etiam esse persone icognite z d^r lō

ginqus pñbus. c. Cum deputati de iudi. z qñqz eligū
tur z habēt ecclesias prochiales. z sic auctoritas dio

cesani debet interuenire sa. c. vnicū. de capel. mona.
li. vi. Et nota in dicta cle. i. de rescrip. qñqz nō habēt

ecclias prochiales z sui maiores habēt eos deputare
z instituere pter cōsensū dyocesani. Et scdm inno. i. di

gnitate cōparant^r institutoribus. c. quod quibusdam de
fideiusso. qz instant negocyis sibi cōmissis vñ etiam cō

parant^r visitatorib⁹ siue vicarijs missis a superiorib⁹
ad aliq̃ officia exercenda. z sic querit^r qz debet pferri

in agendo p ecclia inter tēplariū vel pceptorē z dpu
tatorē eius. sic est distinguendū aut agi^r de subiectōe

ecclie sic ad maiorē pertinet defensio pōt tñ inferi
or assistere iudicio. c. exposit de dila. ubi p inno. aut

agi^r de iurib⁹ z bōis ecclie z hoc dupliciter aut ecclie
sia est subiecta quo ad bona z ad pceptorem ipi supio

ri qui pro libito potest inferiorem remouere sic iterū
superior pferendus est aut non est ei subiecta quo ad

prelatum videlicet: qz ppetuus ē nec ad libitū remo
uibilis sic inferior in agendo preferendus est maiori

qz cōmodū ad ipsū principaliter spectat ar. §. biduū
v. palam aut. q. q. viij. l. i. §. i. ppa causa. ff. qñ appe. sit

z hoc si inferior talis ē idoneus ad defendendum alias
superior agit. c. l. c. ex transmissa. de so. compe. b^o no.

docto. in dicto. c. Cum deputati.

Tempus continuū est qd continue currit dieb⁹ fe
riatis z non feriatis siue in pñtia z absētia sit copia iu
dicia vel nō. C. de prescrip. long. tem. l. si.

Tempus vero vtile nō currit dieb⁹ feriatis z absē
tie z diebus quibus nō ē agendi copia. Et istud ē mlti
plex. scz continuū z vtile quo ad sui pñcipium tātūz

non quo ad pgressum zc. vt i glo. cle. vnice. de i integ.
rest. vbi glo. remittit de concess. prebē. c. q. zc. qz di

uersitatē i si. vnde tēpus dat^r ad eligendū vtile: qz nō
currit ipeditis de elec. ne p defectu de hoc vide gos.

i sum. de elec. §. hoc tempus. vbi concor.

Tenor litteraz ē idem qd sentētia litteraz. Reg.
s. Sentētia litteraz sed tñ tenorē litteraz dicim⁹ re

cte tenorē text⁹ qñs titellis scribatur vñ tenor dicūt
ipsa snia litteralis licet rhetorice plurima scribantur

Tepidarium est idem qz balneum a tepore aque
nomen trahens.

Terguerfator d^r qui i vniuerso ab actiōe recedit
quasi tergū vertēs vt i. c. vlt. de collu. deteg. i. gl. iij.

z ibi nota. Et differūt terguerfator puaricator z ca
lūniator vñ nota bonos versus. Terguerfator desi

stit puaricator verū occultat pofert calūnia falsū
Terguerfari ē i totū ab actione deuilere z dorsū

vertef. ff. de aboli. z i gl. pzeal. i. c. vlt. de collu. dete
gē. Et hoc cū sit iordinate naz si sit ordinate ē absqz

vicio p si i accusatiōe pcessum cognouit eē falsū i quo
accusabat z sic pari cōfessu se absouit accusator z re

us. secūdo si princeps ad quē pertinet cura boni omu
nis quod per accusatiōe intenditur aboleretur.

Terguerfatio qñqz est uerfusia vel calliditas qua
quis iducit alium vt desistat ab eius inquisitione z sic

capitur in. c. vl. in gl. pzeal. Quādoqz ēt est frustratio
delusio vel colludium.

Termin⁹ pēptor⁹ obtinere d^r tñ tps quātū tria
edicta nisi aliud erigeret iustitia vt in. c. dilecti de di

lati. in glo.

Terminos proximialigs transgredi qñqz modis
pōt p cū parochianū alterius ad sepulturā admittit

scdo cū alteri⁹ subditū excoicat: vel interdicit. Tertio
cū alteri⁹ parochianū ad pñiam recipit. Quarto cuz

fidei dñū pdicat. Quinto cū terminos pcessionū eucl
lit. c. i. de sepul. in glo.

Territoriū ē vniuersitas agroꝝ iuxta. i. itra fines
cuiuscūqz ciuitatis. ab eo dictū qz magistrat⁹ eiusdeꝝ

loci iter eos fines terrēdi. i. amouēdi vel summuēdi
iur. bz. ff. de vbo. sig. l. pupillus. §. territoriū. Alibi po

nē pro dyocesi. xvi. q. ij. c. i. de pñi. c. ij. li. vi. glo. i cle.
ne romani. de elec.

Testes sūt qz ante iudiciū quisqz sibi placitat. z al
legat ne possit libruꝝ aut dissimulare aut subtrahere

se. Unde ēt legati appellāt. Itē testis ē rei geste pba
tor. Sed testis cogēdus est q ad testimoniū faciēdūz

cogit. Dicūt ergo testes qz testimoniū adhibere solēt
sicut signato. es qui testm signant secūdū Jfido. li. v.

Itē ātiquitus superstites dicebāt eo q sup statu cau
se pferebant nunc parte nominis ablata per aufere

sim testes dicuntur: z considerantur conditione natu
ra z vita: vt in. c. forus de verbo. sign. ad fi. Et est di

gnitas ferre testimonium. xxxij. q. quinta pceptum
Nā testis falsus trib⁹ ē obnox⁹. deo mētiēdo. iudici

decipiēdo: z demū inocēti: quē falso ledit testimoniū
d cri. fal. c. i. Et debēt testes secreto z singillati exami

nari: vt no. d testi. c. i. noie dñi. z. c. l. vniuersis. De d
rietate testiū ē gl. bōa iij. q. ij. si testes. v. si vo. ex his

gdē. Testes ēt cōtinēt sub nomie istrumentoz. c. pue
nit: de testi: cogē. Et testis familiaris nō admittit. c.

i litteris. de testi. Et qñ testis absens examinat. vide
c. cōstitut⁹ d fideiusso. Nec testis pp hoc ē isamis: cui⁹

testimoniū pbetur: vt i. l. lucius. ff. de his quino. isa
Itē testis iuri detēti testimoniūz nō valet. ff. q testa

sa. poss. l. qui testimoniū. §. vlti. z gl. c. sacris: sup ver
bo coactionē. de hys q vi me. ve cau. fi.

Testamētū dicūt ideo qz nisi testator mortu⁹ fuerit
cōfirmari nō pōt: nec scire quid in eo scriptū sit. clausū

z signatū. Et ē testamētū qz non valet nisi post testa
toris monumentū scdm Jfi. li. v. z describitur sic. Te

stamētū ē volūtatis nostre snia iusta de eo qz quis p⁹
mortē suā fieri vult. ff. eo. ti. l. i. Et addit cū institutōe

bñdis insti. de le. §. an berdez z hoc de vniuerso patri

monio ut excludat singulare relictū. et codicillus. Et
dicitur testis quasi testatio mentis: vel ultimū eulogiū: seu
ultima voluntas. Alias dictū quia quod de rebus suis dispo
nit legatario legata assignanda. Et diuiditur. quia aliud ē
testamentū nūcupatiuū. quod cōsistit in sola nūcupatio
ne testatoris: nō in solēnitatē scripture. tū septē testes
necessarij sunt: et heredū nominatio: istī. eo. ti. §. si. Ali
ud est in scriptis cōditū. quod sibi exigit nūmer: subscri
ptiones: et signacula septem testium. Item testamēti
aliā ponit Isidor. li. v. scilicet testamētoꝝ aliud iuris ci
uilis: aliud iuris pꝛetoz.

Testamētū iuris ciuilis est testamentū septē testi
um. sigillo signatum: subscriptione firmatū: quod apud
cīues fit. Et inde dicitur ciuile.

Testis iuris pꝛetoz ē septē testū signis signatū. Et
dicitur sic: quia fit apud pꝛetozes: scōm Isido. ibidem.

Testamētū olographū est manu actoris totū con
scriptū: et subscriptū. unde et nomē accepit ab olog. i.
totū: et graphos scriptura: vltīa q̄ si tota līra scōm Isi.

Testamētū irritū ē si ille qui testatus est capite di
minutus est: vel captiuitate detentus: aut si non rite
legem factum est scōm Isido.

Testamentū ruptū ideo vocatū ē: quia nascente po
sthumo: neq; exheredato: neq; herede nominato disru
pitur: secundum Isido.

Testamētū surreptū est quod in fraudem heredum:
seu legatarioꝝ et libertoz nō palam. platum est. quod
si nō latet tū dictis psonis non pūde suppsū videtur
Erāt autē olim et tres alie spēs que hodie i vsu eē desi
erūt. Quoddā erat pacificū testamētū: et appellabāt
calatistomicū: a calos quod ē bonū: et amicū par. quia
bona pace fiebat. vel a calatistomicis. hoc est bōiscō
uentibus. a calos bonum et comicie conuentus vel cō
uentiones sapientum. Bone enim conuentiones
erant q̄ in pace fiebāt. naz faciebāt testamēta dieb⁹ fe
riatis pp̄ penuriā hominū. quia alijs dieb⁹ non feriant
erāt boies in domibus diuersis negocijs occupati q̄ re
testes non poterant inuēire. vltīa a calo. i. voco: quia
personaz vocatio fiebat. Aliud erat bellicū. quod p̄ in
cum dicebatur eo quod tempore pꝛetozum cum in pꝛe
liū exituri essent homines in pꝛocinctu faciebant. Po
stea accessit tertia species. scilicet testamentū per es
et libram quod per emancipationem. i. imaginariam
quandam venditionem quinq; testibus agebatur. et
libripende. i. estimatore. qui libripendebant. i. esti
mabant. familiam. i. hereditatem. et emptor qui erat
loco heredis. ciuibus romanis. i. liberis hominibus
et puberibus parentibus. prima duo illorum testamē
toꝝ penitus aboleuerūt. Tertius vō partim remā
sit in vsu scilicet quo ad numerum testium videlicet
septenarium. Erant enim quinq; testes libripens: et
emptor. Et predicta nomina testamentozum ad ius
ciuile referebantur: quia ius ciuile inuenit illa.

Testamentum inofficiosum est quod frustra libe
ris exheredatis sine officio pietatis liberalis in extra
neas personas redactum est. secundum Isidorum.
lib. v. Item testamentum sic etiam describitur. Est
dispositio vniuersalis directā in tps mortis solēnitata
his que ponit requirit res ciuilis vti. l. i. pꝛeal. vbi grā
quis heredē instituit vel legat sub impossibili cōditōe
valet dispositio et reuocā impossibilis cōditio. l. obtinuit.
ff. de cōdi. et demōst. et insti. de here. insti. §. impossibil.
et sumit significatū ex ultima voluntate q̄ cōcludit testa
toꝝ voluisse deridere et p hoc illā cōditionē p obliuio
nē vel alias nō ex alio apposuisse: et ex magna solēnita

te testamēti q̄ i ipso requirit et significat quod testator nō
vult loq frustratorie. sed quod impossibilis cōditio viciat insti
tionē filij p̄ in. l. fili. et l. si tui. ff. de cōdi. insti. et l. cum
heres. §. i. ff. de statu. li. hoc significatū caput aliud ē q̄
cōcludit viciare imo de cōi mō intelligēdi idē ē i oī pos
sibili testamēto et cōtū quia significat derisionē et nō cē
aium disponēdi. Itē alijs legat vna q̄ sūt i penu sua
ēt vasa vidēt legare. l. nā qd ligde. ff. de pe. lega. et lu
mis significatū ex nā vini qd p se subsistere nō pōt sū
ne polio vel vase: et ex testamēto quia disponēs solet eē
liberal eo quod pl⁹ bōis suis nō indigebat. l. ec⁹ g⁹ in cōi si
quis donet vna q̄ sūt i penu sua nō veniūt vasa h̄ v⁹
nirēt sup̄to significato ex cōi mō intelligēdi quod p se vni
sine eis subsistere nō pōt nec cōmode solui dūz tū vasa
nō sint maioris pcy. Itē q̄lī vltia voluntas testatoris ē
deambulatoria et anultima tū sit seruanda nō obsta
te iuramēto de nō mutādo p̄mā. c. cū marthe de cele.
mis. d. suc. ab ite. c. vlt. et xiiij. q. y. c. vlt. nō pōt facē q̄
leges bēant locū i testamēto suo. C. de testa. l. testādi.
et ff. de le. i. l. nemo pōt. ubi tex. op. nō obstatē autē. d.
nup. §. disponit. ubi dicitur quod voluntas testatoris habetur
p lege ergo pōt derogari legi cōi quia intelligit dū volū
tas testatoris sit unita legib⁹. et facta scōm eas alias sa
cta ē eas nō cēset iuce legis. Ideo si dicit testator non
sū perit⁹ uolo ergo ultimā volūtatē meā ualere: et nō
seruē solēnitates iuris nō ualet dispositio ut testamen
tū quous ualere possit iure codicilloꝝ: ut i dicta. l. testā
di ubi glo. Itē nota quod de iure canonico testamēto vlt
relictū ad pias cās sufficiūt. y. testes. c. relatiū de testa.
scōm bar. et bal. in. l. i. C. de sacrosact. eccle. ius ciuile
sequit. Et tenet idē in p̄ys causis et i terris imp̄. Et i
terris ecclesie vō i p̄ys causis sufficiūt duo testes cum
pꝛesbytero. c. cum esses de testamen. nō autem in ter
ris imperio subiectis sufficiunt tres sed requiruntur
septem. Et sic non in p̄ys cās leges obsequunt cano
nibus sed tenentur ad unguem. Item statutum dispo
nit quod testamēta nō ualeāt nisi sint insinuata potestati
uel officiali ciuitatis infra. iij. mēses a morte testato
ris certe testator non potest hoc statutū tollere dicen
do uolo quod testamētū meū ualeat etiā si nō insinuetur
infra quadrimestre officiali. rō quia tal⁹ insinuatio sta
tuta est ad euitandū falsitatē et sciēdo ueritatē testa
menti sed testator non pōt renūciat legibus datis ad
inquirendū ueritatē fac. l. iubemus. C. de testa. l. si. C.
de fideicōmis. pōt tū testator tollere ypothecam et ne
dominiū trāseat recta uia quia et hoc introductū est ut
sua volūtas celeriorē finem sortiatur et sic cōmodo suo
potest renūciare pꝛiūto. Itē potest dare licentiam
legatario intrandi possessionem et causa appꝛehēden
di pꝛopā auctē in legato quia similiter hoc respicit cō
modū pꝛiūatū quod requiratur ordo iudiciari⁹ cui testa
toꝝ renūciat potest ut hec omnia nō. ff. de le. i. l. nemo
potest pꝛealle. Item nō. de hys que testari non possūt
et qui prohibentur a lege facere testamētū et sunt ipi
beres scilicet masculus minor. xiiij. et femina minor. xij. quia
non habent animi iudiciū. Itē filius familias nō pōt
test testari. etiā si pater consentiat nisi de peculio ca
stre nsi uel quasi castrensi de quibus etiam pꝛeter pa
tris uoluntate testari potest ut in. c. licet de sepul. u.
in. vi. Item furiosus et mentecaptus quandiu talis ē.
Itē prodigus cui bonoz administratio ē interdicta
Itē mut⁹ et surd⁹ nāliter. i. a natiuitate scilicet si accidētali
ē mut⁹ et surd⁹ et scit līas pōt suū scribē testamētū et co
dicillos. scilicet si ē tū surd⁹ bñ pōt facē testamētū. ut dicit
t⁹ ad mortē. l. qd cōnat⁹ et ut efficiat. fu⁹ pene ut. l. i. C.

dehere. isti. Item qui dubitat de statu suo scilicet utrum sit liber vel seruus pater et filius familias. Item qui dicitur natus est per crimine famoso sicut est crimen de natura vel aliud famosum crimine. Item monachus seu canonicus regularis. Item qui commisit crimen lese maiestatis. Item hereticus. Item cecus testari non potest nisi quando adhibita solennitate spirituali quod ubi versatur maius periculum quam adhiberi maius consilium. de testamento vero ceteri quod fiat notatur in l. hac consultiissima. C. qui testa. fa. poss. ubi hic modus receptus est debet. n. vocari. vii. testes et tabellarius et ceterus coram eis exprimit se velle testari sine scriptis. et debet exprimere nomina iudicium et dignitates heredes quod instituit ne sola nominum commemoratio quicquid ambiguitatis pereat et de legata designare et hec omnia sunt scribenda a tabulario tunc coram testibus vel si essent ante scripta coram testibus recitari debent. et cecus debet profiteri illud esse suum testamentum. et ipsum deus spiritum esse ex sui animi sententia. et in fine debet unusquisque testium et etiam tabellarij se subscribere. et testium et tabularij signacula debent apponi. quod si tabellarij inueniri non poterit octauus testis debet adhiberi ut per eum capiat effectum quod per tabellarij fieri debuit. et hoc testium dicitur nunc patiuntur: sed multa similitudine habeat cum testamento scriptis. Et in quibus casibus ecclesiastica persona de bonis ab ecclesia processu possit testari. habet not. glo. in c. pueri. de offi. ordi. in verbo reseruari. lib. vi. ubi bona distinctio. Item an clerici possint condere testium. xi. q. ii. c. i. et de test. c. q. nos et c. flatu. Et an clericus vel monachus possit in testamento ponere tutorem. lxxvi. di. puenit. xxi. q. ii. cyprianus. xvi. q. i. generaliter. Item testium ruptum natum posthumum: quod si moriatur viuo testatore testium reconvalescit: ut in l. posthumus. ff. de iniusto. rup. testa. quod est verum si testator viuit civiliter et naturaliter. secus si naturaliter tantum viuat et mortuus sit civiliter tunc enim non reconvalescit. casus est singularis in l. qui uxore. ff. de prec. ipa. offe. qui non aliter. in materia. et est mirabilis casus ille secundum lodo. de roma. Item testamentum nouissimum immobile pseuerat: et testatoris obitu confirmatur. c. cum marthe. §. ceteris. de cele. miss. Et testium facere potest qui habet annos. xiiij. in aut. ut sponsa largi. §. i. Item alio modo. Testium est lex diuina scripta noua vel vetus. et sic dicimus bibliam continere duo testamenta. vix testium vetus et nouum. Et testamentum vetus et nouum est recipiendum a nobis quicquid in patris canonibus nullum eorum ex toto teneatur insertum. Et inueniunt. c. inter canones sancti pape innoc. cuius auctoritate hoc docetur: ut habetur in c. si a romanorum. §. item si ideo. xix. di. ubi subditur. Restat nimirum quod decretales epistolae romanorum pontificum sunt recepte. et si non sunt canonum codici copagiate per. c. beati leonis. xxv. q. i. omnia quod est attribuit damaso pape. ubi omnia custodiri mandantur.

De Ti

Tignus: vel tignum dicitur esse omne generis materie lignee: ut in l. xi. tabularum. Et a quo sum. eo. ti. et insti. de re. diui. unde tignarij dicuntur omnes qui edificant.
Tignus iunctus. Re. s. actio.
Tiguli dicuntur foramina quibus exit fumus.
Tiro est nouus miles: ut. C. de thiro. li. xi.
Tirus est serpens venenosissimus: de quo fit thirachama magna.
Titubatio est cum ego hinc inde duo tria sciam: nec tamen alicui eorum quod dubito credulitatem meam applico. unde titubare dicitur quod quando suspitione habet super eo de quo conteditur. ut in c. in nostra presentia. de procur. i. glo. ii. Etiam titubare est defectuose loqui: vel ignoranter. unde titubans per igno-

rante habundus est. C. de condi. inde. l. ult. et ff. de li. bo. exhi. l. ii. §. is qui. ar. c. dominus. de secundis nupti. ubi glo. p. et s. et c. pposuit. de coniug. ser. i. glo.

Titul' quicquid signum dicitur. quicquid causa acquirere dominij. quicquid ipsa ecclesia: ut titulus sancti petri. quicquid clericatus. quicquid canonicatus in aliqua ecclesia unde dicitur quod si titulari. i. clericali: vel canonicari. Item quicquid capitulum per causa mobili ad dominij translatio: ut pro locatio: ut. c. ecclesia sancte. ii. ut lue pen. Item titulus est iusta causa possidendi quod nostrum est et sic exigitur iustus titulus in usufructu et prescript. c. si diligenti. de prescript. et glo. sume. xvi. q. ii. Etiam titulus possessori causa tribuit prescribere ut c. i. de prescript. li. vi. et vnde de principalibus requisitis ad prescriptionem. Dicitur etiam titulus quilibet. ordo ecclesiasticus quilibet dignitas. vel prelatus. et sic dicitur quis intitulari in aliqua ecclesia. id est ordinari: secundum bern. in. c. dudum. de elec. super verbo intitulatus. et ff. in cer. peta. i. rubricis

Titul' possessiois: vel possidendi est initium possessionis Et causa quare quod possideat ut episcopus: venditio: donatio: permutatio. quod per emptionem et similia incipimus possidere.

De To

Tochi secundum a quo. dicitur sustentatio pauperum.

Togatos. dicitur aduocatos. a toga veste notatos quam habebant olim aduocati diuersam a ceteris ut per hoc cognoscerentur.

Tota. id est omnis. ff. de pac. l. si vnus. §. pactus ubi idem diximus.

Torneamenta dicuntur quedam nudine vel serie in quibus milites ex edicto conuenire solent et ad ostensionem virium suarum et audacie temere congregari: vel congregari ut. c. i. de torneamen. et causa prohibitionis est periculum aiarum et mors hominum inde proueniens ut ibidem notatur.

Tortura potest quicquid fieri in domo non in iudicio quando tabule testamenti patris eorum filiorum quia familia interfectus dicebatur priusque questio de seruis haberetur aperte et recitate sunt. ut in l. si ea questio. C. de his qui ut indi. et ibi not. do. c. circa. glo. ii.

Torsura in clerico. vide glo. i. cle. qui de vita et hon. cleri. et xxiij. di. c. prohibere. c. cleri. c. si quis ex cleri. c. non liceat quilibet. et xi. q. i. duo sunt.

Torrens est aqua in hymbre cum impetu que in estate torrescit et arefcit. secundum glo. i. cle. dudum de sepul.

De Tr

Trabea est uestis consularis: ut. C. de consul. l. i. li. xi. qua veste etiam utebatur imperator. Etiam se consulem vocabat. ut in aut. de consuli. ciui. colla. iiij.

Tractatores erant viri qui tractabant et contrabant. i. manibus contigerunt et palpauerunt animalia publica. et equos sacro usui deputatos vel dicuntur tractatoria littere impetrare pro licentia vehendi animalia vel littere date licentie ad tractandum et puniendum criminosos secundum Accur. C. eo. ti. in rubri

Tradere duplicem habet significationem vnum est rem suam in alterum transferre. Corporalis. n. res tradi potest et a domino tradita alienatur hoc patet per etimologiam dictionis. dicitur enim tradere quasi transferens dominium. Et sic. bene dicitur in instrumentis venditionis iure proprio tradidit id est transferens tradidit seu dedit alio modo tradere capitur pro inducere in possessionem siue pro ipsa corporali statione rei ut cum dicitur possessionem tradidit vel ipsum equum per frenum aut librum in manibus.

Traba est instrumentum rusticum quod equandis ces-

pitibus vel feno colligēdo aptatur:

Traycere est mare transire. unde dicitur si i pon
tionibus mare traicitur. i. trāseatur. Inde traiectus
est per mare transitus et alio modo ē nomen citatis.

Traiecticia dicitur pecunia que locatur vel permittit
alicui p mare ad quēcūq; locū trāsuehēda vel depoz
tāda de acti. et obliga. l. traiecticie.

Transactio ē de re dubia et lite incerta nōdū finita
dato aliquo pmissio vel retento nō gratuita pactio vt
l. c. sup eo de trāsac. et ē idē q; cōpositio inter aduersari
os et lite itelligo pntē vel futurā q; ante li. et testa. pōt
fieri trāsactio vt. ff. de cōdi. idebiti. l. elegāter. §. sigs
post. Itē lite subaudio iustā vel iniustā vt. C. e. ti. l. ij.
et si quis qñ agit credit se habere iustā cām alias dicitur
vt. ff. de condi. inde. in sum. vt tñ inrer isistētē et resistētē
tē vt si actor p calūniā nisi stat nulla sit trāsactio. sed si
reus p calūniā resistat valeat trāsactio quātū ad eum
C. e. ti. l. sub p̄textu. licz p aliā viā hoc ē p actionē dolo
lo vel replicationē doli cōsulat actori vt ibidē dīr quā
do reus dolo iduxit actorē ad trāfigēdū. et dīr in descri
ptione nō gratuita pactio. Ideo q; fieri nō pōt gratis
imo expedit q; is cui sit transactio aliqd det vel dare
pmittat trāfigenti vñ fieri dīr aliquo dato retēto vel
pmissio alioquin transactio nō pcedit. et in eo qd dicit
aliquo itelligit ē de modico q; si questio erat dē re va
lēte centū pōt fieri trāsactio p decē vel p minori nec
pōt dicere trāfigens se deceptū q; trāfigit sup incerto
Itē in eo qd dīr re dubia et lite incerta itransitiue pōitur
vt sit sensus de re q dubia et incerta est lite. i. pp̄ lites
q; lis quādū pendet fac rē dubiā et incertā. Nā euē
litis et iudiciorū icertus est. L. qd debet. de pecu. vñ sup
eo qd in questione vñ lite pendēte pōt fieri trāsactio
et iō dīr lite nō dum finita. nā si iudicatū eēt nec appel
lari possz nec aliquo remedio sentētia tractari ita qd
de sua nō dubitaref certe transactio nō valeret vt si
quis cōdenatus ad. x. dicat vñ ē me tibi cōdenatū esse
ad decē et verum ē qd debeo sed si vis esse contentus
.v. dabo tibi incontinenti tunc transactio nulla esset
et si iudicatū negaret adeo tñ liquida foret p̄batio vt
nō sufficeret negare adhuc ē idē vt. C. de pe. l. g sniaz
dīr. n. transactio quasi actōis i amiciciā seu amicabilē
cōpositōez transactio trāseūt. n. a lite et ab actōe q cōpo
nunt iter se paciscētes cū tñ gratis nō remittit actō se
cus si gratis remittit quo casu nō sit trāsactio sz sim
plex p donatōne pactio: q; eni transigit qñ de re dubia
et lite incerta neq; finita trāsit. i. cōponit vt in. c. super
e. ti. l. glo. ij. et sic is trāsit ab actōe q; transigit et is q pro
prie agit dīr trāfigere vt. C. e. ti. l. ij. pal. re. aut i ppe.
Itē i spūalib; nō valet trāsactio ppo nomie dicta. c. si
qñ clerici de offi. dele. et c. sup eo. pal. et tex. i. c. cōstitu
tur. et c. p̄terea eo. ti. Rō: q; trāsactio i spūalib; cōtinet
spēs symōie. vbi. gñ. duo litigāt sup aliq; beneficio ec
clesiastico puta ecclia vel p̄bēda et etiā sup iure p̄ntan
di. tal' trāsactio cū sit sup re sacra nō valet qñ alter illo
rū dat alteri decē vel. x. annuatim vt cesset a lite et al
ter obtinet eccliam seu p̄bendā seu ius p̄ntandi cū sit
annexū spūali ergo species symonie est vbi aliud dat
vel pmittit sine retinef in talib; vt possideat alias p
cederet i spūalib; nullo dato retēto vel pmissio. Sed
tūc prope nō ē transactio sz circa tpalia valz trāsactio
tali modo supra. sumit autē alr et largo mō trāsactio
p̄out ē amicabil' cōpositio et sic pōt fieri i spūalib; vt i
.c. statum' de trāsac. ar. ca. nisi essent de pben. et c. vl
timo de reruz p̄mu. et hoc dū ex vtraq; pte vef spūale

auctoritate tñ superioris vt si alig litigēt sup ecclesijs
et eps vel archieps cōponat eos iure. Itē nō valet trā
sactio i subiectōe spūali. c. p̄terea. ij. eo. ti. Subiectio
eni ē spūale qd. et ideo aliquo dato vel pmissio siue re
tēto remitti nō pōt. vbi gñ. Itē subiect' ē pmo abba
tie tali scz ecclē sacri petri: mō vult transigere. i. dare
xxx. solidos vel aliud i certo censu vt sit exēpt' ab ab
batie subiectōe qui cēsus ē lz eēt recognitio debite sū
iectōis. c. ois aia. de censu. tñ nō valet talis trāsactio p
pter subiectionē. sed si gratis vellet qd aliquā eccliaz
eximere subiectā bene posset ex eo annuatim aliquid
accipere: nec esset simonia. c. cōstitut'. de reli. domi. vel
sibi cōstituere soluēdū censū i recognitionem domini
vt i. c. ois p̄all. vñ ad iudiciū p̄cepte libertatis. vt. c. re
cepim' de p̄uill. Itē in m̄rimonio cōpositio vñ trāsactio
nō valet. c. si. de trāsac. Et nota duas r̄gulas. p̄ima
affirmatiua q; i oī cā criminali: vñ i oī crimie p q; venit
ipōnēda pena sāguis lictū ē trāfigere. excepto crimi
ne adulterij. Rō hui' regule: q; vnicuiq; lz redimet
sāguinē suū. Sz rō exceptōis ē frequētia criminis adul
terij. xxxij. q. viij. qd i oib; grau' et dīd. c. at siclici. §.
d' adulterij Scōda r̄gla negatiua q; i alyis crimib; i qb; nō
venit pena sāguinis nō ē lictū trāfigere. excepto cri
mie falsi: in quo potest trāfigi. Rāto regule ē ne deli
cta maneant ipunita. Rāto vñ exceptōis: q; nō potest
mai' crimē imponi q; falsitatis: qd adimit oēm bono
rē. Et hec dicta pcedūt de iure ciuili. iure nāq; cano
nico h nō lz trāfigere sic: q; ibi nō vñ pena sāguinis i
ponēda. Itē trāfigi nō pōt sup alimētis nisi auctore p
toze. ff. de trāsac. l. cum hij. in sū. Ergo nō. q; qdā sunt
in qbus nec cōpositio: nec dispēsatio: nec trāsactio locū
hēt. Quo eni posset fieri pamicabilē cōpositionē: vel
dispositionē: vel p trāsactionēz vt vir dimissa vxore
aliā supinduceret. vel ut mōachns talis exns p̄prium
h̄ret de sta. mo. cū ad mōasteriū. vel ut subiect' i sub
iectione p̄durās dñō nō obediret: uel supiori in lictis
et honestis In hys ego cū si. trāsactio locū nō hēt: ut. c.
si. eo. ti. Effect' aut trāsactiois est ut oīa infra ad cāz
spectātia sup que trāsactū est ne qd alind ē q; opez
p̄tib; ferre poterat hoc sit vacuū. et omni vitate cassa
tū. Et sola trāsactio validū ppetuūq; robur obtineat
vt. c. i. eo. ti. scdm goff. in sum. de transac.

Transfuga dicitur qui trāsit ad hostes.

Translata legata dicitur q; testator legatario adēpta
trāsferit in aliū scz auferēdo ab eo cui pmo legauerat

Translatō ē dē sede ad sedē facta cōmutatō. vt cū eps
de vna sede ad aliā trāsferit. vñ qd hic appellat trāsla
tio: alibi dīr mutatō: ut. vij. q. i. mutatōes. vel sic. Est
ab vna ecclia ad aliā reglariē trāsitō. pōt eniz aliq; e
minori ecclia ad maiorem trāsferri. nam qui pro
uehit de minore: ad mai' puehit. vt. xcij. di. legimus
i si. et h' maxime de trāslatōe epōz Unde trāslatōnū
duē sūt cāe. p' utilitas cum i sua ecclia i fructuosus
ē secūda necessitas. vt cū persecutionē patit: et hosti
litate. Et sunt tres cause transitus p' leuitas. secūda
cupiditas. etia hūilitas. de hoc goff. in sum eo. ti.

Transmigrare. ē de loco ad locū transire.

Trapezeta. idest cāpsor: vel mercator. xxij. disti
ctio. in nomine domini.

Treuga. est securitas prestita personis et rebus ad
tēpus: discordia nōdū finita: ut de treu. et pace. c. i. §.
pax. Require. §. de. p.

Tribunal secūdū goff. ē locus maiorū iudiciū q; h̄t
mez iperiū scōz. azo. i sū. C. de iurisd. om. iudi: vel ē

loc^o vbi iudex p^r tribunali sedet. q^{ui} alias forus vocatur de vbo. sig. forus. et est glo. in c. i. de re iudi. li. vi.

Tribun^o plebis. est plebe^o magistrat^o sic dicit^r. quia p^{ro}p^{ri}us roman^o olim erat diuisus in tres p^{ar}tes. et ex singulis singuli tribuni procreabantur vel quia tribuni suffragio constituebantur.

Tribun^o gr^{ati}u. i. militu erat r^{eg}e extincto ante dicta / tores q^{ui} p^{ro}fuit eg^{re}g^{is} p^{ro} q^{ui} p^{ro}ti ex plebe: et p^{ro}ti ex p^{ro}ib^{us} alias p^{ro}ib^{us} militu creati sunt tribuni consulari potestate

Tributu^m est census q^{ui} p^{ro}stat r^oe soli p^{ro}p^{ri}u a posside^{re} / tib^{us}. Dicit^r aut^{em} tribut^{um} ideo q^{ui} militib^{us} tribuebat^r: qui expeditioni publice vacabat. v^{er}u^m et stipendi^{um} appellat^r / vt. ff. de vbo. sig. l. ager. et ff. de publ. et vecti. l. i. hic titulus sup^{er} vbo imp^{er}edat. in glo. Et in trib^{us} n^{on} h^{ab}et locu^m p^{ro}scriptio. xvi. q. ii. §. p^{ro}pt. q. v. i. adhuc. C. de p^{ro}scripti. xxx. anoz. l. competit nec comp^{er}sat^o. C. de cop^{er}sa. l. in ea. et l. p^{ro}ced. et ff. de iure fisc. l. aufer^r. §. q^{ui} cop^{er}sat^o n^{on} est. vbi dicit^r. q^{ui} in alijs duob^{us} m^{en}sib^{us} p^{ro}bato debito sit rec^op^{er}sat^o cu^m fisco p^{ro}ter q^{ui} in tributis: et in stipendijs.

Tributarij dicuntur a tributo. quod a tribulatioⁿ / ne deriuatur.

Tributaria actio. Require. §. de Actionib^{us}.

Triens est tertia pars assis quattuor cor^{re}ntes vncias / **Trieniu^m** est t^{em}p^{us} triu^m anoz: vt. c. i. de p^{re}scrip^{ti}o. Et i^udic^{is} trienal^{is} p^{re}scriptio q^{ui} con^{tra}ter currit iⁿ v^{er}u^m capione.

Triceniu^m est t^{em}p^{us}. xxx. anoz. Inde tricenal^{is} p^{re} / scriptio: vt. c. vigilanti. eo. ti.

Triplicatio est q^{ui} duplicatione^m infirmat et adiuuat / actorem. Et sic deinceps quadruplicatio et c. Require. §. Duplicatio:

Tripondi^o. est as triplicat^o scz xxxvi. vncie.

Triuiri capitales dicunt^r q^{ui} carceris habebat^r cu^m / nodia quoz interu^{er}tu aia duert^u erat in quosq^{ue} ho / mines facinorosos quos est dicim^{us} stratores a strigen / do q^{ui} iⁿ carcere custodiendos et reos d^{an}atos punieb^{at}

Triuiri monetales dicunt^r videlicet eris et arg^{en}ti. / vel auri o^{mn}atores q^{ui} frustra liberos exheredat et si / ne officio naturalis pietatis in extraneas personas re / ductum est secundum J^uli. li. v.

De Tu

Tuguriu^m d^{icitur} esse tectu^m q^{ui} reb^{us} vrb^{an}is vel rusticis / custodiendis est deputatu^m. vel d^{icitur} omⁿe edificiu^m q^{ui} magis / cop^{er}it rusticis q^{ui} vrb^{an}is edib^{us}. et dicitur quasi tegu^m / larium eo q^{ui} tegat. ff. de ver. si. l. domus.

Turtibuli alias t^ubuli siue tiguli dicunt^r forania / p^{ro} q^{ui} ex^{it} fumus caminoz et id^{em} dicunt^r fenestre quibus / calor balnei euaporat.

Turpia verba. i. diffamatoria. Si sunt specialia vi / ciat^r legatu^m vel institutione^m s^{ed} n^{on} exheredatioez s^{ed} gene / ralia turpia sunt apta punitioni i^uo dispositioez puni^{er}te / n^{on} viciat^r n^{on} aut^{em} sunt apta honori. ideo dispositioⁿe ho / norate viciat^r: nisi vbi uoluntate disponedi significat. v^{er}u^m / bi g^{ra} testator dicit sic. Titio furti homicide v^{el} adul / tero lego. x. legatu^m n^{on} valet vt. l. turpia. ff. de le. i. q^{ui} / his v^{er}bis testator diffamat legatariu^m. et sic s^{er}sus est vt q^{ui} / magis eu^m vult grauare diffamado qua^m honorare si vo / let valere legatu^m lex ciuil^{is} hanc uoluntate n^{on} admittit / i^uodi^u diffamatis vt i. l. turpia. fall. S^{ed} ibi testator di / cit^r fili^o me^o ip^{ro}p^{ri}issim^o male d^{icitur} me meri^o heres esto valz / institutio. l. his v^{er}bis. §. i. ff. de here. isti. q^{ui} siue sit v^{er}u^m / ne falsu^m q^{ui} sit ip^{ro}p^{ri}issim^o o^{mn}stat^r de p^{ro}sona. et r^o est diuersi / tatis iⁿ hoc casu et iⁿ p^{re}ced^{er}i q^{ui} p^{ro}m^o cal^{or} est iⁿ v^{er}bis sp^{er}alib^{us} / sc^{ilicet} ab iⁿgnatib^{us}. alij dicunt q^{ui} iⁿ casu p^{re}ced^{er}i valet lega / tu^m sicut iⁿ isto q^{ui} o^{mn}stat de p^{ro}sona et de legato ei facto nisi

aliud o^{mn}stet testator^{em} voluisse vel nisi lex ciuil^{is} sic dispo / nat vt. §. dictu^m est. It^{em} ibi fili^u me^u latrone^m et gladiato / re^m exheredo valet exheredatio. l. et si pepit in p^{ro}n. ff. d^{icitur} / lib. et postu^m. R^{ati}o q^{ui}re valet exheredatio et n^{on} legatu^m v^{el} / institutio sic facta q^{ui} v^{er}ba diffamatoria apta sunt exhere / dat^oi cu^m sit ad pena^m vel ad priuat^oez bonozum. Sed / secus iⁿ legato vel iⁿ institutioⁿe.

T^u est significat extremitate^m t^{em}p^{is}. l. si is legatu^m. §. s^{ed} si / ita scriptu^m. ff. d^{icitur} d^{icitur}. et d^{icitur} h^{ab}et ad q^{ui}stione^m notada. S^{ed} / ita testat^r. si iⁿ ipator n^{on} venerit iⁿ italia iⁿfra quinquenium / heres me^o tuc. x. det titio ipator mori^u p^{ro} ano an titius / p^{ro}pt^{er} pet^{er}e. et solutio certe n^{on} nisi post quinqueniu^m ad hoc / sp^{er} allegat^r ter. p^{ro}alle. et h^{ab}et q^{ui} t^{em}p^{us} app^{ro}p^{ri}at iⁿ d^{icitur} t^{em}p^{us} p^{ro}ati / na. Si v^{er}o iⁿ codit^oe casuali app^{ro}p^{ri}at si deficiat n^{on} expec / tat^r. l. hoc iur. ff. de v^{er}o. ob. §. allit nisi addat dict^o tuc et / huic excerp^{ti}u^m est de elec. o^{mn}issa. li. vi. vbi de hoc.

Tutela sc^{ilicet} m^{en}azo. i. suma est vis et p^{ro}tas iⁿ capite libero / ad tuend^u eu^m q^{ui} p^{ro}petate sua sp^{er}ote se tueri negt a iure ci / uili data ac p^{ro}missa vt isti. de tute. §. aut. vis aut^{em} dico d^{icitur} / facto. et p^{ro}tas de iure. vt tal^{is} sit tutor q^{ui} p^{ro}p^{ri}a iⁿbecillitate / n^{on} iⁿpediat nec a iurisdic^{ti}oⁿe repellat^r q^{ui}les sit pupill^{us} fu / rios^{us} et q^{ui} p^{ro}p^{ri}etuo morbo laborat. illi p^{ro}p^{ri}a iⁿbecillitate cor / pis v^{el} ai tutores est n^{on} p^{ro}nt. S^{ed} semie q^{ui} quauis sciut^r r^{ati}o / administrare pupillares et ad id expiend^u vires habeat^r / t^{em} a iure institutionum non admittunt^r.

Tutela testamentaria. Est q^{ui} pater dat filio tuto / rem iⁿ testamento.

Tutela datiu^a. est q^{ui} vnus datus est tutor filio iⁿ testa / mento et vnus extantib^{us} o^{mn}sanguineis idoneis ad tutela^m / iudex ex officio suo dat tutorem.

Tutela legitima est que defertur a lege secundum / quam nullus datus est.

Tutor filio iⁿ testamento. q^{ui} p^{ro} loco deberet ei succe / dere ab iⁿtestatio tene^{re} suscipere tutelam huius

Tutela actio directa et contraria. Re. §. actio.

Tutor est q^{ui} pupillu^m v^{el} pupilla morte p^{ro}is v^{el} eman / p^{ro}ciatione sui iuris factu^m vel factam tuetur. differt au / tem a curatore quia tutor datur impuberi curator / vero puberi vel adulto scilicet furioso prodigo sur / do muto et sili^o q^{ui} reb^{us} suis p^{ro}esse n^{on} p^{ro}nt. It^{em} tutor q^{ui}q^{ue} / dat a iudice q^{ui}q^{ue} a testatore. Dat. n. a testatore et o^{mn} / mat^r decreto iudicis v^{el} p^{ro}sidia. et dat iⁿuito s^{ed} curator n^{on} / nisi uolenti p^{ro}q^{ui} ad lit^{em}. It^{em} tutor n^{on} dat certe rei vel ca^use / sec^{un}d^o iⁿ curato^r iⁿmo tutor p^{ro}ncipal^{is} dat p^{ro}soe et sec^{un}dario / reb^{us}. S^{ed} curator p^{ro} p^{ro}ncipal^{is} dat reb^{us} et sec^{un}dario p^{ro} / soe. Et nota q^{ui} q^{ui}da^m est tutor legitim^{us}. q^{ui}da^m fiduciari^{us}. q^{ui} / da^m testam^{en}tari^{us}. q^{ui}da^m onerari^{us}. tutor fiduciari^{us} est q^{ui} pu / pilli em^{an}cipati cui^{us} p^{ro} q^{ui} eu^m em^{an}cipauit tutor erat le / gitim^{us} eo p^{ro}re mortuo tutela^m accipit cu^m mo^{mn}is t^{em}p^{us} erat / iⁿ p^{ro}is p^{ro}ate vbi g^{ra} tici^{us} duos filios h^{ab}uit. i. Seyu^m. et me / uiu^m. Sey^{us} fuit mior iⁿ anis. meui^{us} fuit pupill^{us}. Seyu^m h^{ab} / it iⁿ p^{ro}ate et meui^{us} em^{an}cipauit et iⁿpe tutor ei^{us} erat et mo^{mn} / tu^m est eo p^{ro}re mortuo. Sey^{us} frat^r meui^{us} pupilli fiduciari^{us} / tutor est em^{an}cipatoe. n. p^{ro} ius agnat^ois ne fr^{at}is sui frat^r / legitim^{us} tutor est possit t^{em}p^{us} p^{ro}im^{us} agnat^{us}: s^{ed} fiduciari / us b^{on}us. et sic tutor fiduciari^{us} est frat^r fr^{at}is sui em^{an}cipati: vt / patuit. s^{ed} si p^{ro} em^{an}cipet vnu^m de filijs suis iⁿpuber^{em} ei^{us} / est legitim^{us} tutor. et mortuo p^{ro}re fili^{us} alter maior: fiduci / arius tutor appellatur.

Tutor legitim^{us} est q^{ui} lege p^{ro}ciante pupilli naciscit^r / tutela^m. q^{ui}les sunt p^{ro}imi agnati: et cognati. Regulariter / eni^m traditu^m est sc^{ilicet} m^{en} leges vt ad que^m spectat emolumentu^m / h^{er}editatis alic^{ui} pupilli: ad eu^mde^m p^{ro}lineat et o^{mn}is tutele ei^{us} / nisi forte sit mulier q^{ui} b^{on}us vocat^r ad hereditate^m morien /

tis. nō tñ tutelā supstitis qz tutric esse nō potest.

Tutor onerari ē q dāt pupillo vt ipsū defēdat a veratōib⁹ alioz. vel dāt nouitatis grā vt alios tuto / res instruat. c. venerabilē. de elec. i. glo. sup. xbo aduo / catis. vñ honorari⁹ dñ dāt cā honoris: nō admistratio / nis. r tales nō hñt on⁹: vt reges: pñcipes: comites: ba / rones: qb⁹ admittūt filij cā honoris. id illoz tutela va / catōez n̄ pñtat. isti. de excu. tu. vñ cu. s. itē tria onera.

Tutor testamētari⁹ dicit⁹ qui ex testamento tutor / filio a patre pupilli scilicet qui actu i testamento noia / tur r assignatur.

Tutor suspect⁹ scdm aco. in sum. C. e. ti. dñ iste qñ / morib⁹ talē vt suspect⁹ sit. n̄ enī facultas: r paup⁹tas: / fraudulētia: vñ callida cōuersatio i reb⁹ pupillaribus / suspectū tutorē cōmēdāt: vel cōmittāt. Itē i auctozita / te pñtāda p tutorē expediēs ē vt loqñt. facit. l. i. s. p. e. d / tute. r isti. q tuto. i testa. dari poss. in glo. l. Et facit h⁹ / ad subtilē questionē scōz bar. Done pupillo ē delata / hñditas extranei: q sciēte r patiēte ipso tutore bitauit / i domo cuiusdā defūcti: a q delata ē sibi hñditas. qñ / an p h⁹ pbeñ aditio hñditatis. r vñ patiētia: r scia tu / toris auctozitatē iduxisse videat. r an i auctozitate sit / necesse q tutor loqñt. Et appet p q sic. nā tal act⁹ hñtā / di i domo defūcti i eo q pōr p se adire hñditatē iduce / ret pñtationē aditiōis. p hoc facit. l. gerit. ff. de acgr. / here. Sed pupillo qui non potest adire sine auctori / rate tutoris talis actus tutoris auctozitate aditionez / n̄ iducit. vt. l. potuit. ff. de iur. deli. Sol. dy. dic q scia / aut patiētia tutoris auctozitatē nō iducit. r sic ex illo / actu n̄ pbat aditio nisi forte tutor qñqz mādasset pu / pillō vt aliqd faceret i illa domo. nā tal expñsio mādā / ti auctozitatē iducit. vñ nisi pupill⁹ diu sterissz i domo / scilicet p spaciū decē annoz quia p hoc pbat aditio. q / si omnia fuissēt solēnē acta auctozitate tutoris.

De Ua

Acantia bona dicit⁹ ea bona q dñz / nō hñt. vñ q fisco: vñ dñio / alicui⁹ applicant. Qd origit multis modis.

Qñqz siqz testat⁹ decedit. vñ q testari non / pōt vñ faciat pp qd hñt su⁹ succedere nō pōt. vñ et vbi / alias de consuetudine bona alicuius dominio applicā / tur. tunc dicuntur vacare bona.

Uacās possessio. Regre. s. Possessio.

Uagabūdus ē q n̄ hz domiciliū: s; bodie hic ē: cras / alibi. l. iij. s. ptoz. ff. de dam. infec. Sed qñ vagabun / dus ē q hz domiciliū: sed raro morat i eo: r vagat hic / inde. Quomō cōueniāt isti: habet in. c. si. de fo. cōpe. / i glo. i. r ibi nota.

Ualitudo. dñ ifirmitas i vno significato. c. qñ fre / quēter vt lit. nō cōte. p ino. r hosti. c. si. de testi. l. ij. s. si / vñ ualitudine. ff. sigs caut. r. l. vir qui q morbo excuss.

Ualitudinari⁹ dñ ifirmi q frequēt egrorāt. vñ q la / borāt p lucida iēuilla vt q mō sani sē: p⁹ boraz ifirmi.

Uaricosus dñ curuus: a varice neruo dñto. qz ner / uis in senectute reddit boiem varicosum r curuum.

Uassallagiū s; spe. i. ti. dñ seu. idē ē q bōagiū. Qd. n / i frācia dñ bōagiū: i italia vocat⁹ uassallagiū.

Uassall⁹ ē feudatari⁹. r scdm vulgare puñcialiū no / biles feudatari⁹ uassalli dñr. plebe⁹ vñ bō medi⁹ nūcu / pat scdm spe. r uassall⁹ nō pōt vēdere feudū suū volū / tate dñi r dñ vēdit dñ rogare dñz suū q ab eo rēcipiat / r altez ēptorē iuestiat. qd si dñs denegat: r en̄ erorāt / n̄ pōt det emptori alia bōa equalētia tali feudo iuste / vēdito. de h⁹ l. c. que i eccliaz. de pñti. r i vñ. seu. p to. / Et hoc vñ nisi ille cui uassall⁹ feudū alienat velit sup

portare dñ grauamē: vt i. l. murilegulo. C. de muril. / li. xi. facit. l. ij. i pñ. ff. io. ma. r sic uassall⁹ possit aliq i seu / dū dare suū feudū: et inuito dñio. qñ videt nō eē vñ et / 5 casū i. c. i. de duo. fra. S; qñ a q cognosci dñbeat cā / feudi. pzo qñ no. qz scdm Jac. de bel. cui p oib⁹ stat: in / hoc distiguit. Aut loqñt de uassallis miorib⁹ aut maio / rib⁹. si maiorib⁹ vt sūt duces: comites: marchiones: ca / pitanei q imediate ab ipatore iuestiūt. tñc de cōtro / uersia ipator cognoscit. c. i. dñ lecoradi. i vñ. seu. Idem / corā rege de imediate a rege ifeudatis. Si de miorib⁹ / b⁹ q ab iferore hñt feuda: ut militib⁹: aut nobilibus. / Hoc triplr. aut vñ qñtio inter duos uassallos. aut iter / duos qz alē r alē n̄ ē uassall⁹. aut inter dñm r uassallū / si pñm aut pñtat ābos eē uassallos: litigāt tñ de pte seu / di: vel finibus sic ē cōclusio q corā dñio cui⁹ sūt uassalli / debet cognosci. c. i. apud quem vel quos ca. seu. dñer. / aut constat de vno tñ non tamen de altero q nihil ba / bet nisi id de quo qd vertitur. tunc per pares curie / debet causa terminari dicto. caplo. i. apud quem vel / quos rē. Aut nō pñtat de aliq boz p certo. Qz ābo ni / hil habēt in feudū nisi illud de q qd ē. hoc duplici⁹ aut / pñdūt se iuestitos ab eodē vñ a diuersis dñis. Si scōz / iudex cōpetēs erit ordinariū loci vel delegat⁹. c. ij. dñ / le. corā i pñ. i vñ. seu. Si pñm hoc duplici⁹. aut utqz / dicit feudū suū propū. i. sibi cōcessū r sic itez ordinari⁹ / erit iudex dicto. c. ij. aut utqz dicit fuisse suoz pgeni / torū sic dñs cū curia sua cognoscit non tñ sol⁹ pñal. c. i. / aut vnus dicit feudū nonū. i. ipsū iuestitū alē antiquū / scz suoz pgenitor ab eodē tñ dñio tñc oli ordinari⁹ cō / petēs erat iudex hodie p pares curie cognoscit r sic fi / nali⁹ cōcludit i p casu pñcipali qz solū vno casu cogno / scit vñs de causa feudi. i. qñ pñtat ābos eē uassallos. r / cāu pñcipalitene⁹ glo. i. c. ceterz de iudis q dicit i cā or / dinariū loci i q feudū sitū ē cognoscere debere. Ter / tio casu itez p pares curie si reperiri pñt si nō eligant⁹ / aliq. Et tales erunt iudices ordinarij quib⁹ lex dat in / risdictionē ordinariā. Ideo sedebūt p tribunali r ser / uabunt inris ordinē. Si nō hñt tribunal eliget⁹ pñt et / eo ipso q dñs iudicat et sñiaz pñaz executioni mādā / re pōt qz feudū dñ suū territorij. Itē scdm glo. c. ro / mana. ff. de. ap. li. vi. cōcluditur si vñtra dñm feudi est / aliud pñm⁹ imediat⁹ ad hñc appellat⁹ a sñia dñi feudi / Si talis nō sit tñc ad ordinariū loci in q res situat spe / ctat qz dñs feudi ē tali subiect⁹ vt. s. dñ palle. Tñ i vñ / seu. ter. ē q in tali casu ad impatorem appellandū sit / et sic sēntēbal. tacite. Pñm⁹ itā magis placet docto / rib⁹ ut notat i dicto. c. ceterz. Et itelligunt pñdicta qñ / est qd de feudo. Sed secus ē dñ qd rñtur de cogniti / one feudi scz ad quē ptineat cognitio eius. talis. n. nō / pertinet ad dñm feudi. siue sit ecclesiastic⁹ siue secula / ris. Alias eēt iudex i sua cā r 5 totū ti. C. ne quis i sua / cau. qz sic cognoscens de cognitiōe feudi in casu q sibi / adiudicaret cognitionē talē deberi. Lōsequēter de p / petate feudi sibi adiudicaret. Debet ergo supior ordi / nariū vel alter de hoc cognoscere ut iudicare. ut pa / res arbitros eligere debent qui cognoscant ut notat i / c. vñ in glo. ij. de fo. cōpe. Et ibi glo. q vñtrū r qñ se / cularis iudex possit negligentia supplere ecclesiastici / in cognitione tali.

Uates mō sacerdotē mō prophetā mō poetā signi / ficat: xxi. dis. clerics post colūnam.

Uasa ire sunt omēs peccatores vt. xxiij. q. iij. nabu / chodonosor ubi dicit nalis ire nunqz deus redderet i / teritū si nō spontaneū inueniretur bō hēre peccatū.

De

Ua

Ubaldini sūt hoies certi et signāt clerici vlt cōniet
tre velleccie alēi d qd i. l. i. C. de col. illi. vbi dī q col
legiū vbalidior n pōt cōstituere iudicium.

De

Ue

Uectigal ē tributū qd pstat de reb q vebūt vel oī
bus negocijs manūū a vebēdis mercib dicitū. Idez ē
qd nautū. vt. ff. de pub. et vect. l. i. §. hic titulus. Et fz
Azo. in sū. C. e. ti. vide supra.

Uector ē portitor qui vebit. Et vectores sūt n so
lum qui vebūt sed et qui vebuntur i nauti scdm azo. in
sū. C. e. ti. et ff. ad le. ro. de iac.

Uectores pnt dici siue hēant merces siue n: dūz tñ
opas suas mōro nautis exhibeāt ad nauigādū. Et sunt
v. noia q pstant actū et passionē vt hospes zelotipus.
Require supra. A.

Uectura. i. vectigal siue nautum.

Uebicūlū scōz. l. xij. tab. ē via in. viij. pedes extrā
uerso anfractu: xvi. qd n ē necessariū i actu. Ius tra
bēdiligina: lapides hō pmtitit hñi actū sed viam nisi
spēalr uenisset de hō i actu. vide. j. via.

Uepro et ponit iterdū: vt in. l. si sūdū sub conditōe
§. his hōis. ff. de leg. i.

Uel ēt ponit p et iterdū: vt i. l. sepe. ff. de vbo. sig. et
l. cum quidaz. C. de vbo. sig. Etia ponitur alternativē
vt i. c. inter ceteras de rescrip.

Uenatio qd sit hēs scōz gof. i. sū. ti. de cle. vena. Et
ē triplex. l. oppōsua arenaria et saltuosa. Oppōsua est
hoium de q dī. Lepit nēbrot eē robustus vēator corā
dño. i. extictor et oppōsior. Et sic vēator ē hoium exaci
tor et oppōsior q aliqz venatu oppōmit. Arenaria ē q sit i
arena: ut cū qz locat opas suas ut pugnet i arena cum
alia bestia dēata hāc q exeret peccat graui nī eaz
erereat grā viriū expiendaz: ut. ff. de postulā. l. i. §.
Jte senar et. iij. q. viij. tria §. si. ifames circa pñ. Et de
hac loq. lxxxvi. dis. q uenatorib cū duob. c. sequēti
b. Saltuosa ē q fit i siluā et saltib ad capiēdas feras
Et hec ē licita. Sz quō i clericis liceat i pps psonis
uenari deficiēte familiā. et vēdere cū illud n sit uaga
ri sz nccitati et utilitati ecclie subuēire ad qd tenēc cle
rici. vij. q. i. pñtiū. et gl. cle. ne. i agro. §. ita. mo. i vbo p
sonale et ibi cōz. qd uenatio saltuosa ē illicita ex tpe
et psona. Ex tpe ut i qdragesima et sabbatinis nocrib
xxxvi. di. an putatis. Ex psona ut i clerico. i. qñtū distin
guēdū ē qñ epō sp ē illicita. xxxij. dis. qñdā: Alijs vō
clericis licita ē cā nccitatis: utilitatis et recreatōis: cū
retibus. laqis et canib. dū sit cū silētio: et modestia. nā
et mōacholz tēxē lina p pñtib capiēdis: ut d cōsecre.
dis. v. nūq: vide gof. i. sū. de cle. vena.

Uedēf ē rē p certo pōdare: et sūt bona debitoris
uēdēda si urgeat es alienū: et dilatio dānum sit illatu
ra creditorib ut in. l. fulcinius. §. adeo autem. ff. qui.
ex cau. in possess. eatur.

Ueditio ē de re q hz cōmertū. et solet poni i instīs
qd pmittit uenditor ēptori rē veditā legitie defēdē
auctorizare et disbrigare. q vba debēt sic intelligi qd
si de re ipsa lis fuerit facta. orta siue mota ēptori: uē
ditor teneat rē in ipsa lite legitime. l. scdm leges defen
dē. auctorizare. i. auctor litis fieri: siue p se litē agere
uel disbrigare. i. litē expeditā qd oī onere reddē. Jte
nota qñ uēditor ē certus q rei uēdite pō ē ei ppa: et pō
cōdititā. l. alicui cōditioni: vlt alteri dño suba. ignorat
tñ que: et qñta. tūc pōit i istro uēditionis: sic q p pūm
in ppetuū qd cōdititū dño subm. hō ē dicere qd p pū
in hac re: et hēas ut p pū i ppetuū: sed qd cōdititū hēas

cū ea cōditione ad quē ptinet. Jte scdm Azo. in sū.
C. de pe. et cōmo. rei. ven. et gof. in sū. de ēpt. et vē. tra
ditur talis reglā rotūda et qdrata. Cum veditio sit pu
re sine scriptis certe speciei: q degustatōez n recipit
oē piculū spectat ad ēptorē excepto casu publicatōis
nisi pactū: culpa: mora: calliditas. ul traditio interne
nerit. Et quodlibet vbu hō regule habet in se pōdus
de quo uide gof. in sū. ubi supra.

Uedicare ē corā iudice dicere vltēdere rē eē suā
ul allegare ut qñ qd dicit hec res ē mea. et idē q itē
tare. l. ad hō solū itendere ut res sua declaret et sibi do
minium applicetur.

Uelū ē qdruplex. l. cōsecratōis ordiatōis: plationis
et pfectionis. Pofessionis suscipit a vgie. vel corrup
ta cū pfectē d altari. vlt de mān i. xx. āno admin. xx. q.
i. et c. i. et q. y. puella. Cōsecratōis iponit i. xxv. anno.
ut ea. q. i. placuit. et. lxxvij. di. placuit. Pōt aut cōsecre
tio vginū fieri i die ephiaz: in albis pascalibus. i. tota
sepriana paschali i aploz natalib nisi sint graui lango
re detēte tūc: n. alij spib pñt. imo etiā alij pcpuis se
nitatib et dieb dñicis. ut i. c. i. d tēp. et qñ. oz. viduas
āt nllō pōtificū uelat pñat. xx. q. i. d uotif. i. si. §. ipemz
velū suscipiāt de altari. xxvij. q. i. viduas q capitibū
suis iponant. et. c. prelatuz de his que vi. me. ve cau. si
Eps corrupte velū iposuisse vñ. tñ solū iponere simu
lauit. velū aut religionis vel vestē religiosā de manu
psbyteri sumet pñt. xx. q. i. vidua. secus d velo cōsecre
tionis qd solēnit a solo epō soli vginī solēnib diebus
iponit. Tertiū ē velū ordinatōis. qd olī dabat oya et
conissis. in. xl. āno. xx. q. i. factimoniales. xxvij. q. i. dy
aconissā. Quartū ē velū plationis qd olī dabat abba
tissis in. xl. anno. x. q. i. iuenculus.

Uediti actio. Require. supra actio venditi.

Uenia etatis dat mulieri in. xvij. anno et viro i. xx.
l. si. et. l. oēs adolescentes. C. de bis q veni. eta. impe.
et tñ maior etas requirit i abbatisa qz i abbate. c. iden
nitatib. de elec. li. vi. iuncto. c. cū. in cūctis e. ti. Rō
tñ i hoc pōt eē qz mulier auarior ē viro. ar. l. sed si ego
in si. ff. ad vell. vbi dī. Senat enī obligate mulieri
succurrere voluit nō donāti. hoc iō qz facili se mulier
obligat alicui qz donat. et iō gubernatō pñmonij citi
sibi pōt cōmitti. de hō p cardinalē i. c. indēnitatib pal.
In 2º casu rō ē fragilitas sexus. et qz in spūalib guber
nādis nō ē mulier ita capax et habilis sicut vir. et mīo
etas requirit i muliere i eligēdo vlt eligēte qz i viro ut
in. c. indēnitatib. preal. et i cle. vt hñ. de eta. et quali. et
Et in minori etate potest religionem profiteri qz vir.
ratio quia in vtroq casu professus eligit. et mulier ci
tius pñteri pōt: qz citius pubes ē et capax doli ideo ci
tius etiam potest se obligare.

Uenire diem debiti ē posse pecuniā petere.

Uenire. i. uēdi: ut i. l. fulcini. §. si i diem. et. §. mltis
eiūsdē legis. et. l. pce. ff. q. ex cau. i pos. ea. cū si. Est m.
vbu neutropassiuū sub uoce neutrali significās passi
onē. vñ. Exulo et. Et differūt venire a uenio et ueni
re a ueneo vñ. Si vis uenire cras mae debes uenire.
Uent. Re. §. Mittere i possessionē noie uētris. et
nota q uētris iglunies ad luxuriā facile puocat. et
oē bonū op dīssoluit. vñ uēter et genitalia sibi metip
sis vicina sūt vt ex uicinitate mēbroz cōsideratio itel
ligatur uictōz. xliij. di. §. Nō. n. plus qz necesse ē dbe
mus corpi fuire: sz solā ei ifirmitatē reficere ut ipm
ad vltū exēcēde vñutis hēas: vt. c. cū iūia ea di. vñ se
neca. Nō uiuo ut cōmedā. sz cōmedo ut uiuā. Et iō

Bar. comedebat ad pondus ut haberet intellectum pariter dispositum: et nunquam alteratur. Sic et nos moderate comedamus: non nimia ciborum egestate. ut i. c. non medicriter. et c. non dico. cum si. de conse. di. v.

Uerbum. In larga significatione ponitur in iure pro qualibet parte orationis. a verberando dictum eo quod aerem verberat: ut dicendo in glo. super verbo institutio super verbo uelociter et super verbo infra. et c. Non ergo capitur hic verbum sicut in Joanne. c. i. In principio erat verbum. et sicut in donato Verbum est pars orationis. pro ut est distincta ab aliis partibus orationis. sed significat orationem cuiuscunque partis orationis. Ad hoc autem sunt verba et eorum significationa imposita ut per ea significetur mens uel voluntas interior ipsius verbum proferentis. Ne dum autem verbum significat mens hominis: sed etiam factis: signis: et coniecturis. Id inter modos significandi verba obtruncat principatum eo quod clarius et evidentius significant. unde voluntas seu mens proferentis dat significationem verbo. quia sine mente verbum nihil significat: ut in furioso. quia verbum ab eo prolatum non habet mentem: nec voluntatem ut in. l. furiosus. ff. de re iudic. Et versus compositus imponit significationem verbo. per. l. labeo. ff. de suppel. lega. que dicit. Verba accipienda sunt ex usu compositi. Et dicit ibi bar. quod versus compositus est triplex. scilicet loquendi. intelligendi. et utendi. Unde compositus versus loquendi est quod equum certe qualitatibus uocetur calosfredus. Secundo in dictione habet singularis numeri significatur pluralis numerus. de usu intelligendi. ut. l. i. versus. ff. de uerbo. sign. Et in usu loquendi. id est ut intelligendi. Tertio de usu utendi ponit exemplum: de potestate: et mensuris: ut in. l. excepto. cum ibi alle. C. de loca. et conduc. De hoc vocabulo verbum vide plura in vocabulario cuiusdam doctoris legum aulicorum. secundum dominum Jo. de marisco. et incipit. Verbum hic non recipitur. Et quod opusculo plures additiones excerpti: quas his expositionibus terminorum inserui. Item verba sunt accipienda cum effectu: ut. c. rela. et tu. de cle. non res. de pe. di. i. hec autem. c. vlti. de spon. et l. i. §. hec autem verba. ff. de quibus iuris. Et debent verba de seruire interpretari: non autem interpretari verbum: cum per verba exprimitur intentio. xxi. q. v. humane aures. et l. q. i. marchio. c. intelligetia. de verbo. sig. cum si et verba sunt referenda ad compositum in intelligetia: ut i. c. ex litteris. de spon. et l. non aliter. ff. de lega. ii. Et verba generalia sunt generaliter intelligenda: ut in. l. i. §. generaliter. ff. de le. p. sta. et c. quoniam. de coniug. lepro. et c. maiores. v. ad id autem. i. si. de bap. Nec verbum est utendum dum. l. ut verborum. C. qui admi. ad. bo. pos. ubi dicitur. Et verborum inani excludamus captiones et c. Verba etiam commendatoria non obligant: ut. l. si idem filius. §. si adolescens. i. si. C. q. cum eo. facit. c. cum venissent. de isti. ibi non solum de illo. sed de omnibus redditibus facit. quod placet. Sunt enim verba dubia et stipulatores interpretanda: ut. l. stipulatio ista. §. i. stipulationibus. ff. de ver. ob. et l. quicquid. eo. ti. ubi dicitur. Quod non est expressum censetur omissum.

Uerborum forma est consideranda: nec ab ea recedendum sine certa causa: ut. c. ex litteris. de spon. et c. ad audientiam de uer. si. In ultimis autem uoluntatibus verbum idifferens. ut cum habuerit preteritum uel futurum: trahitur ad futurum. quia ultima uoluntas semper de futuris est. alias a perpetuitate verborum non est recedendum nisi constet loquentem aliud uoluisse. ut etiam nisi res aliter salua esse non possit. Et sic improprietates non sunt ad consequentiam trahende: sed excusande secundum bern. in. c. preterea. de verbo. sig. Etiam dicit. l. i. §. si his qui nauem. ff. de exer. ac. quod uerba sunt intelligenda in proprio significato: licet possint impropriari ut conueniant materie subiecte. ff. lo. l. si. y. responso.

Uerbis dicitur obligatio dicitur: ut dicitur certi ut supra d. l. Uerna est seruus ex ancilla in domo natus. Inde dicitur uernaculus: et est paruus seruus diminutiuum. delega. ii. l. seruus. §. si. ff. de rei uendi. l. cum super.

Uero quicquid stat isceptiue quoniam non precedit materia cui iungat sequentem: ut de elec. super eo verbo. Quicquid aduersatiue. de hoc in autem. de here. et falcian. prin. coll. i.

Uepres dicuntur spine que vi preducunt et lacerant carnes et uestes secundum Jo. an. in cle. dudum. de sepul.

Uelantur dicitur a sine sanitate est: sicut uicors sine corde. ut. ff. de verbo. signi. l. male.

Uestiarum sunt qui uestium exercet negotiationem.

Uestibulum secundum Azo. est locus ante ostium utriusque domus uel primum aditus seu introitus uel porticus et c. et tectum erat quo ut uestimento tegitur homo. uel dicitur ab aue. i. salutatione que fiebat ibidem stantibus.

Uestimentum dicitur omne illud quod induimus.

Uestimenta interpolata dicitur uestes uestes iteque polite

Uestis virgata uel partita et de caligis scacchatis. habet in cle. y. de vi. et bone. cleri.

Uester est verbum fictitious: ut. ff. de vi et viar. l. i. §. de iecisse. et per Bar. l. i. si quis qui de usu cap. et glo. i. verbo hunc uide in. c. non minus. de imunita. eccle.

Ueterani sunt milites emeriti. i. extra militiam perpetua sua merita positi. C. de vetera. i. rubr. Et in legenda sancti martini ubi dicitur quod imperator precepit quod ueterano rum filii scientis militaribus implicarentur.

Uetus ius. Require supra Jus.

De U

Uia est ius eundi: ambulandi: uehendi uehiculum: et iumentum ducendi. ita quod ille cui operit ius uie potest illa facere Et differt ab actu: quia plus continet uia quam actus. Nam uia iter: actum. et ius: in se continet. Item eo contentus est actus ut iumentum agat quis: et si non uehiculum. plerumque enim uehiculum occupat quam iumentum. In uia necesse farinum est utrumque posse agere. Item uia habet iustitiam di lapides: ligna uel trabes. et ferendi erectam hastam quod non habet actus. nisi de hoc specialiter conuenisset: sed a tergo ducere uellet itinera non in collo. quod potius uidetur rigorosum quam equum. Item uie latitudo ad uehendum uehiculum si latior uel angustior non designet per contrahentes. l. xij. tab. diffinit scilicet octo pedum per rectum. ubi uia est recta non tortuosa. sed in aftractu xvi. pedum. id est ubi reflexa est: quod in actu non oportet. uide. §. Uehiculum.

Ui bonorum raptorum actio ui bonorum raptorum.

Uicarij secundum glossam. est qui uices alicuius gerit siue in officio contentioso siue non contentioso ut. C. de offi. eius qui vi. gerit per totum et de offi. vica. per totum et de offi. archi. c. i. et de offi. archiepiscopi. c. i. si. Et sciendum quod illi vicarij de quibus legibus sub illa rubrica. positio tractat si non delegati sed subdelegati ordinarij indices. Nam eligebantur in certis temporibus quod ordinarij preficiunt. ut ipsi uices ordinariorum presertim et inueterum supplerent. erant et alij qui gerebant uices mortuorum et absentium qui et suffraganei appellabantur hi omnia poterant agere que pertinebant ad iurisdictionem preter ultimam supplicium et membrum ab scissionem ut. C. de offi. uica. l. y. et uicarius ecclesie est presbyter qui uice principalis rectoris deseruit ecclesie. Et sunt quatuor species uicariorum. Quidam sunt perpetui ad parrochiales ecclesias constituti ut i. c. S. perpetuus de si. instru. et c. extirpande de pben. Quidam non perpetui sed ad aliquos actus constituti. ut temporales de quibus in. c. peruenit de appel. Et isti dicuntur

mercenary. vii. q. i. nihil. Quidā sunt spēales nō ad eu-
rā sed ad certū locū. articulū uel actū constituti de qb^o
c. tua. de offi. vica. Quidā nec ppetui nec ad curā nec
ad certū actū generaliter dant ad omnia ut vicarij
in curijs epoz de hoc glo. optima i cle. que de ecclesijs
de offi. vica. Et vide in lectura Imole. Itē vicarij di-
cunt illi q ut cuiuscūq; vicē opleant uel gerāt sunt cō-
stituti vñ vicarij dñi quasi vicem gerens.

Vicecomes scdm Specu. e. ti. dñi ille cui dñs tps
mittit executionē iurisdictionis sue i aliquib^o castreis:
et sic talem uocat vulgariter lombardi et aliqui in pa-
trimonio beati petri.

Vicedñs scdm Spe. eo. ti. ppe scdm iura est q pre-
est rebus epalibus. lxx. dist. colonus.

Victores serui sūt qz qz bz victos parandi gratia.

Vict^o nomine. Intelligitur omne illud quod neces-
se est homini ad viuendum.

Victoria vi. ē bz vict^o. ff. de vbo. sig. l. victus.

Vidua ē. nō solū illa que desit eē nupta ut in. c. vi-
dua. xxxij. dis. ubi respect^o bz ad cōem usq; loquēdi.
vexz ppe ē illa q nūq; fuit nupta ul q nō hūit virū.
ff. l. manifestū. Et dñ. v. dua qñ viro priuata uel sine
qualitate: ut. l. malū. §. viduam. ff. de vbo. sig.

Ville dicunt edificia rustica et villa ponitur pro ci-
uitate de censu. uenerabili.

Villici dñi serui q ad villā mittūt uel sunt q in vil-
lis morantur. Item villicus est gubernator.

Vides iterdū ē signū vitatis nō fictiōis. l. seruū filij
§. sigs rē. ff. de leg. i. glo. v. cor. Et qñq; vñ significat
fictam diffinitiuā: ut. c. preterea requisiti de app. et nñ
dñi de iure per ipm: ut. c. i. de iudi. li. vi.

Vinū absinthiatū ē cū melle absinthio cōfectum.

Vinū picanū et thiriacū dñ a locis. xxij. q. ij. plicq;

Vinariū. dñ idago ubi fere sūt icluse uel dñ loc^o i q
piscēs seruāt ut ibi viuāt scbz Jo. an. i cle. ne i agro. §.
sta. mo. Et differunt vinarium: saltus: foresta: garez-
na: insula etc.

Vinaria ppe sunt tōcularia seu dolia et cetera ua-
sa vini que et ad aliū usum trāferri possunt. Et tādū
vinaria dicuntur qdū vinum habent: ut. ff. de vbo.
sign. l. vinaria.

Vinarij dicunt ebriosi. Etiam vinarius est ortus
ubi crescit vinum. l. ediles. §. pedius. et l. vinaria. ff. d
edil. edic.

Vicini scdm Bar. in. l. si certius. ff. de aqua plu. ar-
cen. dicūt quousq; uox hois exclamātis audire pōt. l.
i. §. eodē tecto. ff. ad sille. Et intelligit de uoce cōi non
nimis gracili nec nimis tubali sicut uox thauri. Et
am dñ clamans medio modo sit nec in tecto uel apice
turris nec in cellario.

Vindicta dñ modus manumittendi: et dñ a noie vi-
dicta. ptois virga qua ipse caput serui tangebatur hec
vba solēnia dicēs. Abiuro te libez more gritū. unde.
Persius vindicta postq; mens a pretore recessit.

Vindicta scdm alios est ipsa libertas que apud in-
dicem dat^o et dñ data seruis a iudice seruo vitellioruz:
alias liberos q vindicauit ciuitatē romanā ciuitatiōe
dñoz suoz rē publicā factā detegendo. ppe quod
apud silij libertatē osecut^o ē: siue libertate a poplo
donat^o: siue p cōmodū obtētuz ē ut oīs illa libertas q
a populo dat^o: uel a magistro q vicē populi gerit dici-
tur vindicta. Dec. Jo. in. l. c. de vind. et liber. et apd
consul. manumissit.

Vir et uxor dñ illi q mrimoniū dñerūt p vba dñ pñ.
ti. de futuro sponsalia. Re. §. sponsalia.

Virginitas est i carne corruptibili ppetua corrup-
tionis euitatio. Itē virginitas corrupta restitui nō po-
test. C. de rap. virgi. l. vnica. circa princ. ibi maxime
cū rē. et. xxij. q. v. si paulus. ubi dicit Hiero. Audaci
dicant cū oia possit deus suscitare virginē non potest
post ruinam: ualet quidē liberare de pena: sed nō ua-
let coronare corruptā. Et. j. subdit recti^o fuerat bo-
minē. i. virginē subysse coniugiū et ambulasse p plana qz
ad altiora tendēt in inferni pfunda cadere. et si dicat.
Deus pōt ex oculato restituere visum ergo corrupte
virginitatē. Rñ dñ q non ē sile: qz de^o nō pōt facere
qn illa corrupta sit. qz factū nō pōt eē nō factū. vel dñ
q nō refert ad carnis corrupte restorationē. sed ad
virginalis palme retributionē et sic nō pōt. i. nō aggru-
it ei^o potentie. et est dñ iusticiā corruptā coronare aure-
ola. Item virginitatis florē nō amittit per violētiā
stuprata. ut. c. ita ne et sequentib^o. xxij. q. v. Etia me-
lior ē virginitas mentis qz carnis. et c. tolerabili^o. e. q.
et pena capitis punit q tñ attētare cū effectu tñ ausus
fuerit virgines sacratissimas et cā mrimoniū iugēdi.
ut. C. de epi. et cle. l. sigs non dicam rapere.

Viri^o fm pñm. y. et bi. est q bñtez pficit. et op^o eius
bonū reddit et dñ quasi uex tuens a vijs preseruans
de pe. di. y. illa aia. et c. se. no. Jo. and. in cle. i. de sum-
trini. et fide catho.

Visitatio quomodo et quando fiat per archiep^m. et
que crimina puniēda sint: et in quib^o pcuratio fiat:
vide. c. i. de censu. li. vi.

Violator ecclesie dñ quicūq; ipsam ecclesiā frāgē-
do ostia capiēdo res suas inadēdo pñlegia sua custo-
dienda uel corrupēdo offendit.

Vis ē rei maioris iper^o q repelli nō pōt uel cui resi-
sti nō pōt supple cōmode. ff. qd vi me. ue cau. l. i. et. y. et
quot modis sumat^o et qz actiōes uel iterdicta introdu-
cat no. i. c. ad audientia. e. ti. i glo. y. Qui^o glo. effectus
j. patebit ē generalis qñq; vñ scdm Hoff. et Jo. eo.
ti. vis ē quintuplex. i. pñliua: ablatiua: expulsiua. et tur-
batiua: et inquietatiua. vide. j.

Vis pñliua ē p quā pñliū qz ad faciēdū illū qd
nō faceret si cēt liberi arbitrij: nec pñliū qz iponit
necessitatē dñi uolūtati spōtaneē. et ex hac vi orit^o ac-
tio quod me. cau. ff. e. ti. l. i. in fi.

Vis expulsiua. Qñ quis eueit dñ possessiōe sua. Et
scdm istā iducit iterdictū vñ vi et tñ rex immobiliz
uel de his que immobilibus coherent.

Vis ablatiua: ē rex mobiliū et hec iducit actionem
vi bo. rap. in reb^o mobilib^o. ē enī circa mobilia tñ ut
ff. dñ vi et vi ar. l. i. §. si fūd^o. et. §. y. et isti. vi bo. ra. §. §. ne
dñ talia p illā. n. alicui bōa sua ul res sue violēt rapiūt

Vis turbatiua ē qñ qz turbat i possessiōe sua q iducit
iterdictū uti possidetis i reb^o soli. §. i reb^o mobilib^o iducit
iterdictū utrobi cū duo se possidre otedūt eadē rē.

Vis igetatiua ē qz itroduc itdictū qd vi aut clā et dñ
i getatiua: qz si finit aliū uti re sua gete et araf ul aliqd
facē ul qñ alē uult alio iuto aliqd edificare i suo solo
ul forte iā edificauit nec distiguit i b^o itdicto an iuste
ul iuste fecerit: ut sigs a me phibit^o ul putās se phibē-
dū qd i meo faciat siue ins faciēdi būeri: siue nñ: ut. ff.
qd vi aut clā. l. i. et dico fm Jo. i. Rica qz me. cau. ac-
cipit vis put nll^o pōt resisti §. i rubi. dñ bis q vi me.
ue cau. si. accipit put pōt resisti: §. cū piclo. et cōpulsu-
ua §. ibi. Itē est qdā vis publica q fit cū armis. qdā p-
uata sine armis. de oz. cog. cū dilect^o. i. gl. vii. Itē vis
maioris dñ iper^o rei cui resisti nō pōt: ut. §. dictū ē. et dñ
bis q vi me. ue cau. si. c. ad audientia. in glo. y.

Vis negativa est quando res alicuius inquietatur.
Vis publica est que fit cum armis: sed vis priuata que fit sine armis: institu. de publi. iudi. circa fi. in. §. item: lex iulia de vi priuata. unde Vis priuata rerum deponit ab ordine rerum. idest mulcabit in tertia pte bonorum: sed deportatur cum vis armata probatur: ut in glo. i. c. y. de ordi. cog.

Vis siue metus cadēs i constātē virū. ē metus pene ul' cruciat' siue amissionis oīum bonoz. et ista excusat nī si postea consenserit: ut in. c. de illis. y. de spon. Alia ē vis vel metus nō excusans que nō cadit i constātē viz: ut in. c. veniēs. et c. consultationi. e. ti. Et nota q' pōt q's vim vi repellere: ut. c. significasti. y. de homi. et c. si vō. d. sen. exco. et di. i. ius naturale. l. i. §. vim vi. ff. de vi et viat. l. scientiā. §. q' cū aliter. ff. ad. l. ag'. Et hoc vey si re pulsio fiat incōtinēti nō ex interuallo: ut. l. idem est. §. cū agit. ff. de vi et viat. Dī at sic fieri incōtinēti qñ sit flagranti crimine hoc ē donec aiūs otinu' durat: et nō diuertit ad alios act' ut. §. vim vi pal. Secūdo d' fieri cā defensionis nō offensionis uel ulciscēdi: ut. §. pe. in. l. scientiā pal. Tertio d' fieri cū moderamine icul' pate tutele. C. vñ vi. l. i. c. ut fama'. §. ul. de sen. ex. Et datur ibi talis conclusio q' ista defensio ē vera et iusta que sit tñ et tñc quātū et qñ ē oportunū: ut in gl. l. i. C. vñ vi. preal. tñ si defendens modū excedat nō ex ppo sito nō tenet. xxiiij. q. iij. nō iherenda. Alan' et Jo. disti gunt. aut vis sit psonē: aut reb'. de hoc vide glo. in. c. significasti. palle. et c. dilecto filio. de sen. exco. li. vi. et i. c. significasti. de pe. et re. ubi consideratis circūstātijs i ponit penitētiā arbitraria illi q' se defendēdo modū excessit. Quarto pōt fieri qñ h' iustā timorē offēse: puta p' minas alicui' q' minas exequi solebat: aut p' oc cursum. nō enī d' expectare quousq' def' prim' ictus: q' talis posset eē letalis. Sed an q's excedēs modū in defendēdo se vt cū posset euadere vulnerādo occidit puniat de occiso. So. si uoluit occidere nō tñ occidit nō tenet s' ut culpabilis puniet ex arbitrio iudicis: ut l. si adulteriū cū ictu. ff. de adulte. et Bal' singulariter i. c. i. de pa. te. in usu. feudoz. Itē si accusat' de homici dio fecit articulū q' hoīem occidit: sed fecit ad suā de fensionē: et p'bauit que i articulo otinēt. an debeat ab solu' p' regulā l. l. si iām. §. si cū alit'. ff. ad. l. acqul. et l. i. C. vñ vi. et §. ut vim. et in cle. si furiosus. de homici. Bal' singularit' dicit q' nō: s' uenit poti' puniend': ut l. i. C. de confess. rō q' ē i defendēdo d' seruari mode ramē icul' pate tutele. D' ergo adhucere i p'batōne de fensionē necessariam prout nō. Lodo. de roma in sin gularibus suis.

Vir nō h' p'atē sui corpis: sed mulier: ut i. c. qdam: de conuer. coniug. et xxvij. q. ij. sunt q' dicūt. Nec pōt nisi ob cām fornicationis vxorē suā dimittere fm iter p'etationē sacri eloqui. hoc uey de his quoz m'imo niū carnali copula consumatū ē: ut. c. ex publico. i. fi. de puer. coniug. nā vir et uxor p' copulā iugale effecti sunt vna caro: ut. c. ad aplicā. et c. cū sis p'edit'. e. ti. Et iaz vir cogitare d' quō placere possit uxori. ergo minus que dei sunt cogitare ualet: cū quasi diuisus i duo ple nam sui nō h'eat p'atē: ut. c. diuersis fallacys. de cleri. coniug. Et ē caput mulieris. xxiiij. q. v. cū caput. xxij. q. vij. non me habebis. et c. duo pueri. de despo. ipu. et glo. in. c. i. de clādes. despon.

Vir denotat qñq' affirmationē. nam q' vix sit fieri tñ dubiū nō existit: ut. c. y. de cog. spi. li. vi. ff. de iudi. l. vir certis ex causis. et xy. q. i. merito querit'. Quādo

q' ē significat negationē. i. nullo mō: ut. ff. deleg. i. si seruus legat'. §. q' qñq'. Sic ē d'. Uir bono pagant' exitu: que malo sunt inchoata pncipio. lxi. dist. mira mur. et i. q. i. principatus. et c. cum paulus.

De Un

Uncia ē duodecima pars assis. ut nati ex ocnbinis i domo succedūt i duab' vncijs. i. i duab' partib'. xy. partiū assis si alij legitimi nō supsunt. Letera nomina assis. Require supra Assis.

Unde agnati et vñ vir et uxor. Re. s. Honorū pos sessio. Et nō. Lodo. de roma q' viro ducēti duas uxo res uel mulieri nubēti duob' viris de iure ciuili est pe na capitis. l. eū q' duas. C. de adul. S' de iure canonico debēt uxor i fscindi capilli et pām āteriores et poste riores. xxxij. q. i. de benedicto. fm expositionē ueraz ibi et approbatam.

Uniuersitas fm Azo. i. sum. q' cuiusq' vniuer. nō ē pluriū corporū iter se distātū vno nōi spēali' eis dpu tata collectio. Est et studiū vniuersale pūilegiatum. S' querit' si vniuersitas cōgregat' et aliq's bestial' de ridēdo et rixādo oturbat totā vniuersitatez: q' pena ta lis puniet'. Rñdēt q' excoicatioe tridua et eiectioe de collegio. ter est singularis scdm Lodo. de roma. v. q. iij. i. loco bñdictiois quem dicit esse nō alibi. Itē vni uersitas scholariū ubi p'cipue p' scholares regit' dispo nere pōt q' aliq's q' nō sit de vniuersitate det' nocet: ut c. scriptū. de elec. et l. xij. dist. abeūtib'. cū si. S' nūq' si vñ tñ i vniuersitate d' dicat. ne ille admittat' ualet act' admissiois. Dñs Lodo. d' rō. diē. Tu q' pauca scis sicut ego diceret' hoc idubitatū p' regulā q' maior. ff. ad municip. l. plane. ff. q' cuiusq' vniuer. nō et cle. i. d' his que fi. a ma. par. ca. S' d' iū ē uey. nā hoc casū vñ quātūcūq' minim' d' dices reddit actū nullū. hoc ē di cū singulare opostella. quē refert et sequit' Jo. and. in c. scriptum. preallega. in nouella. et c.

Uno p'extu fieri aliqd ē fieri nullo alieno actu inē posito nisi fiat ex necessitate et actu nāe ut supflui pon deris depositio uel medicine acceptio: uel breuis lan gor: ut. C. de test. l. cū antiq'. hec Azo et Soñ. eo. ut.

De Uo

Uoluntas coacta ē et uolūtas. xy. q. i. merito. ff. q' me. ca. l. si mulier. §. si dos. §. si meru. S' hoc itelligit' sic q' nō ē libera uolūtas que regit' i m'rimonio: ut in c. gēma. de spō. cū si. l. titia. ff. de rbo. ob. nā uolūtas et ppositū distinguūt maleficia. ut. ff. de fur. l. q' i iure. §. i. et l. diu'. ff. de sic. et glo. l. l. fulcini'. §. qd sit latita/ re. i. rbo aiūs. que dat ē q' tuor modos p'badī aiūs ali cui': et dicit lex. uolūtares hoīum uane sūt: ut. ff. ad tre bel. l. q' poterat. i. rñso circa fi. vñ hoc nomē uolūtas significat gñalr. i. cū rōe uel sine rōe: ut. l. cū qdā. ff. de leg. y. Et i b' differt ab arbitrio qd significat uelle: ut rōe. vbi at act' ponit i uolūtares: uolūtas significat p modū dditionis: q' sensus ē q' act' ualet si uelit: sicut cū ponit i arbitrio: sensus ē si arbitret'. vñ act' pōt ponit i uolūtares ei' cui d' queri et ē dditionalis et purificatur dditio declarata sua uolūtares: ut. l. si ita exp'essum. ff. de condi. et demon. Sed in uolūtares obligandi nō pōt ponit q' obligatio sua nā d' astringere necessario quod nō facit actu posito in uolūtares obligandi i uo lūtares alicuius terty incerti nō pōt tract' ponit. Et ptea nō uident' hēre aiūm cōtrahendi: sic nec eo posi to i arbitrio imo mltō min'. l. si merces. i. pñ. ff. d' lo. et odu. In uolūtares vñ terty potest contractus ponit et ualet si uelit: nō ualet si nō declarat se uelle ut. l. si. de

hō emp. et uē. et si uelit stabit ei⁹ dictio siue uolūtatē
q̄tē q̄ nō uidet fieri iūria disponenti q̄ sic disponit.
Itē q̄ fieret differētia int̄ arbitriū et uolūtatē. Ultima
aut̄ uolūtas nō pōt poni i uolūtatē: puta heredis isti
tutio uel legatū ut. l. illa institutio. ff. de here. insti. l. n̄
nūq̄ de condi. et de. Et h̄ ē positū q̄ alias in simpli
citōne pōt poni sicut contractus. Et hoc patz q̄ q̄ ad
oīa idē est in cōtractu et uolūtatē ultima. hoc excepto
q̄n ponitur in uolūtatē tertiū q̄ contractus ualeat ut con
ditionalis. Ultima uo uolūtas nō ualeat q̄ est positū
uim. Jo. fabri. dicit q̄ hoc nomē uolūtas ex cōi usu
intelligēdi significat idē q̄ arbitriū. Significat ergo
finalit̄ uolūtas ut sua impositio persona cui iungitur
uel lex ciuili ei significatum dat seu q̄ quomodo
proferentis dicat nisi lex ciuili impediat. Uolūtas
p̄ma derogatoria significat prout uerba sonant. uerbi
gratia. Testator dicit cui bis legauero semel deberi
uolo postea titio legat bis. puta p̄ Stichū: postea pan
philiū legatū tñ semel debetur ut. l. si quis in p̄n. dele.
iij. q̄. clausula derogatorie significat cōsensū deesse lega
to eidē in scōdo facto. Et p̄testatio procedens i facto se
quenti nocet ut. l. qui in aliena in si. ff. de acquir. here.
legatū ergo scōm factū q̄ alias deberet nō debet: q̄
uolūtas testatoris in eo deest ex uolūtatē p̄ma dero
gatoria. si ḡ testator eidē ab eod̄ h̄ de i ead̄ scriptura
legat bis eadē q̄titatē semel tñ debet: et nō p̄cedēte
uolūtatē derogatoria. Si uo testator dicat cui bis et
ut. s. et addit nō obstat uolūtatē p̄cedēte dero
gatoria: uel sic adicit. Et nolo clausula derogatoria h̄
casu locū haberet. tūc ualz utrūq̄ legatū q̄ vba addi
ta tollūt significatū clausule derogatorie: et faciūt uo
lūtatē adesse utriq̄ legato. Itē ibi testator i testamē
to dixit sic nolo me posse facere aliud testamentum
et cetera. Uel sic. Nolo me posse immutare hoc testa
mentum uel nolo me posse penitere si fecero aliud te
stamentum ualeat etiam non expressa priore uolūta
te derogatoria. Nec Bar. sic probat licet predicta
uerba testator quantum in ipso est aufert sibi liberā
testamenti factionē tamen hoc non potest. l. stipulay
tio hoc modo. ff. de uerbo. obl. Et sic predicta uerba
nihil possunt significare: quia talis uolūtas non ad
mittitur iure. Ideo sequens dispositio ualeat ac si pre
dicta uerba non prediceret. Sed si testator diceret.
Si fecero aliud testm̄ nolo ualere: q̄ hic n̄ disponit cir
ca p̄tē testamēti: s̄ circa uolūtatē suā quā dicit eē i fu
turo facto: tūc nō ualeret secundum testamētu: nisi
reuocata clausula derogatoria. Rō: q̄ lege ciuili nō
pōt dari i adimi h̄ditas i codicillis. l. i. C. de codicil.
¶ Uolo hoc uerbū significat put ei⁹ significatū uel
quodlibet adiūctū uel quelibet circūstātia significa
re dicat. Nā q̄n simplr p̄fertur significat motū aī ad
aliquid p̄sequēdū. Et cū nihil adiūgit seu non apparet
ad id referē i iure nullus ē effect⁹. Et iā nō disponit p̄
Bar. in ap̄ ostilla pal. Et etiā. C. de sum. tri. et si. ca. l.
i. Et notat i. l. qui se p̄ris. C. unde liberi. q̄ uolo et nō
lo n̄ s̄ opposita: q̄ uolo ad oē t̄ps referē: ut dicēdo uo
lo adiri h̄ditatē. s̄ nolo ad p̄fēs t̄ps tñ referē. dicē
do nolo adire intelligit nūc: s̄ postea uel. Et iō fac̄ oīo
nē ābiguā d̄ q̄ ābiguitatē d̄ vbo nolo nō. do. Anto. d̄
burri. i. c. litteris. i. d̄ spō. S̄ ibi si ille cui relicta ē ele
ctio dicit. uolo eligere h̄c rē significatū illorū vborū ē
ābiguū: q̄ pōt intelligi duplr. Uno mō. i. p̄m⁹ motus
me⁹ ferē i h̄c rē: n̄ tñ deliberatē. Scōdo mō. p̄ ipso actu
acceptiōis. i. accepto h̄c rē. Sig⁹ q̄ris i q̄boz n̄roz

sit retinēdū. n̄ deē si ē tradit⁹ termin⁹ ad eligēdū seu
deliberādū: et i si ne termini n̄des. uolo eligere h̄c rē
tūc significat electio: facit. l. s̄ si alio. ij. n̄so. ff. ad tre
bel. cū dicit p⁹ deliberatōis t̄ps: et sic deliberatōis dat
significatū. facit. l. oīs q̄. ff. e. ti. idē si ad iterrogatōez
ei⁹ c⁹ iter ē eodē mō n̄des. i. uolo eligere h̄c rē signi
ficato sūpto ex v̄bis p̄ certo: maxie cū dicit p̄ certo
uolo eligere h̄c rē si aut̄ nō ē aliū vñ recipiatur signi
ficatū nisi ex ipsis v̄bis: tūc n̄ significat electio: imo re
cipit p̄. i. p̄m⁹ mot⁹ finit̄ i h̄c rē. Itē ibi legatari⁹ cui
relicta ē electio. dicit uolo h̄c rē: significat electio ut
l. ij. ff. de op. et elec. le. q̄ mot⁹ cū significat p̄ v̄bū uolo
referē immediate ad rē p̄ q̄ significat acceptatio rei. et
idez si heres institut⁹ diceret uolo h̄c hereditatē. q̄
p̄ hoc significat aditio. sec⁹ si diceret uolo eligere uolo
adire: q̄ tūc n̄ significaret acceptatio et aditio: q̄ mo
tus aī nō sit immediate ad rē: s̄ ad actū eligēdi v̄l ad eū
di. Itē ibi institutus dicit uolo eē heres significat adi
tio ut. l. iā dubitari. ff. de here. insti. Et sic aliud ē dice
re uolo adire: et uolo eē heres: q̄ p̄ scōa v̄ba significat
simplr aditio sp̄ p̄ nō. Et idē est dicere uolo eē h̄s: et
uolo h̄c h̄ditatē: Itē ibi uolo reliquere. significat:
i. reliquo: ut i. l. p̄philo. s̄. p̄positū. ff. d̄ leg. iij. Et su
mit significatū ex nā v̄lūe uolūtatē: cui⁹ ē puidere i
futurū et fauor e⁹ ut ualeat dispositio. Itē dicēdo vo
lo p̄ tale geri negocia mea significat mādātū. ff. man
dati. l. i. itē v̄dere volēs dicit. uolo rē uendere p̄. x.
et emēs dicit uolo emere p̄. x. significat emptio et v̄
ditio quia p̄ v̄bū p̄ntis temporis significat cōsensū de
p̄ntis. secus dicēdo. vellem v̄dere: et vellem emere.

¶ Uotū ē alic⁹ bōi cū deliberatōe facta p̄missio: s̄ dō
facta pollicitatio. xxvij. q̄. i. de viduis. ij. Et d̄ boni:
q̄ de malo: nec ēt de re bona sine deliberatōe n̄ p̄ce
dit obligatio. nā de malo q̄s n̄ obligat q̄ i male p̄mis
sis rescide fide: et i turpi uoto muta decretū. xxij. q̄. iij.
i. mal. D̄ cū deliberatōe. q̄ uotū q̄d ex facilitate aī
pot⁹ ē ex arbitrio discretiōis emittit nō ē v̄lqueq̄
obligatoriū: ut. c. veniēs. e. ti. Et ē triplex uotū. Pri
mū necessitatis q̄d q̄s necessario i baptisinate p̄mit
tit: ut abrenūciare diabolo: et p̄p̄is e⁹. tenere fidez:
seruare decalogū. de cōse. di. iij. c. i. Secūdū ē volū
tatis. q̄ q̄s volūtarie emittit sup̄ his ad q̄ aī uotū n̄ te
net ut continētie: abstinētie et c. Tertiū ē uotū mixtū ex
h̄is duob⁹. i. p̄i necessitatis: et p̄i volūtatē. S̄ uotū
uolūtarū subdiuidit i uotū solēne et simplex. vñ sim
plex ē cui nulla solēnitas adhibet. Solū aut̄ uotū cō
tinētie solēnizat. Que aut̄ vota redimī et commutari
p̄nt. uide gos. in sū. e. ti. Itē uotū obligat quē deo. cū
d̄. Uoluerit: et reddite ut. c. et si xps. et c. d̄bitores. de iu
re iura. et c. magne. de uo. post p̄n. S̄ querit p̄ nūq̄
uotū aī ingressū religiosi dissoluat p̄gressū de uolūta
te abbatis. et v̄ q̄ n̄ q̄ abbas nō v̄ posse tollere ob
ligationē deo quesitā. Sed d̄riū ē uex p̄ gos. xx. q̄. i. ij.
monacho. Scōdo querit an dissoluat p̄ octū m̄rimōy
accedēti cōsensu alteri⁹ coniūgū. So. sic. p̄ glo. xxxij. q̄. v.
uoluit. Tertiū filiūssa. non obligat ex uoto nisi de uo
lūtatē patris. ut. l. sigs rez. s̄. uoto. ff. de pollicitat: an
hoc sit uex de iure canonico. Sol. q̄ nō p̄ gl. xxx. q̄. ij.
mulier. cui⁹ tres sūt rōes. nā filiūssa. deliquēs ēt sine
volūtatē p̄ris diabolo obligatur. ut. c. i. de delic. pue
ro. ergo et deo obligabitur. Secundo nouendo fili
ūssa. ducit spū dei et que spū dei agūt non sūt sub re
gula. xij. q̄. ij. due sunt. et c. licet. de regula. Tertiū q̄
uotū est quid spirituale et in spiritualibus p̄ria pote

stas non curatur ut. c. si. de iudi. li. vi. et glo. in. l. ait.
ptor. ff. de mino. et i. c. ex pte de re. spo. Item non vouere
sancti? e q notu put melius pot non pficere. Braun. n.
puniuntur q votu fecerunt et non pfecerunt q si sine uoto.
mortui sunt simplr d fide. xy. q. i. s. quicunq. Ut descri
bis sic Notu e ai coceptu cu deliberatioe firmatum.

De Ur

Urbs simplr plata ppli romai ciuitate significat
anthonomasice. isti. d in. nat. s. sed qdies. Urbis aut
appellatio muris aut otinētib? edificijs finit: vt. c. si
gnificauit. de peni. et remi. ff. de vbo. sig. l. ij.

Urbana pdia oia edificia accipim? no solu ea q sunt
i ciuitatib? oppidis constituta: sed et i rure nisi forte sta
bula sint: qz locus non facit predia urbana sed mate
ria: vt. ff. de verbo. sig. l. i. vide. s. predium.

Urbanor? predior? seruitutes. Re. s. seruitutes.
De Ur

Usuari? est q alicui? rei vsu bz. vt situ q es dñs h?
serui? senseris siue coefferis mihi vt misterio ei? sal
ua ppetate et dñio vñ vsuary dici pnt clerici q n pnt
vedere nec testari siue donare de bñs ecclie: s? victu
tñ et uestitu debet cēptēti. x. q. ij. eps beat. et cu stat
de pig. scōz bern. scōz aliqz vñ clerici pnt usufructua
rio pari ad quē ptinet oñz fructuū pceptoz ius diui
dēdi. l. qñtu usufructuary i morte et i vita sc mox dñy
et e? debita et qñq? cā soluere pnt. tñ fallit i platis se
cularib? q redditib? suis pueniētib? eis rōe platiōs sol
uere n pnt debita nisi eēnt p vtilitate ecclie octa. Co
petit g? vsurario ius et vsus. s? nō pōt vedere: locare: l
alienat s? solu ad vsu suū: et familie sue pōt vti fuitute
tali. vt i hōtis: fūdis et filib?. sigs beat i hys fuitute vs?

Usus est ius utendi rebus alienis salua rez. substā
tia: proprietate et dominio. Et quomodo accipiat. vi
de archi. de offi. dele. c. qñs. li. vi.

Usufructuarius ē qui fruit et vtitur reb? alienis vl
qui res suas nemini furatur. ff. de vsufu. l. in iure coi.

Usufructus ē ius vtēdi. fruēdi aliēis reb? salua sub
stātia rez: vt. ff. d vsufr. l. i. et ius i corpe q sblato et ip
sū tolli necesse ē. dstructa. n. domo dstruct et vsufu. q
hēf i ea: vt. ff. e. t. l. ij. et no. scōz azo. i sū. C. e. ti. q? vsuf.
formal? dñs ius. i. seruit? s? vsu. casual? scōz quē aliqz bz
cāz dñy n dñs seruit?. Et pōit h fruēdi: et n i diffinitōe
vsus. qz dñt ius vtēdi et fruēdi: vt. j. patebit. Et vtē
di dñs ad dñam creditoris q bz ius i pignore: nō tñ pōt
eo vti: imo furtū cōmittit i eo vti. l. 2^m vtēdi pōit ad
dñaz vti dñy. qd hēf i reb? aliēis sic ēphiteota et seu
datari? hnt. s? fruēdi scōm acc. et ber. dñs ad dñaz nudi
vsus qz min? ē i vsu qñ i fructu. Dñs i reb? aliēis. qz sua
res nemi seruit. Salua rez sba dñs ad dñaz supficiary
et ēphitheote q nō tenet refices edes S? usufructua
ri? tenet: et ē tenet ad tributū. qz ad eū ptinet fruct?.

Uñ ber. expōit saluarez sba. i. ne peat i toto sba: Ac
cur. expōit salua sba: qz taz dia durat usufruct? qdñ
durat sba Et no. dñaz iter eū q bz seruitutē vsus: et eū
q bz seruitutē vsufr. qz is q bz solu seruitutē nudi vsuf
ita vti q fruct? nō pcipit licet possū vti equa tua: ita
q fruct? ide nō pcipit. sic q p? nō sit me? sic silt qui
bz vsu tñ alicui? fūdi nō pōt vti pomis olerib?: et ce
teris fructib? ad vsu suū quotidianū: ille aut cui cōpe
tit seruitus vsufu. potest omnia hec facere.

Usucaptio ē acqstio dñy vtilis directa rei aliene
p?tinuatiōem possessionis tps lege diffinita. i. p spati
uz tps a lege diffinitū. ff. eo. ti. l. ij. vbi gratia. Lm i re
mobile a nō dñs bona fide putās rem esse vedēis et

p?tinuū triennio possideo sine inruptioe ipso iure ef
ficior dñs illius rei. directū at dñy bz vtus et pñci
pal? dñs rei. S? vtile dñy dñs qñ quis in xitate nō ē
dñs sed hēt vtilitatē rei: ac si eēt dñs: vt feudatarius:
vassallus et similes. Et dñs vsucaptio qz vsu quodaz et
consuetudie possidēdi cepi et acquisiui dñy. Scōdo re
bus mobilib? vel se mouētib?. nā imobilia nō dicunt
usucapi ppe: sed poti? pscribi i imobilib? eni pscriti
ptio locū hēt. Lps. n. a lege diffinitū ē trieniū i usuca
ptioe s? i pscriptione statuit decēniū inter pñtes: et i
gēniū inter abñtes: ut insti. de usuca. Et datur usuca
pio ne dñia rez sint in incerto pro publico bono itro
ducta. ut. l. i. ff. eo. ti. Contra equitatē naturalē. ff. de
neg. ge. l. i. in fine. et de condi. et de: l. nā nā. Nā locuple
tari nō debet quis cū alterius dāno scōm regulā locu
pletari. de reg. iur. li. vi. et sic aliud est equū et aliū bo
nū. ut. C. de pac. ouen. l. hac lege. Et qñ opponit equi
tas scripta pferitur rigori scripto. Solutio verū ē dñ
utrūq? scriptū ē in spē. sed in pal. l. naz nā. Equitas est
scripta in genere. et hic rigor in spē. ergo pferi rigori.
Et iā i usucaptione vel pscriptioe vlat quedā eqtas
naturalis que suadet postq? quis iusto titulo bona fīd
certo tēporis. spacio re tenuerit dñum acquirere dñ
et imputet dñs qui negligens ē tāto tpe re suaz qñere
et custodire Et sic nemo debet locupletari. et cetera.
nisi subsit causa vt hic propter cōem omnium utilita
tez et ut aliqñ sit lituz finis. l. si. ff. pro so. vbi dat hec
rō: iō exceptio pscriptiois ē exceptio litis finite. et op
ponitur sicut alie litis finite exceptiones.

Usq? stat qñq? inclusiue. ut. ff. de sena. l. si. et in. c. i.
de oz. ab epi. q re. qñq? ē exclusiue. ut. c. cū dilectis d
si. instr. ubi dñs q usq? ad diffinitiuē sentēte calculū pōt
vtraq? ps exhibē ista. ē g? dictō vsq? significatiua vlti
mī ad quē sic dictō a ul ab pñi fīnitiua q. itē ibi vēdo
ul dono hūc fundū q ē me? vsq? ad cimiteriū vel usq?
ad ecclesā significat exclusiue. Ratio quia mā subie
cta nō patitur sensuz inclusionis s? hoc ēt ageret p vñ
pontē sed ibi ab ecclesia vsq? ad cimiteriū ē loc? dñi
ni iuris vel religiosus: sumit inclusiue: qz mā subiecta i
portat sensum inclusiōis. Itē exclusiue vt ābulatoria
est vltima voluntas vsq? ad mortē. vt. l. ij. ff. de adi.
lega. sed dicendū vsq? ad vite exitū vba ponūt inclusi
ue. Itē inclusiue ibi. minori datur tutor vsq? ad puber
tatē. Sed exclusiue ibi vendo tibi agrū vsq? ad illum
fundum q ē vicini quia nō disponit quis de re aliene
nisi habeat in mādatis. Itē inclusiue: ibi do tibi s? vsq?
ad klas māty s? exclusiue ibi pmitto tibi dñs. x. qñbz
die usq? ad klas aplis. rō qz volūtas disponētis directu
ratur in pma ex fauore dilatiōis et debitoris facit. l. ar
rian? ff. de acti. et obli. Sed in scōa directus ex obli
gatiōe que stricte capit. itē inclusiue ibi. do tibi i peni
tētiā dicere septē psalmos singulis diebus v? qz ad ca
lendas iuly. Sed exclusiue ibi. sententia lata a iudice
de soluēdo qñbz die vñū florenū vsq? ad calēdas iuly.

Usura sicut cōiter dñs ē quicquid prerer vsuz sorti
accidit vel accedit secundū gos. xij. q. ij. pleriqz. Et
addit ipse itētiōne vel pacto pcedēte. Sola enim spe
vel expectatione viciū vsurariū cōtrahit: vt. c. i. et c.
cōsuluit. de usur. et xij. q. ij. si fenerarius. Et hoc cū
pñcipalit? habet spes et expectatio lucri alias si ob cha
ritatē moueat qs ad mutūadū. et secundario speret d
aliqua retributiōe nō putat vitiosū: ar. ad hoc. l. xij.
dis. In singul. et l. xij. di. si officia: l. xi. di. qd pderit. fm
gos. Itē vsura ē vbi pl? recipit qz datū et diffinitū

q3. C. e. ti. sic. Usura ē quod pp vsū rei cōcesse dat cō
celse. i. date vel mutuate. vñ vsura dicit ab vsu z es
eris qñ usura. i. usueris data. f. pecunie: cū nomie pe
cunie quicqd homines beñt contineat. i. q. iij. totum
z nō. q. ois usura prestat sup facta dilatione ad ānuz
vñ quedā vsura vocatur cētesima illa que. f. infra an
nuz egperat sortis. qdā vocat sextupla a sex quod ē to
tū z plica. i. pars vel medietas que ēt alio noie dñ enu
lion ab enu qd est mediū z olō quod ē totū: z ē illa vsu
ra que totū cōtinet z medietatē totū. qdā vō ē trien
nis. f. q. pstatut vsqz ad terriā ptē centesime vel sortis.
quedā seminis que prestat ad medietatē sortis. q
dā bes que prestat ad duas partes sortis. Itē qdāz
vsura ē fenus sortis. z quedā fenus fenoris. Nā vsura
dñ q. vltra sortē recipitur: vt. c. fi. xij. q. iij. f. fenus dñ
lucrū de vsura suptrū. vel usura vbi ad mutuū resti
tuendū nō fuit certū tēpus determinatū. Et fen⁹ vbi
determinatū. Est tñ distinguēdū iter vsurā: z rem illā
i q. vsura cōmittit nā q. ab vsurario exigit ppe ē lucz
quod vltra sortē exigit. f. lucrū restituendū. Sed res
i qua vsura cōmittit ē mutuū de quo lucrū predictū
gignit. Sed vñ de vsura cognoscat iudex secularis:
vel ecclesiastic⁹. not. plene per doc. in. c. cū sit de fo.
cōpe. z. xi. q. i. in sum. c. ex litteris. de iureiur. z ē glo.
no. que icipit cū repetūt. i. cle. dispendiosā. de iudi. z.
xij. q. iij. qd dicā. Sed breuiter si questio vsurarij ē
questio facti: iudex secularis cognoscat. si questio iur
is solus iudex ecclesiastic⁹ cognoscat. Et ista qñuz
tēpus exceptio vsuraz debeat probari hosti. z io. an.
singulariē i nouella dicūt q. ista octo dies a die pposi
te exceptionis. ar. c. pia. de except. li. vi. Et p. certo ē
extranea iductio: vt dicit lodo. de roma. naz ille tex.
reuera logtur i exceptiōe excoicatiois. Doc ē cōfir
mac lap⁹ abbas i allegatiōib⁹ suis. alleg. ly. ad fi. Et
subdit lodo. de ro. ego rome decidi dñum. vide pul
chra rōem q. ino ista. xv. dies pbari debeat. naz qui
vsuraz exigit raptor ē: latro: z spoliator: vt. c. sigs vsu
rā. xij. q. iij. Sed exceptio spoliatiois pbat ista. xv.
dies: vt. c. frequēs. de resti. spo. li. vi. igit zc. quod est
menti tenendum.

Usurari⁹ manifest⁹ quis dicat. vi. c. i. z. ij. de usur.
li. vi. Et ultra hoc dicit Math. q. sit ille qui vsurari⁹
ex liberis suis cōicit. alleg. cle. i. de usū. z. c. si sincera
xlv. di. c. sane. xxiij. q. ij. z. l. i. s. editiones. ff. de eden
do. Secūdo ille q. cōfiteatur corā sacerdote se esse usu
rariū q. vsurarij iudex ē sacerdos: z sic cōfessus corā
suo iudice erit manifest⁹: vt. c. quez penitet. de peni.
di. vi. io. an. dicit hoc vñ si adsint testes. vt. c. quēquā
de usur. li. vi. Idē seqt io. de ligna. q. iudiciū fori peni
tētiōnalis nō iducit illos effect⁹ q. iudiciū fori coten
tiosū: quod iō sit manifestus q. cōfiteat corā iudice ani
me nisi adsint testes. Tercio dñ ille usurarius manife
stus qui habet altare paratum. Sunt ergo usurarij
triplices. Primi notozij: q. hñt altare orinue paratū
sep mutates. Scdi nō notozij: sed māifesti: qui nō hñt
altare continue paratum: sed iterdū mutantes. Ter
tij per famam tñ manifesti sunt.

Usurpare est aliqñ cōtra rationem ius: usum uel
cōsuetudinē capere. inuadere. uel presumere uide al
be. de rosa. in dictio. suo. quasi usurpatio ubi plene.

Usurpatio est iterruptio usucapionis. ut. l. ij. z in
rub. i. ff. de vsucap. z usur. Et dicit ibi tex. q. oratores
usurpationem frequentem vsū. vocant.

De

U

Uti: z frui differūt sic. q. uti dñ ille qui ita utit re q.
fruct⁹ nō pcpit. sicut possū vti ad vsū cotidianū z minū
steriū eq. tua ita q. fructū nō pcpia. f. q. parvus nō sit
me⁹: f. is q. alic⁹ fudi vsū hz pomis z olerib⁹ uti potest
ad vsū cotidianū nō tñ donare uel uēdere pōt. Frui
vō dñ ille q. fruct⁹ percipit: z sic usurarius hz usuz rei.
ut cui dominus nemoris constituit usum nemoris ad
necessitatē suā z familie sue ut accipiat ligna: olera:
poma: flores zc. que nascūtur i nemore pro se z suis
coniuiis. non tamen uendere permittit ipsum alias
frueret. qñ clerici dici possunt usurarij. ut. s. dictū ē.
Uti possidetis est quoddā interdictū cūz possessō
inquietatur a nō possidente vt iudex pro ipso det sen
tentiam. Si vnus fuerit tunc pronūciare habet in sin
gulari numero vt ita possideas vt possides. Si autēz
plures tunc debet pūciare in plī numero. vt. uti pos
sides ita possideatis. Hodie tñ honoris cā cūz homi
nes vñ tñ loquuntur plī sermone vtuntur dicētes. be
ne ueneritis transite bene. Et ceperunt isti honorabi
les voces a iulio cesare. vnde z illud dicitur. Nos duo
turba sumus. Dec azo in summa. C. eo. ti. z vide glo.
aīpe. in. c. licz de proba.

De

U

Ulula scdm archi. xij. q. iij. pleriqz qñqz illud est
ex vlna nascitur: vñ est venter porci: vñ vber facimē
vñ ilia scilicet falsicia.

Ulularis substitutio dicitur cum quis loco institu
ti: uel eius cui alias puta ab intestato est ius aduendi i
casu hereditatis non adite apponitur seu subrogat.
vnde conditio est sepe si hereditas non adeatur. Et
dicitur vulgaris quia in hunc casum seu euentum fie
ri pōt a quolibet q. testari pōt. z cuilibet q. ius aduendi
hēt ex testamēto: vñ ab intestato. q. volūtas talis dispo
nētis simplr admittit iur. ciuili sec⁹ in pupillari z alijs
substōib⁹ vbi non simplr admittit ymmo fstrigit z
limitat. Et qñqz penit⁹ nō admittit iure ciuili scripto
Et nō. q. cōditio ibi apposita si hereditas non adeat
pōt duplr itelligi scdm q. nō adire duplr cōtingit. f. vñ
ppter nolle adire l. ppter non posse. Et istud nō poss
se mltis mōis pōt contingere: vel q. enenit furoz vel d
portatio: vel q. bonoz acqisitio interdicat. Vulgaris
enim substitutio sp. cōtinet cōditionē de euētu nō adi
re bñditatē: f. iam in vñ casū vel plures vel omnes
cōtinere possit. Letera vide. s. de substitutionib⁹

De

U

Uxor sortis forz mariti z picipat priuilegiū ipsi⁹:
vt. l. femine. ff. de sena. Sed nō iō cōcubina sequit for
z sui cōcubinarij. vt. l. de iure. in fi. ff. ad municip. z
est rō: q. castitas mrimonialis aliqd mereri dñ vltra
q. fornicatio. sed. d. l. de iure nō hz locū in cōcubina cle
rici. q. talis sequit forz clerici. De hoc sūt due no. glo.
Una. xxxij. di. c. eos. Alia. xi. q. i. clericū. Rō. q. nō pōt
negari qñ cōcubina clerici sit de familia ei⁹: sed famij
lia clerici sequit ipsi⁹ forz: vt c. indicatū. l. xix. di. z in
ly. C. de. epi. z cle. z in pbemio ffoz. bec Lo. de. ro. in
singularibus suis. Itē vxor fugitiua reuersa in breui
nō diuertisse vñ: vt. ff. de re. iur. l. qd quicqd. q. caloꝝ
iracūdie poti⁹ factū vñ scd3 accur. ibidē. Et talē vxorē
fugitiuaz z p consequēs furtiua liciū est ingreere in
domo scholaris suspecti aucte indicis ut gl. i. l. ij. C. d
epi. audī. Et. l. sigs in hoc gen⁹. C. de epi. z cle. z no. i
ly. C. de ser. fug. vbi pleni⁹ p doc. de inglitone cuius
libet rei furtiue.

De

X

Enia dicuntur munuscula quedaz q̄
datur esculenti ⁊ poculēti que

vulgo dicuntur appensationes ceterarū
vero rerum que vsum ediliū excedūt ma

gis proprie dicuntur munera. dicitur enim fieri xeni
ū de pomis: cū quis habet hospites scdm archi. xiiij.
.q. pleriq. infi.

Xenodochus est q̄ xenonē alicui⁹ ciuitatis pcurat
Xenon est domus in qua egrotantes recipiuntur

curant ⁊ alimētis sustentant vt. C. de epi. ⁊ cle. p totū.

Xenodochū est domus ad hospitū pegrinantium
deputata: vt quidam dicunt. Sed tñ xenon ⁊ senodo
chiū eadem domus dici potest. s. in qua valitudinarij
⁊ senes. i. infirmi recipiuntur ⁊ aluntur. Predictā autē
differētiā facientes xenon per litteram. s. ⁊ senodo
dchiū dicūt esse scribendum per s vide. c. iij. de reli.
do. ⁊ varia nomina talīū locorum hēs. xiiij. q. vltima
sancimus vbi de hoc. ⁊. i. q. ij. si quis homines ad si. in
auē. de aliena emphi. s. qñ. in prin. coif. ix. ⁊ de ec. ti.
s. si. et est glo. in cle. per litteras de preben.

Xpus est rex regū dñs dominatū vt in cle. pasto.
de re iudi. c. contra morem in fi. c. di. ⁊. c. tua. ij. de dci.
⁊ apoca. ij. c. vltra mediū. i. ad thi. vi.

Xpi actio nostra instructio demonstratur. de elec.
c. significasti. de sepul. c. i. xij. q. i. exemplum dñi acci
pite. facit. ij. q. i. deus omnipotens. ⁊ de conse. di. i. so
lēnitates. ij. Item xpi ad belial. Nulla conuentio lucis
ad tenebras: nulla participatio iusticie ⁊ iniquitatis
nulla coicatio nullus consensus templo dei cum idolis
de pe. di. i. c. si anteq. infi. ⁊ di. ij. c. si enim inquit a pñ.
post mediā columnaz. Itē xpus venerat i virginē p⁹
digestum infor. glo est in l. titia. s. scia. ff. de au. ⁊ ar.
leg. vbi dicitur. Ab heredibus meis volo iubeoq. si
gnū dei. glo. dicit vt crucē secūdū bug. Item christ⁹
mortē elegit in cruce propter quattuor. Primo: vt in
illa pendēs i aere se inter deū ⁊ hominē mediatorem
ostenderet. di. x. c. quoniam. ⁊. i. thi. ij. Secundo vt
damna obuientia primis parentibus per lignum
vetitum restauraret. per lignum crucis: Tercio vt
diabolum qui vicit per lignum superaret per lignū.
Quarto vt euidenter ostenderet pro quibus restau
randis patiebat. s. pro superis angeloz ruinis reparā
dis. pro iustis de libo educendis: pro amicis colligē
dis ⁊ amandis: pro inimicis reconciliandis glo. ē sup
verbo crucis. in cle. i. de sum. tri. ⁊ si. ca. Itē christus
tres mortuos suscitauit. s. puellam in domo: per quā
cogitatio intelligitur. Puerum in porta ciuitatis. per
quem actus intelligitur. Et lazarus in sepulchro: per
quem consuetudo mala notatur. Unde. Mens mala
mors it⁹ malus act⁹ mors foris vltus. Tumba puella
puer lazarus ista notant. Hanc verbo hunc motu la
crimando suscitāt illum. Xps in medio nascitur eger
bō. de pe. di. ij. si sermo. ⁊. s. tanquā. ⁊. c. sicut tribus.

Xpianorum nomen primo ortum est ante anthio
chiam. vbi ignatius fuit episcopus. viij. q. i. mutatio
nes Nam prius omnes fideles dicti fuerunt discipuli
⁊ fratres. Sed postquā apostoli fecerunt concilium
antiocenum: tunc dicti sunt christiani: vt est glo. xxij.
di. sacrosacta. ⁊ ibi tex. Et si christian⁹ factus est neces
sitate egritudinis non potest esse clericus nisi in duo
bus casibus. Primus est si deficiant clerici in ciuitate
Secundus est si scitas suadeat contrarium puta per
lapsum biennij: ut. l. v. di si quis in egritudine. Itē xpi
ani facientes se iudeos qua pena puniuntur hēs in. l.

iudei. C. de iude. ⁊ in ti. de apost. ⁊ in ti. ne sanc. bap.
rei. secundum Lodo. de ro.

De

y

Yconomus

dicatur ille cui res ec
clesie gubernāda da

tur. s. episcopalis ⁊ proprie res canonico
rum. Etiam quandoq. ē vicedñs vel pre

positus. i. q. ij. saluator. vide glo. in. c. imperatorum
de iura. ca. vbi conco. Unde secundum gos. differūt
yconomus: sindicus procurator: ⁊ actor. Nam ycono
mus administrat res ecclesie: ⁊ aliquando defendit i
causa. Et quandoq. in ecclesia vacante ad percipien
dos prouentus ⁊ seruandos ad opus futurum prelati
Sindicus autem in rebus ⁊ negocijs cuiuslibet cor
poris vel collegij. Et secundum leges non differunt
a defensorē: ⁊ est vniuersitatis. Sed procurator ē pri
uate persone ad vnum negocium vel plura. Actor
autem pro vno vel pro vniuersitate ad vnam causā
⁊ presentem: ⁊ cum de certo cōstituitur alias vide. s.
de iconomus.

Ydrephlagij dicuntur ab idria. quod est vas quo
aqua dferitur. vel ab ydrof. i. aqua ⁊ pphlare custodie
quasi custodes aquarum secundū io. an. in. c. si iuder
laicus. de sen. exco. li. vi.

Ymmo hec dictio significat quandoq. correctiue.
vt testator dicit. Titius immo seius hñs esto. vt. l. si
ita scriptum. ff. de her. insti. ibi tex. dicit. Adijcentes
⁊ detrahentes immo ⁊ mutantes: Ponitur etiaꝫ co
pulative: vt. C. deno. compo. l. i. s. quibus. Et sumit
significatum ex copula adiuncta. et esset idem dicer
etiam Sed ibi. Yconomus qui hoc fecerit immo fieri
passus fuerit priuetur. ponitur alternative: vt. l. iube
mus. s. yconomus. C. de sacrosan. eccl. quia habet lo
na: vel ipso alienante: vel alienari patiente. Potest ē
ibi accipi correctiue. quia eadem vel maior est ratio
in alienante q̄ in patiente alienariq. puniatur. Itē
quo ad decisionem legis ponitur ibi copula iue: quia
pena habet locum ⁊ in alienante: ⁊ i patiente alienari.
Ypocrisarius quandoq. ponitur pro sindico: quā
doq. pro yconomo: vt not. spe in ti. de hys qui alie. nō
pos. vel non licet.

Ypocomus dicitur ab ypos quod est sub ⁊ comos
villa. Inde ypocomi. qui sunt sub villanis: secundum
place. ⁊ accur.

Yposlasis dicitur ab ypos quod est sub ⁊ tasis sta
tus vel stans quasi substans. ⁊ vtuntur greci sicut nos
pro persona: quia habet subistere omnibus accidenti
bus: ⁊ omnia accidentia ad se recipit: ⁊ a nullo tamē
iformatur: scdm hugo: glo. est in cle. i. de sum tri.

Ypotheca est res immobilis pignori obligata vt
domus: ager fundus. Pignus autem est res mobilis
proprie a pugno dictum: quia a pugno tradi potest
Et sic hypotheca non est aliud q̄ obligatio vel pigno
ratio. Ius at hypothecaz ē illd qd opetit creditori i bo
nis debitoris sui sibi obligaris p dñito tacite l expsse
⁊ dicit ab ypos. i. sub ⁊ theca positio quasi suppositio
nam debitorē pignoratam creditori supponit et i
ipsa sibi ius constituit. Quandoq. ergo rei pignorate
vel obligate non transit possessio in creditorē. Et dñ
ypoteca sicut pign⁹ ē mobilis que creditori datur.

Ypothecare ē obligare: pignorare uel supponere:
vt patet per rubri. ff. de re. eo. qñ sub tu. ⁊ cu. duꝫ sō
dit. Siue decretis nō pignori supponēdis. Et legato
facto super rebus hypothecatis nō solum res illa intel

ligatur hypothecate: sed omnia bona testatoris: vt. l. i.
C. com. de le. vide. s. de dictione Super.

De ^{Se}
Eloipia est suspitio vel furoz. ij.
q. v. s. hoc autem. sub. c.
consuluiti.

Zelotes. quod est celans et vlscens: vt
in. c. nisi cum pridē. de renū. s. persone vo. ibi dicitur
Ego sum inquit deus zelotes. i. requisitor et exactor
castitatis. i. q. ij. s. hec vltra. xxiij. q. i. s. i. visitans pec
cata patrum in filios vsq; in tertiam et quartam gene
rationem in his qui oderunt me. i. contra me patri /
monium odium immittantur. Et sunt verba domini
ad moysen. exodi. xx. c.

Zizania est seges vel herba peruersa scilicet lolium
lvi. di. c. nasci. xxiij. q. i. c. quam. Et quādoq; ponitur
pro sorde omnium segetum. gl. bona in cle. vudum
de sepul. r. c. licet. de elec. Et ita saluator dicit ad vo
uolentes eradicare zizaniaz. xi. q. ij. c. nolite. i. p^o pⁿ.
r. xxiij. q. i. s. i. r. Mathe. xij. Sinite vtraq; crescere
vsq; ad messē. i. ad diē iudicij vbi mali eradicabūtur
et in ignem proyicientur. A qua eradicatione nos cui
nodiat qui sine fine viuit et regnat: Amen.

Explicit Juris vocabularium Venetus Impressus
Impensa summaq; diligētia Octauiam Scoti. An /
no Salutis. M. cccc. lxxxiij. octauo Calendas ianua
rias. Laus deo et virgini Marie

a
prima alba
Quoniam
perdita
datur

b
de Qui
pellatione
ne: arene
paratum

c
sunt tres
in. l. si soror
autem capi
ce facta

d
canonicam
s. legatis
qui filium
plura

e
quia actionem
glo. in. c. de
nem anime
C. Flamines

f
vendere
babiliter
sunt stricte
et si aliquando

g
irregularis
stinatur
romani
regulariter

h
testatoris
de tempo.
facti sunt
exercendi

i
C. Posse idest
litum eligerent
inclusiue
non potest

k
C. Scribe
tu. Sed an
cipia quia
ex euentu

l
C. Tanq;
de bere.
locus ubi
C. Ubaldini

